İNKILÂP KİTABEVİNİN SEÇME TERCÜMELER SERİSİ (19)

HONORÉ de BALZAC

KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM ve SEFALETİ

Türkçeye çeviren:
CEMİL MERİÇ

İNKILÂP KİTABEVİ
Yayınları, Ankara Caddesi, No. 160

İNKILÂP KİTABEVİNİN SEÇME TERCÜMELER SERİSİ : 10

HONORÉ de BALZAC

KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM ve SEFALETİ

Türkçeye çeviren:
CEMİL MERİÇ

İNKILÂP KİTABEVİ
İstanbul, Ankara Caddesi, No. 155

KENAN MATBAASI
İSTANBUL — 1946

ESERİN KAHRAMANLARI.

1 — Vautrin

Vautrin, adetlerile sefaletleri sonsuz olan kalabalıkların mücrim ve karanlık dehasıdır. Nietzche'nin sayıkladığı tunç bakışlı, mermer yürekli ve çelik pazulu insan azmanı. Iblis'le, Prométhée ile romantizmin bütün büyük maceraperestlerile akrabadır. Çok okumuş, çok görmüş, uzun uzadıya düşünmüştür. Bağrında yaşadığı cemiyetin, sefil iştihalarla zincirli miskin ve şuursuz bir sürü olduğuna inanır; kanun «büyük sineklerin yırtıp geçtiği, küçüklerin takılıp kaldığı bir örümcek ağı», mes'uliyet, fazilet, vicdan azabı... budalaları ürküten birer korkuluktur. Rönesans kahramanları gibi, tabiat kanunlarından gayri yasa tanımıyan Vautrin, örs olmaktansa çekiç olmayı tercih eder. Machiavel'in Benvenuto Cellini'nin hayranıdır. Kelimelerden değil, etten ve kemikten kaderler yaratan bu yaman şair, mitoloji Tanrısı gibi dilediği kılığa ve hüviyete bürünebilir. Ne alkole esir, ne kumara tutkun, ne lükse düşkündür. Kadını, hayatından çıkarmıştır. «Kaybolan cennet» in Lucifer'i ne ise «insanlığın komedyası» nda Vautrin, odur. Hem Jean Valjean'ı hatırlatır, hem Javert'i. Bütün beşerî kuvvetleri hülâsa eden bu şeytan çehre; Hayalle hakikatin izdivacından doğdu. Vautrin'in modelleri, nüfus kütüğünde. P. Coignard, A. Collet, Vidocq adını taşıyor. Taulon zindanından iki defa kaçan Vidocq, azılı bir hırsız ve kalpazandı. Cemiyete yıllarca meydan okuduktan sonra polise yamanmış ve önemli mevkilere yükselmişti. Balzac'la dosttullar. Romancı, mahkûmların ve polislerin âdet, lehçe ve dalaverelerini öğrenirken, bu zattan geniş ölçüde faydalanmıştır. Balzac bize Vautrin'in ailesi, muhiti, ilk terbiyesi hakkında esaslı malûmat vermiyor. Vaktile sahtekârlıktan beş sene hüküm giymiş, mükerrer firar teşebbüsleri yüzünden mehkûmiyet müddeti uzadıkça uzamış, zindandan kurtulunca forsaların sarrafı ve kasadarı, geniş bir hırsız şebekesinin akıl hocası olmuş... Ona, ilk defa Goriot babanın sığındığı Vauquer pansiyonunda rastlıyoruz. Kırk yaşlarında şen ve babacan bir zat. Orada genç ve muhteris Rastignac'ı, bulanık ve kanlı maceralara sürüklemeğe çalışırken haki-

kî hüviyetini tanımağa başlıyoruz, ve anlıyoruz ki bu mermer kadar hareketsiz çehre, korkunç bir mantık, fırtınalı bir hayat ve isyankâr bir ruh maskeliyor. Nihayet bu eski forsa, yakayı adaletin pençesine verince rahat nefes alıyoruz. Bu kısım dramın ilk perdesidir. Yeniden kaçan ve hüviyet değiştiren Vautrin «Kaybolan hayaller» de tekrar sahneye çıkıyor, fakat onun şahsiyet ve faaliyetini, bütün şaşırtıcı cephelerile «Fahişelerin ihtişam ve sefaleti» nde tanıyacağız.

Flaubert, «Madam Bovary, benim.» demişti. Sanatı psikanalizin ışığında inceleyenlere göre, yazıcı, eserlerini kendi iç komplekslerile örer, ve sanat; realite kapısından geçen rüyadır. Bu nazariyeye dayanarak. Vautrin'in de Bolzac olduğu iddia edilebilir. Vautrin muharririn cemiyete karşı duvduğu hıncın kelimeleşmesi, şuur altında çöreklenen isyanın zekâ adesesinden ve sanat inbiğinden süzülen ifadesidir. O da çalışma masasına zincirlenen bir kürek mahkûmu değil miydi? Etrafındakiler, dehasının fecrini, yıllarca küçümseyerek seyretmediler mi?

Fakat unutmıyalım ki «insanlığın komedyası» ndaki zıpçıktıların, ikbalperestlerin asıl örneği, ferdin kaderindeki ihtişamı, milyonların kanı pahasına çizdiği mucizeli grafiklerle gösteren Napoléon'dur.

1. R. Bloch'un tâbirile «insanları zincire vurmağa kalkışan Napoléon, ferdi, zincirden boşandırdı» ve modern insan, Korsikalı maceraperestle yaşıttır. Kişi kendini Tanınlaştırmağa ondan sonra başladı. Burjuvazinin aç kurtları, dünya nimetleri şöleninde yer alabilmek için her vasıtayı meşru gördüler. Eski çağlarda, kaderin yaraladığı ruhları müşfik bağrında avutan din, afyonlayıcı telkin ve teselli kabiliyetini tamamen kaybetti. Derebeylik devrinin dışı kalaylı ahlâk ve şeref anarşisi soğuk bir egoizmin «müncemid suları» nda boğuldu. «İnsanlığın Komedyası» Napoléon'u örnek alan türedilerin, zincirden boşanan yırtıcı ve aç sürüler halinde Paris sokaklarına dağılışını anlatır. İşte Rastignac'lar Henri de Marsay'lar, du Tillet'ler.. Brunetière, «münekkit, bilmem nicin bu türedilerin en canlı modelini, Stendhal'ın Julien Sorel'i olarak göstermek istiyor. (Kırmızı ve siyah 1830) Balzac 'ın romanlarındaki enerji kahramanları yanında bu Julien Sorel kukladan ibarettir.» der ki, haksız da sayılmaz.

2 — Lucien de Rubempré

Babası Angoulème'li bir eczacı, annesi ise asîl bir hanedanın, Rubempré'lerin kızıdır. Eyalette büyük bir şöhret kazanan bu genç ve hayalperest şair, dehasını bütün Fransaya tanıtmak

sevdasile Paris'e koşuyor. Ona şevk veren Angoulème'in, en kibar ve sanatsever hanımefendisi olan, sevgilisi Madam de Bargetondur. Pariste, Kont Sixte du Châtelet'nin manevralarile Lucien'den soğuyan bu mağrur taşra dilberi, toy âşıkını, başkentin velveleli kucağında yüzüstü bırakıyor. Lucien zekidir, güzeldir, kabiliyetlidir. Fakat sağlam bir iradeden mahrumdur. Haristir, zevke ve gösterişe düşkündür. Önce dürüst ve idealist gençlerle tanışır; kralcı d'Arthez, cümhuriyetçi Michel Chrestien... Bunlar feragatkâr, sabırlı, vefâkâr, çalışkan çocuklardır. d'Arthez «İnsanlığın Komedyası» ndaki biricik büyük kalem ve fikir adamıdır. Bir barikatta can veren Michel Chrestien, Sefillerdeki Enjolras'ın prototipidir. Yeni dostlarına sabrın zaferdeki rolünü, gazeteciliğin tehlikelerini boşuna anlatır, dururlar. Lucien onları sever, takdir eder ama, sözlerine de boş verir. Madam de Bargeton'un ihaneti gururunu incitmiştir, öç almak sevdasındadır. Dehanın mukadder misafirhanesi olan tavan arası, bu hayalperest şaire iğrenç görünür. Mucizeli bir yükselişi vaadeden tek yol gazeteciliktir. O da kâğıttan küheylâna binip şöhret ve servet avına çıkar. İlk makaleleri alâka uyandırır, korkanlar, kıskananlar, pohpohlayanlar olur, fakat çok geçmeden iftiralar, dalavereler, rezaletler yolunu ve soluğunu keser. «Kaybolan Hayaller» in son sahifelerinde taşranın bu büyük adamını, sevgilisi Coralie'nin ölüm döşeğinde görüyoruz. Bir mumun kasvetli ışığında şen şarkılar yazmağa, Coralie'ye kefen parası çıkarmak için, kan ağlıyan gönlünden oynak mısralar koparmağa çalışıyor. Nihayet bütün emellerinde inkisara uğrayan, kızkardeşini ve eniştesi David Séchard'ı ıstıraptan ıstıraba sürükleyen genç şair, kendini nehre atmağa hazırlanırken meçhul bir rahip tarafından kurtarılıyor.

Lucien, iyi kalpli, fakat iradesiz şair tipidir. Musset'yi hatırlatır, ve «ömrümün en büyük acılarından biri Lucien de Rubempré'nin ölümüdür. Hiçbir zaman bu hatıranın tesirinden kurtulamadım. Bu âkıbet en zevkli dakikalarımda beni hırpalar. Gülerken bu hatıra ile sarsılırım» diyen Oscar Wilde'le akrabadır.

3 — Gazeteciler: Blondet, Finot..

«Paris göklerinde uçuşan nükte ve düşünce sürülerini avlamakla geçinen» gazeteciler, Balzac'ı, ömrü boyunca hırpaladılar. «Kaybolan Hayaller» dehanın intikamıdır. Matbuatın ipliğini pazara çıkaran büyük romancıda «Cüceler Memleketi» ndeki yolculuğunu anlatan bir dev edası var. Muharrir, bu haysiyetsiz ve fani fikir simsarlarını, başka eserlerinde de tartaklar, Nathan,

«Bir miktar altın tozile sükûnet bulan bir yamardağ», «cümlelerden örülü bir hayalettir.» «Bir Havva kızı» romanında bu kalem Donkişot'unun gülünç, sefil ve ibret verici aşklarile karşılaşınız. Vernou, şişko bir aşçı kadınla evlenip, çoluk çocuk sahibi olmuş ve sefalete düşmüştür. bedbahtlığının öcünü cemiyetten almak ister. Sırtında karısının basma entarisinden bozma bir rob de şambr, odasında dört döner. «Bütün cesetlerin üstüne basar, her felâket karşısında gülümser.»

Blondet, kuvvetlerini zaaflarının emrine veren ücretli bir kalem subayıdır; yıllarca gazete idarehanelerinde sürttükten sonra, muharrirlikten patronluğa geçen Finot (bak: César Birotteau) fikir ve siyaset adamlarının sefahat meydanlarında döküp saçtığı artıklarla yaşar. Aktris Florine'in evinde, gazetecilerle kafayı çeken bir Alman diplomatı, «efendiler, der, Fransız gazetecilerile beraber içerken, daima içim ürperir. Siz elbirliğile Blucher'in kehanetini tahakkuk ettirmeğe çalışıyorsunuz. Blucher, 1814 de Sakeen'le beraber Montmartre tepelerine gelmişti. Vurucu, kırıcı olan Sakeen, «demek Parisi yakacağız!» dedi. Blücher ona, Seine vâdisinde, ayakları ucunda uzanan bu dumanlı, bu sıcak, bu kocaman şankın göstererek cevap verdi: «Sakın ha! Fransayı mahvedecek olan ancak budur.» İleride ayni mevzua tekrar dönen Balzac, Revue Parisienne'de şöyle yazar: «Mösyö Thiers, Fransanın Avrupa ile savaşması ihtimal dahilinde olduğunu ihsas eder gibi oldu. İşte ilk sekiz gün zarfında gazetecilerin hareket tarzı: Avrupaya süvari kuvvetlerimiz olmadığını öğretmek; yürekler acısı bir safdillikle, bahriyemizin püf noktasını, tayfalarımızın azlığını işaret ederek gemilerimizin miktarını açıklamak... Halbuki herhangi bir Fransız böyle cinayetler irtikâp etseydi, gazeteler kurşuna dizilmesini isterlerdi.»

Bu iğrenç dalavereleri idare eden malî konbinezonlardır. «Modern cemiyetlerin dini» olan matbuat, finans kurtlarının elinde korkunç bir tahakküm vasıtası olmağa namzettir. Gazeteciler endüstriyel şöhretlerin ve fikirlerin ücretli eşkiyalarıdır. Samimiyet ve hüsnüniyetten mahrumdurlar. Cümleler bir emtiadır, onunla geçinirler. Serseri Lousteau çok defa kendi kendine: — Halim nice olacak? diye sorar... Vekil mi olacağım, namuslu bir adam mı? Ona göre, matbuat, «küçük kinlerin harekete geçirdiği büyük bir mancınıktır» bu mancınığı kuran, harekete geçiren, ücretini ödeyen, zengin burjuvalar ve bankacılardır.

Gozlan, Balzac en pantoufles'inda. romancının şu sözlerini nakleder: «Gazeteciliği sevmem, hattâ iğrenirim bu meslekten.

Kör, sağır, kötü, serkeş, ahlâksız, ananesiz, hedefsiz bir kuvvettir. Gazeteci kasaplara benzer, gece öldürdüğünü gündüz yer..»

İhtilâl ve İmparatorluk nesilleri edebî hürriyetten mahrum kalmışlardı. Resturasyon devrinde «Edebiyat Cümhuriyeti» zincirlerinden kısmen kurtulmuştur. Neşir vasıtaları teknik bakımdan ileri bir hamle kudreti kazanmıştır.

Thibaudet, maddî teknik alanındaki bu gelişmenin benzerini, matbaacılığın keşfini idrâk eden 1515 neslile, sinemanın doğuşuna şahit olan 1914 neslinde, buluyor.

XVIII inci Louis hükûmeti de önceleri, İmparatorluk devrinden artakalan sansür sistemini muhafaza etti. Hiç bir makale, hiç bir broşür salâhiyettar makamlar tarafından onaylanmadan intişar edemezdi. Gazeteciler polisin ve Maliyenin müdahalelerinden kurtulmak için hileli yollar buldular, belirsiz zamanlarda intişar eden yarı mevkut risaleler çıkardılar. Matbuat bütün engellere rağmen inkişafına devam etti. Charte'ın vaad ettiği neşriyat hürriyeti, mecliste uzun tartışmalara sebebiyet verdikten sonra kabule mazhar oldu. (1819). Matbuatın bağımsızlığına taraftar olanlar mecliste çoğunluğu teşkil ediyordu. Bu sayede, uzun müddet Avrupanın diğer ülkelerindeki liberal burjuvaziye model vazifesi görecek olan bir rejim kabul edildi. sansür heyeti kaldırıldı. Kanun sadece suiistimalleri cezalandırmakla mükellefti. Muharrir ruhsat beklemeden yazısını neşredebilir, ancak suç işlediği takdirde takibata uğrardı. Matbuat dâvalarında da, cinayet davaları gibi jury karar verecekti. Bu sayede, velinimeti olan hükûmetin rakiplerini ve hasımlarını yargılarken tesir altında kalması mümkün olan profesyonel hâkimlerin yerini müstakil burjuvalar almış oluyordu. Artık gazete çıkarmak için hükûmetten müsaade almak da şart değildi. Yalnız, gündelik gazete neşreden zat yüksek bir teminat akçesi göstermek zorunda idi. (Paris'de 10000 frank irad, yani 300,000 frank sermaye.» Meclis, bu hakkı ancak kelli felli burjuva karunlarına inhisar ettirmek suretile hangi sınıfı temsil ettiğini göstermiş oluyordu. O devirde gazeteler numara ile satılmaz, abonelere gönderilirdi. Posta ve pul harcı yüzünden abone ücretleri pek tuzluydu (80 frank) binaenaleyh gazete okumak da kesesi dolgun kimselere has bir imtiyaz ve lükstü

Fakat matbuatın bu «Balayı» pek kısa sürdü. 1820 de Duc de Berri'nin öldürülüşünü fırsat bilen irtica tekrar sansüre sarıldı; meclis tandans kanunu diye bir hezayan yumurtladı. Ceza yalnız hâdiseye göre değil, niyete göre de ölçülüp biçilecekti. Bu yasa gürültülü matbuat davâlarına yol açtı. Nihayet umduğu hedefe varamıyan Villèle kabinesi, gazeteleri satın almağa karar verdi.

Zira hücuma geçen yalnız sol cenah (yani liberal burjuvazi, İmparatorluğun artıkları) değildi. Müfrit kralcılar da muhalefette idi. Onları da suiniyetle itham etmek gülünç kaçacaktı. O sırada Paris'de on on iki tane siyasî gazete mevcuttu. Bunların mülkiyeti müteaddit hisselere aitti. Bu hisselerin bir çoğunu elde etmek ve yeni bir gazete çıkmasına mâni olmak suretile, gürültü yapmadan siyasî organlara hâkim olmak mümkündü. Bu işe iki milyon tahsis edildi. Müfrit kralcı gazetelerin ekserisi devlet eline geçti; başlarına birer mebus kondu, her birine hususî bir ödev verildi. Ama Quotidienne gibi bağımsızlıklarını korumak isteyen inatçı gazeteler de görüldü.

1818 de. Paris'de 150 muhtelif gazete çıkıyordu. (8 i gündelik - siyasî; 62 si siyasetten, edebiyattan, güzel sanatlardan bahis; 5 i yabancı lisanlarla (1 portekizce, 3 ingilizce, 1 lâtince) 1824 de (tercüme ettiğimiz hikâyenin başladığı tarih) hükûmete bağlı altı gazete vardı. (Hepsinin malik olduğu abone mecmuu 13,344) Muhalefetin gazeteleri de altıydı. Fakat bunlardan yalnız Constitutionnel'in abone sayısı 16,250, Journal des Débats'nınki 13,000 di. Resturasyon devrinde en çok iltifat gören yeni bir nevi de gazete ile broşür arasındaki gayri mevkut neşriyattır. Bunların intişarı için birçok kolaylıklar mevcuttu. Sansürden, vergiden muaftılar. Başbakan Villile'in meclisteki beyanatına göre Constitutionnel gibi bir gazete çıkarmak için 10,000 frank sermaye kâfiydi. Halbuki böyle bir gazete yılda 753595 frank kâr getiriyordu.

O devirde makalelere imza koymak âdet değildi. Gazetenin mes'ul müdürü bütün yazılardan sorumluydu. Muharrir ücreti mahdut ve asgariydi. Yazıcı gazete sahibinin emrine ve insafına tâbi idi. Fakat matbuat korkunç bir silâh, kudretli bir telkin ve propaganda silâhı olmağa başlamıştı. Hükûmet titriyordu. Kibar tabaka rezaletlerinin yayılmaması, dile düşmemesi için gazetecilere yaltaklanıyor, kitapçılar, tiyatrocular susta duruyordu. Chateaubriand'ın aylarca depolarda küflenip kalan bir eseri, genç bir yazıcının Les Débats'da çıkan tek makalesi sayesinde bir haftada satılıp tükenmişti. İşte Balzac'ın büyük bir ustalıkla tasvir ettiği gazeteciler dünyasının sefalet ve azametleri. Bu mevzuda bir roman daha hatırlıyoruz ki «Kaybolan Hayaller» den daha insaflı sayılamaz. Maupassant'ın Bel Ami'si.

IV — Markiz d'Espard.

Saint Germain mahallesinin şeceresi yaldızlı koketlerinden, alabildiğine egoist, heyecansız, mermer yürekli ve muhteşem

hanımefendi. Bir zamanlar Madam de Beauséant'ların (bak Coriot Baba), Düşes de Langeais'lerin (bak düşes de Langeais), Madam Firmiani'lerin (bak Madame Firmiani), Kontes de Serisy'lerin (bak: Otuzundaki kadın) kurulduğu modanın kıraliçesi tahtına düşes de Maufrigneuse'den sonra o geçiyor.

Balzac'ın İnterdiction (Hacr) adlı romanında bu dilber Hanımefendinin korkunç marifetlerine şahit oluyoruz. Namus ve fazilet timsali olan kocasını bir takım mel'un manevralarla deli diye gösterip hacr altına almak ve servetine kavuşarak har vurup harman savurmak sevdasına düşüyor. 1821 den 1827 ye kadar salonu her soydan meşhurların pervane gibi koşuştuğu bir toplantı yeri oluyor. Yükselmek için Torpil arayan ikbalperest Rastignac, siyasî rical üzerinde büyük bir nüfuzu olan Markizi de kazanmak ister. Genç âşıka göre bu nevi alamod kadınlar, her kapıyı açan altın anahtardan mahrum bulunanlar için pencere camlarını kesen elmastır. Bu kindar ve mağrur kadın «Kaybolan Hayaller» de de karşımıza çıkar. Madam de Bargeton'un uzaktan akrabasıdır. Lucien'i toy ve ahmak bulur. Kont Sixte du Châtelet'ye yardım eder.

V — Florine ve sahne artistleri.

Birinci sınıf bir dilber, ikinci sınıf bir akteris, sevgilisi Nathan'ın himmetile kârlı angajmanlar bulan bu zarif ve sipritüel kadın hikâyemizin başladığı tarihte (1824) henüz on sekiz yaşındadır. Daha sonraları olgunlaşacak, zenginleşecek, parlıyacaktır. (Bir Havva kızı) romanında bu çapkın ve vefakâr güzelle muhteris Nathan'ın maceralarını görürüz. Florine modern lüksün bütün ihtişamile donattığı salonuna Blondet'leri, Finot'ları, - ilk âşıkı sanılan hakikatte yedincisi olan - Lousteau'yu, tefrika muharriri Vernou'yu, altın babası Nucingen'i, du Tillet'yi toplar. günün ikbalperest şöhretleri kırılan kadehler ve devrilen vazolar arasında nükteler savurur, hicivler yağdırır, dostu, düşmanı ve kendi kendilerini tenkit ederler. Fakat hayrankâr âşıkları arasında bir kraliçe gururile dolaşan neşeli Florine'in hayatı göründüğü kadar parlak değildir. Zaten sahne artisti « hayatının üçte birini dilenmekle, üçte birini kendini müdafaa ile» geçirir ve harman beygiri gibi yaşar. Rolünü ezberlemek, piyesler okumak, kostümler ısmarlamak, provalar yapmak, gazetecilerle çenkleşmek, rejisörlerle pençeleşmek, aşk mektuplarını okumak.. Hulâsa bu hayat korkunç ve fasılasız bir mücadeleden ibarettir. Sonra sahnede başarı

gösteren aktör, ister kadın olsun, ister erkek, insafsız bir haset çenberile kuşatılır.

Florine mesleğe on üçünde konpars olarak başlamış, on beşinde âdi bir bulvar tiyatrosunda boy göstermiştir. Romanımız başlarken Nathon'la, henüz dost olmuşlardır.

VI — Güzel Hollandalı.

Esther'in annesi ve mürabahacılar şahı Gobseck'in yeğeninin kızıdır. (adı Sarah Von Gobseck) vaktile Noter Roguin'in müşterilerinden biri onu Bruges'den parise getirmiş. Siyasî hâdiselerle başkentden uzaklaşmak zorunda kalan bu hovarda, kapatmasını Roguin'e armağan bırakmış (1815) te Noter, sevgili aftosuna köşkler dayar döşer, bütün servetini feda eder.

Güzel Hollandalı, bir baba katilinin altınlarile şölenler tertip edecek mizaçta kalpsiz ve düşüncesiz bir fahişedir, onun için istikbal: öğle yemeği, ebediyet ay sonudur. Perukalı sevdalılarının altınlarını Maximes de Trailles adlı yırtık bir kumarbaza yediren Sara, Roguin'i ihtilâs ve iflâsa sürükler. César Birotteau'nun başına örülen çorapta onun kanma bilmiyen para hırsı da rol oynar (bak César Birotteau) nihayet bir batakhanede bir subay tarafından gebertilir. (Balzac'ın modeli Coralie Kaersmakers isimli bir fahişe idi. 1814 de bir yüzbaşı tarafından hançerlenmiş, hâdise matbuat ve politika âlemlerinde derin akisler uyandırmıştı.)

VIII — Rastignac.

Rastignac da Lucien gibi Angoulème'li ve Balzac gibi 1799 doğumludur. Paris'e hukuk tahsili yapmağa gelen delikanlı Vauquer pansiyonunda Vautrin'le, Bianchon'la, Goriot baba ile tanışır. Gözlerindeki hayal ve ideal perdesi Vautrin'in korkunç mantığı ve hâdiselerin demir pençesile yırtılan toy, dürüst ve azimkâr taşralı, terbiyesini aristokrat salonlarda tamamlar. Goriot babanın tabutu arkasından, Paris'e meydan okuyan Rastignac, resturasyon devrinin en canlı ikbalperest tipidir. Bin bir maceraya dalıp çıktıktan sonra. bankacı Nucingen'in kızile evlenir, ve de Marsay kabinesinde vekâlet müsteşarlığı payesine erişir.

Rastignac, tereddütleri, hummaları, boçalayışlarile resturasyon gençliğinin prototype'idir. «İnsanlık Komedyası» ndaki en tabiî, en canlı, en yerinde kahramanlardan biri oluşunu da buna borçludur. Zaten asırlara meydan okuyan romanların hepsi de bize insan şuurunun yeni bir veçhesini gösterebilenler değil mi-

dir? İşte Clarisse Harlow'un Lovelace'ı, Goethe'nin Werther'i, Benjamin Constant'ın Adolphe'ı yeni bir cemiyetin, yeni bir devrin gençliğini senbolize eden bu kahramanlar ailesini Hamlet'e bağlıyabiliriz Rastignac, Balzac'a ikiz bir kardeş kadar benzer ve hâlâ her genç okuyucu onda kendinden çizgiler bulacaktır.

IX — Henri de Marsay

«İnsanlığın Komedyası» ndaki en büyük devlet ve siyaset adamı, muharrir onun gençliğini «Altın gözlü Kız» da anlatır: «en müşkülpesent rakipleri bile onu Paris'in en güzel genci olarak kabul ediyorlardı.. Bir kadın için onu görmek, ona çılgınca tutulmak demekti... Arslan kadar cesur, maymun gibi becerikliydi.»

Adı «On üçler» in esrarlı sergüzeştlerine karışan bu cesur. zeki, soğuk kanlı ikbalperest, uzun mücadeleler ve çetrefil maceralar sonunda Başbakanlığa yükselir (Bak: Autre étude de femme).

X — Madame de Sérisy.

Hikâyemizde önemli bir rol oynayan bu hercai dilber, Kont de Sérisy'nin haremi ve «on üçler» den olan Marki de Ronquerolles'in hemşiresidi. 1787 de henüz yirmi yaşında olan kont daha o zamanlar devlet şûrasında bulunuyordu. 1794 de 500 ler meclisine üye seçilmiş, bilâhare Napoléon tarafından tekrar devlet şûrasına getirilmişti. Ona senatör mevkiini veren İmparator kıymetli mesaisine mükâfat olarak iki ayrı krallığa prokonsül tayin etmişti. XVIII inci Louis tahta geçince vekil ve âyan azası olmuştu. Bourbon'ların ikinci dönüşünde devlet şûrası reis vekilliğine getirildi. Gerek memlekette gerekse kral üzerinde pek büyük bir nüfuzu vardı. Bütün siyasî meselelerde onun reyi alınırdı. Kendisi saraya hiç uğramaz. misafir salonlarında da pek görünmezdi. Şahsî hiç bir ihtirası yoktu. Hayatını vatan uğrunda sürekli bir mesaiye vakfetmişti. Çok büyük, çok şerefli vazifeler başaran bu ciddî ve kıymetli devlet adamı 1806 da evlenmişti. Karısı kendisinden yirmi yaş daha küçüktü ve duldu. Kont karısına tapıyor, ona karşı bir annenin şımarık çocuğuna göstereceği derin bir şefkat ve müsmaha ile hareket ediyordu. Ne yazık ki bu şeceresi yaldızlı nazenin tenine ve iştahlarına esir bir dişiydi. Salonlarını bütün Paris'e ve kucağını bir çok hovardalara açan işvekâr kontes, kocasını istediği gibi evirip çeviriyor, onun kıymetli himayesi

altında dul bir kadın kadar hür yaşıyordu. Bir zaman Auguste de Maulincourt'la düşüp kalkmış, (Bak: On üçlerin romanı) sonra Marquis d'Aiglemont'a tutulmuştu (otuzundaki kadın) Moda kraliçesi tahtında, edebiyat, sanat, siyaset her mevzua burun sokmuştu. nüfuzunu tamamen kocasına borçluydu. Devletin en çetrefil meselelerini halleden ve Fransa tarihinin akışında rol oynıyan devlet şûrası reisi, hercaî kansını bir eski zaman senyörü titizliğile koruyor, onun müselsel ihanetleri karşısında için için eriyordu. («İnsanlığın Komedyası»ında sık sık adı geçen bu aile hakkında daha uzun bilgi edinmek isteyenler Balzac'ın şu romanlarına müracaat edebilirler: Un début dans la vie, Honorine, Un ménage de garçon, Modeste Mignon).

XI — Desplein ve Bianchon.

Balzac, Edebiyata fizyolojiyi sokan ilk büyük romancıdır. Zamanının ilmî inkişafını büyük bir titizlikle takip eden «İnsanlığın komedyası» müellifi, Taine'in tabirile, «Doktor olan Moliere» dir.

XVII inci ve XVIII inci yüz yıllarda edebiyat, insanı, psikolojik çarhlardan ibaret bir fikir ve ihtiraslar manzumesi olarak tasvir etmişti. Stendhal bile yalnız «manevî» ile meşgul olduğunu, «beşer kalbinin tahlilinden gayri» bir şey yazmanın canını sıktığını söyler. Halbuki Balzac insanı fizik ve sosyal âlemle olan münasebetleri içinde bir bütün olarak alır. Kahramanlarının kaderini, atavik tesirler, yaşayış şekli, etraflarındaki atmosferle izah eder. Dikkatimizi, Taine'den çok daha evvel, ırk, iklim ve muhitin mukadderatımız üzerinde oynadığı büyük role çekmek şerefi Balzac'a aittir. Fizyolojinin psikolojile olan alâkasını ısrarla işaret eder. Curtuis'in dediği gibi insanı yalnız ruhî kuvvetlere değil, organlarının ifrazlarına da tâbi, bütün ve müşahhas bir mahlûk olarak ele alan ilk romancı Balzac olmuştur. «İhtiyar kız» romanında vaka fizyolojik bir buhran etrafında döner. Balıkçı kız: La Raboilleuse» de cinsî perhizin insan mizacı üzerindeki meşum tesirlerini görürüz. Romancı, «Tılsımlı Deri» de açlığın muhayyiledeki tezahürlerini anlatır. Birçok doktorlar, hastalıkların arâzını büyük bir vukuf ve maharetle anlatan Balzac'ın hayranıdırlar. Uykusuz geceler geçiren kumarbazların, sevgilisinden ayrılmak zorunda olan bir kadının, bir kardiyak'ın rengi romanlarında itina ile tesbit ve tasvir edilmiştir. «Tılsımlı deri» de Raphaël'in hastalığı vesilesile restorasyon devrindeki muhtelif tıb ekollerine geçit resmi yaptırır. Doktor Caméristus «Ruhçu-

luk» u doktor Brisset «Tahlil» i, doktor Maugrédie «Alaycı bir eklektizim» i temsil eder. Hastalıkların fizyolojik anomalilerin, gizli illetlerin gerek ferdin manevî hayatı, gerekse etrafındaki insanlar üzerindeki tesiri dünya edebiyatında ilk defa olarak «İnsanlık Komedyası» nda tasvir edilmiştir. Balzac gıda sistemi üzerinde ısrarla durmuş, «Modern Münebbihler» hakkında bir eser kaleme alarak sosyal hıfzıssıhha ile de alâkadar olmuştur. (bu satırları aşağı yukarı Curtuis'in Balzac'ından iktibas ediyoruz. Bak sahife 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172.)

Devrinin büyük tabiyecilerine karşı sonsuz bir hayranlık gösteren Balzac, onları asırların manevî tacidarları olarak kabul eder. César Birotteau, Geoffroi de Saint Hilaire'e ithaf edilmiştir. Cuvier'i Napoléon'la hemâyar tutar. Eserini izah ederken de büyük âlimden geniş ölçüde faydalandığını kaydeder.

Bütün bir asrı ifade etmek iddiasını güden bir «komedi» çeşitli meslekler arasında tabiatile doktorluğa da önemli bir mevki verecekti. İşte Balzac'ın yarattığı en meşhur doktor tiplerinden biri de Desplein'dir. O insan vücudünün mahremi esrarıydı; mazisini de kavrıyordu, istikbalini de seziyordu. Tanrıya ve ruha inanmayan bu büyük dehada bütün hakikî kıymetler gibi sefaletin potasında billûrlaşıyor. Balzac, La Messe de l'Athée de «bütün dâhiler gibi vâris bırakmadan ölen» bu ilim adamının çetin mücadeleler içinde geçen tahsil yıllarını anlatır. Quatre vents sokağında dikili taşa benzeyen bir evin altıncı katına yerleşen genç tıp talebesi bin bir mahrumiyet içinde çırpınıp durur. Nihayet ev kirasını vermediği için buradan da sepetlenir. Ne kitap alacak parası, ne yiyecek lokması vardır. Bereket ki köylü ve fakir bir saka genç talebeyi himayesine alır, ona bir baba şefkati ve evliya feragatile yardım eder. Yirmi yıldır bir at almak gayesile biriktirdiği yüz eküyü güle güle Desplein'e feda eden, başhekimliğe yükselen, baron ünvanını, Légion d'honneur nişanını kazanan bu ünlü doktor, o günleri göremeden göçen velinimetinin ruhuna — bütün dinsizliğine rağmen — kilisede âyinler okutur.

Desplein'in evi Balzac'ın bir çok romanlarında geçer. (Meraklı okuyucular Balzac'ın şu eserlerine müracaat edebilirler: Le Cousin Pons, İllusions perdues, On üçlerin romanı, Les Employés, Un ménage de Garçon ve saire). Bianchon, Desplein en sevgili talebesi ve asistanıdır. İlk defa Vauquer pansiyonunda karşılaştığımız genç tıbbiyeli sefaleti bütün acılıklarile tatmıştır. O sefalet ki «büyük kabiliyetlerin, her türlü sademelere mukavemet eden elmaslar gibi, Aşınıp bozulmadan çıktıkları bir nevi potadır.» Bianchon «zincirden boşanan ihtiraslarının kızgın ate-

şinde» sarsılmaz bir dürüstlük kazanan, aldanan iştihalarını sürekli mesailerle dizginleyen, mert, tok sözlü ve feragatkâr insanlardandır. Dostları için «ceketini rehin etmeğe hazır» dır. Sofuluğu, müraiiliği sevmez. Fıkara dostudur. Sonraları fizyolojide yeni bir nazariye kuran Bianchon, şen, samimi ve hovarda hüviyetile «İnsanlığın Komedyası» ndaki en sempatik ve en olgun doktor tipidir. Rivayete göre, realite ile yarattığı âlemi birbirine karıştıran Balzac, ecelle pençeleşirken son yardımı Bianchon'dan beklemiş, ve «Bianchon'ı çağırın, beni ancak o kurtarabilir» diye inlemiş. Hem doktor, hem insan olarak büyük olan Bianchon, Balzac'ın hemen hemen her romanında boy gösterir. Meselâ: Le Père Goriot, César Birotteau, L'Interdictin, Illusions Perdues, Les Employés, Honorine, La Peau de Chagrin, La Cousine Bette, La Cousin Pons, İki Yeni Gelinin Hatıraları.. ve saire.

XII — David Séchard (de Marsac)

Sosyal realiteyi aksettiren romancı, eserlerinde kâşifleri. endüstri şefierini de ihmal edemezdi. Napoléon, kontinantal abluka dolayısile Fransız endüstrisine bir hayli teveccüh ve himaye göstermiş Richard-Lenoir (Fransada Pamuk endüstrisini kuran) lara Légion d'honneur nişanı tevcih etmişti. Restorasyon hükûmeti, (bilhassa Decazes kabinesi) İmparatorluğun endüstri siyasetini başarile kovalamıştır. Her dört yılda bir endüstri sergileri açılmış, Jacquart, Kochlin, Firmin Didot gibi kâşifler nişanla taltif edilmiştir. J. Baptiste Say endüstriyel ekonomi hakkında dersler vermeğe memur kılınmıştır.

Endüstri, ticaret, bankacılık, ilmin ve zekânın her yeni hamlesi «İnsanlığın komedyası» nda akisler bulmuştur. Fakat büyük romancının derin bir sempati ile selâmladığı tip, bilhassa kâşifler olmuştur. «Kaybolan Hayaller» in üçüncü cildi «Bir kâşifin ıstırapları» adını taşır. Ve David Séchard'ın mahrumiyet ve nankörlüklerle dolu mücadelelerini anlatır. David, Angouléme'de matbaa işleten hasis bir adamın oğludur. Ümmi bir adam olan Nicolas, Séchard, istikbalde sağlam bir gelir kaynağı olur ümidile David'i Paris'e tahsile yollar. Firmin-Didot'ların müessesesinde çalışan zeki ve azimkâr delikanlı, matbaacılık işlerinde tam mânasile ustalaştıktan sonra 1819 da babasının yanına döner. Babası kılı kırk yaran bir pazarlığa girişerek matbaasını David'e bırakır. Ticaret istidadından mahrum olan genç David, (Balzac gibi) gitgide sıkıntıya düşer, o sırada kollejden arkadaşı olan Lucien Chardon'la karşılaşır. Lucien, cümhuriyet ordularında binbaşı cerrahken al-

dığı yara neticesinde ölen, Chardon'un oğludur. Tabiat Chardon'a büyük bir kimyagerlik kabiliyeti bahşetmiş, hâdiseler onu Angouléme'de eczacılık yapmağa mecbur bırakmıştır. Önemli bir keşif başarmak üzere iken ölür. Servetinin büyük bir kısmını ilmî mesaisine vakfeden eczacı elinde avucunda ne kalmışsa oğlu ile kızının tahsiline harcamıştır. Yani o öldüğü zaman aile tamamen sefalet içindedir. Lucien'in annesi Rubempré hanedanının son mümessilidir. Kocası ölünce eczahaneyi satar, ebelik yaparak çocuklarını geçindirmeğe çalışır. Lucien'in hemşiresi de bir kadının yanında iştedir. İkisinin de kazancı genç şairin kesesine gider. Anne ile kız Lucien'in büyük adam olacağına kanidirler. Fakat Chardon'un oğlu sarayların ve prenseslerin hasretini çekmektedir. Muhayyilesinin kanatlarında dolaştığı büyü ve haz iklimleri onu hayatından bezdirmiştir; sefalet yükünü taşıyamıyacak hale gelmiştir. David arkadaşına yardım olsun diye onu matbaasına baş mürettip yapar. İkisi de fevkalâde zekidirler. Tabiî ilimlere karşı büyük bir istidadı olan Lucien kendini şiire vermiş, kuvvetli bir şair mizacile yaratılan David, müsbet ilimleri tercih etmiştir. Kâğıtçılıkta ıslahat yapmak, keşiflerde bulunmak emelindedir. Nihayet Lucien, mutasarrıf Sixte du Châtelet'nin içten pazarlıklı rehberliğile Angoulème'in aristokrat salonlarına, oradan da Paris'in sefalet ve sefahat âlemlerine dalar.

Feragatkâr, azimli ve dürüst David, Eve Chardon'la evlenerek, hakikî ilim adamının mahrumiyet, ihanet ve mücadele dolu yolunda ağır adımlarla ilerler. Lucien'in eniştesine bilerek veya bilmiyerek yaptığı fenalıklar, onun cömert ve civanmert mukabeleleri yürekler acısıdır. Hikâyemiz cereyan ettiği sıralarda Nicolas Séchard çoktan ölmüştür. Ve Séchard'lar bir refah içindedirler. (Bak: Kaybolan Hayaller.)

XIII — Du Tillet.

J. R. Bloch «Napoléon'un orijinalliği, doğrudan doğruya selefi olan mareşal de Saxe'dan çok Ford'a yakın olmasındadır» diyor. İhtilâli geniş halk kütlelerinin kanı ve kahramanlıkları sayesinde başaran burjuvazi, korporasyonların köhne çerçevesini kırmış fakat işçiyi koalisyon hakkından mahrum bırakmak suretile patronun insaf ve iradesine zincirlemiştir. XIX uncu asır burjuvasının eski devrin vergi mültezimine, neferden yetişen zabitine, eyalet hâkimine benzer tarafı yoktur. Serbest rekabet, mükâfatı dünya nimetleri olan bu kumar masasında, kumazlar ve kuvvetliler cıvalı zar kullanmakta tereddüt etmeden partiyi vu-

rurlar. Altınların kızıl aydınlığı bütün şerefsizlikleri yıkayan ve yaldızlayan büyülü bir meşaledir.

«İnsanlığın Komedyası» nda «Ya devlet başa ya kuzgun leşe» parolasını dudaklarına dolayıp cemiyetle mücadeleye girişen «sarı eldivenli» ve »ipek gömlekli» eşkıyalar bölük teşkil edecek kadar boldur. Du Tillet de bu azgın ikbal avcılarının zorlu bir nümunesidir. «César Birotteau» da onun ilk hayasız kombinezonlarına şahit oluyoruz. 1793 de Du Tillet köyünden fakir bir kız, gece kilisenin avlısında doğurduktan sonra kendini nehre fırlatır. Papas çocuğu evine alır, büyütür. terbiye eder. Bu merhametli zat 1804 de vefat edince Ferdinand kimsesiz kalır. İlk fırsatta Parise koşar, çeşitli mesleklere atılır ve ancak 1813 de nüfusa baş vurarak kaydini buldurtur, soyadını da du Tillet alır. Seyyar sarraflık yapar, seyyar ıtriyatçılık yapar, bütün Fransayı dolaşır, her çeşit insan görür ve bu defa kat'î kararla Paris'e döner: Ya ikbal, ya darağacı. Piç, kendisine üvey evlât muamelesi yapan cemiyete düşmandır. Menfaatten başka bir şey tanımaz. İlk marifeti: Patronu César Birotteau'nun karısına göz dikmek ve kasasından üç bin frank aşırmaktır. Bu iyi yürekli adamcağızın ulüvvücenabı sayesinde bir borsa simsarının yanına yerleşen Ferdinand şimşek hızile yükselmeğe başlar. Zekidir, riyakârdır, kurnazdır. İkbalperestler için zarurî olan bütün silâhlarla mücehhezdir. Nucingen müessesesile münasebet peyda eder. Keller kardeşlerle birleşir. Hırsızlığını yüzüne vurmamak için yalancılığa katlanan ve seciyesini pekâlâ tanıdığı halde kendisine kefil olan César Birotteau'nun başına muazzam bir çorap örer. Bu namuslu tüccarı iflâsa sürüklemeden rahat etmez.

Korkunç ve hayasız plânlarla milyonlar fetheden türedi 1831 de kont de Granville'in kızile evlenmeğe muvaffak olur. Bu izdivaç dü Tillet için sadece bir şatafattan ibarettir. «Bir Havva kızı» romanının ilk sahifelerinde kızkardeşine dert yanan Madam du Tillet: «Ben lüksünü teşhir ettiği bir portmantoyum..», «bazan Nucingen'le beraber yemek yerlerken ben de bulunuyorum. Yanımda çekinmeden konuşuyorlar... Ne söyliyeyim, bazı malî kombinezonlar yanında, yol kesen eşkiyaların cinayetleri hayırhahlık görünüyor bana... Bu muhteşem konak bir batakhane, bir hırsız yatağıdır. Dü Tillet'le Nucingen kaprisleri uğrunda avuç dolusu altın savuruyorlar. Kocam, oğlunun kont olacağını, üçüncü nesilde asilleşeceğini iddia ediyor. Saint-Lazare sokağındaki konağından usanan Nucingen, bir saray kuduruyor şimdi.»

XIV — Derville

Balzac'ın ebedîleştirdiği cemiyette doktorla kanun adamı önemli bir paye işgal eder. Hekim gittikçe rahibin rolünü unuttur-maktadır. Dünya nimetlerinden başka gayesi, ikbal postundan gayri emeli olmıyanlar için ölüm korkunç bir âkıbettir. Kanun adamına gelince, kasaların ve birçok aile sırlarının mahremi-dir o.

İnsanlığın Komedyasında azgın, düzenbaz, vurguncu noter-ler (Desroches gibi) dalaverecî muakkipler, faziletli avue'ler var.

Derville de adetleri üç dört taneyi aşmıyan bu namuslu ka-nun adamlarındandır.

Noyon'lu bir esnafın yedinci çocuğu olan genç Derville hu-kuk tahsilini mahrumiyetler içinde tamamlar. Loş, rütubetli, müte-addin bir odada yaşar. Nihayet komşu Gobseck'den yüzde on üç faizle koparduğu vüz elli bin frank borç sayesinde patronunun makamını satın alır. de Grandlieu'lere gösterdiği bağlılık ona çok geçmeden şöhret kazandırır. Derville haris değildir. Namuslu fakat fakir bir kızla evlenmiştir. (Bak Gobseck) Zengin kaynının ihaneti karşısında albay Chabert'in haklarını korumağa çalışır, (bak albay Chabert Yaşar Nabi tercümesi) kont Restaud'nun ser-vetini müsrif ve mücrim kaynının tecavüzünden kurtarır. Merha-metlidir. Müşterilerine bazan kendi kesesinden yardım eder. Hü-lâsa ideal ve idealist bir kanun adamı.

Cemil MERİÇ

NOT Bu etüdü hazırlarken başlıca şu eserlerden faydalandım:

I — Balzac'ın adı geçen romanları.

II — Curtuis'ün, P. Abraham'ın, Bellessort'un, Taine'in, kitap ve tetkikleri.

III — Eugène Hatin'in: Le Journal.
J. R. Bloch'un: Naissance d'une culture'ü v.s.. v.s...

1

FAHİŞELER NASIL SEVER?

Yıl 1824, operanın son balosuydu. Beklenmedik tesadüfler yüzünden evinden ayrılamıyan bir kadını araştırır gibi koridorlarda ve umumî salonda dolaşan bir delikanlının güzelliği, çoğu maskelilerin dikkatini çekti. Kâh yavaşlayan, kâh hızlılaşan bu yürüyüşün sırrını, ancak yaşlı bayanlarla, görmüş geçirmiş bazı aylâklar bilir. Bu geniş toplantı yerinde, kalabalık, kalabalığa pek dikkat etmez. Alâkalar ihtirâslıdır, İşsizlik bile bir meşguliyet gizler. Genç şık (1), bu telâşlı araştırmaya o kadar dalmıştı ki kazandığı süksenin farkında değildi. Bir takım maskeliler, alaylı bir takdir gösteriyor; sahiden beğenenler, taş atanlar, pek tatlı sözler fısıldayanlar oluyordu. Ama onun ne gördüğü vardı, ne işittiği. Güzellikçe, opera balosuna bir sevda macerası bulmağa gelen ve rulet masasında uğurlu bir el bekler gibi kısmetini gözleyen müstesna kimselerdendi. Ama, basbayağı süvaresinden emin görünüyordu. Operanın her maskeli balosunda rastlanan ve yalnız rol oynıyanlarca bilinen üç kişilik bir dramın kahramanı olacaktı. Çünkü böyle zamanlarda burası, taşralılar, toy delikanlılar, yabancılar ve «gördüm» diyebilmek için gelen genç kızlara göre yorgunluk ve bezginliğin hüküm sürdüğü bir saraydır. Borsa, Tanrının dağından inen köylü için nasıl anlaşılmaz bir muamma ise; boyuna mekik dokuyan, dönüp dolaşan, kıvrılan, çıkan, inen, - nihayet nihayet odun kümeleri üstündeki karıncalara benziyen - bu karanlık, bu kayıtsız, bu telâşlı kalabalık da onlara böyle acaip görünür. Erkekler Pariste - aşağı yukarı - hiç maske takmaz. Millî hususiyetimizin icabı, dominolu bir erkek gülünç düşer. Bahtiyarlığını gizlemek isteyen, opera balosuna maskesiz de gidebilir. Mutlaka uğramak zorunda kalan maskeliler de hemen ipi kırar.

---

(1) Romantik neslin İngilizceden aldığı dandy kelimesi, tercümesi pek güç tabirlerdendir. Zarif, züppe, çıtkırıldım sıfatları muayyen bir devrin modası olan dandy'yi ifade edemiyor. Hüseyin Rahmi'yi hatırlıyarak «şık» dedik. Mehmet Celâl nesli tatlısu frenklerini taklide özenen zamane bopstillerine «şık» diyordu.

Balo açıldıktan sonra, yakalanmamak için sıvışmalarla, yukarı çıkmak isteyenlerin küme küme kapıya birikmeleri görülecek şeylerdendir. Sözün kısası, maskeli erkekler, bayanlarını gözetlemeğe gelen kıskanç kocalar, veya onların görmesinden çekinen hovarda baylardır. İkisinin de hali ayni derecede gülünçtür.

Şimdi delikanlının peşinde de böyle belâlı bir herif; hıçı gibi yuvarlana yuvarlana yürüyen geniş omuzlu, kısa boylu bir maskeli vardı. Ama o farkında değildi. Bu dominoya bürünen zatın, bir idare âmiri, bir borsa simsarı, bir bankacı veya noter, sözün kısası, vefasız yarinden şüphelenen bir burjuva olduğuna, her Opera gediklisi kalıbını basardı. Sahiden de, öyle pek kibar tabakaya mensup olanlar, elâlemin gözü önünde kendini maskaraya çevirmez. Şimdiden birçok maskeliler, bu izbandut kılıklı zatı gülüşerek birbirine göstermiş, bir takımı ona söz atmış, bazı delikanlılar alay etmişti. Adamın heybetli omuzları ve çalımı, böyle ehemmiyetsiz sarkıntılıklara meydan vermeyenlerden olduğunu gösteriyordu. Nasıl kovalanan bir yaban domuzu, kulaklarında vızıldayan kurşunlara ve ardında havlayan köpeklere aldırış etmeden yürürse, maskeli de hiç istifini bozmadan delikanlının peşinden gidiyordu. Gerçi ilk bakışta sevinç de, kaygı da ayni renge, Venediğin o meşhur siyah kaftanına bürünmüştür; gerçi opera balosunda her şey karma karışıktır ama, yine de Paris sosyetesinin çeşitli tabakaları birbirini bulur, tanır ve gözetler. Hele bu âlemlerin kurdu olanlar, öyle ipuçları yakalar ki, bu çeşitli menfaatler kitabını, eğenceli bir roman gibi okuyuverirler. Meselâ, onlara göre bu maskeli işi yolunda bir hovarda olamazdı; çünkü bir sevda randevusuna gelse, — uzun zamandanberi pişirilen saadetlerin nişanesi olan — beyaz, yeşil kırmızı bir işaret takacaktı elbet, işin ucunda bir intikam mı vardı? Maskelinin talihli bir hovardayı adım adım kolladığını gören kimi aylâklar; tekrar, hazzın Tanrısal halesile çevrelenen güzel çehreye dönüyorlardı. Genç adam alâka uyandırıyor, gidip geldikçe meraklılar çoğalıyordu. Zaten kibar bir hayata alışık olduğu halinden belliydi. Devrimizin uğursuz hükmü: Âyan azasından bir dük'ün en seçkin, en terbiyeli oğlu ile, az zaman önce sefaletin demir pençesinde ezilen bu sevimli genç arasında maddî veya manevî pek az fark vardı. İddialarına denk servetleri yokken, Pariste rol oynamağa yeltenen ve bu şahane şehirde, âşıkı en bol Tanrıya, yani tesadüfe bel bağlıyarak her gün ya devlet başa, ya kuzgun leşe diyen bir çok delikanlılar gibi, onun da hayatındaki derin uçurumları gençlik ve güzellik maskeleyebiliyordu. Ama doğrusu kılığına, kıyafetine, tavırlarına da hiç diyecek yoktu.

Fuvayye'nin klâsik parkesini, operanın kırk yıllık müdavimi gibi arşınlıyordu. Elbette farkına varmışsınızdır. Paris'in her tarafında olduğu gibi opera'da da insanın neci olduğu, ne yaptığı, nereden geldiği, ne istediği halinden bellidir.

Balo gediklilerinin kibar bir hanımefendi olduğunu kestirdikleri bir maskeli:

— Doğrusu güzel delikanlı.. dedi. Buradan onu görmek için dönebiliriz.

Koluna geçtiği zat:

— Hatırlayamadınız mı? diye sordu. Halbuki Madam de Châtelet onu takdim etmişti size...

— Tuhaf şey... Bir zaman yanıp tutuştuğu şu eczacının oğlu mu?.. Hani gazeteci olmuştu. Matmazel Coralie'nin âşıkı deseniz e..

Kont Sixte de Châtelet:

— Ya.. dedi. Öyle düşmüştü ki belini doğrultabileceğini ihtimal ummuyordum. Nasıl oluyor da tekrar Paris'in kibarlar âleminde boy gösterebiliyor, anlıyamadım.

Maskeli:

— Şehzade gibi de kurumlu. Herhalde ona bu çalımı veren beraber yaşadığı aktiris parçası değildir. Kuzinim onu keşfetti ama bir türlü çekip çeviremedi. Doğrusu sevgilisini tanımak isterdim. Hayatı hakkında bir şeyler söyleyin de merakını uyandırabileyim.

Fısıldaşarak delikanlıyı takibe koyuldular. Geniş omuzlu maskeli dikkat kesildi. Charente mutasarrıfı (yani kont Sixte de Châtelet) şık genci kolundan yakalıyarak:

— Sayın Mösyö Chardon, dedi. Sizinle yeniden münasebet tesis etmek isteyen biri var, müsaadenizle takdim edeyim.

Delikanlı:

— Sayın kont Châtelet.. diye cevap verdi. Madam, bana Chardon (1) isminin ne kadar gülünç olduğunu öğretti. Şimdi kralın fermanile, anne babalarımın, Rubempré'lerin adını taşıyorum. Gazeteler bu haberi ilân etti ama, bir biçareye ait olduğundan, dosta da, düşmana da, elâleme de kendim hatırlatmaktan hiç utanmıyorum. Siz bu üç zümreden hangisinde yer alırsanız alın, keyfiniz bilir. Ama eminim ki bu tedbiri hiç de lüzumsuz bulmıyacaksınız. Çünkü bana bu öğüdü veren bayanınız olmuştu o zamanlar, henüz sadece Madam de Bargeton'du.. (Bu ince tariz Markizi gülümsetti, mutasarrıf sinirli sinirli titredi.) Ona söylersi

(1) Chardon: Fransızcada devedikeni manâsınadır.

ağır, şimdi armam yeşil bir zemin üzerinde, gümüşten, azgın bir boğadır.

Châtelet:

— Azgın bir boğa.. diye tekrarladı.

Lucien hararetle..

— Şayet, dedi, bu eski arma levhasının, Négrepolisse d'Espard doğan bayanınızı çileden çıkaran, o sizin mabeyinci anahtarı ve İmparatorluğun altın arılarile süslü armanızdan üstün olduğundaki hikmeti bilmiyoruz, Madam la Markiz izah eder size..

Bir vakitler küçümsediği adamın, böyle nobran ve hazır cevap kesilişi Markiz d'Espard'ı afallatmıştı. Usulca:

— Madem ki beni tanıdınız, dedi.. artık sizi meraka düşürmem. Ama zihnimi öyle kurcalıyorsunuz ki anlatamam.

Genç adam, emin bir saadeti tehlikeye koymak istemeyen bir insan gibi gülümseyerek:

— Müsaade buyurun da Madam bu esrarlı loşluktan ayrılmıyayım. Fikrinizi meşgul edebilmek bahtiyarlığına başka şekilde nail olamam.

Lucien'in bu kestirme cevabile sözü ağzına tıkanan Markiz, sert bir hareket yapmaktan kendini alamadı.

Kont du Châtelet:

— Durumunuzdaki değişikliği tebrik ederim, dedi.

Markizi sonsuz bir nezaketle selâmlıyan Lucien:

— Ben de iltifatınızı aynen kabul ederim, diye cevap verdi.

Kont Madam d'Espard'a usulca:

— Kabadayı.. dedi. Eninde sonunda atalarını fethetti.

— Gençlerin, biz kadınlara kurum satmaları, hemen daima, kuruyu gözünden vurduklarını gösterir. Çünkü birbirlerine karşı kabadayılık taslamaları işlerinin aksi gittiğine alâmettir. Bu güzel kuşu koruyan hangi bayan dostumuzdur acaba? Öğrenmek isterdim. İhtimal bu sayede geceyi eğlenerek geçirmem kabil olacak. Demek aldığım insafsız tezkere de bir rakibenin yezitliği, bu gençten bahsediyor. Anlaşılan nobran olmasını tenbihlemşiler. Göstleyin onu, ben gidip duc de Navarriens'in koluna geçeceğim, bulursunuz.

Madam d'Espard, tam akrabasına yaklaşırken, esrarengiz maskeli dükle onun arasına sokuldu ve kulağına:

— Lucien sizi seviyor, diye fısıldadı. Tezkereyi yazan odur. Muasarrifiniz baş düşmanı, önünde nasıl içini dökebilirdi?

Sonra, Madam d'Espard'ı katmerli bir hayret içinde bırakarak uzaklaştı. Markiz bu maskelinin oynadığı rolü yapacak hiç kimse tanımıyordu. Bir tuzaktan korktu, gidip oturdu ve gizlendi.

Lucien'in, uzun zamandır tasarlanan bir hıncı açıklayan bir özen-tiyle, ismindeki şatafatlı du'yü hazfettiği kont Sixte du Châtelet bu güzel dandy'yi uzaktan uzağa takip etti.

Biraz sonra bir gençle karşılaştı, onunla açıkça konuşabilirdi artık.

— Merhaba Rastignac! dedi. Lucien'i gördünüz mü? Kılık, kıyafet tamamile değişmiş!

Genç şık, mühimsemeyen bir eda ile cevap verdi:

— Ben de onun kadar güzel olsaydım, ondan da zengin olurdum.

Fakat şivesinde Atinalıca bir istihza vardı. İri yarı maskeli, Rastignac'ın alayını gölgede bırakan pek müstehzi bir tavırla, kulağına:

— Yok canım! diye fısıldadı.

Delikanlı hakarete eyvallah diyecek kimselerden değildi. Bununla beraber, yıldırımla vurulmuş gibi dona kaldı. Bir türlü silkip kurtulamadığı çelik bir el onu bir pencere aralığına sürüklediği.

— Vauquer ananın pansiyonundan çıkma genç horoz.. sen ki işin mühim kısmı olup bitmişken, tabansızlığın yüzünden, Taillefer babanın milyonlarını kaçırdın. Şahsî selâmetin namına haberin olsun: Lucien'e kardeş muamelesi yapmazsan elimizdesin. Bize karşı hiçbir şey yapamazsın. Sus ve sadakat göster. Yoksa işine burnumu sokar, plânlarını altüst ederim; Lucien de Rubempre'nin arkasında devrimizin en büyük kudreti olan kilise... Ölmek mi istersin, yaşamak mı? Cevap..

Rastignac ormanda uyuya kalan ve gözlerini açar açmaz, aç bir arslanla karşılaşan adam gibi afalladı. Dizleri titredi. Böyle anlarda — şahit de yoksa — benim diyen yiğitler korkuya koyun eğer..

— Bunları ancak o bilir.. diye söylendi, bu cesareti gösterecek de..

Maskeli cümleyi tamamlaması için elini sıkarak:

— Sen de karşındaki o imiş gibi davran.. dedi.

Rastignac, eşkıya pususuna düşen milyoner gibi teslim bayrağını çekti. Châtelet'nin yanına dönünce:

— Azizim kont, dedi. Mevkiinize kıymet veriyorsanız, yarın sizden çok yüksek makamlarda bulacağınız bir insana karşı nasıl hürmek gösterirseniz; Mösyö de Rubempré'ye de o muameleyi yapın!

(Maskeli memnunluk duyduğunu gösteren belli belirsiz bir jest yaptı ve tekrar Lucien'i takibe koyuldu).

Haklı olarak afallayan mutasarrıf:

— Azizim, dedi. Onun hakkındaki fikirlerinizi doğrusu pek çabuk değiştirdiniz.

Rastignac, bir kaç günden beri, bağlı olduğu bakanlığa rey vermeyen bu millet vekili mutasarrıfa:

— Öyle.. dedi. Tıpkı merkezde yer aldıkları halde sağdakilerle oy verenler gibi.

Onlara kulak kabartan Des Lupeaulx:

— Bugün oy falan kaldı mı artık.. diye söze karıştı. Hep menfaat meselesi. Nereden açıldı?

Millet vekili, genel sekretere:

— Hiç.. dedi. Bay Rubempré'den bahsediyorduk da.. Rastignac, merkumu büyük bir şahsiyet olarak yutturmak istiyor.

Des Lupeaulx, ciddî bir tavırla:

— Azizim kont, diye cevap verdi. Mösyö de Rubempré fevkalâde değerli bir gençtir. Arkası da pek kuvvetli. Onunla yeniden münasebet kurmak benim için büyük bir haz olurdu.

Rastignac:

Tamam.. dedi. Oğlan zamane kurtlarının inine düşecek.

Bir iki aydın, az çok tanınmış bazı kimseler, ve bir alay şık bir köşede toplanmış, görüşlerini, nüktelerini, dedikodularını ortaya döküyor, eğlenmeğe yahut bir eğlence çıkıncaya kadar avunmağa çalışıyorlardı. Rastignac'la yanındakiler o tarafa doğru yöneldiler. Bu acaip meclisi vaktile Lucien'in ahbaplık ettiği kimseler vardı. Ele güne karşı dostlukları kusursuzdu. Fakat gizliden gizliye bir hayli hallar konuşmuşlardı.

Finot'nun kolundan çıkan Blondet, Lucien'i teklifsizce bağrına basarak:

— Vay Lucien! dedi. Yavrum, iki gözüm. Desene ki çulu değiştirdin... Nereden böyle? Demek Florine'in halvet odasından yollanan armağanlar sayesinde işler tıkırına girdi ha? Aşkolsun evlât.

Andoche Finot bir mecmua sahibiydi. Vaktile Lucien bu dergide hemen hemen bir uğruna çalışmıştı. Emeği, öğütlerinin isabeti, görüşlerinin derinliğile mecmuayı zenginleştiren Blondet idi. Finot ile Blondet, Bertrand'la Raton'dular (1). Şu farkla ki La

---

La ine'in maymunla kedi isimli zarif manzumesinin kahramanları. Raton (kedi) kestaneleri maharetle ateşten çıkarır, halbuki Bertrand yemek zahmetini ihtiyar eder. Bu isim aldananla aldatana alem olmuştur. Bertrand, elini ateşe sokmadan bütün parsayı toplayan kurnaz tariftir.

Fontaine'in kedisi, nihayet mantara bastığını anlar, halbuki Blondet, aldandığını bildiği halde Finot'ya hizmet edip duruyordu. Filhakika bu mümtaz ve pervasız kalem subayı uzun müddet esir kalmağa mahkûmdu. Finot'nun kaba tavırları, ve fakir bir işçinin sarmısak sürülmüş ekmeği gibi nükteye bulanan küstah budalalığı zorlu bir irade gizliyordu. Edebiyat ve politika adamlarının sefahat meydanlarında döküp saçtıkları fikirleri ve paraçıkları devşirip kendine mal etmesini bilirdi. Talihsizliğine bakın ki Blondet, kuvvetini, zaaflarının ve tembelliğinin emrine vermişti. Boyuna ihtiyaç karşısında apışıp kalan bu zat, başkaları hesabına alabildiğine faydalı olan, kendi derdine deva bulamıyan bahtsız büyükler soyundandı. Böyleleri, ellerindeki lambayı ötekine berikine kullandıran Âlâeddin (1) lerdir. Şahsî menfaatle kıvranmadıkları zaman hükümleri pek isabetlidir. Müşavirlikte mükemmeldirler. Onlarda hareket eden kollar değil kafadır. Yaşayışlarındaki perişanlık da bundandır, aşağı zekâlar tarafından ayıplanmaları da.. Blondet, dün yarattığı bir arkadaşla, bugün varını yoğunu bölüşür, şimdi birlikte yemek yediği, kadeh tokuşturduğu, koyun koyuna yattığı ahbabı, ertesi gün boğazlıyabilirdi. Eğlenceli paradokslar sayesinde suyun üstüne çıkardı. O bütün dünyayı bir şaka diye kabul etmişti. Ciddiye alınmak istemiyordu. Gençti, seviliyordu, eh.. meşhur da sayılırdı, bahiliydı.

Finot gibi, yaşlandığı zaman zaruret duyacağı serveti şimdiden toplamak aklından bile geçmiyordu. Lucien az önce, Madam d'Espard'la Châtelet'nin sözlerini ağızlarına tıkamıştı. Fakat şimdi Blondet'ye ayni muameleyi yapabilmesi için dünyanın en büyük cesareti gerekti. Ne yazık ki göstermekten zevk duyduğu için gururunu güç kullanabiliyordu, halbuki bu his muhakkak birçok şeylerin başlangıcıdır. Deminki karşılaşmada gururu zaffer olmuş, fakirken kendisini hor gören iki insana zengin, mes'ut ve kibirli görünmüştü. Ama bir şair, nasıl olur da, kötü günlerinde yardımına koşan bu iki sözde dosta karşı, ihtiyar bir diplomat gibi sert davranabilirdi. Mahrumiyet içinde iken evlerinde yatıp kalkmıştı. Finot ve Blondet ile birlikte hayli halt karıştırmışlar, sefahat âlemlerinde yuvarlanmışlardı. Bu cünbüşlerde yalnız borçluların parasını eritmekle de kalmamışlardı. Cesaretlerini

(1) Alâeddin yahut tılsımlı lâmba: Binbir gece hikâyelerinin bir kahramanı. Mustafa isimli bir terzinin oğlu olan Alâeddin, bir sihirbaza rastlar, sihirbaz onu arzın merkezinde bulunan bu yola bir lambayı bulmağa gönderir. Bu kıymetli lambayı ele geçiren delikanlı, servet saadete kavuşur, her istediğini yapar.

kullanmasını bilmeyen askerler gibi, o da bir çok Parislilerin yaptığı hataya düştü. Finot'nun el sıkmasını, Blondet'nin okşayışını kabul ederek, başını yeniden belâya soktu.

Bir vakitler gazeteciliğe bulaşan, yahut hâlâ bu işle uğraşan herkes, hor gördüklerine hulûs çakmak, can düşmanına gülümsemek, en murdar bayağılıklarla uyuşmak - kendisine tecavüz edenlerin altında kalmamak için - parmaklarını kirletmek zorundadır. Zalim mecburiyet, başkalarının kötülük yaptığını göre göre gözümüz alışır, «ne üstümüze lâzım» der, önce kabul eder, sonra sonra biz de ayni şeyi yaparız. Bu çirkin, bu sürekli uzlaşmalarla lekelenen ruh, zaman geçtikçe soysuzlaşır, asîl düşünceler paslanır, bayağılıkların rezesi gevşer ve kendiliğinden dönmeğe başlar. Alceste'ler Philinte'leşir (1), seciyeler uyuşur, kabiliyetler piçleşir, güzel eserlere karşı duyulan inanç erir ve uçar. Yarattığı sahifelerle öğünmek isteyen muharrir, kendini iki paralık makalelerle tüketir. Lousteau'lar da Vernou'lar da Parise büyük bir edip olmak emelile gelmişlerdi: Kısır birer gazeteci olup çıktılar. Bunun içindir ki d'Arthez'ler gibi karakterleri de kabiliyetleri kadar yüksek olan ve edebî hayatın kayalıkları arasında emin yürüyebilen gençleri ne kadar takdir etsek azdır. Lucien, Blondet'nin yılışmasına ne cevap vereceğini şaşırmıştı. Bu adamın zekâsı, üzerinde hâlâ dayanılmaz bir tesir icra ediyordu. Baştan çıkarıcının şakirdi üzerindeki nüfuzuydu bu. Üstelik Kontes de Montcornet ile olan münasebeti sayesinde kibarlar âleminde itibarı vardı bu zatın.

Finot, alaycı bir tavırla:

— Bir amcanın mirasına mı kondunuz? dedi.

Lucien de ayni perdeden cevap verdi:

— Ben de sizin gibi, enaileri kırpıyorum.

Andoche Finot, istismar edenin, istismar ettiği insana karşı gösterdiği küstah bir kibirle:

— Efendinin de mecmuası, gazetesi falan mı var acaba? dedi.

Baş yazıcının çalım satması, genç züppenin gururunu yaralamıştı. Yeni mevkiini hatırladı:

— Daha âlâsı.. diye cevap verdi.

— Ne imiş o kuzum?

— Bir firkam var.

---

(1) Alceste: Molière'in «Adamcıl» isimli şaheserinin kahramanı. Merhaba kör kadı diyecek kadar dürüst ve faziletli. Halbuki arkadaşı Philinte, idarei maslahatcı ve uysal.

Vernou gülümseyerek:

— Ya.. dedi. Lucien fırkası ha?

Blondet sözü aldı:

— Finot Bak. Oğlan gölgede bıraktı seni. Zaten önceden haber vermiştim. Lucien kabiliyetlidir. İdare edemedin: iflâhını kestin çocuğun. Tövbe et bakalım koca kaz!

Havadan nem kapan Blondet, Lucien'in edasından, şivesinden, tavrından birçok sırlar sezmişti. Bu sözlerle bir yandan onu teskin ediyor, bir taraftan da geminin soluğunu daraltıyordu. Delikanlının Parise hangi maksatla döndüğünü, tasavvurlarını, yaşayış vasıtalarını öğrenmek istiyordu.

— Her ne kadar Finot (1) isen de para etmez. Yetişemiyeceğin bir üstünlük karşısındasın, diz çök. Derhal, mösyöyü geleceğe hâkim olan kuvvetli şahsiyetler arasında say. O da bizdendir, işte nefis bir milâno zırhına bürünmüş, kılıcının yarısı kınından fırlamış, armasını dalgalandırmış. Vay canına! Lucien be... Bu güzel yeleği nereden aşırdın? Böyle kumaşları ancak bir sevgili bulabilir. Evin barkın da var mı bari? Şu anda dostlarımın adresini bilmek mecburiyetindeyim. Nerede yatacağımı şaşırdım. Finot bu akşamlık pasaportumu veriyor, güya iyi bir parça yakalamış, behane işte..

Lucien:

— Azizim, diye cevap verdi. Bir müteahhidi tabik ettim. İnsan, bu sayede rahat yaşıyacağından emin olabiliyor. Fuge, late, lace. Hoşça kalın (2).

Boğazına fazlaca düşkün olan, meteliksiz kaldıkça arkadaşlara yıkılan Blondet:

— Yağma yok.. diye atıldı. Bana karşı bir şeref borcun var, ödemedikçe yakanı bırakmam... Hani bir akşam yemeğine davet edecektin? Ne oldu?

Lucien sabırsızlanarak:

— Ne daveti canım? dedi.

— Hatırlamıyorsun ha? İşte bir dostun refaha kavuştuğunu bundan anlarım, hafızasını kaybeder.

Fırsatı ganimet bilen Finot:

— Yo.. diye söze karıştı. O bize olan borcunu bili.. Ben namusuna kefilim..

(Blondet, salonun ucuna, bu sözde dostların meclis kurduğu sütunun yanına gelen genç hovardanın kolundan yakalıyarak):

— Rastignac! dedi. Ziyafet var.. sen de bizimlesin. (Lucien'i

(1) Finot, Fransızcada hinoğlu, kurnaz, hilebaz manâsınadır.

(2) Fuge, late, lace: Kaç, gizlen, sus..

göstererek ciddi ciddi) Ama mösyö bir namus borcunu inkâr etmekte ayak direrse o başka.. mümkündür hani.

Bu işte bir düzen olduğu hiç aklına gelmiyen Rastignac:

— Mösyö de Rubempré böyle bir küçüklük yapamaz, ben kefilim dedi.

Blondet:

— Nah işte size Bixiou! diye haykırdı. O da bizimle beraber... Kanbersiz düğün olur mu? Onun bulunmadığı mecliste şampanya dilimi pelteleştirir. Her şey yavan gelir bana... Hicvin tuzu biberi bile..

Bixiou:

— Dostlar, dedi, görüyorum ki günün mucizesi etrafında kümelenmişsiniz. Aziz Lucien'imiz, Ovide'in metamorfozlarını (1) tekrarlıyor. Hani Tanrılar, kadınları baştan çıkarmak için garip sebzeler kılığına, bilmem ne kıyafetlere girerlermiş. Lucien de devedikenini (2) asilzade kaftanile değişirdi. Kimi kafesliyecek? X uncu Charles'ı. (Delikanlıyı elbisesinin düğmesinden yakalıyarak) yavrum Lucien! Kodaman bir beyzade kesilen gazeteci mizah mevzuu olmağa hak kazanır. (İnsafsız alaycı Finot ile Vernou'yu göstererek) yerlerinde olsam, seni gazeteye sokuştururdum. Sayende beş on kuruş kazanırlardı.

Blondet:

— Sus Bixiou! dedi. Ziyafet sahibi bizim nazarımızda mukaddestir. Bu kudsiyet, şölenden yirmi dört saat önce başlar, on iki saat sonra biter. Sayın dostumuz bizi akşam yemeğine davet buyuruyor.

Bixiou:

— Nasıl, Nasıl? dedi. Ama ne yapalım. Büyük bir ismi nisyandan kurtarmak ve zavallı zadeqân sınıfına kabiliyetli bir insan armağan etmek boynumuza farz değil mi? Lucien, matbuatın sana karşı saygısı var. Bir zamanlar onun en güzel süsüydün! Sana arka olacağız. Finot! gazetenin baş sütununa bir iki satırlık bir fıkra sıkıştır. Blondet! Sen de dördüncü sahifeye ustalıklı bir makale döşen, devrimizin en güzel kitabı «IX uncu Charles'ın okçusu» (3) çıkıyor diye halka haber verelim. Daurla'nın da, Fransız Pétrarque'nın ilâhi sonne'leri olan «Papatyalar» ı biraz

(1) Büyük Lâtin şairi Ovide'in nefis eseri. Birinci cildi Salih Zeki Aktay tarafından dilimize çevrilmiştir.

(2) Chardon'un devedikeni mânasına geldiğini söylemiştik.

(3) Lucien'in tâbilerden iltifat görmiyen romanı ve şiir mecmuası.

önce neşretmesini rica edelim. Şöhretler yaratıp yıkan kâğıttan arabaya bindirelim dostumuzu..

Lucien gittikçe büyümek istdadı gösteren bu güruhtan yakayı sıyırmak için Blondet'ye:

—Maksadın ziyafetse, dedi, zannederim eski bir arkadaşı enayi yerine koyup sanayii lâfziye göstermene hiç de lüzum yoktu. (Bir kadının geldiğini görerek, sür'atle) yarın akşam Lointier'nin lokantasında beklerim.. diye ilâve etti ve bayana doğru hızla ilerledi.

Lucien'in karşılamağa çıktığı maskeli bayanı gözü ısıran Bixiou alaycı bir tavırla ve üç ayrı perdeden:

— Vay, vay, vay diye haykırdı. Bu iş tahkike değer doğrusu..

Sonra bu şirin çiftin peşine düştü, önüne geçti; nafiz gözlerle tetkik etti ve bu içten pazarlıklı kıskançlara Lucien'in vaziyetindeki değişikliğin hikmetini anlatmak için yanlarına döndü.

— Dostlarım! dedi. Mösyö de Rubempré'nin sevgilisi kadim âşınanız.. bu hatun des Lupeaulx'nun eski faresi.

Bugün artık unutulan, fakat asrımızın başlangıcında bir hayli alıp yürüyen ahlâksızlıklardan biri de bu fare bolluğuydu. Şimdiden kocayan bu kelime tiyatroda, - bilhassa Operada - konparslık yapan on on iki yaşlarındaki çocuklara verilen addı. Fare bir nevi iç oğlandı, ama iblis mi iblis. Sefih herifler onu çeşitli kepazeliklere, hayasızlıklara alıştırıyorlardı. Bir çok münasebetsizlikleri hoş görülen dişi bir çapkın..

Fare her şeyi kapabilirdi. Tehlikeli bir hayvan gibi sakınmak gerekti ondan. Eski zamandaki komedilerin Scapin'leri, Sganarelle'leri gibi hayata şen bir eda veriyordu. Ama pek tuzluydu. Ne kâr getirirdi, ne itibar, ne zevk. Fare modası artık tamamen kayboldu. Öyle ki bazı muharrirler bu âdeti yeni bir mevzu imiş gibi kalemlerine dolayıncaya kadar, restorasyondan önceki kibarlar âleminin bu mahrem teferruatını bilen pek az kimse vardı.

Blondet:

— Nasıl? dedi. Coralie'yi altında öldürdüğü yetişmiyormuş gibi, Lucien Torpille'i de mi elimizden aldı?

Bu ismi duyan pehlivan vücutlu maskeli belli belirsiz bir hareket yaptı. Bu hal Rastignac'ın gözünden kaçmamıştı.

Finot:

— İmkân yok.. dedi. Torpille'in yedirecek meteliği yok. Nathan söyledi bana, Florine'den bin frank ödünç almış.

Rastignac, Lucien'i böyle çirkin isnatlara karşı müdafaaya çalışarak:

— Yapmayın efendiler.. dedi.

Vernou:

— Niçin? diye seslendi. Coralie'nin eski jigolosu o kadar mübarek mi yani?

Bixiou:

— Tamam, dedi. Bu bin frank da ispat ediyor ki dostumuz Lucien, Torpille'le yaşamaktadır.

Blondet sösü aldı:

— Edebiyat, ilim, sanat ve siyaset âleminin güzideleri için ne büyük kayıp... Torpille, hakikî bir alüfte kumaşına malik tek zevk kızıdır. Talim ve terbiyeyle bozulmamıştır, ne okumak bilir ne yazmak. O bizi anlıyacaktı. Devrimizi, Aspasya (1) ninkine benzeyen muhteşem bir çehreyle süsleyecektik. Onsuz büyük asır olamaz ki! Bakın La Dubarry (2), XVIII inci yüzyıla, Ninon de Lenclos (3), XVII inciye, Marion de Lorme (4). XVI ıncıya, İmpéria (5), onbeşinciye, Flora (6), mirasçısı yaptığı Roma cümhuriyetine ne

---

(1) Aspasie: Güzellik ve zekâsiyle meşhur kadın. Périclès'in haremi olan bu sanat sever hatunun evi en ünlü filozofların, sanatkârların, muharrirlerin toplantı yeriydi (bilhassa Sokrat).

(2) Du Barry: XV inci Louis'nin gözdesi (1743-1793). Politika oyunlarına da burun sokan bu hercai işvekârın kellesi kiyotinle uçurulmuştur.

(3) Ninon de Lenclos (1620-1705): Günahlarının taksiratını affettirmek ve muhteşem güzelliğini mısraların akislerinde dinlemek için salonunu (ve bazan da kucağını) sanat ve şiir mensuplarına açan ünlü ve önemli fahişe. Epikürcü Saint Evrémont ile pek dosttular. Parlak bir terbiye görmüştü. Ölümünden birkaç ay önce genç Voltaire'e teveccüh göstermiş ve kitap alabilmesi için vasiyetnamesinde iki bin frank ta ona bırakmıştır.

(4) Marion de Lorme: Şahane alüfte (1612-1650) konağına XIII üncü Louis sarayının en güzide beyzadelerini toplıyan Des Barraux'yu, Cinq Mars'ı vesaire.. vesaire.. zülfüne râm eden bu zarif yosmanın hayatı birçok macera romanlarına mevzu olmuştur. Victor Hugo bile onu piyeslerinden birine kahraman yapmış (1831) düşen bir kadının nezih bir aşkla yükselebileceğini isbata çalışmıştır.

(5) Impéria: Meşhur İtalyalı fahişe (1485-1511): Périclès asrında, Aspasie'nın Yunanistanda oynadığı rolü X uncu Léon devrinde Romada tekrar etmiştir. (Otuz kırk sene önce memleketimizde nedense birhayli şöhret kazanan, üçüncü sınıf romancı Michel Zévaco'nun da bu isimli bir hikâyesi olacak).

(6) Flora: Orospuluktan muazzam bir servet kazanan Flora,

kadar yakışıyor. Roma devleti borçlarını onun mirasile ödemedi mi? Lydie'siz (7), Horace (8), Délie'siz (9), Tibulle (10), Lesbie (11) olmasa Catulle (12), Cyntie'siz (13) Properce (14), Lamie'siz Démétrius ne olurdu? Zaferini ona medyun değil mi bugün?

Bixiou, yanındakinin kulağına:

— Operanın Fuvayye'sinde, Démetrius'den bahseden Blondet, bana öyle geliyor ki biraz fazla Débats (15), kokuyor, diye fısıldadı.

Blondet söze devam etti:

— Ve bütün bu kraliçeler olmasa Sezarlar saltanatının hali

---

milleti kendine vâris yaptı, bıraktığı meblağın senelik iradı kendi ismine izafe edilen Flora şenliklerinin tes'idi için kullanılacaktı. Bu şenliklerde çıplak fahişeler halkın gözü önünde hayâsız rakslar, şehvetengiz cilveler yaparlardı. (Bak: De la prostitution au XIX siècle. Sahife: 86, 87).

(7) Lydie: Horace'ın sevgilisi Romalı fahişe. Şair aşklarını, dargınlıklarını, barışmalarını birçok eserlerinde terennüm eder.

(8) Horace: Meşhur Lâtin şairi. *Mécène*'in himayesiyle, Auguste'un cömertliği sayesinde .rih fahur yaşadı, bazı şiirleri Yakup Kadri'nin kalemiyle Türkçeye çevrilen Horace, XVII nci asır Fransasında büyük bir otorite kazanmıştı. Eserlerinin Fransızcada muhtelif tercemeleri vardır.

(9) Tibulle (A. Albuis Tibullus) Horace'ın, Virgile, Ovide'in dostu Lâtin şairi. «Âşıkane gazeller» mübdei. (4 kitap) şiirleri Délie'ye, Néère'e, Démésis'e ithaf edilmiştir. Çok hassastır, harpten nefret eder.

(10) Lydie: Tibulle'ün sevgilisi Romalı kadın.

(11) Catulle: (İsa'dan önce 87 İsa'dan sonra 47) devrinin siyasî kavgalarına karışmadan «Bülend servilerin gölgesinde şâd» yaşıyan aşk ve şehvet şairi. En güzel şiirlerini sevgilisi Lesbie'nin ilhamiyle yazmıştır. «Amemus mea Leslia» diye başlıyan meşhur gazelini Süheyla Yanık «Terceme» mecmuasında Türkçeye çevirmişti.

(12) Lesbie: Asıl adı Clodia. Meşhur demagog Clodius'un kardeşi. Şuh ve dilber fahişe.

(13) Cyntie: Asıl adı (Hostia). Meşhur Romalı fahişe.

(14) Properce: Mécène'in koruduğu Lâtin şairlerinden, Virgile'in dostu. (İsa'dan önce 52 - İsa'dan sonra 19) aşk şiirleri ince, zarif ve tatlıdır. İlk üç kitabı Cynthia'ya ithaf edilmiştir Dördüncüsü Roma tarihinin efsanelerini işler.

(15) Débats: Meşhur bir gazetenin adı (Bak: Önsöz).

neye varırdı? Laïs (16) ve Rhodope (17), Yunanistan ve Mısır demektir. Zaten hepsi de yaşadıkları çağın şiirleridir. Napoléon devri bu şiirden mahrumdur, zira imparatorluk ordusunun dul kadını kışla harcı bir alaydır. Halbuki ihtilâlin bir Madam Tallien'i vardı. Şimdi Fransada boş bir taht var, kurulacak kraliçeyi bekliyor. Biz, hepimiz birden böyle kraliçe yaratabilirdi. Ben Torpille'e bir teyze bulurdum. Çünkü annesi resmen şerefsizlik meydanlarında can verdi. Du Tillet ona bir konak kiralar, Lousteau emrine bir araba tahsis ederdi. Rastignac uşaklar bulur, des Lupeaulx bir aşçı tedarikler, Finot (18) şapkalarını yollardı. (Bu dokunaklı taş Finot'yu yerinden oynattı.) Vernou reklâmını yapar, Bixiou nükteler hazırlardı. Aristokrasi bizim Ninon'un yanına eğlenmeğe gelirdi. Sanatkârları da oraya çağırır, mırın kırın ederlerse öldürücü makalelerle cezalandırırdık. II inci Ninon şahane bir küstahlık gösterir, ezici bir debdebe içinde pırıldardı. Konağında yasak edilmiş soydan dramatik şaheserler okur, elde böyle bir şey yoksa bilhassa hazırlatırdık. Kraliçemiz liberal olamazdı, bir alüfte tam mânasile kralcıdır... Eyvah! Ne büyük kayıp!

Bütün asrını kucaklaması lâzımken, bir delikanlı parçasile sürtüyor. Lucien onu bir nevi ev köpeği yapıp çıkacak..

Finot:

— Saydığın dişi tacidarlardan hiçbiri sokağın çamuruna bulanmamıştı, dedi. Halbuki bu şirin fare bataklıklarda yuvarlandı.

Vernou cevap verdi:

— Tıpkı gübreye gömülen bir zanbak tohumu gibi. Orada güzelleşti, çiçek açtı. Zaten üstünlüğü de oradan geliyor ya.. her şeye hâkim olan neş'e ve kahkahayı yaratabilmek için her şeyi tanımak şart değil mi?

---

(16) Laïs: Aspasie'nin çağdaşı Korentli fahişe. Aristippe iki eserini ona ithaf etmiştir. Başka bir Laïs de Sicilyalıdır. Korentli bir zengine cariye olarak satılmıştır. Ayni isimde bir nazenin de Démosthènes devrinde yaşıyordu. Güzelliğini kıskanan Tsalyalı kadınlar tarafından öldürülmüştür.

(17) Rhodope: (Pembe çehreli) Trakyalı meşhur fahişe. Evvelâ meşhur Esope'la esaret arkadaşı oldu. Sapho'nun kardeşi tarafından satın alınarak hürriyete kavuştu. Sonra Mısırda yerleşti. O kadar zengin oldu ki piramitlerden birini kurdurduğu rivayet olunur.

(18) Finot'nun babası Coq sokağında şapkacılık eden bir zattı.

O zamana kadar ağız açmadan dinleyen Lousteau söze karıştı:

— Hakkı var. Torpille hem gülmesini bilir, hem güldürmesini, büyük muharrirlere ve büyük aktörlere has olan bu bilgi, cemiyetin bütün derinliklerine girip çıkanlara vergidir. Bu kız henüz on sekizinde ama en muhteşem debdebeyi, en karanlık sefaleti tatmış, her tabakadan erkek görmüştür. Sanki elinde büyülü bir âsa var, bu sayede, siyaset, ilim ve edebiyatla uğraştıkları halde, göğüslerinde hâlâ kalb bulunan erkeklerin, şiddetle dizginledikleri bütün hayvanca iştihaların zincirlerin kırar. Poriste hayvana «çık!» demesini becerecek o çapta kadın yok. Hayvan hemen fırlar, azgınlaşır, taşkınlıklar yapar. Size çatlatıncaya kadar içirir, içmenize yardım eder. Sözün kısası Rabelais'nin terennüm ettiği tuzdur o... Maddenin üzerine serpilince onu canlandırır, sanatın harikalı ufuklarına kanatlandırır. Robu işitilmemiş ihtişamlar gizler. Parmakları tam zamanında elmaslarından sıyrılır; ağzı en münasip dakikada tebessümler saçar. Lisanında dokunaklı nükteler kıvılcımlanır. En şaşaalı, en renk verici âhengi savtilerin sırrını bilir, o...

Bixiou sözünü keserek

— Yazık dedi, bunları gazeteye yazsan beş on kuruş kazanırdın. Torpille, bütün söylediklerinizden çok çok daha üstün. Hepiniz de aşağı yukarı âşıkı oldunuz? Hanginiz ona sahip olduğunu iddia edebilir? İstediği zaman avucundasınız, ama siz ölünceye kadar ele geçiremezsiniz onu.. kapısını çalar, ondan yardım istersiniz..

Blondet:

— Doğrusu.. dedi. İşi tıkırında bir çete reisinden daha cömerttir o.. en âlâ mektep arkadaşından daha da vefalıdır. Ona hem sırrınızı açabilir, hem kesenizi emanet edebilirsiniz. Ama onu kıraliçeliğe seçmemin hikmeti, düşkün gözdelere karşı Burbon'lara has bir kayıtsızlık göstermesidir.

Sözü des Lupeaulx aldı:

— O da tıpkı annesi.. ama çok daha tuzlu. Güzel Hollandalıya (annesi) hani Toledya baş piskoposunun hazineleri dayanmazdı. İki tane noteri yedi, bitirdi.

Bixiou:

— Ama Maxime de Trailles'i de besledi.. dedi.

Blondet:

— Torpille çok pahalı dedi. Raphaël, Carême (1), Taglioni (2), Lawrence (3), Boule (4), hulâsa bütün dâhi sanatkârlar hep öyle değil miydiler?

O sırada Rastignac, Lucien'in koluna geçtiği bayanı göstererek:

— Esther'in böyle kibar bir Hanımefendi gibi durduğu görülmüş şey mi? dedi. Bahse girerim ki bu Madam de Sérisy'dir..

Du Châtelet tasdik etti:

— Şüphesiz ki öyle.. Mösyö de Rubempré'nin saadeti de bu şekilde kabili izah..

Des Lupeaulx:

— Doğrusu, kilise adamlarını iyi seçiyor, dedi. Ne mükemmel bir sefaret kâtibi olur..

Rastignac ilâve etti:

— Üstelik çok müstait bi gençtir de. (Blondet, Finot ve Lousteau'ya bakarak) bu baylar bir çok delillerini gördüler kabiliyetinin..

Hasetten çatlıyan Lousteau:

— Öyle.. dedi! Oğlan ilerliyecek şekilde yontulmuştur. Fazla olarak fikrî istiklâl dediğimiz haslete de maliktir.

Vernou:

— Onu yuğuran sensin, dedi.

Bixiou, des Lupeaulx'ye bakarak cevap verdi:

— Pekâlâ! Bay genel sekreterin hatıralarına müracaat ediyorum; bu kadın Torpille'dir, ziyafetine bahse girerim.

İşin içyüzünü öğrenmekte çıkan olan du Châtelet:

— Hay hay dedi, kabul ediyorum.

Finot:

Carême: Meşhur (1784-1833). Maharetini bilhassa Talleyrand'ın mutfağında gösterdi. Avrupanın bellibaşlı tacidarlarının ziyafetlerini tanzim ve iltifatına mazhar olmuştur. Şahane ilmini bütün inceliklerıyle bilen hakiki bir artist. Bu mevzuda birkaç eserleri «Eski ve yeni mutfak» mukayeseli 2 cilt. Parisli aşçı vesaire...

(2) Taglioni: Stokholm'lu meşhur fahişe (1804-1884).

(3) Lawrence: Meşhur İngiliz ressamı. (1769-1830). Bir lokantacının çocuğuydu. Bilhassa portreleriyle büyük bir ün kazanmıştır. Saray ressamı olmuş, Resim Akademisine tâyin edilmiştir. Windsor galerisi için iştirak eden kahramanların portresini çizmiştir.

(4) Boule'un kim olduğunu maalesef bulamadık.

— Haydi bakalım des Lupeaulx, diye söze karıştı. Eski farenizin kulaklarını tanıyacak mısınız bir görelim.

Bixiou:

— Maskeye karşı saygısızlık göstermeğe hacet yok. Fuvaye'ye çıkarken Lucien'le Torpille yanımıza kadar gelecekler, o zaman size ta kendisi olduğunu ben ispat edeceğim.

Gruba karışan Nathan:

— Lucien dostumuz suyun üstüne çıktı ha! Ben onu bir daha dönmemek üzere Angoulême'e gitti sanıyordum. İngilizler aleyhinde bir sır mı keşfetti acaba?

Diye söylendi.

Rastignac cevap verdi:

— Senin kolay kolay altından kalkamıyacağın bir iş başardı, bütün borçlarını ödedi.

(İri yarı maskeli tasvip makamında başını salladı.)

Natihan:

— İnsan o çağda işlerini yoluna korsa hali dumandır. Artık cesaretini kaybeder, esnaflaşır.. dedi.

Rastignac:

— Tasalanma! O daima beyzade olarak kalacaktır. Üstün diye adı çıkan çok kimseleri gölgede bırakacak kadar yüksek fikirlidir de...

O anda gazeteciler, züppeler, aylâklar, satılık bir at muayene eden cambazlar gibi, bahislerine mevzu olan zarif mahlûka bakıyorlardı.

Parisin sefahet âlemlerinde düşe kalka kocayan ve her biri ayrı sahada üstün bir zekâ sahibi olan bu ayni derecede yırtık; ayni çapta ahlâk bozucu hakemlerin hepsi de azgın bir ikbal hırsı içinde idiler. Her ihtimali hesaplamağa, her sırrı keşfetmeğe alışıktılar. Şimdi hep birden gözlerini o maskeli kadına dikmişlerdi; bu muammayı da ancak onlar çözebilirlerdi. Kadınları tanınmaz hale getiren bu siyah dominonun uzun kefeni, bu kapuşon ve bu devrik yaka altındaki uzuvların değirmiliğini, duruştaki ve yürüyüşteki hususiyetleri, endamın oynayışını, başın hareketini görebilecek bir onlar vardı, bir de Opera balosunun bazı gediklileri... Elâlemin bir türlü farketmediği incelikler onların gözünden hiç kaçmazdı. Şimdi, bu şekilsiz kalıba rağmen en gönül alıcı manzara karşısında bulunduklarını anlamışlardı. Bu hakiki bir aşkla heyecanlanan bir kadındı. Bu mahlûk, ister Torpille, ister kontes de Sérisy, ister düşes de Maufrigneuse olsun, cemiyetin hangi tabakasından çıkarsa çıksın, hayran kalınacak bir bedia, mes'ut rüyaları aydınlatan bir ışıktı. O kocamış delikanlı-

lar da, o genç ihtiyarlar da derin heyecan duydular. İlâheleşen bir kadına malik olmak gibi ulvî bir imtiyaz kazanan Lucien'i kıskandılar. Maskeli bayan sanki orada Lucien'le başbaşa idi. Şimdi onun için ne etrafta binlerce insan vardı, ne ağır ve tozlu bir atmosfer. Tıpkı Raphaël'in değirmi altın ağlarla çevrili madonnaları gibi aşkın semavi kubbesi altında idi, kendisine dokunduklarını hiç duymuyor, maskenin oyuklarından alev halinde fışkıran bakışı, Lucien'inkilerle birleşiyordu. Vücudunun ürperişi de Lucien'e tâbi idi. Seven bir kadını kuşatan ve onu bin bir diş içinde belli eden bu nur nedir? Cazibe kanunlarını bayağı alt üst eden bu peri hafifliğinin hikmeti ne? Ruh mu kanatlanıyor? Yoksa saadetin fizikî hassaları da mı var?

Gerçi ayrıydılar ve yürüyorlardı, ama en usta heykeltraşların maharetle birbirine doladığı Flore'le Zéphire (1) e benzemekte idiler. Şu var ki sanatların en ulvisi olan heykelden daha ulvi bir tablo idi bu. Gian Bellini (2) nin fırçası Anne-Bâkire'nin resimeri altına kuşlar ve çiçeklerle oynıyan melekler çizmiştir. Lucien'le güzel dominolu onları andırıyordu. Fakat sebep nasıl neticenin fevkinde ise fantezi de sanattan öyle üstündür ve onlar fantezi âlemine aittiler.

Dünyayı unutan bu kadın, grupun tam yakınına gelince, Bixiou: — «Esther!» diye bağırdı. Zavallı kız çağrıldığını işiten bir kimse gibi hızla başını çevirdi. Muzibi tanıdı ve son nefesini veren bir muhtazar mecalsizliğile başını eğdi. Keskin bir kahkaha koptu. Güruh bir yolun kenarında iken ürkerek deliklerine koşuşan fareler gibi kalabalığa karışıp dağıldı. Yalnız Rastignac, Lucien'in alev saçan bakışlarından kaçmış görünmemek için pek uzaklaşmadı. Torpille yıldırımla vurulmuşa dönmüş, esrarengiz maskeli büyük bir teessür duymuştu. Rastignac onların kapalı fakat derin ıstırabını şaşarak seyretti.

Esther dizlerinin büküldüğünü duyarak Lucien'in kulağına bir iki kelime fısıldadı. Delikanlı koluna geçti, ortadan kayboldular. Derin düşüncelere gömülüp kalan Rastignac gözlerile bu güzel çifti takip etti.

Maskeli ona boğuk bir sesle:

---

(1) Flore: Çiçekler ve bahçeler İlâhesi. Zéphire'in sevgilisi ve Baharın annesi. Zéphire: Batı rüzgârı Tanrısı. Zéphire'le Flore tablosunu çizen belli başlı ressamlar: Coypel, Vien, Jouvenet, Bouguereau.

(2) Giovanni - Bellini: Venedikli meşhur ressam (1426-1516).

— Neden Torpille (1) demişler bu kadına? diye sordu. Bu defa sesini gizlememiş Rastignac'ın ciğerlerine kadar işlemişti bu ses..

Restignac:

— Yine o, diye söylendi. Bu defa da kaçmış...

Maskeli sesini değiştirerek:

— Sus, yoksa gebertirim.. dedi. Senden memnunum. Sözünü tuttun. Hizmetine koşacak insanlar kazandın. Önce sualime cevap ver. sonra da mezar gibi dilsiz ol.

Rastignac:

— Pekâlâ dedi. Bu kız öyle bitirim ki karşısındaki İmparator Napoléon olsa baştan çıkarır, (uzaklaşarak ilâve etti) hattâ daha zorlu birini bile çılgına döndürür, meselâ seni..

Maskeli:

— Bir dakika dur, diye seslendi. Beni bundan önce hiç bir yerde görmemişsindir, bak bir kere...

Maskesini çıkardı. Bu çehrede, Vauquer pansiyonunda tanıdığı korkunç herife benzer taraf bulamayan Rastignac, bir an şaşaladı, sonra:

— Şeytanın sayesinde bütün çizgilerinizi değiştirebilmişsiniz, ama gözlerinizi unutmağa imkân yok...

Maskelinin çelikten eli, ebediyyen susmasını emretmek için kolunu sıktı.

Sabahın üçü olmuştu. des Lupeaulx ile Finot şık Rastignac'ı bıraktıkları yerde buldular. Korkunç maskeliden ayrıldıktan sonra kıpırdamamış, sütuna dayalı, öylece kalmıştı, Rastignac, kendi kendine itiraflarda bulunmuş, hem papas, hem tövbekâr, hem hâkim, hem müttehim olmuştu. Onu yemeğe götürdüler. Evine adamakıllı sarhoş döndü, ama ağzını bıçak açmıyordu.

Langlande sokağı da, diğer bitişik sokaklar gibi, Palais Royal'ın ve Rivoli sokağının letafetine halel verir. Bir vakitler bu civarda değirmenler varmış; Paris'in en güzel mahallelerinden birinin bu kısmında, eski Paristen arta kalan süprüntü kümecilerinin kiri pasağı daha uzun müddet devam edecek. Kucağında görünüşleri pek ahım şahım olmıyan kâr ve sanatlar icra edilen bu dar, karanlık ve çamurlu sokaklar, geceleyin esrarlı ve tezatlarla dolu bir çehre takınırlar. Artsız arasız bir kalabalıkla dolup taşan, endüstri, moda ve sanat şaheserlerile donanan Saint Honoré, Neuve des petits Champs ve Richlieu sokaklarının

(1) Torpille: Elektrik hassasını haiz, kalkana benziyen kadırga balığı, torpil, torpido. — *Şemseddin Sami.*

dahik yerlerinden buralara gelen kimse — Paris gecelerine aşina değilse— göğe akseden bir ışık çenberile kuşanmış bu dar yolların ağzına düşünce, içini hüzünlü bir korku sarar. Havagazı lâmbalarının saçtığı nur sellerinden sonra koyu bir loşluk. Uzaktan uzağa, soluk bir fener, karanık bazı çıkmazları aydınlatamıyan bulanık ve dumanlı ışıklar serper. Yolcular hızlı yürür, tek tüktür. Dükkânlar kapalıdır. Açık olanların da adı kötüye çıkmıştır, ya kirli ve loş bir meyhane, ya kolonya satan bir çamaşırcı dükkânı.. pis bir soğuk, omuzlarınızı, nemli mantosile örter. Buralardan pek araba geçmez. Bilhassa Langlande sokağı, Saint Guillaume pasajının ağzı, ve bazı yol dönemeçleri en belâlı semtlerdir. Belediye meclisi, bu iğrenç mahalleri temizlemek hususunda henüz hiç bir şey yapamadı. Zira fuhuş uzun zamandanberi ordugâhını bu civara kurmuştur. Hem belki bu sokakçıkların murdarlığı Parislilerin hayrınadır. Gündüz oradan geçenler, geceleyin alacağı manzarayı mümkün değil kestiremezler. Gün batıktan sonra hiç bir âlemden olmıyan garip mahlûklarla dolar burası. Duvarlar yan çıplak ve beyaz şekillerle donanır, yolcu ile evler arasında yürüyen ve konuşan tuvaletler sıralanır: Bazı aralık kapılar kahkahalarla güler. Gölgeler canlıdır. Kaldırımlardan nağmeler fışkırır. Gürültü müphem değildir. Mânası vardır, boğuksa bir insan sesidir. Fakat beşerî taraf yoktur, şarkıya benzer ve ıslığa yaklaşır. Sık sık düdük sesleri duyarsınız. Sonra çizmelerin gıcırtısında bilmem nasıl bir tahrik ve istihza edası vardır. Bütün bunlar insanın başını döndürür. Orada hava şartları da bambaşkadır. Kışın terler, yazın donarsınız. Ama hava nasıl olursa olsun bu garip âlemin görünüşü hep aynidir: Berlinli Hoffmann (1) ın fantastik dünyası. Hesabı, kitabı en kuvvetli olan veznedar bile buralarda gerçeğe benzeyen taraf bulamaz. Eski devirlerde kraliçe ve kraller fahişelerle meşgul olmaktan çekinmemişlerdi, onlardan daha kibirli - veya daha utangaç - olan çağdaş idare ve siyaset ricali başkentlere has olan bu çıbanla karşı karşıya gelmeğe cesaret edemiyorlar. Şüphesiz ki tedbirlerin zamana göre değişmesi şart; ferdler ve ferdî hürriyetler hakkında karar almak nazik bir mesele, fakat hava, ışık, mekân gibi tamamen maddî hususlara dair tedbirlerde daha geniş düşünceli, daha cesur davranmak gerekirdi.

---

(1) Hoffmann. Alman hikâyecisi. Derin bir muhayyile ve kudretli bir müşahede ile mücehhezdi. Fantastik hikâyeler on dokuzuncu yüzyılda büyük bir şöhret kazanmış, muhtelif milletlerin edebî mahsulâtı üzerinde tesir icra etmiştir (1776-1822).

Opera balosunda, tek sözle yüreği parçalanan kız, bir iki aydır Langlande sokağında, çirkin manzaralı bir evde oturuyordu. Büyük bir hanenin duvarına bitişik olan bu bina dar ve alabildiğine yüksekti, fena sıvanmıştı, sokaktan aydınlanıyordu ve bir papağan tüneğini andırmakta idi. Her katta iki odalı bir daire vardı. O tarihte dükkânla zemin katı bir tenekeciye aitti. Ev sahibi birinci katta oturuyordu. Öteki dört kat, pek hanım hanımcık işçi kızlar tarafından kiralanmıştı. Gerek ev sahibi, gerekse kapıcı kadın, mevkii de, yapısı kadar garip olan bu binaya kiracı bulmanın zorluğunu bildiklerinden, bu nazeninlere itibar ve müsamaha göstermekten geri kalmıyorlardı. Zaten mahallenin sebebi vücudu da buna benzer bir sürü evlerden bellidir, bunlar tüccarların işine yaramaz. Olsa olsa, kimsenin üstüne almak istemediği geçici veya şerefsiz sanatlara elverişlidir.

İkindi üzeriydi. Matmazel Esther'in, sabahın saat ikisinde, bir genç tarafından yarı ölü bir halde getirildiğini gören kapıcı kadın, üst kattaki işçi kızla konuşuyordu. Bu kızcağız, eğlence âlemlerine gitmek için arabaya binmeden önce Esther'i merak ettiğini, odasında ses seda duymadığını söylemişti. Anlaşılan hâlâ uyuyordu ama, kuşkulandırıcı bir uyku idi bu. Kulübesinde yalnız olan kapıcı kadın, dördüncü kata, Matmazel Esther'in odasına çıkıp olup bitenleri anlıyamadığı için pek üzülüyordu. Nihayet kulübesini tenekecinin oğluna bırakmağa hazırlanırken kapıda bir araba durdu. İçinden, - besbelli hüviyet veya kıyafetini gizlemek maksadile - tepeden tırnağa kadar mantoya bürünen bir adam çıktı ve Matmazel Esther'i sordu. Bu ziyaret kapıcı kadının yüreğine su serpti. Esther'in niçin odasına kapanıp sessiz sadasız kaldığı meydanda idi artık, ziyaretçi, kulübenin üstündeki basamakları çıkarken, kapıcı kadın, kunduralarını süsleyen gümüş tokalara dikkat etti ve bir cübbe kuşağının siyah saçaklarını görür gibi oldu. Asağı indi, arabacıyı sıygaya çekti. İspir konuşmadan cevap verdi. Ama kapıcı kadın yine anladı.

Papas kapıya vurdu. İçeriden cevap alamadı, hafif inildiler duydu. Bir omuzlayışta kırdı kapıyı. her halde ona bu kuvveti veren şefkat duygusuydu, bir baskası olsa alışkanlığa yormak lâzım gelirdi. Hemen ikinci odaya koştu. Zavallı Esther, renkli alçıdan bir Meryem ana heykeli önünde diz çökmüş, daha doğrusu elleri birbirine biti ik vere vurulmuştu. Can çekişiyordu kız. Yanan kömürlerle dolu bir mangal bu korkunç sabahın hikâyesini anlatıyordu. Dominonun kukuletesi ve siperi yerde idi. Yatak bozulmamıştı. Belli ki, kalbi parçalanan zavallı kız, balodan dönünce her şeyi tertiplemişti. Şamdanın tabağındaki durgun suda

bir mum fitili donup kalmıştı. Bu da Esther'in son düşüncelere ne kadar daldığını gösteriyordu. Gözyaşlarile ıslanan bir mendil sokak kızının ye'sinde ne derece samimî olduğunu ispat ediyordu Bu mutlak nedamet rahibi gülümsetti. İntiharda acemi olan Est her, iki odadaki havanın zehirlenebilmesi için daha çok kömür lâ zım geleceğini hesaba katmamış, kapıyı açık bırakmıştı. Duman onu sadece sersemletmişti. Merdivenden gelen taze hava saye sinde yavaş yavaş canlanıyordu. Papas ayakta, kara düşünce lere gömülü, duruyordu. Kızın ilâhi güzelliği hiç tesir yapmamıştı üzerinde. Karşısındaki herhangi bir hayvanmış gibi ilk kıpırda yışlarına dikkat ediyordu. Kayıtsız, kâh bu bitap vücude, kâh et raftaki ehemmiyetsiz eşyaya bakıyordu. İpleri çıkmış, bayağı bi halının tamamen kapayamadığı, kırmızı, uğulmuş ve soğuk dö şemeli odadaki mobilyayı süzüyordu. Kırmızı güllerle süslü sar hasseden perdelerle örtülü, boyalı tahtadan eski model bir kar yola, bir adet koltuk, ve yine boyalı tahtadan iki sandalye, san dalyelerin, örtüsü de o sarı hasseden, penceredeki perdeler de. duvarlarda çiçeklerle benekli, kurşuni, fakat zamanla kirlenmi ve yağlanmış kâğıtlar, üzeri en âdi cinsten mutfak takımlarile dolu şömine, maun ağacından bir iş masası. İki demet kesilmi odun. Taştan bir pervaz üzerinde mücevherler ve, makaslar. Camdan bilezikler ve boncuklar; kirli bir makara, beyaz ve kokul eldivenler.. bir su kabının üzerine fırlatılan zarif bir şapka, per cereyi kapayan Temaux işi bir şal, bir çiviye asılı duran şık bi rop. Küçük, kaba saba, yastıksız bir kanape, kırık dökük iğren nalınlar, minimini kunduralar, bir kraliçeyi imrendirecek kada zarif potinler. Kenarları diş diş âdi porseein tabaklarda son yeme ğin artıkları.. gümüş taklidi çatal ve bıçaklar... Patates ve yıkc nacak çamaşırlarla dolu küçük bir sepet ve üzerinde yepyeni bi tül hotoz; acık ve tamtakır kötü bir aynalı dolap.. raflarında rehi evinin makbuzları.. İşte göze çarpan hazin ve neş'eli, sefil v zengin bütün eşya, bunlardan ibaretti. Şişe parçaları arasında ki bu lüks döküntüleri, koşumu içinde, kırılan araba okları altın da dizginlerine dolanarak ölen bir at gibi, perişan çamaşırları ortasında yığılıp kalan bu kızın bir çingeneninkine benzeyen hc yatma pek uygun olan bu ev eşyası, bu garip manzara rahib düşünceye mi sürüklüyordu? Kendi kendine, «Yolunu şaşıran bi mahlûk fakirliğini zengin bir gencin aşkile birleştirirken, hiç o mazsa bir menfaat hissine kapılmamış» mı diyordu. Mobilyadc ki perişanlığı, hayatındaki perişanlığa mı atfediyordu? Merhc mete mi geliyordu? Onu böyle, kollarını kavuşturmuş, alnı er dişeli, dudakları büzülmüş, bakışları sertleşmiş görenler, kara

lık ve kindar duygulara, birbirile çatışan düşüncelere, meş'um tasavvurlara dalmış sanılırdı. Şüphesiz ki, bükülen gövdenin ağırlığı altında âdeta ezilen göğsün şirin yuvarlaklıklarına, bu çömelen ve iki kat olan Vénus'ün, siyah etekliği altından meydana çıkan nefis şekillere aldırmıyor, arkadan bakınca, bu yumuşak, beyaz ve oynak ensesi ve pervasızca serpilip gelişen güzel omuzları görülen başın duruşuna dikkat bile etmiyor; Esther'i kaldırmağa yanaşmıyor; canlandığını belirten o yürekler paralayıcı solukları duymuyordu sanki.. Kız müthiş bir hıçkırık kopardı ve adama korkunç bir bakış atıetti. Rahip, ancak o zaman, harikulâde kuvvetli olduğunu gösteren bir kolaylıkla onu yerden kaldırıp, karyolaya götürmek lûtfunda bulundu. Kız: — Lucien! diye söylendi. ,

Papas, hazin bir eda ile:

— Aşk canlanıyor, kadın da şimdi dirilir, dedi.

Paris'in hıska fücuruna kurban giden kız, o sırada kurtarıcısının kıyafetini farketti. İstediğini yakalıyan bir çocuk tebessümile:

— Demek hidayete ermeden ölmiyeceğim.. dedi.

Rahip, Esther'in alnını su ile ısıtıp, ona bir köşede bulduğu sirke şişesini koklatarak:

— Günahlarınızı bağışlatabileceksiniz.. cevabını verdi.

Kendini, rahibin ihtimamlarına terkeden kız, şükranını samimî jestlerle ifade ediyor, insanı baştan çıkarmak isteyen güzellik ilâhelerinin cilvelerini hatırlatan bu cazip pandomima, bu garip mahlûka taktıkları lâkaba tamamile hak verdiriyordu.

— Takatim kesileceğine, daha çok kuvvetlendiğimi hissediyorum.. dedi.

Ona bir bardak şekerli su uzatan rahip:

— Şimdi kendinizi daha iyi buluyorsunuz değil mi? diye sordu. Adam bu garip ev eşyasını, elile koymuş gibi biliyordu; orada sanki kendi odasında idi. "Ancak krallara, fahişelere ve hırsızlara has bir imtiyazdır bu. Garip papaz biraz durduktan sonra tekrar söze başladı:

— Tamamen iyileşince, son cinayetiniz olan bu intihar teşebbüsünün sebeplerini anlatın bana..

— Hikâyem çok basit babacığım. Üç ay önce, kucağında doğduğum sefalet âlemlerinde yaşayıp duruyordum. İnsanların en âdisi, en hayasızıydım. Halbuki şimdi dünyadaki mahlûkların en zavallısıyım, o kadar. Müsaade ederseniz, biçare annemden hiç bahsetmiyeyim, onu öldürdüler..

Rahip sözünü keserek:

— Evet, dedi. Bir yüzbaşı tarafından, şüpheli bir evde öldürüldü. Soyunuzu sopunuzu biliyorum. Böyle çirkin bir ömür süren kadınlar içinde mazur görülmesi mümkün olan biri varsa o da sizsiniz, çünkü hiç iyi örnekler görmediniz!

— Heyhat.. vaftiz de edilmedim. Herhangi dinî bir terbiye göstermediler bana..

Rahip:

— Şu halde, henüz her şey tamir edilebilir, diye devam etti. Yeter ki itikat ve tövbenizde samimî olun, fasit niyetleriniz bulunmasın.

Kız, yürekler acısı bir saflıkla:

— Kalbimi Lucien'le Tann dolduruyor.. dedi.

Rahip gülümsiyerek cevap verdi:

— Tann ile Lucien diyebilirdiniz. Bana ziyaretimin sebebini hatırlattınız. Bu gence ait hiç bir şeyi unutmayın itiraflarınızda..

Kız başka herhangi bir papası rikkate getirecek bir eda ile sordu:

— Onun namına mı geliyorsunuz? Oh... Her halde içine kurunlu girmiştir..

Hayır.. ölümünüzden değil, hayatınızdan endişe ediliyor. Haydi, münasebetlerinizi anlatın bakayım.

— Kısacası..

Zavallı sokak kızı, rahibin haşin tavırlarından ürküyordu, ama, uzun zamandanberi artık kabalığa şaşmıyan bir kadın gibi:

— Lucien, Lucien'dir işte.. diye devam etti. Dünyanın en güzel genci, kulların en iyisi. Zaten onu tanıyorsanız aşkımı pek tabiî bulacaksınız. Ona, üç ay önce, tesadüf Saint Martin kapısında rastladım. O zaman Madam Meynardie'nin evindeydim. Haftada bir gün iznimiz vardı. Ertesi gün - anlıyorsunuz tabiî izinsiz çıktım; sevda düşmüştü içime. Öyle değişmiştim ki tiyatrodan dönerken artık kendimi tanımıyordum. İğreniyordum varlığımdan. Lucien'e hiç fark ettirmedim vaziyetimi. Ona bulunduğum yeri söyliyeceğime bu evin adresini verdim. Bir arkadaşım oturuyordu bu dairede, iyilik edip bana bıraktı. İşte o günden beri burada deli gibi çalışıp didiniyorum. Namusumla yaşayabilmek için, beş on kuruş ücretle gömlek dikiyorum. Lucien beni dünyanın en faziletli kadını biliyor. Ona lâyık olabilmek için bir aydır yalnız patatesle yaşıyorum. Haklarıma kavuşmak için usulü dairesinde polise müracaat ettim. İki yıl göz hapsine alacaklarmış. Sizi sıpsak namussuzluk sicline geçirirler de, adınızı silmek için nazlandıkça nazlanırlar. Tanrıdan bütün niyazım verdiğim kararı korumasıydı. Nisanda on dokuzuma basacağım. O

yaşa gelince daha çok imkânlar olacak elimde. Bana öyle geliyor ki doğalı üç ay oluyor. Her sabah yüce Tanrıya dua ediyor, aman Lucien eski halimi bilmesin, diye çırpınıyordum. Hoş dua falan da bilmem ya.. kendime göre yalvarıyordum işte, kiliseye ayak basmadım..

— Peki neler söylüyorsunuz Meryem anaya?

— Lucien'le konuştuğum gibi, yürekten hitap ediyorum ona, Lucien ağlıyor..

— Ağlıyor ha!

Heyecanla:

— Sevinçten.. dedi. Zavallı yavru.. öyle anlaşıyoruz ki! Bir tek ruhumuz var. O kadar nazik, o kadar nüvazişkâr, öyle iyi kalpli, iyi ruhlu, şirin tavırlı ki! Şair olduğunu söylüyor kendi.. Ama o benim için Tanrıdır. Affedersiniz. Ama siz papazlar aşkın ne olduğunu bilmezsiniz ki! Lucien gibisinin kıymetini ancak biz âyar insan sarrafları takdir eder. O çapta bir erkek, günahsız bir kadın kadar nadirdir. Bir kere ona rastladıktan sonra, taş çatlasa başkasını sevemez insan. Ama öylesine de kendi dengi lâzım. Ben de bunun için Lucine'ciğimin sevgisine lâyık olmak istiyordum, bütün felâket de burdan geldi başıma. Dün Operada beni tanıdılar. Kaplanda merhamet, o gençlerde şefkat ne gezer? Hattâ kaplana bile derdimi anlatabilirdim. Yüzümden iffet perdesi düştü. Kahkahaları hem kafamı parçaladı, hem kalbimi.. beni kurtardığınızı zannetmeyin, kederimden öleceğim.

— İffet perdeniz ha? Şu halde Lucien'e karşı pek sert davranmıyordunuz..

Esther, şirin bir tebessümle:

— Siz ki onu tanıyorsunuz, dedi. Bana böyle bir şey sorabilir misiniz? İnsan Tanrıya mukavemet edebilir mi?

Rahip tatlılıkla:

— Günaha girmeyin, dedi. Kul Tanrıya benzetilemez. Mubalâga hakiki aşka yakışmaz. Taptığınız adama karşı saf ve gerçek bir sevgi beslemiyormuşsunuz. Eğer öğündüğünüz gibi değişebilseydiniz gençliğe has meziyetler kazanacak, iffetin hazlarını, hicabın inceliklerini, genç kızlara has olan bu iki şerefli hissi tanıyacaktınız! Sevmiyorsunuz...

— Esther dehşet ifade eden bir jest yaptı. Rahip gördü. Fakat istifini bozmadan devam etti:

— Evet.. Onu nefsiniz için seviyorsunuz; kendi hayrı için değil; hoşunuza giden geçici zevkler hesabına; buna aşk denmez ki! Gerçekten böyle olsa idi, Tanrının en tapılacak mükemmeliyetlerle süslediği bir varlık karşısında hissedilmesi gereken

mukaddes bir ürperti duyacaktınız. Onu geçmişteki rezaletlerinizle küçülttüğünüzü, size o şerefsiz lâkabı kazandıran korkunç zevklerde fesada sürükleyeceğinizi hiç düşündünüz mü? İddianızla ömrü bir günlük ihtirasınız birbirini tutmuyor.

Kız, gözlerini kaldırarak tekrarladı:

— Ömrü bir günlük ha!

— Ebedî olmıyan, ahrette devam etmiyen bir sevgiye başka ne isim verilebilir?

Esther, boğuk ve heyecanlı bir sesle:

— Ah, katolik olmak istiyorum, diye haykırdı.

— Kilise tarafından vaftiz edilmeyen, okuma yazma ve dua bilmeyen bir kız mı söylüyor bunu? Yürürken kaldırımlar dile gelip aleyhinde konuşan, tek mazhariyeti ihtimal yakın zamanda hastalıkta harap olacak - fanî bir güzellikten ibaret bulunan bu düşük, bu aşağılık mahlûk ha! Ne matah olduğunuzu bilmeseniz, daha az sevseniz haydi ne ise.. İntihara ve cehenneme mahkûm bir kadının Lucien de Rubempré'ye zevce olabilmesi kabil mi?

Her cümle, kalbinin âmakına işleyen bir hançer darbesiydi. Ümitsizliğe düşen kızın gittikçe artan hıçkırık ve gözyaşları, hidayet nurunun bir vahşininki kadar saf zekâsına, nihayet uyanan ruhuna, ahlâksızlıkların çamurlu bir buz tabakasile örttüğü ayneline ne büyük bir kuvvetle nüfuz ettiğini gösteriyordu.

— Niçin ölmedim?

Beynini saran kasırga halindeki düşünceler içinde dudaklarından yalnız bu kelimeler dökülebiliyordu.

O korkunç hâkim:

— Kızım, dedi, insanların önünde itiraf edilen bir aşk vardır ki, melekler mutlu gülümseyişlerle dinlerler..

— Hangisi?

— Hayata hidayet serpen, ömrü feragat cevherile bezeyen, ideal bir kemale erişmek kaygısile bütün hareketlerimizi asilleştiren ümitsiz aşk. Evet... Melekler böyle bir sevgiyi takdir eder, bize Tanrıyı öğretir de ondan. Maşukumuza lâyık olabilmek için gittikçe mükemmelleşmek, onun uğrunda binbir gizli fedakârlığa katlanmak, kanımı damla damla vermek, izzetinefsini kurban etmek, onun yanında ne gurur ne öfke duymak, kalpte tutuşturduğu kıskançlıkları gizlemek, zararımıza da olsa, her dilediğini yerine getirmek, sevdiğini sevmek yüzümüzü daima ona dönmek.. din, böyle bir aşkı, bağışlardı. Zira ne beşerî kanunlara, ne Tanrısal yasalara aykırıdır. Sizin sevginiz gibi insanı kirli iştihalara sürüklemez.

Bu korkunç hükmü işiten Esther, itimatsızlık duymağa başladı, pek haksız da değildi. Bu sözler, az sonra kopacak fırtınayı haber veren bir gök gürültüsüne benziyordu. Büyük ve âni bir tehlike karşısında en cesur kimseleri bile titreten bir korku düştü içine. Hiçbir bakış, bu adamın kafasından geçenleri okuyamazdı. Vaktile bir kaplanınkiler gibi parlak ve sarı olan gözleri, en yiğit insanlara bile ümitten çok dehşet telkin ederdi. Riyazet ve mahrumiyetlerle perdelenmişti bu gözler. Tıpkı eyamıbuhurdaki ufuk gibi.. toprak sıcak ve aydınlıktır, fakat sis her tarafı müphemleştirir, bulandırır, âdeta gözlerden saklar. Tam ispanyolca bir vakar; korkunç bir çiçek hastalığının binlerce çopurile çirkinleşen ve yırtık araba izlerine benziyen derin karışıklıklar, güneşin kavurduğu zeytin rengi çehresini çizik çizik ediyordu. Başında yavan bir peruka vardı, çehresinin huşuneti, ışıkta kırmızı görünen bu siyah ve tüyleri dökülmüş, papaz perukasile bir kat daha meydana çıkıyordu. Atletik gövdesi, ihtiyar bir askerinkini hatırlatan elleri, geniş ve kuvvetli omuzlarile, ortaçağ mimarlarının bazı İtalyan saraylarında kullandığı karyatit (1) lere benziyordu. En basiretsiz insanlar bile tahmin ederdi ki bu adamı kilisenin kucağına fırlatan ya pek şiddetli ihtiraslar, ya olağanüstü hâdiseler olmuştur. Belli ki, onu değiştiren en şaşırtıcı felâketlerdi. (Böyle bir seciyenin değişip değişmiyeceği de şüpheli idi ya..) Esther'in o anda şiddetle sıyrılmak istediği hayatını yaşayan kadınlar erkeğin dış şekillerine hiç aldırış etmezler. Zamanımızın edebiyat tenkitçisi gibi.. o da birçok bakımlardan sokak kızlarına benzetilebilir. Git gide sanat formülleri hakkında derin bir kayıtsızlık göstermeğe başlar. O kadar çok eser okumuş, öyle şöhretlerin unutulup gittiğine şahit olmuş, yazılı sahifelere o derece alışmış, öyle serencamlar görmüş, o kadar dramlar seyretmiş, sık sık dostları veya düşmanları uğruna sanat davasına ihanet ederek, — düşündüğünü söylemeden — öyle makaleler yazmıştır ki her şeyden tiksinmeğe başlamıştır, ama yine de hükümler serdetmekten vazgeçmemiştir. Bir fahişenin kalbinde saf ve nezih bir aşkın doğması nasıl bir mucize eseriyse böyle bir muharririn eser yaratması da öyle olağanüstü bir hâdisedir.

Zurbaran'ın (2) bir tuvalinden kopup çıkmışa benziyen bu rahibin tavrı, hareketleri şekle pek ehemmiyet vermiyen kız-

(1) Karyatit: Saçak altına, direk yerine konan heykel.
(Şemsettin Sami)

(2) Zurbaran: XVIII inci yüzyılda yaşıyan meşhur İspanyol ressamı. Bilhassa dinî mevzularla meşgul olmuştur.

cağıza çok düşmanca göründü. Bu adam, kendisine iyilik etmekten çok, bir plânı tatbik maksadile gelmiş olacaktı.

Bir dostun verdiği paranın kalp olduğunu seçmek için tam mânasile tetikte olmak gerektir. Esther de şahsî menfaatinin yalancı nüvazişlerile, şefkatin okşayışlarını kesin olarak ayırmamakla beraber, uzun zaman, havada kanat gerdikten sonra, tepesine çullanan vahşi ve garip bir kuşun pençesine düştüğünü hisseder gibi oldu. Bu korku içinde, telâşlı bir sesle:

— Ben, rahiplerin vazifesi bizi teselidir zannediyordum. Siz öldürüyorsunuz beni.. diye haykırdı.

Papaz, bu masum feryat karşısında durakladı. Cevap vermeden önce bir an düşündü. Garip bir tesadüf eseri birbirile buluşan bu mahlûk, gizlice bakıştılar. Esther rahibi anlıyamadı ama, rahip onun içini okudu ve herhalde zavallı Esther'i tehdit eden bir tasavvurdan vazgeçerek ilk düşüncelerine döndü.

Tatlı bir sesle:

— Biz ruh hekimleriyiz, dedi. Hastalıklarına derman olacak hangi ilâçtır biliriz.

Esther:

— Mihnet çekenlerin birçok kusurlarını bağışlamak lâzım, cevabını verdi. Aldandığını sandı, yataktan kaydı, rahibin ayaklarına kapandı ve derin bir tevazula cübbesini öptü. Yaşlı gözlerle ona bakarak:

— Çok şeyler yaptığımı sanıyordum.. dedi.

— Dinle, yavrum. Meş'um şöhretiniz Lucien'in ailesini y'ese düşürdü. Onu zevk ve safaya, çılgınlıklara sürüklemenizden korkuyorlar, hani haksız da değiller..

— Doğru.. onu Opera balosuna ben getirmiştim, meraka düşürmek istiyordum da..

— Sizi, bir alay atı gibi gururla teşhir ederek, elâleme caka satmak ister tabii, güzelsiniz. Yalnız parasını harcamakla kalsa haydi ne ise; ama vaktini, kuvvetini de israf edecek. Bu gidişle, kendisine hazırlamak istedikleri şaşaalı hayattan soğuyacak. Bir gün sefirliğe yükselip, zengin, takdir edilen şerefli bir şahsiyet olacağına, istidatlarını Paris bataklıklarında boğan bir sürü sefih genç gibi kirli bir kadının dostu olup çıkacak. Size gelince, kısa bir zaman kibar bir muhite yükseldikten sonra, tekrar eski hayatınıza döneceksiniz. Çünkü, ahlâksızlıklara karşı koyup, istikbali düşünecek kuvvetten mahrumsunuz. Böyle bir iktidar ancak sağlam bir terbiyenin mahsulüdür. Bu sabah Operada yüzünüzü kızartan adamlar sizi nasıl unutmamışlarsa, eski dostlarınız da yakanızı bırakmıyacak. Lucien'in size karşı beslediği aşk-

tan kuşkulanan hakikî arkadaşları onu takip edip herşeyi öğrendiler. Dehşete düşerek, niyetlerinizi öğrenmek ve mukadderatınızı tayin etmek için yanınıza beni yolladılar. Onlar bu gencin yolunu sizin gibi bir engelden temizleyecek kadar kuvvetlidirler, ama merhametlidirler de... Bilin ki kızım, İlâhi nurun tecelli ettiği bir bataklık da olsa, dini bütün bir hıristiyan tarafından takdis edilir, bunun gibi Lucien'in sevdiği mahlûk da dostlarının saygısına hak kazanır. Ben hayırperver düşüncenin tatbiki için geldim. Fakat sizi tam mânasile bozulmuş, hayasız, hilekâr, iliklerine kadar çürümüş, vicdanının feryatlarına karşı sağır bulsaydım gazaplarına terkedecektim. Cemiyetin menfaati namına polisin geciktirmekte haklı olduğu ve samimî bir nedametin heyecanı içinde hasret çektiğinizi duyduğum, elde edilmesi pek güç olan o medenî ve politik kurtuluş vesikası (kuşağından bir kâğıt çıkararak) işte.. sizi daha dün gördüler, ihbarnamede bugünün tarihi var. Lucien'le alâkadar olanların ne kadar nüfuzlu olduklarını görüyorsunuz.

Bu kâğıt karşısında, umulmadık bir saadetten doğan ihtilâçlı titreyişler, Esther'i öyle içten sarstı ki, dudaklarında divanelerin sabit tebessümü belirdi. Rahip durdu ve kıza baktı. Yırtık insanlar için ahlâksızlık bir kuvvet kaynağıdır. O korkunç kuvvetten mahrum kalan, yaratılışındaki narin ve nahif hale dönen Esther bu şiddetli intibalara dayanabilecek miydi? Papaz bunu anlamak istiyordu. Esther desiseci bir aşifte olarak kaldıkça rol yapacaktı. Fakat ameliyat geçiren bir kör, şiddetli bir ışık karşısında, nasıl tekrar gözlerini kaybedebilirse masumlaşan, samimileşen bu kız da öylece can verebilirdi. Adam o anda beşer mizacını bütün çıplaklığile gördü, fakat hareketsizliğile korkunçlaşan bir sükûnet içinde kaldı. Soğuk ve apak bir şahika gibi idi o... Göğe yaklaşan, yalçın, azametli, yamaçları granit, fakat lûtufkâr bir dağ..

Fahişeler alabildiğine değişen mahlûklardır. Şimdi pek aptalca bir güvensizlik gösterirken azsonra sebepsiz yere - mutlak bir itimat beslerler. Hayvandan da aşağıdırlar bu bakımdan.. neş'elerinde, yeislerinde, imanlarında, dinsizliklerinde, her hallerinde ifrat vardır. Bereket, her yıl ölüm, onları sık sık tırpanlar ve birkaçı mes'ut tesadüfler sayesinde içinde yaşadıkları bataklıktan sıyrılırlar, yoksa, aşağı yukarı hepsi de aklını oynatırdı. Bu çirkin hayatın şefaletlerini bütün derinliğile anlıyabilmek için, Papazın dizlerine kapanan Torpille'in şiddetli istiğrakını temaşa etmek, sokak kızının ne derece çılgınlaşabileceğini görmek lâzımdı. Zavallıcığın kurtarıcı kâğıda dikilen gözlerinde Dante'nin

tasvir etmeği unuttuğu bir ifade vardı. Büyük şairin «Cehennem» indeki ibdaları gölgede bırakan bir ifade idi bu..

Fakat göz yaşlarile beraber tepki baş gösterdi. Esther ayağa kalktı. kollarını adamın boynuna doladı. Başını göğsüne eğdi, ağladı, ağladı. Bu çelik kalbi kuşatan sert kumaşı öptü. Sanki kalbine geçmek istiyordu papazın... Adamı yakaladı, ellerini buseye boğdu. Bir kedi işvekârlığile yaltaklandı. Ama minnettarlığının verdiği kutsal heyecandı bu. Ona en tatlı kelimelerle hitap etti. Cici sözler arasında tekrar tekrar ve binbir âhenkle, «onu verin bana» deyip durdu. Rahibi nüvazişlere gömdü. Bakışlarile kucakladı. Sonunda, gazabını yatıştırmağa muvaffak oldu. Papaz, bu kıza Torpille denişindeki hikmeti anladı. Bu cazip mahlûka, karşı koymanın güçlüğünü idrak etti. Bu anda Lucien'in aşkını ve şairin gönlünü çelen füsunu sezdi. Böyle bir ihtirasın binbir cazibesi arasında bilhassa sanatkârların yüksek ruhuna saplanan sivri bir olta iğnesi gizlidir. Halkın sırrına eremediği bu soydan sevgiler, yaratıcıların ideal güzele karşı duydukları hasretle kabili izahtır. Böyle bir mahlûku nezihleştirmek, vazifeleri suçlara necip duygular telkin etmek olan meleklere benzemek ve yaratmak değil midir? Manevî güzellikle, maddî güzelliği hemahenk kılmak az mı cazip? Hele başarı elde edilirse, iftihar edilecek şey! Tek vasıtası aşk olan nefis vazife! Halkın gözüne çirkin ve garip görünen bu kaynaşmaların meşhur misalleri var; işte: Aristo, Sokrat, Alsibyad, Senek, Eflatun, Cetéghus, Pompe..

XIV üncü Louis'ye Versailles'yi kurdurtan, insanları türlü türlü yıkıcı teşebbüslere sürükleyen, bir bataklığın müteaffin buharlarını, gümrah sularla çevrili güzel kokular mahşeri haline getiren, Prens de Conti'nin Nointel'de yaptığı gibi bir dağın tepesine bir göl oturtan hep ayni duygudur. Sözün kısası ahlâk sahasına taşan sanatır bu...

Bu okşayışlara ses çıkarmadığı için utanç duyan rahip, Esther'i hızla itti:

— Fahişelikten kurtulduğunuz yok..

Dedi. Kızcağız mahçup mahçup yerine oturdu. Papaz kâğıdı soğuk bir tavırla kuşağına yerleştirdi. Esther, bir tek arzusu olan bir çocuk gibi kâğıdın durduğu yerden ayıramıyordu gözlerini.

Rahip biraz durduktan sonra söze devam etti:

— Yavrum. Anneniz yahudiydi, sizi vaftiz etmediler, ama, Havraya da götürülmediniz. Siz de küçük çocukların bulunduğu berzahtasınız.

Kız yumuşak bir sesle:

— Küçük çocuklar.. diye tekrarladı.

Tınmıyan rahip:

— Polis sicilinde, içtimaî mahlûkların dışında bir rakkam olarak kayıtlı bulunduğunuz gibi.. dedi. Şöyle bir görüverdiğiniz aşk, sizi üç ay önce doğduğunuza inandırıyorsa, o gündenberi çocukluk çağında bulunduğunuzu hissetmeniz lâzım. Bunun için sizi bir çocuk gibi idare etmek icap ediyor. Tamamen değişmelisiniz. Ben bu işi üzerime alıyorum, sizi tanınmıyacak hale sokacağım. Evvelâ Lucien'i unutacaksınız.

Bu cümle kızcağızın kelbini parçaladı. Gözlerini rahibe doğru kaldırdı. Razı olmadığını anlatan bir işaret yaptı. Kurtarıcısının yeniden cellât kesildiğini görmek nutkunu kurutmuştu. Papaz devam etti:

— Hiç olmazsa onunla görüşmekten vazgeçeceksiniz.. sizi dinî bir müesseseye götüreceğim. En kibar ailelerin kızları orada terbiye görürler. Orada katolik olursunuz. Hıristiyanlığa ait ibadetlere alışır, dininizi öğrenirsiniz. Manastırdan, olgun, iffetli, saf bir kız olarak çıkarsınız. Yalnız, (adam parmağını kaldırarak bir işaret yaptı) Torpille'i şuracıkta bırakmak kudretini gösterebilirseniz..

Bu sözler Esther'e her kelimesinde ağır ağır cennetin kapıları açılan bir musiki gibi geliyordu. Zavallıcık:

— Ah.. diye feryat etti. Kabil olsa da burada bütün kanımı döküp yeniden doğsam...

Sustu:

— İstikbaliniz, unutuşunuzdaki kuvvete bağlı. Yükleneceğiniz taahhütlere dikkat edin. Torpille'i belli eden tek söz, tek jest Lucien'in kanını öldürür. Rüyada söylenen bir kelime, gayri iradî bir düşünce, hayasızca bir bakış, sabırsızca bir hareket, kirli mazinize ait bir hatıra, bir dalgınlık, bildiklerinizi sezdiren bir baş işareti..

Sokak kızı, bir azize coşkunluğu ile:

— Peki babacığım, peki dedi. Kızıl demirden kunduralarla yürürken, gülümsemek, içi iğnelerle dolu korsalar geyip bir dansöz zarifliği göstermek, küle bulanmış ekmek yemek, zehir içmek, hepsi hoş, hepsi kolay bunların...

Tekrar diz çökü. Rahibin ayakkabılarını öptü. Ağladı, gözyaşlarile ıslattı onları. Sevinç ağıtları arasında çılgınca şeyler mırıldanarak, bacakların sıvdı ve yüz sürdü. Güzel ve muhteşem saçları sel gibi dökülerek bu semavi elçinin ayakları ucunda hal

gibi yayıldı. Doğrulurken kurtarıcısına bakan kız onu mahzun haşin buldu.

Dehşet içinde:

— Acaba ne yaptım da sizi gücendirdim? diye sordu. V tile duymuştum, benim gibi bir kadın Hazreti İsa'nın ayakla kokularla yıkamış. Fazilet, beni öyle fakirleştirdi ki, gözyaşınd gayri sunacak şeyim kalmadı.

Adam sert bir sesle cevap verdi:

— Söylediklerimi duymadınız mı? Götüreceğim müessesec hem beden hem ruh itibarile baştanbaşa değişmiş olarak çıkı nız lâzım, anlatmadım mı size? Vaktile sizi tanıyanlardan hiç «Esther!» diye bağıramamalı ve bu isim döndürememeli başın dün aşkınız, içinizdeki aşifteyi ebediyyen gömecek kadar kuv **verememişti size**, işte şimdi de ancak Tanrıya lâyık olan hürmet gösterirken yine *fahişeleşiyorsunuz.*

— Bana sizi gönderen de Tanrı değil mi?

Rahip devam etti:

— Şayet terbiyeniz devam ettiği müddetçe Lucien tarc dan görülürseniz herşey mahvolur, düşünüp taşının.

Kız: — Kim avutacak onu? dedi.

Rahip: — Ne derdi var ki avutuyordunuz? diye sordu. sahnenin başındanberi sesinde ilk defa asabî bir titreyiş se yordu.

— Bilmem ki.. Çok defa müteessir geliyordu.

— Müteessir mi? Sebebini söyledi mi size..

— Asla..

Rahip:

— Sizin gibi bir kıza tutulduğu için müteessirdi.. diye ğırdı..

Esther, derin bir gönül alçaklığile:

— Heyhat dedi. Öyle olmalı... Kadın milleti içinde ber aşağılığı yok; ancak aşkımın kudretile suçlarımı bağışlata dim..

— Size bu aşk, bana körü körüne itaat etmek cesaretini meli. Sizi terbiye göreceğiniz müesseseye hemen götürürsem radakiler Lucien'e pazar günü bir rahiple beraber gittiğinizi latır, ihtimal böylece izinizi bulur. Ben sekiz gün içinde bir c buraya dönmeyince, kapıcı kadın hovardanın biriydim s Onun için bundan sekiz gün sonra, akşamın yedisine doğru lice evden çıkar, Frondeurs sokağının alt tarafında sizi bek cek olan bir kira arabasına binersiniz. Bu sekiz gün içinde cien'e görünmeyin, bahaneler uydurun. İçeriye sokmamasını

bih edin kapıcıya. Gelirse bir arkadaşın odasına çıkıverin. Görüşüp görüşmediğinizi haber alırım. Sözümü tutmazsanız herşey biter, semtinize bile uğramam. (Şöminenin üzerine bir kese bırakarak) kendinize çeki düzen vermeniz ve aşifte kılığından sıyrılmanız için bu sekiz gün zarurî. Edanızda, kıyafetinizde neci olduğunuzu açıklıyan garip bir hal var, Paris'liler pekâlâ bilir böyle şeyleri. Sokaklarda, bulvarlarda annesile birlikte yürüyen nezih ve iffetli bir genç kız görmediniz mi hiç?

— Evet.. talihsizliğimden olacak.. bir anne ile kızına rastlamak bizim için en büyük işkencelerdendir. Kalbimizin kıvrımlarında gizlenen nedametler canlanır ve kemirir içimizi. Neyim eksik, pekâlâ biliyorum...

Papaz ayağa kalkarak:

— İyi.. dedi. Şu halde gelecek pazar ne şekilde hazırlanmanız gerektiğini biliyorsunuz.

— Ne olursunuz? Gitmeden önce bana hakikî bir dua öğretin de Tanrıma yalvarayım?

O rahibin, bu sokak kızına Ave Maria ve Pater Naster'in fransızcalarını meşkettirmesi dokunaklı manzara idi. Katolik mezhebinin bu iki ulvî ve halka mahsus ifadesini yanlışsız olarak tekrarlıyan Esther:

— Pek güzel! dedi.

Papazla vedalaşırken kız ona ismini sordu.

— Carlos Herrera. İspanyolun. Vatanımdan sürgünüm..

Esther, adamın elini alıp öptü. O şimdi bir fahişe değil, günahını affettiren bir melekti artık.

Verdiği dinî ve Aristokratik terbiye ile şöhret kazanan bir müessesede o yılın mart ayı başlangıcında, bir pazarertesi sabahı, pansiyoner kızlar, zarif gruplarına yeni bir arkadaş daha katıldığını gördüler.

Yeni gelen öğrenci, arkadaşlarını gölgede bırakacak kadar güzeldi; su götürmez bir hakikatti bu. Hem de yalnız umumî olarak değil, her kızın kendine has olan en kusursuz güzellikler de hesaba katılmak suretile... Bir mânasile güzel olabilmesi için zarurî olan otuz şart — rivayete göre — sarayın duvarlarına kazılan acemce beyitlerde tasvir edilmekte imiş. Fransada bu otuz önemli güzelliğin ayni mahlûkta toplandığı, — haydi imkânsızdır demiyelim ama — pek nadirdir. Yalnız buna mukabil hayran bırakan detaylar vardır. Heykeltraşın ifadeye çalıştığı ve ancak Diane, Callipyge ayarında nadir konposizyonlarda yaratabildiği o heybetli ahenk Yunanistana ve Anadoluya has bir imtiyazdır. Esther, insanlığın beşiği ve güzelliğin vatanı

olan o diyardan geliyordu. Annesi yahudi idi. Öteki kavimlerle temas neticesinde ekseriya bozulan Israillerin müteaddit kabileleri arasında Asyaî güzelliklerin ulvî örneğini muhafaza eden damarlar mevcuttur. Yahudiler, iğrenç derecede çirkin olmadıkları zaman, ermeni güzellerinin şaşaalı vasıflarını arzederler. Esther, Padişahın sarayında birinci gelirdi. Ahenkle kaynaşan bu otuz güzelliğe malikti. Yaşadığı garip hayat, şekillerindeki mükemmelliği, görünüşündeki taraveti bozmamış, üstelik ona, bilmem nasıl kadınca bir eda vermişti. Ne ham meyvelerin düz ve sıkı nesci, ne olgunluğun sıcak rengiydi bu, henüz çiçek hali vardı onda... Sefahet hayatına birkaç gün daha devam etse semizlik peydahlardı.

Fizyoloji âlimlerine göre, aklı fikri şehvetten ibaret olan bir mahlûkun sıhhatçe bu kadar zenginliği, bu hayvanî mükemmeliyeti pek önemli bir hâdise olsa gerektir. Eşsiz derecede kibar olan elleri, ikinci çocuğunu doğuran bir kadınınkiler gibi yumuşacık şeffaf ve beyazdılar. Henüz pek genç kızlarda böyle eller nadirdir, âdeta hiç yoktur. Ayağı ve saçları tıpkı düşes de Berri'ninkiler gibiydi. O kadar gür, öyle uzundular ki bu saçlar, hiç bir beriberin eli avuçlayamazdı, yere dökülerek kıvrımlar teşkil ediyorlardı, çünkü Esther orta boylu idi. Böyle kadınlar oyuncak gibidirler, alır, bırakır, tekrar kucaklar ve yorulmadan taşırsınız. Çin kâğıdı kadar nazik, cildi kırmızı damarlarla gölgeli bir kehribar gibi sıcak renkliydi. Parlaktı, ama kuru değildi, yumuşacık fakat temizdi. Alabildiğine sinirli ve metin olduğu halde narin ve nahif görünen Esther, yahudi güzelliğini en iyi inceleyen ve ifade eden Rafael'in resimlerinde dikkati çeken o hususiyetle, hemen alâka uyandırıyordu. Bu özellik, çerçevesinden kurtulmuş gibi dolaşan gözlerin üstündeki kavisin derinliğinden doğuyordu. Bu kavisin etrafı bir kubbenin kenarları gibi netti. Gençlik, gür kaşların altındaki bu zarif kemeri saf ve şeffaf renklerile bezeyince ve ışık, alttaki dairevi çizgiye kayarak orada açık penbe bir renk alınca, kadının siması, bir âşıkı kandıracak hazineler, resmi ümitsizliğe düşürecek güzellikler arzeder. Gölgelerin yaydızlı renkler aldığı bu ışıltılı büklümler, bir sinir gibi dayanıklı ince bir zar kadar yumuşak olan bu nesiç, tabiatın son hüneridi. Bu kemerin içinde sakin kalan göz, ipekten bir yuva içindeki büyülü bir yumurta gibidir. Ama sonraları, ihtiraslar bu narin inhinaları yakıp kavurunca, ıstıraplar bu ince lif ağlarını buruşturunca bu harikalar korkunç bir hüzne bürünür. Esther'in soysopu gözlerinin biçiminden belliydi. Kirpikleri Türk kadınlarınkine benziyordu. Işıkta kargamın kara kanatlarındaki mavi renk

bürünen gözleri arduvaz grisiydi. Yalnız bakışındaki hudutsuz sevgi, gözlerinin şaşaasını yumuşatıyordu. Bir kadın daima birini büyüler, fakat gözlerile herkesi teshir etmek kudreti ancak çölden gelen kavimlere mahsustur. Herhalde gözlerinde, temaşa ettikleri sonsuzluktan eser kalmıştır da.. Acaba ihtiyatlı tabiat, kumların serabına, güneşin sellerine ve fezanın kızgın maviliğine dayanabilsinler diye tabakai şebekiyelerine aksettirici bir hat mi döşemiştir? Yoksa insanlar da, diğer mahlûklar gibi, kucağında geliştikleri muhitin bazı hassalarını alıyor da, bunları asırlarca boyunca muhafaza mı ediyorlar? Irklar probleminin halli, belki de bizzat bu sualde mündemiçtir. İnsiyaklar, karşılaşılan tabiî zaruretlerden doğan canlı varlıklardır. Hayvanların çeşitlenmeleri bu insiyakların faaliyeti neticesidir. O kadar araştırılan bu hakikate inanmak için, son zamanlarda İngiltere ve İspanyadaki koyun sürüleri hakkında, yapılan müşahedeleri insan kümelerine şümullendirmek kâfidir. Koyunlar, çayırı bol meralarda sıkışık bir halde otluyorlar. Halbuki otu seyrek olan dağlarda dağınık şekilde yayılırlar. Bu iki cins koyunu memleketlerinden ayırın, İsviçre'ye veya Fransa'ya getirin. Dağ koyunları alçak ve otları sık meralarda da dağılarak otlıyacaktır. Halbuki ova koyunları Alp dağlarında dahi sıkışık bir tarzda yayılacaktır. Kazanılan ve soydan soya geçen insiyakları değiştirmek için birçok nesillere ihtiyaç vardır.

Yüzyıl fasılalardan sonra, serkeş bir kuzuda dağcı ruh uyanıverir, nasıl ki on sekiz asır devam eden sürgünü müteakip Esther'in de gözlerinde ve yüzünde şark pırıldıyorsa... Bu bakışta dehşet veren bir füsun yoktu, tatlı bir hararet serpiyor, şaşırtmadan tesir ediyor; pırıltısı en sert iradeleri eritiyordu. Esther, kini yenmiş, Paris'in en bitirim hovardalarını mebhut bırakmıştı. Hülâsa bu bakış, bu şahane cildin yumuaşklığı o müthiş lâkabı (Torpille) i kazandırmıştı ona. Her hali, kızgın kumlar perisine yakışan bu vasıflarla hemahenkti. Alnında metin ve mağrur bir eda vardı. Arabkâri burnu narin ve ince, delikleri beyzî, mütenasip, kenarları yukarı kalkıktı. Kızıl ve taze dudakları, solmıyan bir güldü. İş-ü-nûş âlemlerinden hiçbir iz kalmamıştı bu dudaklarda... Süt gibi beyaz çenesinin konturları sanki âşık bir heykeltraş elile cilâlanmıştı. Yalnız, en bayağı ev işlerile bozulan tırnakları, onun aşağı tabakadan bir fahişe olduğunu açıklıyordu. Bu yırtık tırnakları ancak zaman düzeltecek, zarifleştirecekti. Genç pensiyonerler bu mucizeli güzellikleri, önce kıskandılar, fakat sonra hayran kaldılar. Aradan henüz hafta geçmemişti ki, saf kalpli Esther'e bağlanıverdiler. Okuma yazma bilmeyen, her il-

mi, her bilgiyi yeni bulan, baş piskoposa bir yahudiyi hıristiyanlığa kazandırmak şerefini, manastıra vaftiz şenliğini bahşeden bu on sekizindeki kızın gizli ıstıraplan, onları alâkadar etti. Terbiye bakımından, ona üstün olduklarından, güzelliğini bağışladılar. Esther çok geçmeden bu pek seçkin kızların edasını, tatlı seslerini, tavırlarını, duruşlarını benimsedi. Hülâsa ilk yaratılışındaki hale geldi. O kadar değişmiş, o kadar değişmişti ki, ilk ziyaretinde, dünyada hiçbir şeye şaşmaması gereken Herrera bile hayret etti. Rahibeler, vasilik ettiği kız için onu tebrik ettiler. Bu hanımlar, bütün öğretim hayatları boyunca daha sevimli bir sadelik, daha hıristiyanca bir uysallık, daha samimî bir tevazu, bu kadar büyük bir öğrenme aşkı görmemişlerdi. Başrahibe Esther'i alnından öperek:

— Nümunei imtisal.. dedi.

Esther teneffüslerde, dünyanın en basit meseleleri hakkında, nazikâne sualler soruyordu arkadaşlarına. Bir çocuk için hayatın ilk şaşkınlıkları ne ise, bu bilgiler de Esther için öyle yeniydi. Vaftiz edileceği ve hıristiyanlığa kabul olunacağı gün, beyazlar giyineceğini, beyaz satenden bir örtüsü, beyaz kordelâları, beyaz kunduraları, beyaz eldivenleri olacağını, saçlarına beyaz fiyonkolar bağlanacağını, öğrenince hıçkır hıçkıra ağladı. Arkadaşları şaşırmışlardı.

Bu, dağdaki Jephté (1) sahnesinin tam tersiydi. Fahişe, içinden geçenlerin sezilmesinden korktu, bu korkunç hüznü, o çünkü manzaranın tahayyülünden doğan sevince atfetti, terkettiği âdetlerle, edindiği ahlâk arasında bedevilikle medeniliğin farkı vardı, onun için Amerika püritenlerinin o fevkalâde kadın kahramanına has olan bir zarafet, bir saflık ve derinlik sahibi olmuştu. Bundan başka kalbinde yakıp kavuran garip bir aşk vardı. Herşeyi bilen bu dişinin arzuları, hiçbir şeyden haberi olmıyan bir bâkireninkinden çok daha şiddetliydi. —Gerçi bu iki arzunun sebep hedefi birdir ya!..— İlk aylar, manastır hayatının yeniliği, öğretimin sürprizleri, yeni yeni öğrendiği işler, ibadetler, kutsal bir kararın verdiği şevk, etrafındakilerde uyandırdığı sevginin tatlılığı, nihayet canlanan fikrî meleklerinin faaliyeti, herşey,

---

(1) Jephté: Beni İsrail ulularındandır (İ. Ö. XII nci asır) Ammonite'lerle cenketmeden önce muzaffer olursa, ilk göreceği insanı Tanrıya kurban vereceğini adar. Çıka çıka biricik kızı ile karşılaşır onu dağa götürüp boğazlar. (A. de Vigny'nin de bu isimli bir şiiri vardır. Anlaşılan kızcağız âkıbetine sevinç ve sükûnetle göğüs germiş).

hatıralarını susturmasına yardım etti. Kendine yeni bir hafıza yaratmağa çalışıyordu. Çünkü öğrenmek mecburiyetinde olduğu kadar, eski bildiklerini tasfiye zorunda idi de. Bizde birçok hafızalar mevcuttur. Vücudun ve ruhun ayrı ayrı hafızaları vardır. Meselâ daüssıla cismanî hafızamıza ait hastalıktır. Üçüncü ay, cennete doğru kanatlanan bu bakir ruh hamle kudretini kaybeder gibi oldu. İçinde sebebini kendi de bilmediği bir mukavemet baş göstermişti. İskoçya koyunları gibi kendi başına otlamak istiyordu. Sefahetin inkişaf ettirdiği insiyakları altedemiyordu. Paris'in kaçıp sıyrıldığı çamurlu sokakları mı çekiyordu onu? Gerçi iğrenç itiyatlarının zincirini kırmıştı, ama, unutulmuş ve gömülmüş halkalarla hâlâ mı o alışkanlıklara bağlıydı? Doktorlara bakılırsa, ihtiyar askerler, uzun zaman kaybettikleri uzuvların acısını duyarlarmış, O da bu kırılan zincirin tesiri altında mıydı hâlâ? Sefahetler ve azgınlıkları, iliklerine kadar işlemişti de, mukaddes sular henüz içinde gizlenen ifrite yetişemiyor muydu? Uğrunda, bütün bu melekçe gayretler sarfedilen erkeği görmek, Ta sevgisile kul sevgisini birleştiren bu kız için zaruri miydi? Bu zarurî ıstıraplar hayatiyet kudretinin yer değiştirmesinden mi doğuyordu? Şüpheler ve meçhullerle doludur bu saha. — Sanki doktor ve muharrir, siyaset adamı ve rahip her türlü şüphenin üstünde değillermiş gibi — bu mevzuu pek gayri ahlâkî pek tehlikeli bularak incelemeğe tenezzül etmemişlerdir. Yalnız bir doktor bu hususta tetkikata girişmişti; ölüm mesaisini yarıda bırakan. İhtimal Esther'i pençesine dolayan ve mes'ut hayatını karartan bu muzlim melâlde bütün bu âmillerin hissesi vardı. Derdinin sebeplerini keşfetmekten âciz bulunan kızcağız hekimlikten ve cerrahlıktan habersiz hastalar gibi acı çekiyordu âdeta. Gariptir. Murdar ve zararlı gıdalardan sonra, bol ve sağlam nimetler Esther'i beslemiyordu. Zevkleri de gıdaları kadar iğrenç, başı boş bir ömür süren genç pansiyoner, teneffüsler ve bilhassa hafifletilen dersler içinde geçen bu saf ve düzenli hayattan bitap düşüyordu. Ezici yorgunlukları, en zalim helecanları takip eden bu gölgesiz huzur, bu sakin geceler, içinde bir humma tutuşturuyordu. Hastabakıcının eli ve gözleri bu illetin arazını seçemiyordu. Sözün kısası, geçmişteki sefaletleri genç arkadaşlarına nasıl dokunursa, meşakkat, felâket ve kayıplardan sonra kavuştuğu hayır, saadet ve sükûn da Esther için ayni derecede zararlı oluyordu. Bataklığa dikilmiş, orada büyüyüp gelişmişti. İradesinin kat'î emirlerine rağmen, cehenneme benzeyen vatanı, üzerinde hâlâ müessir oluyordu. Onun için hayat iğrendiği o muhitti, sevdiği şeyler mahvediyordu kızcağızı. İtikadı öyle ateşliydi ki din-

darlığı haz veriyordu insana. Dua etmekten hoslanıyordu. Ona nezaret eden rahip, hayran kalıyordu. Gel gelelim, vücudile ruhu, her dakika mücadele halinde idi. Madam de Maintenon'un arzusunu yerine getirmek için, çamurlu bir gölden sazan balıkları toplayıp, mermer bir havuzun berrak sularına koymuşlar. Madam onları kral sofrasının artıklarile beslemiş, fakat balıklar gittikçe zayıflamağa başlamış. Hayvanlar sadakat gösterebilir, fakat insan oğlu onlara kendisindeki tabasbus illetini kabil değil geçiremez. Versailles'deki bu sessiz muhalefet bir nedimin dikkatini çekmiş; gayri matbu kraliçe (Madam de Maintenon) ona şu cevabı vermiş: «Onlar da benim gibi... Loş bataklıklarına hasret çekiyorlar.» Bu cümlede Esther'in bütün macerası gizlidir. Zavallı kız, zaman zaman manastırın muhteşem bahçelerinde koşmak hevesine kapılıyor, telâşla ağaçtan ağaca sıçnyor, ümitsizlik içinde, tenha köşelere can atıyordu. Ne arıyordu? Kendisi de bilmiyordu ki.. fakat şeytana meâlûp oluyordu. Ağaçlarla cilveleşiyor, sessizce konuşuyordu onlarla... Bazan şalsız ve omuzları çıplak duvarlar boyunca yılan gibi kayıyordu. Çok defa, küçük kilisede, âyini devam ettiği müddetce, gözleri hacc dikili, öyle dalıp kalıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Herkes hayranlık duyuyordu ona. Ama Esther utanmağından ağlıyordu. Gözlerinde, seyretmek istediği mukaddes tasvirler yerine, (Konservatuarda Beethoven'in bir senfonisini idare eden Habeneck gibi), iyş-ünûşa rehberlik ettiği, ışık, kahkaha ve şehvet geceleri, perişan, azgın ve vahşi çehrelerile canlanıyordu. Görünüşte, mâsûmaya ancak kadınca şeklile bağlı bâkire kadar şirindi, ama içinde şahane bir Messaline kurduruyordu. İfritle melek arasındaki bu mücadeleye muttali olan yalnız kendisiydi. Saçlarını, yasanın hükümlerine uymıyacak kadar sanatkârane taradığı oluyor, başrahip paylayınca, hemen pek zarif bir uysallıkla tuvaletini değiştiriveriyordu. Annesi emretse onları kökünden kestirmeğe de hazırdı. Murdar ülkelere dönmektense ölümü tercih eden kızcağızdaki bu daüssılada kalbe dokunan bir incelik vardı. Sarardı, değişti, zayıfladı. Basrahibe, dersleri hafifletti. Bu dilber mahlûku sıyaava çekmek için yanına aldı. Esther bahtiyardı, arkadaşlarından sonsuz derecede hoslanıyordu. Hiç bir tarafında ağrı sızı duymuyordu. Fakat bütün hayattiveti temelinden çürüyordu. Ne üzüntüsü vardı, ne arzusu. Pansiyonerinin cevaplarına sasıp kalan basrahibe, onu öldürücü bir hüznün pencesinde gördükce neye karar vereceğini bilmiyordu. Genc pansiyonerin durumu vehamet arzedince hekim cağırdılar. Fakat doktor Esther'in mazisini bilmiyordu, süphe de edemezdi. Kızın her tarafı canlı

idi, marazdan, acıdan eser göremedi. Hasta bütün faraziyeleri alt üst edecek şekilde cevaplar veriyordu. Korkunç bir fikre saplanan hekimin şüphelerini halletmek için tek çare vardı. Fakat Esther tabibin muayenesini ısrarla reddetti. Baş rahibe, bu tehlike karşısında papaz Herrera'yı çağırttı. İspanyol geldi. Esther'in ümitsiz halini gördü. Ve bir iki dakika doktorla baş başa konuştu. Bu gizli müşavereden sonra, ilim adamı, din adamına tek kurtuluş çaresi bir İtalya seyahatidir, dedi. Rahip, Esther vaftiz edilip hıristiyanlığa kabul edilmeden önce böyle bir yolculuk yapılmasını istemedi. Hekim:

— Daha ne kadar zaman lâzım? diye sordu.

Baş rahibe:

— Bir ay.. dedi.

Doktor:

— Ölecek kız.. cevabını verdi.

Herrera:

— Evet, ama günahlarından sıyrılmış, hidayete erişmiş olarak...

İspanyada dinî meseleler, siyasî, medenî, hayatî, bahislerden önde gelir. Bunun için doktor, İspanyola hiçbir şey söylemedi, baş rahibeye doğru döndü. Fakat bu korkunç rahip onu durdurmak için kolundan yakaladı.

— Tek lâf istemez Mösyö!. dedi.

Gerçi doktor da dindar ve kralcıydı ama, Esther'e müşfik bir merhametle baktı. Kızcağız, sapının üstünde bükülen bir zambak gibi güzeldi. Çıkarken:

— Demek, Allahın inayetine kaldı.. dedi.

O gün, Esther vasisi (Herrera) tarafından Rocher de Cancab'a götürüldü. Onu kurtarmak arzusu rahibe pek garip tedbirler düşündürmüştü. İki ifrata başvurmustu. Kızcağıza eski âlemlerini hatırlatacak nefis bir sölen ve ona Masüvave ait tasvirler sunacak olan Opera. Genç azizeyi böyle günahkârlıklara sevkedebilmek için rahibin bütün nüfuzunu kullanması lâzım geldi. Herrera kılık değiştirip öyle mükemmel bir asker oldu ki, Esther güçlükle tanıyabildi. Genç arkadasının da yüzünü örtmesine dikkat etti. Onu, bakışlardan gizli kalabilecek bir locava oturttu.

Bu hafifletici ilâçlar, samimî olarak dindarlasan bir kız için hiç de tehikeli değildi. Fakat tesiri çabucak geçti. Pansivoner, hamisinin ziyafetine karsı tiksinti gösterdi, tiyatrovu dinî bir istikrahla karşıladı; tekrar hüzne daldı. «Lucien'in askından ölüvor» diye düsünen Herrera bu ruhun derinliğini ölcmek, nelere dayanabileceğini öğrenmek istedi. Öyle bir an geldi ki kızcağız yal-

nız manevî kuvvetile ayakta durabiliyordu, vücut nerede ise, çökmek üzere idi. Papaz, eskiden cellâtların istintak sanatında gösterdikleri o korkunç pratik zekâ ile bu zaaf dakikasını hesaplamıştı. Kızı bahçede buldu. Güneşin okşadığı bir asma çardağının altındaki sıraya oturmuştu. Sanki üşüyordu da, ısınmağa gelmişti. Arkadaşları, solgun bir ot gibi sararan yüzüne, can çekişen bir ceylânınkilere benzeyen gözlerine, melûl duruşuna acıyarak bakıyorlardı. Esther, İspanyolu karşılamak için ayağa kalktı, ama ne kadar cansız düştüğü, daha doğrusu hayattan ne derece az zevk aldığı hareketinden belliydi. Bu zavallı çingene kızı, bu yaralı vahşi kırlangıç, ikinci defa olarak Herrera'yı rikkate getirdi. Bu asık yüzlü papaz hastayı yarı tatlı, yarı acı, hem kindar hem de müşfik, bir tebessümle karşıladı. Bu yarı manastır hayatı Esther'i düşünmeğe ve kendi içini dinlemeğe alıştırmıştı. Koruyucusu ona ikinci defa olarak ümitsizlik telkin etti. Fakat, ilk seferinde olduğu gibi bu kere de sözlerini duyunca sükûnet buldu.

Rahip:

— Peki sevgili yavrum, niçin bana Lucien'den hiç bahsetmediniz? diyordu.

İhtilâçla, tepeden tırnağa kadar titreyen kız:

— Size bu ismi ağzıma almıyacağıma dair söz vermiş, yemin etmiştim.. dedi.

— Ama onu düşünmekten de vazgeçmediniz..

— İşte tek günahım bu Mösyö... Her saat zihnimde o, siz göründüğünüz zaman da kendi kendime bu ismi söylüyordum.

— Hasret sizi öldürüyor değil mi?

Esther cevap vermedi. Şimdiden mezarın havasını koklayan hastalar gibi başını eğdi.

— Onunla görüşmek?

— Yaşamak demek..

— Yalnız ruhan mı düşünüyorsunuz onu?

— Ah efendim... Aşk bölünür mü hiç!

— Lânetlik kavmin kızı! Seni kurtarmak için her çareye baş vurdum, ne halin varsa gör.. Kavuşacaksın ona..

— Saadetimi niçin kınıyorsunuz? Lucien'i sevmem neden faziletli kalmama mâni olsun? İkisini de ayni ölçüde seviyorum. Burada fazilet uğrunda ölmeğe hazır değil miyim? İcap ederse Lucien için de canımı feda ederim. Beni Lucien'e lâyık kılan fazilet, beni fazilet yoluna sevkeden Lucien... Evet onu görmeden ölmeğe de amadeyim, ona kavuşup yaşamağa da! Hüküm Tanrının...

Yüzüne renk gelmiş, solgun çehresi yaldızlanmıştı. Esther, bir kere daha affa uğradı.

— Vaftiz sularında yıkandığımızın ferdası, Lucien'i göreceksiniz. Onun için yaşamak suretile faziletli kalabileceğinize eminseniz, bir daha da ayrılmazsınız. Rahip, dizleri bükülen Esther'i kaldırmağa mecbur oldu. Zavallı kız bastığı yer kayıyormuş gibi düşmüştü. Herrera onu sıraya oturttu. Esther konuşacak hale gelince:

— Neden bugün değil? diye sordu.

— Piskopos *hazretlerini vaftisiniz* ve hidayetiniz şerefinden mahrum mu bırakmak istiyorsunuz? Lucien'e o derece yakınsınız ki, Tanrıdan uzaklaşmamanıza imkân yok.

— Doğru.. artık hiçbir şey düşünmez olmuştum.

Rahip pek alaycı bir eda ile:

— Sizin hiçbir dine yanaşacağınız yok.. dedi.

— Tanrı merhametlidir. Kalbimi okur.

Esther'in sesinde, bakışında, çözlerinde, jestlerinde, edasında parıldayan zarif safvet, Herrera'nın kalbine işlemişti. Onun ilk defa olarak alnından öptü:

— Keratalar sana iyi bir at takmış. Allah babayı dahi baştan çıkarsın. *Hele birkaç gün daha sabret. Sonra ikiniz de hür*sünüz.

İstiğrak dolu bir sevinçle tekrarladı:

— İkimiz de..

Uzaktan uzağa seyrettikleri bu sahne, öğrencileri de rahipleri de hayrete düşürmüştü. Esther'in teminki halini hatırlıyarak bir büyü karşısında olduklarını sandılar. Baştan başa değişen yavrucak yaşıyordu. Asıl hüviyetile meydana çıkmıştı. Şimdi: sıcak kanlı cici, koket, işvekâr ve neş'eli bir kızdı bu. Hülâsa ölüp tekrar dirilmişti Esther.

Herrera, Cassette sokağında, Saint Sulpice kilisesinin yanında ikamet ediyordu. Kuru ve ziynetsiz bir üslûpta inşa edilen bu kilise, dominicain mezhebinden olan İspanyol için piçilmiş kaftandı.

VII inci Ferdinand (1) ın hilekâr politikasının serdengeçti rükünlerinden olan Carlos Herrera fedakârlığının ancak Rey netto

(1) Ferdinand VII İspanyanın mel'un ve müstebit tacdarlarından biri (1784-1833). Tahta çıktığı yıl Napoleon tarafından Valençay şatosuna nefyedilmiş 1813 de tekrar tahta kurulmuştu. 1823 de istibdadını perçinlemek için (Assinus assinum fricat = Eşek eşeği okşar) fehvasınca Fransa kralından yardım görmüştü.

kurulduktan sonra mükâfatlandırılacağını bilerek meşrutiyet davasına zarar iras ediyordu.

Carlos Herrera, Cortèz (2) lerin yıkılması henüz imkânsız göründüğü sıralarda canla başla Camarillo'ya (3) sarılmıştı. Bu tarzı hareket, herkesin nazarında, yüksek bir rûh sahibi olduğuna delâlet ediyordu. Şimdi dük d'Angoulême İspanyaya asker çıkarmış bulunuyordu. Kral Ferdinand saltanat sürüyordu. Buna rağmen Madrid'e gidip hizmetlerinin mükâfatını istemiyordu. Umumî tecessüsten diplomatça bir sükût sayesinde sıyrılıyor. Paris'de oturuşuna sebep olarak da Lucien de Rupempré'ye karşı beslediği derin alâkayı öne sürüyordu. Lucien soy adının değişmesi hakkındaki emirnamei kraliyi ona borçlu idi. Zaten Herrera da, pek gölgede yaşıyordu. Gizli vazifeler yüklenen rahipler ötedenberi böyle yaşarlar.

Dinî ödevlerini Saint Sulpice'de ifa ediyordu. Ancak iş için ve o da akşamları, araba ile çıkıyordu. Gündüzleri, İspanyolvari dinleniyor, yani iki yemek arasını, — Paris'in o velveleli ve telâşlı saatlerinde — uykuyla geçiriyordu. İspanya'nın yaprak cıgaraları da rolünü oynuyor ve bir hayli zaman öldürüyordu. Tenbellik de ciddiyet gibi bir maskedir; ciddiyet de bir nevi tenbelliktir ya..

İkinci katta oturuyorlardı, evin bir cenahını Herrera işgal ediyordu.. ötekini Lucien, büyük bir kabul salonu bu iki daireyi hem ayırıyor, hem birleştiriyordu. Buranın kadim devirlere has ihtişamı ağır başlı ruhanî'nin de gönlüne göre idi, genç şairin de.. evin avlusu karanlıktı. Kocaman ve sık ağaçlar bahçeye gölge serpiyordu. Rahiplerin seçtiği evlerde sessizlik ve ketumiyet göze çarpar. Herrera'nın dairesini tek kelime ile tesvir mümkündü: Hücre, Lucien'inki debdebe ve ihtişamla şaşaadar, konforun zarafet ve tekellüflerile donanmıştı. Burası, şair, muharrir, ikbalperest ve hovarda bir dandy'nin; hem kibirli, hem gösterişe düşkün, hem kalender, hem düzene teşne; arzu ve tasavvur sahasında kudret sahibi, (ihtimal bunların ikisi de ayni şeydir ya.) fakat tatbikatta sıfır bir yarım dâhinin, zarif hayatı için lüzumlu bütün eşyayı cami idi. Lucien'le Herrera, ikisi birden tam bir politikacı yapardı. Anlaşıp birleşmelerinin sırı bu olsa gerekti. Hayatî faaliyetleri yer değiştirip, menfaatler sahasına intikal eden, bazı

(2) Cortèz: İspanya ve Portekizde meclisi âyan ve mebusan. *(Şemsettin Sami)*

(3) Camarillo: İspanya sarayında büyük nüfuz sahibi olan zümre.

ihtiyarlar, projelerini tatbik için, güzel bir makineye, genç ve ateşli bir aktöre ihtiyaç duyarlar. Richelieu (1) de eğlendirmek zorunda olduğu kadınları oyalamak için, bıyıklı, güzel ve beyaz bir çehre buldu, ama iş işten geçtikten sonra. Genç budalalar tarafından anlaşılmadığından, efendisinin annesini sürgüne yollamak ve kraliçeyi korkutmak zorunda kaldı. Önce ikisinin de kalbini çelmeğe uğraşmış, fakat kraliçelerin sevgisini kazanacak çapta olmadığından emekleri boşa gitmişti. Ne yaparlarsa yapsınlar, ikbal peşine düşenler, en umulmadık zamanda bir kadınla çatışmak zorundadır, Hollandalılar nasıl elması elmasla aşındırırlarsa kudreti ne olursa olsun büyük bir siyasî de kadına karşı koymak için başka bir kadına muhtaçtır.

Romada, ikbal devrinde bu zarurete boyun eğiyordu! Netekim İtalyan kardinali Mazarin'in (1) hayatı, Fransız kardinali Richelieu'nünkinden farklı bir hâkimiyet arzeder. Büyük senyörlerin muhalefetile karşılaşan Richelieu, baltaya müracaat etti. Nüfuzunun en parlak çağında bir Papazdan gayri yardımcı bulamadığı bu kavgadan bitap düşerek, öldü. Halbuki Mazarin, zadegânla birleşmiş, silâhlı ve bazan muzaffer, krallığı ürkütüp kaçıran bir burjuvazile savaşmak zorunda kaldı. Anne d'Autriche'in bendesi, kimsenin kellesini uçurumdan, bütün Fransaya galip gelebildi ve muhteşem Tuileries sarayında, asılzadeleri yaldızlı şeritlerle

---

(1) Richelieu: XIII üncü Louis'nin Başvekili (Sadriâzamı) (1585-1642). Başlıca üç gaye uğrunda mücadele etti: Siyasî bir fırka olan protestanlığı ortadan kaldırmak, büyük beyzadelerin nüfuzunu kırmak. Avusturya hanedanını düşürmek. Kralın himaye ve teveccühünü muhafaza için hayli dalaverelere çevirdi, büyük bir ustalık gösterdi. Anne d'Autriche ve kodamanlar yüzünden hayatı tehlikeler geçirdi. Richelieu'ye karşı son defa olarak suikast tertip eden Marki de Cinq-Mars'la de Thosu bu teşebbüslerini hayatlariyle ödediler. Mutlakiyet idaresinin şuurlu kurucularındandır. Kendi hakkında verdiği hüküm şudur: «Tek düşmanlarım Devletin düşmanları olmuştur.» Edebiyatı da himaye etmiş ve Fransız Akademisini kurmuştur.

(2) Mazarin (1602-1661): Richelieu ölürken XIII üncü Louis'ye bu zatı tavsiye etmişti. XIV üncü Louis devrinde de (Anne d'Autrichs-in teveccüh ve muhabbeti sayesinde) mevki ve nüfuzunu muhafaza etti. Otuz yıl savaşını başariyle neticelendirdi. Fronde vatandaş harbince muzaffer oldu. Pek mahir bir diplomattı; fakat pek hasisti. Halkın nefretini kazandı; ailesine rütbeler, servetler bahşetti.

boğarak Richelieu'nün eserini tamamlıyan XIV üncü Louis'yi yarattı.

Madam de Pompadour ölünce Choiseul (1) mahvoldu. Herrera bu yüksek nazariyelere aşına mıydı? Richelieu'den önce bu hakikatin sırrına mı varmıştı? Lucien'in şahsında sadık bir Çinq Mars' (2) mı bulmuştu? Bu suallere kimse cevap veremezdi; bu İspanyolun ihtirasını ölçebilecek ve önceden âkıbetini kestirebilecek kimse de bulunmadığı gibi. Uzun zaman gizli kalan bu birliği farkedenlerin aklından geçen bu gibi soruların gayesi Lucien'in ancak bir iki gündenberi öğrendiği bir iki muammayı aydınlatmaktı. Carlos hem kendisi hem de Lucien hesabına ikbalperestti. Tanıyanlar, hareketlerinden bu mânayı çıkarıyor ve hepsi de Lucien'i bu rahibin gayri meşru çocuğu sanıyorlardı.

Lucien'in Operada boy gösterişinden on beş ay sonra idi. Delikanlı, o günden itibaren eğlence âlemine atılmıştı. Halbuki Herrera istiyordu ki ancak olgunlaştıktan, hazırlandıktan sonra bu hayata atılsın. Şimdi Lucien'in, ahırda üç tane nefis atı, akşam gezintileri için bir kupa arabası, sabah piyasaları için bir faytonu ve tilbury'si vardı.

Yemeklerini şehirde yiyordu. Herrera'nın tahminleri tahakkuk etmiş, şakirdi harvurup harman savurmağa başlamıştı. Ama, Esther'e karşı duyduğu çılgınca aşkı unutabilmesi için eğlenmesi de lâzımdı, rahip bu düşünce ile sesini çıkarmamıştı. Kırk bin franga yakın bir para harcayan Lucien her çılgınlıktan sonra Esther'e hasret duyuyor, ısrarla onu arıyor, bulamadıkça daha çok yanıp tutuşuyordu. Herrera bir şairin aşkını anlıyabilir miydi? Bu his bir kere o büyük adamcağızların kafasını sarmıya, gönlünü alevlendirmeye dursun, şair, nasıl hayalinin kudretile öteki insanlardan üstünse, o zaman aşkile de o mertebe yüceleşir. Tabi-

---

(1) Choiseul: XV inci Louis'nin Hariciye Nazırı (1719-1785).

(2) Cinq Mars: Richelieu aleyhinde suikast tertip ettiği için, arkadaşı de Thou ile birlikte darağacını boylayan kibar beyzade. Alfred de Vigny, bu ismi taşıyan romanında Cinq Mars'ı idealize eder, ne gariptir ki Ahmet Şuayyip Bey «Hayat ve Kitaplar» eserinde, Vigny'nin «Beş Mart» adlı bir kitabı olduğunu söyler. Münekkit ve mütetebbi geçinen bir zatın meşhur bir ismi hası tercemeye kalkması hem Vigny'den (ve binnetice Fransız edebiyatından) habersiz olduğunu, hem de Fransa tarihini bilmediğini göstermez mi? «Büyük Adamlar»ın gafleti de büyük oluyor.

atı hem fikrin, hem duygunun izini taşıyan imajlarla ifade etmek gibi nadir bir imtiyazı, manevî tekevvünün gelip geçici bir hevesine borçlu olan o, aşkına zekâsının kanatlarını verir, duyar, ve tasvir eder, harekete geçer ve düşünür, ihsaslarını düşüncelerile çoğaltır, halin saadetini, istikbale dair emellerle bir kat daha zenginleştirir ve maziye ait hatıralarla süsler, sevgisini ruhun nefîs hazlarile yuğurur ve bu sayede sanatkârların şahı payesine yükselir ve sevdası beşerî nispetlerin fevkine çıkan azametli bir şiir olur. Şair bu suretle sevgilisini kadınların arzu ettiklerinden fazla yükseltmiş olmuyor mu? O da, ulvi şövalye de la Manche (donkişot) gibi bir köylü kızını prenses yapar. Dokunduğu eşyaya tılsımlı bir güzellik veren büyülü asayı kendi hesabına kullanır. Şehveti ideal âlemile azametlendirir. Bunun için böyle bir aşk ihtirasların modelidir; ümitlerinde, yeislerinde, öfkelerinde, hüzünlerinde, sevinçlerinde aşındır, uçar, sıçrar, sürünür, alelâde insanların duyduğu heyecanların hiçbirine benzemez. Dağların ezelî sellerile vâdideki ırmaklar arasında ne kadar fark mevcutsa, bayağı bir sevda ile böyle bir ihtiras arasında da o derece ayrılıklar vardır. Pek nadir anlaşılan bu ulvi dehalar, kendilerini aldatıcı ümitlerle yorar, ideal sevgiliyi araya araya yanıp kül olurlar. En şairane tabiatın, özene bezene sevda âyinleri için süslediği böcekler, nasıl aşkın hazlarını tatmadan bir yolcunun ayakları altında ezilip giderlerse, onları bekleyen ölüm de hemen daima bunun aynıdır. Ama tehlike, yalnız bu kadar da değildir. Düşüncelerine uyan şekle rastlayınca (ki bu çok defa bir fırıncı kızıdır.) Raphaêl gibi hareket eder, Fonarina (1) nın yanında can verirler, şimdi Lucien de o hale gelmişti. Zarurî olarak her sahada, hayırda da şerde de dolu dizgin koşan şair mizacı, çürümüş olmaktan çok, kire bulanan sokak kızında bir melek keşfetmişti. Esther gözüne, beyaz kanatlı, saf ve esrarlı bir mahlûk gibi görünüyordu. Zaten genç adamın, kendisini böyle görmek istediğini sezen Torpille, karşısında hep o renge bürünmüştü.

1825 mayısının sonlarına doğru, Lucien bütün canlılığını kaybetmişti artık. Dışarı çıkmıyor, yemeklerini Herrera ile beraber yiyor, düşünceli düşünceli duruyor, çalışıyor, diplomatik muahedeler kolleksiyonunu okuyor, bir sedire bağdaş kurup, günde üç dört nargile içiyordu.

---

(1) Fornarina: Raphaêl'in muaşakası olan fırıncı kızı. Asıl adı Margarita'dır. Portresi, büyük ressamın şaheserlerinden madutur.

Seyisi (Groom) atların kıllarını parlatıp, onları orman gezintileri için penbe koşumlarla süslemekten çok, bu güzel âletin marpuçlarını temizleyip ta'tır etmekle meşguldü. İspanyol, Lucien'in alnında, zaptedilen aşkının çığırıncı tesirlerini farkettiği ve delikanlının sarardığını gördüğü gün, bu erkek kalbinin en derin köşelerine nüfuz etmek istedi. Hayatını ona bağlamamış mıydı?

Güzel bir akşamdı. Lucien koltuğa oturmuş, dalga geçen üryakiler gibi, nargilesinin kokulu dumanını uzun ve müsavi nefeslerle pencereden dışarı savuruyor, mihaniki bir surette, bahçenin ağaçları arasından güneşin batışını seyrediyordu. Derin bir iç çekiş onu hülyasından ayırdı. Başını çevirince rahibi gördü. İspanyol kollarını kavuşturmuş, ayakta duruyordu. Şair:

— Sen burada idin ha! dedi.

— Hayli zamandanberi.. düşüncelerim, senin geniş hayallerini takip etti.

Lucien, muhatabının ne demek istediğini anlamıştı.

— Ben hiçbir zaman senin gibi tunçtan yaratıldığımı iddia etmedim. Hayat benim için kâh bir cennettir, kâh bir cehennem.. ama tesadüfen hiçbiri de değilse canımı sıkar.. şimdi de sıkılıyorum..

— Bu kadar muhteşem ümitler besleyen insan nasıl olur da sıkılır?

— Bu ümitlere inanmayınca veya bu ümitler lüzumundan fazla kapalı olunca..

— Saçmalama.. budalaca lâflar söyliyeceğine içini dök bana. Sana da bana da bu yakışır. Aramızda bir sır var. Halbuki böyle bir şey asla mevcut olmamalı bizim için. Bu sır on altı aydır devam ediyor, bir kadın seviyorsun.

— Sonra!

— Torpille isimli bir kaltak..

— Pekâlâ..

Yavru. Kendine mal bulmana izin vermiştim, ama bu, saraya mensup, genç, güzel, nüfuzlu bir kadın, en aşağı bir kontes olacaktı. Çekinmeden yükselişine âlet yapabilmek için Madam d'Espard'ı seçmiştim ben. Çünkü o kalbini bozmaz, serbest bırakırdı. Krallar gibi her dilediğini asilleştirmek kudretinden mahrum olanların en âdi bir orospuya gönül vermeleri muazzam bir hatadır.

— Dizginsiz bir sevgiye kapılarak ikbal sevdasından vazgeçen ilk insan ben miyim?

Rahip, Lucien'in yere düşürdüğü marpucu (1) kaldırdı. Ona uzatarak:

— Güzel.. dedi. Kinayeni anlıyorum. Neden ikballe aşkı birleştirmek mümkün olmasın, demek istiyorsun, çocuk! İhtiyar Herrera, sana karşı mutlak bir sadakat besleyen bir annedir.

Lucien, rahibin elini yakalayıp sallıyarak:

— Biliyoruz canım.. dedi.

— Pahalı oyuncaklar istedin, hepsi önünde.. parlamak, yükselmek arzusundasın; seni iktidara doğru götürüyor, ilerlemen için çokkirli eller öpüyorum. İlerliyeceksin. Az daha sabret. Erkeklerin de, kadınların da hoşuna giden ne varsa hepsine malik olacaksın. Sen kaprislerile dişi, ruhan erkeksin. İçini, dışını biliyorum. Her suçunu hoş gördüm. Şimdi ne kadar küçüksen yarın o kadar devleşeceksin. Ama bindiğimiz dalı kesmemek lâzım. Bütün hatalarını bağışlarım, yalnız istikbalini mahvedecekler müstesna. Sana Saint Germain foburgunun salonlarını açtıktan sonra, bataklıklarda yuvarlanmana müsaade edemem artık. Lucien! Menfaatin namına, sarp bir kale olacağım önünde, her kahrına katlanacağım. Meselâ senin soyluğunu, ustalıkla tamir ettim..

Lucien, mütehevvir bir eda ile başını kaldırdı.

— Torpille'i kaçırdım.

Lucien:

— Sen mi? diye bağırdı.

Hayvanca bir tehevvür nöbetine kapılan şair ayağa kalktı. Altın ve mücevherden marpucu rahibin suratına fırlattı ve onu o kadar hızla itti ki bu pehlivan vücutlu adam yere yıkıldı.

Ayağa kalkan ve o korkunç soğuk kanlılığını hiç bozmıyan rahip:

— Ben! dedi.

Siyah peruka yere düşmüştü. Bir ölününki gibi parlak kafatası bu adama hakiki fizyonomisini verdi; korkunç bir çehre idi bu.

Lucien sedirde kaldı, kolları sarkmış, cevap veremiyecek hale gelmişti. Aptal aptal papaza bakıyordu. İspanyol tekrar etti:

— Onu kaçırdım.

— Peki, kaçırıp da ne yaptın? O maskeli balonun sabahı, değil mi?

---

(1) Balzac bochettine kelimesini kullanıyor ki, ne Akademinin, ne Littré'nin lûgatlerinde ne de Larousse pour tous da bulabildik. Marpuç olduğu karine ile anlaşılıyor.

— Evet.. Sana ait bir mahlûkun, suratlarına tükürmeğe tenezzül etmiyeceğim maskaralar tarafından hakarete uğradığını gördüğüm günün ferdası...

— Maskaralar mı, dedin?. Canavarlar, de. Darağacında asılanlar onların yanında melâikedir. Zavallı Torpille bunlardan üçüne ne kadar iyilik etmiş biliyor musun? İçlerinden biri, iki ay onun dostu olmuş.. kızcağız fakirdi ve ekmeğini sokaktan çıkarıyordu. Adamda metelik yoktu. Hani sana rastladığım zaman ben nasıldım o da öyle. Hem de daha beter. Bizim oğlan her gece yataktan kalkıp, kızdan artan yemeklerin bulunduğu dolaba yanaşıyor, bir güzel ziftleniyormuş. Kız işin farkına varmış, bu hayasızlığı anlamış, artık, daha bol artık bırakmağa gayret etmiş. Bahtiyarlık duymuş bundan. Bu hâdiseyi yalnız bana söyledi, o gece Opera'dan dönerken, arabada... İkincisi hırsızlık yapmış, ama meseleyi kimse çakmadan Esther ona ne yapıp yapıp çaldığı parayı bulmuş ve ödünç diye vermiş, adam bu sayede cürmünü tamir etmiş ama, zavallı kıza olan borcunu da hâlâ ödeyecek. Üçüncüye gelince, o da Figaro'ye lâyık bir komedi çevirerek yükünü tutmuş. Esther'i karısı olarak göstermiş, ve kodamanlardan birine peşkeş çekmiş, Bu nüfuzlu zat da kızcağızı pek masum bir burjuva kadını zannetmiş. Biri hayatını, beriki şerefini, öteki servetini ona borçlu. İşte bu fedakârlıkların mükâfatı.

Gözleri yaşaran Herrera:

— İster misin, hepsini geberteyim? dedi.

— Ha şöyle! Şimdi seni tanıyorum.

Rahip:

— Hayır, Gazaplı şair.. herşeyi öğren. Artık Torpille diye bir mahlûk yok.

Lucien çırtlağına sarılmak için Herrera'nın üzerine öyle şiddetle saldırdı ki, başka herhangi biri olsa muhakkak devrilirdi, fakat İspanyolun kolu şairi durdurdu. Soğuk bir tavırla:

— Dinle bakalım, dedi. Onu masum, nezih, terbiyeli, dindar, komilfo bir kadın yaptım. Senin aşkın sayesinde o gazetecinin, Operada söylediği gibi bir Ninon, Marion de Lorme, bir Dubary olabilir, olmalıdır. İstersen metresin olduğunu açıklarsın, ama en doğrusu perde arkasında kalman! Her iki şekilde de kâr, gurur, zevk ve terakki senin için. Fakat büyük şair olduğun kadar da büyük politikacıysan Esther senin için sadece bir zevk vasıtası olmalı. Belki ilerde işimize yarar, ağırlığınca altın değer o... İç, fakat sarhoş olma! Eğer ihtirasının dizginlerini elime almasaydım, halin neye varacaktı? Torpille'le birlikte tekrar seni kurtardığım o bataklıklarda yuvarlanacaktın.

Herrera, Manluis'i oynayan Talma (1) kadar sade bir tavırla — Al! Oku, dedi.

Şairin dizlerine bir kâğıt düştü ve bu mebhut edici cevabın verdiği derin hayretten uyandırdı onu. Aldı, Matmazel Esther'in ilk mektubunu okudu:

Bay rahip Carlos Herrera.

Muhterem hâmim, fikirlerimi ifade melekesini, Lucien'in belki de unutmuş bulunduğu bir aşkı tasvire hasredeceğime, ilk defa olarak, size şükranlarımı arzetmek için kullandığımı görerek, minnettarlığımın aşkıma galip olduğuna inanmıyacak mısınız? Ona anlatmağa cesaret edemiyeceğim şeyleri size söyliyeceğim, ey benim taliimden toprağa bağlı kalan ilâhî insan.

Dünkü âyin ruhuma gufran hazineleri saçtı. Bunun için kaderimi tamamen ellerinize terkediyorum. Sevgilimden uzakta can vermem lâzımgelse de, Madeleine gibi günahsız öleceğim ve ruhum Lucien'in sıyanet meleğile rekabet edecek. Hiç dünkü töreni unutmam kabil mi? Yükseldiğim şeref tahtından feragat etmek nasıl aklımdan geçebilir? Dün bütün günahlarımı vaftiz sularında yıkadım, o anda meleklerin ilâhi söylediklerini duydum. Artık kadınlıktan çıkmıştım. Arzın alkışları, insanların takdiri arasında, buhur ve duadan sarhoş edici bir bulutun kucağında nurlu bir hayata doğuyordum. Hiç ummadığım bir mazhariyete ererek, kendimi Lucien'e lâyık bulunca her türlü mülevves sevgiye tövbe ettim. Ancak fazilet yolunda yürümek istiyorum. Şayet vücudum ruhumdan zayıfsa mahvolsun! Hayatım hakkında siz hüküm verin. Ölürsem, Lucien'e deyin ki, fazilet ve imanımı muhafaza ederek kendisi için can verdim.

«Bu pazar akşamı.»

Lucien yaşlı gözlerini papaza kaldırdı.

İspanyol:

— Şişko Caroline Bellefeuille'in Taitbout sokağındaki dairesini bilirsin, diye devam etti. Dostu olan hâkim bırakmış onu, korkunç bir zaruret içinde idi. Malı mülkü haczolunmak üzere idi. Evini topton satın aldırdım, Caroline pılısını pırtısını toplayıp çıktı. Esther, göklere çıkmak isteyen bu melek oraya indi ve seni bekliyor.

Lucien o anda, Avluda atlarının eşindiğini duydu. Kıymeti-

(1) Talma: Meşhur Fransız aktörü. Napoléon'un teveccühünü kazanmıştı (1762—1826).

ni ancak kendisinin takdir edebileceği bu bağlılık ve fedakârlık karşısında duyduğu hayranlığı ifade edemedi. Az önce hakaret ettiği adamın kucağına atıldı. Bir tek bakışla, duygularının sessiz tezahürlerile hatalarını tamir etti. Sonra merdivenleri atladı. Arabacısının kulağına Esther'in adresini fısıldadı, ve atlar, sanki bacaklarını tahrik eden efendilerinin ihtirasıymış gibi tozu dumana kattılar.

Ertesi sabah, yolcuların elbisesine bakarak, kılık değiştirmiş bir jandarma zannedebilecekleri bir adam, Taitbout sokağında, birinin çıkmasını bekliyormuş gibi, bir evin karşısında dolaşıp duruyordu. Yürüyüşü telâşlı insanlarınkine benziyordu. Paris'de böyle çekingen gezintülere sık sık rastlarsınız: Kaçak bir milisi gözetliyen hakikî bir jandarma, bir tevkif için tertibat alan rekorlar (1), evde kapanan borçlularına hakaret edebilmek için fırsat kollıyan alacaklılar, kıskanç ve kuruntulu âşıklar veya kocalar, arkadaşı hesabına nöbet bekliyen dostlar.. fakat Matmazel Esther'in pencereleri önünde, kafesteki bir ayının dalgın telaşile mekik dokuyan, bu mağmum ve pehlivan vücutlu zatın çehresi gibi vahşi ve korkunç düşüncelerle aydınlanan bir simaya hiç bir tesadüf etmezsiniz. Öğle vakti bir pancur açıldı ve bir fam döşanbnn, arkasına yastıklar yerleştirilmiş pencere kanatlarını iten eli göründü. Az sonra, sırtında geceliği Estner hava almağa çıktı. Lucien'e dayanıyordu. Onları görenler lâtif bir İngiliz heykelciğinin orijinali sanırlardı.

Esther ilk önce İspanyol papazının öldürücü gözlerini farketti. Zavallıcağız kurşunla vurulmuş gibi çığlığı bastı. Onu Lucien'e göstererek:

— İşte bizim korkunç rahip dedi.

Lucien gülümseyerek:

— Haydi canım, dedi.. Rahiplik sende varsa onda da var.

Kız dehşete düşerek sordu:

— Bu adam neci şu halde?

— Neci olacak, yalnız şeytana inanan ihtiyar bir tilki..

Sahte rahibin sırlarını aydınlatan bu sözleri, Esther'den daha az sadık biri'nin duyması Lucien'i ilelebet mahvedebilirdi. Öğle yemekleri hazırdı. İki âşık yatak odalarının penceresinden ayrılıp, yemek odasına giderken Carlos Herrera ile karşılaştılar. Lucien sert bir eda ile:

---

(1) Recor: Adliye kavaslarına ve ahzı şahidi ve lüzum hasıl olunca yardımcı olmak üzere ayetlerinde bulunan adam.
Şemseddin Sami Lügati

— Buraya niçin geldin? diye sordu.

Bu pervasız adam, çifti durdurup, dairenin küçük salonunda kalmağa mecbu ederek:

— Sizi takdis etmeğe.. cevabını verdi. Dinleyin beni güzel bebeklerim... Eğlenin, bahtiyar olun, mükemmel... Ne pahasına olursa olsun saadet, benim nazariyem de bu.. (Esther'e hitap ederek) şu var ki çamurdan çıkardığım, ruhunu ve vücudünü yıkayıp temizlediğim sen, Lucien'in ilerlemesine engel olmak sevdasında değilsindir her halde?

(Biraz durduktan sonra Lucien'e bakarak) sana gelince yavrum, artık yeni bir Coralie dalgasına düşecek kadar şair değilsin. Şimdi nesirle meşgulüz. Esther'in âşıkı ne olabilir? Bir hiç. Esther Madam de Rubempré olabilir mi? Hayır. Şu halde, (elini Esther'inkinin üstüne koydu. Kızcağız eline yılan sanlmış gibi titredi) şu halde küçüğüm, dünya âlem yaşayışınızdan habersiz olmalı. Bilhassa bir Matmazel Esther'in Lucien'i sevdiği, Lucien'in de ona tutkun olduğunu kimsecikler bilmemeli! Bu daire mahpesiniz olacak yavrucağım... Dışarıya çıkmak isterseniz — sıhhatiniz bunu icap ettirecek — geceleri, el ayak çekildiği saatlerde dolaşacaksınız. Çünkü güzelliğiniz, gençliğiniz, manastırda kazandığınız terbiye ve zarafet Paris'de çarçabuk göze batar. (Korkunç bir ses ve daha müthiş bir bakışla) Lucien'in dostunuz olduğunu, yahut onun metresi bulunduğunuzu, her kim olursa olsun farkettiği gün, dünyada göreceğiniz son gün olacaktır. Bu delikanlıya anne babalarının isim ve armasını taşımak müsaadesi veren bir emirname kopardık ama iş bununla bitmiyor, henüz marki unvanını elde edemedik. Bunun için asîl bir ailenin kızını alması şart... Kral bu izdivaç hürmetine, bize böyle bir lûtufta bulunacak. Böyle bir akrabalık Lucien'i saraya yaklaştıracak. Gayretlerim sayesinde adama benzeyen bu çocuk önce sefaret kâtibi, daha sonra küçük elçi olacak. Tanrının veya benim (bu ikincisi daha hayırlı) yardımımla bir gün gidip âyan meclisinin sıralarına kurulacak...

(Lucien sözünü kesere):

— Yahut da cinayet mahkemesi...

Carlos geniş elile Lucien'in ağzını kapayarak:

— Sus! diye bağırdı. (Kulağına) kadına böyle bir sır verilir mi? diye fısıldadı.

Papatyalar şairi haykırdı:

— Esther kadın mı ki?

İspanyol:

— Yine şiirler yahut hezeyanlar savurmaktasın. Bütün bu

melekler er geç kadın olup çıkar. Halbuki kadın bazı anlarda hem çocuk hem de maymundur; gülmek isterken canımıza okuyan iki mahlûk.

Dehşete düşen kıza:

— Esther, elmasım, dedi. Size tam döşanbr olarak, bana öz kızımdan daha çok bağlı bir kadın buldum. Aşçınız da melez bir hatun. Bu sayede eviniz daha şaşaalı görünecek. Europe ve Asie ile, burada, ayda bin frank harcamak şartile kraliçe gibi yaşarsınız (tiyatro kraliçesi tabii) Europe, terzilik, modistralık, konparslık yapmış. Asie obur bir İngiliz lordunun aşçısıydı. Bu iki mahlûk sizin için iki peri olacak.

Sahtekârlık ve küfürbazlık işlediğine şahit olduğu bu adamın yanında, Lucien'in pek çoluk çocuk kaldığını gören âşık kadın kalbinde derin bir dehşet duydu, cevap vermedi.

Lucien'i bir köşeye sürükleyerek:

— Bu adam şeytan mı? diye sordu.

— Şeytandan da berbat benim için... Ama beni seviyorsan, onun sadakatini taklide çalış ve ona itaat et, yoksa işin ucunda ölüm var.

Daha çok korkuya düşen Esther:

— Ölüm mü? dedi?

Lucien — Ölüm.. diye tekrarladı. Heyhat! Yavrucuğum hem de nasıl bir ölüm.. şayet..

Esther bu sözleri duyunca sarardı ve dizlerinin titrediğini hissetti.

Küfürbaz, sahtekâr onlara:

— Yahu! Daha muhabbete doymadınız mı? diye seslendi.

Esther'le Lucien döndüler, ve zavallı kız bu esrarengiz adamın yüzüne bakmağa cesaret edemeden:

— Tanrıya nasıl itaat edilirse, size de öyle itaat edeceğim efendim, dedi.

— Pekâlâ! Bir zaman pek mes'ut yaşayabilirsiniz... Yalnız oda ve gece tuvaletlerine ihtiyacınız olacak ki, pek ekonomik.

Âşıklar, yemek odasına doğru yürüdüler, fakat Lucien'in hâmisi bu güzel çifti bir işaretle durdurdu.

Esther'e:

— Size hizmetkârlarınızdan bahsettim, durun da takdim edeyim.

İspanyol iki defa zile bastı. Europe (Avrupa) ve Asie (Asya) dediği iki kadın boy gösterdi. Onları görünce lâkaplarındaki hikmet kolayca anlaşılıyordu. Asie, galiba Java adasında doğmuştu. Malezya'lılara has, bakır renginde, tahta gibi basık bir suratı

vardı. korkutuyordu insanı. Sanki burnu; şiddetli bir tazyikle içeri girmişti. Çene kemiklerinin garip vaziyeti çehresinin alt kısmını büyük cins maymunların suratına benzetiyordu. Alın, basık olmakla beraber, hilekârlık itiyadının verdiği bir nevi zekâ da ifade ediyordu. Küçük ve ateşli gözleri kaplanlarınki gibi sakindi. Fakat hiç cepheden bakmıyorlardı. Sanki Asie etrafındakileri korkutmaktan çekiniyordu. Soluk mavi dudakları arasından göz kamaştıracak kadar beyaz, fakat üstüste binmiş dişler, görünüyordu. Bu hayvanca çehrenin umumî ifadesi alçaklıktı. Yüzünün derisi gibi parlak ve yağlı olan saçları, iki siyah şerit halinde pek şık bir şekil kuşatıyordu. Fevkalâde şirin kulaklarına ziynet olarak iki büyük ve siyah inci takmıştı. Ufak tefek, kısa ve tıknaz Asie, Çin ressamlarının garip şekillerine, daha doğrusu Hindulann sanemlerine benziyordu. İnsan bunların modeli yoktur sanır ama, seyyahlar böyle tiplere rastlıyorlar. Stof bir entari üstüne beyaz bir önlük geçiren bu hilkat garibesini görünce Esther'in içi ürperdi. Kadın başını rahibe doğru kaldırdı. Bu hareketi ancak efendisine bakan bir köpeğinkine benzetilebilirdi.

İspanyol:

— Asie, dedi. İşte hanımınız.

Ve parmağile, gecelik entarisine bürünen Esther'i gösterdi. Asie, genç periyi âdeta elemle süzdü, fakat, küçük ve gür kirpiklerinin arasında boğduğu bir pırıltı bir yangın şeraresi halinde Lucien'e kaydı. Delikanlının sırtında önü açık nefis bir rop döşenbr, kıvırcık çuhadan bir gömlek ve kırmızı pantalon vardı. Başındaki Türk işi takkeden kumral saçları kalın bukleler halinde fışkırıyordu, ilâhî bir tasvirdi o. İtalyan dehası, bir Othello icat ve tasvire, İngiliz dehası onu sahneye koymağa kadirdir. Fakat kıskançlığı, tek bakışla, İngiltereli ve İtalyalı sanatkârlardan çok daha muhteşem ve kusursuz ifade edebilmek imtiyazı yalnız tabiata aittir. Bu bakışı farkeden Esther, ucu görünmeyen bir uçuruma yuvarlanmak korkusile önündekine tutunan bir kedi gibi, gayriihtiyarî İspanyolun kolunu yakaladı ve tırnaklarını geçirdi. Adam bu Asyalı canavara meçhul bir lisanla üç beş kelime söyledi. Asie lâhzada Esther'in önünde diz çöktü, sürünerek ayaklarını öptü. İspanyol, genç kıza:

— Bu kan öyle oldumolası bir aşçı değildir ha! Carêm (1) î hasetten kudurtacak kadar ustadır. Asie'nin tabahat fenninde bilmediği yoktur. Size bir tabak fasulye pişirir: Acaba melekler

(1) *Carême*: Meşhur Fransız aşçısı (1784—1833) Talleyrand'e ve Rus Çarına aşçı başılık etmiş, bu mevzuda bir hayli eser yazmıştır.

inip de içine gökten otlar mı katılar diye şüpheye düşersiniz. Her sabah hâle gidip ne lâzımsa kendisi alacak, kazıklanmamak için cin gibi çeneleşir satıcılarla... Ağzını da sımsıkı tutup mütecessisleri bezdirecek. Ele güne karşı Hindistandan gelmiş görüneceksiniz, Asie bu masalı yutturmak için de pek yanıyacak işinize, çünkü istediği memleketten olduğunu iddia edebilecek Parislilerdendir o. Ama ben ecnebi diye tanınmanıza, taraftar değilim. Sen ne dersin Europe?

Europe, Asie'le tam tezat teşki ediyordu. Monrose (2) un sahnede rakip olarak karşılaşmak isteyeceği hilekâr beslemelerin (3) en yosmasıydı. Aptal duruşlu, gelincik suratlı, helezon burnluydu. Europe'un çehresi, Paris sefahet âlemlerinde yorulup örselenmişti. Ham elmalarla karın doyuran bir aşüftenin, soluk, lenfavi, lifli, pörsük ve inatçı yüzüydü bu. Ayacıklarından biri önde, elleri önlüğünün ceplerinde, hareketsiz durduğu halde kıvıl kıvıl kaynıyordu, o kadar canlıydı. Hem tiyatro kızı, hem alüfte di. Gençliğine rağmen, bir hayli mesleklere girip çıkmış olacaktı. Tek başına, bütün fahişe milletine külâh giydirecek kadar malın gözüydü. Annesini babasını dolandırmış, ahlâkî zabıtanın tahta sıralarına sürtünmüş olabilirdi. Asie insana dehşet veriyordu, ama onu bir anda tanıyordunuz, doğrudan doğruya Locuste (1) ün torunuydu o. Halbuki Europe'un telkin ettiği endişe, siz onu kullandıkça artıyordu; galiba; hayasızlığının ucu bucağı yoktu ve şeytana külâhı ters giydirecek soyundandı bu kız.

Europe kuru ve sert bir tavırla:

— Madam pekâlâ Valenciennes'li olabilir, ben oralıyım, dedi. (Sonra bilgiç bir eda ile Lucien'e hitap ederek) Mösyö, Madama, ne isim takmak niyetinde olduğunu söylemek lûtfunda bulunur mu?

İ İspanyol hemen Esther'in adını tersine çevirerek: — Bayan Van Bogseck.. dedi. Madam Hollanda'lı bir yahudidir. Bir tüccardan dul kalmıştır. Java edasında bir karaciğer hastalığına yakalanmıştır. Ha.. tecessüs uyandırmağa gelmez.. zengin değildir.

Europe söze karıştı:

— Kıt kanaat geçinecek bir serveti var. Altı bin frank irat. Çingeneliğinden şikâyet edip dururuz.

---

(2) Monrose: Ünlü komedi aktörü (1783—1843) sahnede uşak rolünü becermekte hiç eşi yoktu.

(3) Muharrir burada soubeettl kelimesini kullanıyor ki komedilerde hizmetçi rolüne çıkan kadın demektir.

(1) Locuste: İnsan zehirlemekle meşhur Romalı caniye.

İspanyol başını eğerek:

— Tamam, dedi. (Sonra Europe'la Asie'nin kötü kötü bakıştıklarını farkederek, korkunç bir sesle) mel'un zevzekler.. diye bağırdı. Size söylediğimi biliyorsunuz. Bir kraliçeye hizmet ediyorsunu. Bir kraliçe gibi hürmet edeceksiniz hanımınıza. Bana bağlı olduğunuz kadar ona da sadakat göstereceksiniz. Ne kapıcı, ne komşular, ne kiracılar, dünyada hiç kimse burada olup bitenleri bilmemeli. meraka düşenler olursa atlatırsınız. (kıllı geniş elini Esther'in koluna dayıyarak) Madam da en küçük bir tedbirsizlikte bulunmamalı. İcap ederse onu men edersiniz, ama daima saygıyla.. Europe! Madamın tuvaleti için dışarıyla sen temasta bulunacaksın. Tasarrufu elden bırkmamağa gayret edersin. Sözün kısası hiç kimse, hattâ bakkal çakkal takımından adamlar bile, bu eve adım atmamalı. Bütün işleri ikiniz göreceksiniz Esther! Güzel küçüğüm, geceleri arabayla gezintiye çıkmak isterseniz Europe'e bildirirsiniz, o uşaklarınızı nerede bulacağını bilir. Bir şassörünüz (1) de olacak çünkü. Ama o da bu iki cariye gibi malın gözü.

Esther'le Lucien söyliyecek tek kelime bulamıyorlar, İspanyolu dinliyorlr, emirler verdiği bu iki garip mahlûka bakıyorlardı. Birinde iblis kurnazlığı ötekinde derin gaddarlık okunan bu iki çehrede beliren mutlak inkiyat ve itaatin sırrı ne idi. Lucien'le Esther iki korkunç yılan gören Paul'le Virginie gibi apışıp kalmışlardı. İspanyol ne düşündüklerini sezdi. Kulaklarına tatlılaştırdığı sesile:

— Onlara da benim kadar güvenebilirsiniz, diye hsıldadı. Hiç bir sırrınızı gizlemeyin onlardan. Koltukları kabarır.

(Aşçı kadına:)

— Haydi bakalım Asie'ciğim. Yemeği hazırla. (Europe'e) sen de nazeninim sofraya bir takım daha koy. Hiç olmazsa çocuklar bir yemek yedirsinler babalarına...

Kadınlar kapıyı örttüler. İspanyol, Europe'un dışarıda gidip geldiğini duyunca, geniş elini açarak, korkunc bir jest ve sesle:

— Avucumdalar.. dedi.

Lucien:

— Nereden yakaladın bunları? dedi.

— Allah da bilir ya kralın sarayından getirmedim. Europe bataklıktan çıkıyor, tekrar dönmekten korkuyor o hayata. Hoşunuza gitmedikleri zaman onları papaz efendiyle tehdit edin göre-

(1) Şassör: Arabanın arkasına binen avcı kıyafetinde aspi

ceksiniz ki kedi gören fare gibi titreyecekler. (Gülümseyerek) Vahşi hayvanlar mürebbiyesiyim ben...

Esther, Lucien'e sokularak nazlı bir eda ile:

— Gözüme şeytan gibi görünüyorsunz, diye seslendi.

— Yavrum! Sizi cennetlik yapmak istedim. Fakat tövbekâr orospu, kilisenin uydurduğu bir masaldır. Böyle biri bulunsa muhakkak, mutlak cennette tekrar fahişelik yapardı. Manastırda kazancınız şu oldu; kendinizi unutturdunuz, komik bir kadın oldunuz. Yaşadığınız murdar muhitte bunların hiçbirini öğreneceğiniz yoktu. (Esther'in çehresinde zarif bir şükran ifadesi görerek) bana hiçbir şey borçlu değilsiniz (diye ilâve etti.) (Lucien'i göstererek) her şeyi onun için yaptım. Siz orospusunuz, orospu kalacak, orospu öleceksiniz. Zira hayvan mürebbilerinin cazip nazariyelerine rağmen insan dünyada ne ise o kalır. Kafadaki çıkıntılara bakarak huyları tasnif eden zat haklı.. sizde sevda çıkıntısı var.

Görüldüğü gibi İspanyol'da Napoléon, Muhammet ve birçok siyaset adamları gibi kadere inanıyordu. Esther, bir melek tatlılığile:

— Ne olduğumu bilmiyorum: dedi, ama Lucien'i seviyorum ona taparak öleceğim.

İspanyol sert bir tavırla:

— Haydi yemeğe dedi. Dua edin de Lucien çabuk evlenmesin, çünkü o zaman görüşmenize imkân kalmaz artık..

Kız:

— Onun izdivacı ölümdür benim için cevabını verdi.

O görmeden Lucien'in kulağına eğilmek için sahte rahibi önden geçirdi, delikanlıya:

— Beni bu iki sırtlanın muhafazasına veren adama itaat etmemi istiyor musun? diye sordu.

Lucien başını eğdi. Kız teessürünü yendi, neşeli göründü ama Carlos Herrera'nın «çoban köpekleri» dediği bu korkunç mahlûklara alışabilmesi için tam bir yıl devamlı ve sadıkane itinalar göstermeleri lâzım geldi.

Lucien, Parise döndü döneli her hareketinde öyle göze batan bir üstünlük, öyle derin maharet gösteriyordu ki, bütün eski ahbaplarının haset duymaması kabil değildi. Nitekim hep çileden çıktılar. Muvaffakiyetleri, kusursuz tavırları, resmî hareketlerile, onları kudurtmak, Lucien çekemeyenlerden yalnız bu şekilde öç aldı. İçini dökmekten, yarenlik etmekten o derece hoşlanan bu şair, soğuk ve ihtiyatlı bir adam oldu. Paris gençliğinin kendine model bildiği de Marsay dahi sözlerinde ve hareketle-

rinde Lucien'den daha hesaplı davranmıyordu. Nüktedanlığa gelince, Lucien gazeteciyken bu sahadaki kudretini ispat etmişti. Birçokları cemile olsun diye de Marsay'yi Lucien'le karşılaştırıyor, şairi daha üstün buluyorlardı. Bu tercihin farkına varan de Marsay alınmak bayalığını gösterdi. Devlet ricalinin büyük teveccühünü kazanan Lucien edebî şöhret sevdasından tamamen vazgeçti. Öyle ki asıl hakikî adile (IX uncu Charles'in okçusu) yeniden neşredilen romanının gördüğü itibara da, «Papatyalar» isimli Sonneler kitabının uyandırdığı gürültüye de hiç aldırış etmedi. (Dauriat bu şiir mecmuasını bir haftada satıp tüketmişti.) Korkunç İspanyol, himayesine aldığı delikanlıyı, sabırlı politikacılara alkışlar ve kazançlar vaadeden yolda, çelik bir elle tutuyordu. Lucien, Taitbout sokağına yakınlaşmak için Beaudenord'un Malaquais nahiyesindeki apartımanını tutmuştu. Akıl hocası da, dördüncü katta aynı binanın üç odasını işgal ediyordu. Şimdi Lucien'in yalnız bir binek atı, bir faytonu, bir uşağı, bir seyisi kalmıştı. Davetli olmadığı zamanlar yemeklerini Esther'de yiyordu. Carlos Herrera, Malaquais sokağındaki adamları öyle iyi kolluyordu ki Lucien'in senelik masrafı topu topu on bin frangı geçmiyordu.

Europe'la Asie'nin sürekli ve anlaşılmaz sadakatleri sayesinde Esther'e de on bin frank yetişiyordu. Bundan başka Lucien de Taitbout sokağına girip çıkarken pek ihtiyatlı davranıyordu. Oraya daima perdeleri kapalı bir kira arabasile geliyor ve arabayı avluya sokuyordu. Bu sayede Esther'e karşı duyduğu iptilâ, Taitbout sokağındaki hayatı kibarlar âlemince tamamen meçhuldü; binaenaleyh bu macera ne teşebbüslerine zararlı oldu, ne münasebetlerine, bu nâzik mesele hakkında, ağzından tek söz kaçırmadı. Paris'te ilk ikameti esnasında Coralie ile münasebette bulunurken birçok potlar kırmış, bu sayede tecrübe sahibi olmuştu. Evvelâ hayatı tam mânasile muntazam gözüküyordu. Böyle düzenli bir yaşayış birçok sırları maskeleyebilir. Her gece saat bire kadar salonlarda vakit geçiriyordu. Sabahleyin saat ondan bire kadar evinde bulunuyordu. Sonra Bouloqne ormanına çıkıyor ve saat beşe kadar ziyaretler yapıyordu. Pek seyrek yaya görünüyordu. Böylece eski ahbaplardan yakayı kurtarıyordu. Önceleri bir gazeteci, yahut kadim bir aşina tarafından selâmlanınca alınmasınlar diye nazikâne bir baş işaretile mukabele ediyordu ama edasında teklifsizliğe meydan bırakmıyan derin bir küçümseyiş vardı. Ahbaplığı devam ettirmek istemediği adamlardan bu şekilde çabucak yakayı sıyırdı. Eski bir hınç Madam d'Espard'ın konağına gitmesine mâni oluyordu. Halbuki Markiz

birçok defalar onu evinde görmek arzusunu açıklamıştı. Lucien ona düşes de Maufrigneuse'lerde, Matmazel des Touches'lerde, kontes de Moncornet'lerde falan rastlayınca pek nazik davranıyordu. Madam d'Espard'ın kini de onunkinden aşağı değildi. Bu düşmanlık genç adamı ihtiyatlı hareket etmeğe mecbur bırakıyordu: İleride göreceğimiz gibi öç almağa kalkarak Markiz'in kinini bir kat daha arttırmış, İspanyoldan azar işitmişti. Herrera ona:

— Henüz kâfi derecede yükselmedin, hiç kimseden öç almağa kalkmamalısın, insan kızgın bir güneş altında yola düşünce en güzel çiçeği koparmak için dahi durmamalı demişti.

Lucien gerçekten parlak, bir istikbale namzetti ve üstündü. Gerek Parise dönüşü, gerekse anlaşılmaz serveti, birçok gençlerin gözüne batıyordu. Ona kötü bir oyun oynamak hepsinin de canına minnetti. Bir hayli düşmanı olduğunu bilen Lucien, dostlarının fena niyetlerini de sezmiyor değildi. Bunun için İspanyol manevî evlâdını, kibarlar âleminin ihanetleri, ve gençlerin başına türlü belâlar açan tedbirsizliklere karşı tam mânasile tetikte bulunduruyordu. Lucien her akşam papaza o günün en küçük olaylarını dahi anlatmak zorunda idi, anlatıyordu da. Bu mürebbinin öğütleri sayesinde en kurnaz tecessüsten, kibar âleminin tecessüsünden yakayı kurtarıyordu. Bir İngiliz ciddiyeti gösteriyor, diplomatlara has ihtiyatkârlıkla etrafını istihkâmlarla kuşatıyor hiç kimseye işlerine göz atmak hakkın (veya fırsatını) vermiyordu. Yavaş yavaş genç ve güzel çehresi, sosyete hayatında teşrifata nezaret eden bir prensesinki gibi hissiz bir eda almıştı.

1829 Eylûlünün ortalarına doğru, düşes de Grandlieu'nün büyük kızile evlenmeleri bahis mevzuu oldu. Düşesin o sıralarda gelin olacak dört kızı vardı. Bu izdivaç münasebetile herhalde kral, Lucien'e Marki titrini bahşetmek lûtfunda bulunacaktı. Kimsenin bunda şüphesi yoktu. Bu mazhariyet delikanlının siyasî taliini de tayin edecek, ihtimal ki Almanyadaki devletlerden birine elçi olarak gönderilecekti. Bilhassa üç yıldanberi Lucien'in hayatı, her türlü tenkidin fevkinde bir olgunluk ifade etmişti. Bunun için de Marsay onun hakkında şöyle garip bir cümle söylemişti: «Bu oğlanın arkasında pek kuvvetli biri olsa gerek.» Bu suretle Lucien âdeta mühim bir şahsiyet olup çıkmıştı. Esasen Esther'e karşı olan aşkı da ciddî adam rolünü oynamasına çok yardım etmişti. Böyle bir alışkanlık ikbalperestleri birçok budalıklardan korur. Hiçbir kadına kapılmadıklarından, cismanî hazların maneviyat üzerindeki tesirlerinden kurtulurlar. Lucien'in saadetine gelince, tavan arasındaki meteliksiz şairin kurduğu

hulyalar tahakkuk etmişti. «Âşık Fahişe» tipinin ideal bir örneği olan Esther, Lucien'e bir yıl birlikte yaşadığı Coralie'yi hatırlatmakla beraber, onu gölgede bırakıyordu. Seven ve bağlanan bütün kadınlar, gizlenmekten, inzivadan, denizdeki inci gibi yaşamaktan dem vururlar. Fakat bu çoğu için, nihayet bir sohbet mevzuu, aşklarını ispat için göstermek istedikleri, fakat bir türlü yanaşmadıkları bir fedakârlık, cazip bir kadın kaprisidir. Halbuki hâlâ ilk saadetin sarhoşluğu içinde yaşayan, her an Lucien'in ilk hummalı bakışını hisseden Esther, dört sene hiçbir tecessüs alâmeti göstermedi. Bütün zekâsını, İspanyolun meşûm elile çizdiği programdan dışarı çıkmamağa sarfediyordu. Yalnız o kadar da değil. En sarhoş edici zevkler arasında, âşıkının durmadan canlanan arzuları karşısında sevilen kadın hudutsuz bir nüfuza maliktir. Esther bundan istifade edip Herrera hakkında tek sual dahi sormadı. İspanyoldan daima ürküyor, düşünmeğe cesaret edemiyordu. Şüphesiz ki Esther, genç bir talebe zarafetini de, komilfo kadın edasını da, yeniden dirilişini de ona borçluydu. Ama bu anlaşılmaz adamın mahirane iyilikleri zavallı kıza şeytanın avanslan gibi geliyor, kendi kendine «bir gün bunların acısı çıkacak!» diyordu. Güzel gecelerde bir kira arabasile gezintiye çıkıyordu. Herhalde papaz öyle emretmiş olacaktı ki, arabâ hızla, Paris dolaylarındaki o nefis ormanlardan birine (Boulogne, Vincennes, Romainville, Ville d'Avrag) a gidiyordu. Çok defa Lucien'le beraberdiler, bazan yanında yalnız Europe bulunuyordu. Ormanda hiç korkmadan dolaşabiliyordu. Çünkü Lucien bulunmadığı zaman maiyetinde iriyarı bir şassör (1) vardı. Bu uşak en şık şassörler gibi giyinmişti. Belinde sahici bir kama vardı. Çehresi de, kuru adaleleri de pek yaman bir pehlivan olduğunu gösteriyordu. İngiliz modasına uygun olarak uzun bir sopa ile mücehhezdi. Değnek oyununda mahareti olanlar böyle bir silâhla birçok saldırganları haklayabilirler. Papazın emri mucibince Esther bu şassör'e tek kelime söylememişti. Madamın canı dönmek isteyince Europe bir nara atıyor, şassör daima münasip bir mesafede bekleyen arabacıya ıslıkla haber veriyordu. Lucien Estherle beraberse, Erope'la şassör, Binbir gece hikâyelerindeki o iki hüdam gibi, onlardan yüz adım geride yürüyorlardı.

Parisliler, bihassa Pais hanımları, güzel gecelerde ormanda dolaşmanın ne derece cazip olduğunu bilmezler. Sessizlik, mehtabın cilveleri, ıssızlık, bir banyo kadar dinlendiricidir. Esther,

(1) Şassör: Arabanın arkasına binen avcı kıyafetinde ispir. Şemseddin Sami lûgati.

umumiyetle onda evden çıkıyor, gece yarısından bire kadar geziniyor, iki buçukta evde oluyordu. Banyosunu alıyor, ince ve tiz bir tuvalet yapmağa koyuluyordu.

Parisli hanımların çoğu böyle itinalı süslenmelerden habersizdirler. Çünkü fazla zaman ister. Ancak fahişelere, zarif kokotlara ve kibar hanımefendilere vergidir. Esther'in hazırlığı Lucien gelinceye kadar devam ediyor ve şairin karşısına daima yeni açmış bir çiçek güzelliğile çıkıyordu. Tek kaygusu âşığının saadetiydi. O, cansız bir eşya gibi Lucien'in malıydı. Yani erkeğini tam mânasile serbest bırakıyor, şaşaa saçtığı dairenin dışına hiç bakmıyordu. Papaz da ona bu şekilde hareket etmesini şiddetle tenbih etmişti. Lucien'in, kibarlar âleminde hovardalık etmesi, bu derin politikacının plânları icabındandı. Saadetin hikâyesi olmaz. Bütün ülkelerdeki hikâyeciler bu cihetı peki iyi kavramış bulunduklarından «onlar ermiş muradına» cümlesi her aşk macerasının son sözüdür. Paris'in kucağında bütün bütün fantastik bir hal alan bu saadetin sebeplerini izah ise imkânsızdır. Bu, en güzel şeklile bahtiyarlık, dört yıl devam eden bir şiir, bir senfoni oldu. Bütün kadınlar, eninde sonunda, «artık yeter!» derler. Halbuki «bu kadarı fazla» cümlesi ne Lucien'in dudaklarından döküldü, ne Esther'in. «Mesut oldular» tekerlemesi, peri masallarından çok onlara lâyıktı. Çünkü üstelik «Çocukları da» olmadı. Böylece Lucien, şairce kaprislerine, daha doğrusu mevkiinin icaplarına uyarak, kibarlar âleminde hovardalık da yapabiliyordu. İşlerini yavaş yavaş yoluna koyan Lucien, mesailerine yardım etmek suretile, bazı siyasî ricale gizliden gizliye hizmetlerde bulundu. Bu hususta tam bir ketumluk gösterdi. Madam de Sérisy'lere pek sık girip çıkıyordu. Salonlarda dolaşan söylentiye göre su sızmıyordu aralarından.. Madam de Sérisy onu düşes de Maufrigneuse'ün elinden almıştı. Düşes'in «umurunda bile değil» diyorlardı. Kadınlar kıskandıkları bir saadetin öcünü bu kabil cümlelerle alırlar.

Lucien krallık baş papazının gözbebeğiydi. Paris baş piskoposunun dostu olan bazı hanımlarla sıkı fıkıydı. Tevazu, ketumiyet içinde, sabırla bekliyordu. Bunun için de Marsay'ın sözü yabana atılacak bir lâf değildi. (O sırada de Marsay da evlenmişti ve karısını tıpkı Esther gibi yaşatıyordu.) Gelgelelim Lucien'in yolunda «denizaltı» tehlikeler de vardı. Bunları hikâyemiz boyunca göreceğiz.

O sıralarda Lâtif bir ağustos akşamı, baron de Nucingen, Fransada yerleşen ecnebi bir bankerin malikânesinden Parise

dönüyordu. Yemeği orada yemişti. Malikâne Paris'den sekiz fersah ötede Brie'nin ortasında idi.

Baron'un arabacısı, efendisini kendi atlarile götürüp getirebileceğini iddia ederek böbürlenmişti. Bu yüzden gece basınca arabayı aheste aheste sürmeğe başlamışlı. Vincennes ormanına girdikleri zaman hayvanların, uşakların ve efendilerinin durumu şu merkezde idi. Meşhur borsa kralının kilerinde gırtlağına kadar içen arabacı fitil gibi sarhoştu. Ele güne karşı dizginleri elinden bırakmamış, öylece uyuyordu. Arkadaki uşak Alman orospuları gibi horluyordu. Baron önce düşünmek istedi, fakat Gourmez köprüsünden itibaren hazmın tatlı mahmurluğu onun da gözlerini kapamıştı. Atlar, dizginlerin gevşekliğinden arabacının halini anladılar. Arkada nöbet bekliyen uşağın sürekli basosunu işittiler. Baktılar ki ferman kendilerinin.. Bu beş on dakika hürriyetten, keyiflerine göre yürümek suretile faydalandılar. Ehlî hayvanlarda herkesin farkına varmış bulunduğu bir merakla, dar bir meydanlıkta, başka atların önünde durdular. Şüphesiz ki, lisanı hallerile onlara: Kimi[illegible]ınız, burada ne yapıyorsunuz?» diye soruyorlardı.

Kaleska durunca [illegible]uklayan baron gözlerini açtı. Önce kendini hâlâ meslekdaşının korusunda sandı. Sonra semavî bir hayalle karşılaşarak hayrete düştü. O sırada mutat silâhından, ölçüp biçme kabiliyetinden de mahrumdu henüz. Mehtap o kadar muhteşemdi herşey hattâ bir akşam gazetesi dahi okunabilirdi. Baron ormanın sessizliği ve bu saf aydınlık içinde, yalnız bir kadın gördü. Meçhul güzel bir kira arabasına binerken uyuya kalan Kaleskanın garip haline de şöyle bir baktı. Bu meleği görünce baronun içinde sanki bir güneş doğmuştu. Seyredildiğinin farkına varan genç kadın, ürkek bir tavırla yüzündeki örtüyü indirdi. Bir şassör nara attı. İspir bu işaretin mânasını hemen anlamıştı, araba ok gibi kaydı. İhtiyar banger korkunç bir heyecan duydu. Topuklarından başına çıkan kan ateş dolu idi. kafasından kalbine alev dökülüyordu; boğazı kurudu. Hazımsızlığa uğramaktan korktu zavallı, ama bu esaslı endişeye rağmen ayağa kalkark:

— Dört nala! diye bağırdı. Bu arabaya yetişirsek yüz frank bahşiş var.

Yüz frank lâfını duyan arabacı gözlerini açtı. Arkadaki uşak herhalde uykusunda işitti bu sözleri. Baron emrini tekrarladı. İspir atları dört nala kaldırdı ve Trôn kordonunda arabaya yetişmeğe muvaffak oldu. Gerçi bu Nucingen'in o ilâhî kadını gördüğü arabaya bir hayli benziyordu ama o değildi. İçinde

Vivienne sokağının nazeninlerinden birile, (zengin bir mağazanın başkâtibi falan olacak) bir delikanlı kurulmuştu. Bu yanlışlık baronu çileden çıkardı. Gümrük memurları arabayı yoklarken, uşağına çıkışmıştı:

— Koca hayvan.. yanımda senin yerine Georges bulunsaydı, pekâlâ bulurdu o kadını.

— Öyle diyorsunuz ama Mösyö lö baron, galiba arabanın arkasındaki uşak kılıklı herif şeytanın kendisiydi. O arabanın yerine bunu geçiriverdi.

— Haydi oradan be! Dünyada şeytan meytan yok.

Baron de Nucingen o tarihte, alımışında olduğunu itiraf ediyordu. Cinsi lâtifle — tabiî en başta kendi karısı — alışverişi kalmamıştı artık. Ömrü boyunca, insana çılgınlıklar yaptıran bir aşk tanımadığını söyliyerek öğünürdü. Kadınlara müdahanesi kalmadığı için kendini bahtiyar addediyor; hiç sıkılmadan «en melek çehrelileri dahi, kendini bedavaya da verse, çekilen külfeti değmez» buyuruyordu. Artık o kadar bezmiş görünüyordu ki, ayda iki bin franga kıyıp kendine boynuz yaldızlatmak zevkini bile aramaz olmuştu: Tabiî aşk, yapmacık aşk, izzetinefis, edibane aşk, gösteriş aşk, zevk aşk, nezih aşk, ailevî aşk, eksantrik aşk.. baron bunların hepsini satın almış, hepsini tatmıştı. Yalnız hakiki aşktan haberi yoktu. Şimdi bu aşk şikârına çullanan bir kartal gibi üzerine saldırmıştı.

Nucingen denilen bu demir kaplı kasayı alt üst eden mahlûk, ona bir nesilde ancak bir tane yetişen dilber kadınlardan biri olarak görünmüştü. Titien'in metresi, Léonard de Vinci'nin Monna Lisa'sı, Rapha-l'in Fornarina'sı ilâhî Esther kadar güzel miydiler? Şüphe edilebilir. En tecrübeli Parisli'nin gözü onda hiseliğini hatırlatan en küçük bir alâmet bulamazdı. Zaten baronu şaşkına döndüren de ondaki bu kibar, bu asîl hanımefendi edasıydı ya. Hakikaten de sevilen, dobdebe, zarafet ve sevda ile kuşatılan Esther alabildiğine muhteşemdi. Zaten mes'ut bir aşk her kadını imparatoriçe gibi kurumlu yapar.

Baron tam sekiz gece Vincennes, Boulogne, Ville d'Avray, Meudon ormanlarını, hulâsa bütün Paris civarını dolaşmış durdu. Ne çare ki Esther'den eser yoktu. «Kitabı mukaddesten bir yüz» dediği bu ulvî yahudi siması, bir türlü gözlerinden silinmiyordu. Aradan on beş gün geçmiş, baron yemeden içmeden kesilmişti. Delphine de Nucingen, (ve artık ortaya çıkarmağa başladığı) kızı Augusta önceleri barondaki değişikliğin farkına varmadılar. Anne ve kızı Mösyö de Nucingen'i sabahleyin kahvaltıda ve akşam yemeğinde görebiliyorlardı, o da yemeği hep beraber evde ye-

dikleri zaman. Halbuki bu yalnız Delphine'in davetlileri olduğu vakit mümkün oluyordu. Ama iki ay tamamlanınca, sabırsızlık hummasına yakalanan, daüssılaya benzeyen bir hissin pençesine düşen, milyonların para etmediğini anlıyarak şaşıran baron zayıflamış ve öyle bitkin bir hal almıştı ki Delphine içinden dul kalacağını ümit etti. Bir hayli riyakârlık göstererek kocasına yanıp acımağa koyuldu. Kızını misafirlere çıkarmaz oldu. Kocasını sual yağmuruna boğdu; adam kara sevda (spleen) ya düşen İngilizler gibi cevap verdi, yani hemen hemen hiç bir şey söylemedi. Delphine de Nucingen pazarları büyük bir şölen verirdi. O gün, kibar tabakadan hiç kimsenin tiyatroya gitmediğini ve umumiyetle vaktini boş geçirdiğini görerek, pazarı kabul günü yapmıştı. Sıhhatinin mükemmel olduğunu iddia eden hastanın arzusuna rağmen, Madam la baronne fikir danışmak için meşhur Desplein'i de davet etmişti. Keller, Rastignac, de Marsay, du Tillet. Bütün aile dostları, Madam la baronne'a, Nucingen gibi bir adamın apansız ölmemesi gerektiğini, muazzam işlerinin düzenlenmesi icabettiğini, vaziyetin ne merkezde olduğunu anlamak lâzımgeldiğini ihsas etmişlerdi. François Keller'in kayınpederi kont de Gondreville, şövalye d'Espard, des Lupeaulx, Desplein'in en sevgili talebesi doktor Bianchon, Beaudenord ve karısı, kont ve kontes de Moncornet, Blondet, Mlle des Touches, ve Conti, (Rastignac'ın beş yıldanberi — emir mucibince — pek derin bir dostluk gösterdiği) Lucien de Rubempré de, yukarıda saydığımız beyler gibi bu yemeğe çağrılmışlardı. Blondet, her vakitkinden daha şık ve daha güzel görünen Lucien salona girerken: Rastignac'a:

— Bu adamdan da kolay kolay kurtulamıyacağız dedi.

Rastignac cevap verdi.

— En iyisi onunla dost olmak; çünkü korkulur ondan.

De Marsay:

— Ondan mı? diye söze karıştı. Ancak vaziyeti açık olan insanlardan korkulur. Halbuki onun durumu öyle pek sağlam değildir, hücum eden olmadı yoksa... Bir düşünelim: Ne ile geçiniyor? Serveti nereden geliyor. Ben eminim ki aşağı yukarı 60.000 frank borcu var..

Rastignac:

— Çok zengin bir İspanyol rahibi himaye ediyor onu.

Matmazel des Touches:

— Grandlieu'lerin büyük kızile evleniyor.. diye söze karıştı.

Şövalye d'Espard:

— Öyle ama.. dedi. Nişanlısının servetini sağlamak için 30 bin frank irat getiren bir arazi satın alması isteniyor. Bunun için

de bir milyona ihtiyacı var. Hiçbir İspanyolun cebinden çıkmaz bu para..

Madam la baronne:

— Pahalı doğrusu.. çünkü Clotilde pek çirkindir.

Sanki Goriot doğumlu Madam de Nucingen o muhitle içli dışlı imiş gibi Matmazel de Grandlieu'den göbek adile bahsederek çalım satıyordu.

Du Tillet:

— Hayır, dedi. Biz ayar insanlar için bir düşes'in kızı hiçbir zaman çirkin olamaz. Hele üstelik işin ucunda marki unvanile diplomatik bir mevki de varsa! Ama bu izdivaca en büyük engel, Madam de Sérisy'nin Lucien'e karşı duyduğu delice aşktır; ona çok para veriyor herhalde..

De Marsay:

— Lucien'in o kadar asık suratlı oluşunun hikmeti anlaşıldı. Zira hiç süphesiz Madam de Sérisy, Mlle. de Granlieu ile evlensin diye delikanlıya bir milyon verecek değildir. Demek bu işin alından nasıl çıkacağını düşünüp duruyor.

Kontes de Moncornet:

— Doğru ama.. matmazel de Grandlieu tapıyor ona.. genç kızın yardımile daha iyi şartlar elde edebilir.

Şövalye d'Espard, sordu:

— Peki Angoulême'deki kızkardeşile eniştesine ne buyurulur?

Rastignac:

— Ama, dedi. Kızkardeşi zengindir. Bugün ondan Madam Séchard de Marsa diye bahsediyor.

Bianchon, Lucien'i selâmlamak için ayağa kalkarak:

— Bir takım güçlükler mevcut olabilir, ama o da pek güzel çocuktur, dedi.

Rastignac hararetle Lucien'in elini sıkarak:

— Bonjur, sevgili dostum, dedi.

De Marsay evvelâ Lucien'in selâmlamasını bekledi ve soğuk bir şekilde mukabele etti. Yemekten önce Desplein'le Bianchon bir taraftan şakalaşıyor bir taraftan da baron de Nucingen'i muayene ediyorlardı, hastalığının tamamen manevî olduğunu anladılar. Fakat hiç kimse sebebini keşfedemedi. Bu derin borsa politikacısının âşık olması o derece imkânsız görünüyordu. Baron'un derdini izah için aşktan başka çare bulamayınca, Bianchon, meseleyi Delphine'e çıtlattı, kadın kocasının uzun zamandanberi ne mal olduğunu bilen bir dişi gülümsemesile cevap verdi:

Bununla beraber, yemekten sonra bahçeye inilince, aile dostları banqerin etrafını aldılar, Bianchon'un «Nucingen herhalde aşktır» hükmünü duyarak bu fevkalâde hâdiseyi aydınlatmak istediler.

De Marsay:

— Farkında mısınız baron, dedi. Bir hayli zayıfladınız. Hem de finans âleminin kanunlarını ayak altına almanızdan şüpheleniyorlar.

Baron:

— Asla! diye cevap verdi.

De Marsay:

— Öyle öyle diye devam etti... Âşık olduğunuzu iddiaya cür'et ediyorlar.

Nucinyen acınacak halde cevap verdi:

— Doğrudur. Meçhul bir şeyin hasretini çekmekteyim.

Şövalye d'Espard:

— Siz, siz âşıksınız ha? Haydi canım, caka yapıyorsunuz.

— Pekâlâ biliyorum ki ben yaşta adamın âşık olması gayet gülünç bir şey. Ama ne yaparsınız? Bir iştir oldu.

Lucien:

— Kibar tabakadan bir kadın mı bu? diye sordu.

De Marsay:

— Herhalde.. dedi. Ancak ümitsiz bir aşk baronu böyle sarartıp soldurabilir; kendilerini satan, yahut para ile alınması kabil olan bütün kadınları elde edebilecek kadar dünyalığı vardır.

Baron:

— Hiç tanımadığım bir kadın.. diye cevap verdi. Madam de Nucingen, salonda olmadığına göre itiraf edebilirim ki şimdiye kadar aşkın ne olduğunu bildiğim yoktu. Aşk galiba zayıflamak demek.

Rastignac sordu:

— Peki, bu genç masumeye nerede rastladınız?

— Arabada, gece yarısı, Vincennes ormanında...

De Marsay:

— Eşkâli?

— Beyaz tülden bir göğüslük, penbe bir rop, beyaz bir eşarp, beyaz vuval. Tam mânasile bir kitabı mukaddes simâsı! Ateş dolu gözler, şarka has bir ten...

Lucien gülümseyerek:

— Rüya görüyordunuz.. dedi.

— Pek yalan da değil! Dolu bir kasa gibi uyuyordum. Arkadaşımın sayfiyede verdiği ziyafetten dönüyordum da..

Du Tillet, Vaşağın (1) sözünü keserek:

— Yalnız mıydı? diye sordu?

Baron hazin bir eda ile:

— Evet dedi, arabanın arkasındaki bir uşak, bir de fam döşambr..

Esther'in âşıkı gülümsedi. Onun bu tebessümünü farkeden Rastignac:

— Galiba Lucien tanıyor onu.. dedi.

Lucien; soldan çarh:

— Gece yarısı Nucingen'in istikbaline çıkabilecek kadınları kim tanımaz ki! cevabını verdi.

Şövalye d'Espard:

— Hulâsa kibar cemiyetlere girip çıkan bir hanım olmasa gerek.. dedi. Yoksa baron uşağını tanırdı.

Baron cevap verdi:

— Hiçbir yerde görmedim onu... İşte kırk gündür polise arattıyorum yine de bulduramıyorum.

Desplein:

— Hayatınıza mal olmasından ise birkaç yüzbin franga kıymanız daha hayırlı. Siz çağdakiler için tatmin edilemiyen bir iptilâ tehlikelidir, öldürebilir insanı.

Nucingen:

— Öyle.. yediklerim beni beslemez oldu. Hava zehir dolu sanki.. Ona rastladığım yeri görmek için Vincennes ormanına gidiyorum. O hale geldim işte. Son istikrazlarla hiç meşgul olamadım; meslekdaşlarımın insafına bıraktım işi. Acıyorlar bana.. Bir milyona da mal olsa tanımak isterim bu kadını. Çünkü yine ben kârlı çıkarım, bu yüzden borsaya uğramaz oldum. Bakın, sorun du Tillet'ye..

Du Tillet:

— Evet.. dedi. İşten nefret etmeğe başladı. Mizacı değişiyor.. ölüm alâmeti bu..

Nucingen cevap verdi:

— Aşk alâmeti.. ama benim için ikisi de ayni yola çıkar.

Vaşaklıktan uzaklaşan, hayatında ilk defa olarak altından daha mübarek daha mukaddes bir şey bulan bu ihtiyarın safderunluğu, meclisteki kaşelenmiş adamları rikkate getirdi. Bazıları gülüştüler, bazıları Nucingen'e baktı. Yüzlerinde şu düşünce okunuyordu: «O kadar kuvvetli bir adam bu hale mi düşecekti?»

(1) Vaşak: Halkın insafsız altın babalarına taktığı ad.

Sonra bu mühim hâdiseden bahsederek salona döndüler. Gerçekten de sansasyon yaratacak bir hâdise idi bu. Lucien, Madam de Nucingen'e baronun sırını açıklayınca kadın kahkahayı bastı. Kansının istihza ettiğini duyan baron onu kolundan tutup bir pencere aralığına götürerek; usulcacık:

— Madam.. dedi. Ben ağzımı açıp sizin sevdalarınızla alay ettim mi ki, siz benim aşkımla istihza ediyorsunuz. İyi bir kadın, sizin gibi iş alaya boğacağına kocasının yardımına koşar.

Lucen, ihtiyar bangerin tarifinden Esther'i tanımış, tebessümünü farkettikleri için pek canı sıkılmışlı. Kahve dağıtılırken herkesin sohbete dalışını fırsat bilerek sıvışıverdi. Madam de Nucingen:

— Mösyö de Rubempré ne oldu? diye sordu.

Rastignac:

— Şıarına sadıktır o: Quid me continebit?

De Marsay:

— Yani: «Beni kim tutabilir?» yahut da «dizgin tamamam».. keyfinize..

Horace Bianchon, böyle tabiî bir müşahedenin tehlikeli neticeler doğurabileceğini hiç düşünmeden:

— Baron meçhul kadından bahsederken, Lucien gülümsedi. Galiba tanıdığı.. dedi.

Baron, kendi kendine «âlâ!» dedi. O da şifasız hastalar gibi ümide benzeyen herşeye sarılıyordu. Lucien'i, gözetlemeğe karar verdi. Ama bu defa Louchard'ın adamlarını kullanmıyacaktı. Ticaret âleminin en kurnaz nöbetçisi olan bu adama on beş gün önce müracaat etmiş bulunuyordu.

Esther'in yanına dönmeden önce, Lucien'in Grandlieu konağına uğrayıp iki saat kadar kalması lâzımdı. Bu saatler, Matmazel Clotilde - Fréderique de Granlieu'yü Saint Germain Varoşunun en mesut kızı yapıyordu. Hareketlerindeki ihtiyatkârlıkla temayüz eden genç ikbalperest, baron de Nucingen, Esther'in portresini çizerken gülümsemekten kendini alamadığını ve bu tebessümün uyandırdığı tesiri, sıcağı sıcağına Carlos Herrera'ya anlatmak lüzumunu duydu.

Baron'un Esther'e tutuluşu ve meçhul kadını polis vasıtasile aratmak niyetinde oluşu, eskiden mücrimlerin kilisenin çatısında bulduklan melcei, cübbenin altında arayan o zata bildirilmesi gereken hayli mühim hâdiselerdi. Zaten bankerin o sıralarda ikamet ettiği Saint Lazare sokağından Granlieu konağının bulunduğu Saint - Dominique sokağına giderken, Malaquais rıhtımındaki evinin önünden geçecekti.

Lucien, korkunç dostunu dua kitabını dumanlarken yani yatmadan önce piposunu siyahlatırken buldu. Ecnebiden fazla garip olan bu zat, nihayet hafif bulduğu İspanyol sigoralarından vazgeçmişti.

Lucien ona olup bitenleri anlatınca:

— Mesele ciddileşiyor.. dedi. Küçüğü aratmak için Louchard'ı kullanan baron, pekâlâ senin peşine de bir herif takmağı akıl edebilir, herşey meydana çıkar. Baronu kündeden atmak için geceyi gündüze katmak lâzım. Ona evvelâ Polisin aczini ispat etmeliyim. Bizim Vaşak, kuzusunu bulmaktan ümit kesince, ona kızı değeri pahasına satmak benim bileceğim iş.

İlk hareketi daima mükemmel olan Lucien:

— Esther'i satmak mı? diye bağırdı.

Carlos Herrera cevabı bastı:

— Anlaşılan vaziyetimizi unutuyorsun.

Lucien başını eğdi.

İspanyol devam etti:

— Paralar suyunu çekti. 60 bin frank da borcumuz var. Clotilde de Grandlieu ile evlenmek istiyorsan, sen ölünce ona kalmak üzere bir milyon tutarında arazi satın alman lâzım. Anlıyorsun ya? Esther, bu Vaşağı peşine düşürüp bir milyonunu sızdıracağım avdır. Bu bana ait bir iş.

— Esther katiyyen razı olmaz.

— Bu bana ait bir iş.

— Ölür..

— Bu da cenaze levazımatı satanları alâkadar eder.

(Bu vahşi zat, tavrile Lucien'in yanıp yakılmasına mani olarak) peki, sonra? diye bağırdı. (Bir dakika durdu) İmparator Napoléon için kaç tane genç General öldü? Kadından bol ne var? 1821 de senin nazarında Coralie'nin eşi bulunmazdı. Ama bak Esther'le karşılaştın. Bu kızdan sonra sıra kimin? Biliyor musun? Meçhul kadın... İşte bütün kadınlar içinde en güzeli de odur. Duc de Grandlieu'nün damadı büyük elçi olduğu başkentte arar bulur onu. Sonra sanki Esther ölecek mi bundan bay çocuk? Zaten Matmazel de Grandlieu'nün kocası Esther'le düşüp kalkabilir mi artık? Canım nene lâzım senin, ne kendini sıkarsın. Bırak da ben düşüneyim. Şimdilik Esther'den sadece bir iki hafta ayrı kalacak, ama Taitbout sokağına gitmekte devam edeceksin. Hadi bakalım marş... Kurtuluş sahnesine çıkıp bülbül gibi şakı, rolünü iyi oyna. Bu sabah yazdığın o tutuşturucu mektubu usulca eline sıkıştır ondan da hararetli bir name koparıp getir bana. Bu kızcağız, mahrumiyetlerinin acısını mektuplarında çıkarıyor, âlâ.

Esther'i biraz mahzun bulacaksın, zararı yok. Ona itaat etmesini söyle. Fazilet üniformamız, şeref kazağımız, büyüklerin bütün alçaklıklarını gizledikleri paravanamız bahis mevzuu. Benim güzel benliğim olan sen bahis mevzuusun. Senden hiç kimse şüphelenmemeli. Tesadüf, aklımdan çok işimize yaradı. İki aydır boşuna kafa yoruyorum.

Bu cümleleri tabanca kurşunu gibi teker teker savuran Carlos Herrera, bir taraftan giyiniyor, dışarı çıkmağa hazırlanıyordu. Lucien:

— Yüzünden sevinç akıyor.. diye bağırdı. Zavallı Esther'i hiçbir zaman sevmedin onu yakandan atacağın an yaklaşıyor diye keyif içindesin.

— Halbuki sen onu sevmekten bıkıp usanmadın değil mi? Ne yalan söyliyeyim. Ben de nefret etmekten bir türlü kurtulamadım. Ama daima, ona candan bağlıymışım gibi hareket etmedim mi? Hayatı elimde idi; Asie'ye bir işaret, salçalı bir et yemeğine bir iki zehirli mantar, her şey tamamdı. Ama Matmazel Esther yaşıyor, hem de mesuttur. Niçin biliyor musun? Sen seviyorsun da ondan. Çocukluk yapma! Dört senedenberi lehimizde veya aleyhimizde bir tesadüf bekliyoruz. Pekâlâ... Taliin önümüze attığı lokmayı hakedebilmek için bir hayli maharet lâzım. Her şeyde olduğu gibi bu rulet oyununda da iyi ve kötü taraflar var. Sen içeri girerken ne düşünüyordum, bilir misin?

— Yok.

— Barcelone'da yaptığım gibi ihtiyar bir sofu kadının mürşçısı olmak. Asie'nin yardımile..

— Cinayet mi?

— Saadetini sağlamak için başka çare kalmamıştı elimde. Alacaklılar kıpırdamağa başladı. Mübaşirler tarafından kovalanıp Grandlieu konağından kovulursan halin neye varır?

Carlos Herrera, bir jestle suya atılan adamın intiharını tasvir etti. Sonra, kuvvetlilerin iradesini zayıf ruhlara geçiren o sabit ve nafiz bakışlarla süzdü onu. Her türlü mukavemeti gevşeten bu büyüleyici bakış, yalnız Lucien'le müşaviri arasında ölüm dirim sırları mevcut olduğunu açıklamıyor; bu adam içinde bulunduğu aşağılık mevkiden ne derece üstünse, bu manzara da o kadar fevkalâde hisler ifade ediyordu..

Kanun onu cemiyet hayatına karışmaktan ebediyen menetmişti. İnsanların dışında kalan; fiskufücurla, azgın ve korkunç mukavemetlerle aşınan, kuvvetli bir ruhla benliği kemirilen, şiddetli bir hayat hummasile tutuşan bu aşağılık ve azametli, meçhul ve ünlü adam Lucien'in zarif vücudünde yeni bir hayat ya-

şıyordu. Onun ruhu kendi ruhu olmuştu. İçtimaî hayatta kendini bu şaire temsil ettiriyor, ona kendi sarplığını aşılıyor, demirden iradesini veriyordu. Lucien, onun gözünde bir evlâttan, sevilen bir kadından, ailesinden, canından daha kıymetliydi; intikamıydı o. Kuvvetli ruhlar, bir hisse kendi mevcudiyetlerinden çok bağlandıkları için, şairi çözülmez bağlarla kendine zincirlemişti.

Ümitsizliğe düşen şair, intihara adım atarken hayatını satın almış, sonra da ona, benzeri ancak romanlarda görülen, fakat mümkün olduklan cinayet mahkemelerindeki meşhur adlî dramlarla sabit olan şeytanî bir anlaşma teklif etmişti. Lucien'e Paris hayatının bütün zevklerini tattırmış, hâlâ parlak bir istikbal yaratabileceğini ispat etmiş bu suretle onu kendine ait bir mal haline koymuştu. Ama bu garip adam, bu ikinci benliği bahis mevzuu olunca hiç bir fedakârlıktan çekinmiyordu. O, pek kuvvetli olduğu halde yarattı mahlûkun fantazileri karşısında öyle zayıftı ki, nihayet ona sırlarını da tevdi etmişti. Belki tamamen manevî olan bu suç ortaklığı da aralarında yeni bir bağ teşkil ediyordu? Torpille manastıra kaçırıldığı günden beri Lucien, saadetinin hangi korkunç temele dayandığını biliyordu.

Bu İspanyol rahibi cübbesi kürek âleminin belli başlı şöhretlerinden Jacques Collin'i saklıyordu. Bu adam, tarihten on sene önce, Rastignac ve Bianchon'u da barındıran Vauquer pansiyonunda, (orta tabakadan biri gibi) Vautrin ismi altında yaşıyordu. «Azrail atlatan» lâkabile maruf Jacques Collin, hemen hemen Rochefort zindanına tıkılır tıkılmaz, tekrar sıvışmağa muvaffak olmuş, meşhur kont de Saint Hélène'in macerasını kendine örnek almış, yalnız Coignard, (1) ın pervasız hareketindeki çürük taraflan düzeltmişti.

Hem namuslu bir adamın yerine geçmek, hem forsa hayatını devam ettirmek iki haddi apaçık çatışan bir kaziyyedir. Böyle bir teşebbüsün — bilhassa Paris'te — uğursuz bir sonuç vermemesi pek güçtür. Zira mahkûm, aile içine geçmek suretile hüviyet

(1) Coignard yahut Comte de Sainte Hélène: İspanya savaşına iştirak etmiş ve binbaşılığa yükselmişti. Bir muhacirin (kont de Sainte Hélène) metresile evlendi, kendine bu ismi takarak sahte bir takım evrak uydurdu. XVIII inci Louis'yi Gand'a kadar takip etti. Yarbay tayin edildi; böylece Hot sosyeteye girip çıkmağa başladı. Kendi teşkil ettiği bir hırsız alayına rehberlik ediyordu. Bir geçit resmi esnasında kürekteki eski arkadaşlarından biri tarafından tanındı ve 1819 da yüz bir sene küreğe mahkûm edildi. (1779 - 1831).

Curtuis un Balzac'ı sahife 319.

değiştirmenin tehlikelerini on kat daha arttırmış olur. Esasen her türlü araştırmadan masun kalabilmek için gündelik menfaatlerin fevkinde yer almak zarurî değil midir? Cemiyet adamını tehdit eden tesadüfler, dış âlemle teması kesenler için çok daha seyrektir. Bu sebeple cübbe, numunei imtisal olabilecek münzevi ve hareketsiz bir hayat sürebilenler için en emin maskedir. Mutlaka içtimaî bir suret altında yaşamak ve kendi kadar garip olan ihtiraslarını tatmin etmek isteyen bu «medenî - ölü» (1), «Şuhalde rahip olacağım» dedi. Bu azimkâr adam kalkıp İspanyaya geçti. Orada, 1812 konstitüsyon'un tutuşturduğu vatandaş harbi sayesinde, hakikî Carlos Herrera'yı bir pusuda öldürmek imkânlarını buldu. Büyük bir senyörün piçi olan, uzun zamandanberi babası tarafından terkedilen, annesini tanımıyan bu rahip, kral VII inci Ferdinand tarafından siyasî bir misyonla Fransaya gönderilmekte idi. Onu krala takdim eden bir piskopos olmuştu. Carlos Herrera ile alâkadar olan tek hami, kilisenin bu serdengeçti çocuğu, Cadix'den Madrid'e Madrid'den Fransaya giderken vefat etmiş bulunuyordu. Okadar arzu ettiği böyle bir şahsiyete rastladığı için keyfinden kabına sığamıyan Jacques Collin, meş'um harfleri silmek için omuzunda yaralar açtı, Kimyevi taamüller sayesinde çehresini değiştirdi. Böylece papazın cesedini yoketmeden önce karşısına geçip kendini ona benzetti. Bu mucizeli istihaleyi tamamlamak için, ispanyolca konuşmasını

(1) *Kürek*: bagne. (İtalyanca) bagno banyo kelimesinden) bir limanda korsanların mahpus bulunduğu yer. XVII nci yüzyılda ve XVIII inci asrın ilk yarısında canilere tatbik edilen cezalardan biri de Galére'di. Mahkûmlar devletin kadırgalarında kürek çekerlerdi. Fakat yelken gemilerindeki tekâmül, kürekli sefinelern terkine sebep oldu, ve kürek mahkûmları bazı limanlara (vaktile deniz banyosu alman) mahallere taşındılar. Toulon'da, Rochefort'da, Brest'de, Lorient'de kürek zindanları vardı. Korsanın omuzları, kızıl demirle damgalanırdı. Kendilerine mahsus elbiseleri vardı: Kırmızı kazak, koyu sarı pantalon, kırmızı veya yeşil külâh (mahkûmiyet muvakkatse kırmızı, kaydihayat şartı ileyse yeşil.) Bagna teşkilâtı bahriyeye ağır geldiğinden kaldırılmış (1830 da Lorien, 1867 de Toulon) ve mahkûmlar müstemlekelere gönderilmişlerdir.

(Larousse pour tous) dan

Bagne'ı türkçeye çevirmek hayli güç. Cervantes kelimesinin arabçadanî geldiğini söyler. Güya İstanbulda mahkûmları eski bir hamama hapsederlermiş, bagne kelimesi oradan gelmiş. Littré bu menşei muhtemel görüyor (bak Littré'nin Dictionnair de lalf.)

bilen Forsa Endülüslü bir papaza lâzım olacak kadar lâtince de öğrendi.

Collin, üç kürek zındanındaki mahkûmların kasadarıydı. Forsalar, meşhur olan dürüstlüğüne güvenerek bütün emanetlerini ona tevdi etmişlerdi. Zaten bu dürüstlük mecburiydi de... Bu soydan ortaklar yanlışlığın hesabını hançer darbelerile görürler. «Azrail atlatan» bu servete, piskoposun Carlos Herrera.ya verdiği parayı da kattı. İspanyadan ayrılmadan önce sofu bir kadının hazinesine de konmuştu. Bu servet bir günahın semeresiydi. Sahte rahip, tövbekâr kadının günahlarını affettirmek ve parayı sahiplerine iade etmek behanesiyle papelleri iç etti.

Nihayet papas olmuştu. Pariste kendisine en yüksek tavsiyeler kazandıracak olan siyasî bir misyonla vazifedardı. Yeni hüviyetini tehlikeye sokabilecek hiçbir harekette bulunmamağa karar veren Jacques Collin, Angoulême Paris caddesi üzerinde Lucien'e rastladığı zaman, kendini tesadüflere terketmişti. Oğlan, sahte rahibe mükemmel bir iktidar vasıtası göründü. Ona «Şeytanla anlaşır gibi kendinizi bir Tanrı adamına verin. Bu şekilde yapyeni bir istikbal yaratmanız imkânları kuvvetlenecek. Rüyada yaşar gibi yaşayacaksınız. Nihayet en korkunç uyanış ölümdür. Halbuki siz de onu arıyordunuz» diyerek, delikanlıyı ölümden kurtardı. Sonraları tek vücut haline gelen bu iki mahlûkun anlaşması bu kuvvetli muhakemeye dayandı. Esasen Carlos Herrera bu düşünceyi mahirane bir cürüm ortaklığile perçimledi. İsfad dehasına malik olan papaz, delikanlıyı insafsız zaruretlere sürükledi. Bu güç durumlardan kurtulabilmek ancak fena hareketlerle mümkündü. Cemiyet nazarında terbiyeli, namuslu ve asil kalmasına mâni olmıyan bu kirli çarelere zımnen razı olması Lucien'de dürüstlük duygusunu yoketti. Lucien, bu sahtekâr adamın, gölgesinde yaşamak istediği içtimaî ihtişamdı. Ona, papaz olmadığını çıtlattığı gün: «Ben muharririm, sen dramsın, muvaffak olamazsan beni ıslıklayacaklar» dedi.

İhtiyatı elden bırakmıyan Carlos, sırlarını, işlerin ilerleyişine ve Lucien'in vaziyetine göre teker teker ortaya döktü ve ancak, Paris zevklerine alışkanlık, başarılar, tatmin edilen gösteriş arzusu bu zayıf şairi tam mânasile kendine bendettiği gün ifşaatını tamamladı. Vaktile Rastignac'ın mukavemet ettiği noktada Lucien mağlûp oldu. Collin bu defa daha usta davranmış, Lucien'i yavaş yavaş lekelemişti. Şairi asıl yere vuran önemli bir mevki kazanmış olmak saadeti oldu. Böylece şairane ismi iblis olan kötülük, yarı yarıya kadın olan bu genci baştan çıkarmak için

en göz boyayıcı iğfal vasıtalarını kullandı. önce çok verdi, mukabilinde az şey istedi.

Carlos'un en büyük delili, Tartuffe'in (1) Elvire'e vadettiği o ebedî sırdı. Durmadan tekrarlanan mutlak sadakat vaadetleri sayesinde Jacques Collin, Lucien'i fethetti, çıktı.

O ande Esther'le Lucien, uğurlarında korkunç hesaplaşmaları göze alan kürekler bankerinin namusuna mevdu servetleri yeyip bitirmekle de kalmamışlar, dandy'de, düzenbaz da, fahişe de ayrı ayrı borçlanmışlardı. Lucien tam muvaffak olurken, bu üç mahlûktan birinin ayağını kaydıracak en küçük bir çakıl, büyük bir pervasızlıkla kurulan bu ikbalin fantastik binasını altüst edebilirdi. Rastignac, Opéra balosunda, Vauquer pansiyonundaki Vatrin'i tanımıştı. Fakat ağzını açtığı takdirde hayatından olacağını biliyordu. Bunun için Madam de Nucingen'in âşıkile Lucien gözgöze gildikçe, ikisinin de bakışlarında dostluk gösterişi altında gizlenen bir korku vardı. Besbelli ki tehlike anında Rastignac (1), «Azrail atlatan» darağacına götürecek arabayı

---

(1) Tartuffe: Moliere'in meşhur kahramanı (1667) saf ve namuslu bir burjuva olan Orgon'un evine sokulan Tartuffe zahit kılıklı bir müraidir. Evin kızile evlenmek Orgon'un servetine konmak ve karısını baştan çıkarmak ister. Tartuffe adı müraililğe, içi dışı ayrı, mübarek tavırlı munafık kalbli adamlara Rıza Tevfiğin tâbirile «Ali görünen Yezid» lere alem olmuştur.

(2) Ön sözde işaret ettiğimiz gibi Rastigna, henüz fakir bir hukuk talebesiyken, Vauquer pansiyonunda Vautrin'le tanışır. Forsa hayasızca ona cemiyetin içyüzünü anlatır. Kibarlar âleminin füsunkâr ihtişamile gözleri kamaşan ve gönlü tutuşan zavallı genç, mahrumiyetler içinde bocalamaktadır. O da Hamlet gibi To be or not to be diye düşünmekte, aristokrat salonlarında, altınların ve mumların aydınlığında pırıldayan yaldızlı sefalete hasret çekmede, dünya nimetleri şöleninden nasibedar olmak istemektedir. Vautrin, Rastignac'ı derin bir buhran içinde sarsılırken yakalar. Delikanlı şu dilem karşısındadır: Vicdanının sayhasını boğarak yükselmek, silik, kanaatkâr, gölgede fakat faziletli yaşamak. Ezelî dram. Pansiyonda Matmazel Taillefer adında, babasının gadrine uğramış bir kızcağız vardır. Genç talebeye meftundur. Babası milyonlar sahibidir. Fakat bütün servetini oğluna bırakmak kararındadır. Vautrin çekingen delikanlıya Matmazel Taillefer'le işi pisirmesini, erkek kardeşinin düelloda öldürüleceğini, bu suretle milyonlara konacağını anlatır. Rastignac reddeder, sonra buhranlar geçirir. Nihayet Madam de Nucinger'e karşı duyduğu sevgi, vicdanı, iradesi onu bu

pek büyük bir hazla tedarik edecekti. Şimdi okuyucularımız, baron de Nucingen in aşkını haber alan ve kendi çapında bir adamın, zavallı Esther'den yapabileceği istifadeyi bir anda kestiriveren Carlos'un ne karanlık bir sevinç duyduğunu anlıyacaklardır. Lucien'e:

— Hadi hadi.. dedi. Şeytan papazını koruyor.

— Barut mahzeninde cigara içiyorsun...

Carlos gülümseyerek:

— İncedo per ignes dedi... Mesleğim bu...

Grandlieu hanedanı geçen asrın ortalarına doğru, iki kola ayrıldı: (Havatta bulunan duk'ün bütün evlâtları kız olduğundan) sona ermeğe mahkûm olan duk'ler kolu, bu branşın ünvan ve armalarına tevarüs edecek olan vikont'lar kolu.

Vkontes, 1813 tenberi duldu, bir kızı bir de oğlu vardı. Muhaceretten — aşağı yukarı — meteliksiz dönmüşse de Avue Derville'in gayret ve sadakati sayesinde, yeniden önemli bir servete konmuştu (1).

1804 de Fransaya avdet eden duk ve düşes de Gramleu, İmparatorun iltifatına mazhar oldular. Napoléon, sarayına devam eden Grandlieu'lere, hanedanlarına ait (şöyle böyle 40.000 lira irat getiren) emlâki iade etti.

Saint Germain varoşunun Napoléon'a yar olan bütün büyük senyörleri arasında İmparatoru ve iyiliklerini inkâr etmiyen bir Grandlieu'ler çıktı. Kibarzadeler bu sadakati şiddetle kınadılar; XVIII inci Louis — belki de sırf kardeşine nisbet olsun diye — vefakârlıklarına hürmet etti. Genç vikont de Grandlieu ile, duk'ün (dokuz yaşlarındaki) en küçük kızı Marie Athenas'in izdivacı muhtemel görülüyordu. Marie'nin büyüğü olan Sabine, Temmuz ihtilâlinden sonra baron du Guérnic'le evlendi. Joséphine (Marki birinci karısı matmazel de Rochefide'i kaybedince) madam d'Adjuda Pinto oldu. En büyükleri 1822 de manastıra girmişti. Dük'ün ikinci kızı matmazel Clotilde Frédérique, Lucien de Rubempré'ye tutkundu.

Saint Dominique sokağının en muhteşem binalarından biri

---

sukuttan kurtarır. Oğlan düolloda öbür dünyayı boylar. Fakat Rastignac pekâlâ mümkün iken kızla evlenmez. Vautrin de o sıralarda tevkif edilir. Şurasını da hatırlatalım ki Rastignac, Vautrin'den borç para almıştır. Forsanın elinde imzalı bir senedi vardır.

(Bak: Le père Gariot)

(1) Grandlieu'lerin armasını tasvir eden bir iki cümleyi çıkardık.

olan duk de Grandlieu konağı Lucien'in ruhunu büyüüyordu tabiî... Büyük kapı, arabası geçsin diye açılırken, Mirabau'nun bahsettiği o derin gururu duyuyordu. Bütün düşüncesi: «Her ne kadar babam Houmeau da bir eczacı parçası idiyse de ben buralara geçip çıkabiliyorum.» idi. Merdivenin üç beş basamağını çıkmak; XIV üncü Louis devrinde, Versailles'dakiler modelinde inşa edilen ve Paris'in en seçkin, en kibar sosyetesini kucaklıyan büyük salona girerken «mösyö de Rubempré!» diye haber verildiğini duymak! Lucien böyle bir mazhariyet için, değil sadece bir sahtekârla anlaşmak, daha bir sürü cinayetler de irtikâp edebilirdi!

Evinden ayrılmayı hiç sevmiyen asîl Portekizli (yani düşes de Grandlieu) nün yanından komşuları Chaulieu'ler, Navarreins,-ler, Lenoncourt'lar hiç eksik olmazdı. Çok defa güzel baronne de Macumer(Chaulieu'lerin kızı), düşes de Maufrigneuse, madam d'Espard, Bretagne'daki Grandlieu'lerle akraba olan matmazel des Touches baloya gider, yahut Opéra'dan dönerken düşesi ziyaret ederlerdi.

Vikont de Granlieu. duk de Rétaré, marki de Chaulieu istikbalin duc de Lenonceourt-Chaulieu'sü), kansı dük de Lenoncourt'un torunu Madeleine de Martsauf, marki dAjudo-Pinto, prens de Blomont - Chauvry, marki de Beauséant. Pamiers vidame'ı Vandenesse'ler, ihtiyar prens de Cadignan ve oğlu dük de Maufrigneuse, içinde sarayın havası teneffüs edilen, bu muhteşem, bu heybetli, bu kibar salonun müdavimleriydiler. Orada, en çok hatın sayılan ve sözü dinlenen düşes de Maufrigneuse'ün annesi, ihtiyar düşes d'Uxelles'di. Ronquerolles'lerin kızı olduğu halde madam de Sérisy, kendini Gradlieu'erin evine bir türlü kabul ettirememişti.

Lucien'i oraya madam de Maufrigneuse götürmüştü. Delikanlıyı tam iki yıl çılgın bir aşkla seven düşes, hüsnü kabul görmesi için annesini harekete geçirmişti. Bu cazip şair krallık baş papazının nüfuzu ve Paris, arşôvek'nin yardımile, orada tutunabiliyordu. Amma ancak, (kralın emrile) Rubempré hanedanının adına ve armalarına kavuştuktan sonra buraya kabul edilebilmişti. Lucien'i çekemeyenler. dük de Rhetoré, şövalye d'Espart ve bazı başka kimseler, zaman zaman, delikanlının mazisine ait fıkralar anlatarak dük de Grandlieu'yü aleyhinde kışkırtıyorlardı. Fahat, etrafı şimdiden kilisenin eşraf ve erkânile kuşatılan sofu düşesle, Clotilde de Grandlieu ona arka oldular. Zaten Lucien de bu düşmanca dedikoduları, (şimdi kontes du Châtelet olan) madam de Bargeton'la aralarında ge-

çen macera ile izah etti. Malûmya bu kadın markiz d'Espart'ın kuziniydi.

Bu kadar nüfuzlu bir aileye damat olmanın zaruretini hisseden ve akıl hocası tarafından Clotilde'e kur yapmağa teşvik edilen Lucien, türedilere has bir cesaret gösterdi, haftanın beş günü oraya taşındı. Çekemiyenlerin taşlarını hicivlerini zarafetle sineye çekti; küstahça bakışlara katlandı, alayları zeki ve nükteli cevaplarla karşıladı. Nihayet, devamı, tavırlarındaki cazibe, hatır sayışı kuruntuları tesirsiz bıraktı ve engelleri azalttı.

Düşes de Maufrigneuse'le aralan daima yağ baldı. Carlos Herrera düşesin âşıkken yazdığı ateşli mektupları, saklıyordu. Madam de Sérisy'nin gözbebeğiydi. Matmazel des Touches'dan iltifat görüyordu. Bu üç eve kabul olunmaktan zevk duyan Lucien, İspanyoldan, münasebetlerinde büyük bir ihtiyat göstermesi lâzım geldiğini öğrendi. Mahrem müşaviri ona:

— İnsan birkaç eve birden bağlanamaz, diyordu. Her taraf dolaşan hiçbir yerde hakikî bir alâka bulamaz. Büyükler ancak mobilyalarile rekabet edenleri, gözlerinin önünden ayrılmıyanları, üzerlerine oturdukları sedir gibi kendileri için zarurî bir eşya halini alanları korurlar.

Grandlieu'lerin salonunu, savaş meydanı olarak görmeğe alışan Lucien, zekâsını, nüktelerini, havadislerini, nedimlere has zarafetini oraya saklıyordu. Sokulgan, ve nüvazişkâr Lucien, Clotilde'in irşatlarile hiç pot kırmıyor, mösyö de Grandlieu'nün ufak tefek ihtiraslarını poh pohluyordu. Önceleri düşes de Maufrigneuses'ün saadetine imrenen Clotilde, nihayet Lucien'e çılgınca tutulmuştu.

Böyle bir akrabalığın bütün avantajlarını gören Lucien, âşık rolünü, Komedi Fransezin son jön prömiye'si Armand'a yakışan bir ustalıkla oynadı. Clotilde'e — şüphesiz ki birinci sınıf edebiyat şaheserleri olan — mektuplar yazdı. Kız da ifade kudretinde onunkilerle rekabet eden cevaplar verdi. Clotilde'in aşkı kâğıda dökülürken kızgınlaşıyor, ateşleniyordu, başka türlü de sevemezdi o. Lucien her pazar Saint Thomas d'Oquin kilisesine gidiyor, hararetli bir katolik olarak görünüyor, mucizeli bir tesir bırakan kralcı ve dinci vaazlar veriyordu. Bundan başka Congrégation'a (1) bağlı gazetelerde pek şayanı dikkat makaleler yazıyor, tahrir ücreti kabul etmiyor, yazılarını sadece L harfile imzalıyordu. Mukabilinde en küçük bir mükâfat istemeden, (Charles X un veya baş papaz'ın arzusile) siyasî broşürler yayınladı «Kral bana karşı o kadar büyük lûtuflarda bulundu k, hayatım onun» diyordu. Böylece birkaç gündenberi Başvekâlet kalemine hususî

sekreter tayin edilmesi bahis mevzuu edilmekte idi; fakat madam d'Espard, o kadar çok kimseyi Lucien'in aleyhinde seferber etti ki X ucu Charles'in Başbakanı karar vermekte tereddüte düştü. Lucien'in vaziyeti açık değildi. O yükseldikçe; etrafındakiler «ne ile geçiniyor?» suaıini ortaya atıyordu. Bir cevap lâzımdı bu soruya. Bundan başka, hayırhah meraklılar da kötü niyetli mütecessisler de arayıp taradıkça bu ikbalperestin zırhında hayli çürük taraflar buluyorlardı. Clotilde de Grandlieu, Lucien'e masum masum casusluk yapıyordu. Birkaç gün önce, onu bir pencere arahğına götürerek ailesinin itirazlarından haberdar etmiş.

— Bir milyonluk bir arazi satın alın, beni size verecekler, annem böyle cevap verdi, demişti.

Lucien vaziyeti anlatınca, Carlos:

— İş bu kadarla da bitmez. Sonra da bu parayı nereden bulduğunu sorarlar, mütalâasında bulunmuştu.

Lucien:

— Amca eniştem zenginleşmiştir herhalde. Mes'ul tâbi onu yaparız, deyince. Carlos:

— Eh «şuhalde iş milyona kaldı bir çaresine bakarım, cevabını vermişti.

Lucien'in Grandlieu konağındaki durumunu anlatmak için şurasını da söyliyelim. Şair orada hiç bir zaman yemeğe alakonmamıştı.

İhtiyar dük'ün, «Rubempré efendi» diye hitap ettiği adamdan o kadar sıtkı sıyrılmıştı ki, ondan bu müsaadeyi koparmak ne Clotilde'e müyesser oldu, ne düşes d'Uxelles'e, ne de Lucien'e karşı daima kibar ve müşfik kalan düşes de Maufrigneuse'e...

Bu küçük fark, salona devam eden bütün beyzadelerin gözüne çarpmıştı. Bu hal Lucien'in izzeti nefsini şiddetle yaralıyordu. Biliyordu ki orada bulunuşu sadece bir müsamaha eseridir. Kibarlar âlemi müşkülpesent olmakta haklıdır, o kadar çok aldatılmışlar ki! Pariste, insanın muayyen bir mesleği, belli başlı bir serveti olmadan, yüksekten atması, har vurup harman savurması — ağzıyle kuş tutsa — uzun boylu devam edemez. Bunun için Lucien yükseldikçe «ne ile geçiniyor?» itirazı da büyük bir kuvvet peydahlıyordu. Madam de Sérisy sayesinde baş müddeiumumî Granville'in, divanı âlî reisi, nazır kont Octave de Beauvan'ın himayesini kazanmıştı. Nihayet bir gün kontes'in evinde:

— Müthiş borçlanıyorum, demek mecburiyetinde kalmıştı.

Grandlieu konağının avlusuna girerken, «Azrail atlatan» ın verdiği kararı düşünüyor, meraretle «bastığım yerin çöktüğünü hissediyorum» diyordu. Esther'i seviyor, Matmazel de Grandlieu

ile evlenmek istiyordu. Garip bir vaziyetti bu. Birine malik olmak için ötekini satmak gerekiyordu. Lucien'in namusuna toz kondurmadan bu değiş tokuşu yapabilecek tek insan o sahte İspanyoldu. Birbirlerine sonsuz bir ketumluk göstermeğe mecbur değilmiydiler? Hayatta bu şekilde ikinci bir anlaşma daha yapılamaz; taraflarından her biri ayni zamanda hem hâkimdi, he mde mahkûm.

Lucien, alnını kararlan bulutları dağıttı. Grandlieu konağının salonlarına şen, şatır girdi. O sırada pencereler açıktı. Bahçenin güzel kokuları salona doluyor, ortadaki masada bir çiçek piramidi yükseliyordu.

Ev sahibesi köşede bir sedire oturmuş, düşes de Chaulieu ile konuşuyordu. Birçok kadınlar bir araya toplanmış, çehrelerindeki muhtelif yeis ifadelerile dikkati çekiyorlardı. Her birinin bu sahte hüzünde ayrı bir eda vardı. Kibarlar âleminde kimse başkasının uğradığı felâkete aldırış etmez, acısına tasalanmaz. Orada herşey lâftan ibarettir. erkekler salonda veyahut bahçede dolaşıyorlardı. Clotilde'le Joséphine çay masasını hazırlıyorlardı. Pamers piskopos vekili (1) duc de Grandlieu, marki d'Ajudo - Pinto, dük de Maufrigneuse bir köşede wisk oynuyorlardı. Lucie'in geldiğini haber verdiler. Delikanlı salonun öbür ucuna kadar yürüyüp düşes'i selâmladı. Yüzündeki keder nişanesinin sebebini sordu.

— Madam de Chaulieu az önce, kara haber aldı. Eski Soria dükü (1), baron de Macumer sizlere ömür. Chantapleurs'e, ağabeylerine bakmağa giden genç Soria dükü ile hanımı yazıyor... Louise'in hali yürekler acısı.

Madleine de Martsauf:

— Louise'i o kadar çok severdi ki! Bir kadın hayatında kabil değil ayni sevkiye rastlayamaz bir defa daha...

Düşes d'Uxelles, Lucien'in yüzüne bakarak:

— Zengin bir dul...

Dedi. Sairin çehresinde hiçbir değişiklik olmadı.

Madam d'Espard:

— Zavallı Louise, diye söze karıştı... Onu anlıyor ve acıyorum haline.

Madam d'Espard pek ince yürekli, pek hassas bir kadın gibi

---

(1) Bu zat hakkında bilgi edinmek isteyen okuyucular, Onüçlerin Romanı ve düşes de Langeais isimli tercümelerimize müracaat edebilirler.

(1) Bak: İki Yeni Gelinin Hatıraları. Nurullah Ataç tercümesi.

dalgın bir tavır aldı. Sabine de Grandlieu henüz on yaşında olduğu halde, annesine zeki bir bakış atfetti. Gözlerinde âdeta müstehzi bir ifade vardı; bakışları düşesinkiyle karşılaşınca bu alaycı mâna değişiverdi. Çocuklarını iyi terbiye etmek buna derler, işte.

Madam de Chaulieu pek annece bir eda ile:

— Kızım bu derebeye mukavemet ederse, istikbalinden korkarım, Louise çok romanesktir, dedi.

İhtiyar düşes d'Uxelles sordu:

— Bilmem ki bu huy kimden geçti kızlarımıza?

Yaşlı bir Kardinal mütalâa yürüttü:

— Bugün hislerle görenekleri uzlaştırmak pek güçleşti.

Söze karışmağa hiç lüzum görmeyen Lucien matmazel de Grandlieu'yü selâmlamak için çay masasına doğru yürüdü. Delikanlı, kadınların bulunduğu gruptan birkaç adım uzaklaşmıştı ki markiz d'Espard, düşes de Grandlieu'ye doğru eğilerek, kulağına:

— Bu oğlanın sevkili Clotilde'inize âşık olduğuna inanıyor musunuz?

Dedi. Bu sualdeki hainlik Clotilde'in endam ve eşkâlini şöyle bir tasvir etmeden anlaşılmaz. Yirmi sekiz yaşındaki bu genç kız o esnade ayakta duruyordu. Bu vaziyet sayesinde markiz d'Espard Clotilde'in tıpkı kuşkonmaza benziyen zayıf, ve kuru vücudünü bir bakışta kucaklıyabiliyordu.

Zavallı kızın göğsü o derece basıktı ki, terzilerin yalancı atkı dedikleri müstemlekelerden gelme süslerle de düzeltilemezdi. İsminin kâfi bir avantaj olduğunu bilen Clotilde de bu kusurunu gizlemek zahmetine kalkışmak şöyle dursun, kahramanca meydana koyuyordu. Giydiği sımsıkı roblar, vücuünü ortaçağ heykeltraşlarının katedral oyuklarında keskin profiller çizen küçük statüleri kadar net hatlarla belirtiyordu. Clotilde'in boyu beş ayak altı parmaktı. (Amiyane bir tâbir kullanmamız caizse), sırf bacaktı o... Bu kusur endamına garip bir biçimsizlik veriyordu. Teni esmer, saçları siyah ve sert, kaşları gür, gözleri ateşliydi. Çıkık alınlı ve yanmay gibi kavisli yüzü, Portekiz'in en güzel kadınlarından biri olan annesininkinin karikatürüydü. Tabiat hoşlanır böyle cilvelerden... Çok defa ailede fevkalâde güzel bir kız görürsünüz. Erkek kardeşi de ona benzer ama hemen hemen aynı çizgiler onu alabildiğine çirkin yapmıştır.

Clotilde'in son derece içerlek olan ağzında kalıplaşmış bir istihfaf vardı. Esmer yanakları öyle kolayca kızarmazdı. Daima sert kalan siyah gözleri hiç sır vermezdi. Böylece kalbindeki gizli

hisleri, yüzünün bütün çizgilerinden çok dudakları açıkhyor, sevgi onlara tatlı bir mâna bahşediyordu. Ama bütün bu kusurlara ve tahlaya benziyen çehresine rağmen terbiyesine ve soyuna borçlu olduğu kibar bir eda, mağrur bir tavır sahibiydi. İhtimal kostümünün sadeliğinden doğan ve yüksek bir ailenin kızı olduğunu gösteren bilmem nasıl bir cazibeydi bu... Gür ve uzun saçlarına güzel denebilirdi, onları ihmal etmiyordu kız. İyi terbiye edilen sesi büyüleyiciydi, insanı hayran bırakacak kadar tatlı okurdu. Hulâsa Clotilde kendilerinden bahsedilirken: «Güzel gözleri var», yahut «huyu cana yakın» dediğimiz kızlardandı.

Düşes, Markize:

— Clotide'ciğim niçin sevilmiyecekmiş.. diye cevap verdi? Bilir misiniz dün bana «beni ikbal hırsiyle seviyorlarsa ne zararı var, ben kendimi kendim olduğum için sevdirmesini de bilirim», diyordu. Zekidir, gözleri yüksektedir. Bu iki meziyetten hoşlanan birçok erkekler var... Delikanlıya gelince cicim, bir rüya kadar güzeldir o. Rubempré'lerin arazisini satın alabilirse, kral hatırımız için ona marki unvanını da bahşedecek, nihayet annesi de Rubempré'lerin son kızı.

Markiz:

— Zavallı çocuk.. dedi. Milyonu nereden bulsun?

Düşes:

— Biz ona karışmayız. Cevabını verdi. Ama şüphesiz ki hırsızlığa tenezzül edecek bir adam değildir. Mösyö de Rubempré gibi yakışıklı, şair ve genç biri de olsa, kızımızı bir dolandırıcıya haysiyetsiz bir insana vermiyeceğimiz de muhakkak...

Clotilde, sonsuz bir zarafetle gülümsiyerek Lucien'e:

— Geç geliyorsunuz.. dedi.

— Evet, yemeğe davetliydim de...

Kız, kıskançlığını ve kurantılarını tebessümünde gizliyerek:

— Birkaç zamandır kibarlar âlemine fazla girip çıkıyorsunuz?

— Kibarlar âlemi mi? Yok canım. Sadece garip bir tesadüf... Bütün hafta hep bankerlere davet edildim. Bugün Nucingen'lerdeydim, dün du Tillet'de, evelisi gün Keller'lerde.

Gördüğünüz gibi Lucien de eninde sonunda büyük senyörlere mahsus olan o zarif ve küstahça edayı takınabilmişti.

Clotilde ona bir fincan çay uzatarak (hem de ne büyük bir nezaketle):

— Bir hayli düşmanınız var.. dedi. Babama 60 bin frank

borcunuz olduğunu, yakında Sainte-Pélagie'de (1) istirahat buyuracağınızını söylemişler... Bilir misiniz bu iftralar ne kadar üzüyor beni... Kabak hep benim başımda patlıyor... Size kendi üzüntümden bahsetmiyorum, babam öyle bakışlar atfediyor ki bana eridiğimi hissediyorum. Ama bütün bu anlatılanlar içinde en küçük bir hakikat varsa, çekeceğiniz ıstırap...

(Lucien, boş fincanını gümüş işlemeli tepsiye bırakarak):

— Böyle mânasız şeylerle yormayın zihninizi.. dedi. Ben sizi nasıl seviyorsam, siz de beni öyle sevin ve birkaç ay daha müsaade etmek lûtfukârlığını gösterin

— Babama görünmeyin. Fena bir şey söyler, dayanamazsınız mahvoluruz. Bu markiz d'Espard şirreti, ona annenizin tohusalara bekçilik ettiğini, hemşirenizin ütücülük yaptığını söylemiş...

Gözleri dolan Lucien:

— Bir zaman derin bir sefalet içindeydik.. diye cevap verdi. Bu iftira değil ama bal gibi fiine. Bugün hemşiremin milyonlarca serveti var. Annem öleli iki sene oluyor. Anlaştıkları bu haberleri tam muvaffak olacağım bir sıraya saklamışlar.

— Peki ne yaptınız bu Madam d'Espard'a böyle?

— Madam de Sérisy'lerde mösyö de Beauvan'la de Granville'in yanında kocası markî d'Espard hakkında haciz (1) kara-

---

(1) Saint-Pélagie. Bir gece evi.

(1) Lüks ve ihtişama düşkün Markiz d'Espard. Yıllardanberi kocasından ayrı yaşamaktadır. Müthiş borçlanmıştır. İşlerini düzenine koymak için (Markî'nin bunadığını, servetini, kendini ve çocuklarını idared âciz olduğunu, bir kocakarıya (Jeanraut) muazzam meblâğlar verdiğini, Çin. monamisine tutulduğunu ve saire, ve saire» İdia ederek «hacir altına» alınmasını talep eder, Tahkikata memur edilen hâkim Popinot mücessem namus ve fazilettir. (Doktor Bianchon'un dayısı.) Markiz yargıcı elde etmek için evine davet eder. Yeğeninin ricasını kırmayan hâkim Markizin budvarında, bu şahane koketin içini dışını okur. Sonra Markî d'Espard'ı istintaka gider, anlar ki bu adam tam mânasile asılzadedir. Atalarından kalan servette kanunî bir hırsızlık sezmiş, taşıdığı adı evlâtlarına lekesiz devredebilmek için mahrumiyet içinde yaşamakta ve servetinin büyük bir kısmını kendilerine borçlu olduğu Jeanraut'lara bütün gelirini devretmektedir. Vaktile vaziyeti karısına anlatmış, çiftliklerine çekilip orada yaşamaları ve bir müddet tasarrufa riayet ederek bu namus ve vicdan borcunu ödemelerini teklif etmiş, Markizin kat'î surette reddetmesi üzerine ayrı yaşamak zorunda kalmıştır. Popinot, — Müddeinin ileri sürdüğü gbii bir bunakla karşılaşacağına — bir kahra-

n olmak için açtığı dâvanın hikâyesini anlatmak ihtiyatsızlığında bulundum; hem de güldürecek şekilde. Ben Bianchon'dan duymuştum. Beauvan ve Sérisy'nin mütalâalarile desteklenen mösyö de Granville'in fikri, Adliye Nazırının kanaatini değiştirdi. İşin doğrusu mahkemeler ceridesinden, skandal çıkmasından korktular. Bu çirkin davayı neticelendiren karar markiz için yüz karası oldu. Mösyö de Sérisy meseleyi ağzından kaçırmış bu yüzden can düşmanım kesildi. Ama bu sayede hem onun himayesini kazandım, hem baş müddeiumumînin (sayıcı) hem de kont de Beauvan'ın. Madam de Sérisy, kimden haber aldıklarını sezdirmek suretile beni ne büyük bir tehlikeye düşürdüklerini onlara söylemiş... Marki d'Espar da toyluk gösterip ziyaretime geldi. Bu bayağı dâvayı kazanışını bana borçlu olduğuna kani...

Clotilde:

— Madam d'Espard'dan kurtaracağım yakamızı...

Lucien:

— Peki ama, nasıl? diye haykırdı.

— Annem d'Espard'ın oğullarını davet eder, şimdden koca delikanlı olmuşlar hem de şirin şeyler. Baba ile iki oğlu burada methinizi yaparlar. Annelerini bir daha görmiyeceğimize emin olabiliriz.

— Ah Clotilde... Tapılmağa lâyıksınız. Sizi siz olduğunuz için sevmeseydim, zekânıza tutulurdum muhakkak.

(Kız, bütün aşkını dudaklarile ifade ederek):

— Burada zekâ filân yok.. dedi. Allahaısmarladık. Birkaç gün uğramayın buraya.. Beni Saint Thomas d'Aquin kilisesinde penbe bir eşarpla görürseniz anlayın ki babamın öfkesi geçmiştir. Cevabımı bulunduğunuz koltuğa iliştiriyorum. İhtimal görüşemediğimiz günler, teselli eder sizi. Getirdiğiniz mektubu mendilimin içine bırakın...

Bu genç kız, besbeli yirmi yedisini geçmişti.

Lucien, Planche sokağında bir araba tuttu. Bulvarlarda ondan indi. Madelein de bir başka arabaya atladı ve Taitbout sokağına emrini verdi. Saat on bir olmuştu. Esther'in odasına girdi. Kızın gözleri yaş içindeydi; fakat, her vakitki gibi, genç şairi zevkle, sevgiyle karşılamağa hazırlanmıştı. Sarı çiçeklerle

---

mazla tanışmıştır. Hazırlık fezlekesini hazırlar ve ademi muhâkeme kararı vermek üzere evine döner. Yalnız Markiz işlerin aksi gideceğini sezmiştir. Adliye Nazırı üzerinde tesir yaparak (Popinot'nun bir günlük rahatsızlığından bilistifade) dava tahkikatına hatis bir genç olan Camusot'yu memur ettirir. (Bak: L'Interdictin).

işlenmiş beyaz atlastan sedire uzanmış, Lucien'i bekliyordu. Sırtında kiraz rengi fiyongolarla süslü, Hint muslininden bir gecelik vardı. Korsa takmamıştı. Saçlarını sade bir şekilde başının üstüne tuttumuştu. Kiraz rengi atlasla kaplı kadife terlikler giyinmişti. Bütün mumlar yakılmış, nargile hazırlanmıştı. Fakat kendi nargilesini içmemişti. Vaziyetinin ifadesi gibi, ateşsiz duruyordu önünde... Kapıların açıldığını duyunca, gözyaşlarını sildi. Ceylân gibi sıçradı. Rüzgârın uçurduğu kumaş bir ağaca nasıl dolanırsa, o da Lucien'e öyle sarıldı.

— Ayrılıyor muşuz? Doğru mu? diye sordu.

Lucien:

— Yok canım dedi... Birkaç gün için..

Esther, Lucien'i bıraktı: Ölü gibi düştü sedire... Böyle anlarda çoğu kadınlar papağan kesilirler. Meğer ne kadar seviyorlarmış sizi... Beş sene geçtiği halde ilk saadet sabahının zevki içindedirler, kabil değil bırakamazlar sizi... Dargınlıktan, ümitsizlikten, aşktan, öfkeden, yeisten, dehşetten, ıstıraptan, ön seziler den ulvî bir hal alırlar. Skakespeare'den bir sahne kadar güzeldirler, kısası. Ama, haberiniz olsun bu nevi kadınlar sevmiyen lerdir. Eğer sahiden söylediklerini duysalar, yani âşık olsalar, Esther gibi, çocuklar gibi, samimî sevgililer gibi yaparlardı. Esther ağzını açmıyor, yüzü yastıklara gömülü, hüngür hüngür ağlıyordu. Lucien onu kaldırmağa çalışıyor ve:

— Yavrum diyordu, ayrılmış değiliz. Dört sene saadetten sonra birkaç zaman ayrılacağız diye kendini böyle paralamakta ne mâna var? (Coralie'nin de kendisine bu kadar tutkun olduğunu hatırlıyarak, içinden): Acaba ne yaptım ben bu kızlara.. diye söylendi:

Europe:

— Ah efendim dedi... Pek güzelsiniz...

İhsaslar için de ideal bir güzellik vardır. Bu baştan çıkarıcı güzelliğe, Lucien'i temayüz ettiren iyi huyluluğu ve şiiriyeti ekleyin... Tabiatin dış mevhibelerine karşı alabildiğine hassas olan ve pek saf bir hayranlık gösteren bu mahlûkların çılgın sevdasını anlarsınız. Esther hafif-hafif hıçkırıyor, sonsuz bir acı çektiği yüzünden belli oluyordu.

Lucien:

— Peki ama, hayatım bahis mevzuu, küçük abtal... Söylemediler mi sana?...

Esther, Lucien'in mahsus söylediği bu cümleyi duyunca ürkek bir hayvan gibi dikildi ve çözülen saçları ulvileşen çehresini bir demet yaprak gibi çevreledi. Sabit br nazarla baktı şaire...

— hayatın mı? diye haykırdı... Sahi, o vahşinin mektubu da

vahim şeyerden bahsediyor, kuşağından kötü bir kâğıt çıkardı. Fakat Europe'ı görerek:

— Hadi kızım dedi... Bizi yalnız bırak.

Europe kapıyı kapayınca Lucien'e, Carlos'un az önce gönderdiği mektubu uzatarak söze devam etti:

— Al bak, bana ne yazıyor...

Lucien, kâğıdı yüksek sese okudu:

«Yarın sabah beşte, sizi Saint-Germain ormanının ucunda bir bekçinin evine götürecekler, orada ilk katta bir oda işgal edeceksiniz, ben izin vermedikçe bu odadan dışarı çıkmazsınız; hiçbir eksiğiniz olmıyacak. Bekçi ile karısı emin kimselerdir. Lucien'e mektup yazmayın, gündüzleri pencereye çıkmayın. Canınız yürülmek isterse geceleri bekçinin nazareti altında gezinebilirsiniz. Ama arabanın perdelerini kapalı tutun: Lucien'in hayatı bahis mevzuu, Lucien bu akşam sizinle vedalaşmağa gelecek. Mektubu onun önünde yakarsınız.»

Lucien, kâğıdı hemen bir mumun alevinde yaktı. Esther mektubun okunuşunu, idam hükmünü işiten bir suçlu gibi dinledi ve:

— Dinle Lucien'im.. dedi. Seni sevdiğimden bahsetmiyeceğim, budalalık olur bu... İşte beş yıldanberi seni sevmek benim için teneffüs etmek ve yaşamak kadar tabiî. Kafese konan garip bir hayvan gibi beni buraya getirip yerleştiren o anlaşılmaz adamın himayesi altında bu mes'ut hayata atıldığım ilk gün, evlenmen lâzım geldiğini öğrendim. İzdivaç istikbalin için zarurî, yükselişine engel olmaktan Tanrı korusun beni. Evlenmen benim için ölümdür. Fakat başını ağrıtacak değilim. Bir mangal kömürle intihar eden sokak kızlarını taklit etmiyeceğim, bir defa denedim, ikincisi, Mariette'in dediği gibi, mide bulandırır. Hayır, hayır... Çok uzağa, Fransanın dışına gideceğim. Asie, memleketine ait sırlar biliyor. Söz verdi, rahatça intihar etmeği öğretecek bana. İnsan kendine şöyle bir iğne batırıverirmiş, tamam. Senden tek arzum şu; sevgili Lucien'cğim, beni aldatmaman... Hayattan nasibimi aldım. 1824 de seni gördüğüm dakikadan bugüne dek on tane bahtiyar kadının hayatını dolduracak kadar geniş bir saadet tattım. Onun için, olduğum gibi kabul et beni. Zayıf olduğu kadar da kuvvetli bir kadın. Bana, sadece «evleniyorum» de. Ondan sonra müşfik bir veda beklerim senden, tamam. Bir daha benden bahsedildiğini hiç duymazsın.

Samimiyeti ancak jestlerdeki ve şivedeki içlilikle mukayese kabul eden bu sözlerden sonra, bir an sükût hâkim oldu, han-

çer namlusu gibi parlak ve büyüleyici gözlerini Lucien'in mavi gözlerine diken kız:

— İzdivacın mı bahis mevzuu? dedi.

Lucien:

— On aydır evlenmeğe gayret ediyoruz, hâlâ da muvaffak olamadık, diye cevap verdi. Bu iş ne vakit neticeleneck onu da bilmiyorum. Şimdi mesele o değil sevgili yavrum. İşin ucunda hepimiz varız, papaz, ben ve sen... Ciddî bir tehdit altındayız. Nucingen görmüş seni...

— Evet... Vincennes ormanında... Peki tanımış mı?

Lucien:

— Hayır.. dedi. Ama kasasını kaybedecek kadar tutulmuş sana. Yemekten sonra, nasıl karşılaştığınızı anlatıyordu, kendimi tutamadım, gülümsedim seni tarif ediyordu da... İhtiyatsızlık yapmış oldum. Çünkü kibarlar âleminde, düşman bir kabilenin tuzakları arasında dolaşan vahşi gibiyim. Beni kafa yormak zahmetinden kurtaran Carlos, Baron bizi gözetletmeğe kalkarsa, burnundan fitil fitil getireceğini söylüyor. Hani peşimize takılması da pek mümkün Nucingen'in. Bana polisin iktidarsızlığından bahsetti. Kurum dolu eski bir şöminede yangın tutuşturdun...

Esther usulca sordu:

— Peki, senin İspanyol ne yapmak niyetinde?

Lucien, Esther'in yüzüne bakmağa cesaret edemedi.

— Bildiğim yok ki.. diye cevap verdi. Bana: «Sen keyfine bak.» dedi.

— Eh öyle ise ben de köpek gibi itaat ederim, hep öyle yapmıyor muyum zaten...

Lucien'in koluna geçti. Onu odasına götürerek:

— Nuncingen alçağının evinde ağız tadile yiyebildin mi bari Lülü'cüğüm.. dedi.

— Vallahi Asie'nin yemekleri öyle nefis ki, davet edildiği evin aşçıbaşısı ne kadar meşhur olursa olsun, yedikleri yavan geliyor insana... Ama Carême yemekleri her pazar yaptığı gibi itina ile hazırlamıştı.

Lucien istemiyerek Esther'le Clotilde'i mukayese ediyordu içinden... Metresi öyle güzel, her dakika o derece cazipti ki! tokluk, en kuvvetli sevgileri bile yutan o korkunç canavar semtine yaklaşamamışı daha... Kendi kendine: «Ne yazık diyordu, aradığım kadın iki cilt halinde... Bir tarfta: Şiir, şöhret, aşk, vefa, güzellik, yosmalık (Esther de bütün kadınlar gibi yatmadan önce birşeyler araştırıyor, gidiyor, geliyor, şarkılar mırıldanarak kelebek gibi ordan oraya uçuyordu, bir kolibri zannederdiniz onu) ötede

asalet, hasepnesp, şeref, mevki, kibarlar âlemine has bilgi! Bütün bu meziyetleri tek şahısta birleştirmeğe de imkân yok, yazık!»

Ertesi sabah bu penbe beyaz odada gözlerini açan şair kendini yalnız buldu. Saat yediydi. Zile basınca fantastik Europe çıkageldi:

— Buyurun efendim.

Esther nerede?

— Madam beşe çeyrek kala gitt. Papaz efendinin emirleri mucibince yeni bir mal geldi, nakil ücreti ödenmiş...

— Yani kadın mı?

— Hem de İngiliz cinsinden efendim; gündeliklerini gece çıkaranlardan... Ona bizim eski madammış gibi muamele etmek emrini aldık. Bu kısrak misillû hatunu ne yapacaksınız efendim? Zavallı madam... Arabaya binerken öyle ağladı ki! «Ne yapalım, katlanmak lâzım...» diye ah etti gözyaşlarını silerek bana «ben ayrılırken yavrucuk uyuyordu şayet bana baksa veya ismmi söyleseydi burada kalırdım. Ama ikimiz de ölürmüşüz..» dedi. Madamı o kadar çok severim ki, yerine geleni göstermedim ona... Hani birçok fam döşambırlar yüreğini oynatmak için yaparlardı bu işi...

— Yabancı kadın burada demek?

— Tabiî... Madamı götürmeğe gelen arabadan çıktı. Talimat mucibince onu odama sakladım.

— Güzel mi?

— Eh, kelepirin bundan âlâsı da olmaz. Ama rolünü oynamakta sıkıntı çekeceğe benzemiyor. Şayet sizin de gönlünüz varsa...

Europe bunları söyliyerek sahte Esther'i getirmeğe gitti.

Şevketli banker, bir gün önce, yatağına girmeden uşağını çağırmış, ona emirler vermişti. Oda uşağı, sabahın yedisinde, ticaret aleminin en kurnaz muhafızı, meşhur Loucharde'i küçük bir salona aldı. Az sonra, sırtında rop döşambrı, ayağında pantoflar, Baron da damladı. Muhafızın selâmlarına karşılık:

— Beni atlattınız! dedi.

— Başka şekilde hareket etmeme imkân yoktu mösyö le baron. Ben vazifeme bağlıyım. Size salâhiyetim haricindeki işlere karışamıyacağımı arzetmiştim. Vaadim ne idi? ajanlarımız arasında size en iyi hizmet edebieceğini umduğum birisile temasınızı temin etmek. Muhtelif meslek adamları arasındaki ayrılıkları takdir buyurursunuz mösyö le baron. İnsan ev yaptırırken çilingire ait işleri maramoza havale etmez. pekâlâ... Malûmunuz veçhile iki sınıf polis vardır. Siyasî zabıta, adlî zabıta. Adlî poli-

se mensup memurlar, siyasî polisin işine katiyyen müdahale etmezler, ötekiler de öyle. Siyasî zabıta şefine müracaat etseydiniz, sizin meseleyle meşgul olabilmek için bakanlıktan müsaade istihsal etmek mecburiyetinde idi. Polis umum müdürüne derdinizi anlatmaktan çekinirdiniz. Kendi hesabına polislik yapan memur vazifesinden atılır. Halbuki adlî zabıta da siyasî zabıta kadar ihtiyatlıdır. Gerek dahiliye nazırlığında (içişleri bakanlığı), gerekse emniyet müdürlüğünde (emniyet bakanlığı) devletin veya adaletin menfaati bahis mevzuu olmadıkça kimse yerinden kıpırdamaz. Bir suikast, bir cinayet mi var? Şefler emrinizdedir. Vaziyeti anlıyorsunuz Mösyö Le Baron. Bu zatların işi başından aşkın, Paristeki elli bin aşk macerasile uğraşmak üstlerine vazife değil. Şimdi gelelim bize... Bizim ödevimiz de borçluları yakalamaktan ibaret, başka şeye burnumuzu sokarsak, hele bir de elâlemin huzurunu kaçırırsak, halimiz duman. Size ajanlarımdan birini yolladım. ama peşinen mes'uliyet kabul etmiyeceğimi de arzettim. Ona, pariste size bir kadını bulmasını söylediniz. Contenson sizden bin franklık bir banknot sızdırdı, yerinden bile kıpırdamadı. Paris'de, Vincennes ormanına gittiği zannedilen ve eşkâli Paris'in bütün güzel hanımlarına benzeyen bir bayanı aramak, nehirde bir iğne aramaktan farksız şey...

Baron:

— Contenson benden bin frank dolandıracağına, işin hakikatini söylese olmaz mıydı? dedi.

Loucharde:

— Dinleyin mösyö le baron.. diye cevap verdi... Bana bin ekü verirseniz size bir nasihat.. satarım.

Nucingen:

— Nasihatin bin ekü değer mi?

— Ben kolay kolay faka basmam mösyö le baron. Âşıksınız, yarinizi bulmak istiyorsunuz, hasretinden, susuz kalmış marul gibi sararıp soluyorsunuz. Oda hizmetçinizden duyduğuma göre dün yanınıza iki doktor gelmiş, halinizi tehlikeli bulmuşlar. Yaranıza merhem olacak adamı ancak ben gösterebilirim size... Olur şey değil, sanki hayatınız bin ekü değmezmiş gibi...

— Bana bu becerikli zatın evini söyleyin, cömertliğime bırakın ötesini.

Loucharde, şapkasını aldı, selâm verdi ve çıkıp gitti.

Nucingen:

— İblis herif diye bağırdı. Gel, gel...

Louchard, parayı almadan önce:

— Dikkat edin dedi., Size sadece bir malûmat satıyorum, okadar. İşinizi görecek tek adam var... Onun adını ve adresini söyliyeceğim; ama üstatdırha!

Nucingen:

— Hadi şuradan be diye bağırdı. Ancak Rotschild'in adı bin ekü değer, o da bir banknotun altında olduğu zaman... Bin frangım var...

Kurnaz Louchard, barona mânalı mânalı bakarak:

— Hayır.. dedi. Sizin için ya bin ekü, yahut hiç... Borsada bir iki saniyede acısını çıkarırsınız.

Baron:

— Bin frank veririm.. diye tekrarladı.

Louchard:

— Size altın ocağı gösterseler pazarlığa kalkarsınız...

Dedi ve selâmlıyarak çekildi. Baron: «Adresi beş yüz franga elde ederim» diye haykırdı. Oda hizmetçisine sekreterini çağırmasını emretti. Turcarest (1) yok artık. Bugün en büyük bankerde en küçüğü gibi her sahada kurnazlığa sapar, güzel sanatlar karşısında, hayır işleri sahasında pazarlığa kalkar. Aşkta da pazarlıkçıdır. Hani günah çıkarmak için papaya müracaat etse onunla da pazrlık ypar.

Böylece Luochard'ın sözlerini dinlerken, Nucingen çarçabuk düşünmüştü ki, ticaret muhafızının sağ kolu olan Contenson da pekâlâ bu casusluk üstadının adresine vâkıf olabilir. Louchard'ın bin eküye satmak istediği sırrı Contenson'dan beş yüz franga satın almak kabildir. Bu sür'atli kombinezon da isbat eder ki bu adamın kalbi aşkın pençesinde ise de kafası hâlâ vasak kafasıydı.

Baron sekreterine:

— Ticaret muhafızı Louchard'ın casusu Contenson'a bizzat gidersiniz, arabaya atlayın çarçabuk getirin onu, bekliyorum. Bahçe kapısından geçersiniz, işte anahtar. Çünkü bu adamın yanıma geldiğini kimsenin görmemesi daha hayırlı. Bahçedeki küçük köşke alırsınız. Söylediklerimi akıllıca başarmağa çalışın.

Nucingen'le ticarî muameleler hakkında konuşmağa gelenler oldu. Ama adam Contenson'u bekliyor, Esther'i hayalliyordu.

---

(1) Turcarest: Le Sage'ın meşhur komedisi (1709) Turcaret, eski bir uşaktır, budala ve namussuzdur. Faizcilik ve vurgunculuk sayesinde altın babası olmuştur: En zengin mültezimlerden sayılmaktadır. Turcarest ismi sonradan görme ve müsrif sermayedarlara ilim olmuştur.

Kendisine hiç ummadığı heyecanlar vermişti bu kadın. Nihayet onu tekrar görecekti demek. Gelenleri müphem lakırdılar, çift manâlı vaitlerle baştan savdı. Şimdi Contenson ona Paris'in en mühim adamı gibi görünüyordu. Birteviye bahçeye bakıyordu. Nihayet kimseyi kabul etmemelerini emrederek, kahvaltıyı bahçenin köşesindeki köşkte yedi. Bürolarda, Paris bankacılarının en kurdu, en basiretkârı, en siyasîsi olan Baronun vaziyetini, tereddütlerini bir türlü izah edemiyorlardı. Bir borsa simsarı:

— Patronun nesi var? diye soruyordu.

— Kimse bilmiyor. Galiba sıhhatinden endişe ediliyor. Dün Madam La Baron Doktor Desplein'le Biochon'u çağırmış...

Bir gün yabancılar Newton'la görüşmek istemişler. Tam o sırada köpeklerinden birinin, Beauty'nin tedavisiyle meşgulmüş. (Malûm ya.. muazzam bir eserini mahvetmiş bu dişi köpek ve hâkim ona sadece «Ah Beauty demiş, bilmezsin neleri mahvettin.»).

Yabancılar büyük adamın mesaisine saygı göstererek görüşmeden dönmüşler. Bütün büyük adamların hayatında böyle Beauty gibi bir dişi köpek vardır. Mahon zaptedildikten sonra (XVII inci yüzyılın en büyük zaferlerinden biri) Mareşal Richelieu, XV inci Louis'yi selâmlamağa gelmiş, kral ona «havadisi duydunuz mu? demiş.. zavallı Lansmatt öldü. Lansmatt kralın hovardalık maceralarını bilen bir kapıcıydı.

Paris bankerleri Contenson sayesinde neler kazandıklarını hiç bir zaman öğrenemediler. Bu casus yüzünden muazzam bir muameleye giriştiler, Nucingen kendi hissesi hazırken onlara terketti. Vaşak spekülasyon ateşi sayesinde her gün bir servet avlıyabilirdi. Halbuki adam saadetin emrinde idi şimdi.

Ünlü banker çay içiyor, dişleri uzun zamandır iştihayla bilenmiyen insanlar gibi birkaç dilim ekmek kemiriyordu. O sırada bahçenin küçük kapısında bir arabanın durduğunu işitti. Az sonra Sekreteri ona Contenson'u takdim etti. Casusu Sainte-Pélagie yakınlarındaki bir kahvede bulabilmişti. Kodese tıkılan bir borçludan kopardığı para ile kahvaltı yapıyordu. Görüyorsunuz ya Contenson, başlı başına bir şiirdi, Paris'e has bir şiir. onu görünce hemen hükmederdiniz ki, Beaumarcais'nin Figaro'su, Molière'in Mascarille'i, Marivaux'nun Floren-in'i, hilekârlıkta pervasızlığı, tetikte duran kurnazlığı, hudeyi temsil eden bu büyük simalar bu zekâ ve sefalet kolos'un yanında cüce kalır. Paris'de böyle tipik bir adama rastladınız mı, bilin ki o bir insan değil bir manzaradır. O artık bir ömrün bir ânı değil, bütün bir hayat, hattâ bir hayatlar mecmuasıdır.

Alçıdan bir büstü üç defa fırında pişirin... Melez görünüşlü

bir nevi Floransa tuncu elde edersiniz... Sayısız felâketlerin şimşekleri, korkunç vaziyetlerin zorlukları, (sanki bir fırının ateşi üç defa çehresini soldurmuş gibi) Contenson'un başını tunçlaştırmıştı. Pek sık olan buruşuklukların düzelmesi kabil değildi artık, bunlar içleri beyaz ebedî çizgilerdi. Bu sarı yüz baştanbaşa buruşuklardan ibaretti. Voltaire'inkine benzeyen kafatası, bir ölü kellesi kadar hissizdi, arkadaki bir tutam saç ta olmasa insan bu başın canlı bir adama ait olduğundan şüpheye düşerdi. Hareketsiz bir alnın altında hiç bir ifadesi olmıyan gözleri kıpırdıyordu. Bir çay mağazasının kapısında cam içinde teşhir edilen bir Çinlinin, yalancıktan canlı gibi görünen ve ifadesi hiç değişmeyen sunî gözleriydi bunlar. Bir cesedinki kadar yassı burnu feleğe yan bakıyordu. Bir hasisinki gibi sıkı ağzı, daima açık, bununla beraber bir posta kutusunun yarığı kadar ketumdu. Bir vahşi gibi sakindi, elleri güneşten yanmıştı. Ufak tefek, cılız ve kuru Contenson'un nezaket icaplarına uyması kabil olmıyan ve dünyayı umursamıyan diyojenvari bir tavrı vardı. Bir kostümün sırlarını sökebilenler için, elbisesinde hayatı ve ahlâkı hakkında pek zengin şerhler yazılıydı. Allahım-.. Ne pantalondu o... Avukat cübbelerini yaptıkları vuval denilen kumaş gibi siyah ve parlak bir Rekor pantolonu, Temple'den satın alınma şallı ve işlemeli bir yelek. Kırmızıya çalan siyah bir setre. Sonra bütün bunlar fırçalanmıştı, bayağı temizdi hani. Altın taklidi bir kösteğe bağlı saati kostümünü süslüyordu.

Sarı basmadan bir gömleği vardı, üzerinde yalancı bir elmas iğne parıldıyordu. Kadife yakalığı lâleyi andırıyor, bunun üzerinden bir karaibin eti kırmızı buruşukluklar halinde taşıyordu. İpek şapkası, atlas gibi parlaktı. Ama attarın biri bu serpaşu satın alıp da şöyle bir kaynatsa iki donanma kandiline yetecek yağ çıkardı. Bu teferrüatı saymak para etmez. İş, Contenson'un bunlara verdiği iddialı mânayı tasvir etmekte. ceketin yakasında, tabanları açılmış çizmelerin tel ü taze cilâsında bilmem ne sıl bir sevimlilik vardı. Lisanımız bu hali ifade edecek kelimelerden mahrumdur. Zeki bir adam onu görünce anlardı ki Contenson hafiye değil de hırsız olsaydı bütün bu eski püskü şeyler dudaklarda tebessüm doğuracağına, dehşetten tüyleri ürpertirdi. Bu kostüm karşısında bir müşahit, kendi kendine: «İşte aşağılık bir herif... Rakı içer, kumar oynar, bir sürü ahlâksızlıkları var, ama sarhoş olmaz, oyunda hile yapmaz, adam ne hırsız, ne katil» derdi. Hakikaten Contenson'u tarif için tek kelime bulabilirsiniz: Casus. Bu adam ne idükleri bellisiz bir sürü mesleğe girip çıkmıştı. soluk dudaklarındaki kurnaz tebessüm, yeşilimsi gözlerini kır-

pışı, basık burnunun oynayışı, zekâdan yana züğürt olmadığını gösteriyordu. Tenekeden bir yüzü vardı, ruhu da öyle olmalıydı herhalde. Bunun içindir ki fizyonomisindeki hareketler, içindeki hislerin ifadesinden çok, nezaket icabı sıntışlardı. İnsanı o kadar güldürmese, ürkütürdü muhakkak. Paris denilen muazzam fıçının içinde daimî bir çalkanma vardır. Bu çalkantının sathında yüzen köpüğün en garip, mahsullerinden biri olan Contenson bilhassa kalenderliğile öğünürdü. Meraret duymadan: «Büyük kabiliyetlerim var, ama iki paraya satıyorum, eblehin biriymişim gibi.» derdi. İnsanlan itham edeceği yerde kabahati kendine yüklüyordu. Şeflerine: «Hâdiseler aleyhimizde.. diye tekrarlıyordu. Kristal olabilirdik, halbuki kum tanesi olmaktan kurtulamıyoruz, mesele bundan ibaret.»

Kılık kıyafet sahasındaki bu kalenderliğinin mânası vardı. Aktörler gündelik elbiselerine nasıl aldırış etmezlerse, o da kostümüne ehemmiyet vermiyordu. Kılık değiştirmekte, yüzünü boyamakta eline su dökecek yoktu. Hani Fréderick Lemaitre'e dahi ders verebilirdi. Çünkü icabedince şık bir delikanlı olup çıkabiliyordu. Her halde gençliğinde, başıboş ve düzensiz bir hayat sürmüştü. Adlî zabıtaya karşı derin bir nefret izhar ederdi. Çünkü İmparatorluk devrinde Fouché'nin emrinde çalışmıştı. Fouché'ye hayrandı. Zaptiye Nazırlığı lâğvedilelideri, başa gelen çekilir, diyerek ticarî tevkiflerle uğraşıyordu. Fakat malûm olan liyakati, kurnazlığı, onu daima kıymetli bir âlet olarak tanıtıyor, siyasî polisin meçhul şefleri onun adını da listelerinde muhafaza ediyorlardı. Contenson da arkadaşları gibi, siyasî bir dâva bahis mevzuu olunca, baş rolleri şeflere ait olan dramın konparslarından biri idi nihayet.

Nucingen sekreterini savarak:

— Siz gidin! dedi.

Contenson kendi kendine şöyle söyleniyordu:

— Neden bu adam bir sarayda yaşıyor da ben kiralık bir odada sürünüyorum?

Borçlularını üç defa faka bastırdı. Çaldı,, çırptı. Ben kimseden metelik aşırmadım. Hem ondan daha kabiliyetliyim.

Baron:

— Contenson, oğlum. Bin frangımı dolandırdın.

— Metresimin Tannya da borcu vardı, şeytana da...

Nucingen, Contenson'a haset dolu bir hayranlıkla bakarak:

— Metresin var ha! diye haykırdı.

Uğursuz bir misal gibi, bütün azgınlıklarına rağmen genç kalan Contenson:

— Henüz altmış altı yaşındayım, dedi.

— Peki ne yapıyor kanın?

— Yardım ediyor bana... İnsan hırsızsa, namuslu bir kadın tarafından da sevliyorsa ya kadın yankesici olur, ya erkek namuslulaşır. Ben hafiye olarak kaldım.

Nucingen:

— Daima paraya ihtiyacın var değil mi? diye sordu.

Contenson gülümsiyerek:

— Daima.. dedi. Benim kaderim arzu etmek, sizinkisi kazanmak. Anlaşabiliriz. Siz toplayın, harcamasını bırakın bana.

— Beş yüz franklık bir banknot kazanmak ister misin? Siz kuyu olursunuz, ben koğa..

— Hastaya çorba sorulur mu? Ama enayimiyim ben? Her halde taliin bana karşı olan gadrini telâfi etmek için verecek değilsiniz bu parayı...

— Ne münasebet. Verdiğim bin franga ilâve edeceğim, tam bin beşyüz frank olacak.

— Pekâlâ, demek verdiğiniz bin frangı bağışlıyor, üstelik de beşyüz frank ekliyorsunuz.

Nucingen başını sallıyarak:

— Tamam.. dedi.

Contenson istifini bozmadan:

— Ama, ancak beş yüz frank kazanacağım bu işten, peki mösyö le baron hangi kıymete mukabil böyle bir ihsanda bulunacaksınız?

— Bana Pariste, aradığım kadını bulabilecek bir adam bulunduğunu söylediler, sen onun adresini biliyormuşsun.. pek usta bir casusmuş o.

— Doğrudur.

— Peki adresi ver bana, beş yüz frank hazır.

— Görelim.

Baron cebinden bir banknot çıkararak:

— İşte dedi.

Contenson elini uzatarak:

— Pekâlâ, verin bakalım...

— Yok, al gülüm ver gülüm. Hadi gidip adamı görelim, parayı al... Sen bu şekilde daha çok adresler satarsın bana.

Contenson gülmeğe başladı. Kendi kendini paylar gibi:

— Doğrusu böyle düşünmekte haksız da değilsiniz.. dedi. halimiz aynasızlaştıkça, daha çok namuskâr olmamız lâzım. Ama hele altıyüz franga çıkın da size iyi bir nasihat vereyim.

— Söyle, cömertliğime güven...

— Öyle olsun... Büyük bir kumar oynuyorum ya... Ne ise, Polislikte saman altından su yürütmek lâzım. Siz hadi gidelim, diyorsunuz. Zenginsiniz, zannediyorsunuz ki para ile her iş olur biter. Gerçi para da yabana atılmaz ama... Bizim meslekten bir iki büyük adama göre para insana, nihayet insan kazandırır. Öyle şeyler de var ki, hiç düşünmeyiz ama satın almamız da imkânsızdır. Tesadüf, ücretle yar olmaz... İşini bilen polisler böyle hareket etmez. Benimle birlikte arabayamı bineceksiniz? Bize rastlıyabilirler. Tesadüf lehimize de dönebilir, aleyhimize de...

Baron:

— *Sahi mi?* dedi.

— İlâhi efendim! Polis müdürü bomba (1) suikastını yolda bulunan bir at nalı sayesinde keşfetti. Ya.. halbuki bu gece, kira arabasile mösyö de Saint - Germain'in yanına gidersek ne o siz geldiniz diye kuruntuya düşer, ne de siz giderken beni görecekler diye korkarsınız.

Baron:

— Doğrudur, dedi.

— Oo, ne diyorsunuz, adam tilkilerin şahıdır. Meşhur Corentin'in bir ikincisi; Fouché sağ koluydu. Bazıları da onun gayri meşru çocuğu olduğunu söylüyorlar, malumya Fouché papazdı... Ama bunlar lâf ve güzaf. Fouché vekil olmasını bildiği gibi rahip olmasını da bilirdi. Her ne ise, anlıyorsunuz ya o adamı on bin franga kıymadan çalıştıramazsınız; ama işiniz de tıkırına girer, kimsenin de ruhu duymaz. Ben mösyö de Saint - Germain'e haber vermeliyim de, kimsenin görüp işitemiyeceği bir yerde randevu almalıyım ondan. Öteki beriki hesabına polislik yaptığı sezilirse, burnundan getirirler. Ama ne yaparsınız? pek can adamdır, adamların şahıdır hani. Pek büyük qadirlere uğradı, hem de

---

(1) Machine infernale: (Cehennemî makine, Şeytan makinesi.) Devirlerin tarihini lûgat kitaplarından bile deşifre etmek mümkün Şemseddin Sami'nin «Kumusu Fransavi» sinde, cümhuriyet, suikast, tahttan indirmek gibi kelimeleri bulamazsınız. Tabii, Machine infernale de yok. Bu kelime, önceleri muhasaralarda kullanılan, içi infilâk maddelerile dolu muhtelif âletlerin ismiydi. 1800 de Napoléon'u öldürmek için hazırlanan barut ve misket dolu bir süprüntü arabası infilâk etmiş, fakat biraz geç kaldığından Korsikalı General yakayı kurtarmıştır. (Dursaydı bir dakkacağız dehri bisükûn...) 1836 da Louis-Philippe ayni şekilde bir suikastten sağlam çıkmıştı. Abdülhamit için hazırlanan mahut araba da böyle bir machine infernale'di.

Fransayı kurtardığı için... Tıpkı benim gibi, memleketi kurtaran diğer insanlar gibi...

— Pekâlâ vuslat saatini yazar bildirirsin bana...

Baron bu bayağı şakayı gülümsiyerek söylemişti.

Contenson yarı mütevazı, yarı tehditkâr bir eda ile:

— Mösyö le baron avucumuzu yağlamıyacak mı? dedi.

Baron bahçıvana:

— Jean diye bağırdı. Git Georges'den yirmi frank al da bana getir.

— Ama, eğer mösyö le baron gideceğimiz adama da bana verdiği malûmattan başka bir şey söylemiyecekse, üstadın da faydalı olacağından şüpheliyim.

Baron kurnaz bir tavırla:

— Başka haberlerim de var.. dedi.

Contenson yirmi frangı cebine indirerek:

— Baron hazretlerini selâmlamakla kespişeref eylerim, dedi Bu akşam nerede bulunmanız lâzımgeleceğini uğrar Georges'e bildiririm. Çünkü iyi bir polis mektup falan yazmamalıdır öyle.

Baron kendi kendine: Tuhaf şey. diye söylendi. Ama da zeki bu herifler... Palisin işi de tıpkı bizimkilere benziyor

Barondan ayrılan Contenson, aheste aheste Saint Lazare sokağından Saint - Honoré sokağına indi. David'in kıraethanesine kadar uzandı, camdan içerisini süzdü ve kahve müdavimlerince Canquoêlle baba adiyle tanılan ihtiyarı gördü.

Saint - Honoré sokağının köşesinde Monnaie sokağında kâin, David-kraethanesi asrın ilk otuz yılında bir nevi şöhret kazanmıştı. Ama bu şöreti Bourdonnais'ler mahallesinin hudutlarını aşmıyordu. İş hayatından çekilen ihtiyar tüccarlar da, hâlâ faaliyette bulunan kelli felli tacirler de oraya toplanırlardı: Camusot'lar, Lebas'lar, Pillerault'lar, Popinot'lar... Molineau baba gibi emlâk sahipleri. Colombien sokağından gelen Guillaume baba da zaman zaman orada görünürdü Politika bahisleri üzerinde yarenlik edilirdi, ama konuşanlar ihtiyatı elden bırakmazlardı; çünkü Davis kıraethanesinin müdavimleri liberalizm taraftarıydılar. Mahallenin dedikoduları anlatılırdı. İnsanlar o kadar birbirile alay etmek ihtiyacındadırlar ki! Her kahvenin orijinal bir adamı vardır ya, buranın da en antika müşterisi Canquoêlle baba idi. 1811 denberi bu kraethanenin müdavimiydi. Hali, etvarı orada toplanan namuslu insanlarınkile o derece âhenkli görünürdü ki, önünde politika lâfı etmekten hiç kimse çekinmezdi. Bazı defalar safdilliği, kahve müdavimlerine bir hayli alay vesilesi teşkil eden bu babacan zat, bir iki ay ortalıktan kayboluı, ama, daima hastalıklara

ihtiyarlığa atfedilen (çünkü 1811 denberi altmışını geçmiş görünüyordu) bu gaybubetlere kimse şaşmazdı.

Tezgâhtaki kadına: — Canquoêlle babaya yine ne oldu? diye sorarlar, bayan:

— İçime öyle doğuyor ki, bir gün Petites - Affiches'lerden ölüm haberini öğreneceğiz, cevabını verdi.

Canquoêlle baba, menşeini her an lehçesile ispat etmekte idi. İsmi Canquoêlles denilen küçük bir malikâneden geliyordu. Vaucluse vilâyetindendi. Ona Des Canquoêlles demeleri gerekirken sadece Canquoêlle diyorlardı. Babalık alınmıyordu bundan. ona göre asalet 1793 de ölmüştü. Esasen Canquoêlle zeameti de ona ait değildi. O ailenin küçük kolundandı. Bu gün Canquoêlle babanın kılık kıyafeti garip görülür. Ama 1811 le 1820 arası kimsenin gözüne batmıyordu. İhtiyarın ayağında çelik tokalı pabuçlar, bir beyaz bir mavi ve müdevver çizgilerle renkli ipek çoraplar kundradakilere benzeyen beyzî tokalarla süslü tozlu ipekten bir kilot vardı. İşlemeli beyaz bir yelek, kestane yeşili kumaştan, düğmeleri madenî eski bir setre, yakası peliseli bir gömlek kostümünü tamamlıyordu. Yakasının orta yerinde altın bir madalyon parlıyor, camının altından saçlardan örülmüş bir mabet görünüyordu. Bir korkuluk nasıl serçeleri ürkütürse bu nevi ufak tefek teferruat öylece insanlara emniyet verir. İnsanların ekserisi de serçeler gibi entepüften şeylerden korkar veya itimat duyar. Canquolle babanın külot'u bir toka ile tutturulmuştu. Bu tokanın kayışı geçen asrın modası icabı karnın üstünden sıkıştırılmıştı. Kemerinden, birbirine muvazi ve birçok küçük zincirlerden müteşekkil iki çelik göstek sarkıyordu. Uçlarında bir deste cici bici şeyler vardı. Beyaz kravatı arkadan küçük bir altın toka ile tutturulmuştu. Pudralı başında 1816 ya kadar (mahkeme reisi bay Try'nin giydiği) üç köşeli bir şapka vardı

Canquoêlle baba, birkaç zamandır, ihtiyarların pek sevdiği o şapkayı çıkarmış; devrin hatın kalmasın diye, yuvarlak ve mendebur serpuşlardan birini başına geçirivermişti. Suratının en göze batan tarafı, kıpkırmızı ve yamru yumru burnuydu. Gözünüz buraya takılıp kalınca, siz de bütün David kıraethanesi gibi aldanır, aşırı derecede safdil görünen ihtiyarı apdal, yumuşak huylu, babacan, pinponun biri sanırdınız, sefaletlerin beşiğinde sallanan, şahane karnıyle hortlayan Vitelluis (1) gibi

(1) Vitellius: Sefahat, denaet ve rezaletlerile ün alan Roma İmparatoru.

sakin duran bu pirin geniş alnına, alaycı ağzına, soğuk gözlerine, müşterilerden hiç biri dikkat etmemişti.

1816 da, Gaudissart adında, genç bir seyyar satıcı, onbirden gece yarılarına kadar, eski bir askerle kafayı çekmiş, Bourbon'lar aleyhinde hazırlanan ve patlamak üzere bulunan bir suikasttan bahsetmek tedbirsizliğini göstermişti. Şekerleme kestiren Canquoêlle babadan, uyuklayan iki garsondan, kasadaki kadından başka kahvede kimsecikler yoktu. Gaudissart, yirmi dört saat geçmeden yakalandı; suikast meydana çıkmıştı. Bu yüzden iki kişi darağacını boyladı. Ama Canquoêlle babadan şüphe etmek ne Gaudissart'in aklına geldi, ne başkasının... Garsonlara yol ve-

Bir yıl, gelip gidene göz kulak olundu. Polisten korkuya düşüldü. Canquoêlle baba da kuşkulananların başındaydı. Hafiyelerden öyle tiksinmişti ki, kahveyi terkedeceğini söyleyip duruyordu.

Contenson, içeri girdi. Bir kadeh rakı istedi. Gazetelere dalmış görünen Canquoêlle babaya hiç bakmadı. İçkisini yalayıp yuttuktan sonra, barondan aldığı altın sikkeyi çıkardı. Sert sert masaya vurarak garsonu çağırdı. Kasadaki bayanla garson parayı dikkatle evirip çevirdiler. Besbelli şüpheleniyorlardı. Ama kahvedekilerin hepsi Contenson'a kötü kötü baktıklarından, itimatsızlıkları meşru sayılırdı. Sivri akıllı ve ileri görüşlü müşteriler, gazetelerini okur gibi yaparak, gözlüklerinin altından hafiyeyi süzüyor «bu altını çalmış mıdır, yoksa adam mı öldürmüştür?» diye düşünüyorlardı.

Gözünden hiçbir şey kaçmıyan, fakat hiçbir şeye de şaşmıyan Contenson, dudaklarını (küçümseyen bir eda ile) yamalı fular'ına sildi. Paranın üstünü aldı. bozuklukları astarının içindeki cebe yerleştirdi. Vaktile beyaz olan bu astar, pantalonunun kumaşı kadar siyahlaşmıştı. Santim bırakmadı garsona...

Canquoelle baba, yanında oturan bay Pillerault'ya:

— Ama ipsiz sapsız herif ha- dedi.

Kahvedekiler içinde şaşkınlık alâmeti göstermiyen yalnız Camusot idi. Müşterilere toptan cevap verdi:

— Boş verin canım... Bu Contenson'dur. Bizim ticaret muhafızı Louchard var ya... Onun sağ kolu... İhtimal mahallede birini enseliyecek herifler.

On onbeş dakika sonra, Canquoêlle baba kalktı. Şemsiyesini aldı. Ağır ağır yolu tuttu. Rahip Carlos adı, Vautrin'i gizlediği gibi, Canquoêlle babanın elbisesi altında da korkunç ve yaman bir adam gizliydi. Bu cenuplu, eski, hatırlı, fakat fakir bir ailenin yedinci çocuğuydu. Adı Peyrad'dı. 1773 de henüz on ye-

di yaşlarında iken, cebinde altı lira tutarında iki sikke, yürüyerek Parise gelmişti. Baba ocağında, hırslarını doyuracak bir servet bulmaktan ümit kesen çoğu cenuplular gibi, onu da başkente sürükleyen azgın bir sefahet düşkünlüğü, dizginsiz bir ikbal arzu su olmuştu. Peyrade'ın gençliğini anlatmak için şu kadarını söyliyelim ki 1732 de polis umum müdürlüğünün mahremi esrarı ve gözbebeği olmuştu. Son genel müdürler olan mösyö Lenoire'la mösyö d'Albert'in tam mânasile takdir ve teveccühünü kazanmıştı. İhtilâl, polise ihtiyaç duymadı. Herkes casuslaşmıştı da ondan. O zamanlar buna hamiyet diyorlardı... Genel emniyet komitesinden az daha düzenli bir hükûmet olan Direkuvar, yeni baştan polis teşkilâtı kurmak zorunda kaldı. Birinci konsul, polis müdürlüğü ve zabtiye nazırlığı makamlarile organizasyonu tamamladı. Göreneği ve erkânı iyi bilen Peyrade (kendisinden daha genç fakat daha kuvvetli olan ve dehasını ancak polisin bodurumlarında gösteren) Corentin'le beraber kadroyu hazırladı. Başardığı muazzam hizmetler, Anvers umumî komiserliği gibi önemli bir mevkie tayinile mükâfatlandırıldı. Bu makam, Napoleon'un nazarında, Hollanda'yı gözetmeğe memur bir nevi zaptiye nazırlığı âyanında idi.

1809 savaşından dönen İmparator, Peyrade'ı Anvers'den aldırttı. İki jandarmanın muhafazası altında Paris'e getirtip kodese attırdı iki ay sonra, dostu Corentin'in kefaletile hapisten çıkabildi. Ama polis müdürlüğünde üç defa sorguya çekilmiş, her istintak altı saat sürmüştü. Bu nikbetin sebebi ne olabilirdi? Peyrade, o esnade Walchern seferile tehdit edilen Fransa sahillerini müdafaa işinde Fouché'ye fevkalâde yardımda bulunmuştu. dük d'Otronte.'un bu meselede gösterdiği kudret ve liyakat imparatoru ürkütmüştü. Peyrade'ın nikbete uğrayışı buna hamledildi. Bugün bu cihet katiyet kespetmiştir. Cambecérès tarafından toplantıya çağırılan vekiller meclisinde olup bitenler herkesçe malûmdur. Napoléon'un Boulogne seferine karşılık, İngilterenin yeni bir teşebbüse girşitiği haberi bakanları yıldırımla vurulmuşa döndürmüştü. O esnada Bonaparte, Lobau adasına sıkışıp kalmıştı, Avrupa onu mahvolmuş biliyordu. Vekiller ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Genel düşünce İmparatora bir haberci göndermek merkezinde idi. İçlerinde bir savaş planı çizmeğe cesaret eden (netekim programını tatbik de etti) yalnız Fouché, oldu, Cambacérès ona:

— İstediğiniz gibi hareket edin.. dedi. Ben canımdan vazgeçmiş değilim, İmparatora bir rapor gönderiyorum.

Paris'e dönen Napoléon, vekiller heyetinde pek saçma bir

bahane ileri sürerek Fouché'yi işden uzaklaştırdı ve kendisi yokken Fransa'yı kurtardığı için cezalandırdı. O dakikadan itibaren prens de Talleyrand'la, dük d'Arante'in İmparatora karşı olan kinleri bir kat daha arttı. Halbuki onlar, ihtilâlin yarattığı tek büyük politikacılardı ve ihtimal 1813 de İmparatoru kurtarabilirlerdi. Peyrade'ı açığa çıkarmak için de bayağı bir vesile gösterildi; çünkü büyük tüccarlarla kâra ortak olup kaçakçılığı korumuş, irtikâp yapmıştı. Umumî polis komiserliğini büyük hizmetler karşılığı elde eden bir adam için ne ağır muamele idi bu. Devlet hizmetinde kocamış, 1770 denberi gelip geçen bütün hükûmetlerin sırlarına vakıf olmuştu. Sonraları araya girdiler, imparatora Peyrade'ın en emin, en becerikli, en kurnaz elemanlardan, devletlerin emniyetini korumak için yaratılmış, meçhul dâhilerden olduğunu anlamağa çalıştılar. Kendi namına şahsiyetler yaratacak kudrette olduğunu sanan Napoléon, kulak asmadı. Peyrade'ın yerini Contenson'la doldurabileceğini zannetti. Halbuki Contenson o sıralarda Corentin hesabına çalışıyordu, iş görecek halde değildi. Nikbet Peyrade'ın canına okudu. Çünkü çapkındı, boğazına da düşkündü. Kadın bahsinde, tatlılara bayılan pastacı mevkiinde idi. Bu kötü alışkanlıklar zamanla onda huy olup çıkmıştı. Şahane yemeklerden, kumardan, sözün kısası, şatafatsız bir mirasyedi hayatı sürmekten kolay kolay vazgeçemezdi artık. O zamana kadar vur patlasın, çal oynasın yaşamıştı. Hesap vermek zorunda değildi. Onun da, dostu Corentin'in de kredisi ölçüsüzdü. Zekiydi, hayasızdı, mesleğinden memnundu, kalenderdi. (İnzibat makinesinin hangi katında yer alırsa alsın) bir casus, namuskâr ve liberal denen meslekler'e dönemez artık, tıpkı Forsa gibi. Casuslar ve mahkûmlar, bir kere damgalanıp sicillendikten sonra diyakozlar misillû değişmez bir hüviyet alırlar. Cemiyet bazı mahlûklara şaşmaz bir kader çizer. talihsizliğe bakın ki Peyrade, küçük ve şirin bir kızcağıza gönül vermişti. Vaktile meşhur bir akterise iyilik etmiş, kadın ona tam üç ay minneddarlık göstermişti. Peyrade, çocuğun bu kadınla olan münasebetlerinin mahsulü bulunduğuna kati'yen emindi.

Polis müdürlüğü, Lenoir'in eski şakirdi, Peyrade'a, yılda bin ikiyüz frank yardım bağlamıştı. Evlâdını Anvers'den Paris'e getirten hafiye bu cüz'i tahsisatla yaşamak zorunda kaldı. İkiyüz elli frank vermek suretiyle Moineaux sokağında, beş odalı küçük bir daireye yerleşti.

Arkadaşlığın faydasını, tatlılıklarını hissetmesi gereken biri varsa, o da hiç şüphesiz, ayak takımının casus, halkın hafiye, idare-

cilerin ajan dediği cüzamlıdır. Peyrade'la Corentin Oreste'le (1) Pylade kadar dostulardı. Nasıl David'i Vien yetiştirmişse, Corentin'i de Peyrade yontmuş, fakat talebe ustasını çabucak geride bırakmıştı. Birlikte bir hayli işler başarmışlardı. (Bak: Karmakarışık bir dâva).

Corentin'in istidat ve liyakatini keşfetmekten bahtiyarlık duyan Peyrade bir zafer hazırladıktan sonra onu mesleğe lanse etmiş, kendisini hor gören meslekdaşını tuzak diye kullanması sıkıştırmıştı talebesini. (Son Şuan'e bak) Hem de Corentin o sıralarda henüz yirmi yaşında var yoktu. Zabtiye nazırının baş komutanı olduğu orduda generallığını muhafaza eden Corentin, dük de Rovigo devrinde de dük d'Otrante zamanındaki önemli mevkiini kaybetmemişti. O sıralarda umumî polisin durumu da adlî zabıtanınkinin tıpkısıydı. Üç, dört, nihayet beş muktedir ajanı vardı ki mühimce meselelerde onlarla (tabir caizse) toptan pazarlığa girişilirdi. Herhangi bir kaynaktan bir suikast haberi alan yahut devlet aleyhinde bir dolap döndüğünü sezen nazır, polis ordusunun albaylarından birine, «şu sonuca varmanız için ne kadar paraya ihtiyaç var?» diye sorar, Corentin, Contenson, ince eleyip sıkı dokuduktan sonra «20, 30, 40 bin frank» cevabını verirlerdi. İleri! emri verildikten sonra, kullanacakları adamları ve vasıtaları seçmek Corentin'in (yahut bu işe memur edilen başka bir ajanın) bileceği işti. Nitekim, adlî polis de, cinayetlerin keşfi için meşhur Vidocq'la ayni anlaşmayı yapıyordu. Siyasî zabıta da, adlî zabıta gibi adamlarını bilhassa malûm, müseccel, mutad ajanları arasından seçerdi. Bunlar bir hükûmet için tam mânasile zarurî olan o gizli kuvvetin askerleri mahiyetindedir. Fakat Peyrade ve Corentin çapında iki üç generale karşı gösterilen sonsuz güven, onların (mühim hallerde nazıra malûmat vermek şartile) tanınmamış şahıslar kullanmasına müsaade ediyordu. Peyrade'ın tecrübesi ve kurnazlığı Corentin için pek kıymetliydi. 1810 kasırgası geçer geçmez, ihtiyar dostuna baş vurdu ve doğma akıl danıştı. Buna karşılık ihtiyaçlarını geniş ölçüde karşılıyordu; her ay ona —Aşağı yukarı— bin frank verebiliyordu. Beri yandan Peyrade da Corentin'e büyük yardımlarda bulundu. 1816 da Corentin Bonapartçı Gaudissart'ın da iştirâk edeceği suikastın keşfi münasebetiyle Peyrade'ı tekrar krallık umumî polisine aldırmak teşebbüsünde bulundu, fakat meçhul bir tesir Peyrade'ın işini sekteye uğrattı.

Bakınız niçin? Peyrade, Corentin, Contenson, kendilerini za

(1) Orest'le Pylade vefakâr ve ebedî bir dostluğun senbolleridir.

rurî kılmak arzusile, dük d'Otrante'ın teşviki üzerine, XVIII Louis hesabına bir kontur-polis teşkil etmişlerdi. XVIII inci Louis (en kulağı delik tarihçiler için de meçhul kalması mukadder olan) esrarı öğrendikten sonra öldü. Krallık umumî zabıtasile, kralın kontr polisi arasındaki mücadele, korkunç meseleler doğurdu. Bu sırların yayılması darağaçları sayesinde önlendi. Mevzu hakkında tafsilâta girişmemizin yeri ve zamanı değildir; (Paris hayatından sahneler, siyasî hayattan sahneler olmadığına göre.) Maksadımız, David kraethanesinde Conquoéll baba adile tanılan zatın yaşayış vasıtalarını, o korkunç ve esrarlı polis kuvvetine hangi bağlarla merbut bulunduğunu işaret etmektir.

1817 den 1822 ye kadar, Corentin, Contenson, Peyrande ve ajanlarının vazifesi çok defa, bizzat zabtiye nazırını gözetlemek-

Nazırın Peyrad'el'a Contenson'u memuriyete almayışının sebeplerini bu hâdise izah edebilir. Corentin de arkadaşını eski makamına getirtmenin imkânsız olduğunu anlayınca, onlara haber vermeden bütün şüpheleri üzerlerine yükledi. Bu sayede hem nazırların itimadını kazanıyor, hem de Peyrande'ı istediği zaman kullanmak imkânını elde ediyordu. Nazırlar onu Peyrade'ı göz hapsine almağa memur ettiler, bu haber XVIII inci Louis'yi gülümsetti. Bu suretle Peyrande'la Contenson istedikleri gibi at koşturabileceklerdi. Uzun zaman Peyrade'ın maiyetinde çalışan Contenson hâlâ ona hizmet ediyordu. Peyrade'la Corentin'in emri mucibince ticaret muhafızlarının hizmetine girmişti. Filhakika bu iki general, aşkla bağlı bulundukları mesleğin heyecanı içinde, en mahir askerlerini, en çok malûmat sızabilecek mevkilere yerleştirmekten hoşlanıyorlardı. Esasen Contenson'un zaafları, onu iki arkadaşından çok daha aşağı düşüren sefahet alışkanlığı fazla paraya ihtiyaç hissettiriyordu. Bunun için de bir sürü işler bulup başarması lâzımdı. Contenson, (hiç bir ihtiyatsızlık yapmadan) baron de Nucingen'i memnun edebilecek tek insanı tanıdığını Louchard'e haber vermişti. Filhakika, (cezaya çarpılmadan) fertler hesabına hafiyelik yapabilecek yalnız Peyrade vardı. XVIII inci Louis ölünce, cenuplu bütün nüfuzunu kaybetmekle kalmamış, zatışahanenin mutad hafiyeliği mevkiinin kazançlarından da mahrum olmuştu. Oysa ki, kendisinden vazgeçmiyeceklerini düşünerek eski hayatına devam edip durmuştu. Kadınlar, nefis taamlar, Serkıl dezetranje (yabancılar mahfeli), sefahet için yaratılan bütün insanlar gibi çelik bir bünye sahibi olan Peyrade'ın, tasarruf yapmasına imkân bırakmamıştı. Fakat 1826 dan 1829 a kadar, 74 üne yaklaşan Peyrade'ın işleri hep tersine gidiyordu. Yıl geçtikçe refahı eksiliyor, polis teşkilâtının can

çekişmesine şahit oluyor, X uncu Charles hükûmetinin iyi göreneklerden yüz çevirdiğini kederle görüyordu. Meclis, bu müesseseyi ahlâklaştırmak gayesi ve bu şekilde işleyen bir idare mekanizmasına karşı duyduğu tiksinti yüzünden her yeni içtimada zabıtanın mevcudiyeti için zarurî olan tahsisatı kırptıkça kırpıyordu.

Peyrade, Contenson'e: «Yemekleri beyaz eldivenlerle pişirmemizi istemek gibi bir şey bu» diyordu. Peyrade'la Corintin 1830'u 1822 den itibaren seziyorlardı. Peyrade kocadıkça, gayri meşru kızına karşı beslediği sevgi çoğalmıştı. Onun hatırı için burjuva hüviyetine bürünmüştü, zira Lydie'sini efendiden bir adamla evlendirmek istiyordu. Bunun için —bilhassa üç yıldır— Paris polis müdürlüğünde olsun zaptiye nezaretinde olsun açık, okkalı bir mevkiie kurulmak emelinde idi. Nihayet böyle bir makam da keşfetmişti; Corentin'e bu «teşkilât, zaruretini ergeç hissettirecektir» diyordu; polis müdürlüğünde bir istihbarat bürosu ihdas edilmesi gerekti. Bu makam, umumî idareyi dağınık kuvvetlerden faydalandırmak için adlî zabıta ve krallık polisile, asıl payitahtaki emniyet teşkilâtı arasında bir nevi mutavassıt vazifesi görecekti. Üç polisi birbirine bağlıyacak halka, siyaset ve adalet cihazlarının bazı ahvalde kendisine baş vurup malûmat alabilecekleri arşivci olsa olsa Peyrade'dı. Elli beş yıl ketumiyet göstermişti, bu vazifeye yaşı itibarile de münasipti. Peyrade —Corentin'in de yardımiyle— küçük Lydie'sine cihaz ve koca bulabileceğini umuyordu. Corentin, işe Peyrade'ı karıştırmadan, emniyet umum müdürüne meseleyi açmış, cenuplu olan müdür, teklifin Paris polis müdürlüğü tarafından yapılmasını lüzumlu bulmuştu.

Contenson, kahvenin masasına, elindeki altınla «size söyliyeceklerim var» mânasına üç defa vururken, hafiyeler piri: «Paris polis müdürüne kimi balta etsem, hangi teline dokunsam» diye düşünüyor, görünüşte abdal abdal gazetesini devrediyordu. Saint Honoré sokağı boyunca yürürken: «Zavallı Fouchémiz, o büyük adam öldü. XVIII inci Louis'le aramızda vasıta olanlar gözden düştü. Zaten artık yetmişindeki adamdan kimsenin hayır umduğu yok; dün Corentin de söylüyordu ya... Ah ah... Ne hata ettim Véry'nin yemeklerine alıştırdım kendimi... Nefis şarapların tiryakisi oldum. Hovardalığa dadandım, param oldukça koştum kumara... Corentin'in dediği gibi: Mevki sahibi olmak için yalnız zekâ para etmiyor, kendini çekip çevirmesini de bilmek şart... Yattığı yer nur olsun ,gerdanlık meselesinde, fahişe Oliva'nın yatağı altında kalmadığımı öğrenince mösyö Lenoir: «Senin ada molacağın yok!» diye çıkışmıştı, hakkı varmış doğrusu...»

Sayın Canquoêlle babanın (evinde ona böyle hitap ediyorlardı) Moineaux sokağının 4 üncü katındaki dairesinden ayrılmayışı, hiç de sebepsiz değildi. Evin vaziyetinde, korkunç mesleğinin icrasını kolaylaştıran özellikler bulmuştu. Saint Roch sokağının köşesindeki bu ikametgâhın bir tarafında bina falan yoktu. Hane merdiven vasıtasile iki kısma ayrılmıştı. Her katta birbirinden tamamen ayrı iki oda vardı. Bu iki oda Saint Roch sokağına bakıyordu. Dördüncü katın üstündeki tavan arası ikiye bölünmüştü. Bunlardan biri mutfak olarak kullanılıyor, ötekinde Canquoêlle babanın tek hizmetçisi. Felemenkli bir kadın oturuyordu. Lydie'yi bu kadın büyütmüştü Canquo'lle baba yekdiğerinden ayrı iki dairenin birini yatak odası, ötekini çalışma odası yapmıştı. Çalışma odasının Moineaux sokağına bakan penceresinin karşısında bir köşe duvarı yükseliyordu. Peyrade'ın yatak odası ile çalışma odası genişti, merdivenden uzaktı. İki arkadaş bu sayede, kimsenin duymasından ve görmesinden çekinmeden, konuşabiliyorlardı. Bu çalışma hücresi, tam korkunç meslekleine göre kurulmuştu. Peyrade, ne olur ne olmaz diye Felemenklinin odasına ot yatak yerleştirmiş, zemine bir post sermiş, pek kalın bir halı döşemişti. (Sözde çocuğunun süt ninesini rahat ettirmek istiyordu.) Fazla olarak şömineyi de tıkamıştı. Borusu dış duvardan Saint Roch sokağına çıkan bir soba kullanıyordu. Sonra, alt kattaki kiracıların en ufak bir gürültü duymalarına mâni olmak için döşemeye birçok halılar yaymıştı. Hafiyelik işlerinde mütehassıs olan Peyrade, ara duvarı, tavanı, döşemeyi, haftada bir yokluyor, zararlı haşaratı öldürmek istiyormuş gibi, muayeneden geçiriyordu. Corentin bu çalışma odasında şahitsiz ve dinleyicisiz konuşabileceklerinden emin olduğundan, kendi evinde meşveret kurmadıkları zaman hep buraya geliyordu. Corentin'in oturduğu yeri bilen iki kişi vardı: Kırallık emniyet umum müdürile Peyrade.

Corentin mühim vakalarda, bakanlık veya sarayın mutavassıt olarak yolladığı şahsiyetleri, evine kabul ederdi. Ama hiçbir ajan, ikinci sınıf hiçbir memur oraya ayak basmamıştı. Mesleğe ait işleri Peyrade'ın odasında düzenlerdi. Bu gösterişsiz hücrede öyle plânlar kuruldu, o çeşit kararlar alındı ki, duvarların dili olsa garip vakainameler ve meraklı dramlar dinliyebilirdik.

1816 dan 1826 ya kadar muazzam hâdiseler orada incelendi. Fransanın üzerine çökecek olayların tohumları oracıkta keşfedildi. Baş müddeiumumî (savcı) Belant kadar basiretli, ama ondan daha bilgili olan Peyrade'la Corentin 1819 danberi, bu odada şöyle konuşuyorlardı:

«XVIII inci Louis falan veya filân tedbiri olmıyor... Falanca bakanı atmıyor, şu halde? Kardeşinden nefret ediyor demek, ona miras olarak bir ihtilâl bırakmak istiyor?»

Peyrade'ın kapısı bir arduvazla süslüydü. Hafiye bazan bu levhada garip işaretler, tebeşirle çizilmiş şifreler bulurdu. Bu şeytan işi muammalar, erbabı için apaçık mânalar ifade ederdi. Peyrade'ın oturduğu daire pek fakirane idi. Karşısında Lydie'nin bir antişanbırdan, küçük bir salondan, yatak odası ve tuvalet kabinesinden müteşekkil dairesi vardı. Lydie'nin oda kapısı da Peyrade'inki gibi, iki sağlam meşe tahtasının arasına yerleştirilmiş, kalınca bir demir tabakadan ibaretti, kilit ve rezelerile zından kapıları kadar müstahkem bir kapıydı bu. Evde kapıcı falan olmamasına rağmen Lydie burada hiç korkmadan yaşayabiliyordu. Yemek odasının, küçüksalonun, yatak odasının bütün pencereleri havai çiçek bahçelerile süslüydü. bütün odalar lüks eşya ile dolu ve Felemenge has bir temizlikle pırıl pırıldı. Hollandalı süt anne Lydie'den hic ayrılmamıştı. Ona «kızım» diye hitap ediyordu. İkisi de büyük bir intizamla kiliseye gidip gelirdi. Kadınlardaki bu dindarlık, komşu bakkal nezdinde Canquoêlle babanın kredisini arttırmıştı. Bu kiralcı bakkalın dükkânı da ayni binada Moineaux sokağile Saint Roch sokağının köşesinde idi. Ailesi ve garsonları birini katla zemin katını tutuyorlardı. İkinci katta ev sahibi oturuyordu, üçüncü, yirmi yıldanberi bir mücevherciye kiralanmıştı. Her kiracı da dış kapının bir anahtarı vardı. Bakkalın karısı bu kendi halinde aile halkına gelen mektup ve paketleri memnuniyetle alırdı. Üstelik dükkânda bir posta kutusu da vardı. Bu teferruat bilinmezse; yabancılar da, Paris'i tanıyanlar da, bu evi bir istisna haline sokan sükûnet, huzur, emniyet ve esrarengizliğe akıl erdiremezler. Gece yarısından itibaren, Canquoêlle baba, her çeşit dolaplar çevirebilir, evine casuslar ve nazirler, kadınlar ve fahişeler sokabilir kimsenin de ruhu duymazdı. Felemenkli kadın, bakkalın aşçısına Peyrede'dan bahsederken «sineği bile incitmez» diyordu. Mahalleli onu dünyanın en iyi adamı biliyordu. Canquoêlle baba, kızından bir şey esirgemezdi. Ona müzik hocası olarak Shmuke'i getirmiş, Lydie bu sayede besteqâr mertebesine varmıştı. Resimde de bir hayli hüner sahibiydi. Peyrade her pazar yemeği kızile beraber yerdi. O gün münhasıran baba olurdu. Lydie sofu değildi, ama dindardı. Perhizleri kaçırmaz, her ay günah çıkartmaya giderdi. Bununla beraber arada sırada tiyatroya uğramakta mhzur görmez, güzel hvalarda Tuileries'de dolaşırdı. Bütün eğlencesi de bunlardan ibaretti işte, çünkü alabildiğine münzevi yaşıyordu. babasını perestiş edercesine seven kız, onun

meş'um kabiliyetlerinden, karanlık meşgalelerinden tamamen habersizdi. Bu pek nezih çocuğun saf hayatını hiç bir arzu bulandırmamıştı. Annesi gibi güzel ve servi endamdı. Tatlı bir sesi, şirin kumral saçlarla çerçiveli zeki bir yüzü vardı. Primitif ressamların «mukaddes aile» tablolarına yerleştirdikleri o mistik melekelere benzerdi. Mavi gözlerinin bakışı, üzerinizde dolaşınca semavi bir huzme serpiyor sanırdınız. Hiçbir moda mübalâgasına kapılmadan, masum ktyafeti, kadın kadıncık kokuyordu. Bu meleğin babası olan ve onun ilâhî temasile tazeleşen ihtiyar bir şeytan tasavvur ediniz Peyrade'la kızı hakkında bir fikir edinebilirsiniz. Biri bu elması kirletmiş olsa, baba onu yok etmek için müthiş bir kapan icat ederdi. Böyle tuzaklar restorasyon devrinde birçok zavallıların başını yedi. Senede bin ekü, Lydie ile dadı dediği Katt'e kâfi geliyordu.

Peyrade, Moineaux sokağının başına varınca Contenson'u farketti, öne geçti, yukarı çıktı. ajanının merdivenden çıktığını duydu, Felemenkli kadın henüz mutfağın kapısından başını uzatmadan, onu içeri aldı.

— Hayrola filozof? Acele bir iş mi var böyle?

Peyrade, Contenson'a filozof lâkabını takmıştı. Hafiyeler Epiktet'i de bu ada lâyık doğrusu.

— Eh... Şöyle on bin frank kadar bir kazanç.

— Nedir bakalım? Siyasî bir iş mi?

— Yok canım... Enailik. Biliyorsunuz ya, baron de Nucingen olacak Patentalı ihtiyar hırsız, Vincennes ormanında gördüğü bir kadının hasretiyle kişneyip duruyor. karı, bulunmazsa, herif nalları dikecek; dün doktorlar bir konsoltasyon yapmış, oda hizmetçisinden duydum. Ben sultan hanımı bulmak behanesiyle bin frangını sızdırdım bile...

Contenson baronla Esther'in nasıl karşılaştıklarını anlattı, ve Nucingen'in bazı yeni malûmat da elde ettğiini sözlerine ekledi.

Peyrade:

— Âlâ! dedi. Bu Dulcinée'yi (1) buluruz. Barona söyle. Bu akşam arabayla Chaps Elysées'ye, Marigny Hayabani köşesindeki Gabriel geçidine gelsin.

Peyrade, Contenson'u sepetledi; mutadı veçhile kızının kapısını vurdu. Şen şatır içeri girdi. Nihayet arzu ettiği mevkii ele geçirmesini mümkün kılacak bir fırsat zuhur etmişti. Lydie'yi alnından öptükten sonra nefis bir koltuğa gömüldü ve kızına:

(1) Don Quichotte'un, uğrunda cenklere giriştiği köylü kadın.

— Bana bir parça çal.. dedi.

Lydie piyanoda Bethoven'in bir morsosunu teganni etti.

İhtiyar kızını dizlerinin arasına alarak:

— Mükemmel çaldın sevgili yavrum.. dedi. Biliyor musun, artık yirmi bir yaşımıza bastık, babamız yetmişi geçti, evlenmemiz lâzım...

— Ben mes'udum burada...

Peyrade:

— Yalnız beni mi seviyorsun diye sordu, bu çirkin, bu ihtiyar babanı ha?

— Peki kimi sevdiğim istiyorsun?

— Seninle beraber yemek yiyeceğim yavrucuğum, Katt'e haber ver. Ev bark kurmağı, memuriyete geçmeği, sana lâyık bir koca aramağı düşünüyorum... Şöyle kabiliyetli bir delikanlı... Bir gün onunla öğüne bilmelisin.

— Şimdiye kadar, kocam olmasını istiyeceğim bir tek genç gördüm.

— Ya, bir tane gördün demek?

Lydie:

— Evet, Tuileries'de.. diye cevap verdi. Geçiyordu, kolunda da kontes de Sérisy vardı.

— Adı?

— Lucien de Rubempré! Katt'la beraber bir ihlamurun altına oturmuştuk. Hiçbir şey düşünmüyordum. Yanımdaki iki hanımdan biri ötekine «işte madam de Sérisy ile, güzel Lucien de Rubempré» dedi. Ben de hanımların baktığı çifte şöyle bir göz attım. Öeki bayan «cicim diye cevap verdi... Dünyada ne talihli kadınlar var... Hanımefendi istediği gibi gönül eğlendirir, kimse kaşın üstünde gözün var diyemez. Çünkü Ronquerolles'lerin kızı, kocası da iktidar mevkiinde. Arkadaşı. —Şekerim dedi, öyle ama Lucien de pahalıya mal oluyor ona... Bu sözlerin mânası ne baba?

Peyrade safdil bir eda ile.

— Saçma sapan lâkırdılar.. dedi. İhtimal politikadan bahsediyorlardı.

— Ne ise... Siz sordunuz, ben de cevap verdim... Evlenmemi istiyorsanız bana öyle bir koca bulun ki bu delikanlıya benzesin.

Baba:

— Çocuk.. dedi. Bir erkeğin güzel olması muhakkak iyi olduğuna delâlet etmez. Şirin çehreli gençler hayata başlarken hiç bir güçlükle karşılaşmaz, kabiliyetlerini işletmezler, cemiyetin o şekilde avans verişi onları baştan çıkarır... Benim sana bulmak is-

tediğim burjuvaların, zenginlerin, budalaların yaramsız ve himayesiz bıraktığı...

— Evet babaciğim?

— Kabiliyetleri meçhul kalmış bir delikanlıdır. Sen tasalanma sevgili yavrum... Ben Paris'in bütün tavan aralarını tarayabilecek durumdayım. Sevgine, bahsettiğin o yaramaz delikanlı kadar güzel, ama yüksek bir istikbale namzet, zafer ve şan için yaratılmış gençlerden birini sunar, emellerini yerine getiririm. Sahi hiç düşünmemiştim... Benim bir sürü yeğenlerim olacak, ihtimal içlerinde sana lâyık biri çıkar. Hele taşraya bir yazayım, yahut yazdırayım da...

Garip şey! O esnade, açlıktan ve yorgunluktan canı çıkan bir delikanlı, amcasını aramak için Vaculuse vilâyetinden kalkmış, yürüye yürüye Parise gelmiş, İtalie şehir kapısından başkente giriyordu. Canquoêlle babanın yeğeniydi o. Amcalarının ne olduğundan ailenin haberi yoktu. Hulya kurarken akrabalarının âkıbeti onlar için bir ümit menbaı oluyordu. Hindistandan milyonlar toplıyarak dönmüş sanıyorlardı onu. Ocak başında anlatılan bu hikâyelerle gözleri dönen bu küçük-yeğen, fantastik amcasına kavuşmak için devrialem seyahatine çıkmıştı:

Peyrade, birkaç saat, babalığının zevkini çıkardıktan sonra, saçlarını yıkadı ve boyadı çenesine kadar düğmeli mavi kumaştan kalın bir redingot giydi, siyah bir paltoya büründü ayağına sağlam tabanlı çizmeler geçirdi. Sonra Gabriel geçidi boyunca ağır ağır dolaşmağa başladı. İhtiyar bir seyyar sucu kılığına bürünen Contenson, Elysée - Bourbon bahçesi yanında onunla karşılaştı. Eski şefine, Cenk ismile hitap ederek:

— Mösyö de Saint Germain dedi. Bana beşyüz frank kazandırdınız. Ama buraya gelişimin hikmeti size şunu haber vermek için... Mel'un baron parayı uçlanmadan önce müdüriyete gidip malûmat aldı.

Peyrade:

— Herhalde sana ihtiyacım olacak, diye cevap verdi. 7, 10 ve 21 numaraları gör, kimse farkına varmadan bu adamları kullanabiliriz.

Contenson tekrar M. de Nucingen'in Peyrade'ı beklediği arabanın yanına gidip durdu. Cenuplu, arabanın kapısına doğru uzanarak:

— Ben Mösyö de Saint - Germain'im dedi.

Baron:

— Pekâlâ, buyurun arabaya! cevabını verdi ve ispire Etoile zafer takına yürümesini emretti.

— Polis müdürlüğüne gitmişsiniz mösyö le baron; iyi etmediniz. Ne sorduğunuzu ve nasıl bir cevap aldığınızı öğrenmek kabil mi?

— Contenson gibi bir herife beş yüz frank kaptırmadan önce, hak edip etmediğini anlamak istedim. Polis müdürüne sadece, ecnebi memleketlerdeki nazik bir için Peyrade isimli bir ajanı kullanacağımı, bu adama ölçüsüz bir itimat gösterip gösteremiyeceğimi sordum. Müdür bana sizin becerikli ve en namuslu insanlardan biri olduğunuzu söyledi. Mesele bundan ibaret.

— Madem ki size hakikî adımı söylemişler, şimdi lûtfen anlatın derdinizi.

Baron, Polonyalı yahudilerin o iğrenç şivesile, Esther'e tesadüfünü arabanın arkasındaki şassör'ün çığlığını, boşa giden gayretlerini uzun uzadıya ve geveze geveze izah ettikten sonra, bir gün önce evinde gecenleri, Lucien de Rubempré'nin kendini tutamıyarak gülümseyişini, Bianchon'un ve bazı dandy'lerin, meçhul kadınla bu delikanlının tanıştıklarına hükmettiklerini anlatarak sözlerini bitirdi.

— Dinleyin mösyö le baron. Evvelâ bana alelhesap on bin frank verirsiniz. Çünkü bu iş sizin için ölüm kalım meselesi. Hayatınızda bir ticaret metaı olduğuna göre size bu kadını bulmak için her çareye baş vurmak lâzım. Faka basmışsınız.

— Evet... Faka bastım.

— Daha fazla paraya ihtiyaç olursa söylerim. Bana güvenin mösyö le baron. Zannedeceğiniz gibi herhangi bir hafiye değilim ben. 1807 de Anvers'de polis genel komiseriydim. Mademki XVIII inci Louis de ölmüş bulunuyor, size mahrem olarak söyliyeyim, yedi yıl onun kontr-polisini idare ettim. Yani benimle pazarlık yapılmaz. Anlıyorsunuz ya mösyö le baron; meseleyi incelemeden, satın alınması gereken vicdanların kaça mal olacağın kestirilemez. Ama endişe buyurmayın, muvaffak olacağım. Beni muayyen bir meblağla memnun bırakabileceğinizi zannetmeyin, sizden başka mükâfat istiyorum.

Baron:

— Krallık istemeyin de...

— Hayır efendim. Sizin için işten bile değil...

— Âlâ şu halde...

— Keller'leri tanıyorsunuz?

— Adamakıllı...

— François Keller, Kont de Gondreville'in damadıdır. Dün kain pederile damat yemeği sizde yediler.

— Şeytan mı söyledi size... Herhalde yine George'un boş boğazlığı olacak...

Peyrade güldü.

— Kont de Gondreville, bana Paris polis müdürlüğünde elde etmek istediğim mevkii kazandırabilecek durumdadır. Müdür, böyle bir mevkiin ihdası hususunda 48 saat geçmeden bir rapor alacak, beni tayin etmelerini söyleyin, Kont de Gondreville'in bu meseleyle ciddî surette alâkadar olmasını temin edin; size yapacağım iyiliği bu şekilde karşılamış olursunuz. Söz verin kâfi. Zira vaadinizden cayarsanız, Peyrade hakkı için, ergeç, doğduğunuz güne lânet okursunuz.

— Şerefle temin ederim ki mümkün olan şeyi yaparım.

— Ben de sizin için mümkün olanla iktifa edersem, işiniz yürümez.

— Pekâlâ, halisane çalışacağım.

— Halisane... Bütün istediğim de bundan ibaret. Birbirimize sunabileceğimiz biraz yenice bir armağan varsa o da açık yüreklilik.

Baron:

— Anlaştık.. dedi. Sizi nereye bırakayım?

— XVI ıncı Louis köprüsünün ucuna...

Nucingen dönerken: «demek meçhul kadına kavuşacağım» diye düşünüyordu.

Peyrade, Palais-Royal'a doğru yollanmıştı. Orada baronun on bin frangını üç misline çıkarıp Lydie'nin cihazını temin etmeği denemek niyetinde idi. Kendi kendine:

— Ne garip şey.. diye söyleniyordu. Bir bakışile kızımı büyüleyen delikanlının ufak tefek sırlarını incelemek zorundayım.. Şüphesiz ki bu çocuk kadın kalplerini fethetmek için yaratılan erkeklerden.

Evine dönen baron de Nucingen, birkaç saat önceki barona hiç benzemiyordu. Yüzüne renk ve canlılık gelmişti, neşeliydi. Adamlarını ve karısını hayretler içinde bıraktı.

Du Tilet, Rastignac'a:

— Hissedarlarımız hapı yuttu.. dedi.

O esnada Opéra'dan henüz dönmüşler, Delphine de Nucingen'in küçük salonunda çay içiyorlardı.

Meslekdaşının şakasını kaçırmıyan baron, gülümsiyerek cevap verdi:

— Doğru... İçimde muamelelerle uğraşmak arzusu var.

Madam de Nucingen:

— Meçhul sevgiliyi gördünüz demek?

— Hayır... Sadece bulacağımı ümit ediyorum.

Madam de Nucingen kıskançlık duyarak, yahut öyle görünmek istiyerek:

— Şu erkekler dedi karılarını hiç bu kadar severler mi?

Du Tillet, barona:

— Hele bir kavuşun da, bizi de yemeğe çağırırsınız, sizi bu kadar gençleştiren mahlûku pek merak ediyorum doğrusu.

İhtiyar banker:

— Hilkatin şaheseri, canım.. dedi.

Rastignac, Delphine'in kulağına fısıldadı:

— Çocuk gibi kapana düşecek.

— Aldırmayın... Kâfi derecede kazanıyor.. (du Tillet bayanın süzünü keserek):

— Bir kısmını verebilir.. değil mi? dedi.

Nucingen, bacaklarından rahatsızlık duyuyormuş gibi salonda dolaşıp duruyordu.

Rastignac, madamın kulağına:

— İşte tam zamanı dedi... Yeni borçlarınızı ödetin ona...

Aynı anda, baron de Nucingen'i atlatmak için icadedilen komedide, baş rolü oynıyacak olan Europe'a son talimatı vermek maksadile Taitbout sokağına giden Carlos, ümit içinde oradan dönüyordu. Lucien de bulvara kadar ona refakat etti. Bu yarı şeytan, ktyafet ve çehresini öyle ustalıkla değiştirmişti ki, şair bile onu ancak sesinden tanıyabilmiş ve bir hayli telâşa düşmüştü. Baştan çıkarıcısına:

— Yahu.. dedi bu Esther'den daha güzel kadını nereden yakaladın?

— Cocuğum, böyle mallar Pariste bulunmaz. Bu çehreler Fransa yapısı değil.

— Görüyorsun ya, hâlâ şaşkınlık içindeyim. Hani şahane baldırlı Vénus'de dahi bu endam yok. Ateşe atıl dese, yok diyemiyecek insan, nereden avladın?

— Londranın en güzel kızıdır o. Çekmiş cini kafaya, sarhoş olmuş, bir kıskançlık yüzünden âşıkını öldürmüş, âşıkı da Londra polisine İllallah dedirten şerirlerden biri. Mesele unutulsun diye kızı bir zaman için Paris'e yollamışlar. Mükemmel bir terbiye de görmüş kaltak. Papas kızı. Fransızcayı anadili gibi konuşuyor; senin evine niçin getirildiğini bilmiyor, asla bilmiyecek de... Senin hoşuna giderse milyonlar yiyebileceğini, fakat kaplan gibi

kıskanç olduğunu anlatttlar. Esther'in yaşayış programını çizdiler, ismini bile bilmiyor.

— Ya Nucingen onu Esther'e tercih ederse?

Carlos:

— Tamam dedi. Geldin mi dediğime? Dün korktuğun şeyin, bugün olmasını istiyorsun. Ama hiç tasalanma! Bu beyaz ve sarışın kızın mavi gözleri var, güzel yahudinin tam tersi. Nucingen gibi çürümüş bir erkeği, ancak Esther'in gözleri harekete getirebilir. Tabiî cirkin bir kız olsa saklamıyacaktın. Bu bebek rolünü oynadıktan sonra emin bir adamın nezaretinde Romaya veya Madrid'e göndereceğim onu... Orada gönüller tutuşturacak!

— Mademki uzun boylu kalmıyacak, ben yanına dönüyorum.

— Git oğlum... Eğlencene bak, felekten bir gece daha çal. Ben birini bekliyorum; baron de Nucingen'in evinde olup bitenleri öğrenip gelecek

— Kim bu?

— Oda uşağının metresi... İnsan her dakika düşmanın ne halde olduğunu bilmeli.

Gece yarısı, Esther'in şassör'ü Paccard, Carlos'u, güzel sanatlar köprüsünde buldu. Pariste kimse duymadan bir iki lâf edilecek en emin yerdir burası. Konuşurken şassör bir yana efendisi bir yana bakıyordu. Şassör:

— Baron bugün saat dörtle beş arasında polis müdürlüğüne gitmiş.. dedi, bu akşam da Vincennes ormanında rastladığı kadını bulacağını söylemiş, vaad etmişler ona..

Carlos — Peşimize düşecekler ama, kimler bakalım?

— Hani ticaret muhafızı Louchard'a baş vurmuşlar.

— Ondan bir şey çıkmaz canım. Ancak adlî inzibattan korkulur. O harekete geçmedikçe, biz yürüyebiliriz...

— Başka bir havadis de var...

— Nedir o...

— Kürek dostları... Dün Pouraille'i gördüm, bir aileyi gırtlaklamış. Elli bin altın franga (1) konmuş...

---

(1) Burada frank değil thune kelimesi kullanılıyor. Fransız argosunda beş franklık sikke mânasına gelen thune'ün menşei Tunus şehridir. Eskiden Tunes telâffuz ediliyordu. Serseriler kralına da alay olsun diye Tunes kıralı denirdi. Sonra sadaka mânası ifade etti. (Ba: La langue française d'aiyaurd'hu: A. Daugat sahife 33, 34) refroi'dir (soğutmak, dondurmak, öldürmek) kelimesini de gırtlaklamak diye çevirdik.

Jaques Collin:

— Enselerler, dedi. Boucher sokağı cinayetidir bu.

Paccard, XVIII üncü Louis'den talimat almağa gelen bir mareşal tavrile:

— Emirleriniz? dedi.

Carlos, cevap verdi:

— Her akşam saat onda evden çıkarsınız, eski minval üzere Vincennes, Meudon, Ville d'Avray ormanlarına gidersiniz. Kollayan veya peşinize takılan olursa keyfine bırak; yumuşak ol, boş boğazlık et, para canlısı görün. Rubempré'nin madam için deli divane olduğunu, pek kıskandığını söyle... Hele böyle bir metresle yaşadığını hiç kimseye sezdirmek istemediğini ağzından kaçır.

— Hay hay... Silâhlanayım mı?

Carlos şiddetle:

— Sakın ha! dedi. Silâh dediğin şey neye yarar? Başı belâya sokmağa. Avcı bıçağın hiç bir şekilde kınından çıkmasın. Gösterdiğim tekme sayesinde en kuvvetli adamın bacağını kırarsın, karşına üç polis çıksa, onlar silâha davranmadan sen ikisini yere serebilirsin. Üstelik sopan da var, daha?

Şassör:

— Doğru! diye cevap verdi.

Eski kurt ve malın gözü diye anılan Paccard, demir bacaklı, çelik bilekli, İtalyan favorili, artist saçlı, istihkâm neferi sakallı idi. Çehresi Contenson'unki gibi solgun ve hareketsizdi. Ateşi içinde gizliydi, trampete çavuşuna benzeyen tavırlariyle görenlerde hiç şüphe uyandırmazdı. Poissy'den Melun'dan kaçan bir insan bu kadar kurum satamaz, Böyle itimadi nefs gösteremezdi. Kürekler Harunürreşidinin Cağferiydi o. Carlos'e karşı, Peyrade'ın Corentin'e beslediği takdirkâr dostluğu duyuyordu. Alabildiğine uzun olan bu zebellâ bir hayli de kuru idi. Sırık gibi bacakların üstünde ağır ağır yürürdü. Sağ adımını atarken, muhakkak sağ gözü de —hırsızlara ve hafiyelere vergi— sakin bir sür'atle etrafı süzer, sol göz de ayni hareketi tekrarlardı. Bir adım, bir bakış. Sert, çevik, her zaman, her şeye hazırdı. Cemiyetle savaş halinde bulunanlar için zarurî sayılan bütün meziyetlere maliktı, öyle ki Carlos, ondan bahsederken: «Yiğitlerin içkisi» denen o gizli düşmanı da olmasa üstüne adam bulunmaz, derdi. Fakat ustası, yalnız geceleri içmek suretile zaran hafifletmesini tavsiye etmiş, o da bu hal tarzını kabul etmişti. Paccard eve dönerken, Dantzig'den gelme koca karınlı bir kızın cur'a cur'a sunduğu mayi altın'ı içiyordu.

Konfessör'üm (1) dediği Carlos'u selâmladıktan sonra nefiş tüylü şapkasını başına giyerek:

— Gözümü açarım.. dedi.

İşte böylece, hâdiselerin zorile her biri sahasında hakikî bir kuvvet olan Jacpus Collin, Peyrade ve Corentin çapında insanlar, ayni alanda karşılaştılar, ihtiras veya menfaatlerinin bahis mevzuu olduğu bu kavgada dehalarını seferber ettiler. Muazzam bir servet kurmağa yetecek kadar gayret, kin, hile, kızgınlık ve meharet isteyen o korkunç fakat meçhul savaşlardan biri oldu bu. Arkadaşı Corentin'den yardım gören Peyrade hangi vasıtalara baş vurdu? Kimleri kullandı? Bu bir sır olarak kaldı. Zaten böyle şeyler onlar için işten bile değildi. Tarih, birçok ihtilâllerin hakikî sebeplerini söyleyemediği gibi bu mevzuda da dilsizdir.

M. de Nucingen'le Peyrade'ın Champs - Elysées'de görüştüklerinden beş gün sonra idi. Sabahleyin, elli yaşlarında, kibar tavırlı, mavi elbiseli bir adam, dizginleri uşağa fırlatarak muhteşem bir arabadan indi, âdeta bir vekile benziyordu. Methalin müdebdep camlı kapısını hürmetle açan uşağa baron de Nucingen'le görüşmek istediğini söyledi. Uşağın: —Kim diyeyim? sualine— mösyö le barona Gabriel geçidinden geldiğimi söylersiniz, misafir varsa, bu ismi hızlı söylemeyin sakın, yoksa koğulursunuz, cevabını verdi.

Hizmetkâr, bir dakika sonra döndü ve Corentin'i, iç dairelerden baronun kabinesine götürdü. Corentin'le banker şöyle bir bakıştılar. İkisinin de nazarlarına nüfuz etmek imkânsızdı. Münasip şekilde selâmlaşıldı, hafiye:

— Mösyö le baron! dedi. Peyrade namına geliyorum.

Kapıları sürgülemeğe giden baron:

— Âlâ. cevabını verdi.

— Mösyö de Rubempré'nin metresi, Taitbout sokağında, baş müddeiumumî mösyö de Granville'in kapatması matmazel de Bellefeuille'in bir zamanlar işgal ettiği dairede oturuyor.

Baron:

— Ne tuhaf.. diye haykırdı. Bu kadar yakında imiş ha!

Corentin:

— Bu dilber mahlûka yanıp tutuştuğunuza akıl erdirmek güç bir şey değil.. dedi. Onu görmek, bana bile zevk verdi. Lucien bu kızı o kadar kıskanıyor ki, kimseciklere göstermiyor. Kız da bayılıyor ona. Çünkü Bellefeuille'in yerine geçeli dört yıl olduğu halde yüzünü, henüz ne kapıcı görebilmiş, ne komşular, ne de

(1) Konfesör: Günah çıkaran Papaz.

evin kiracıları. Sultan hanım ancak geceleri gezintiye çıkıyor, dolaşırken arabanın perdeleri kapalı, ve madamın yüzü örtülüdür. Lucien'in bu kadını saklamak isteyişindeki hikmet, yalnız kıskançlık değil. Clotilde de Grandlieu ile evlenmek arzusunda üstelik madam de Sérisy'nin de canı çiğeri. Tabiatile hem muhteşem sevgilisine bağlı, hem de nişanlısından çekiniyor. Sözün kısası duruma hâkimsiniz. Çünkü Lucien zevkini, menfaatlerine ve gururunu feda edecektir. Zenginsiniz. İhtimalki tadıp tadacağınız son saadettir bu, kesenin ağzını açın. Meramınıza fam döşambr sayesinde varabileceksiniz, bu hizmetçi kıza beş on bin frank verdiniz mi, sizi madamın yatak odasına gizleyiverir. Eh... Böyle bir fırsat da on bin frank değer doğrusu.

Bu sözleri söylerken, Corentin'in takındığı, keskin, açık ve mutlak edayı tarife imkân yoktur. Öyle ki, çoktanberi, hareketsiz çehresinde hiç bir hayret alâmeti göstermemeğe alışık olan baron bile onu şaşkın şaşkın dinliyordu.

Corentin tam bir âmir tavrile devam etti:

— Sizden arkadaşım hesabına beş bin frank istemeğe geldim. Verdiğiniz paranın yarısını uçurdu, tabiî size güvenerek.

(Sonra para isteğinin ehemmiyetini unutturmak için sözü değiştirerek):

— Fakat asıl mesele bu değil.. dedi. İhtiyarlık çağınızda başınızı derde sokmak istemiyorsanız, istediği memuriyete geçirin onu, bu sizin için pek kolay bir iş. Krallık emniyet umum müdürüne, dün bu mevzuda bir takrir gönderildi. Bütün mesele Gonderville'in Paris polis müdürüne Peyrade'i tavsiye etmesi. Malin kont de Gondreville'e, «sizi Simeuse beylerinden kurtaranlardan birini minnettar bırakmış olacaksınız.» deyin, kâfi o harekete geçer.

Corentin'e beş tane bin franklık banknot uzatan baron:

— Buyurun mösyö dedi.

— Fam döşambrın Paccard isimli bir dostu var. İri, yarı bir şassör. Provence sokağında bir saracın evinde oturuyor. Prenslik taslayan beyzadelere ücretle şassörlük yapıyor. Madam Van Bogaseck'in oda hizmetçisini, Vermut'u bir hayli seven bu insan azmanı vasıtasile elde edebilirsiniz.

Haşiye makamında söylenen bu cümleler şüphesiz ki beş bin frankın karşılığıydı.

Baron; Corentin'in ne cins adam olduğunu anlamağa çalışıyordu. Belli ki karşısındaki zat âdi bir hafiye değil, bir hafiyelik bürosu müdürüydü. Fakat, harflerinin en az dörtte üçü yok olan

bir kitabe, arkeoloğlar için nasıl meçhul kalırsa, Crentin de baron için öyle bir muammâ olarak kaldı.

— Oda hizmetçisinin adı nedir? diye sordu.

— Eugénie! cevabını veren Corentin, baronu selâmlıyarak oradan ayrıldı.

Sevincinden kabına sığamıyan Nucingen, işi gücü, büroyu, bankayı bıraktı. İlk sevgilisinin, ilk randevusuna gitmeği kararlaştıran yirmi yaşındaki bir delikanlının saadeti içinde odasına çıktı. Hususî kasasında bulduğu bin franklık bütün kaimeleri aldı. Böylece küçük bir köyü, bahtiyar edebilecek bir serveti, 55 bin frangı cebine yerleştirdi.

Milyonerlerin, har vurup harman savurmaları, ancak kazançtaki hırslarile mukayese edilebilir. Bir heves, bir iptilâ bahis mevzuu oldu mu bu karunlar için para hava gibidir. Onlar için bulunması güç olan şey para değil, kapristir. Büyük spekülâsyonların çileden çıkarak heyecanı içinde, doyan, bıkıp usanan bu kuru kalpler için dünyada en nadir şey: Zevktir.

Nucingen kumar oynamaz, güzel sanatları korumazdı. Hiç bir fantazisi yoktu. Demek ki Esther'e karşı duyduğu sevdaya körü körüne yuvarlanacaktı. Zaten Carlos Harrera da buna güveniyordu ya...

Baron, kahvaltıdan sonra, oda uşağı Georges'i çağırttı. Ona Taitbout sokağına gidip, madam Van Bogseck'in fam döşembı matmazel Eugénie'den mühim bir iş için dairesine uğramasını rica ettiğini bildirmesini emretti. —Onu kollar, gelince, işinin gümüş olduğunu söyliyerek— odama çıkarırsın, dedi.

Georges, Europe - Eugénie'yi gelmeğe razı edebilmek için bin dereden su getirmek zorunda kaldı. Madam dışarı çıkmasına izin vermiyordu, giderse yerinden olacaktı, vesaire vesaire... Uşak, onu yola getirinceye kadar bir hayli uğraştı ve gayretlerini baronu ballandıra ballandıra anlatarak ondan on lira kopardı. Gözleri yakut gibi parlıyn efendisine:

— Şayet, madam bu gece gezmeğe giderken onu da beraber götürmezse saat on sularında, buraya gelecek...

Diyerek beyanatını tamamladı. Nucingen:

— Âlâ! dedi. Dokuzda beni giydirmeğe gelirsin. Çünkü mümkün mertebe çeki düzen vermek istiyorum kendime. Zannederim, sevgilimin huzuruna çıkacağım artık, yoksa para hükümsüz bir şeymiş.

Saçlarını favorilerini boyadı. Saat dokuzda, yemeğe oturmadan önce, banyosunu aldı. Bir güvey tuvaleti yaptı. Kokular

sürüldü, iki dirhem bir çekirdek oldu. Bu istihaleden haberdar olan madam la baron kocasını görmek zevkine dayanamadı.

— Allah Allah.. dedi. Ama gülünçleşmişsiniz, hele favorilerinizi bir kat daha sert gösteren şu beyaz kravatı çıkarıp, siyah satenden bir kravat bağlayın. Zaten bu ihtiyar harcı; İmparatorluk devrinin modası bu kılıkla emekli bir adliye müşavirine dönmüşsünüz. Tanesi yüz bin frank eden şu elmas düğmeleri de sökün bakalım. Sonra maymun kız sizden isterse vermemezlik edemezsiniz. Bir sürtüğe verecek olduktan sonra, benim kulaklarımın ne günahı var?

Karısının sözlerindeki doğruluğu takdir eden zavallı banker, yüzünü ekşite ekşite ona itaat ediyor, bir taraftan da söyleniyordu.

— Gülünç, gülünç... Sevgili mösyö de Rastignac'cığınız için giyinip kuşanırken ben hiç gülünçsünüz dedim mi size?

— Ümit ederim ki beni hiç bir zaman gülünç bulmadınız da ondan, ben tuvaletimde böyle imlâ yanlışları yapacak kadın mıyım? Şöyle bir dönün bakayım. Çeketinizi dük de Maufrigneuse gibi yukarıya kadar düğmeleyin, yalnız üstteki iki düğme çözük kalsın. Genç görünmeğe gayret edin.

Georges:

— Mösyö dedi. Matmazel Eugénie geldi...

Banker:

— Allahasmarladık madam diye bağırdı.

Karısının müşaverelerini dinlemiyeceğinden emin olabilmek için onu karşılıklı dairelerinin ucuna kadar teşyi etti.

Dönerek Eugénie'nin elini tuttu, ve kızı bir nevi alaylı hürmetle odasına götürdü:

— Hoş geldin yavrum! dedi. Pek bahtiyarsın; dünyanın en güzel kadınına hizmet ediyorsun çünkü, bana arka çıkar, menfaatlerimi gözetirsen istikbalin parlaktır.

— Yo... Hani on bin frank verseniz yine de razı olamam. Anlıyorsunu ya mösyö le baron ben herşeyden önce namuslu bir kızım.

— Elbet.... Namusunuzun da ücretini ödemek niyetindeyim, ticarette merak derler buna...

Europe — Aması var.. dedi. Madamın hoşuna gitmezseniz, hani pek de mümkün ya, darılır, ekmeğimden olurum. Halbuki yılda bin frank geçiyor elime...

— Bin frangın kapitali yirmi bin franktır. Bu parayı verirsem hiçbir şey kaybetmezsiniz.

— Doğrusu babacığım, böyle konuşursanız can dayanmaz, hani para?

Baron, banknotları birer birer göstererek:

— İşte.. dedi.

Her binlik Europe'un gözlerinden bir kıvılcım fışkırtıyordu. Baron kızın paraya bu kadar haris olacağını umuyordu zaten.

Europe hilekâr çehresini bankere doğru kaldırdı! Ona kurnazca bakarak:

— Hadi, yerimin hakkını ödüyorsunuz ama ya namus, ya vicdan?

— Vicdan o kadar paraetmez ya, ne ise... Beş bin frank daha verelim.

Bunları söyliyerek banknot destesine beş bin frank daha ilâve etti.

— Öyle değil... Vicdan için yirmi bin frank, beş bini de yerimin hakkı, kaybedersem...

— Nasıl istersen. Ama bunları kazanmak için, gece el ayak çekildikten sonra, beni hanımın odasına saklaman lâzım.

— Huy hav ama, sizi saklıyamı taş çatlasa kimseye söylemiyeceğinizi temin ederseniz? Sonra, önceden haber vereyim. Madam Türk gibi güçlü kuvvetlidir. Mösyö de Rubempré'yi deli gibi sever, milyon verseniz hainlik etmez. Enailik ama, ne yaparsınız kanı öyledir işte. Sevdalanınca namuslu bir kadından beter olur. Ormana beraber gittikleri zaman, mösyönün eve döndüğü pek enderdir. Bu akşam yine gittiler, şu halde sizi kendi odama gizler, madam yalnız dönerse gelip alırım. Salonda beklersiniz. Madamın oda kapısını açık bırakırım. Sonra.. eh artık sonrası da sizin bileceğiniz iş, hazırlanın.

— Yirmi beş bin frangı sana salonda veririm, al gülüm ver gülüm.

— Aşkolsun, pek itimat gösteriyorsunuz doğrusu...

— Benden para sızdırmak için çok fırsatlar geçer elin, tanışırız.

— Pekâlâ, gece yarısı Taitbout sokağında olun. Ama otuz bin frank alın üzerinize gece yarısından sonra arabalar gibi oda hizmetçilerinin namus ücretine de zam biner.

— İhtiyaten sana bir bono vereceğim.

Europe:

— Yok, yok diye bağırdı... Peşin para olmazsa benden paso.

Gece yarısından bir saat sonra, Europe'un yattığı tavan arasına gizlenen baron, bir aşk randevusuna gelenlerin şiddetli

helecanları içinde yaşıyordu. Kanının ayaklarında kaynadığını, başının fazla kızgın bir buhar kazanı gibi çatlamak üzere olduğunu hissediyordu. (Sonraları macerayı du Tillet'ye anlatırken: — Ruhan aldığım zevk hani yüzbinlerce frank, değerdi, diyordu.) Sokaktaki en küçük gürültülere kulak kabartıyordu. Sabahın ikisinde, sevgilisinin arabasını bulvardan duydu. Büyük kapı rezeleri üstünde dönerken, kalbi ipek gömleğini kaldıracak şekilde eçarpıyordu. Demek ki, nihayet Esther'in semavî ve ateşin çehresini tekrar görecekti, Bu ilâhî dakikayı bekleyiş onu öyle heyecanlandırıyordu ki servetini kaybetmek bahis mevzuu olsa bu kadar çarpıntı duymazdı.

— Oh.. diye söylendi. Yaşamak bu ise... Hattâ lüzumundan fazla yaşamak. Galiba hiç bir halt karıştıramıyacağım bu gidişle..

Europe arzı endam ederek:

— Madam yalnızdır, ininiz dedi. Sakın gürültü yapmayın ha koca fil.

Gülerek:

— Koca fil.. diye tekrarladı, ve kızgın demirlere basıyormuş gibi yürüdü

Europe, elinde bir şamdan, öne düşmüştü. Baron salona girince, Europe'a banknot destesini uzatarak:

— Al, say.. dedi.

Europe, Otuz adet binliği ciddî bir eda ile aldı, bankeri salona kilitliyerek dışarı çıktı. Nucingen, dosdoğru yatak odasına yürüdü. İngiliz dilberi:

— Sen misin Lucien? diye seslendi.

Nucingen:

— Hayır güzel çocuk! dedi. Fakat sözünü bitiremedi, karşısında Esther'in tam mânasile zıddı bir kadın görerek şaşırdı kaldı. Siyah saçlar yerine sarı saçlar, kuvvete mukabil zaaf, Arabistan güneşinin kıvılcımları yerine tatlı bir Britanya gecesi.

İngiliz kızı, zile sanlarak:

— A... A... Üstüme iyilik sağlık... Nereden çıktınız? Kimsiniz, ne istiyorsunuz? dedi. Zillerden hiç ses çıkmadı.

Baron:

— Zilleri pamukla tıkadım. Fakat hiç korkmayın. İşte gidiyorum; otuz bin frangı suya attık. Siz gerçekten mösyö de Rubempré'nin metresi misiniz?

İngiliz kızı:

— Öyle sayılır, efendi amca... (Nucingen'in şivesini taklit ederek) ama sen kimsin bakalım?

Baron acınacak bir eda ile:

— Fuka basan bir adam cevabını verdi.

Kız alaylı alaylı:

— Güzel bir kadın uğrunda fuka basmaktan ne çıkar? dedi.

— Müsaade ederseniz yarın size bir mücevher yollıyayım da, baron de Nucingen'i hatırlarsınız.

Çılgın gibi gülerek:

— Tanımam.. dedi. Ama hediyenin başında veri var. Koca ırz düşmanı...

— Daha tanırsınız... Allahaısmarladık madam. Krallara lâyık bir parçasınız ama ben altmışını geçmiş zavallı bir bankerim. Sevdiğim kadının üzerimde ne sihirkâr bir nüfuzu olduğunu anlatıyorsunuz bana, çünkü sizin fevkalbeşer güzelliğiniz bile onu unutturamadı.

İngiliz kızı:

— Bakındı hele.. sözleriniz pek zarif..

— Onları ilhameden kadın kadar zarif değil.

— Otuz bin franktan bahsediyordunuz, kime verdiniz bu parayı?

— Oda hizmetçiniz olacak mel'una!

Kadın zile bastı, Europe uzaklarda değildi:

— O, o diye bağırdı. Madamın odasında yabancı bir erkek ha! Ne ayıp!..

— Buraya sokmanız için otuz bin frank mı vermiş size?

— Hayır madam, çünkü ikimiz birden otuz bin frank etmeyiz.

Europe yüksek sesle: Hırsız var diye acı acı bağırmağa başlayınca korkuya düşen baron kapıya doğru fırladı.

Europe onu merdivenlerden yuvarlayarak, arkasından:

— Koca haydut! diye bağırdı... Beni hanımıma söylersiniz ha! Hırsız var, hırsız var.

Yeise düşen, âşık baron, başka bir hakarete uğramadan, bulvarda bekliyen arabasına bindi; artık hangi hafiyeye bel bağlıyabileceğini bilmiyordu.

Europe, cadı gibi İngiliz kızının karşısına dikilerek:

— Yoksa madam kazancıma mı mâni olmak istiyor? diye çıkıştı.

İngiliz kadın:

— Fransız âdetlerini bilmiyorum da.. dedi.

Europe, küstah bir tavırla cevap verdi:

— Mösyöye bir kelime söylersem, yarın sepetler sizi...

Baron, memnun kalıp kalmadığını soran, Georges'a:

— O hınzır hizmetçi kanı, otuz bin frangımı dolandırdı.. dedi. Ama suç bende, hem de suçun büyüğü.

— Demek mösyönün tuvaleti bir işe yaramadı. Hey aksi şeytan... O pastilleri bedavaya kullanmanızı tavsiye etmem.

— Ümitsizlikten ölüyorum Georges, üşüyorum... Kalbim buz kesiyor; artık Esther'e elveda! dostum.

Böyle mühim hallerde Georges daima efendisinin dostu olurdu.

Europe'un mimikler ilâve ederek gülünç bir şekilde anlattığı bu sahneden iki gün sonra, Carlos'la Lucien baş başa yemek yiyorlardı.

Papaz cigarasını Lucien'in ateşinden yakarak, yavaş sesle:

— Yavrum dedi. İşlerimize ne polis burun sokabilmeli, ne başkası, mide bulandırır. Baronu da ajanlarını da yola getirmek için bir çare buldum. Biraz cesaret ister ama hiç şaşmaz. Madam de Sérisy'nin yanına gider, ona karşı pek nazik hareket edersin. söz arasında, bir hayli zamandanberi madam de Nucingen'den bıkan Rastignac'ın hatırı için, metresini saklamağa razı olduğunu, baron de Nucingen'in bu kadına ebayı vaktiğini, seni gözetlemek için peşine hafiyeler taktığını, halbuki sırf Rastignac'ın gönlü kırılmasın diye bu işe katlandığını, fakat bu yüzden Grandlieu'ler nezdindeki itibarının tehlikeye düşeceğini anlatırsın. Birlikte polis müdürlüğüne gitmek için vekil olan kocasının yardımını rica edersin. Bir kere müdür beyin karşısına çıkınca, yakında geniş hükûmet makinesinin içine girip en mühim pistonlarından biri olacak bir politikacı tavrile şikâyete başlarsın, bir devlet ricali zihniyetile polis amlıyor görünür, müdür bey de dahil emniyetçilere hayranlık göstersin. En güzel makineler bile duman çıkarır, yahut leke yaparlar. Ancak icabettiği kadar çıkış, müdür beye hiç de kırılmış olmadığını yalnız adamlarını kollaması gerektiğini, bunun için de müteessif olduğunu söyle. Sen ne kadar yumuşak davranır, ne derece kibar hareket edersen, müdür de ajanlarını o nrtebe haşlar. Bizim de başımız rahatlar, Esther'i de getirtebiliriz, ormanda ceylân gibi inliyordur şimdi.

O zamanki polis müdürü, eski bir hâkimdi. Eski hâkimler polis müdürü olunca pek genç kesilirler, hukuk ilmile işba halindedirler. Bütün işleri kanuna bağlamak isterler. Vahim vak'alarda zaruret halini alan keyfî hareketlere, kolay kolay yanaşmazlar, halbuki böyle anlarda polis müdürünün faaliyeti, yangını söndürmek vazifesile mükellef itfaiyeninkine benzemelidir. Devlet şûrası reisi vekilinin huzurunda, müdür, zabıta teşkilâtının birçok yolsuzlukları olduğunu kabul etti. Suiistimallerden dert

yandı, baron de Nucingen'in kendisini ziyaret edip Peyrade hakkında malûmat istediğini hatırladı. Böyle aşırı hareketlerin önüne geçeceğine söz verirken, doğrudan doğruya kendisine müracaat ettiği için Lucien'e teşekkür etti. Sırrını muhafaza edeceğini söyledi; vaziyeti çakmış gibi davrandı. Vekille, polis müdürü arasında, ferdin, hürriyeti, ikametgâh masuniyeti hakkında parlak cümleler teati edildi. Mösyö de Sérisy, krallığın yüksek menfaatleri icabettirdiği zaman gizli kanunsuzluklara bas vurulabileceğini, fakat devlet vasıtalarının ferdî menfaatlere tatbikinin cürüm teşkil edeceğini hatırlattı.

Ertesi sabah Peyrade, pek sevdiği David kıraathanesine gidiyordu. Çiçeklerin açtığını görmekten zevk duyan sanatkâr gibi, oradaki burjuvaları seyretmekten hoşlanırdı. Yolda sivil bir jandarma yanına yaklaştı, kulağına:

— Ben de evinize gidiyordum dedi. Sizi müdüriyete götürmek emrini aldım.

Peyrade, ağzını açmadı, bir araba tuttu, jandarma ile beraber bindi. Polis müdürü onu müdüriyetin bahçesindeki ağaçlıklı yola götürdü. Üç aşağı beş yukarı dolaşarak, en âdi bir adammış gibi payladı.

— 1809 danberi sizi idareye almamaları sebepsiz değilmiş mösyö dedi. Hem bizim başımızı, hem de kendinizinkini ne belâlara sokacağınızı düşünmüyor musunuz?

Bu tekdir ziyafeti bir yıldırım darbesile sona erdi. Müdür huşunetle zavallı Peyrade'a kendisine şimdiye kadar yapılan senelik yardımı kestiğini, bundan böyle sıkı bir göz hapsi altında bulundurulacağını bildirdi. İhtiyar bu soğuk duşu büyük bir sükûnetle karşıladı. Can evinden vurulan adam his ve hareket kabiliyetini tamamen kaybeder. Lydie'nin babası geçeceği yeni memuriyete güvenirken, arkadaşı Corentin'in sadakalarına kalıyordu.

İhtiyar, mevkiinin verdiği ihtişam içinde çalımlı çalımlı duran âmirine:

— Size tamamen hak veriyorum, ben de polis müdürlüğü yaptım.. dedi (müdür mânalı mânalı titredi) yalnız şurasını arzetmeme müsaade buyurunuz, kendimi mazur göstermeğe kalkışacak değilim, fakat beni hiç tanımıyorsunuz. Sabık Holanda umumî komiserine hitap ediyorsanız sözleriniz lüzumundan fazla sert, âdi bir hafiyeyle konuştuğunuza kaniseniz pek mülâyim. (Bir an durdu. Müdürün sustuğunu görerek devam etti): Sadece, söyliyeceğim lâkırdıya dikkat buyurmanızı rica edeceğim, ne polisinizin işine karışacağım, ne kendimi müdafaaya yelteneceğim. Ama fırsat zuhur edecek, göreceksiniz ki bu meselede aldatılan

biri var. Şimdilik bu, kulunuzdur. Ama ilerde, benmişim diyeceksiniz.

Hayretini saklamak için dalgın ve düşünceli bir tavır takınan müdürü selâmlıyarak ayrıldı. Kolu kanadı kırık bir halde evine döndü içinde baron de Nucingen'e karşı derin ve soğuk bir tehevvür dalgalanıyordu. Contenson, Corentin ve Peyrade'ın kafasında toplanan sırra olsa olsa bu sakil banker hıyanet edebilirdi. Merdanına erdikten sonra vaadine yan çizmek istemişti anlaşılan. Bankerlerin en kurnazının ne anasının gözü olduğunu onunla bir kere konuşunca anlamıştı: «Herif herkesle hesap kesiyor, bize de lolo... Ama ben öcümü alırım.. diyordu. Şimdiye kadar Corentin'den hiç bir şey istemedim. Bu hain altın babasını haklamak için yardımını isterim. Mel'un baron, günün birinde, kızının arzına geçildiğini görünce, benim ne adam olduğumu anlarsın. Ama herif, kızını seviyor mu bakalım?..»

Ümitlerini altüst eden o felâket akşamı, ihtiyar on yaş birden kocamıştı. Dostu Corentin'le konuşurken, kızına, mabuduna, incisine, hazin bir istikbal terkedeceğini düşünerek gözleri yaşarıyordu.

Corentin ona:

— Meseleyi takip ederiz dedi. Önce seni gammazlayan baron mudur acaba, onu anlamalı. Gondreville'e güvenmekle hata etmedik mi? Bu ihtiyar kurt bize o kadar borçlu ki iflâhımızı kesmek işine gelir. Onun için damadı Keller'i gözetliyorum, siyaset budalası. Herhangi bir suikaste burun sokması pek mümkündür. Yarın Nucingen'ler de olup bitenleri, sevgilisini görüp görmediğini, bu kazığın bize nereden geldiğini öğrenirm. Canını sıkma! Zaten polis müdürü de ömrü boyunca makamında kalacak değilya... Zamanımız ihtilâllere gebe. Bizim işimiz de bulanık sularda yürür.

Sokakta bir ıslık duyuldu. Peyrade, pencereye bir ışık çıkararak:

— Contenson'dur.. dedi. Bana ait bir iş var.

Bir dakika sonra, sadık Contenson, polisin bu iki cini karşısına çıkıyordu. Onlara iki dahi gibi saygı beslerdi. Conentin:

— Hayır ola Contenson? diye sordu.

— Havadis! 113 numaradan çıkıyordum, yanımı yoğumu aldılar galerilerin altında kimi görsem beğenirsiniz? Georges'u oğlanı koğmuş baron, hafiye olmasından kuşkulanmış da..

— Buyurun dedi... İstemiyerek gülümsemiştim de onun neticesi işte.

Corentin:

— Bir tebessüm yüzünden nice felâketlerin doğduğuna şahit oldum... Mütaleasında bulundu.

Peyrade, (Simeuse'ler davasını ima ederek):

— Kırbaç darbelerinin sebep olduğu felâketler de caba.. dedi. (Bak: Karmakarışık bir dâva)... E, anlat bakalım Contenson, ne olmuş?

Contenson:

— Olan şu: Georges'e renk renk içkiler ısmarlatarak boşboğazlık ettirdim, sızdı kaldı. Ben inbik gibiyim galiba. Bizim baron saray pastilleri tıkıştırdıktan sonra Taitbout sokağına gitmiş, orada bildiğiniz kadınla karşılaşmış ama işin komiği, onun aradığı «Meçhule» değilmiş bu. Halbuki oda hizmetçisini baştan çıkarmak için de otuz bin frank harcamış. Enaillik! Herif büyük sermayelerle küçük işler çeviriyor diye kendini adamdan sayıyor. Cümleyi tersine çevirin, dâhi proplemini halletmiş olursunuz. Ne ise, acınacak halde eve dönmüş. Georges da hulûs çakmak niyetile efendisine: Ne diye ipten kazıktan kopma adamlara baş vuruyorsunuz, meseleyi bendenize bırakın, sevgilinizi bulayım, demiş... Yaptığımız tarif kâfi, Parisi altüst ederim...» Baron da: «Pekâlâ! buyurmuş, başar bu işi, seni memnun bırakırım.» Georges bana bütün bunları en saçma teferruatla karıştırarak anlattı Fakat, takdire ne denir? Ertesi sabah baron, imzasız bir mektup almış, bu namede aşağı yukarı şöyle deniliyormuş: «Mösyö de Nucingen bir meçhulenin aşkile yanıp tutuşuyor. Bu uğurda şimdiden bir sürü masraflara girdi. Bu akşam, gece yarısı Neuilly köprüsünün ucunda bulunur, gözlerini bağlatmağa razı olur, Vincennes ormanında gördüğü şassör'ün arabasına binerse, maşukasını görebilecektir. Serveti yüzünden, bu mektubu yazanların niyetinden kuşkulanırsa, maiyetine sadık Georges'ini de alabilir. Zaten arabada başka kimse bulunmıyacaktır.» Baron Georges'a hiçbir şey söylemeden, onu beraberine almış ikisinin de gözlerini bağlamışlar, başlarını bir tülle sarmışlar. İki saat sonra rahmetli XVIII inci Louis'ninki kadar hızlı giden araba ormanın ortasında durmuş. Gözleri çözülen baron, orada beklıyen bir arabada meçhul sevgilisini görmüş. Görmüş ama, arabada bir lâhzada gözden nihan olmuş. Baronun bindiği fayton da ayni hızla Neuilly köprüsüne dönmüş... Georges'un eline şu mealde bir tezkere sıkıştırmışlar: «Baron sevgilisile tanışmak için, kaç bin frank gözden çıkarıyor?» Georges kâğıdı, efendisine vermiş, baron da uşağının benimle yahut mösyö Peyrade'la anlaşın, kendisini istismara kalktığından şüphelenerek, kapı dışarı etmiş... Sersem

bankere bak. Georges'u ancak sevgilisine kavuştuktan sonra kovmalıydı.

Gorentin:

— Georges kadını görmüş mü? diye sordu.

— Evet.

Peyrade:

— Peki, nasılmış? diye atıldı.

Contenson:

— Boş ver! dedi. Bu hususta tek lâf söyledi. Hakikî bir güzellik güneşi imiş.

Peyrade:

— Bana bu kazığı kim attı, bir öğrensem... Boylarımızı ölçerdik...

Contenson:

— Pusuya yatmalıyız... dedi.

Peyrade:

— Hakkın var! diye ilâve etti. Yarıklara kaymak, dinlemek, beklemek lâzım.

Corentin söze atıldı:

— Bu meseleyi inceleriz. Şimdilik yapacak bir işim yok... Sen de uslu dur Peyrade... Müdür beye itaat etmemiz gerek.

Contenson:

— Hani. M. de Nucingen de hacamata gelir mi gelir... Damarlarında lüzumundan fazla bin franklık kaymeler var... mütalâasında bulundu.

Peyrade, Contenson'un kulağına:

— Lydie'nin drahomasını da ondan çıkaracaktık ya... diye fısıldadı.

— Hadi Contenson! Biz gidelim artık, babamız da uyusun. Yarına!

Contenson, kapıdan çıkarken Corentin'e:

— Efendim, dedi... İhtiyarın düşüncesi hayli garip değil mi? Alacağı ücretle kızını evlendirmek, hem de neye karşılık? Vay canına be! «Bir genç kızın drahoması» adlı nefis ve ahlâkî bir piyes yazılabilir bu mevzuda..

— Allah ta amma kulak vermiş size... Şüphesiz ki içtimaî âlem, mahlûklarını, kendilerinden beklediği işe göre teçhiz ediyor, cemiyet te bir başka dünyadır.

Contenson:

— Söylediklerıniz pek felsefi dedi, bir profesör bunlardan sistem kurardı.

Hafiye ile yanyana yürüyen Corentin gülümsiyerek:

— M. de Nucingen'lerde, meçhul kadın hakkında söylenenlere göz kulak ol, kılı kırk yarmağa kalkma, şöyle toptan..

— Yani şöminelerin tütüp tütmediğine bakılacak değil mi? Corentin:

— Baron de Nucingen gibi bir adam, saman altından su yürüterek meramına nail olamaz.. diye devam etti. Zaten insanlar bizim için iskambil kâğıdı, bize oyun oynamağa kalkmaları ayıp olur.

Contenson:

— Elbette! dedi. Cellâdın boynunu, mahkûmun kesmesi gibi bir şey bu.

Corentin alçıdan bir maskeye benziyen çehresinde zayıf kırışıklıklar uyandıran bir tebessümle:

— Sen de her şeye bir nükte uydurursun.. dedi.

Bu mesele, neticeleri ne olursa olsun, esasında fevkalâde mühimdi. Peyrade'a ihanet eden Baron değilse, polis müdürüyle görüşmekte başka kimin menfaati olabilirdi? Corentin için, adamları arasında iki yüzlüyler bulunup bulunmadığını anlamak bahis mevzuuydu. Yatağa girerken o da Peyrade gibi: «Müdüre şikâyet eden kimdir acaba?» diye düşünüp duruyordu..

Böylece, birbirini tanımamakla beraber, Jacques Collin, Peyrade ve Corentin, gitgide daha çok yakınlaşıyorlardı. Zavallı Esther, Nucingen ve Lucien de ister istemez kavgaya karışacaklardı. Mücadele şimdiden başlamıştı ve polis mensuplarına hâs gurur yüzünden bir kat daha korkunçlaşması da mukadderdi.

Europe'un mahareti sayesinde, Esther'le Lucien'in omuzlarına çöken borcun mühim bir kısmı ödendi. Alacaklıların itimadı da sarsılmadı. Lucien'le ustası, bir an rahat nefes alabildiler. Kovalanan iki yabanî hayvan gibi, bir bataklık kenarında bir kaç yudum su içtikten sonra tekrar uçurumların kenarında dolaşmağa devam edebileceklerdi. Bu yolculukta kuvvetli adam zayıfı ya darağacına götürecekti, ya iktidar mevkiine. Carlos şakirdine:

— Bugün vrımızı yoğumuzu kumara koyduk, dedi. Amma bereket kâğıtlar markalı, karşımızdaki kumarbazlar da pek toy..

Lucien, korkunç akıl hocasının emri mucibince bir kaç zamandır Madam De Sérisy'lerden hiç eksik olmuyordu. Hakikaten onun adî bir kapatması bulunduğundan kimsenin şüphe etmemesi lâzımdı. Delikanlı sevilmek zevki, salon hayatının sürükleyiciliği sayesinde, kısa bir zaman için kendini oyalayabildi. Matmazel Clotilde de Grandlieu'yü, yalnız ormanda veya Champs Elysé'de görmek suretiyle buyruklarına itaat ediyordu.

Bekçinin evine kapatılışından bir gün sonra, ruhunu sıkan o esrarengiz ve korkunç mahlûk, Esther'in yanına damladı. Elinde üç tane pullu kâğıt vardı. Birincide altmış bin franga makbulumdur; ikinci ve üçüncü kâğıtlarda, yüz yirmi bin franga makbulümdür, yazılıydı. Topu birden üç yüz bin frank değerinde idi. «Karşılık» sözünü yazmak suretiyle adî bir senet yapmış olursunuz. Halbuki makbulümdür kelimesi poliçeye mukabildir. Borç için beş yıllık hapsi mütezammindir. Ceza mahkemesi aşağı yukarı hiç bir zaman böyle bir hüküm vermez, cinayet mahkemesi de ancak büyük canilere reva görür. Borç için hapis kanunî barbarlık çağlarının artığıdır. Saçmalığından başka, eşi az bulunan bir meziyeti daha vardır: Faydasız oluşu ve dolandırıcılara vız gelişi (Bak: Kaybolan hayaller.)

İspanyol Esther'e:

— Lucien'i sıkıntıdan kurtarmak bahis mevzuudur.. dedi. Altmış bin frank borcumuz var. İhtimal bu üç yüz bin frank sayesinde yakayı sıyırırız. Carlos poliçelerin üzerine altı ay önceki tarihi attı. Sonra, onları polisin anlıyamadığı ve maceraları (uyandırdıkları gürültüye rağmen) 1830 Temmuzundaki muazzam senfoninin patırtıları arasında unutulup silinen bir adama, Esther'in üzerine çektirdi. En pervasız maceraperestlerden biri olan bu delikanlı bir mübaşir oğluydu. Adı Georges Marie Destourny idi. Babası gayri müsait şartlar altında memuriyetini 1824 te satmak zorunda kalmış ve oğluna küçük burjuvaların hasretini çektikleri parlak bir terbiye verdikten sonra meteliksiz bırakarak göçmüştü. Yirmi üç yaşındaki genç ve parlak Hukuk talebesi, kartvizitlerine adını Georges d'Estourny yazmak suretiyle, babasını inkâr etmişti. Bu kartvizit, sahibine bir aristokrat kokusu bahşediyordu. Şık haramzade tilbury almış, groom tutmuş, club'lere devam etmeğe başlamıştı. Vaziyeti iki kelime ile açıklayalım. Borsada orospuların parasiyle muameleler yapıyordu, fahişelerin sırdaşıydı. Nihayet yakayı polise kaptırdı. Kumarda hileli kâğıtlar kullanmakla itham ediliyordu. Cürüm ortakları, baştan çıkardığı delikanlılar, minnettar yamakları, kredisini ve zarafetini bölüşen hempaları vardı. Kaçmağa mecbur kalınca borsadaki açıklarını kapamağa lüzum görmedi. Bütün Paris» bankacıların kulüplerin, bulvarların, endüstri erbabının Parisi bu çifte davanın hatırasiyle hâlâ titrer.

Yakışıklı, iyi kalpli ve bilhassa hırsızlar başbuğu kadar cömert olan Georges d'Estourny ikbal devrinde bir kaç ay Torpille'i himaye etmişti. Sahte İspanyol, çevireceği dolapta Esther'in bu meşhur dolandırıcı ile olan münasebetine güvenmişti. Hırsı da süksesiyle beraber artan d'Estourny vaktiyle iş yapmak için

eyaletten Paris'e gelen bir adamı himayesi altına almıştı. Liberal fırka, matbuatın X uncu Charles hükûmetine karşı açtığı mücadelede cesaret göstererek bir sürü mahkûmiyetlere uğrayan bu zatı memnun etmek istiyordu. Böylece cesur Cérizet lâkabiyle anılan bu mes'ul müdür affa mazhar olmuştu.

Usulen sola mensup rical tarafından sahabet gören Cérizet, hem muakiplikle, hem sarraflıkla, hem komisyonculukla uğraşan bir müessese açmıştı. Georges d'Estourny ile birleşmek çok işine yaramış, o sayede yetişmiş olgunlaşmıştı.

D'Estourny servetinin bir kısmını pek âlâ Esther'e emanet etmiş olabilirdi. G. d'Estourny imzalı bir şerh Carlos Herrera'yı imal ettiği kıymetlere sahip kıldı. Gerek matmazel Esther, gerekse onun yerine başka biri bu parayı ödeyebildikçe bu sahtekârlığın hiç bir tehlikesi yoktu. Cerizet müessesesi hakkında malûmat edinen Carlos bu adamın (ne pahasına olursa olsun) meşru şekilde zengin olmağa karar veren o meçhul kimselerden biri olduğunu anladı.

d'Estourny'nin paraları hakikatte Cerizet'nin elinde idi. Cerizet bu sayede borsada at oynatıyor, bangerlik satıyordu. Paris'te olağan işlerdendir bu, insanlar hor görülür amma, paraları hor görülmez.

Carlos, tesadüfen bu adamın bütün sırlarını öğrenmiş bulunuyordu. Onu işine gelecek şekilde kullanmak niyetile evine gitti.

Cesur Cérizet, Gros Chenet sokağındaki bir dairenin alt katında oturuyordu. Carlos, kendini G. d'Estourny tarafından gönderilen bir adam olarak tanıttı. Sözde banker, bu ismi duyunca sararıvermişti. Carlos mütevazi bir kabinede, kısa boylu, seyrek sarı saçlı bir adam gördü. Lucien'in tarifini hatırlıyarak David Séchard'a hıyanet eden Cerizet'yi tanıdı.

İspanyol, oraya gelmeden kıyafetini değiştirmiş, kızıl saçlı, mavi gözlüklü bir İngiliz olup çıkmıştı.

— Kimsenin işitmesinden çekinmeden konuşabilir miyiz burada?

Diye sordu.

Cerizet:

— Peki amma niçin? dedi. Siz kimsiniz?

— William Barker, M. d'Estourny'nin alacaklısı. Amma madamki arzu ediyorsunuz, kapıları örtmenizin zararurî olduğunu ispat edeyim. Mösyö!

Petit - Claud'lar, Cointet'ler ve Séchard'larla olan münasebetleriniz malûmumuzdur.

Bu sözleri duyan Cerizet hemen kapıya koştu, sürmeledi, yabancıya:

— Daha yavaş konuşun, mösyö! dedi.

Sonra sahte İngilizi tetkik ederek, sordu:

— Benden ne istiyorsunuz?

William Barker:

— Bu dünyada herkes kendi çıkarına bakar.. cevabını verdi. d'Estourny çapkınının serveti sizde... Amma tasalanmayın, onları istemeğe gelmedim. d'Estourny keratasını sıkıştırdım, bana şu kâğıtları verdi. Fayda çıkması mümkündür, dedi. Yalnız kendi namıma takibatta bulunmak istemiyorum, benim adıma bu işi yapacağınızı temin etti.

Cerizet poliçelere baktıktan sonra:

— Amma o Francfort'ta değil şimdi, dedi.

Barker:

— Biliyorum, diye cevap verdi. Şu var ki havalelerin imzalandığı tarihte pek âlâ orada bulunabilirdi.

— Ben mes'ul olmak istemem.

— Zaten sizden böyle bir fedakârlık beklemiyorum. Siz ödenmiştir diye (1) imzalayın, ötesi bana ait.

Cerizet:

— Hayret.. dedi, d'Estourny bana karşı ne kadar itimatsızlık gösteriyor.

— Eh.. O vaziyette bir adamın işini sağlama bağlamak istemesi ayıplanamaz.

Cerizet poliçeleri imzalayıp, usulü dairesinde sahte İngilize uzatarak:

— O fikirde misiniz? diye sordu.

— O fikirdeyim ki, servetini mükemmelen muhafaza edeceksiniz, eminim buna. Şimdiden borsanın yeşil masalarına fırlattınız parallarını..

— Servetim, onların.

— Zahiren kaybolmuş görünmesine bağlıdır değil mi?

— Mösyö..

Barker, soğuk bir tavırla onun sözünü keserek:

— Azizim Mösyğ Cerizet! dedi. Alacağımı tahsilde kolaylık göstermek suretiyle bana iyilik etmiş olacaksınız. Lütfen bir de mektup hazırlayın. d'Estourny hesabına ödenen bu poliçeleri ba-

(1) Mütercim , senet, sepet, tahvilât poliçe meselelerinde tam mânasiyle cahil olduğunu utanarak itiraf eder. Romanın kanevasında mühim yer tutmayan bu bahiste bir hayli hatalara düşmüş olması kuvvetle muhtemeldir.

na tevdi ettiğinizi ve takibe memur mübaşirin bu mektubun hâmilini havalelerin sahibi olarak kabul etmesini yazın.

— İsminizi söyler misiniz?

— İsim falan istemez. Mektubun hâmili deyin. Bu lûtfunuzun mükâfatını da göreceksiniz.

— Ne şekilde?

— Bir tek sözle. Fransada kalacaksınız değil mi?

— Evet Mösyö.

— Pek âlâ. Georges d'Estourny taş çatlasa buralara dönemez.

— Sebep?

— Fransaya adım atarsa onu temizlemeğe karar veren benim bildiğim beş kişi var, o da farkında!

— Ah... Bunu daha önce öğrenseydim..

Barker:

— Bir tek lâfım daha var: Ketumiyet, buna müstaitsiniz. Amma sizden vücudu daha çok şüphe götüren bir şey istiyorum, sadakat, tekrar görüşürüz. Sizi zengin edeceğim.

Carlos, bu çamurdan ruha, uzun zaman susmasını temin edecek bir ümit serptikten sonra, yine Barker olarak, güvenebileceği bir muhzır (1) ın yanına gitti. Onu Esther hakkında kat'î hükümler istihsaline memur etti.

— Ödemeye ödeyecekler, bu bir şeref borcudur.. Amma biz sadece usul dairesinde hareket etmek istiyoruz.. dedi.

Barker, hükmün vicahi olmasını sağlamak için ticaret mahkemesine Esther'i temsil eden bir dava vekili gönderdi. Nazikâne hareket etmesi rica olunan muhzir, dava evrakını bir zarfa yerleştirip, Taitbout sokağındaki evin mobilyasına haciz koymak için bizzat geldi ve Europe tarafından karşılandı. Bu suretle borç için hapis kararı tebliğ edilmiş ve Esther alenen üç yüz küsur bin frank borcu kabullenmiş oluyordu.

Carlos, bu hareketiyle pek yeni bir şey keşfetmiş değildi. Bu nevi düzme borçlar komedisi Paris'te sık sık oynanır. Orada, muayyen bir ücret mukabilinde bu aşağılık desiseye âlet olan

---

(1) Hussier: Kapıcı, perdedar, hacip, mübaşir, muhzir.

«Hükümleri tebliğ, kararları infaz eden devlet memuru. Bir huissier en az yirmi beş yaşını bitirmiş, iki sene, bir noterin, bir dava vekilinin veya bir huissier'nin yanında çalışmış olacaktır. Kefalet göstermesi şarttır. Memuriyetini satan selefinin takdimi, müddeiumumî veya mahkeme reislerinin teklifi üzerine vekâlet kararıyle tayin olunurlar.»

Larousse

Hukukçu arkadaşlar bizde böyle bir memur olmadığını söylediler, belki «İcra memuru» denilebilirdi. İnfaz mübaşirin salâhiyeti dışındadır.

ikinci sınıf mürabahacılar vardır, bu düzenbazlık onlar için bir alay mevzuudur. Fransada her şey gülerek yapılır, cinayetler bile.. Gerek inatçı ana babalardan, gerekse, açık bir zaruret veya şerefsizlik karşısında keseye davranan cimri âşıklardan bu şekilde para sızdırılır. Eski zaman komedilerinden alınıp tazelenen bu çareye Maxime de Trailles'de defalarca baş vurmuştu. Yalnız hem kendi cübbesinin, hem de Lucien'in şerefini korumak istiyen Herrera, tehlikesiz bir sahtekârlık yapmıştı. Bu da olağan işlerdendi, adaletin pirelenmesine sebep yoktu. Rivayete göre, borsada Palais - Royal civarında, böyle düzenbazlıklarla uğraşan ve üç franga imza veren esnaflar bile varmış.

Bu üç yüz bin frank, Esther'in yatak odasının eşiğinde pusu kuracaktı. Carlos daha önce M. de Nucingen'den peşin peşin yüz bin frank koparmağa karar vermişti. Bakınız nasıl?

Ondan aldığı talimat mucibince, Asie, âşık baronun karşısına meçhul dilberin ahvaline vakıf bir koca karı olarak çıktı. Bugüne kadar, örf ve âdattan bahseden muharrirler, sahneye bir çok faizciler çıkardılar. Amma, faizci kadın, günümüzün bayan Çare(1)si, nazikâne bir şekilde «tuvalet satıcısı» denen o fevkalâde garip şahsiyet unutuldu. Biri Temple sokağında, öteki Saint Marc'ta kâin, (ve kendisine bağlı kadınlar tarafından işletilen) iki dükkânı bulunan merhametsiz Asie bu rolü mükemmelen oynayabilirdi. Carlos ona:

— Madam de Saint - Estève kılığına girersin, demiş ve onu giyinmiş halde görmek istemişti. Sahte Hacı ana, arkasında emvali mahcuzeden çıkarılmış perdelerden uydurma, çiçekli Şam kumaşından bir rop, boynunda, ömürlerini bu cins kadınların sırtında tamamlıyan, modası geçmiş, köhne ve satışa yaramaz bir şal, arzı endam etti. Dantelâları nefis, fakat sökülmüş bir yakalık takmış, mendebur bir şapka giymişti. Amma, eti kenarlarında ajurlu, siyah bir ipek çorap gibi katlanan kunduraları İrlanda derisindendi.

Aşçı kadınlara hâs karnının yukarı doğru ittiği, şüpheyi çeken bir mücevher göstererek:

— Ya kuşağımın tokasına ne buyrulur? dedi. Peki çalımım? Nefis değil mi? Beni ne güzel çirkinleştiriyor. Doğrusu söz istemez. Nourrisson kadın erbapça giyindirip, kuşandırdı beni..

Carlos:

— Önce tatlı dil dök.. dedi... Âdeta çekingen davran. Kedi

(1) Madame La Ressource (Tuvalet eşyası satan kadın). Kumarbaz isimli bir piyesin kahramanı. Ressource kelime olarak: Servet, tedbir, çare... mânasına gelir.

gibi itimatsızlık göster. Ajanların sana vız geldiğini sezdirerek, polise başvurduğuna utandır onu. Sonunda müşterine anlat ki, dünyadaki hafiyeler bir araya gelse yosmanın yerini keşfedemezler. İzini iyi sakla... Barondan yüz bulup, «Koca zanpara» diye karnına vuracak hale geldin mi, arsızlığı ele al, uşak gibi önüne kat herifi.

Hacı ana, Nucingen'e, en küçük bir casusluğa kalkışırsa bir daha yüzünü göremiyeceğini açık açık söylemişti. Nucingen, borsaya, yürüyerek giderken, gizlice Neuve Saint Marc sokağındaki sefil bir kulübede Asie'le görüşüyordu. Âşık milyonerler, bu çamurla dar yolları kaç defalar çiğnemişlerdir, hem de ne zevkle! Paris sokakları bilir onu, Madam de Saint-Estève, Baronu ümitten ümide düşürüp, suya götürüp susuz getirerek çileden çıkardı. Adam meçhul dilbere ait her şeyi ne pahasına olursa olsun öğrenmek istiyordu, artık.

Bu esnada muhzır da işini yürütüyordu. Esther hiç bir mukavemet göstermediğinden, kanunî mühlet zarfında, yirmi dört saat geçmeden meseleyi neticeye bağlıyacaktı.

Lucien, akıl hocasının maiyetinde, beş altı defa Saint Germain'deki Esther'i ziyaret etti. Bütün bu dolapları çeviren o zalim adam, kızın sararıp solmaması için Lucienle buluşmalarını zarurî görmüştü. Öyle ya, onun güzelliği sermaye makamında idi. Bekçinin evinden ayrılırken, Lucien'le zavallı yosmayı, tenha bir yolun ucuna götürdü. Paris ayakları altında idi, onları kimsenin işitmesine de imkân yoktu. Üçü de tulûa karşı, bir kavağın altına oturdular. Önlerinde dünyanın en lâtif manzaralarından biri vardı. Carlos:

— Yavrularım.. dedi. Rüyanız sona erdi. Sen kızcağızım Lucien'i görmiyeceksin artık; yahut görsen bile, beş yıl önce, bir kaç gün düşüp kalktığın birisiymiş gibi davranacaksın.

Esther, bir damla gözyaşı dökmeden:

— Demek ölümüm geldi.. dedi.

Herrera devam etti:

— Ne yapalım. İşte tam beş yıldır hastasın. Veremli olduğunu farzet, mersiyelerinle canımızı sıkmadan ölüver. Amma göreceksin ki henüz yaşaman mümkündür, hem de bal gibi. (Delikanlıya üç beş adım ötedeki tarlayı işaret ederek).. Bizi yalnız bırak Lucien. Sen git te şiirler topla.. dedi.

Lucien; Esther'e, zayıf ve haris, kalpleri müşfik, fakat seciyeleri alçak insanlara mahsus yalvaran bir bakış atfetti. Esther: Ona «Başımı baltanın altına nasıl koymam gerektiğini öğrenmek için cellâdı dinliyeceğim, şikâyet etmeden ölmek cesaretini de göstereceğim» diyen bir baş işaretiyle cevap verdi.

Bu jestte o kadar derin bir zarafet ve öyle büyük bir dehşet vardı ki şair gözyaşlarını tutamadı. Esther koştu, onu kollarının arasına aldı, gözlerindeki yaşı içti, hudutsuz bir heyecan içinde, bakışları, jestleri ve sesile: «Sakin ol!» dedi.

Carlos, dolambaçlı yollara sapmadan, çok defa korkunç kelimeler kullanarak Lucien'in vahim durumunu, Grandlieu konağındaki vaziyetini, muvafık olursa yaşıyacağı muhteşem hayatı, nihayet Esther'in bu nefîs istikbale kendini feda etmesi lâzım geldiğini anlattı.

Gözleri kararan kızcağız:

— Peki ne yapmak lâzım? diye haykırdı.

Carlos cevap verdi:

— Bana körü körüne itaat etmek. Sonra bunda şikâyet edecek ne var? Taliinizi güzelleştirmek kendi elinizde. Siz de eski dostlarınız Tullia'lar, Florine'ler, Mariette'ler, du Val-Noble'ler gibi sevmediğiniz bir zenginin metresi olacaksınız. Hele biz bir kere işimizi yoluna koyalım, âşıkınız sizi mes'ut edecek kadar zengindir.

Gözlerini göğe kaldırarak:

— Mes'ut mu? dedi.

— Dört sene cennet hayatı yaşadınız. İnsan böyle hatıralarla avunamaz mı?

(Kız, gözlerinin ucundaki yaşları silerek:)

— Size itaat edeceğim.. cevabını verdi. Ötesine karışmayın. Siz de söylediniz, benim aşkım öldürücü bir hastalık..

Carlos:.

— İş bununla da bitmez. dedi. Güzelliğinizi muhafaza etmeniz de lâzım. Yirmi üç yaşına bastığınız halde, saadetiniz sayesinde, hayatınızın en güzel devresindesiniz. Sözün kısası, yeniden Torpille olmalısınız; haylaz, müsrif, kurnaz ve elinize verdiğim milyoner için insafsız bir dişi.. Dinleyin, bu adam bir borsa hırsızıdır. Bir çok kimselerin evini başına yıktı; dulun ve yetimin servetiyle ense şişirdi. Siz onların intikamı olacaksınız. Asie araba ile gelip sizi alacak, bu akşam Paris'e döneceksiniz. Dört seneden beri Lucien'le yaşadığınızı sezdirmekle, onun beynine bir kurşun sıkmak ayni şey.. Sizden, bu kadar zamandır nerelerde olduğunuzu sorarlar. Fevkalâde kıskanç bir İngilizle beraber seyahate gittiğinizi söylersiniz. Bir vakitler atıp tutmakta büyük maharetiniz vardı. Eski hünerinizi tekrar gösterin.

Renk, renk yaldızlı ve parlak bir uçurtmanın göklerde uçtuğunu gördünüz mü hiç? Çocuk kelebeklerinin devidir o... Yavrular bir an ipini unutuverirler. Bir yolcu onu keser, ve bu semavî mahlûk korkunç bir hızla toprağa düşer. Carlos'u dinliyen Esther de o halde idi şimdi..

İKİNCİ KISIM

İHTİYATKÂRLIKTA AŞK NEYE MALOLUR?

Nucingen, bir haftadır, hemen her Allahın günü Neuve-Saint-Marc sokağındaki dükkâna taşınıp, sevdiği mahlûkun kendisine teslimi için pazarlık yapıyordu. Orada kâh Madam de Saint-Estève, kâh yamağı Madam Nourrisson adı altında ve en iğrenç hale gelmiş süsler arasında Asie saltanat sürüyordu. Dükkândaki roplar, ropluktan çıkmış, henüz paçavrada da olmamıştı, ikisinin ortası bir şey... Hani dekorda kadının oynamak istediği rol için biçilmiş kaftandı. Çünkü Paris'in en mendebur hususiyetlerinden biri de bu cins dükkânlardır. Orada, ölümün kemik elleriyle fırlattığı eski elbiseler görülür. Bir şalın altında bir veremlinin hırıltısını duyar ve yaldızlı lame bir ropta sefaletin can çekiştiğini sezersiniz. Zarif dantelâlar, size debdebe ile açlık arasındaki vahşi kavgayı anlatır. Kaybolan bir çehreyi hatırlatan ve âdeta yeni baştan canlandıran sorguçlu bir turban altında bir kraliçenin fizyonomisini bulursunuz. Güzellik içinde iğrençliktir bu... Müzayede memurunun resmî ellerinde harekete geçen Juvénal (1) ın kamçısı, yokluk içinde bocalıyan orospuların tüyleri dökük manşonlarını, soluk kürklerini darmadağın eder. Burası bir çiçek gübreliğidir, şurada, burada, daha dün koparılmış ve ancak bir gün takılmış güller pırıldar. Bu fışkının üstünde faizciliğin teyzezadesi, dazlak kafalı, dişleri dökülmüş bir koca karı bağdaş kurar, zarfı satın almağa öyle alışıktır ki mazrufu da satmağa hazırdır. Ha ropsuz kadın, ha kadınsız rop. Kürekte bir katil, cesetler üstünde dolaşan gagası kızıllaşmış bir Akbaba kadar rahattı bizim Asie... Orada, kendi âleminde idi. Ardında sahici bir Madam de Saint-Estève sırıtan kirli bir vitrinde, bazan en taze, en genç hatıralarının asıldığını gören yolcu hayret ve dehşetle titrer, fakat Asie bütün bu vahşi iğrençliklerden de daha korkunçtu.

Kızıştıkça kızışan banger, yavaş yavaş kesenin ağzını da aç-

---

(1) Juvénal: Hicivleriyle meşhur Lâtin şairi. Romanın sefahat ve ahlâksızlıklarını tunçtan mısralarla kamçılayan şairden 14 hicviye kaldı. (Doğumu Milâttan sonra 42, ölümü 125).

mış, altmış bin franga çıkmıştı. Amma Asie bu teklifini maymunları çileden çıkaracak bir sırıtışla reddetti. Nihayet, humma içinde geçen bir geceden, Esther'in düşüncelerini ne kadar altüst ettiğini anladıktan ve borsada umulmadık kârlar kazandıktan sonra, banger Asie'nin istediği yüz bin frangı gözden çıkararak dükkâna damladı, amma önce karıdan bir sürü malûmat çekmek istiyordu.

Asie, Baronun omuzuna vurarak:

— Ha şöyle! Yola geliyorsun demek koca zevzek? dedi.

Bu soydan karıların, dizginsiz bir sevdaya kapılan veya sefalete yuvarlananlardan aldıkları ilk vergi en yüz kızartıcı bir teklifsizliktir. Hiç bir zaman kendileri müşterinin seviyesine yükselmez, onu yanı başlarına, çamur yığınının ortasına oturturlar.

Görüyorsunuz ya Asie de efendisine mükemmelen itaat ediyordu.

Nucingen:

— Ne yapalım? dedi.

Asie cevap verdi:

— Tongaya düşmüyorsun... Ona bakarsan, elâlem, nice kadınları çok daha pahalıya sattı, hem kadın var, kadıncık var. Rahmetli Coralie için de Marsay, altmış bin franga kıydı. Senin nazenin de ilk elde yüz bin franga gitmişti. Görüyorsun ya kartaloz zanpara... Ahbapça bir iş bizimki.

— Peki kız nerede?

— Tasalanma! Göreceksin onu. Ben de senin gibiyim: Al gülüm, ver gülüm. Ne yaparsın imanım... Sevdalandığın kız çılgınlıklar yaptı, bu genç nazeninler, akıl falan dinlemez. Sultan hanım şu aralık «Gece sefası»..

— Gece sefası mı?

— Hadi hadi, enalilik taslama.. Louchard peşinde kızcağızın.. Zavallıya elli bin frank ödünç verdim.

Banger:

— Doğru gel! diye haykırdı. Yirmi beş bin franktır.

— Canım ,orası malûm... Hani yirmi beş bin verdim, elli bin alacağım. İnsan Allah için söylemeli... Pek namuslu kadındır. Tırıl tırıldı, geldi bana: «Madam Saint Estève'ciğim dedi. Peşime düştüler, varsa yoksa imdadıma yetişecek sizsiniz, bana yirmi bin frank verin, gönlüm rehin olsun size..» Ah.. O gönül!.. Yosmanın yerini yalnız ben bilirim, ağzımdan kaçarsa yirmi bin frangım güme gider... Eskiden Taitbout sokağında oturuyordu. Mobilyasına haciz kondu... Borç meselesi.. Hınzır mübaşirler.. Siz bilirsiniz bu işleri, borsada denginiz yok... Ha, ne diyordum,

usta davrandı kız... Dairesini iki ay için bir İngiliz karısına kiraladı. Hani kadın da nefîs şeydi ha... Şu Rulempré hovardasının metresiydi. Sevdalısı öyle kıskançtı ki yalnız geceleri çıkarıyordu nazeninimi... Fakat mobilyelerin elden gideceğini çakınca ipi kırdı kız, üstelik Lucien gibi züğürt bir adam için pek tuzluydu da..

Nucingen:

— Siz de bankacılık yapıyorsunuz, dedi.

— Eh, zahir... Güzel kadınlara borç verir, iki taraflı komisyon alırım..

Bu cins karılar, pek sert, fakat sokulgandırlar, sanatlarını bir takım parlak vesilelerle haklı gösterirler. Asie onları taklit etmekten zevk duyuyordu. Artık gözünün açıldığını, beş âşık değiştirdiğini, çocukları olduğunu, tecrübesine rağmen sık sık tongaya basıp zarar ettiğini söylüyordu. Barona, ticaretinin ne kadar kötü ihtimallerle dolu olduğunu ispat için, arada sırada rehin evinden çıkma makbuzlar gösterdi. Sıkıntıdan dem vurdu. borçlanmış göründü. Sözün kısası o kadar iğrenç bir hal aldı ki, Baron onun göründüğü cinsten bir kadın olduğuna kanaat getirdi.

Her fedakârlığı göze alan bir adam tavriyle:

— Peki, dedi, yüz bin frangı verirsem, onu nerede görebileceğim?

— Efendi baba... Bu akşam arabanla meselâ Gymnase'ın karşısına gelirsin. Yol orası, Sainte Barbe sokağının köşesinde durursun. Orada beklerim. Birlikte gider, siyah saçlı rehinimi buluruz. Hani saç ta saç ha... Esther tarağını çıkarsın, çadır gibi bütün vücudunu örter... Sen hesap kitap işini biliyorsun amma, başka şeylerde pek aptalsın gibime geliyor. Benden sana nasihat, yavruyu iyicene sakla! Yoksa kodese tıkacaklar ellerine geçerse..

— Senetleri satın almak kabil değil mi dersin?

— Senetler icra memurunda (hussier). Amma iş işten geçti. Çocukcağız sevdalanmıştı, emanet bırakılan paraları yedi. Şimdi tekrar istiyorlar. Eh... Olacak, yirmi iki yaşında gönül ferman dinlemez.

Nucingen, her vakitki kurnaz tavrını takınarak:

— Peki, peki! dedi, ben işi yoluna koyarım. Şüphesiz ki onun için bir koruyucu olacağım...

— Orası senin bileceğin iş koca öküz... Hani yalancıktan olsun kendini sevdirmek için paran da var pulun da... Muhabbetiin yalancısı da sahicisi de ayni yola çıkar. Ben sultan hanımı sana teslim edeceğim.. İstediğin yere de gidecek. Ondan ötesine

karışmam... Amma lükse, itibara alışıktır ha... Kom ile fo bir kadındır, yoksa on bin frangımı verir miydim, evlâdım?

— Pek âlâ. Anlaştık. Bu akşama.

Baaron geçen defaki gibi bir güvey tuvaleti yapmağa koyuldu. Amma artık muvaffak olacağına emniyet getirdiğinden hapları iki misline çıkardı. Saat dokuzda, lânetlik karıyı kararlaşılan yerde buldu ve arabasına bindirdi. Baron:

— Nereye gideceğiz? diye sordu.

— Nereye mi Marais'ye! Perle sokağına, rast gele bir adres... Çünkü incin çamur içindedir, amma sen yıkarsın onu.

Oraya varmışlardı ki Madam de Sait Estève iğrenç bir gülümseyişle:

— Beş on adım yaya gideceğiz.. dedi. Ben hakiki adresi verecek kadar enai miyim?

Nucingen:

— Her şeyi düşünüyorsun. dedi.

— Ne yaparsın elmasım... Zenaat icabı.

Baronu Barbette sokağına götürdü. O mahalledeki bir halıcının işlettiği pansiyona girdiler, dördüncü kata çıktılar. İşçi kız kıyafetine giren Esther fakirane bir odada nakış işliyordu. Nucingen onu görünce sarardı. Bir çeyrek saat Asie'le Esther fiskos ettiler. Bu genç ihtiyar ancak o zaman ağzını açabildi, zavallı kıza:

— Matmazel! dedi. Beni koruyucunuz olarak kabul etmek lûtufkârlığında bulunur musunuz?

Gözlerinden iki damla yaş dökülen Esther cevap verdi:

— Öyle icap ediyor efendim.

— Yo... Ağlamayın. Sizi kadınların en bahtiyarı yapacağım. Sevmeme müsaade edin, göreceksiniz..

Asie:

— Yavrum, dedi. Efendinin aklı başında. Altmışı geçtiğini biliyor. Cahilliklerini hoş görecek. Sözün kısası, meleğim sana bir baba buldum.

Bu lâkırdılar baronun pek hoşuna gitmemişti. Asie onun kulağına: «Canım diye fısıldadı ona böyle dememiz lâzım. İnsan kırlangıçları tutmak için üzerlerine kurşun sıkmaz ya!»

Sonra:

— Azıcık gelir misiniz..

Diyerek Baronu yakındaki odaya götürdü.

— Eh... Şartlarımızı biliyorsun arslanım.

Nucingen, caketinin cebinden bir cüzdan çıkardı; yüz bin frangı saydı Asie'ye:

Karı parayı hemen, kabinede gizlenen ve sabırsızlık içinde

bekliyen Carlos'ya götürüp verdi. Merdiven sahanlığına gelince, Carlos:

— E dedi, adamımız Asie'ye (Asyaya) yüz bin frank verdi. Hele bir o kadar da Europe'a (Avrupaya) versin bakalım.

Ve Asie'ye talimat verdikten sonra, gözden kayboldu. Sahte Madam de Saint Estève odaya dönünce Esther'i gözyaşları içinde buldu. Kızcağız bir ölüm mahkûmu gibi ümit dolu bir roman kurmuştu, halbuki işte şimdi son saat gelip çatmış bulunuyordu.

Asie:

— Sevgili yavrularım.. dedi. Şimdi nereye gideceksiniz? Çünkü Baron de Nucingen..

Esther ünlü bangere büyük bir hayretle baktı. Bu şaşkınlık rolünde mükemmelen muvaffak olmuştu.

— Evet yavrum, ben Baron de Nucingen'im..

Asie sözüne devam etti:

— Baron de Nucingen böyle kümes gibi yerde kalmamalı, kalamaz da... Beni dinleyin eski fam dö şambrınız Eugénie..

Baron:

— Eugénie mi? Hani şu Taitbout sokağındaki...

— Öyle ya... Neden sordunuz? Mahkeme tarafından mahcuz eşyayı beklemeğe memur edildi. Daireyi güzel İngiliz kızına kiralıyan da odur..

Baron:

— Şimdi anladım! dedi.

Asie hürmetkâr bir tavırla Esther'i göstererek:

— Madam'ın eski fam dö şambrı, sizi bu akşamlık pek âlâ kabul eder. Ticaret muhafızı gelip te Esther'i üç ay evvel ayrıldığı dairede arıyacak değil ya?

Baron:

— Mükemmel, mükemmel! diye haykırdı. Zaten ben ticaret muhafızlarını tanırım. Onları sır etmek için neler söylemek lâzım bunu da bilirim.

Asie:

— Eugénie pek yaman kızdır hani.. dedi. Onu ben buldum madama..

Milyoner gülerek:

— Tanımaz mıyım? dedi. Otuz bin frangımı çarptı.

Esther dehşet dolu bir jest yaptı. Edasına bakan bütün servetini emanet edebilirdi ona..

Baron söze devam ile:

— Doğrusu, suç bende.. dedi. Peşinizden koşuyordum..

Ve dairenin bir İngiliz kızına kiralanmasından haberi olmadığı için nasıl yanıldığını anlattı.

Asie:

— Bakındı hele.. diye söze atıldı. Görüyor musunuz Madam.. Eugènie hiç bahsetmedi size bundan, ne yezittir o... Amma ne de olsa Madam alıştı ona... Yine de yanınızda kalsın!

Sonra Nucingen'i bir köşeye çekerek:

— Ayda beş yüz frank verdiniz mi, Eugènie Madamın her hareketini size haber verir, bayılır paraya.. Sakın onu kaçırmayın. Üstelik daha önce de paranızı sızdırmış, hoş görünmek ister size... Kadınlar en çok tongaya düşürdükleri erkeğe bağlanırlar. Amma gemini salıvermeyin ha... Para için yemiyeceği halt yoktur, korkunç şeydir..

— Ya, sen?..

— Bana bakma... Ben ektiğimi biçiyorum..

O kadar kurnaz olan Nucingen'in gözleri bağlanmıştı. Çocuk gibi ne deseler uydu. İhtiyar âşık gözlerini kurulayan ve genç bir bakire iffetiyle nakışını işliyen masum ve dilber Esther'in karşısında, yeniden Vincennes ormanında duyduğu heyecan içinde idi. Kasasının anahtarını vermeğe hazırdı yani. Kendini genç hissediyordu. Kalbi prestişle dolu idi. Raphaël'in Madonana benziyen bu dilberin önünde diz çökmek için Asie'nin gitmesini bekliyordu. Bir vaşağın (Banger), bir ihtiyarın kalbinde çocukluğun patlak vermesi, fizyolojinin kolayca izah edebileceği içtimaî olaylardandır. Muamelelerin yükü altında ezilen, sürekli hesaplar, milyon avcılığının artsız arasız meşgaleleriyle boğulan gençlik, ulvî hayalleriyle birlikte, bir güneş hüzmesi, bir tesadüfle boy atıp çiçeklenen tohum gibi, yeniden uyanır, şahlanır, tezehhür eder. On iki yaşında Strasbourg'un kadîm Aldrigger müessesesine yazıcı giren Baron hisler âlemine hiç ayak basmamıştı. Bunun için, mabudesinin önünde hareketsiz duruyor, kafasında bin bir cümlenin çarpıştığını duyuyor, söyliyecek tek kelime bulamıyordu. Nihayet altmışındaki âşıkların azgın arzusuna boyun eğerek:

— Taitbout sokağına gelmek ister misiniz? dedi.

Esther, mazlûm mazlûm:

— Nereye isterseniz hazırım efendim, cevabını verdi.

Baron vecd içinde tekrarladı:

— Nereye isterseniz... Siz gökten yere inmiş bir meleksiniz ve ben kır saçlarıma rağmen bıyıkları henüz terliyen bir delikanlı gibi seviyorum sizi..

Asie:

— Hadi hadi... Hangi kır saçlar?. Beyaz olmasa böyle sim siyah boyatır mıydınız? dedi.

O zamana kadar katlandığı hakaretlerin öcünü almak istiyen Baron:

— Defol oradan, diye gürledi. İnsan eti satan mendebur karı. Paranı aldın. Bu sevda çiçeğini kirletme artık..

Asie bangeri, sırık hamallarına lâyık bir jestle tehdit ederek:

— Ben gösteririm sana bu lâfın karşılığını, koca utanmaz!

Dedi. Bangerin omuz silkmesine kızarak ilâve etti:

— Bardakla ağız arasında bir yılanın sığacağı yer vardır, orada bulursun beni.

Parası bankada muhafaza edilen, konaklarında bir alay uşak bekliyen, sokaktan İngiliz atlarının yıldırım gibi uçurduğu bir araba ile geçen Milyonerler, hiç bir felâketten korkmazlar. Bunun için Baron Asie'ye soğuk soğuk, kibirli kibirli baktı. Asie ipi kırdı. Merdivende alabildiğine ihtilâlcı lâflar ediyor, darağacından dem vuruyordu.

Nakış işliyen bakire:

— Ona ne söylediniz? diye sordu. Çünkü iyi kalpli kadıncağızdır.

— Sattı sizi, çaldı sizi.

(Bir diplomatın bile kalbini parçalıyacak eda ile):

— Sefalete düştüğümüz zaman kim yüzümüze bakar, kim bize para verir?.

Nucingen:

— Zavallı yavrucak dedi... Burada bir dakika daha kalmayınız.

Esther'in koluna geçti. Onu sırtındaki elbiseyi değiştirtmeden arabasına bindirdi. İhtimal yanındaki Düşes de Maufrigneuse olsa bu kadar hürmet göstermiyecekti.

Yolda:

— Güzel bir arabanız olacak diyordu, Paris'in en güzel arabası. Lüksün en cazip icatları etrafınızı kuşatacak. Alman kralının nişanlısı gibi saygı göreceksiniz, serbest olmanızı isterim.. Ağlamayın öyle. Dinleyin. Sizi saf bir aşkla bütün kalbimle seviyorum, gözyaşlarınızın her damlası kalbimi parçalıyor.

Zavallı kız nefis bir sesle sordu:

— İnsan satın aldığı bir kadını hakikî aşkla sevebilir mi?

— Yusufu da kardeşleri satmıştı, güzeldir, zariftir diye. İncil yazıyor. Zaten Şarkta insan meşru karısını da satın alırmış.

Taitbout sokağına gelmişlerdi. Esther saadetine sahne olan yerleri tekrar görürken şiddetli acılar duydu. Bir sedire gömüldü... Hareketsiz durdu. Gözlerindeki yaşları birer birer kurutuyor, bangerin mırıldandığı çılgınca sözlerden birini bile duymuyordu. Baron, önünde diz çöktü.

Kız oralı olmadı. Yalnız ellerini bıraktı ona.. Soğuk ayaklarını ısıtan mahlûk erkek midir, kadın mı hiç farkında değildi. Bu sahne gece yarısından sabahın ikisine kadar devam etti. Baronun başına yakıcı gözyaşları dökülüyor, Baron sevgilisinin donuk ayaklarını ısıtmağa çalışıyordu. Adam nihayet Europe'u çağırarak

— Eugénie dedi, hanımınıza söyleyin de lütfen yatsın artık.

Esther, ürken bir kısrak gibi şahlanarak:

— Hayır, dedi, asla. Burada hiç bir zaman..

Europe bankere:

— Dinleyin Mösyö! dedi. Madamı tanırım. Kuzu gibi uysal ve tatlıdır. Amma zıddına gitmemek lâzım, daima ustalıkla, iyilikle altetmeli. Burada o kadar acı çekti ki zavallı! Bakın.. Mobilyeler eskimiş... Bırakın kendi bildiği gibi hareket etsin.. Ona başka yerde şirin bir konak tertipleyin.. Belki etrafında her şeyi yepyeni görünce değişir, ihtimal gözüne olduğunuzdan daha hoş görünürsünüz; melek gibi uysallaşır.. Allah için madamın eşi yoktur. Hani böyle bir vurguna konduğunuz için öğünebilirsiniz. İyi bir kalp, kibar tavırlar, hele cildi, hele kalbi... Sonra ölüm mahkûmlarını güldürecek kadar nekredir. Vefalıdır da. Giyinip süslenmede de kimse eline su dökemez. Eh... Bedava değil, parayı veren düdüğü çalar. Burada bütün roplarına haciz koydular. Tuvaleti üç ay geri kaldı. Madam ne iyi kalpli ki bak hanımım olduğu halde o kadar seviyorum, görüyorsunuz. Amma siz de insaflı olun, o ayarda bir kadın kendini haczedilmiş mobilyaları arasında bulunca nasıl üzülmez.. Hem de kimin uğruna.. Kendisine kötülük eden bir çapkın için... Zavallı kadıncağız, sanki hiç kendisi değil..

Baron:

— Esther, Esther diye inliyordu. Yatın meleğim..

Esther'in hâlâ ağladığını görerek en saf bir sevginin coşkunluğu içinde:

— Hadi.. dedi. Benden korkuyorsanız, bu kanapeden ayrılmıyacağım.

Esther, baronun elini tuttu, şükran dolu bir hisle öptü. (Vaşağın âdeta gözleri yaşarmıştı)..

— Peki dedi... Minnettar kalacağım size.

Ve odasına kaçarak, kapıyı içeriden kilitledi.

Yuttuğu haplar başına vuran Nucingen; kendi kendine:

— Bu meselede izah edemediğim noktalar var... Evdekiler duysalar ne demezler? diye söylendi. Ayağa kalktı, pencereden baktı.

— Arabam hep orada duruyor, neredeyse şafak ta sökecek..
Odada dolaştı:

— Geceyi nasıl geçirdiğimi bir bilse, Madam de Nucingen ne kadar alay eder benimle..

Bir parça da enailik ettiğine kani oldu. Gidip Esther'in kapısına kulaklarını dayadı.

— Esther..

Cevap yok..

— Hâlâ ağlıyor, dedi. Dönüp kanapeye uzandı.

Güneş doğmak üzere idi. Zor belâ, ezile büzüle sedirin üstünde uykuya dalan Baron de Nucingen, tıbbî fizyolojinin izah edilmez hâdiselerinden biri olan çapraşık ve acaip bir rüya görüyordu. Birdenbire neye uğradığını anlamadan uyandı.

Erupe:

— Aman Yarabbi, madam.. diye bağırıyordu. Askerler, jandarmalar, polisler, sizi tevkif etmek istiyorlar.

Rop döşambrına bürünen, çıplak ayaklarına terlikler giyen ve Rophaêl'in meleğini çatlatacak kadar güzel olan Esther, kapısını açıp, şöyle bir görünmüştü ki salonun kapısı, bu ilâhî kıza, Hollanda ressamlarının dinî tablolarındaki bir melek gibi duran Esther'e doğru yuvarlanan, dalga halinde, bir insan tortusu kustu. Bir adam ilerledi. Contenson'du bu, iğrenç Contenson. Elini Esther'in nemli omuzuna koyarak:

— Siz, matmazel.. Esther Van'sınız değil mi? dedi.

Europe elinin tersiyle herifin yanağına nefîs bir sile savururken, ayağiyle de usturuplu bir çelme takıverdi, ona yerdeki halı da boyunun ölçüsünü aldırttı.

— Geri! diye bağırdı. Hanımıma el süremezsiniz!

Contenson, yerden kalkarken haykırıyordu:

— Bacağımı kırdı... Ödetirim bunu da..

Odada mahut kıyafetleriyle beş adet recors vardı. Mendebur şapkalarını, şapkalarından daha mendebur kafalarından çıkarmamışlardı. Suratları damarlı mahun tahtasına benziyordu. Gözleri şaşı şaş bakıyordu. Kiminin burnu yoktu. Ağızları sırıtıyordu. Adamlarından daha temiz giyinen, fakat şapkasını başından çıkarmıyan Louchard, bir kaç adım ilerledi. Yüzünde istihza ile karışık sahte bir yumuşaklık, Esther'e:

— Matmazel! dedi, sizi tevkif ediyorum. (Europe'e dönerek) size gelince kızım, her türlü karşı koyma cezalandırılacaktır. Esasen mukavemet te faydasızdır.

Dipçikleri yemek salonunun ve antişambrın döşemesine çarpan silâh gürültüleri, dışarıda da muhafızların beklediğini gösteriyor, Louchard'ın söylediklerini tekit ediyordu.

Esther, masum masum sordu:

— Niçin tevkif edeceksiniz beni?

Louchard cevap verdi:

— Ya borçlarımız?

Esther:

— Doğru! diye haykırdı. Bırakın da giyineyim!

Louchard:

— Maalesef matmazel.. dedi. Önce odanızdan kaçmanıza imkân olup olmadığını tetkik etmem lâzım.

Bütün bu konuşmalar o kadar sür'atli cereyan etmişti ki, Baron henüz araya girmek fırsatını bulamamıştı.

Korkunç Asie, recors'ların arasından sedire kadar süzülerek, orada Baronu keşfetmiş gibi:

— Nasıl Baron de Nucingen?.. dedi. İnsan eti satıcısı ben miyim bakalım..

Bütün mali ihtişamiyle şahlanan Banger:

— Mel'un karı! diye bağırdı.

Sonra Louchard'la Esther'in arasına sokuldu. Contensonun:

— Mösyö Lö Baron de Nucingen!

Diye seslenmesi üzerine Louchard başından şapkasını çıkardı. Onun bir işareti ile recors'lar hürmetle şapkalarına sarılıp salondan ayrıldılar.

Louchard şapkası elinde sordu:

— Mösyö Lö Baron, borçları ödeyecek misiniz?

— Ödeyeceğim.. diye cevap verdi. Amma mikdarını anlıyalım hele..

— Borçlar üç yüz on iki bin frank küsur, tevkif masrafı buna dahil değil.

Baron:

— Üç yüz bin frank mı? dedi.

Sonra Europe'un kulağına fısıldadı:

— Geceyi kanapede geçiren bir adam için pek tuzlu bir uyanış bu..

Europe, şüphesini, Fransız tiyatrosunun son subret'i matmazel Dupont'u çileden çıkaracak bir jestle tamamlıyarak:

— Bu adam sahiden Baron de Nucingen mi? diye sordu.

Louchard:

— Evet Matmazel.. dedi.

Contenson:

— Öyle, diye tekit etti.

Europe'un şüphesi, Baronun şerefine dokunmuştu.

— Ben kefil oluyorum.. dedi. Bırakın da onunla konuşayım.

Esther'le ihtiyar sevdalısı odaya geçtiler. Louchard kulağını anahtar deliğine dayamağı lüzumlu buldu.

— Sizi hayatımdan çok seviyorum Esther. Amma alacaklılarınıza bu kadar para vermek günah değil mi? Bu servet sizin kesenizde kalsa daha iyi olmaz mı? Gidin hapse.. Ben onları yüz bin franga razı ederim. İki yüz bini de size kalır.

Louchard dışarıdan bağırdı:

— Bu usul sökmez. Alacaklı matmazele âşık değil ki! Hele sizin sevdalandığınızı da öğreneli beri ayak direyip duruyor.

Nucingen:

— Hadi sen de!. dedi, (kapıyı açıp Louchard'ı da odaya alarak devam etti): Ne söylediğini bilmiyorsun. Meseleyi hallet, sana da yüzde yirmi komisyon vereceğim.

— İmkânsız Mösyö Lö Baron!

Europe söze karışarak:

— Nasıl, nasıl Mösyö dedi. Hanımımı hapislere mi göndereceksiniz. Vicdanınız buna razı olur mu? Ücretlerim, biriktirdiklerim hepsi sizin olsun madam... Kırk bin frangım var..

Esther, Europe'u kucaklıyarak:

— Ah zavallı yavrucuğum, dedi... Senin bu kadar iyi kalpli olduğunu bilmiyordum.

Europe hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı.

Baron de Nucingen, acınacak halde:

— Ödeyeceğim, dedi.

Cebinden bir çek defteri çıkardı.

Louchard:

— Zahmet etmeyin Mösyö Lö Baron.. dedi. Parayı altın veya gümüş olarak tahsil etmem emredildi amma hatırınız için banknot ta kabul ederim.

Baron:

— Hele şu evrakı bir göster bakalım, diye bağırdı..

Contenson mavi zarflara sarılı üç dosya uzattı. Baron evrakı alırken hafiyenin kulağına:

— Bana önceden haber verseydin, senin için daha kârlı olurdu.. dedi.

Contenson, Louchard'ın işitip işitmemesine kulak asmadan:

— Burada olacağınızı nereden bileyim? diye cevap verdi. Bana güvenmemekle siz zararlı çıktınız.. (Kurnaz filosof omuzlarını silkerek ilâve etti): Dolandırıyorlar sizi..

Baron kendi kendine:

— Yalan da değil.. dedi.

Senetleri görerek Esther'e:

— Ah yavrucuğum, diye bağırdı... Yaman bir alçağın kurbanı olmuşsunuz, dolandırıcının biri.

Esther:

— Heyhat... Öyle dedi.. Amma çok seviyordu beni..

— Bilseydim, hükme itiraz ettirirdim.

Louchard:

— Boşuna kafa yoruyorsunuz Mösyö Lö Baron! dedi. Üçüncü bir hâmil var.

— Doğru: Cérizet. Muhalefet adamı.

Louchard, gülümseyerek:

— Mösyö Lö Baron... Veznedarımıza bir puslacık yazar mısınız? Ona Contensonu göndereyim adamlarımı da dağıtayım. Vakit geçiyor, sonra elâlem..

Nucingen:

— Hadi Contenson! dedi. Veznedarım Mathurin ve Orcade sokaklarının köşesinde oturuyor. Kasada üç yüz bin frank yoksa du Tillet'ye, yahut Keller'lere uğrasın, puslayı da al... Bizim bütün paramız bankada çünkü..

(Esther'e) — Giyininiz meleğim... Serbestsiniz, (sonra Asie'ye bakarak): Koca karılar, gençlerden çok daha tehlikeli..

Asie:

— Hele ben gidip alacaklıya müjde götüreyim! dedi. Yevmiyeyi doğrulturuz. (Sonra iğrenç bir reverans yaparak ilâve etti): Gücenme yok, Mösyö Lö Baron..

Louchard, evrakı tekrar Barondan aldı ve salonda onunla beraber kaldı. Yarım saat sonra, peşinde Contenson, veznedar göründü. Esther de çarçabuk giyinmesine rağmen nefîs bir tuvalet yapmıştı. Louchard paraları saydıktan sonra; Baron senetleri tetkik etmek istedi; amma Esther kâğıtları kedi gibi kapıp çekmecesine kilitledi.

Contenson, Nucingen'e:

— Millete bahşiş vermiyecek misiniz? diye sordu.

Baron:

— Hayır.. dedi. Nezaketle hareket etmediniz..

— Peki, bizim bacak?

— Louchard! Bin frangın bakiyesinden Contenson'a yüz frank ver.

Taitbout sokağından çıkarken veznedar Baron de Nucingen'e:

— Doğrusu pek güzel kadın.. diyordu. Amma pek tuzluya mal oluyor.

Baron:

— Mesele aramızda kalsın.. dedi.

Louchard ve Contenson'dan da sırrını fâş etmemelerini istemişti.

Louchard'la Contenson yürürken, onları gözetliyen Asie, bulvarda önlerine çıktı:

— Muhzırla alacaklı arabada, şuracıkta.. Susamışlar.. Boi bahşiş var..

Louchard paraları sayarken Contenson müşterileri dikiz geçti. Carlos'un gözlerini farketti, perukanın altından alnının biçimine baktı, bu peruka, hafiyeye pek şüpheli göründü. Etrafiyle hiç alâkadar değilmiş gibi davranarak arabanın numarasını aldı; Asie'le Europe fevkalâde merakına gidiyordu, Baronun son derece kurnaz kimselerin kurbanı olduğunu düşünüyordu, Louchard onu da yardıma çağırırken garip bir ketumiyet göstermişti üstelik. Europe'un çelmesi de yalnız incik kemiğini acıtmakla kalmamıştı. Yerden kalkarken kendi kendine:

— Bu tekme pek Saint Lazare, Saint Lazare kokuyor.. demişti. (Kadınlar hapishanesi)

Carlos, büyük bir cömertlikle ücretini ödedikten sonra muhzırı savdı. Arabacının da parasını vererek, emretti:

Palais Royal.. Perron'e!

Bu emri duyan Contenson:

— Ah çomar! diye söylendi.. Bir iş var bunda..

Carlos'un arabası yıldırım hıziyle Palais - Royal'e vardı. Öyle sür'atle gelmişlerdi ki takip korkusu yoktu.. Galerie'leri her vakitki gibi geçti. Château d'eau meydanında başka bir arabaya binerek:

— Opéa passajı, Pinon sokağı civarı! dedi.

Bir çeyrek saat sonra, Taitbout sokağına giriyordu.

Esther, onu görünce:

— İşte meş'um senetler! dedi.

Carlos evrakı aldı. Gözden geçirdi. Götürüp mutfakta yaktı. Dönünce:

— Redingotunun cebinden üç yüz on bin franklık desteyi çıkararak:

— Bu iş te oldu.. dedi. Bunlarla Asie'nin kopardığı yüz bin frank sayesinde harekete geçebiliriz..

Zavallı Esther:

— Aman Yarabbi, aman Yarabbi! diye inledi.

Vahşi düzenbaz:

— Budala dedi. Zahiren Nucingen'in metresi ol.. Lucien'le de görüşebilirsin, Baronun dostudur. Onu sevmekten menetmiyorum seni..

Karanlık hayatında zayıf bir ışık gören Esther, nefes aldı.

Carlos, Europe'u konuşmalarını kimse duymasın diye budvarın köşesine götürerek:

— Europe, dedi... Kızım. Senden memnunum.

Europe... Başını kaldırdı, adama baktı. Yüzünde her vakitkinden öyle bambaşka bir ifade vardı ki, kapıda gözcülük eden Asie, bu sahneyi görerek hayrete düştü. Acaba Europe'u Carlos'a zincirleyen bağ benimkinden de mi kuvvetli? diye düşündü.

— Hepsi bundan ibaret değil, kızım.. Dört yüz bin frankla benim işim dönmez. Paccard sana otuz küsur bin franklık bir fatura getirecek, gümüş takımların faturası. Alelhesap bir mikdar para verilmiş, fakat kuyumcumuz Biddin zarara girmiş. Onun tarafından haczedilen eşyamız her halde yarın ilân edilecek. Git Biddin'le görüş. Orbre - Sec sokağında oturuyor. Sana on bin frank tutarında emniyet sandığı makbuzu verecek. Anlarsın ya! Esther kendine gümüş takımlar yaptırmış, parasını ödememiş olacak. Emniyet sandığına yatırmış bulunacak, yani dolandırıcılık suçundan dava açmakla tehdit ediliyor; binaenaleyh gümüş takımlarını ele geçirmek için kuyumcuya otuz bin, emniyet sandığına da on bin frank vermek lâzım, kıvır zıvır masrafla beraber 43 bin frank, bu takımlar saf gümüş değil, Baron onları yeniler, böylelikle de bir kaç bin frangını kıvırırız. Peki iki yıldanberi terziye ne borcunuz var bakalım?

Europe:

— Altı bin frank diyebiliriz.. diye cevap verdi.

— Pek âlâ. Madam Augusta alacağını kurtarmak ve müşteriyi kaçırmamak istiyorsa dört senelik bir borç puslası yazsın: Otuz bin frank göstersin. Şapkacı ile de ayni şekilde anlaş. Mücevherci Samuel Frisch, hani şu Sainte - Avoie sokağındaki Yahudi, sana makbuzlar verir, ona da yirmi beş bin frank borçlu olabiliriz. Altı bin franklık mücevherimiz de emniyet sandığında durabilir. Mücevherciye iade ederiz onları.. Baron yarısı sahte olan mücevherlere bakacak değil ya! Hülâsa bir haftaya kadar bizim Karo birlisinden yüz elli bin frank daha sızdırırsın.

Europe:

— Madam da bana biraz yardım etmeli! dedi. Konuşun onunla.. Alık alık bir köşede duruyor, tek başıma üç piyes muharriri kadar ustalık göstermek zorunda kalıyorum.

— Esther sofuluk taslarsa, bana söylersin. Nucingen ona bir araba ve atlar alacak, hepsini kendisi seçsin. Paccard'ın bulunduğu at ve araba dellâlından alırsınız. Orada pek pahalıya nefis atlar var, bir ay sonra topallamağa başlarlar, tekrar değiştiririz.

— Parfümörün borç pusulasiyle de altı bin frank çekebiliriz.

Carlos başını salladı.

— Yo, yo... Her şey düzeniyle... Yavaş yavaş, dediklerimiz olsun hele. Nucingen henüz kolunu kaptırdı makineye.. Halbuki kafasının geçmesi lâzım; bütün bunlardan başka bana beş yüz bin frank daha lâzım..

Europe:

— Mümkün.. dedi.. Bu koca budala altı yüz bine kıyınca, madam ona yüz vermeğe başlar, visali için de dört yüz bin ister.

Carlos:

— Dinle kızım, dedi. Son yüz bini aldığım gün, sana da yirmi bin frank vereceğim.

Europe, hayattan ümit kesen bir insan gibi kollarını yanına bırakarak:

— Ne işime yarar bu para? diye sordu.

— Valenciennes'e dönüp, güzel bir dükkân açabilir, istersen namuslu bir kadın olursun. tabiat bu. Paccard da bazan öyle düşünüyor, omuzları damgasız, eh vicdanı da aşağı yukarı öyle.. Birbirinize biçilmiş kaftansınız.

Europe dehşet içinde:

— Valenciennes'e dönmek mi? diye haykırdı. Bunu nasıl aklınızdan geçiriyorsunuz?

Europe, Valenciennes'de doğmuştu. Pek fakir bir dokumacı ailesinin kızıydı. Onu daha yedi yaşında iken bir iplik fabrikasına gönderdiler. Modern endüstri vücudunu yıprandırırken, sefahat ta onu vaktinden önce berbat etti. On ikisinde baştan çıkmış, on üçünde anne olmuş, farkında olmadan ipsiz sapsız heriflere bağlanıvermişti. Bir katil davasında — şahit olarak — cinayet mahkemesine çıkmıştı. On altı yaşında idi. O zaman. Yaşının icabı, namus hissine mağlûp oldu; adaletin karşısında duyulan heybetin de tesiriyle, maznunu yirmi yıl küreğe mahkûm ettirecek şekilde ifade verdi. Katil müthiş intikamcılığı ile ün alan sabıkalılardandı. Zavallı kıza hâkimler heyeti huzurunda:

— Prudence! (Europe'un adı Prudence Servien'di) diye bağırdı. On sene geçmeden, döner seni gebertirim. İsterse beni assınlar.

Mahkeme reisi Prudence Servien'i bir hayli teskine çalışmış, adaletin ona arka olacağını, himaye edeceğini söz vermişti. Amma biçare kız o kadar derin bir dehşete düşmüştü ki hastalanmış, aşağı yukarı, bir yıl sıhhat yurdunda kalmıştı.

Adalet, durmadan değişen fertler topluluğunun temsil ettiği manevî bir varlıktır. Bu fertlerin iyi niyetleri ve hatıraları da kendileri gibi alabildiğine mütehavvildir. Müddeiumumilik ve mahkemeler, suçları önliyemezler. Onlar, cürümleri olmuş hal-

de karşılamak için kurulmuşlardır. Bu bakımdan «önleyici» bir zabıta teşkilâtının mevcudiyeti, memleket için nimet olurdu. Amma bugün, polis lâfı; idare etmek, icrayi adalet eylemek, kanun yapmak kelimeleri arasında fark gözetmiyen vazi-i kanunu, ürkütüyor. Sanki bizzat harekete geçmesi mümkünmüş gibi, kanun vazii, devletin bütün kudretlerini masetmeğe mütemayil. Forsa kurbanını her an düşünebilir, intikam hazırlıkları yapar, halbuki bu esnada adliye, katili de unutmuştur, kurbanı da.. Başında dolaşan tehlikeyi sevki tabiisiyle anlıyan ve vaziyeti toptan kestiren, Prudence, Valenciennes'den ayrıldı ve kendini saklamak için Paris'e geldi. Henüz on yedisinde idi. Orada dört tane zenaata girdi çıktı, en usturuplusu küçük bir tiyatroda komparslıktı bu zenaatlerin. Bu arada Paccard'la tanıştı ve ona başına gelenleri anlattı. Jacques Collin'in sağ kolu ve baş yamağı olan Paccard, ustasına bu kızdan bahsetti. Usta bir cariyeye ihtiyaç duyunca Prudence'ı çağırttı:

— Şeytana hizmet eder gibi emrime kul olursan seni Duruttan kurtarırım.. dedi. (Mahut forsanın, Prudence'ın tepesinde Democlès'in kılıcı gibi asılı duran belâlının adı Durut idi.) Bu tafsilâtı vermeseydik, bir çok tenkitçiler Europ'un bağlılığını bir az fantastik bulacaklardı. Hele Carlos'un vereceği haberdeki ehemmiyeti kimse anlıyamıyacaktı.

— Evet kızım Valenciennes'e dönebilirsin.. Al oku..

Ona bir gün evvelki gazeteyi uzatarak parmağiyle aşağıdaki bendi işaret etti:

«Tulon. — Dün Jean - François - Durut kurşuna dizilmiştir. Garnizon sabahtan itibaren.. vesaire..»

Gazete Prudance'ın elinden yere düştü. Bacakları titremeğe başladı. Yeniden hayata kavuşuyordu. «Çünkü, diyordu, Durut'nun tehdidindenberi yediğim ekmekten tat almadım..»

— Görüyorsun ya? Ben sözümü tuttum. Durut'yu tuzağa düşürüp kellesini uçurtuncaya kadar dört sene beklemem lâzım geldi. Şimdi buradaki işimi tamamla. 20 bin frankla, memlekette küçük bir ticarethane işletebilir, Paccard'la evlenirsin Tekaüt hakkı olarak onun da namuslu yaşamasına müsaade ediyorum.

Europe, gazeteyi aldı, gazetecilerin yirmi yıldan beri, forsaların idamı hakkında bıkıp usanmadan tekrarladıkları bütün tafsilâtı canlı gözlerle okudu: Heybetli manzara, mahkûmu (bermutat) hidayete getiren papas, eski omuzdaşlarını iyiliğe teşvik eden forsa, nisan alan askerler, diz çöken kürek mahkûmları.. On sekiz bin caninin kıvıl kıvıl kıpırdadığı kürek rejiminde en ufak bir değişiklik yapamıyan beylik düşünceler..

Carlos:

— Asie'yi de yeniden eve aldırmak lâzım.. dedi.

Europ'un hareketlerinden bir şey anlamıyan Asie, onlara doğru ilerledi.

— Onu aşçı olarak eve aldırtmak için, barona ömründe yemediği nefis bir taam hazırlarsınız sonra, «Asie elindekini avucundakini kumara vermiş, burada çalışacak» dersiniz. Şassör'e ihtiyacımız olmıyacak. Paccard arabacı olur. İspirler yerlerini terketmezler. Hafiyeler de pek gözetleyemez onu. Madam ona pudralı bir peruka geydirtir, bir de sırma şeritli kalın keçeden üç köşeli şapka, tamam. Zaten ben de onun yüzünü boyayıp değiştiririm.

Asie şaşı şaşı bakarak:

— Başka hizmetçi almıyacak mıyız?

— Tabi... Namuslu kimseler..

Melez:

— Amma akılsız olmaları da şart.. dedi.

Carlos:

— Baron konak kiralarsa, Paccard'ın kapıcı olabilecek bir ahbabı var. Mutfakta çalışacak bir de kız buluruz. İki yabancıya da pek âlâ göz kulak olabilirsiniz.

Carlos evden çıkmağa hazırlanırken Paccard göründü.

— Burada kalın dedi... Sokakta adamlar var.

Bu basit cümle müthiş bir tesir yaptı. Carlos, Europe'un odasına çıktı. Paccard bir kira arabasiyle dönüp kendisini arayıncaya kadar yerinden kıpırdamadı. Araba evin içine kadar geçmişti. Carlos perdeleri örttü ve her türlü takibi imkânsız kılacak bir sür'atle Saint Antoine varuşuna vasıl oldu; bir araba meydanının yanında indi; yaya yürüdü. Ve mütecessislerin elinden yakayı kurtararak Malaquais rıhtımına döndü.

Lucien'e biner franklık dört yüz banknotu göstererek:

— Bak... Çocuk dedi. Rubempré arazisi için alelhesap bir meblâğ. Yüz binini gözden çıkaracağız bunun. Omnibusler çıktı, Parisliler bu yeni şeye tutulacaklar, üç ayda sermayeyi üç katına çıkarırız. Meseleyi biliyorum. Hissedarların gözünü boyamak için, kendi sermayelerinden mükemmel temettüler verecekler. Nucingenvari bir dalavera. Rubenmpré arazisini ele geçirirken bütün parayı bir tahtada sayacak değiliz. Gider des Lupeaulx'yu bulursun. Seni Desroches isimli bir avue'ye tavsiye etmesini rica edersin. Sonra bu kurnaz herifi yazıhanesinde ziyaret eder, Rubempré'ye gitmesini söyler, sekiz yüz bin liraya, şatonun harabeleri etrafında sana otuz bin frank gelir temin edecek arazi satın alabilirse, ona yirmi bin frank vaadedersin.

— Nasıl da yürüyorsun.. Yürüyorsun, yürüyorsun..

— Daima ilerliyorum. Şakayı bırakalım. Faizi kaçırmamak için üç yüz bin frangı hazine tahvillerineyatırırsın. Bu tahvilleri Desroches'e verirsin. Herif kurnaz olduğu kadar da doğrudur. Bu işler olup bitince, koşarsın Angoulème'e.. Kız kardeşine, eniştene rica eder, küçük bir yalan söylemelerini temin edersin. Clotilde de Grandlieu ile evlenmeği kolaylaştırmak için sana altı yüz bin frank verdiklerini pek âlâ söyliyebilirler. Bunda yüz kızartacak hiç bir taraf yok.

Gözleri kamaşan Lucien:

— Kurtulduk! diye bağırdı.

Carlos devam etti:

— Senin için öyle... Amma, ancak, kolunda karın Clotilde, Sait Thomas d'Aquin kilisesinden çıkarken.

Lucien hocasına karşı zahiren büyük bir alâka göstererek:

— Peki, sen neden korkuyorsun? dedi.

— Peşimde mütecessisler var. Kendimi hakikî bir rahip gibi göstermem lâzım, bu da pek sıkıcı.. Koltuğumun altında dua kitabı görünce, sonra şeytan da beni korumaz.

Kolunda veznedarı yola düşen Baron de Nucingen, o sırada konağının kapısına gelmiş bulunuyordu. İçeri girerken:

— Korkarım ki, dedi, boşuna masraf ettik... Adam sen de, çıkarırı zacısını. İşin yalnız gösteriş tarafında olan saf Alman.

— Fenası şu ki kendinizi affişe ettiniz Baron cenapları..

— Öyle... Elâlem nazarında metresim olan kadının bana lâyik bir mevki sahibi olması farz oldu.

Esther'i er geç bağrına basacağına emin olan Baron, tekrar o eski ve kurnaz maliyeci oldu. İşlerin idaresini büyük bir maharetle ele aldı. Ertesi gün, onu sabahın altısında yazıhanede evrakı incelerken bulan veznedar, yarı zeki, yarı aptal bir Alman tebessümüyle:

— Baron hazretleri! dedi. Geçen gece üç yüz bin frank vermek suretiyle muhakkak ki tasarruf yapmış oldunuz.

Gerçi Baron de Nucingen ayarındaki zenginlerin, para kaybetmek ihtimalleri, başkalarınkinden daha çoktur. Amma kazanç fırsatları da boldur ona göre.. Hem de kendilerini çılgınlıklarına kapıp koyuverdikleri halde... Meşhur Nucinger müessesesinin malî politikasını başka bir eserimizde izah etmiştik. Şu kadarını hatırlatalım ki, muazzam sermaye kayıpları olmadan, başka bir tâbirle ötekinin berikinin servetinden çarpıp çırpılmadan, devrimizin ticarî, siyasî endüstriyel inkılâpları arasında böyle fevkalâde servetlerin kazanılması, arttırılması, muhafaza edilmesi imkânsızdır. Bütün dünyanın hazinelerine katışan yeni kıymetlerin mikdarı pek azdır. Her yeni ihtikâr, umumî servet tev-

ziinde yeni müsavatsızlık ifade eder. Devlet aldığını geri verir, amma bir Nucingen müessesesi eline geçeni bırakmaz. Bu umulmadık darbe kanunların mürakabesinden kaçar. Avrupa devletlerini yüzde on ilâ yirmi faizle istikraza mecbur etmek, bu yüzdeleri halkın sermayesiyle kazanmak, iptidaî maddeleri ele geçirmek suretiyle endüstriyi haraca bağlamak, boğulmak üzere olan bir iş adamına ip uzatmak teşebbüsünü istismar edinceye kadar suyun yüzünde tutmak, hülâsa kazanılan bütün bu altın savaşları, kapitalistlerin yüksek siyasetini teşkil eder. Gerçi fatihler için olduğu gibi, bangerlerin yolunda da tehlikeler vardır. Amma o kadar az kimse böyle bir cenge girişecek durumdadır ki «koyun» lara hiç söz düşmez. Bu muazzam işler çobanlar arasında döner. Bir spekülatör canına kıymış, bir borsa simsarı fertiği çekmiş, bir noter yüz ailenin servetiyle birlikte göçmüş (bir adam öldürmekten daha fena), bir banger likidasyon yapmış, Paris'te bir kaç ay içinde unutulan bütün bu felâketler, muazzam beldenin — âdeta — denize benziyen hay ve huyuyle örtülür. Eskiden Jacques Caur'lar, Médici'ler, Ango de Dieppe'ler, Auffredi de la Rochelle'ler, Fugger'ler, Tiepolo'la heybetli servetlerini namuskârane şekilde kazanmışlardı. Kıymetli zahirelerin nereden geldiğini onlardan başka kimse bilmiyordu. Fakat bugün, coğrafya malûmatı kitleye öyle nüfuz etmiş, rekabet kâr haddini öyle sınırlandırmıştır ki, sür'atle meydana gelen her servet, ya bir tesadüfün ve keşfin semeresi, yahut ta kanunî bir hırsızlık neticesidir. Rezil örneklerle baştan çıkan küçük tüccarlar da yüksek ticaretin hainee dalaveralarına ham maddeler üzerinde çirkin taarruzlarla cevap veriyorlar. Kimyanın tatbik edildiği yerlerde şarap içilmez oldu. Bu yüzden bağcılık endüstrisi çöküş halindedir. Vergiden kaçmak için bozuk tuz satıyorlar. Mahkemeler bu umumî düzenbazlık karşısında dehşet içindedir. Nihayet Fransız ticareti dünya müvacehesinde sui zan altındadır. İngilterede itibardan düşüyor. Bu felâket bizde siyasî nizamın neticesidir. Charte, paranın hâkimiyetini ilân etti. Bu suretle muvaffakıyet, Tanrı tanımaz bir devrin baş vurduğu son mucip sebeptir. Yüksek zümrelerin ahlâksızlığı, altınla şa'şaalı semereler vermesine ve ileri sürülen yaldızlı vesilelere rağmen aşağı tabakaların iğrenç ve — şöyle böyle — şahsî irtikâplarından ölçü kabul etmiyecek kadar tiksindiricidir. Hikâyemizde bu ahlâk çöküşünün bazı teferruatını komedi unsuru olarak kullandık; korkunç komedi.

Her yeni fikirden ürken hükûmet, bugünün komedi motiflerini tiyatrodan kovdu. XIV üncü Louis'den daha az liberal olan Burjuvazi kendisini teşhir eden yeni bir «Figaronun düğünü»

yazılacak diye titreyor, siyasî bir Tartuffe oynanmasına mâni oluyor. Şüphesiz ki bugün Turcaret'in sahneye konmasına müsaade etmez, çünkü devir Turcaret'in devri. Bu itibarla komedi artık sadece anlatılıyor ve kitap şairlerin elinde tesiri daha geç duyulan, fakat daha emin olan bir silâh halini alıyor.

O sabah, Nucingen'in salonunu finans âleminin bir nevi mahkeme salonu yapan gidiş gelişler, mülâkatlar, verilen emirler, bir kaç dakikalık müşavereler arasında, borsa simsarlarından biri, Barona, en mahir ve en zengin arkadaşlarından birinin, Martin Falleix'in kardeşi ve Jules Desmarets'nin halefi Jacques Falleix'in sırra kadem bastığını haber verdi. Jacques Falleix Nucingen müessesesinin resmî borsa simsarıydı. Baron, du Tillet ve Kellerlerle elbirliği ederek, paskalya için bir koyun kestirir gibi, hiç insaf duymadan adamcağızı iflâsa sürüklemişti. Büyük bir sükûnetle

— Dikiş tutturamazdı.. diye cevap verdi.

Jacques Falleix borsa âlemine önemli hizmetlerde bulunmuştu. Bir kaç ay önce pervasız manevraları sayesinde vaziyeti idare etmiş, müesseseyi buhrandan kurtarmıştı. Amma vaşaklardan minnettarlık beklemek, kış ortası Ukranya kurtlarından rikkat ummak gibi bir şeydir.

Borsa simsarı:

— Zavallı adam.. dedi. Böyle bir âkıbeti hatırından geçirmiyordu. Saint Georges sokağında metresi için küçük bir konak döşetmiş, mobilya ve dekorasyon için yüz elli bin frank harcamıştı. Madam du Val-Noble'u da öyle seviyordu ki.. Biçare kadın bütün bu saltanattan mahrum kalacak, her şey alacaklıların..

Baron:

— Oh ne âlâ, diye düşündü. Dün geceki zararları çıkarabileceğiz, demek..

Borsa simsarına:

— Hiç para vermemiş mi? diye sordu.

— Aman efendim. Jacques Falleix'e kredi açmıyacak tüccar mı vardı? Anlaşılan konakta nefis bir şarap mahzeni de var. Aklıma gelmişken söyliyeyim, ev de satılık, kendisi almak niyetinde idi. İcar mukavelesi kendi üzerine. Ne saçma şey... Gümüş takımlar, şaraplar, araba, atlar hepsi toptan ortaklık mal olacak, alacaklılar nasıl bölüşecekler bilmem.

Nucingen:

— Yarın gelin, dedi. Ben gidip bir göreyim vaziyeti. İşime gelirse mobilyaları ben almak niyetindeyim.

Borsa simsarı:

— Pek âlâ mümkün.. cevabını verdi. Siz bu sabah bir uğrayın. Falleix'in ortaklarından biriyle alacaklı tüccarlar orada, hakkı rüçhan kazanmak istiyorlar. Amma faturalar Val Nobl'de.

Bron de Nucingen derhal kâtiplerinden birini noterine yolladı. J. Falleix ona bu evden bahsetmişti. Altmış bin frank ederdi nihayet, baron burasını hemen satın almak, bu sayede biriken kiralardan hakkı rüçhan iddia etmek niyetinde idi.

Veznedar (namuslu adam) Jacques Falleix'in iflâsından efendisinin zarar edip etmediğini anlamağa geldi.

— Bilâkis, benim Volfgang'ım... Yüz bin frank kazanacağım.

— Nasıl?

— Bak nasıl... Bu zavallı herifin, bir yıldan beri metresine hazırlattığı ev benim olacak. Alacaklılara elli bin frank verdim mi? Tamam. Noterim bay Gartot'ya evi alması için emir vereceğim şimdi. Sahibi sıkıntıda imiş. Meseleyi biliyordum amma aklım başımda değildi. İlâhî Esther'im, çok geçmeden küçük bir sarayda oturacak. Fallex beni oraya götürmüştü: Şaheser. Hem de iki adımlık yer... Benim için biçilmiş kaftan doğrusu..

Falleix'n iflâsı Baronu borsaya uğramağa mecbur ediyordu. Fakat Taitbout sokağına uğramadan Saint Lazare sokağından ayrılamadı. Bir kaç saat Esther'siz kaldığı için canı gidiyordu. Elinden gelse hani onu bir saniye bile yanından ayırmıyacaktı.

Borsa simsarının metrûkâtından elde etmeği umduğu kazanç, harcadığı dört yüz bin frangın acısını bir hayli hafifletmişti. Meleğine, Taitbout sokağından Saint Georges'e taşınacağını, küçük bir sarayda oturacağını, artık hatıraların saadetlerine mâni olamıyacağını» müjdeliyeceği için mes'uttu. Kaldırımlar yumuşak geliyordu ayaklarına... Genç gibi yürüyordu ve içinde gençliğe hâs rüyalar vardı. Üç kardeşler sokağından dönerken, yolun ve rüyaların kucağındaki baron, Europe'un asık suratla kendisine doğru geldiğini gördü.

— Nereye böyle? dedi.

— Nereye olacak efendim... Size gidiyordum Sahiden de zavallı hanımımın bir kaç gün hapiste kalması daha hayırlıymış, şimdi anlıyorum... Amma kadın milleti böyle şeylerden anlamaz ki! Madamın alacaklıları tekrar eve döndüğünü duyunca, başımıza üşüştüler, eve saldırır gibi... Akşam saat yedide duvara iğrenç ilânlar yapıştırıldı. Cumartesi mobilyalarımız satılacakmış... Amma bu bir şey değil daha. Benim melek kalpli hanımım vaktiyle canavar herife iyilik yapmak istemişti.

— Hangi canavar..

— Hangi canavar olacak canım? Sevdalısı d'Estourny.. Al-

lah için söylemeli kıyak delikanlı idi. Yalnız kumarbazdı... Bütün günahı o..

— Öyle, hileli kâğıtlarla kumar oynıyordu..

— Hadi.. Hadi... Ya siz borsada ne yapıyorsunuz sanki? Bırakın da sözümü tamamlıyayım bari. Bir gün Georges yalandan intihara kalkışmış, madam da canına kıymasın diye bütün gümüş takımlarını, mücevherlerini rehin evine yatırmış, hem de daha paralarını ödemediği halde... Bir alacaklıya para verdiğini duyunca hepsi de gelip kıyameti kopardı. Seni ceza mahkemesine vereceğiz, diyorlar. Düşünün bir kere.. Meleğiniz hırsızların oturduğu sırada oturacak.. İnsanın perukasındaki saçlar bile diken diken olur düşününce... Kızcağız hüngür hüngür ağlıyor. Kendimi nehire atacağım diyor.. Vallahi atar da..

Nucingen:

— Size uğrarsam borsaya gidemem sonra, diye haykırdı. Halbuki muhakkak gitmeliyim, onun için bir şeyler kazanacağım. Git te avut kendisini, borçlarını ödeyeceğim. Saat dörtte ziyaretinize gelirim. Amma Eugénie, söyle de, sevsin beni biraz..

— Biraz da ne demek efendim? Çok sevecek çok. Haberi benden alın mösyö.. Kadınların kalbini fethetmek için tek yol cömertliktir. Hapse gitmesine ses çıkarmasaydınız her halde bir kaç yüz bin frank kârınız olacaktı, amma onun kalbini elden kaçıracaktınız. Hanımım bana «Eugénie diyordu. Pek kibar, pek asilce hareket etti, yüksek bir ruhu var..»

Baron:

— Sahi mi Eugénie diye haykırdı. Öyle mi söyledi?.

— Elbet efendim.. Bizzat bana..

— Al sana on lira..

— Mersi... Amma şimdi ağlıyor. Dündenberi iki gözü iki çeşme.. Sevdiğiniz kız ümitsizlik içinde.. Hem de kendine ait olmıyan borçlar yüzünden. Ah şu erkekler yok mu? Kadınlar morukları nasıl tırtıklarsa, onlar da kadınları öyle dişler.. hadi.

— Hepsi de ayni model... İnsan hiç taahhüt altına girer mi? Artık sakın kimseye imza vermesin! Bunları ödeyeceğim.. Amma şimden sonra imza falan verirse..

Europe, poz alarak:

— Ne yaparmışsınız bakalım? dedi.

— Vallahi bilmem. Üzerinde hiç nüfuzum yok. Hele işlerini bir nizama koyayım. Git sen onu avut. Söyle ona... Bir aya kadar küçük bir sarayda oturacak..

— Mösyö Lö Baron... Para harcıyorsunuz, amma hayrını da göreceksiniz, kadın kalbi bu... Bakın bugün sizi gençleşmiş görüyorum. Ben ki bir fam döşambr parçasıyım... Çok gördüm böy-

le şeyleri. Saadet değiştiriyor insanı. Yüzü gözü nurlanıyor âdeta... Masraf ettiniz diye hiç hayıflanmayın. Zaten madama da söyledim... Bu adamı sevmezseniz sizden âdisi yok, dedim. Çünkü cehennemden kurtarıyorsunuz onu.. Hele şu sıkıntılardan bir sıyrılsın! O zaman tanırsınız onu. Aramızda kalsın. Hani o gece o kadar ağlıyordu... Ne demeli... İnsan kendisine bakacak kimsenin itibarını kaybetmek istemez, size bu vaziyeti anlatmağa cesaret edemiyor, kaçmak istiyordu.

Bu fikir baronu ürküttü.

— Kaçmak mı! diye haykırdı. Ah şu borsa.. hadi hadi sen git, ben içeri geçmiyeceğim. Amma pencereden şöyle bir göreyim onu.. içime su serper.

Evin önünden geçerken Esther, barona gülümsedi. Bakın Europe imkânsız görünen bu neticeye varmak için nasıl hareket etmişti. Saat iki buçuğa doğru Esther, Lucien'i beklediği zamanlar gibi giyinip kuşanmasını bitirmişti. Nefisti. Onu bu halde gören Prrudence, pencereye bakarak:

— A.. a.. dedi, bizim Mösyö..

Zavallı kız Lucien zannederek pencereye koştu. Nucingen'i gördü.

— Ah.. dedi. Ne kadar üzdün beni.

— Borçlarınızı ödeyecek olan zavallı bir ihtiyara alâka duyuyor görünmeniz için bir bu çare vardı.. ya bütün borçlarınız ödeniyor nihayet..

Korkunç ellerin koparmak istediği aşkından başka bir şey düşünmiyen biçare kız:

— Hangi borçlar? diye bağırdı.

— Mösyö Carlos'unkiler..

— Nasıl? Dört yüz elli bin franka yakın para aldı.

— Daha yüz elli bin frank borçlusunuz. Amma baron pek iyi karşıladı bunu. Sizi buradan çıkarıp küçük bir saraya götürecek. Vallahi taliiniz var. Sizin yerinizde olsam, hazır adamın gemi elinizde Carlos'u memnun ettikten sonra kendime bir ev aldırtır, irat bağlatırdım. Şüphesiz ki gördüğüm kadınların en güzeli, en tatlısısınız. Amma, çirkinlik öyle çabuk gelir ki! Ben de güzeldim, ben de taze idim, bir bakın halime! Yirmi üçümdeyim, aşağı yukarı yaşıtız, halbuki on yaş fazla gösteriyorum. Bir hastalık, tamam. Amma insanın Paris'te başını sokacak bir evi ve geliri olduktan sonra sokağa düşmekten korkmaz.

Esther, Europe - Eugénie - Prudence'ı dinlemiyordu artık. Baştan çıkarmakta deha sahibi olan bu adamın iradesi, onu çamurdan çıkarmak için harcadığı kuvvetle tekrar batağa yuvarlamıştı. Aşkı bütün sonsuzluğiyle tanıyanlar bilirler ki, insan

sevginin faziletlerini benimsemeden hazlarını da duyamaz. Langlande sokağındaki sefilâne odasında geçen sahneden beri Esther eski hayatını tamamiyle unutmuştu. O dakikaya kadar gözü aşkından başkasını görmemiş, pek iffetli bir ömür sürmüştü. İnsan azdırmakta üstad olan Carlos engellerle karşılaşmamak için her şeyi önceden tertiplemişti. Öyle ki sadakatinin tesiriyle kızcağız olup biten, yahut sonu gelmek üzere olan dolandırıcılıkları kabul etmek zorunda kalıyordu. Carlos, Lucien'i de ayni usulle bağlamıştı. Korkunç zaruretler yaratmak, kuyuyu eşmek, barutla doldurmak, ve buhranlı dakikada suç ortağına: «Bir başını oynat, tamam!» demek kurnaz herif böyle yapıyordu işte.

Eskiden fahişelere hâs ahlâkla meşbu bulunan Esther, bu çeşit cilveleri pek tabiî bulurdu. Hattâ en çok kıymet biçtiği fahişeler, erkekleri en çok masrafa sokabilenlerdi. Bu mahlûklar batırdıkları servetlerle öğünürler. Esther'in hatıralarına güvenen Carlos aldanmamıştı. Yalnız, ocins kadınlar tarafından değil, müsrifler tarafından da bin kere tekrarlanan dolaplar, savaş desiseleri Esther'in zihnini bulandırmıyordu. Zavallı kız sadece düştüğünü hissediyordu. Lucien'i seviyor, ele güne karşı Nucingen'in metresi oluyordu. Mesele burada idi işte. Yoksa sahte İspanyol pey akçesini almış, Lucien servetinin binasını Esther'in mezar taşları üzerine kurmuş, bir gecelik haz ihtiyar bangere bir kaç yüz bin franga patlamış, az çok kurnaz oyunlarla Europe herifin bilmem ne kadar parasını sızdırmış, bu âşık kızı bunlardan hiç biri alâkadar etmiyordu, fakat kalbini kemiren kanser başka idi onun.. beş yıl kendini melek kadar temiz bulmuştu. Seviyordu, bahtiyardı, en küçük bir sadakatsizlik göstermemişti, bu saf, bu güzel aşk kirlenecekti. Zihni, meçhul kalan nefis hayatiyle gelecekteki çirkin hayatını karşılaştırmıyordu. Teessürü ne bir hesap neticesiydi, ne de şairane bir duygu. Tarife sığmayan ve ölçüsüz bir tesir yapan bir histi bu.. beyazken siyahlaşıyor, safken kirleniyor, asildi âdileşiyordu. Kendi iradesiyle zanbaklaşmıştı. Manevî bir lekeye tahammül edeceğini sanmıyordu. Bunun için, baron onu aşkiyle tehdit edince pencereden atlamak geçmişti içinden. Hülâsa Lucien mutlak surette, pek nadir erkeğe nasip olan bir aşkla seviliyordu. En çok sevdiklerini söyliyen ve ekseriya öyle sanan kadınlar, başka erkeklerle danseder, vals oynar, cilveleşir, elâlem için süslenir, sonra salonlara gidip hırs dolu bakışlar toplarlar; fakat Esther, fedakârlık falan yapmadan hakikî aşkın mucizelerini başarmıştı. Tam altı yıl, Lucien'i çamurda yuvarlanan, gerçek sevdanın asalet ve sadakatine susayan aktrislerin ve orospuların inhisarcı muhabbetiyle sevmişti. Kaybolan milletler, Yunanlılar, Romalılar, Şark-

lılar, kadına daima harem hayatı yaşatmışlardır. Zaten seven bir kadının kendi kendini tecrit etmesi lâzımgelirdi.

Bu şiirin, bu şehrâyinin vücut bulduğu fantastik saraydan, soğuk bir ihtiyarın «küçük saray» ına girmekiçin ayrılan Esther'in bir nevi ruhî hastalığa yakalanması tabiî değil miydi? Çelik bir elle itilen kızcağız, düşünecek zaman bulamadan, yarı beline kadar âdiliğe gömülmüştü, fakat iki gündenberi düşünüyor ve kalbinde öldürücü bir soğukluk hissediyordu.

«Sokağa düşmek» lâfını duyunca, birden bire ayağa fırladı.

— Sokağa düşmek mi? dedi.. aslâ! Seine nehrinde ölmek daha hayırlı..

Europe cevap verdi:

— Seine nehrinde mi? Peki Mösyö Lucien?

Bu tek kelime Esther'i tekrar koltuğa oturttu. Gözleri halının süsüne takılı, göz yaşlarını beynine akıtarak durdu, kaldı öyle..

Saat dörtte Nucingen, meleğini bu düşünceler ve kararlar Okyanusuna dalmış buldu. Bu deryada dalgalanan dişi ruhlar, oradan ayrılınca, kendileriyle beraber yelken açmıyanların anlıyamıyacakları sözler mırıldanırlar. Baron yanına oturarak:

— Alnınızdaki bulutları dağıtın güzelim.. dedi. Artık borcunuz kalmıyacak. Ben Europe'la anlaşırım. Bir aya kadar bu daireden ayrılıp, küçük bir saraya geçeceksiniz.. o.. ne lâtif elleriniz var. Verin de öpeyim (bir köpek ayağını tutmalarına nasıl ses çıkarmazsa, Esther de elini öylece bıraktı.) Ah.. elinizi veriyorsunuz amma kalbinizi vermiyorsunuz, halbuki kalbinizi seviyorum ben..

Bu sözler öyle içten söylenmişti ki zavallı Esther ihtiyara acıyan gözlerle baktı: Deli gibi oldu adam. Âşıklar da, din şehitleri gibi çile kardeşi olduklarını sezerler. Dünyada birbirine benziyen iki elem kadar anlaşıp kaynaşan hisler yoktur.

Esther:

— Zavallı adam.. dedi. Seviyor.

Cümlenin mânasını yanlış anlıyan baron sarardı. Kanı damarlarında kıvılcımlaştı.. göklerin havasını teneffüs ediyordu. O yaşta milyonerler böyle bir his uğrunda, kadın ne dilerse bahşederler.

— Kızımı sevdiğim kadar seviyorum sizi (elini kalbine koyarak) ve hissediyorum ki bedbaht olmanıza tahammül edemem.

— Yalnız babam olmağa razı olsaydınız çok severdim sizi, yanınızdan hiç ayrılmazdım, fena bir kadın, şu anda göründüğüm gibi para canlısı ve menfaatperest bir mahlûk olmadığımı anlardınız.

Baron:

— Ufak tefek çılgınlıklar yapmışsınız ki bütün güzel kadınlar öyledir.. hepsi bu. Artık kapatalım bahsi.. bizim vazifemiz size para yetiştirmektir. Bahtiyar olunuz, bir kaç gün için babanız olmağı kabul ediyorum, zira anlıyorum ki sizi zavallı iskeletime alıştırmak lâzım.

Esther yerinden fırladı, Nicingen'in dizlerine sıçradı, kollarını boynuna dolayarak:

— Sahi mi? dedi.

Baron gülümsemeye çalışarak:

— Sahi ya! diye cevap verdi..

Kız onu alnından öptü.. içinden imkânı olmıyan bir uzlaşma kurmuştu: Masum kalmak ve Lucien'le görüşmek. Barona öyle cilveler yaptı ki Torpille yeniden meydana çıktı. İhtiyarı büyüledi. Adamcağız kırk gün baba kalmağa razı oldu. Saint Georges sokağındaki evi satın alıp tertiplemek için bu kırk güne ihtiyaç vardı.

Evine dönen baron, yolda «Enainin biriyim ben» diye söyleniyordu. Filhakika Esther'in karşısında çocuklaşan banger, ondan uzaklaşır uzaklaşmaz yeniden vaşak kesiliyordu.

Yirmi gün sonra da:

— Yarım milyon harcadık, bacağını göremedik daha, bu kadar budalalık ta fazla. Bereket ki halimizden kimsenin haberi yok.

Diyordu. Bu kadar pahalıya oturan bir kadınla işi neticelendirmeğe karar veriyor, Esther'in karşısına çıkınca söze kaba bir şekilde başlıyor, sonra ayrılıncaya kadar bu nezaketsizliği tamire çalışıp duruyordu. Ay sonunda kıza:

— Ömrümün sonuna kadar baba kalamam ben.. diyordu.

1829 İlkkânunun sonlarına doğru idi. Bir kaç güne kadar, Esther, Saint Georges sokağındaki küçük saraya yerleşecekti. artık.

Baron, du Tillet'den, Florine'i oraya götürmesini rica etti. Yeni ev Nucingen'in servetiyle mütenasip miydi bakalım, kafesi kuşa lâyık bir hale koymak vazifesini yüklenen san'atkârlar burayı küçük bir saray yapabilmişler miydi?

1830 ihtilâlinden önce lüksün yarattığı bütün bedialar bu evi ince bir zevk örneği yapmıştı. Mimar Grindot dekoratörlükteki maharetinin en şaheser nümunesini burada göstermişti. Mermer merdiven yeni baştan yapılmış, duvar tezyinatı, perdeler, nakışlar, büyük bir sadelikle yakıştırılmıştı. En küçük teferruatta en mühim eşya gibi XV inci Louis asrının Paris'te kurduğu bu neviden binaları gölgede bırakıyordu.

Florine gülümseyerek:

— İşte benim rüyam dedi. Lüks ve fazilet.

Sonra Nucingen'e:

— Bu masrafları kimin için yapıyorsun? diye sordu.

— Düşen bir kadın çıkıyor buraya..

Aktris:

— Jupiter gibi çalım satıyorsun demek. Yeni bayanı ne vakit göreceğiz? cevabını verdi.

Du Tillet söze karıştı:

— Yeni eve girince eş dosta ziyafet verecek, o zaman..

Baron:

— Daha önce olamaz, dedi.

Florine:

— Eh.. artık takıp takıştırmamız, süslenip yakıştırmamız lâzım. O suvare şerefine kadınlar terzilerinin, berberlerinin iflahını kesecekler, peki ne zaman..

— Ferman bende değil ki!

Florine:

— Bak sen kadına! Pek isterdim görmeği.. diye haykırdı.

Baron, saf saf:

— Benden de al o kadar! dedi.

— Nasıl! Demek evde, kadın da, mobilyalar da her şey yep **yeni!**

Du Tillet:

— Hattâ banger de dedi. Çünkü dostum pek genç görünüyor bana..

Florine fikir yürüttü:

— Amma yirmi yaşındaki halini bulması da lâzım doğrusu.. hiç olmazsa bir kaç dakika için..

1830 yılının ilk günlerinde, Paris'te herkes Nucingen'in sevdasından, evindeki debdebe ve ihtişamdan bahsediyordu. Zavallı baron affişe edilmiş, alay mevzuu olmuştu. Fena halde köpürüyordu. Gönlündeki azgın aşkla uyuşan bir maliyeci arzusu doğdu içinde. İstiyordu ki ocağa çengeli asarken (1), asil peder cübbesini de çiviye takıp, bunca fedakârlıkların mükâfatını görsün!

Torpille'in karşısına çıkınca daima boyun eğiyordu. Nihayet tahrirî bir taahhüt elde etmek için, evlenme işini muhabere ile halletmeğe karar verdi.

---

(1) **Pendre la crémaillerè (Ocak çengelini asma). Yeni taşınılan bir evde eşe dosta ziyafet vermek mânasınadır. Kelime oyununu kaybetmemek için aynen aldık.**

Bangerler ancak poliçeye inanırlar. Böylece, senenin ilk günlerinden birinde vaşak erkenden uyandı, çalışma odasına kapandı ve aşağıdaki mektubu hazırladı.

İmlâsı şivesi gibi bozuk değildi baronun.

«Sevgili Esther, düşüncelerimin çiçeği, hayatımın tek saadeti!

Sizi kızım gibi sevdiğimi söylemekle hem sizi aldatmış oluyordum, hem de kendimi.. Arzum, sadece hislerimdeki nezaheti ifade edebilmekti. Filhakika gönlümdeki duygular başka hiç bir erkeğinkine benzememektedir. Çünkü evvelâ ihtiyarım, sonra şimdiye kadar hiç sevmemiştim. Size o kadar meftunum ki bütün servetime mal olsanız, aşkım yine de eksiltmiyecek. Amma insaf ediniz. Bir çok erkekler, benim gibi şahsınızda bir melek bulmıyacaklardı, mazinize hiç göz atmadım. Sizi biricik evlâdım Augusta gibi seviyorum, fakat karım beni sevmiş olsaydı, onu da sizin gibi sevecektim. İki cepheli bir sevgi bu. Aşka tutulan bir ihtiyarın tek mazereti sadet olduğuna göre, düşünün oynadığım gülünç rolü, sizi son günlerimin teselli ve neş'esi yaptım. Biliyorsunuz ki ben ölünceye kadar bir kadın için ne kadar mes'ut olmak mümkünse öyle bahtiyar olacaksınız. Yine pek âlâ bilirsiniz ki ölümümden sonra da bir çok kadınları kıskandıracak derecede zengin kalacaksınız.

Sizinle konuşmak saadetine nail olduğum dakikadan beri, her kazançtan hissenizi ayırıyorum, Nucingen müessesesinde hesabı cariniz var. Bir kaç güne kadar yeni bir eve giriyorsunuz, hoşunuza giderse ergeç orası sizin olacak. Şimdi söyleyin bakalım, orada da beni baba diye mi karşılayacaksınız, yoksa nihayet mes'ut olabilecek miyim?

«Sizinle bu kadar açık konuştuğum için affınızı dilerim. Fakat ne yapayım? Yanınızda olunca cesaretimi kaybediyor, hâkimiyetinizi lüzumundan fazla duyuyorum. Niyetim gururunuzu incitmek değildir. Yalnız ne kadar acı çektiğimi, ben yaşta bir adam için beklemenin ne kadar güç olduğunu, her geçen gün ümitlerimin kırıldığını, tatabileceğim hazların azaldığını söylemek istiyorum. Zaten hareket tarzımdaki incelik, niyetlerimdeki samimiyetin delilidir. Şimdiye kadar hiç alacaklı gibi davrandım mı? Siz bir kaleye benziyorsunuz, ne yazık ki ben genç değilim. Şikâyetlerime cevap olarak: Hayatım bahis mevzuudur, diyorsunuz, sizi dinlerken inanıyorum buna. Fakat buraya gelince karanlık düşüncelere, ikimizin de yüzünü kızartacak şüphelere düşüyorum. Halbuki bana güzel olduğunuz kadar da masum ve iyi kalpli görünmüştünüz. Fakat kanaatlerimi sarsmaktan zevk duyuyorsunuz. Siz bir hüküm verin. Kalbinizin insaf-

sız bir sevgi ile tutuştuğunu söylüyor, fakat sevdiğinizin adını saklıyorsunuz benden.. bu hareketiniz tabiî mi? Hayli kuvvetli bir adamı işitilmemiş derecede zaâfa düşürdünüz, bakın ne hale geldim. Beş ay sonra aşkımı nasıl karşılıyacağınızı sormak mecburiyetindeyim. Üstelik konağınızın açılış töreninde nasıl bir vazife göreceğimi de bilmiyorum. Siz bahis mevzuu olunca, gözümde paranın hiç kıymeti yoktur. Bu küçümseyişle öğünmek hamakatinde bulunmıyacağım. Nihayet aşkımın hudutsuz olmasına mukabil, servetim ölçülüdür; sizin istikbalinizi düşünüyorum. Malik olduğum her şeyi size vermek suretiyle, zavallı ben, sevginize nail olacağımı bilseydim, zengin olup hor görülmektense, fakir olup sevilmeği tercih ederdim. Beni öyle değiştirdiniz ki sevgili Esther'im! Kimse tanıyamıyor. Sırf siz: Takdir edilmemiş bir kabiliyet olduğunu söylediniz diye Joseph Bridau'nun bir tablosuna on bin frank verdim. Her rastladığım fakire namınıza beşer frank dağıtıyorum.

Her hangi bir ikramını kabul ettiğiniz zaman kendini size borçlu sayan bu zavallı ihtiyarın bütün arzusu nedir ki? Bir ümit..

Saadetim için, tatacağım nadir zevkler için ileri süreceğiniz bütün şartlara boyun eğmeğe hazırım. Amma bari evinize geçtiğiniz gün hayatının sonuna kadar esiriniz olduğunu söyliyen Frédéric de Nucingen'in kalbini ve bendeliğini kabûl buyuracağınızı müjdeleyin..»

Fahişe damarı tutan Esther:

— E diye bağırdı. Bu altın küpü de baş ağrıtıyor artık..

Eline bir mektup kâğıdı aldı.. sığdığı kadar bir âlâ döşendi. Yazdıkları Scribe'in darbı mesel haline gelen meşhur cümlesinin tekrarıydı:

«Al bakalım, ayım!» (1).

Beş on dakika sonra yaptığına pişman olan Esther, aşağıdaki mektubu yazdı:

«Mösyö Lö Baron.

«Az önce gönderdiğim mektuba hiç aldırış etmeyin. Gençliğimin çılgın mizacına kapılmıştım. Cariyeliğe namzet zavallı bir kızın hatasını mazur görünüz efendim. Mevkiimin aşağılığın size teslim edildiğim gündür ki bütün aclığiyle hissettim. Para

(1) Scribe'in: «Ayı ve Paşa» isimli vodvilinde geçen bir cümle. Kurnaz dalkavuk Lagingcole, nazır Méricot'nun başı sıkıntıya düştükçe ona «Al bakalım, Ayım» der. Çünkü nazır elinden her iş gelen bir ayısı olduğunu iddia etmektedir. Birisine, malını fazla methettiğini ima için söylenilir.

verdiniz, kendimi size borçluyum. Şerefsizlik borçlarından daha mukaddes şey olamaz. Kendimi Seine nehrine fırlatmak suretiyle borcumu ödemek hakkından da mahrumum. İnsan daima böyle bir tesviye yapabilir amma, alacaklının hakkı yanar, binaenaleyh emrinizdeyim, muradınıza ermek için harcadığınız bütün paraları bir gecede ödeyeceğim. Eminim ki benimle geçecek bir saatiniz milyonlara bedeldir, çünkü üstelik bu benim yaşadığım son saat olacak. Bu şekilde ödeşeceğiz, ve hayattan ayrılabileceğim. Namuslu bir kadın sukut edince, doğrulabilmesi ihtimalleri çoktur, fakat biz soydan olanlar çok aşağıya düşüyoruz. Kararım o kadar kat'idir ki, bir gün için cariyeniz olacak Esther mektubunu ölümünün sebebine, bir vesika olarak saklamanızı rica eder.»

Bu mektubu gönderdikten sonra Esther yine nedamet duydu. On dakika sonra aşağıdaki satırları yazıyordu:

«Affedersiniz, muhterem baron. Bu defa da benim, maksadım ne sizinle alay etmektir, ne de kalbinizi yaralamak. Yalnız şu basit mütalâam üzerinde düşünmenizi istiyorum. Şayet aramızda baba - kız münasebetleri devam ederse, zayıf, fakat devamlı bir haz duyacaksınız, mukavelenin icrasını dilerseniz, gençliğime yanarsınız. Artık başınızı ağrıtmak istemem. Saadeti değil de zevki tercih ettiğiniz gün benim için sabahsız olacaktır.»

Kızınız
ESTHER

Baron ilk mektubu alınca soğuk bir tehevvüre düşmüştü. Böyle kızgınlıklar milyonerleri öldürebilir. Aynada kendine baktı. Zile bastı. Yeni oda uşağına:

— Bir ayak banyosu, diye haykırdı.

O ayaklarını yıkarken ikinci mektup geldi. Okudu ve kendini kaybedip yere yıkıldı. Yatağına kaldırdılar. Gözlerini açınca Madam de Nucingen'i yatağının ayak ucunda oturmuş buldu. Karısı:

— Kız haklı.. dedi. Neden aşkı satın almağa kalkıyorsunuz? Sevgi pazara çıkar mı hiç? Hele sizin mektubu da görelim.

Baron, yaptığı muhtelif müsveddeleri gösterdi, kadın gülümseyerek okudu onları.

Bu sırada üçüncü mektup ta çıka geldi. Madam de Nucingen bu son mektubu da gözden geçirerek:

— Pek yaman kız! diye haykırdı.

Baron sordu:

— Ne yapmalı şimdi madam?

— Beklemeli..

— Beklemek mi? Tabiat insafsızdır.

Hanımı:

— Azizim, dedi. Son zamanlarda bana karşı pek nazik davranmağa başladınız. Bari ben de size iyi bir nasihat vereyim.

— Siz iyi bir kadınsınız.. borçlanın, ödeyeceğim.

— Kızın mektuplarını alınca geçirdiğiniz buhran, harcanan milyonlardan, en güzel namelerden daha çok tesir eder bir kadına.. halinizi bir vasıta ile duyurun ona, belki elde edersiniz (kocasını yukarıdan aşağı süzerek ilâve etti) hiç tasalanmayın sakın! Öleceği falan da yok..

Madam de Nucingen, fahişe mizacını hiç bilmiyordu.

Karısı gidip, yalnız başına kalınca baron de Nucingen «Bizim hanım da pek akıllıdır» diye söylendi. Verdiği öğütteki isabete hayrandı, gel gelelim bundan nasıl faydalanacağını bir türlü kestiremiyordu. Kendini ahmak buluyor, üstelik itiraf te ediyordu bunu. Para adamının budalalığı aşağı yukarı darbı mesel halindedir amma, unutmıyalım ki bu hamakat nisbîdir. Zihnimizin melekeleri de tıpkı vücudumuzun kabiliyetleri gibidir.

Raksedenin kuvveti ayaklarında, demircininki kollarındadır. Pazar hamalı yük taşımakta mümarese sahibidir. Hanende hançeresini işletir. Piyano çalan bileğini çelikleştirir. Banker, muameleler tertiplemeğe, onları incelemeğe, menfaatleri tehrik etmeğe alışıktır. Vodvil muharriri vaziyetler kurmak, mevzuları tetkik etmek, kahramanları hareket ettirmekte erbaptır. Bir matematikçinin idrakinden şairane imajlar doğmasını beklemek nasıl hata ise, baron de Nucingen'den hoş sohbetlik ummak ta öyledir. Cemiyet hayatında, Madam Cornuel kadar nüktedanlık gösterebilecek kaç şair, kaç muharrir çıkar bir devirde? Buffon kaba saba adamdı, Newton sevmedi. Byron yalnız kendi kendini sevdi. Rousseau sükûtî, hattâ nerede ise deliydi. La Fontaine dalgınlığiyle meşhurdur.

Beşerî kıymetlerin müsavi ölçüde dağılmasından ahmaklar, orta halliler doğar. Bu kuvvetlerin gayri müsavi tevzii dâhi dediğimiz nisbetsiz insanları meydana getirir. Ayni kanun vücut sahasında da hâkimdir. Kusursuz bir güzellik hemen daima soğuk veya apdalca bir şeydir. Amma Pascal hem büyük bir hendeseci, hem kudretli bir muharrirmiş, Beaumarchais iş sahasında da önemli başarılar göstermiş, Zamet ayni zamanda becerikli bir nedimmiş, bu nadir istisnalar, zekâların muayyen bir alanda ihtisas prensibini tekit eder. Usta bir diplomat millî menfaatler uğrunda ne büyük bir zekâ, hüner, ustalık ve incelik gösterirse bir banger spekülatif hesaplar sahasında ayni kudret ve mahareti gösterir. Mesaî odasından çıktıktan sonra da şayanı

dikkat bir adamsa şu halde büyük bir şahsiyettir o. Prens de Ligne, Mazarın veya Diderot'yle birleşen bir Nucingen hemen hemen imkânsız bir insan formülüdür, bununla beraber Periclés, Aristote, Voltaire ve Napoléon bu imkânsız formülü tahakkuk ettirdiler. Sadece banger olan, bir çok bangerler gibi hesaplarının dışında her türlü icat fikrinden mahrum bulunan Mösyö de Nucingen ancak kat'î kıymetlere inanırdı. San'at meselelerinde, parası elinde her sahanın mütahassısına müracaat eder; ev mi kurduracak, muayene mi olacak, nadir eşya mı alacak, arazi sahibi mi olacak en usta mimara, en mahir cerraha, en erbap resim meraklısına, en kurnaz avue'ya başvururdu. Gel gelelim aşk entrikalarında belli başlı mütehassıslar, sevda bahsinde kâr âşinalar mevcut olmadığından, sevdaya tutulan bir banger puslayı kaybeder ve kadını çekip çevirmekte bir hayli sıkıntıya düşer. Nucingen hiç bir yeni usul keşfedemedi. En iyisi, erkek veya dişi her hangi bir Frentin'e para verip kendi yerine düşünmesini veya harekete geçmesini temin etmekti.

Hanımının verdiği öğütten fayda çıkaracak varsa yoksa Madam Saint Estève'di. Baron bu iğrenç kadınla arayı bozduğu için fena halde nedamet duydu. Bununla beraber kasasının cazibesine ve Garat imzalı müsekkinlere güvenerek, oda uşağını çağırdı. Neuve Saint Marc sokağına gidip o korkunç dul karıyı bulmasını ve uğramasını rica etmesini söyledi. Paris'te ihtiraslar zıtları birleştirir. Sefahat orada boyuna fakiri zengine, büyüğü küçüğe yapıştırır. İmparatoriçe Matmazel Lenormand'a akıl danışır. Ve büyük beyzade asırdan asra mutlak bir Ramponneau bulur orada. İki saat sonra dönen uşak:

— Mösyö Le Baron dedi, Madam Saint Estève parasını batırmış.

Baron neş'eli neş'eli:

— Oh.. daha iyi! dedi kuyruğu elimde.

Uşak devam etti:

— Mübarek kadın biraz kumarbaz galiba... Üstelik dış mahallelerden birindeki tiyatrolarda çalışan bir artiste de gönül vermiş. Haya icabı «Vaftiz oğlum» diye yutturuyor. Anlaşılan mükemmel bir aşçı imiş, çalışacak yer arıyor.

Baron Panurge'un sözlerini tekrarladığını hatırından geçirmeden:

— Bu aşağı zekâların hepsi de para kazanmanın on çeşit yolunu bilirler, harcamanın da on iki çeşidini..

Diye söylendi. Asie tarafından sığaya çekilen yeni uşak, dişi casusa, Mösyö Lö Baronun metresi tarafından yazılan mektupların korkunç neticelerini anlattı. Sözlerini tamamlarken:

— Mösyö fazla seviyor her halde bu kadını, çünkü az kalsın ölüyordu. Ben bir daha yanına dönmemesini tavsiye ettim, o zaman peşinizden koşarlar, dedim.. Baron cenaplarına şimdiden yarım milyona mal olmuş bu kadın, Saint Georges sokağındaki küçük konak için harcadıkları da caba... Amma da para canlısı, sağa dön para, sola dön para. Mösyönün odasından çıkarken Madam La Baron gülerek kendi kendine: «Bu gidişle bu kız beni dul bırakacak ayol!» diye söyleniyordu.

Asie:

— A... Üstüme iyilik sağlık.. insan altın yumurtlayan tavuğu öldürmemeli!

Oda uşağı:

— Baron hazretlerinin ümidi sizde.

— Elbet... Ben kadınları yola getirmesini bilirim de ondan..

Bu esrarengiz kudret önünde küçülen uşak:

— Hadi, girin, dedi.

Hastanın yanına mütevazi bir eda ile giren sahte Madam Saint - Estève:

— Hayrola.. dedi. Baron hazretlerinin başı sıkıntıda imiş öyle mi? Ne yaparsınız? Herkesin bir zayıf tarafı var. Bakın ben de felâketlere uğradım. İki aydır feleğin çarhı hep ters dönüyor benim için. İşte şimdi çalışacak yer arıyorum. İkimiz de uslu akıllı hareket etmedik. Baron hazretleri beni Madam Esther'e aşçı yaparsa, kendisine canla başla bağlanır, gerek Eugénie'yi, gerek madamı gözetmek hususunda çok işine yararım.

Baron:

— Mesele o değil! diye cevap verdi. Bir türlü vaziyete hâkim olamıyorum, beni tıpkı bir....

Asie sözünü kesti:

— Topaç gibi çeviriyor değil mi? Hadi babalık, siz de az mı çorap ördünüz elâlemin başına? Küçük yakalamış sizi.. yontuyor. Mevlâ âdildir.

Baron:

— Âdil mi? dedi. Ben seni ahlâk dersi veresin diye çağırtmadım.

— Gücenmece yok evlâdım. Azıcık ahlâktan kimseye zarar gelmez. Sofular için sefahat nasıl hayatın tuzuysa, bizim için de ahlâk öyle... Bakalım cömert davrandınız mı? Borçlarını ödediniz..

Baron acınacak bir eda ile cevap verdi:

— Evet..

— Pek âlâ... Eşyalarını da hacizden kurtardınız, bu daha mü-

kemmel. Amma siz de kabul edersiniz ki bu kadarla bitmez iş. Bunda bir kazancı yok ki! Öyle kadınlar parlamak isterler.

— Ona bir sürpriz hazırlıyorum, SaSint Georges sokağında, o da biliyor bunu amma enai yerine geçmek istemem..

— İyi ya.. vaz geçin kızdan..

— Zaten beni sepetliyeceğinden korkuyorum.

— Harcadığın paralara yanıyorsun değil mi evlâdım? Dinle... Halktan bir hayli milyonlar sızdırdın, yavrucuğum. Vebali boyunlarına yirmi beş milyonunuz olduğunu söylüyorlar (Baron gülümsemekten kendini alamadı.) bir milyonunu çıkarın gözden.

Nucingen:

— Ona razı olduk amma, dedi... Arkadan ikincisini de istiyecek..

— Ha anlıyorum. Z ye kadar gitmek korkusiyle B demekten çekiniyorsunuz, amma Esther namuslu kızdır.

Baron:

— Çok namuslu kız! diye haykırdı. İstediğime peki diyor amma, bir borç öder gibi..

— Yani metresiniz olmak istemiyor, iğreniyor Akla yatacak şey. Çocukcağız hep gönlüne göre yaşadı. İnsan tosun gibi delikanlılarla düşüp kalktıktan sonra ihtiyarı pek takmaz. Güzel değilsiniz, XVIII inci Louis gibi şişkosunuz. Kadınlarla meşgul olacak yerde para peşinde koşanlar gibi biraz da bönlüğünüz var... Pek âlâ... Altı yüz bin frangı gözden çıkarırsanız ben onu kuzu gibi yaparım size..

Baron hafifçe yerinden sıçrayarak:

— Altı yüz bin frank mı? diye haykırdı. Esther şimdiden bir milyona mal oldu bana.

— Saadet pek âlâ bir milyon altı yüz bin frank eder koca zanpara!.. Zamanımızda metresleriyle bir iki milyon yiyen az erkekler mi var? Ben karı uğrunda darağacını boylayan nice âşıklar tanırım. Arkadaşını zehirleyen doktoru bilmez misiniz. Bir kadını mes'ut etmek için servete konmak istiyordu.

— Biliyorum, biliyorum. Amma âşık olduk diye aklımızı kaybetmedik ya... Hiç olmazsa burada düşünebiliyorum, çünkü onu görünce cüzdanımı verecek hale geliyorum.

Asie, Sémiramis gibi bir eda takınarak:

— Dinleyin Mösyö Lö Baron! dedi. Ağzınızın payını bir âlâ verdiler, size.. Bana SaSint Estève dedikleri, (tabiî zenaat âleminde) nasıl doğru ise sizden yana çıkacağım da öyle dosdoğrudur..

— Güzel! Mükâfatını görürsün.

— Umarım... Çünkü öç almakta âciz olmadığımı ispat ettim size.

(Barona korkunç bir bakış atfederek) zaten şurasını da aklınıza koyun ki Madam Esther'i mum gibi yapmak elimde. Tanırım malımı. Bir kere muradınıza erdiniz mi daha çok yanıp tutuşursunuz. Bana hakkımı ödediniz. Sizi güç belâ yola getirdim amma, papelleri de saydınız nihayet. Ben de verdiğim sözü tuttum, doğru mu değil mi? Bakın size yeni bir pazarlık teklif edeceğim.

— Görelim?

— Beni madamın evine aşçı alırsınız, on sene için... Senede bin frank ücretim var.. Son beş senelik maaşımı peşin peşin ödersiniz.. (Pey akçesi sayın) Bir kere oraya kapağı attım mı, madamdan aşağıdaki imtiyazları koparırım. Meselâ ona, zevkini ve edasını iyi bilen madam Augusta'dan nefîs bir tuvalet getirtirsiniz. Yeni arabanın saat dörtte kapıda beklemesini emredersiniz. Borsadan çıkınca yanına uğrar, beraberce Boulogne ormanında gezintiye çıkarsınız. Ya.. bu suretle kadın metresiniz olduğunu itiraf etmiş,cümle Paris'in gözü önünde size bağlanmış olur... Bu işe yüz bin frank gider. Birlikte yemek yersiniz (hani ben de nefîs yemekler hazırlarım ha!) Onu tiyatroya, Variétés'ye götürür, ön localardan birinde otursunuz. O zaman bütün Paris «işte ihtiyar kurnaz Nucingen'le metresi!» der. Böyle bir kanaat koltuklarınızı kabartmaz mı? Ben iyi kalpliyim, bütün bu avantajlar hep o yüz bin frangın içinde. Bu şekilde hareket etmek suretile sekiz günde epeyce yol alırsınız.

— Amma yüz bin frangı da bayılırdım.

Asie bu gülünç cevabı duymamazlıktan gelerek devam etti:

— İkinci hafta, madam bu başlangıcın tesiriyle, dairesinden ayrılıp hazırlattığınız, konağa gitmeğe razı olur. E Esther'iniz elâlem içine çıktı artık, eski bayan arkadaşlarına rastladı, tabiî parlamak, sarayında ziyafetler vermek ister. Bu da usuldendir.

— Yüz bin frank daha! — Amma artık keyfiniz yerindedir. Kendi evinizdesiniz. Esther kafestedir.. elinizdedir. Kala kala şu mesele kalır ki, o da ehemmiyetsiz bir şey, amma siz büyültüyorsunuz ihtiyar fil! (Amma da gözlerini döndürüyor herif be) Pek âlâ, o işi de ben üzerime alıyorum.. dört yüz bin frank... Yo.. tasalanma bu parayı zifaf sabahı verirsin... Gördün mü namuslu pazarlığı? Ben sana güveniyorum da sen bana kem küm ediyorsun. Madamı metresiniz olarak görünmeğe, kendini damgalatmağa, bütün ikramlarınızı kabul etmeğe razı ediyorum diye ihtimal zannediyorsunuz ki hemen bugün büyük Saint-Bernard geçidini teslim ettirebilirim size... Yağma yok kuzum, zor iş-

tir bu... Birinci Konsul Alplardan geçmek için ne müşkülât çektiyse, siz de ayni sıkıntıya katlanacaksınız.

— Sebep?.

— Kalbi aşkla dolu da ondan. Sevdalısına büyük fedakârlıklar yaptı diye kendini Saba melikesi sanıyor nazeninim. Bu cins kadınlar kafalarına böyle bir fikir soktular mı Nuh derler Peygamber demezler. Doğrusu güzel bir şey de... Yosmam kendini size verdiği için derdinden ölürse hiç şaşmam. Amma size cesaret vermek için şurasını da söyliyeyim ki orospu damarına güveniyorum.

Asie'yi derin bir sükût ve hayranlık içinde dinliyen Baron:

— Ben nasıl bankacılıkta mütehassıs isem.. sen de baştan çıkarma işinde erbapsın..

Asie:

— Anlaştık mı civanım?

— Yüz bin frank yerine elli bin veririm. Beş yüz bin de zafer akşamının sabahı..

— Pek âlâ... Gidip işe başlıyayım. (Hürmetkâr bir eda ile) Şimdi gelebilirsiniz, dedi. Mösyö madamı bir kedi sırtı gibi yumuşak bulacaktır.

Banger ellerini oğuşturarak:

— Hadi bakalım, hadi bakalım.. dedi.

Bu iğrenç melez karıya gülümsedikten sonra kendi kendine: «Fazla para biriktirmekte ne kadar da haklı imişim» diye söylendi.

Yataktan sıçradı. Yazıhanelerine gitti ve safayı hatırla muazzam muamelelerin başına geçti.

Esther için Nucingen'in verdiği karardan daha uğursuz âkıbet olamazdı.

Zavallı kız, sadakatsizliğe karşı koymakla hayatını müdafaa ediyordu. Carlos bu pek tabiî korunmaya ham sofuluk diyordu.

Asie oradan çıkar çıkmaz Carlos'a gidip, Nucingen'le konuştuklarını, ve elde ettiği neticeyi usulü dairesinde anlattı.

Adamın öfkesi de kendisi gibi korkunç oldu. Hemen perdeleri örtülü bir arabaya binip Esther'e koştu, arabayı kapının altına geçirtti.

Merdivenleri tırmanırken yüzü hâlâ hiddetten bem beyazdı. Bu katmerli sahtekâr kızcağızın karşısına o halde çıktı. Esther ayakta idi. Carlos'a baktı ve bacakları kırılmış gibi bir koltuğa yığıldı.

Zangır zangır titreyerek:

— Neniz var Mösyö? diye sordu.

Adam:

— Bizi yalnız bırak Europe! dedi.

Bir haydudun rahatça öldürmek için annesinden ayırdığı çocuk, annesine nasıl bakarsa Esther de Prudénce'a öyle baktı.

Carlos onunla başbaşa kalınca söze devam etti:

— Lucien'i nereye gönderiyorsunuz? Farkında mısınız?

Cellâdına korka korka bakarak zayıf bir sesle:

— Nereye? dedi.

— Benim geldiğim yere elmasım.

Adama bakan Esther her tarafı kıp kızıl gördü.

Carlos:

— Küreğe, diye fısıldadı.

Esther gözlerini kapadı, bacakları uzadı. kolları sarktı. Rengi bembeyaz kesildi. Adam zile bastı. Prudence geldi, soğuk bir tavırla:

— Ayılt şunu.. dedi. Daha bitirmedim.

Salonda dolaşarak beklemeğe başladı. Europe, Esther'i yatağına götürmesi için rica etmek zorunda kaldı ona. Kızı pehlivanca bir kuvvet gösteren bir kolaylıkla kaldırdı. Esther'i kendine getirmek için eczacılığın en keskin ilâçlarını kullanmak lâzım geldi. Bir saat sonra zavallı kız, yatağının ayak ucuna oturan, sabit ve göz kamaştırıcı bakışları erimiş kurşundan iki fıskiye halinde üzerine dikilen bu canlı kâbusu dinliyecek hale gelmişti.

Carlos aldı sözü:

— İki gözüm. Lucien'in durumu şu: Bir tarafta muhteşem, şerefli, mes'ut, şanlı bir hayat; beri yanda, su, çakıl, çamur dolu bir delik. Ona rastladığım zaman kendini bu uçuruma atmak üzere idi. Grandlieu hanedanı, ona Marki sıfatını kazandırmadan ve Clotilde denen koca sırığı uzatmadan önce bir milyon franklık arazi satın almasını istiyor. İktidar mevkiine bu sırık vasıtasiyle yükselecek. İkimizin sayesinde anne babalarının konağını eski Rubempré şatosunu ele geçirdi, hem de ucuza, otuz bin frank kadar bir para. Fakat Lucien'in avue (vekil) si mahirane pazarlıklar sayesinde bir milyonluk emlâk 'ta satın aldı, üç yüz bin frangını peşin peşin ödedik. Şato, masraflar, meseleyi kimseye çaktırmamak, ucuza mal etmek için öteye beriye ikram, geri kalan parayı da bunlar yuttu. Gerçi yüz bin frangımız var, var amma, işletiyoruz onu... Bir kaç aya kadar iki üç misline çıkacak. Fakat böyle de olsa dört yüz bin frank açık. Üç güne kadar Lucien, Angouléme'den dönecek, oraya gitti. Zira sizin yatağınızı diderek para kazandığından kimsenin şüphe etmemesi lâzım.

Kız, gözlerini ulvî bir eda ile yukarı kaldırarak:

— Asla.. dedi.

Carlos sükûnetle:

— Peki, sorarım sizden.. Baronu ürkütmenin sırası mı şimdi? Evvelisi gün az kaldı öldürecektiniz adamı... İkinci mektubunuzu okuyunca bir kadın gibi bayıldı. Doğrusu yaman üslûbunuz var, tebrik ederim. Baron ölseydi bizim halimiz nice olurdu? Lucien, dük de Grandlieu'nun damadı olarak Saint-Thomas d'Aquin kilisesinden çıksın hele, o zaman Seine nehrine atlamak mı istiyorsunuz, başla can üstüne... Beraber dalmak için ben de emrinizdeyim. Bu da bir nevi serancam. Amma bir parça düşünün. Her saat kendi kendinize: «Bu parlak servet, bu mes'ut aile... Zira çocukları olacak.. çocuklar.. Lucien'in çocuklarını okşamanın ne büyük bir haz vereceğini hatırınızdan geçirmediniz mi hiç?

Esther gözlerini kapadı ve hafifçe titredi.

— Gördünüz mü ya... İnsan bu saadet kâşanesini seyrettikçe kendi kendine:

«İşte eserim!» der.

Bir an durdu. Bu iki mahlûk birbirine baktılar. Adam devam etti:

— İşte ben nehre atlamak üzere olan ümitsiz bir genci böyle yükseltmek istedim. Egoist miyim? İşte sevgi buna derler. İnsan ancak krallara bu kadar bağlanır. Amma ben Lucien'i kral olarak takdis ettim. Bana artık ömrümün sonuna kadar eski zincirlerimi vurabilirler. Öyle sanıyorum ki kendi kendime:

«O şimdi balodadır, o şimdi saraydadır» diyerek avunabilirim. Cesedim zindanlarda dolaşırken ruhum ve düşüncem muzaffer olacak. Siz sefil bir dişisiniz, dişice seviyorsunuz.

Halbuki, fahişelerin aşkı, sizi kısırlığa mahkûm eden tabiate rağmen, annelik pâyesine yükselebilmeniz için bir vasıta olmalıydı! Bilir misiniz, benim Carlos Herraro değil de eski bir mahkûm olduğum meydana çıksa Lucien'i lekelememek için ne yapardım?

Esther halecan içinde vereceği cevabı bekledi. Adam bir kaç saniye durduktan sonra devam etti:

— Basit... Zenciler gibi dilimi yutarak ölürdüm. Halbuki siz cilvelerinizle izimi belli ediyorsunuz. Sizden ne istemiştim? Altı ay, altı hafta, her ne ise, bir müddet tekrar Torpille hüviyetine bürünüp barondan bir milyon sızdırmanız. Lucien'in sizi unutmasına imkân yok. İnsanlar kendilerini mes'ut edenleri unutmazlar. Lucien sizden daha hayırlı. Bir zamanlar Coralie'yi seviyordu. Kız öldü, ölür a... Amma cebinde kefen parası yoktu de-

yılmadı öyle... Altı tane şen ve açık şarkı yazdı! Üç yüz franga sattı ve Coralie'nin cenaze masrafını ödedi. O şarkılar bende.. Hepsini ezberledim. Pek âlâ... Siz de kendi şarkılarınızı hazırlayın... Neş'eli olun, çılgın olun, bitirim olun, paraya gözünüz doymasın! Söylediklerimi duydunuz. Beni bir daha konuşmağa mecbur etmeyin, öpün babanızı, hadi Allahaısmarladık!

Yarım saat sonra, hanımının odasına giren Europe onu bir haçın önünde diz çökmüş buldu. Dinî bir istiğrak içinde kendinden geçen Esther son dualarını okumuş, güzel hayatına, şerefine, faziletlerine, aşkına veda ediyordu. Ayağa kalktı. Hanımının ulvî güzelliği karşısında şaşkına dönen Prudence Servien:

— O... Madam dedi. Mümkün değil bir daha böyle bir poz alamazsınız.

Zavallı kız kendini görebilsin diye müteharrik aynayı çeviriverdi. Esther'in gözlerinde göğe uçan ruhtan hâlâ bir zerre vardı. Dilber Yahudinin teni ışıl ışıldı. Göz yaşlariyle ıslanan, duaların ateşiyle kuruyan kirpikleri bir yaz yağmurundan sonraki yapraklara benziyordu. Saf aşkın güneşi, onları son defa olarak elmas gibi parlatıyordu.

Hülâsa tacına, torağa ve aşka elveda diyen Marie Stuart'ın ihtişamı vardı onda..

— İsterdim ki Lucien beni bu vaziyette görsün! dedi.

(Sonra titreyen bir sesle ilâve etti): Hadi şimdi eğlenelim.

Europe bu cümleyi duyunca, bir meleğin küfrettiğini işitmiş gibi afalladı.

— Ne bakıyorsun aval aval öyle? Ben artık adî, aşağılık bir mahlûkum... Sürtüğün, şırfıntının biriyim işte, miloru bekliyorum. Banyoyu yak, tuvaletimi hazırla! Vakit öğle. Baron her halde borsadan sonra uğrar, ona kendisini beklediğimi söyliyeceğim, Asie'nin tuzlu biberli bir yemek hazırlamasını istiyorum beyime. Bu adamı divaneye çevireceğim... Hadi kızım, hadi, az sonra güleceğiz. Çalışacağız yani..

Masaya oturdu ve aşağıdaki mektubu yazdı:

«Dostum.. yolladığınız aşçı daha önce de hizmetimde olmasaydı, evvelisi gün mektuplarımı okurken kaç defa bayıldığınızı haber vermek için yolladığınız zehabına kapılabilirdim. (Ne yaparsınız, o gün pek sinirliydim. Perişan hayatımın hatıraları geçiyordu gözümün önünden... Amma Asie'nin samimiyetini bilirim. Bir mikdar canınızı sıktım diye nedamet duymuyorum artık, çünkü beni ne kadar sevdiğinizi bu sayede ispat etmiş oldunuz... Bizler, bu zavallı hor görülen insanlar böyleyizdir işte. Hakikî bir muhabbet, çılgınca masraflardan daha çok doku-

niz bir portmanto olmaktan korkuyordum hep... Sizin için başka bir şey olamamak ağırıma gidiyordu. Evet... Parlak itirazlarınıza rağmen bana para ile alınan bir kadın muamelesi yapacağınızı sanıyordum. Öyle işte.. şimdi beni uysal ve yumuşak bir kız olarak bulacaksınız karşınızda, amma daima bir parça itaat etmeniz de şart ha!

Bu mektup sizin için doktor reçetelerinin yerini tutarsa, borsadan sonra beni görmeğe gelmek suretiyle ispat edersiniz. Hayatı boyunca zevk makineniz olduğunu söyliyen Esther'i emrinize âmade ve ikramlarınızla süslenmiş bulacaksınız.»

Baron de Nucingen, borsada öyle şen, o kadar memnun, o derece hatırşinas ve şakacı göründü ki orada bulunan du Tillet ile Keller kardeşler neş'esinin hikmetini sormaktan kendilerini alamadılar. Du Tillet'ye:

— Seviliyorum, dedi.. yakında yeni evin şerefine ziyafet var.

François Keller Barona damdan düşer gibi sordu:

— Kaça patladı size?

Rivayete göre Madam Colleville senede yirmi beş bin franga mal olmuştu kendisine:

— Bir melek olan o kadın, şimdiye kadar santim bile istemedi benden.

Du Tillet:

— Elbet diye cevap verdi. Usul böyledir. Kendileri istemek zorunda kalmasınlar diye teyzeler, anneler icat ederler.

Baron, borsadan Taitbout sokağına kadar arabacıya tam yedi defa:

— Hızlı yürümüyorsun, kırbaçla şu atı yahu! diye seslendi.

Merdivenleri çevik çevik tırmandı, ve metresini ilk defa olarak, tek meşgalesi tuvaletlerine ve güzelliklerine itina göstermek olan yosmalar gibi dilber buldu. Banyodan çıkan çiçek taze ve Robert d'Arbrissel (1) i arzu ile tutuşturacak kadar misk kokuluydu. Nefis bir yarım tuvalet yapmıştı Esther..

Penbe ipek klaptanlarla süslü siyah repsten bir redingot, gri satenden bir eteklik üzerinde açılıyordu. İngiliz dantelâsından bir fişü dalgalanarak omuzlarına dökülüyordu. Robun kolları, buffan'ları ayıran ince şeritlerle büzülmüştü. Muhteşem saçlarına Maline tentesinden bir bonne iliştirmişti. Düşecekmiş gibi duran ve à la folle (çılgın işi) denen bone, ona ihmalkâr bir eda veriyordu. Europe barona salonun kapısını açarak:

(1) Robert d'Arbrissel: Orta çağda yaşayan sofu bir Fransız Keşişi.

— Bu kadar güzel olan madamı böyle köhne bir salonda görmek günah değil mi? dedi.

Keklik önünde köpek gibi ferma duran baron:

— Peki! Buyurun Saint Georges sokağına gidelim, dedi. Hava pek nefîs..

Biz Champs Elysées'te şöyle bir gezinti yaparız. Madam Saint - Estève'le Eugénie tuvaletlerinizi, çamaşırlarınızı, yemeğimizi Saint Georges sokağına götürürler.

Esther:

— Her istediğinize peki amma, aşçıma Asya, Eugénie'ye de Avrupa demek lûtfunda bulunursanız. İlk hizmetçilerimdenberi kullandığım bütün kadınlara bu ismi veriyorum. Değişikliği sevmem.

Baron gülerek tekrarladı:

— Asya, Avrupa... Ne kadar tuhafsınız. Kuvvetli muhayyileniz var. Bir aşçıya Asya adını takabilmem için daha önce hazırladığı yemeklerden bir hayli yemem lâzımdı.

Esther:

— Tuhaflık, vaziyetimiz icabı.. dedi. Peki neden bir kızcağız kendini Asyaya besletip, Avrupaya geydirtemesin, çok mu görüyorsunuz? Ya, siz bütün dünyayı haraca kesiyorsunuz? Benimkisi efsane... Dünyayı yeyip tüketecek kadınlar var, bana yarısı yetiyor, mesele bu!

Esther'in halindeki değişikliğe hayran kalan Baron, içinden:

«Şu Madam Saint Estève de olur şey değil» diyordu.

Esther:

— Avrupa, kızım! diye seslendi. Şapka lâzım bana. Penbe astarlı, tentenelerle süslü siyah atlastan bir de manto.

— Madam Thomas göndermedi mantonuzu. Hadi Baron, çabuk, eller cebe. Bu iş size düşer... Saadet kolay mı? Arabanız kapıda. Madam Thomas'a gidin, hizmetkârımız çıkıp Madam Van Bogseck'in mantosunu istesin. (Kulağına) Bilhassa Paris'in en güzel buketini de getirin ona, şimdi mevsim kış... Tropik çiçekleri bulmağa gayret edin.

Baron aşağı indi, uşaklarına:

— Madam Thomas! Emrini verdi.

Hizmetkâr efendisini meşhur bir pastacıya götürdü; baron:

— Apdal herif! diye bağırdı. Pastacıya değil, terziye gidecektik.

Uşak ünlü moda satıcısına doğru yollanırken Baron da hemen Palais - Royal'a koşup Madam Prévôt'un dükkânında beş altınlık bir buket hazırlattı.

Paris'te dolaşan sathî bir müşahit; bu meşhur buketçilerden,

ateş pahasına nadir çiçekler alan hangi divanelerdir, diye düşünür.

Paris'te her Allahın günü Nucingen gibi yüz şu kadar sevdazede vardır. Bunlar, aşklarını, kraliçelerin bile satın almağa yanaşamadığı nadir hediyelerle ispat ederler. Bu armağanlar — Asyanın tâbiriyle — çalım satmak istiyen fahişelerin önünde diz çökerek sunulur.

Bu teferruat anlatılmazsa, namuslu bir Burjuva karısı (Fourier'nin sisteminde içtimaî fonksiyonları ihtimal ki hasislikten ve para hırsından doğan felâketleri tamir etmek olan) bu mahlûkların muazzam servetleri nasıl erittiklerine akıl erdiremez. Pletorik (fazla kan toplanması) bir vücut için nişter darbesi ne ifade ederse içtimaî bünye için bu israflar da ayni şeydir (1). Nucingen iki ayda, ticaret âlemine 200 bin franktan fazpara saçmıştı.

İhtiyar âşık Saint Georges sokağına döndüğü zaman gece basıyordu. Buket beyhude idi artık. Kışın Champs Elysées'de gezinti zamanı saat iki ile dört arasıdır. Bununla beraber araba Esther'i Taitbout sokağından «Küçük saray» ına taşımağa yaradı. Esther o ana kadar böyle bir prestiş, bu derece çılgın masraflar görmemişti. Şaştı, fakat bütün oşâhâne nankörler gibi kendini tuttu, en küçük bir hayret dahi izhar etmedi.

Romanın Saint Pierre kilisesine girdiğiniz zaman, size; Katedrallar melikesinin vüs'at ve azametini anlatmak için, bilmem ne kadar uzunlukta bir statünün küçük parmağını gösterirler, tabiî cesamette bir parmak sanırsınız.

Örf ve âdetlerimizin tarihi için zarurî oldukları halde, tasvirler o kadar tenkide uğradı ki, biz de o Romalı mihmandarı taklit edeceğiz.

Baron, yemek salonuna geçtikleri zaman, pencerelerin şâhâne bir genişlikle dalgalanan perdelerini Esther'e göstermekten kendini alamadı. Perdenin astarı hareli beyaz ipekten ve Portekizli bir prensesin korsajına lâyık sırmalarla süslüydü. Kumaşı Canton'dan satın alınmıştı. Çinli sabrı bu nefîs ipekliye, benzeri ancak orta çağ tirşelerinde ve Viyana imparatorluk kütüphanesinin yüz akı olan Charles Quint'in dua kitabında görülen bir mükemmeliyetle Asya kuşlarını işlemişti.

— Hindistandan bir İngiliz lordu getirmiş, metresini iki bin franga almış.

Esther:

---

(1) Fourier: (1772 1837) hayalî sosyalizmin kurucularından meşhur Fransız mütefekkiri.

— Mükemmel! Nefis! dedi... Burada şampanya içmek ne hoş olacak. Köpük mermer döşemeyi kirletmiyecek.

Europe seslendi:

— Oh.. Madam.. siz halıya bir bakın...

Nucingen, izahat verdi:

— Dük Dorlonia için dokumuşlardı da, dostum pek pahalı buldu. Ben de kraliçe olan sevgilime aldım.

En usta dessinatörlerimizden birinin eseri olan bu halı, tesadüf eseri Çin işi perdelerin kaprislerine pek uygun düşmüştü. Schinner ve Léon de Lora'nın boyadığt duvarlarda oyma abanozla kabartma haline getirilen şehvetiengiz sahneler vardı. Gerisini siz tahayyül edin.

Esther:

— İyi ettiniz de beni buraya getirdiniz, dedi. Evime alışmak, sonradan görmüş gibi durmamak için sekiz gün lâzım..

Baron neş'e ile tekrarladı:

— Evim diyorsunuz ha! Kabul ediyorsunuz demek?

Esther gülümseyerek cevap verdi:

— Evet apdal hayvan, bin kere evet..

— Hayvan kaâfiydi..

(Barona bakarak):

— Apdalı da iltifat olsun diye ekledim.

Zavallı vaşak Esther'in elini aldı, göğsüne götürdü.

— Bakın dedi, ufak bir nevazişiniz kalbimi nasıl çarptırıyor.

Ve ilâhesini yatak odasına götürdü.

Europe:

— Oh... Madam diye haykırdı... Ben daha fazla kalamam burada, insan hemen karyolaya uzanmak istiyor..

Esther, Nucingen'e:

— Hadi bakalım. dedi... Masrafını bir hamlede ödeyeceğim. Gözün aydın koca filim, yemekten sonra birlikte tiyatroya gideceğiz. Müthiş tiyatro istiyor canım.

Esther tam beş yıldır tiyatroya adım atmamıştı. O ara bütün Paris aktörler kudretiyle korkunç bir realite ifadesi kazanan piyeslerden birini Richard d'Arlington'u seyretmek için Saint-Martin kapısına koşuyordu. Esther de bütün saf ruhlar gibi, şefkat göz yaşları dökmekten hoşlandığı kadar, korkunun ürperişleriyle sarsılmaktan da zevk duyuyordu.

— Gider Frédérick Lemaitre'i görürüz.. bayılırım bu aktöre.

Tereddüt geçiren baron:

— Vahşi bir dram.. dedi.

Sonra uşağını yollayıp sahne önündeki iki locadan birini tutturdu. Bu da Paris'e mahsus bir orijinalliktir. Balçık ayaklı sük-

se salonu seyircile doldurduğu zaman, daima perde açılmadan on dakika önce kiralanmak üzere sahne önünde bir loca bulundururlar. Nucingen gibi bir sevdalı zuhur etmezse direktörler oturur oraya. Chevet'nin turfanda meyveleri gibi, bu loca da Paris kodamanlarının fantezilerinden tarhedilen bir vergidir.

Sofra takımlarından bahsetmek faydasızdır. Nucingen üç ayrı takım almıştı: Küçük, ortanca, büyük. Büyük takımın meyve ve tatlı tabakları, baştanbaşa oyma lâal taşındandı. Banger sofrayı altın ve gümüşe boğuyor görünmesin diye, ayrıca en narin Saksonya porseleninden — ve gümüş tabaklardan çok daha pahalı — bir takım ilâve etmişti.

Sofra örtülerine gelince. Saksonyanın, İngilterenin, Flandre'ın, Fransanın, ince ve çiçekli pikeleri birbiriyle rekabet halinde idi.

Yemekte de şaşmak sırası, Asie'nin hazırladığı nefiseleri tatan Barona gelmişti:

— Ona neden Asya dediğinizi anlıyorum, dedi. Asyaî bir mutfak bu!.

Esther, Europe'e dönerek:

— Galiba beni sevdiğine inanacağım artık... Nükteye benzer bir şey söyledi..

Yemekler Baronu hazımsızlığa uğratacak kadar baharlıydı, o gece başbaşa muhabbetleri bu kadarla kaldı. Nucingen tiyatroda, perde araları Esther'i yalnız bırakıp, şekerli su içmek için boyuna locadan ayrılmağa mecbur oldu.

O gece, garip tesadüf eseri (buna tesadüf demek te doğru değil ya). Tullia, Mariette ve Madam du Val-Noble de tiyatroda idiler. Richard d'Arlington benzeri ancak Paris'te görülen çılgın bir sükse kazanmıştı. Bu dramı gören erkekler, meşru karılarını pek âlâ pencereden atabileceklerini düşünüyor, kadınlar da haksız bir zulme uğradıklarını görmekten hoşlanıyorlardı.

İmdi, Esther kadar güzel, Esther kadar şık bir mahlûk, Porte Saint Martin tiyatrosunun ön locasında, öyle göze batmadan caka satsın, bu imkânsızdı. Nitekim, bu yabancı dilberin Esther olduğunu farkeden dansözlerin locasında, ikinci perdeden itibaren bir velveledir koptu.

Mariette Madam du Val Noble'e:

— Olur şey değil! dedi. Nereden çıktı bu? Ben boğuldu sanıyordum.

— Hakikaten o mu acaba? Altı sene öncekinden kırk kere daha güzel daha genç görünüyor bana..

Onların tiyatroya getiren Kont de Brambourg söze karıştı:

— İhtimal Madam d'Espard ve Madam Zaynaschek gibi, kendini buz içinde saklamıştır da; (sonra Tullia'ya dönerek: Hani amcamın gönlünü çelmek için bana yollamak istediğiniz fare, değil mi?

— İyi hatırladınız. Hadi du Bruel, orkestraya kadar gidin de bakın sahiden o mu?

Madam du Val Noble:

— Amma da çalım satıyor ha! dedi.

Kont de Brambourg:

— E.. dedi. Hakkı da var. Çünkü, dostum Baron de Nucingen'le beraber. Ben yanlarına gidiyorum..

Mariette:

— Sakın Nucingen'i fetheden Jeanne d'Arc bozması o olmasın? Üç aydır lâfiyle kafamız şişti.

Philippe Bridau (yani Kont de Brambourg), Nucingen'in locasına girerek:

— Bonsuvar Mösyö Lö Baron! dedi... Maşaallah, Matmazel Esther'le baş göz olmuşsunuz ha! Matmazel ben Philippe Bridau, hani vaktiyle İssoudon'a gelip imdadına yetişeceğiniz o zavallı subay.

Esther, dürbünü salondakilere çevirerek:

— Tanımam! dedi.

Nucingen cevap verdi.

— Artık matmazelin adı öyle kısaca Esther olmayıp Madam de Champy'dir, ona bu isimde bir mülk aldım.

Kont:

— Güzel amma, bu hanımlar Madam de Champy fazla caka satıyor diyorlar..

Dük de Maufrigneuse sayesinde veliahtın teveccühünü kazanan türedi, Esther'e dönerek): Beni hatırlamak istemediğinize göre, bari Mariette'i, Tullia'yı, Val du Noble'i tanımak tenezzülünde bulunacak mısınız?

Madam de Champy:

— O hanımlar bana karşı nazik davranırsa, hoşlarına gitmeğe çalışırım.

Philippe:

— Nazik te söz mü? dedi.. mükemmel.. size Jeanne d'Arc lâkabını takıyorlar.

Nucingen:

— Haydi bakalım! dedi. Bu hanımlar yanınıza geleceklerse, ben müsaadenizi alayım, yemeği fazla kaçırdım da... Hınzır Asya... Adamlarınızla arabanız gelip alır sizi..

Esther cevap verdi:

— Daha ilk defadan beni yalnız bırakacaksınız ha? Hadi hadi... Sonuna kadar dayanmalı... Dışarı çıkmak için adamıma ihtiyacım var. Ya hakarete uğrarsam boşuna mı feryat edeceğim?

İhtiyar milyonerin egoizmi, âşıkın vecibeleri karşısında boyun eğdi.

Barón katlandı ve kaldı. Esther'in adamından ayrılmak istemeyişi sebepsiz değildi. Onunla beraberken eski âşinaları onu derinden derine sığaya çekemiyeceklerdi.

Philippe Bridau (1), dansözlerin locasına dönüp onlara vaziyeti anlatmakta istical etti.

O aralık «açıkta» kalan Madam du Val Noble, acı acı:

— Ya.. dedi. Demek Saint Georges sokağındaki evime, o konuyor?

Albay (yani Philippe Bridau):

— Öyle olacak.. diye cevap verdi.. Du Tillet bana Baronun oraya sizin biçare Falleix'in üç misli para harcadığını söyledi.

Tullia:

— Hadi gidip görelim onu, dedi.

Mariette atıldı:

— Yo, yo... Şimdi lüzumundan fazla güzel, ben gider evinde görürüm..

Tullia:

— Ben kendime güveniyorum, cesaretim var..

Böylece pervasız dansöz, perde arası Nucingen'in locasına damlıyarak Esther'le yeniden yeniden münasebet tesis etti. Madam de Champy hep havadan sudan konuşuyordu. Tecessüsten içi giden dansöz:

— Peki, nerelerdeydin sevgili yavrum? diye sordu.

— Nerede olacak, 5 sene Alplarda bir şatoda yaşadım. Kaplan kadar kıskanç bir İngilizle, Nabab (2) cinsinden. Aman ben ona Nabat diyordum, pek ufak tefekti de... Şimdi de bir bangere düştük, Florine'in dediği gibi Karaib'in biri. Fransaya dönünce içimde müthiş bir eğlence arzusu peydahlandı, hakikî bir kar-

---

(1) *Philippe Bridau,* Balzakın yarattığı en hayasız ve taş yürekli ikbalperestlerdendir. La Rabouilleuse'da onun korkunç marifetlerine şahit oluruz. Taine, Balzak hakkındaki etüdünde bu canavar sima üzerinde ısrarla durur. (Bak Nouveaux essais de critique et d'histoire)

(2) *Nabab*: (Arapça nevvab kelimesinden) Hintte Müslüman hâkim ve valiye verilen isim. Pek zenkin.

Nabat: Cüce, bodur.

naval yaratacağım, evim gelene gidene açık olacak. Eh beş sene yalnız yaşamanın acısını çıkarmalıyım, zaten başladım da...

— Sana Baron mu verdi bu dantelayı?

— Hayır.. Nabab'tan kalma... Amma talisizmişim. Süksem karşısında sararıp morarıyordu herif... On ayda ölecek sandım.. Ne gezer efendim. Dağ gibi kuvvetli imiş. Kara ciğerlerim hasta diyenlere hiç güvenmemeli. Artık kara ciğerden bahsedildiğini işitmek bile istemiyorum. Bu Nabab evimi yıktı. Vasiyetname yazmadan geberdi. Ailesi de vebaya yakalanmışım gibi sepetledi beni. Onun için bu koca herife: «Acısını senden çıkaracağım» dedim. Bana Jeanne d'Arc demekte haklısınız, İngiltereyi kaybettim ve galiba da yanarak öleceğim.

Tullia:

— Aşktan mı? dedi.

Esther:

— Hem de canlı olarak.. cevabını verdi ve düşünceye daldı.

Bütün bu kaba şaklabanlıklar, Baronu güldürüyordu. Fakat nükteleri, her vakit zamanında anlıyamıyor ve kahkahaları, havaî bir fişeğin sonradan parlayan, unutulmuş füzelerine benziyordu.

Hepimiz, — şu veya bu — her hangi bir muhitte yaşarız. Her tabakadaki insanlar, müsavi bir tecessüs dozuyle mücehhezdir. Esther'in dönüş hâdisesi, ertesi sabah, opera kulislerinde dedikodu mevzuu oldu. İkiden dörde kadar, Champs Elysées'lilerin hepsi Torpille'i tanımış ve Baron de Nucingen'in abayı yaktığı kadının kim olduğunu öğrenmişti. Blondet operanın fuvayyesinde de Marsay'a:

— Biliyor musunuz? diyordu.. Torpille, burada Rubempré'nin metresi olduğunu anladığımız gecenin sabahı ortadan kayboldu..

Eyalette olduğu gibi Paris'te de hiç bir şey gözden kaçmaz. Jérusalem sokağındaki polisin kulağı, cemiyetinki kadar delik değildir. Orada herkes farkında olmadan birbirini gözetler. Bu itibarla Carlos, gerek Taitbout sokağında iken, gerek oradan ayrıldıktan sonra Lucien'i tehdit eden tehlikeyi pek iyi keşfetmişti.

Madam du Val Noble'un içinde bocaladığı durumdan daha feci olamaz. «Açıkta kalmak» tâbiri onun hali pür melâlini iyi ifade eder. Bu soydan kadınların kayıtsızlık ve müsriflikleri istikbali düşünmelerine engel olur.

Sanıldığından daha komik ve spritüel ollan bu müstesna âlemde, ihtiyarlık çağını düşünen ve servet yapmağa bakan kadınlar, su götürmez, bozulmaz ve çabucak farkedilen bir güzellikten mahrum olanlar, ancak bir kapris eseri sevilebilenlerdir.

Güzellikleri ne derece kusursuzsa, basiretsizlikleri de o mertebe derindir. «Kendine gelir temin etmeğe kalktığına göre, çirkinleşmekten korkuyorsun demek?» Florine'in Mariette'e hitaben söylediği bir cümledir ki fahişelerin har vurup harman savuruşundaki sebeplerden birini aydınlatır.

Bir borsa oyuncusunun canına kıyması, bir mirasyedinin sermayeyi kediye yüklemesi bu kadınları korkunç bir hızla hayasız bir zenginlikten, derin bir sefalete yuvarlar.

O zaman «tuvalet satıcısı kadın» ın kollarına atılır, nefis mücevherlerini yok pahasına satar; bilhassa kaybettikleri kasayı bulmalarına müsaade edecek gösterişten ibaret bir lüksü muhafaza için, borca girerler. Hayatlarındaki bu yükselip alçalmalar, (hakikatte hemen daima, Nucingen'le Esther'i «kopçalıyan» Asie ayarında) bir karı tarafından kaynatılan bu kabil münasebetlerin neden pek pahalıya oturduğunu izah eder. Böylece Parislerini iyi tanıyanlar, bir sene, yahut altı ay önce Champs Elysées'de, debdebeli bir ihtişam içinde dolaştığını gördükleri bir kadına bir kira arabasında rastlayınca, vaziyetin ne merkezde olduğunu kestiriverirler. Fakat bazı kurnazları böyle bir aykırılık göstermez. Sefil pansiyon odalarına kapanıp kalır, çölde yolunu şaşıran seyyahlar gibi azap çekerek müsrifliklerini mahrumiyetlerle öderler... Amma içlerinde gelip geçici de olsa hiç bir tasarruf arzusu doğmaz hani. Maskeli balolara uğrar, taşraya seyahat eder, güzel günlerde geyinip kuşanarak bulvarlarda boy gösterirler. Birbirlerine karşı gadre uğrayan sınıfların vefakârlığını izhar ederler. Kendi kendine: «Gelecek pazar benim de olacağım bu!» diyerek işi yolunda kadının düşen arkadaşa yapacağı yardım, ona hiç te pahalıya mal olmaz. Bununla beraber en müessir himaye tuvalet eşyası satan kadınınkidir. Bu faizci karı alacaklı oldu mu, şapkalı ve kunduralı rehinini birine balta edebilmek için, bütün ihtiyarların kalbini harekete geçirir ve araştırır.

Böylece en zengin, en mahir borsa simsarlarından birinin felâkete uğrayabileceğini hatırından geçiremiyen Madam du Val Noble pek perişan bir hale düşmüştü. Falleix'in parasını hevesleri uğruna saçıyor, faydalı şeyler ve istikbali için âşıkına güveniyordu.

Mariette'e:

— O kadar iyi çocuğa benziyordu ki... Kim umardı böyle yapacağını? diyordu.

Cemiyetin aşağı yukarı bütün tabakalarında, iyi çocuk, eli açık olan, ötekine berikine sekiz on frank ödünç verip geri iste-

miyen, beylik ahlâk kaidelerinin dışında bir incelik gösteren, hatır, gönül şayan, ahbapların işine koşan insanlara denir.

Nucingen gibi, adı faziletli ve doğruya çıkan nice adamlar vardır ki velinimetlerini iflâsa sürüklemişlerdir. Ceza mahkemesinde defalarca hüküm giyenlerin bir kadına karşı büyük bir mertlikle hareket ettikleri vakidir. Gölgesiz fazilet, Molière'in rüyası, Alceste, alabildiğine nadirdir, amma her ülkede de rastlıyabilirsiniz ona, hattâ Paris'te bile! «İyi çocuk» hiç bir şey ispat etmiyen bir nevi seciye zarafetinin mahsulüdür. Nasıl... kedinin sırtı, ipek gibi yumuşaksa, nasıl bir terlik ayağa göre uydurulmuşsa, bir insan da öylece «iyi çocuk» tur. Yani, Falleix'in, fahişelerin anladığı mânada iyi çocuk olabilmesi için, metresini iflâs edeceğinden haberdar etmesi ve ona bir miktar dünyalık bırakması lâzımdı. Hovarda dolandırıcı d'Estourny iyi çocuktu; kumarda hile yapardı amma, metresi için de bir köşeye otuz bin frank ayırmıştı.

Bunun için karnaval ziyafetlerinde kadınlar, onun aleyhinde bulunanlara:

«Siz ne derseniz deyin.. iyi çocuktu Georges.. kibardı, daha iyi bir âkıbete lâyıktı.» cevabını veriyorlardı. Kanunlar vız gelir orospulara. Onlar bazı inceliklere bayılırlar, Esther gibi kendilerini gizli ve güzel bir gaye uğrunda satmasını bilirler. Onların dinidir bu.

Kazadan bin bir güçlükle bir iki parça mücevherini kurtaran Madam du Val Noble şimdi de şu ağır ithamın yükü altında eziliyordu: «Falleix'i o batırdı.»

Gerçi otuzuna yeni yeni basıyordu, ve güzelliğinin tam mânasiyle inkişaf ettiği bir çağda idi amma, ihtiyarlamış gözüyle bakıyorlardı ona, üstelik böyle kriz anlarında bir kadının bütün rakibeleri aleyhinde elbirliği yapar.

Mariette, Florine ve Tullia arkadaşlarını yemeğe kabul edip, arada sırada yardımda bulunmakla beraber, borçlarının mikdarını bilmiyorlar, bu uçurumun derinliğini ölçmeğe cesaret edemiyorlardı.

Madam du Val Noble altı yıldanberi Esther'in yüzünü görmemişti. Paris denizinin dalgalanışları içinde pek uzun bir zamandır altı yıl... Bunun için «açıktaki kadın» arabadaki kadına baş vuramıyordu.

Gel gelelim Torpille'in çok cömert olduğunu da bildiğinden, arada bir «mirasına konduğunu» düşünmekten kendini alamıyor, sırasına getirip, bir tesadüf eseriymiş gibi onunla karşılaşmak istiyordu. Böyle bir tesadüfe nail olabilmek için de, her

gün. kolunda Théodore Gaillard, kom il fu bir kadın kıyafetinde Champs Elysées'de dolaşıyordu.

Théodore bu felâketli günlerde eski metresine karşı civanmertlik gösteriyor, ona bedava localar temin ediyor ve bütün «âlem» lere davet ettiriyordu.

Madam du Val Noble. güzel bir havada Esther'in de gezintiye çıkacağını, böylece yüz yüze geleceklerini umuyordu.

Paccard, Esther'in arabacısı olmuştu. Çünkü Saint Georges sokağındaki ev Carlos'un talimatı; Asya, Avrupa ve Paccard'ın himmetiyle üç beş günde nizama girmiş, zaptedilmez bir kale halini almıştı.

Contenson'dan «Baron de Nucingen'in metresi Champs Elysés'de dolaşıyor» haberini alan Peyrade da hep oralarda gezinmeğe başlamıştı. Duyduğu müthiş kin, öç alma arzusu ve bilhassa sevgili Lidie'sinin istikbali hafiyeler üstadını harekete geçirmişti.

Peyrade, kendini İngiliz olarak satmakta büyük bir maharet sahibiydi. Fransızcayı tam bir İngiliz aksaniyle konuşabilirdi, İngilizcesi saf ve pürüzsüzdü. O memleketin ahvali hakkında tam bir vukuf sahibiydi. 1779 ve 1786 tarihlerinde Paris polis müdürlüğü tarafından İngiltere'ye gönderilmiş, Londra'da ve sefirlerin önünde, en ufak bir şüphe uyandırmadan, İngiliz rolü yapabilmişti. Meşhur Musson'a pek benziyen Peyrade, o kadar sanatkârane kılık değiştirirdi ki, bir defasında Contenson bile tanıyamamıştı onu.

Peyrade, maiyetinde melez kisvesine bürünen Contenson, dikkatsiz görünen, fakat her şeyi kavrıyan bir bakışla, Esther'i ve adamlarını tetkik ediyordu. Binaenaleyh, Esther'le madam du Val Noble'ün karşılaştıkları gün araba ile gelenlerin kuru ve güzel havalarda dolaştıkları ağaçlıklı yolda, onun da bulunması tesadüf eseri değildi. Uşak elbisesi giyinmiş melezi peşinden gelen Peyrade, özünden başkasını düşünmiyen hakikî bir nabab edasiyle, özentisiz ve iki kadının konuştuklarına kulak misafiri olacak şekilde arkalarından yürüdü.

Esther, Madam du Val Noble'e:

— Pek âlâ sevgili yavrum, diyordu.. beni görmeğe gelin, Nucingen, kendi borsa simsarının karısını meteliksiz bırakmamalı. Bu bir vicdan borcu..

Théodore Gaillard söze karıştı:

— Hem üstelik Falleix'i onun batırdığı söyleniyor. Tehdit te edebiliriz yani..

— Yavrucuğum.. dedi. Yarın yemekte bizde.. sen de gel..

(Sonra kulağına) Ona her istediğimi yaptırtıyorum.. diye fısıldadı.

Eldivenli elini, en güzel dişine götürerek: «Vız geliyor» mânasını ifade eden malûm jesti yaptı.

— Avucunda demek?

— Kuzum. henüz borçlarımı ödedi sadece..

Suzan du Val Noble:

— Ah, a.. diye hayret gösterdi.

Esther cevap verdi:

— Borç deyip te geçme... Hani bir Maliye Nazırını bile ürkütecek kadar borçlanmıştım. Şimdi de yatağıma sokmadan önce otuz bin frank irat istiyorum. Doğrusu kıyak adam, şikâyete hakkım yok... Yola geliyor. Bir hafta sonra yeni ev şerefine ziyafet veriyoruz, sen de davetlisin. O sabah, Saint Georges sokağındaki evin tapusunu sunacak bana. İnsan otuz bin frank geliri olmadan öyle bir konakta yaşıyamaz, sonra ne olur olmaz, kara günü de var bunun... Sefaleti tanıdım, istemiyorum artık. Bazı tanıdıklardan pek çabuk bıkılıyor.

Suzanne:

— Sen mi söylüyorsun bunu? diye haykırdı. Hani «Servet, benim» diyordun, ne kadar değişmişsin!

— İsviçre havası... İnsan orada tutumlu olup çıkıyor... Ayol, sen de gitsene oraya... Bir İsviçreli yakala, ihtimal evlenirsin de... Onlar henüz bizim ne mata olduğumuzu bilmiyorlar çünkü! Her halde, irat aşkiyle, namuslu ve zarif bir aşkla dönersin oradan! Hadi Allahaısmarladık!

Esther, arabasına bindi. O sırada Paris'teki en güzel bakla kırı atlar kuşuluydu arabasında.

Peyrade, Contenson'a İngilizce:

— Arabaya binen kadın fena değil, amma gezineni daha çok hoşuma gidiyor.. dedi. Onu takip et te kim olduğunu öğren!

Théodore Gaillard, Madam du Val Noble'e Peyrade'ın cümlesini tercüme ederek:

— İngiliz böyle diyor.. dedi.

Peyrade, İngilizce konuşmadan önce, İngilizce bir kelime kullanmış ve Théodore Gaillard'ın fizyonomisinden, gazetecinin bu lisana âşina olduğunu anlamıştı.

Madam du Val Noble bu haberi duyunca, evine ağır ağır gitmeğe başladı, arada göz ucuyle melezin takip edip etmediğine bakıyordu. Genç kadın Louis-Le Grand sokağında, dayalı döşeli iyice bir pansiyonda oturuyordu. Evin sahibesi Madam Gérard, debdebe ve ihtişam çağında ondan iyilik görmüştü. Şimdi de onu münasip şekilde barındırmak suretiyle minnettarlığı-

mı ifade ediyordu. Bu namuslu ve faziletli hattâ sofu Burjuva karısı, fahişeye yüksek tabakadan bir kadın muamelesi yapıyordu. Onu daima lüks içinde görmüştü. Şimdi fahişeyi düşen bir kraliçe addediyordu. Kızlarını ona emanet ediyordu. Garip görünecek amma, pek te tabiî! Onları tiyatroya götürürken bir anne kadar mütaassıp davranıyordu fahişe. Gérard'ın iki kızı seviyordu onu.

Bu iyi kalpli ve muhterem ev sahibesi, kanun dışı edilen bu kadınlara kurtarılacak ve sevilecek mahlûklar nazariyle bakan o ulvî rahiplere benziyordu. Madam du Val Noble onun namuskârlığına saygı gösteriyor. Akşamları konuşurken, ona dertlerini yanıyor, ve haline gıpta ediyordu. Madam Gérard:

«Henüz güzelsiniz... Sonunuzun iyi olması kendi elinizde..

Diyordu. Madam du Val Noble'un sukutu da nisbiydi zaten.. Pek musrif ve pek zarif olan bu kadının elbise ve tuvaletleri, (Martin - Saint - Porte'de Richard d'Arlington'u seyre gittiği gece olduğu gibi), icap ettiği zaman muhteşem görünmesine kâfi gelecek derecede boldu. Bir davete ve tiyatroya gidip gelirken araba ücretini henüz bir hayli nezaketle Madam de Gérard veriyordu.

Suzanne, bu namuslu aile kadınına:

— Ne dersiniz aziz Madam Gérard'ım... Taliim değişecek zannederim.. dedi.

— Hadi bakalım madam, hayırlısı. Amma uslanın artık. İstikbali düşünün. Borçlanmayın sakın! Sizi araştıranları baştan savmak için ne güçlükler çekiyorum ben!

— Aman, hiç aldırmayın o köpeklere... Hepsi de sayemde bir sürü para kazandı. Buyrun kızlarınıza variétés biletleri, ikinci katta güzel bir loca... Bu akşam beni arayan olursa, odama çıksın, ben dönmemişsem de zararı yok. Eski fam döşambrım Adéle, bekliyecek orada. Şimdi yollarım onu size..

Madam du Val Noble, yabancıyı fethetmek suretiyle eski mevkiine yükselebileceğini umuyordu. Yalnız ne annesi vardı, ne teyzesi. İster istemez kendisi gibi «açıkta» olan eski fam döşambrına baş vuracaktı. Bu macerada Sainte Estève rolünü oynıyacak başka kimsesi yoktu.

O gün Théodore Gaillard bir ziyafete davetliydi, beraber gittiler yemeğe... Nathan bir bahsi kaybetmişti de, cezası, davetlilere: «Kadınlar da olacak» denilen sefahat âlemlerinden biri idi bu.

Peyrade'ın bu entrikaya bizzat karışmağa karar vermesinde mühim sebepler vardı. Hoş, Corentin gibi onun da tecessüsü

öyle kurcalanmıştı ki sebep olmasa da canü gönülden burun sokacaktı bu drama..

O aralık X uncu Charles'in politikası, son manevralarını tamamlamıştı.

Kral, başına kendi seçtiği nazırları getirdikten sonra, «Dabei hükûmet» e pasaportluk yapsın diye, Cezayir seferini hazırlıyordu. Artık dahilde suikast tertiplenmez olmuştu. Kendini rakipsiz sanıyordu X uncu Charles...

Denizde olduğu gibi siyaset âleminde de böyle aldatıcı durgunluklar vardır. Corentin bu yüzden, mutlak bir hareketsizliğe mahkûm olmuştu. Böyle vaziyette, hakikî bir avcı, el alışkanlığını kaybetmemek için «ardıç bulamayınca kara tavuk» vurur. Meselâ Domitien hıristiyan bulamayınca, sinek öldürürdü.

Esther'in tevkifine şahit olan Contenson casuslara has ince sevki tabiiyle işte bir dolap olduğunu sezmiş, gördüğümüz gibi, fikrini Baron du Nucingen'den saklamak zahmetine de katlanmamıştı.

İki arkadaşın hatırına ilk gelen sual şu oldu:

«Bangerin ihtirası kimin menfaatine istismar ediliyor?» Asie'nin bu piyeste rol alan şahıslardan olduğunu anlıyan Contenson, onun vasıtasiyle muharriri keşfedebileceğini ummuş, fakat karı kısa bir zaman sonra Paris bataklığında bir sazan balığı gibi saklanarak, avucundan kayıvermişti. Ona tekrar Esther'in evinde aşçı olarak rastlayınca, bu melezin rolünü gayri kabili izah bulmuştu.

Hafiyelikte artist olan iki arkadaş, hayatlarında ilk defa sökülmez bir metin karşısında idiler, amma bunun çapraşık bir hikâye olduğundan da şüpheleniyorlardı.

Taitbout sokağındaki eve üç defa üstüste ve pervasızca saldıran Contenson pek inatçı bir sükûtla karşılaşmıştı. Esther orada oturduğu müddetçe, kapıcı derin bir korkunun tesiri altında imiş gibi göründü. İhtimal ki Asie (Asya) boş boğazlık ettikleri takdirde bütün aileyi zehirlemeğe and içmişti. Esther daireyi terkettikten bir gün sonra Contenson, kapıcıyı biraz daha lâftan anlar buldu. Adam kendisini yemek artıklariyle besliyen küçük hanımının gidişine pek üzülmüştü. Dellâl kılığına giren Contenson bir taraftan dairenin pazarlığını yapıyor, öte taraftan da onunla alay ediyor, her söylediğine: «Kabil değil!» deyip şüphe göstererek kapıcının şikâyetlerini dinliyordu. — Evet efendim. Bu küçük hanım tam beş yıl burada oturdu da hiç dışarı çıkmadı... Delili de işte. Pek namuslu bir kadıncağız olduğu halde kıskanç âşıkı, buraya gelmek, içeri girmek, dışarı çıkmak için

pek büyük bir ihtiyatla hareket ediyordu. Esasen pek güzel bir delikanlıydı doğrusu..»

O sırada Lucien henüz Marsac'ta, hemşiresi Madam Séchard'larda idi. Fakat Paris e döner dönmez Contenson, Mösyö de Rubempré'nin Madam Van Bogseck'in terkettiği dairedeki mobilyaları satmak niyetinde olup olmadığını anlaması için, kapıcıyı Malaquais sokağına yolladı. Kapıcı o zaman Mösyö Lucien'in, o esrarengiz dulun âşıkı olduğunu tanıdı. Zaten Contenson'un öğrenmek istediği de bundan ibaretti. Lucien'le Carlos'un ne derece şaştıkları tahayyül edilebilir, fakat hayretlerini gizlediler, kapıcının deli olduğuna inanmış göründüler, adamcağızı da aklını oynattığına inandırmağa kalktılar.

Carlos, yirmi dört saat içinde bir kontur polis teşkil ederek, Contenson'u hafiyelik yaparken yakalattı. Pazar hammalı kılığına giren Contenson, daha önce de iki defa, Asie'nin sabahleyin aldığı zahireyi eve getirmiş, ikisinde de Saint Georges sokağındaki küçük konağa sokulmuştu.

Diğer taraftan Corentin de harekete geçmişti. Fakat Carlos Herrera'nın hakikî bir şahsiyet oluşu onu şap diye durdurdu. Zira VII inci Ferdinand'ın mahrem elçisi olan bu papasın 1823 yılı sonlarında Paris'e geldiğini çabucak tahkik etmişti. Bununla beraber Corentin bu zatın Lucien de Rubempré'yi himayesi altına alışındaki sebepleri de araştırmak ihtiyacını duydu. Çok geçmeden, Lucien'in beş sene Esther'le metres hayatı yaşadığını kat'î olarak öğrendi. Demek ki Esther'in yerine İngiliz kızının geçirilmesi, Dandy'nin menfaati icabı yapılmıştı. Görünürde Lucien'in hiç bir geçim vasıtası yoktu, Grandlieu'lar ona kızlarını vermiyorlardı, halbuki az önce bir milyona Rubempré arazisini satın almış bulunuyordu. Corentin büyük bir kurnazlıkla krallık emniyet umum müdürünü harekete geçirdi. Genel direktör Paris Polis Müdürlünden Peyrade'ı şikâyet edenlerin Kont de Sérisy ile Lucien de Rubempré olduğunu öğrendi.

Peyrade'la Corentin:

— Şimdi anlaşıldı! diye haykırdılar,

İki arkadaş bir anda hazırladılar plânlarını. Corentin:

— Bu kızın vaktiyle münasebette bulunduğu kimseler vardır, kadın arkadaşları olacak. Muhakkak ki bu arkadaslar arasında biri felâket içindedir. İkimizden birimiz zengin rolü oynayıp bu kadını kapatma yapar. Esther'le ahbaplık yapmalarını temin ederiz. Âşıkların tavlası için birbirine daima muhtaçtırlar zaten... Biz de bu suretle vaziyete hâkim oluruz.

Dedi. Peyrade, tabiî olarak bermutat İngiliz kıyafetine girmeği düşündü. Kurbanı olduğu dolabı keşfedinceye kadar ho-

vardaca yaşamak hoşuna gidiyordu. Halbuki mesaiden kocayan ve hayli cılız olan Corentin'in bu cihete pek aldırdığı yoktu.

Melez kılığına giren Contenson, Carlos'un Kontur polis'inden çabucak yakayı sıyırdı. Madam du Val Noble ile Peyrade'ın Champs Elysées'de karşılaşmalarından üç gün evvel, Mösyö Sartine'le, Mösyö Lenair'in son ajanı (yani Peyrade) cebinde usulüne tamamen uygun bir pasaport, Paix sokağındaki Mirabeau oteline kapağı atmıştı. Le Havre yolu ile müstemlekelerden geliyordu. Bindiği küçük kalska (ancak Saint Denis'den Paris'e kadar yol aldığı halde) hakikaten Havre'dan geliyormuş gibi çamur içinde idi.

Beri yandan Carlos Herrera da, İspanyol sefarethanesine pasaportunu imzalatmış, Malaqais rıhtımındakilere bir Madrid seyahati yapacağını ihsas etmişti. Bakınız niçin: Bir kaç güne kadar Saint Georges sokağındaki küçük konak Esther'in malı olacaktı. Kız bundan başka otuz bin franklık bir irada da konacaktı. Avrupa ile Asya ona bu geliri sattırıp tutarını gizlice Lucien'e teslim edecek kadar kurnazdılar. Sözde hemşiresinin cömertliği sayesinde zenginleşen Lucien, bu suretle Rubempré arazisinin geri kalan parasını da ödeyebilecekti. Bu hareketine hiç kimse dil uzatamazdı. Ortada boş boğazlık yapabilecek yalnız Esther vardı ki, o da kaşını kıpırdatmaktansa ölmeği tercih ederdi. Clotilde kuğununkine benziyen boynuna kırmızı bir mendil bağlamıştı. Demek ki Grandlieu konağında da işler yoluna girmişti. Omnibus tahvillerine koydukları sermayeyi şimdiden üç katına çıkarmışlardı. Carlos bir kac gün kaybolmak suretile izini silecek, her hangi bir şüpheyi önliyecekti. Beşer tedbiri her ihtimali önceden hesaplamıştı. Yanlışlığa imkân yoktu. Sahte İspanyol, Peyrade'ın, Champs Elysées'de Madam du Val Noble'e rastladığı günün ferdası hareket etmek kararında idi. Halbuki o gece, sabahın ikisinde Asie (Asya) araba ile Malaquais rıhtımına geldi, Carlos'u odasında buldu. Sahte papas hatalarını bulmak için eseri yeni baştan okuyan bir muharrir gibi vaziyetini gözden geciriyordu. O çapta bir adam, Taitbout sokağındaki kapıcıyı unutmak gibi bir yanlışlığa bir ikinci defa daha düşmek istemezdi.

Asya ustasının kulağına fısıldadı:

— Paccard bugün saat iki ile iki buçuk arasında, Champs Elysées'de melez kılığına giren Contenson'u tanımış, bir İngiliz hizmetçilik ediyormuş, üç gündenberi Esther'i gözetlemek için orada dolaşıyormuş. Paccard da hınzırı gözlerinden tanımış, pazar hammalı kıyafetinde ikin ben de gözlerinden farketmiştim. Paccard hanımı getirirken herifi de gözden kaçırmamış,

Mirabeau otelinde oturuyormuş. Paccard, «İngilizle o şekilde işaretleşti ki İngiPlizin hakikaten İngiliz olmasına imkân yok» diyor.

Carlos:

— Demek sırtımızda bir at sineği var.. diye cevap verdi. Hareketimi öbür güne tehir ediyorum. Taitbout sokağındaki kapıcıyı buraya yollayan da Contenson'dur. Bakalım bu sahte İngiliz düşmanımız mı?

Öğle vakti Mösyö Samuel Johnson'un melezi, büyük bir ciddiyetle efendisine hizmet ediyordu, İngiliz, hesap icabı, boğazına düşkün görünüyor, kendini ayyaş bir İngiliz olarak satmak istiyor, evden daima çakır keyif çıkıyordu. Dizlerine kadar çıkan ve içi, bacaklarını şişirecek şekilde yünle doldurulan siyah çuhadan tozluklar giyiyordu. Pantalonunun astarı kalın Mısır pamuklusundandı. Yeleği çenesine kadar ilikliydi. Mavi kravatını yanağına dokunacak şekilde boynuna doluyordu. Kırmızı çalan küçük peruka alnının yarısını örtüyordu, boyunu da aşağı yukarı üç parmak uzatmıştı. Öyle k David kıraethanesinin en kıdemli müşterisi bile taş çatlasa onu tanıyamazdı. Dört köşeli, siyah bol ve bir İngilizinki kadar temiz elbisesini gören bir yolcu onu milyoner bir İngiliz sanırdı, Contenson bir nababın emektar uşağı gibi soğuk bir küstahlık göstermişti. Dilsiz gibi sükûtî ve kibirli idi. Küçümseyen bir hali vardı, hislerini izhar etmiyor, arada bir garip jestler yapıyor, vahşî çığlıklar koparıyordu. Peyrade, ikinci şişeyi bitiriyordu ki otel garsonu, bulunduğu daireye teklifsizce birini geçirdi. Peyrade ta Contenson da bunun sivil giyinmiş bir jandarma olduğunu anlayıverdiler.

Jandarma nababa hitap ederek, kulağına:

— Mösyö Peyrade! dedi. Sizi Polis Müdürlüğüne götürmek emrini aldım.

Peyrade hiç bir mütalâa beyan etmeden ayağa kalktı, şapkasını aldı. Merdivende jandarma ona:

— Kapıda bir araba bekliyor.. dedi. Müdür sizi tevkif ettirmek istiyordu. İfadenizi aldırmağı kâfi gördü. Arabadaki sorgu hâkimini (1) gönderdi.

Peyrade arabaya binince, jandarma sorgu hâkimine:

— Yanınızda kalayım mı? diye sordu.

Hâkim:

---

(1) Officier de Paix sorgu hâkimi değildir. Belediye zabıtasına bağlı bir hâkimdir. «Âsayiş zabiti» Bu memuriyeti ifade edemiyor. Lisanımızda böyle kelime ve belediye teşkilâtımızda böyle bir makam bulunduğunu sanmıyorum. Şemsettin Sami: Polis, çavuşu, diyor.

— Hayır. diye cevap verdi. Arabacıya usulce söyle, müdüriyete çeksin..

Şimdi Peyrade'le Carlos ayni arabada idiler. Carlos'un cebinde sivri uçlu kınsız bir kama vardı. Arabacı güvenebildiği adamlardandı. İcap ederse Carlos'un arabadan çıktığını görmemezlikten gelecek, verilen adrese yetişince arabasında bir ceset bulduğu için hayret ve dehşet izhar edecekti.

Bir casusa hiç kimse sahip çıkmaz. Meseleyi aydınlatmak o kadar güçtür ki adliye de bu kabil cinayetleri hemen daima cezasız bırakır. Peyrade, Polis Müdürünün kendisine musallat ettiği hâkime, hafiye işi şöyle bir baktı. Carlos'un çehresi emniyet telkin etti ona. Arkaya doğru uzanan çizgilerle kırış kırış dazlak bir kafa, pudralı saçlar.. sonra etrafı kırmızı açık renk ve bakıma muhtaç gözlerin üstünde, çifte yeşil camlı, pek hafif, pek bürokratik bir altın gözlük. Bu gözler iğrenç hastalıklara şahadet ediyorlardı. Sırtında yakası sabit pliseli kalın bezden bir gömlek, siyah satenden eski bir yelek vardı. Bir adliyeci pantalonu, siyah kaba ipekten çoraplar. Şeritle düğmelenmiş kunduralar, uzun, siyah bir redingot giymişti. On gün evvel alındığı halde kararan kırk meteliklik eldivenleri ve altın bir saat kösteği vardı. Pek nezatlı bir şekilde: Âsayiş zabiti denilen aşağı rütbeli hâkimin tâ kendisiydi o.

— Azizim Mösyö Peyrade, siz ayarda bir adamın nezaret altına alınmasına, ve hareketleriyle hakkındaki şüpheleri haklı göstermeğe çalışmasına müteessifim. Böyle kıyafet değiştirmeniz müdür beyin hoşuna gitmiyor. Bu sayede gözümüzden kaçacağınızı zannediyorsanız, aldanıyorsunuz. Her halde İngiltereden dönerken Beaumont sur Oise yolundan geldiniz.

Peyrad:

— Beaumont sur Oise! diye cevap verdi.

Sahte hâkim:

— Yoksa Saint Denis yolunu mu tercih ettiniz?

Peyrade şaşaladı. Bu yeni suale de bir cevap vermek lâzımdı. Halbuki her türlü cevap tehlikeliydi. Tasdik etmek alay gibi bir şey olacaktı. İnkâra kalksa, adam hakikati biliyorsa, Peyrade hapı yutacaktı. «Herif kurnaz» diye düşündü. Hâkime gülümseyerek baktı, istedi ki bu tebessümü cevap olarak kabul etsin. Tebessüm itirazsız kabul edildi.

Hâkim

— Hangi maksatla kıyafet değiştirdiniz, Mirabeau Otelinde daire kiraladınız. Contenson'u melez kılığına soktunuz?

Diye sordu.

Peyrade vakur bir eda ile cevap verdi:

— Müdür Bey hakkımda lâzım gelen muameleyi yapar.. Hareketlerimden yalnız şeflerime hesap vermek mecburiyetindeyim.

Sahte ajan sert bir tavırla:

— Bu sözlerinizle, imparatorluk umum polis teşkilâtı hesabına çalıştığınızı ihsas etmek istiyorsanız, istikameti değiştirelim. Jérusalem sokağına gideceğimize Greneble sokağına sapalım. Hakkınızda pek kat'î emirler aldım.. Amma dikkat edin. Sizi öyle pek hırpalamak istemiyorlar. Bir anda vazîyetinizi berbat edebilirsiniz. Bana gelince size kötülük yapmak istemiyorum. Amma yürüyelim. Bana hakikati söyleyin.

Peyrade, merhametsiz gardiyanının kırmızı gözlerine kurnaz bir bakış atfederek:

— Hakikat mi? İşte.. dedi.

Sahte hâkimin çehresi sakin ve hareketsiz kaldı. O vazifesini yapıyordu. Belli ki hakikat ne olursa olsun ona göre müsaviydi. Polis Müdürünün hareketini kapris addediyormuş gibi bir hali vardı. Malûm ya, müdürlerin çocukça hevesleri olur.

— Bir kadına çılgınca âşık oldum. Hani kendi zevki, alacaklıların da kahrı için seyahate çıkan borsa simsarı Falleix var ya, onun eski metresi.

Hâkim:

— Madam du Val Noble. dedi.

Peyrade devam etti:

— Evet... Bir ay onunla beraber yaşıyabilmek için, nabab kılığına girdim, Contenson'u da uşak yaptım. Ancak üç bin frangıma mal olacak. Söylediklerim o kadar doğrudur ki beni arabada bırakıp, otele çıkın, sorun Contenson'a... Şerefim hakkı için sizi beklerim... Göreceksiniz ki Contenson da arzettiklerimi tekit edecek. Hem üstelik bu sabah hanımının tekliflerimi kabul edip etmediğini haber vermeğe gelecek olan Madam du Val Noble'ün fam döşambrına da rastlıyacaksınız. Benim gibi ihtiyar bir maymun çürük tahtaya basmaz. Ayda bin frank teklif ettim. bir de araba, yapar bin beş yüz. Beş yüz franklık hediye behiye. bir o kadar da eğlence âlemleri ve tiyatro masrafı, görüyorsunuz ya size üç bin frank demekle santim hata etmemişim. Ben yaşta bir adam da son hevesi uğrunda pek âlâ kıyabilir bu paraya..

— İlâhî Peyrade baba.. demek hâlâ kadınlara bu kadar düşkünlük gösterecek derecede... Beni gölgede bıraktınız doğrusu... Ben altmıştayım. Pek âlâ kadınsız yaşıyabiliyorum artık. Mesele anlattığınız gibiyse, yabancı kılığına girişiniz aklıma yatıyor..

— Anlıyorsunuz ya. Peyrade ta, Moineaux sokağındaki Canquselle babada..

Canquseelle babanın adresini öğrenmekten büyük bir memnunluk duyan Carlos, sözünü kesti:

— Madam du Val Noble'e uygun düşmezdi, değil mi? İhtilâlden önce bir zamanlar cellâtla birlikte yaşıyan bir kadını metres tutmuştum. Bir gün tiyatroda eline iğne batmış, «Ah.. cellât!» diye bağırmış. Komşusu: «Dostunuzu mu hatırladınız?» demiş. Ne dersiniz Mösyö Peyrade bu kelime yüzünden adamını terketmiş kadın. Zannederim ki siz böyle bir hakarete maruz kalmak istemiyorsunuz. Madam du Val Noble kelli felli adamlara lâyık bir parçadır. Onu bir gün Operada görmüş, pek güzel bulmuştum. Arabacıyı Paix sokağına döndürün azizim Peyrade.. sizinle beraber dairenize çıkıp vaziyeti bizzat göreyim. Her halde müdür beye şifahî bir rapor vermem kâfi gelecektir.

Carlos yan cebinden yaldız kaplı mukavva bir tabaka çıkarıp açtı, fevkalâde babacan bir edayle Peyrade'a tütün takdim etti. Peyrade içinden «hey gidi hey.. diye söylendi. Kullandıkları ajana bak. Mösyö Lenoir dirilse de bir görse, ne derdi acaba?»

Sahte hâkim burnuna bir tutam enfiye çekerek devam etti:

— Bunlar hiç şüphesiz hakikat. amma hakikatin bir kısmı, aziz dostum, hepsi bu kadar değil. Baron de Nucingen'in gönül işlerine de burnunuzu soktunuz. Muhakkak ki onu bir biçimine getirip parmağınıza dolamak istiyorsunuz. Vaktiyle tabanca ile vuramadınız, şimdi de topla nişan almak niyetindesiniz. Madam du Val Noble Madam de Champsy'nin arkadaşıdır.

Peyrade içinden: — Vay canına be! dedi. Başımıza belâya sokmıyalım. Herif zannettiğimden daha kurnaz.. Oynuyor benimle. Bir taraftan koyuvereceğini söylüyor, öteden de ağzımı aramakta devam ediyor.

Carlos bir hâkim otoritesiyle:

— Cevap verseniz a.. dedi.

— Efendim. Filhakika Mösyö de Nucingen hesabına, aşkiyle divaneye döndüğü bir kadını aramak hatasında bulundum. Zaten gözden düşmeme de bu sebep oldu. Zira farkında olmadan gayet mühim menfaatlere dokunmuşum galiba. (Hâkimin çehresinde hiç bir değişiklik olmadı.) Amma elli iki senedir polisin içindeyim. Müdür Beyin tevbihinden sonra, böyle şeye yanaşır mıyım hiç, muhakkak böyle bir tekdire de hak kazanmıştım.

— Peki Müdür Bey arzu ettiği takdirde bu kapristen de vaz geçecek misiniz? Öyle zannediyorum ki böyle bir hareket sözlerinizde samimî olduğunuza en iyi bir delil olacaktır.

Peyrade: «Amma da ilerliyor adam be.. diye düşünüyordu. Vay canına.. Hani bugünkü ajanlar da Mösyö Lenoir'ınkilerden hiç te aşağı değil!»

— Vaz geçmek ki? dedi. Müdür Beyin emirlerine intizar edeceğim... Amma yukarı çıkmak istiyorsanız, buyrun, geldik otele..

Carlos, sert ve zeki bir tavırla sordu:

— Peki parayı nereden buluyorsunuz?..

Peyrade:

— Bir arkadaşım var mösyö dedi.

— Gidin de bunu bir sorgu hâkimine söyleyin bakalım.

Bu pervasız sahne, ancak Carlos çapında bir adamın kafasından çıkabilecek basit kombinezonlardan birinin sonucuydu. Lucien'i o gün erkenden Kontes de Sérisy'ye göndermişti. Lucien Kontun hususî kâtibinden, vekil namına Paris Polis Müdürüne gidip, Nucingen'in kullandığı ajan hakkında malûmat istemesini rica etmiş, sekreter Peyrade'ın dosyasında yazılı tercümei hal hülâsasının bir kopyasiyle dönmüştü.

«1778 de polise intisap etmiş, iki yıl önce de Avignon'dan Paris'e gelmiştir.

Servetsiz ve ahlâksızdır, devletin mahrem esrarıdır. Moineau sokağında, Canquoêlle baba namı altında ikamet etmektedir. Canuoêlle, namuslu bir aile olan ebeveynine ait ve Vancluse vilâyetinde kâin arazinin ismidir. Son zamanlarda Théodore de la Peyrade isimli küçük yeğenlerinden biri tarafından aranmıştır (Bak 3 numaralı evraka, bir ajanın raporu).

Carlos, Lucien'den bu izahatı alınca:

— Contenson'un melezliğini yaptığı İngiliz odur.. diye bağırdı.

Bir başkumandan kadar faâl olan sahte İspanyol, üç saat geçmeden, Paccard vasıtasiyle, sivil bir jandarma rolü oynıyabilecek, meseleden habersiz bir suç ortağı bulmuş, kendisi de âsayiş zabiti kılığına girmişti.

Arabada, üç defa Peyrade'ı öldürmeğe niyetlenmiş, fakat elini kana bulamak istememişti. Kürekten dönen mahkûmlardan birine milyoner olduğunu söyler, icap ettiği zaman temizletirim, demişti.

Peyrade'la «lala» sı Contenson'un Madam du Val Noble'ün fam döşambriyle konuştuğunu duydular. Peyrade «samimiyetimi takdir edeceksiniz» demek ister gibi Carlos'a bulundukları odada kalmasını işaret etti.

Adèle:

— Madam her şeye razı.. diyordu. Madam şu anda, arkadaşı Madam de Champy'nin yanında... Bu madamın Taitbout sokağında dayalı döşeli bir dairesi var, bir sene daha onun emrinde. Her halde hanımıma devreder. Hanımım mösyö Johnson'u orada

kabul etmesi daha münasip, çünkü mobilya henüz yeni sayılır efendiniz, Madam de Champy'le anlaşarak, onları hanımıma hediye edebilir.

Melez, afallıyan kıza:

— İyi evlâdım! dedi. Havuç (1) sayılmazsa da yaprağı, neyse bölüşürüz..

Matmazel Adèle:

— Allah Allah dedi... Ne biçim zenci bu. Nababınız sahiden Nababsa pek âlâ mobilya alabilir hanımıma. İcar mukavelenamesi 1831 Nisanında sona eriyor, Nababınız, hoşuna giderse, tazeleyebilir.

Fam döşambrın omuzunu okşayarak içeri giren Peyrade bozuk bir şive ile:

— Ben çok memnun.. dedi.

Carlos'a rolünü devam ettirmek istediğini anlatan bir jest yaptı. Sahte hâkim kabul etmiş göründü. Fakat sahne birden bire değişiverdi. Corentin ansızın içeriye damlamıştı. Artık ne Carlos para ederdi, ne Polis Müdürü. Corentin kapıyı açık bulmuş, geçerken ihtiyar dostunun Nabab rolünü ne şekilde oynadığını görmek istemişti. Peyrade, arkadaşının kulağına fısıldadı:

— Müdür yakamı bırakmıyor, dedi, Nabab kılığına girdiğimi farketmiş.

Corentin de usulce cevap verdi:

— Attırırız müdürü.

Soğuk bir şekilde selâmladıktan sonra, hâkimi kurnazca tetkike koyuldu.

Carlos:

— Ben dönünceye kadar burada kalınız, müdüriyete gidiyorum, dedi. Dönmezsem fantazinize devam edebileceksiniz demektir.

Fam döşambrı şüpheye düşürmemek için bu sözleri Peyrade'ın kulağına fısıldamıştı.

Yeni gelenin göz hapsinde kalmak istememiş, onun korkunç ve tehlikeli bir adam olduğunu hissetmişti. Çıktı. Peyrade, Corentin'e:

— İşte müdürün bana yolladığı âsayiş zabiti.. diye fısıldadı.

Corentin:

— Bu adam mı? dedi. Yutturmuşlar sana.. Kundurasının içinde üç deste iskambil var... Ayağının vaziyetinden belli. Bir âsayiş zabiti kıyafetini değiştirmek ihtiyacını duymaz.

---

(1) Carotte: Yalan, dolap, desise demektir. «Dolap değilse de ona yakın bir şey» diye tercüme edilebilirdi.

Corentin, şüphelerini aydınlatmak için hızla merdivenden indi, Carlos arabaya biniyordu. Corentin:

— Hey papas efendi, diye seslendi.

Carlos başını çevirdi, Corentin'i gördü, arabaya bindi. Bununla beraber Corentin ona: «Benim de öğrenmek istediğim bu idi» diye bağırdı, sonra arabacıya emir verir gibi, şeytanî bir bakış ve şive ile; haykırdı: Malaquais rıhtımı!

Jacques Collin içinden: «Haltı karıştırdık. Zaman kazanmamız, bilhassa bizden ne istediklerini anlamamız lâzım.» diye söylendi.

Yatak odasında Peyrade'le Cotenson'dan başka kimse kalmadığını gören Corentin:

— Atlatıldın anam babam, dedi..

Peyrade:

— Kimin tarafından? diye bağırdı. (Sesinde madenî bir çınlayış vardı) Söyle de son günlerimi ona işkence etmekle geçireyim.

— Buradan ayrılan adam Carlos Herrera'dır, ihtimal ki o da İspanyanın Corentin'i. Her şey anlaşılıyor. İspanyol yüksek çapta bir ahlâksız. Güzel bir kızın baş yastığiyle sike keserek delikanlıyı zenginleştirmek istedi. Bana cin gibi kurnaz görünen böyle bir diplomatla mücadeleye kalkmak iyi mi değil mi, orası senin bileceğin iş.

Contenson:

— Vay.. dedi.. Esther'in tevkifine gittiğimiz gün üç yüz bin frangı o almıştı. Arabada idi. Gözlerini, alnını, çiçek bozuğunu hatırlıyorum.

Peyrade:

— Ah.. diye haykırdı... Zavallı Lydie için ne güzel bir drahoma olurdu.

Corentin:

— Nabab kıyafetinde kalabilirsin. Esther'i gözden kaçırmamak için, Madam du Val Noble'le münasebette bulundurmamız lâzım. Lucien de Rubempré'nin hakikî metresi o idi.

Contenson:

— Baronun, şimdiden yarım milyondan fazla parasını sızdırdılar.. dedi.

Corentin:

— Daha o kadarına da ihtiyaçları var. Rubempré arazisi bir milyon ediyor. (Eliyle Peyrade'ın omuzuna vurarak ilâve etti): Baba! Lydie'yi evlendirmek için yüz bin frank kazanabilirsin.

— Böyle söyleme Corentin! Plânın boşa çıkarsa, bilmem artık ne haltlar karıştırırım.

— Belki de hemen yarın bu parayı elde edersin, azizim, papas pek kurnazdır, en doğrusu ona geç yiğitim geç! demek, üstün rütbeli bir şeytan... Amma yakası elimde, zekidir. Uzlaşmağa razı olur. Sen bir Nabab kadar budala görünmeğe çalış, ötesine tasalanma artık..

Hakikî rakiplerin düz bir saha üzerinde, yüz yüze karşılaştıkları o günün akşamı, Lucien, suvareyi geçirmek için Grandlieu'ların konağına gitti. Salonda kalabalık bir davetli kitlesi vardı.

Misafirlerin önünde Lucien'e pek mültefit davranan düşes, onu bir müddet yanında alıkoydu.

— Kısa bir yolculuk yapmışsınız, öyle mi?

— Evet Madam La Düşes! Ablam izdivacımı kolaylaştırmak arzusiyle büyük fedakârlıklar yaptı. Rubempré mülkünü ele geçirip, eski haline getirebildim. Amma doğrusu, Paris'teki dava vekilim de kurnaz çıktı. Emlâki benim satın aldığımı gizlemek suretiyle, mutasarrıfların güçlük çıkarmasına mâni oldu.

Clotilde, ağzı kulaklarına vararak:

— Şato da var mı? diye sordu.

— Şatoya benzer bir şey var amma... En iyisi modern bir bina kurmak için onu malzeme diye kullanmak!

Memnun memnun gülümseyen Clotilde'in gözlerinden saadet kıvılcımları saçılıyordu.

Delikanlıya usulce:

— Bu akşam babamla temasta bulunursunuz, dedi. Umarım ki on beş gün geçmeden yemeğe davet edilirsiniz.

Dük de Grandlieu, Lucien'e:

— Hadi hayırlısı, sayın bayım.. dedi. Rubempré'lerin emlâkini satın aldığınız söyleniyor. Tebrikler. Borçlu olduğunuzu iddia edenlere mükemmel bir cevap. Siz bize bakmayın. Biz eski asilzadeler de Fransa gibi, İngiltere gibi borçlu olabiliriz. Amma görüyorsunuz ya! Bu serveti olmıyanlara, müptedilere göre değil.

— Öyle! Dük hazretleri. Yalnız emlâke tamamen sahip olabilmem için daha beş yüz bin frank vermem lâzım.

— Pek âlâ! Siz de drahomalı bir kız alırsınız, olur biter. Şu var ki bizim mahallede kendinize zengin bir parti bulmanız hayli güççe, malûm ya burada kızlara az cihaz verilir.

Lucien:

— Nam ve şanları yeter! cevabını verdi.

Lucien'e oyun masasını işaret eden dük:

— Wisk oynayacak üç kişi var.. dedi. Ben, Maufrigeuse, d'Espard.. Dördüncümüz olmak ister misiniz?

Clotilde, babasının oyununu seyretmek için masaya geldi.

Mösyö d'Espard'la ortak olan Lucien, yirmi altın kaybetmişti. Kız düşese haber götürdü:

— Sevgili anneciğim, kaybetmek inceliğini gösterdi.

Lucien, Matmazel de Grandlieu ile sevdalı cümleler teati ettikten sonra, on bire doğru evine döndü. Bir ay içinde, bütün emellerinin gerçekleşeceğini düşünerek, yatağa girdi. Clotilde'le nişanlanacağına 1830 daki büyük perhizden önce evleneceğine tamamen emindi.

Ertesi gün, kahvaltısını yapan Lucien, oturmuş sigara içiyordu.

Pek endişeli görünen Carlos da yanında idi. Mösyö de Saint-Estève (ne tariz!) isimli bir zatın, rahip Carlos Herrera ile, yahut Lucien de Rubempré ile görüşmek istediğini haber verdiler. Rahip:

— Aşağıdan, benim gittiğimi söylemediler mi? diye çıkıştı.

Uşak:

Uşak:

— Söylediler efendim, cevabını verdi.

Carlos, Lucien'e:

— Bu adamı kabul et bakalım.. dedi. Amma sakın ağzından bizi tehlikeye sokacak tek kelime kaçmasın, hayret falan da gösterme. Gelen; düşmandır.

— Söylediklerimi duyarsın.

Carlos, bitişik daireye saklandı. Kapının aralığından Corentinin içeri girdiğini gördü. Bu tanınmamış büyük adam kılık değiştirmede öyle mahirdi ki rahip onu ancak sesinden tanıyabildi. Hafiye şimdi ihtyar bir mal müdürüne benziyordu.

— Tarafınızdan tanınmak şerefiyle mübahi değilim efendim, şu var ki...

Lucien:

— Sözünüzü kestiğim için beni mazur görünüz, fakat,

Corentin istical ederek:

— Şu var ki, Matmazel de Grandlieu ile evlenmeniz bahis mevzuudur, bu izdivaç vaki olmıyacaktır.

Lucien oturdu ve hiç cevap vermedi. Corentin lâkırdıya devam etti:

— Rubempré arazisini, bir budalanın, metresiniz Matmazel Esther'e karşılık olarak size verdiği para ile ödeyeceğinizi dük de Grandlieu'ya ispat etmek, kudret, arzu ve suhuletine malik bir adamın elindesiniz. Matmazel Esther hakkında takibat yapılmasını âmir karar suretleri kolayca bulunabilir. d'Estourny'yi konuşturmak ta mümkündür. Bu suretle Baron de Nucingen'e karşı tatbik edilen pek mahirane desiseler, apaçık meydana

kacaktır. Henüz her şey düzene konabilir. Yüz bin frank verin, rahata kavuşun. Benim bu işde hiç bir çıkarım yok. Sadece bu şantaja baş vuranların iş güderiyim..

Corentin bir saat daha konuşabilirdi.. Lucien hiç istifini bozmadan sigarasını tüttürüyordu. Nihayet:

— Mösyö! diye cevap verdi. Kim olduğunuzu öğrenmek istemem. Bu nevi vazifeler yüklenen insanların benim nazarımda adları sanları olamaz. Ses çıkarmadım, rahatça konuştunuz, burada kendi evimdeyim. Bana öyle geliyor ki zekâdan mahrum değilsiniz. Şimdi şu iki ihtimal üzerinde iyice düşünün..

Bir an sustu. Corentin'in, kedininkine benziyen gözleri, üzerinde dolaşıyordu. Lucien onları buz gibi soğuk bakışlarla karşılayarak, devam etti:

— Ya baştan başa düzme bir takım hâdiselere dayanıyorsunuz, şu halde korkmamda mâna yoktur, yahut ta haklısınız. Bu takdirde de, size yüz bin frank vermek, vekâletini yaptığınız zata yeni yeni isteklerde bulunmak hakkını vermek demektir. Artık her eline geçen Saint - Estève'i bana gönderebilir. Şayanı hürmet tavassutunuzu sona erdirmek için açıkça haber vereyim; iyice bilin ki ben Lucien de Rubempré, hiç kimseden korkmam. Bahsettiğiniz dalaveralarla alâkam yoktur. Grandlieu'ler nazlanırsa başka kibar ailelerde evlenecek kız mı yok? Hem tahmin buyurduğunuz gibi beyaz kadın ticaretinden bu kadar para kazandığıma göre, bekâr kalsam da ayıp mı?

— Şayet rahip Carlos Herrera...

Lucien, Corent'in sözünü kesti:

— Efendi. Rahip Carlos Herrera şu anda İspanya yolundadır. O ne bu izdivaçla alâkadardır, ne de hususî işlerimle. Bu devlet adamı uzun zaman bana öğütleriyle yardım etmek lûtfunda bulundu. Fakat Majeste İspanya kralına verilecek hesapları vardır. Onunla konuşmak istiyorsanız, Madrid'e kadar zahmet buyurmanızı tavsiye ederim.

Corentin kestirme bir eda ile:

— Mösyö! dedi. Taş çatlasa Matmazel Clotilde de Grandlieu'nun kocası olamıyacaksınız!

Lucien, Corentin'i, sabırsızlıkla kapıya doğruiterek, cevap verdi:

— O, derdine yansın!

Corentin soğuk bir tavırla:

— İyice düşündünüz mü? diye sordu.

Delikanlı sönen sigarasını yere atarak:

— Mösyö! dedi. İşlerime karışmağa da, beni bir sigaradan mahrum etmeğe de salâhiyetiniz yok.

Corentin:

— Adiyo Mösyö! dedi. Bir daha karşılaşmıyacağız. Fakat öyle bir zaman gelecek ki, beni merdivenden çağırmak için, servetinizin yarısını vermediğinize pişman olacaksınız.

Carlos, bu tehdide, bir baş kesme işaretiyle cevap verdi. Bu korkunç müşavere Lucien'in çehresini sarartmıştı. Rahip ona bakarak:

— Hadi şimdi iş başına! diye haykırdı.

Bir kitabın ahlâkî ve felsefî cephesiyle alâkadar olan sayısı az okuyucular arasında Baron de Nucingen'in artık muradına erdiğini sanan varsa, bu tahminiyle, bir fahişenin kalbini psikoloji (1) kaidelerine uydurmanın ne kadar güç olduğunu ispat etmiş olacaktır. Esther'in kararı milyonerin «zafer günü» m diye bahsettiği saadeti, zavallı adama pek tuzluya mal etmekti. Nitekim 1830 Şubatının ilk günleri gelip çatmış «Küçük Saray» şerefine hâlâ ziyafet verilmemişti. Esther bayan arkadaşlarına Mahrem olarak haber verdi:

— Artık karnavalda evimi açıyorum. Adamımı da alçıdan bir horoz gibi mes'ut edeceğim.

Bayanlar vaziyeti Barona anlattılar. Alçıdan horoz tâbiri fahişeler âleminde darbı mesel halini aldı. Baron yanıp yakılıyor, evliler gibi bir hayli gülünçleşiyordu. Eş dost önünde şikâyete başlıyor, yüzünden memnuniyetsizlik akıyordu. Bununla beraber, Esther, borsa kralının Madam de Pompadour'u rolünü de mükemmelen oynuyordu. Sırf Lucien'i eve sokmak arzusiyle, şimdiden iki üç suvarecik vermişti. En seçkin kaşerlenmişler, Lousteau, du Tillet, Rastignac, Nathan, Kont de Brambourg, evin müdavimleri haline gelmişlerdi. Nihayet Esther, Tullia, Florentine, Fanny Beaupré ve Florine'in (iki aktris, iki dansöz) oynadığı piyeste rol almalarını uygun görmüştü. Rekabetin heyecanlarından, tuvaletlerin cilveleşmesinden, simaların çeşitliliğinden mahrum bir fahişe evi dünyanın en kasvetli yeridir.

Esther, altı hafta içinde, kapatmalar sınıfını teşkil eden dişi paryaların en nüktedanı, en tuhafı, en zarifi olup çıkmıştı. Hakikî mevkiine yükselen yosma, âdî kadınların başını döndüren gösterişe ait bütün hazları tadıyordu. Fakat gizli bir endişe onu mensup olduğu kastın fevkinde tutuyordu. İçinde bir hayal var-

(1) Balzak, fizyoloji diyor. Malûm olduğu üzere Auguste Comte'da, psikolojiye ilimler arasında yer vermez. Ona göre ruhî hayatı incelemek vazifesi hayvanî fizyolojiyle, dimağî fizyolojinindir. XIX uncu yüzyılda en çok kullanılan ve en fazla itimat edilen kelimelerden biri de fizjolojidir.

di, hem utanma, hem iftihar duygusu telkin eden kendi hayali, faziletten ayrılacağı saat, vicdanını her dakika örseliyor, böylece, kendi kendine acıyarak iki ayrı insan halinde yaşıyordu. Fahişenin benliğinde çöreklenen aşk meleği, vücudunun ruhu karşısında oynamak zorunda kaldığı bu çirkin, bu iğrenç rolden derin bir istihfaf duyuyor, istihzalarında bu ruh haletinin tesirleri seziliyordu. O hem seyirciydi, hem aktör, hem hâkim, hem de mücrim. Arap masallarında, hemen daima sefil bir zarf içinde ulvî bir mahlûkun gizlendiğini görürüz. Esther de şimdi bu nefis efsaneyi gerçekleştiriyordu. Kurban, sadakatsizlik gecesinin sabahına kadar yaşamağa karar verdikten sonra cellâdiyle bir mikdar eğlenebilirdi artık. Üstelik, Baronun bu muazzam serveti hangi iğrenç ve gizli vasıtalara baş vurarak kurduğunu da öğrenen Esther, hiç bir vicdan azabı duymaz olmuştu. İlâhe Ate rolünü — Carlos'un tâbiriyle intikam meleği — oynamak hoşuna gitti. Böylece, yalnız kendisi için yaşıyan Barona karşı kâh cazip davranıyor, kâh zalimleşiyordu. Milyoner dayanamıyacak hale gelip ayrılmak isteyince, Esther, nevaziş gösterip onu tekrar çekiyordu.

Pek göze çarpacak bir şekilde İspanyaya hareket eden Herrera, Tours'a kadar gitmiş, uşağını arabada bırakarak, efendi rolünü oynamasını ve Bordeaux'ya kadar yolculuğa devam edip, kendisini orada bir otelde beklemesini emretmişti. Sonra bir seyyar satıcı kılığiyle posta arabasına binmiş, Paris'e dönerek gizlice, Esther'in evine yerleşmişti. Orada Asya, Avrupa ve Paccard vasıtasiyle desiselerini itina ile çeviriyor, etrafta olup bitenlere göz kulak oluyor, bilhassa Peyrade'ı dikkatle tarassut ediyordu.

Esther ziyafeti, Operanın ilk balosundan bir gün sonra verecekti. Bu tarihe aşağı yukarı daha on beş gün vardı. Nükteleriyle göz yıldırmağa başlıyan fahişe, İtalyanlar (1) daki locasın kurulmuştu. Baron elâlemin önünde ve Madam de Nucingen'in iki adım ötesinde metresiyle beraber görünmemek maksadiyle Esther'e zemin katında bir loca kiralamıştı. Esther locayı seçerken Madam de Sérisy'ninkini seyredebilecek durumda olmasına dikkat etmişti. Lucien, hemen daima kontesiyle beraberdi. Zavallı alüfte, salı, perşembe ve cumartesi günleri delikanlıyı temaşa ederek mes'ut oluyordu. O akşam, dokuz buçuk sularında, Lucien'in alnı endişeli ve solgun, siması âdeta değişmiş bir halde kontesin locasına girdiğini gördü. Ancak Esther bu derunî hüznün farkına varabilirdi. Bir bahriyeli nasıl açık denizin halinden

(1) İtalyanlar: Bir tiyatro ismi.

anlarsa, seven kadın da erkeğinin çehresini öyle tanır. «Allahım, nesi var acaba? Ne oldu? Kendisi için koruyucu bir melek olan, Asya ile Avrupa'nın kulübeleri arasında gizli yaşıyan o şeytan herifle konuşmak ihtiyacında mıdır?..» Bu kadar zalim düşüncelere gömülen Esther, musikiyi ancak duyabiliyordu. Baron «Meleği» nin elini avuçlarına almış, ona Polonyalı yahudilerin o mendebur ve sıkıcı şivesiyle bir şeyler mırıldanıp duruyordu. Esther'in milyonere hiç kulak asmadığını kolayca tahmin edebiliriz. İhtiyar âşık, sevgilisinin elini bırakarak, onu dargın dargın hafifçe itti:

— Esther! dedi.. beni dinlemiyor musunuz?

— Doğrusu Baron, Fransızcanın nasıl ağzını gözünü yarıyorsanız, aşkı da o hale getiriyorsunuz..

— Hain!

— Burada, halvet odamda değil, İtalien'lerdeyim. Huret veya Fichet tarafından yapılıp, tabiatin bir mucizesiyle insana istihale eden bir kasa olmasaydınız müzikten hoşlanan bir kadının locasında böyle patırtı etmezdiniz. Tabiî dinlemiyorum sizi. Kâğıtların arasına giren bir Mayıs böceği gibi entarime sokulmuş, beni rahatsız ediyorsunuz, merhametimden güleceğim geliyor. Bana «şirinsiniz, şayanı prestişsiniz» deyip duruyorsunuz. İhtiyar hovarda! Ben de «bu akşam dün gecekinden daha az nefret ediyorum sizden, hadi evimize dönelim» diye cevap versem... İç çekişinizden pek âlâ anlıyorum ki, yemeği tıka basa yemişsiniz, hazım da başlıyor. (Sizi dinlediğim yok amma hissediyorum) şimdi öğrenin benden... Öyle ya, size hayli tuzluya mal oluyorum, bari arada sırada, paranıza karşılık bir öğüt vereyim. Azizim haberiniz olsun, sizin gibi hazımda güçlük çekenlerin, olur olmaz yerde, ve uygunsuz saatlerde metresine: «Güzelsiniz!» demesi caiz değildir. İhtiyar bir asker böyle bir caka yüzünden, — Blondet'nin tâbiriyle — dinin kucağında can vermiş. Saat on, dokuzda du Tillet'lerin evinde göz bebeğiniz Kont de Brambourg'la yemekten kalktınız... Mantarları ve milyonları hazmetmeniz lâzım. Yarın saat onda uğrayın!

Bu tıbbî delilin derin bir isabet ifade ettiğini anlıyan Baron:

— Ne kadar insafsızsınız! diye cevap verdi.

Esther, gözlerini Lucien'den ayırmadan:

— İnsafsız mıyım? dedi. Peki Bianchon'a, Desplein'e, ihtiyar Haudry'ye danışmadınız mı? Biliyor musunuz? Saadetinizin fecrini seçtiniz seçeli neye benzetiyorum sizi?

— Neye benzetiyorsunuz?

— Termometre, doktorunun tavsiyesi gibi ipek böceklerine mahsus derecede midir, diye saatte bir koltuğundan kalkıp pen-

çereye kadar uzanan fanilalara bürünmüş pinponlar vardır ya, onlara işte!

İtalyanlarda böyle bir müzik işitmek baronu yeise düşürdü. Oysa ki sevdalı ihtiyarlar böyle nağmeleri sık sık dinlerler..

— Nankörsünüz! diye haykırdı.

Esther:

— Nankör müyüm? dedi. Peki, şimdiye kadar ne hayrınızı gördüm, başıma bir sürü dert açtınız, o kadar. Söyleyin beybaba... Öğünebilir miyim sizinle? Halbuki ben sizin koltuklarınızı kabartıyorum. Şeritlerinizin, elbisenizin yüzünü ağartıyorum. Borçlarımı ödediniz, onabir diyecek yok, amma bir hayli milyonlar da vurmuşsunuz, onun için bu kadarı size vız gelir.. hadi hadi, surat asmak yok, bana açıkça itiraf etmiştiniz. Zaten en büyük iftihar vesileniz de bu. Orospu ile hırsız, tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. Hoşunuza giden bir papağan için nefis bir kafes yaptırdınız. Bir Brezilya ara (1) sına sorun bakalım, kendisini yaldızlı bir kafese sokan adama minnet şükran duyar mı? Böyle bakmayın bana! Çinli bir rahibe benziyorsunuz. Beyazlı kırmızılı aranızı bütün Paris'e gösteriyor, «Kimin böyle bir papağanı var, bakın nasıl da ötüyor, sözleri de pek isabetli, du Tillet içeri girince: — Bonjur küçük madrabaz! diye seslenir» diyorsunuz. Eşsiz bir lâleye sahip olan bir Hollandalı kadar mes'utsunuz... Bir seyyar satıcıdan İsviçre işi nadir bir enfiye kutusu satın alan, İngiltere'nin Asya'da beslediği bir Nabab gibi keyfiniz tıkırında. Kalbimi istiyorsunuz, ona da pek âlâ! Durun size gönlümü fethetmenin yolunu öğreteyim.

— Söyleyin, söyleyin. Uğrunuzda her şeyi yaparım, alaylarınız bile hoşuma gidiyor.

— Genç olun, güzel olun, şimdi karınızın locasına giren Lucien de Rubempré'ye benzeyin. Bütün milyonlarınızla elde edemiyeceğinizi bedavaya bulursunuz.

Vaşak çehresini asarak:

— Sizden ayrılıyorum, dedi. Zira bu akşam hakikaten pek fenasınız.

Esther:

— Hadi bakalım.. hayırlı akşamlar.. diye cevap verdi. Yalnız Georges'e tenbih edin yatağınızın baş tarafını pek yükseltsin de ayaklarınız iyice meyilli dursun. Benzinize bakılırsa bu akşam nuzule uğrayacak gibisiniz. Ya azizim. Sıhhatinizle ilgilenmediğimi iddia edemezsiniz ya!

Baron ayakta idi, kapının tokmağını tutuyordu.

---

(1) Ara: Uzun kuyruklu iri bir nevi papağan.

Esther, mağrur bir jestle onu çağırdı:

— Buraya gel Nucingen!

Baron bir köpek gibi itaat ederek ona doğru eğildi.

— Sana karşı nazik davranmamı, evimde bardak bardak şekerli sular sunup tatlı tatlı gevezelik etmemi ister misin? Koca canavar!

— Kalbimi parçalıyorsunuz!

— Pek âlâ.. Lucien'i alıp gelin bana! Onu da bizim Balthazar şölenine davet edeceğim, geleceğinden emin olmak isterim. Bu küçük pazarlığı başarırsanız, seni sevdiğimi öyle güzel anlatacağım ki, sen de inanacaksın koca Fréderic'im!

Baron Esther'in eldivenini öperek:

— Siz bir sihirbazsınız dedi. Sonunda hep nevazişinize nail olacağımı bilsem, bir saat küfür dinlemeğe her zaman razıyım.

Esther, milyoneri çocuk gibi parmağiyle tehdit ederek, ekledi:

— İtaat etmezsen, sonra karışmam ha!

Baron kapana düşen ve avcıya yalvaran bir kuş edasiyle başını eğdi.

Kadın yalnız kalınca, o ana kadar gözlerinde zaptettiği yaşlar boşandı.

İçinden: «Lucien'in nesi var bu akşam? diye söylendi. Onu hiç bu kadar dertli görmemiştim..»

Bakın o akşam Lucienin başına ne gelmişti. Saat dokuzda bermutat kupasına binmiş, Grandlieu konağına gitmek üzere yola çıkmıştı. O da bütün gençler gibi binek atiyle, faytonundaki beygiri sabah gezintilerine hasretmiş, kış akşamları dolaşmak için, birinci sınıf bir arabacıdan en nefis atların çektiği en zarif kupalardan birini kiralamıştı. Bir aydır, her işi yolunda gidiyordu. Grandlieu konağında üç defa yemeğe alıkonmuştu. Dük ona karşı pek mültefit davranıyordu. Omnibus tahvilâtı üç yüz bin franga satılmış, bu sayede araziye kalan borcunun üçte birini daha ödeyebilmişti. Nefis tuvaletler yapan Clotilde de Grandlieu salona yüzünde on kutu allıkla geliyordu. Zaten delikanlıya duyduğu aşkı açıkça da itiraf ediyordu ya! Bazı ileri gelen şahsiyetler, Lucien'le Matmazel de Grandlieu'nun izdivacından muhtemel bir hâdise olarak bahsediyorlardı. Kısa bir müddet Hariciye Vekilliği de yapan, eski İspanya Sefiri Dük de Chaulieu, kraldan Lucien'e Marki unvanını bahşetmesini istiyeceğini düşes de Grandlieu'ya vaadetmişti. Lucien yemeği Madam de Sérisy'lerde yedikten sonra, o akşam da gündelik ziyaretini yapmak üzere Chaussé d'Antin sokağından Saint Germain foburguna yollanmıştı. Konağa vasıl olunca, İspir kapıyı açtırmış,

araba peronda durmuştu. Kupadan inen Lucien, avluda dört araba görmüştü. Methal kapısını açıp kapıyan uşaklardan biri Mösyö de Rubempré'yi görerek, ilerlemiş, perona çıkmış, nöbet bekliyen bir asker gibi kapının önüne dikilerek:

— Asaletmeap evde yoklar.. demişti.

Lucien, uşağa düşesin misafir kabul ettiğini söyleyince:

— Düşes Hazretleri dışarı çıktılar. cevabını almıştı.

— Matmazel Clotilde..

— Madam La Düşes evde yokken, Matmazel Clotilde'in mösyöyü kabul edeceğini zannetmiyorum.

Yıldırımla vurulmuşa dönen delikanlı:

— Amma içeride misafirler var.. deyince de, hem budala, hem hürmetkâr görünmeğe çalışan uşak:

— Bilmiyorum, cevabiyle işin içinden sıyrılmıştı.

Etiketi, sosyetenin en heybetli kanunu sayanlar için, etiketten korkunç şey tasavvur edilemez. Lucien pek ağırına giden bu sahnenin mânasını kolayca keşfetmişti. Dükle düşes onu kabul etmek istemiyorlardı. Bel kemiğinin halkalarında, murdar iliğinin donduğunu hissetti. Alnında bir kaç damla soğuk ter incilendi. Bu konuşma, araba kapısının tokmağını tutan ve kapamakta tereddüt eden kendi oda uşağının önünde olmuştu. Lucien, işaretle döneceğini anlattı ona. Fakat tam arabaya binerken merdivenden inenlerin hâsıl ettiği bir gürültü duyuldu. Kapıdaki uşak, sırasiyle:

— Mösyö lö dük de Chaulieu'nun adamları, Madam la vikontes de Grandlieu'nun adamları! diye bağırdı.

Lucien hizmetkârına emir verdi:

— Çabuk İtalyanlara!

Talisiz Dandy, acele etmesine rağmen dük de Chaulieu ve oğlu dük de Rhétoré ile karşılaşmak azabından kurtulamadı. Bu iki zat Lucien'e tek kelime söylemediler, delikanlı onlarla selâmlaşmak zorunda kaldı. Sarayda büyük bir ukubet, korkunç bir nedimin gözden düşmesi, çok defa bir dairenin eşiğinde küherçile yüzlü bir kapıcının iki lâfile tamamlanır. Lucien, İtalien'lere giderken kendi kendine: «Nasıl etsem de vakit geçirmeden bu felâketi müşavirime bildirsem, neler oluyor» diye söyleniyor ve binlerce ihtimal içinde kayboluyordu.

Bakınız ne olmuştu: O sabah on birde, ailenin kahvaltı yaptığı küçük salona giren dük de Grandlieu, Clotilde'i öptükten sonra, ona:

— Yavrum! demişti. Yeni bir emre kadar Bay Rubempre ile meşgul olmıyacaksın. Sonra düşesi elinden tutarak bir pençere aralığına götürmüş, usul usul bazı şeyler söylemişti. Anne-

sinin yüzüne dikkat eden Matmazel de Grandlieu, bu çehrede şiddetli bir hayret görerek renkten renge girmişti. Badema dük hizmetkârlarından birini çağırarak:

— Jean! demişti. Al şu tezkereyi dük de Chaulieu'ya götür. Sana evet veya hayır diye cevap vermesini rica et.

Sonra karısına dönerek ilâve etmişti:

— Yemeğe davet ediyorum onu.

Kahvaltı, pek hüzünlü bir hava içinde geçmişti. Düşes düşünceli görünüyordu, dük kendi kendine kızmış gibiydi. Clotilde gözyaşlarını güçlükle zaptetti.

Anne kızına, acıyan bir sesle:

— Yavrum, demişti. Babanız haklı, ona itaat ediniz. Ben de onun gibi, size «Lucien'i düşünmeyin» diyemem, hayır ıstırabını anlıyorum (Clotilde annesini elini öptü.) Amma meleğim, işte benim tavsiyem: «Hiç bir teşebbüste bulunmadan bekle! Madam ki onu seviyorsun, şikâyet etmeden acı çek. Annenle babanın şefkat ve ihtimamına güven.» Yavrucuğum hanım efendilerin büyüklüğü, her türlü şartlar içinde vazifelerini asaletle başarabilmelerindedir.

Zanbak gibi solan Clotilde:

— Mesele nedir? diye sorunca şu cevabı almıştı:

— Sana söylenmiyecek kadar vahim... Çünkü aslı yoksa, boşuna zihnini kirletmiş olacağız, hakikatsa, hiç bilmemen daha hayırlı.

Saat altıda dük de Chaulieu gelmiş, çalışma odasında kendisini bekliyen dük de Grandlieu'nun yanına geçmişti.

— Ne dersin Henri! (Bu iki dük senli benli konuşur, birbirlerine göbek adlariyle hitap ederlerdi. Fransızlara has teklifsizliğin sirayetine mâni olmak, samimiyet derecesini göstermek için icat olunan nuanslardan biridir bu.) Ne dersin? Öyle büyük bir gaile içindeyim ki, bilgi ve görgü sahibi bir dostun öğütlerine muhtacım, sen usul erkân bilen adamsındır. Farkında mısın, kızım Clotilde, şu Rubempré denen zatı seviyor. Beni sıkıştırdılar, evlenmelerine aşağı yukarı muvafakat göstermek zorunda kaldım. Ben daima böyle bir izdivacın aleyhinde idim. Amma ne yapalım, Madam de Grandlieu, Clotilde'in aşkına mukavemet edemedi. Oğlan arazisini ele geçirip, parasının dörtte üçünü ödedikten sonra ileri sürecek bir itirazım kalmamıştı. Bir de dün akşam imzasız bir mektup almıyayım mı? (Bu kabil ihbarların kıymeti sence de malûm) mektupta deniyor ki bu zatın serveti mülevves bir menbadan geliyor, arazisini satın almak için zarurî olan meblâğı hemşiresinin verdiğini iddia etmesi yalandır, kızımın saadeti ve ailemin şerefi namına tahkikat yapmam ihtar

ediliyor, bu hususta yol da gösteriyorlar. Al, sen de oku bir kere..

Dük de Chaulieu, mektuba göz gezdirdikten sonra:

— İmzasız mektuplar hakkındaki düşüncene iştirak ediyorum azizim Ferdinand! demişti. Şu var ki hor görmekle beraber, faydalanmak ta lâzım onlardan; tıpkı casuslar gibi. Kapını bu oğlana açma bir daha. Meseleyi inceliyelim, bak, iyi hatırıma geldi. Derville gibi itimadımızı kazanmış bir avue'ü (Dava vekili) var. Derville bir çok ailelerin esrarına vakıftır, pek âlâ bu sırrı da yüklenebilir. Doğru adamdır, okkalı adamdır, şeref ve haysiyet sahibidir, zekidir, kurnazdır. Gel gelelim yalnız dava sahasında işletir zekâsını. Onu sadece şahadetine güvenilir bir adam olarak kullanırsın. Bizim Hariciye Vekâletinde, imparatorluk polisine bağlı biri var. Devlet sırlarını keşfetmekte emsalsizdir. Onu çok defa vazifeye göndeririz. Derville'e bu işde bir yamağı olacağını haber ver. Bizim casus, lejyon donör nişanını hâmil olarak, bir diplomat edasiyle karşısına çıkacak bir mösyödür. Bu herif avcı olur, Derville sadece avı seyreder; habbeyi kubbe mi yapıyorlar, yoksa Rubempré olacak zatla alâkayı kesmek mi lâzım. avue (vekil) n anlatır sana. Sekiz günde neticeyi alırsın.

— Delikanlı henüz tamam tekmil marki olamadığına göre, bu müddet zarfında beni evde bulamayınca pek kafa da tutamaz.

— Hele üstelik kızını da verirsen.. imzasız mektup haklıysa, sana ne bundan? Clotilde'i gelinim Madeleine'le seyahate yollarsın, hazır Madeleine İtalya'ya gitmek istiyor.

— Beni sıkıntıdan kurtarıyorsun.. bilmem ki sana teşekkür mü etsem...

— Hele neticeyi bekliyelim.

— Sahi, göndereceğin mösyönün ismi ne?

— Hakikî adı Corentin galiba.. (Sen işitmemişsindir). Amma bu mösyö yanına, vekâletteki takma adiyle gelecek. Saint de bilmem ne... Dur bakayım, Saint Yves mi desem Saint Valère mi? İkisinden biri her halde.. Ona güvenebilirsin, XVIII inci Louis ölçüsüz bir itimat gösteriyordu..

Müzakere sonunda, baş uşağa, Lucien'i eve almaması için talimat verilmiş, ve emir gördüğümüz şekilde tatbik edilmişti.

Lucien, İtalien'ler tiyatrosunun umumî salonunda sarhoş gibi dolaşıyordu. Bütün Paris'e kepaze olduğunu düşünüyordu. Dük de Rhétoré, en insafsız düşmanlarındandı; zararları, cemiyet kanunlarına uygun olduğundan, intikam alamadan yüzlerine gülmek zorunda kaldığımız düşmanlardan... Oysa ki duc de Rhétoré, Grandlieu konağının sahanlığında cereyan eden sahne-

yi biliyordu. Bu anî felâketten, has ve mahrem müşavirini haberdar etmek ihtiyacını duyan Lucien, Esther'in evine giderse başına iş açacağından korkuyordu. Belki evde misafirler de vardı. Zihni o derece karışıktı ki, Esther'in orada olduğunu unutuyordu. Üstelik bu kadar endişe içinde, bir de Rastignac'la konuşmak zorunda kaldı; Rastignac, henüz havadisi duymadığından, yakında evleneceği için tebriklerini sunuyordu. Tam bu sırada Nucingen göründü. Lucien'e gülümseyerek:

— Lütfen Madam de Champy'le görüşmeğe gelir misiniz efendim, dedi. Yeni ev şerefine vereceğimiz ziyafete, sizi bizzat davet etmek istiyor da...

Banker delikanlıya bir siyanet meleğiymiş gibi geldi.

— Maalmemnuniye Baron, diye cevap verdi.

Birlikte Esther'in odasına girdiler. Fahişe onların görünce, Nucingen'e:

— Bizi yalnız bırakın! dedi. Siz Madam du Val Noble'e uğrayın... Bakın Nababiyle beraber, üçüncü sınıf localardan birinde oturuyor. (Lucien'e mânalı mânalı bakarak ilâve etti.) Hindistanda da amma nabab türeyor..

Lucien, gülümseyerek:

— Bu nabab ta dehşetli surette sizinkine benziyor.. dedi.

Delikanlıya mânalı bir işaretle cevap veren Esther yine Nucingen'e hitap ederek:

— Hadi nababile birlikte alıp gelin onları. Adam sizinle tanışmağa can atıyormuş. Söylediklerine göre pek te zengin. Zavallı kadın bana kaç defa yanıp yakıldı, nababından müthiş şikâyetçi, herifi ağırlığından kurtarırsanız, belki daha çevikleşir de..

Baron:

— Bizi hırsız mı sanıyorsunuz rica ederim.. dedi.

Locanın kapısı kapanır kapanmaz, Esther, dostunun kulaklarına dudaklarını dokundurarak:

— Nen var? Lucien'im.. diye fısıldadı.

— Mahvoldum. Beni Grandlieu konağına kabul etmediler. Gûya ,kimse yokmuş evde. Halbuki dük te orada idi.. düşes te.. Üstelik avluda da beş tane araba duruyordu..

Esther'in önünde cennetin kapıları açılır gibi oldu, heyecanlı bir sesle:

— Nasıl! dedi.. evlenemiyecek misiniz artık?

— Başıma ne çorap örüyorlar, henüz bilmiyorum..

Kız, çileden çıkaracak kadar cilveli bir sesle:

— Niçin üzülüyorsun Lucien'im.. dedi. İleride daha âlâ bir izdivaç yaparsın. Ben sana bunun gibi iki arazi kazanırım.

— Bu akşam bir ziyafet ver de, kimse sezmeden Carlos'la konuşabileyim. Bilhassa sahte İngilizle Val - Noble'ü de çağır. Evimi başıma yıktı bu nabab. Düşmanımızdır o, yakasını elimize geçirir, onu...

Lucien meyus bir tavırla sözünü kesti. Ateş üstüne oturmuş gibi yandığını hisseden zavallı kız:

— Devam etsene! dedi... Niçin sustun?

Lucien:

— O, o.. diye haykırdı.. Madam de Sérisy görüyor beni. Aksiliğe bakın ki, felâketime şahit olanlardan biri dük de Rhétoré de yanında..

Sahiden de o anda dük de Rhétoré, Kontes de Sérisy'nin ıstırabiyle gönül eyliyordu. Locayı ve Lucien'i işaret eden genç beyzade:

— Demek Lucien'in Matmazel Esther'in locasında boy göstermesine müsaade ediyorsunuz.. diyordu. Madem ki onunla alâkadarsınız, böyle bir hareketin uygunsuz olduğunu anlatmalıydınız..

İnsan Esther'in evinde yemek yiyebilir, hattâ... Ne ise.. Doğrusu, Grandlieu'ların bu oğlandan soğumalarına şaşmıyorum artık, az önce şahit oldum içeri almadılar onu..

Dürbinini Esther'in locasından ayırmıyan Kontes:

— Bu kızlar da hayli tehlikelidirler.. dedi.

— Öyle... Gerek kudretleri, gerekse arzuları bakımından..

— Çocuğu iflâs ettirecekler... Para ile tutulmadıkları zaman bile, para ile tutulmuş kadar tuzluya patlarlarmış, bana öyle dediler...

Genç dük hayret etmiş gibi:

— Yok canım.. dedi. Bu söz ona göre değil... Ondan para çekmek şöyle dursun, icap ederse kendileri verir.. Hep peşinden koşuyorlar..

Kontesin dudaklarında asabî bir büzülüş belirdi. Bunu tebessüm saymak imkânsızdı.

Esther:

— Pek âlâ.. dedi. On ikide yemeğe gel.. Blondet ile Rastignac'ı da getir, bari aramızda iki tanecik te nüktedan bulunsun. Dokuz kişiden fazla olmıyalım.

— Bir çaresini bul da, Baronu Europe'a gönder, buraya çağırsın. Asie'ye haber yollamağı bahane edersin. Europe'e anlatırsın vaziyetimi. Nabab kafese düşmeden Carlos olup bitenleri öğrensin..

Esther:

— Hay, hay! dedi.

Böylece, Peyrade, biraz sonra hiç farkında olmadan, hasmı ile ayni çatı altında bulunacaktı. Kaplan arslanın inine geliyordu, hem de muhafızlariyle kuşatılmış bir arslanın..

Lucien, Madam de Sérisy'nin locasına dönünce, kadın, başını çevirip gülümseyeceğine, yanında yer açmak için entarisini düzelteceğine, onu hiç görmemiş gibi davrandı. Dürbiniyle salonu seyretmeğe devam etti. Fakat Lucien, elindeki dürbinin titreyişinden anladı ki, Kontes, memnu saadetlerin cezası olan, o korkunç ıstıraplardan birinin pençesindedir. Amma yine de locanın önüne, kontesin yanına doğru ilerlemekten vaz geçmedi. Arada az bir mesafe bırakarak, karşıdaki köşeye dikildi. Locanın kenarına abandı. sağ dirseğini oraya dayadı; çenesini eldivenli eline koydu, böylece vücudunun büyük bir kısmını dışarıya doğru sarkıtarak, kontesin konuşmasını bekledi. Perde yarılandığı halde kadın henüz ağzını açmamış ve ona bakmamıştı bile. Nihayet:

— Bilmem ki niçin buraya geldiniz? dedi. Sizin yeriniz Matmazel Esther'in locası..

Lucien:

— Ben de oraya gidiyorum, diyerek kontese hiç bakmadan kapıdan çıktı..

Madam du Val - Noble'le Peyrade, Esther'in locasına girdiler. Nucingen hafiyeyi tanımadı, daha içeri girerken Madam du Val - Noble:

— Bak cicim.. dedi. Sana Mösyö Samuel Johnson'u takdim edebildiğim için pek memnunum, Mösyö de Nucingen'in dirayet ve zekâsına hayrandır.

Esther, Peyrade'a bakıp gülümseyerek:

— Ya, sahi mi efendim.. diye sordu..

Peyrade:

— O... Yes... Çok..

— Ne dersiniz Baron? İşte tam sizin Lehcenize lâyık bir şive.. Bankacılıktan bahsettiğinizi duymak pek ömür olacak.. Biliyor musunuz bay nabab, baronumla tanışmanız için sizden ne istiyeceğim?

— O.. çok teşekkür.. beni sir Barone ile tanıştıracaksınız?

— Evet.. amma siz de süpeyi bizde yapacaksınız. İnsanları birbirine bağlıyacak en kuvvetli zamk şampanyanın mumudur. Bütün muameleleri mühürler o, hele batak işleri.. Bu akşam teşrif edin, tatlı gençler bulacaksınız... (Baronun kulağına) sana gelince Fréderic'çiğim, araban hazır, Saint Georges sokağına kadar zahmet edip bana Europe'u getir, yemek için bir çift lâf söyliyeceğim de.. Lucien'i de alıkoydum, iki zeki arkadaşla gelecek.

(Sonra Madam du Val - Noble'e fısıldadı) Senin İngiliz'le alay ederiz.

Peyrade'la Baron iki kadını yalnız bıraktılar. Val - Noble:

— Kuzum.. dedi. Bu koca namussuzu faka bastırabilirsen, hakikaten zeki olduğuna inanırım.

— Buna imkân görmüyorsan, sekiz gün bende kalsın.. anlarsın..

Madam du Val - Noble:

— Öyle söyleme.. dedi. Yarım gün tahammül edemezsin.. Yediğim ekmek taş gibi, dişlerim kırılıyor. Bir İngilizi mes'ut etmeğe kalkmak ha? Tövbeler olsun! Hepsi de soğuk, egoist herifler, elbise giyinmiş domuzlar..

Esther gülümseyerek sordu:

— Nasıl? Sana saygı göstermiyor mu?

— Saygı da söz mü cicim? Bu canavar henüz: Sen diye hitap etmedi bana..

Esther:

— Doğru gel! dedi.. yatarken de mi?

— Sefil herif bana daima madam diyor. Bütün erkeklerin az çok zarifleştiği anlarda bile hiç istifini bozduğu yok. İnanır mısın? Aşk onun için sakal tıraşı gibi bir şey.. Usturalarını siler, kutularına yerleştirir, aynada kendini seyreder ve sanki içinden: «Gördün mü? Yüzümü kesmedim» der. Sonra bana, bir kadını deli divane edecek şekilde hürmet gösterir. Bu miskin milord alçağı, zavallı Théodore (kadının dostu) u gizlenmeğe, saatlerce tuvalet odamda beklemeğe mecbur etmekten zevk duyuyor... Hülâsa zıddıma gitmek için ne yapmak lâzımsa, büyük bir itina ile yapıyor. Ya sonra cimrilik mi? Gobseck'le Gigonnet haltetmiş yanında.. beni yemeğe götürür. Kazara kendi arabamla gelmemişsem, dönüş parasını vermez.

Esther:

— Peki.. dedi. Bu hizmetlere karşılık ne veriyor sana?..

— Ne verecek kuzum? Hava ile civa.. ayda topu topu beş yüz frank, bir de, sözüm yabana araba kirası. Hani nikâh günleri bakkallar Belediye dairesine, kiliseye, Cadran Bleu'ye gitmek için araba tutarlar ya, işte o cins bir şey... Hürmetiyle canıma tak dedirtiyor. Sinirlenmeğe, rahatsızlanmağa kalksam, bana:

«Hanımın keyfi kelsin.. zarif bir kadına «siz bir pamuk çuvalısınız, bir matasınız demek» benim için pek çirkin bir harekettir. İtidal and esaretle mücadele cemiyeti âzasındanım (1).»

(1) Metinde and antislavery (ve esaretle mücadele) kelimesi İngilizcedir.

buyuruyor. Herif istifini bozmuyor, soluk, soğuk, kuru, duruyor öyle.. yani anlatmak istıyor ki bana karşı gösterdiği saygı muhabbetten değil, esaretin kaldırılması hakkındaki siyasî prensiplerinden.. sanki karşısında bir zenci var..

Esther:

— Bundan daha aşağılık adam bulunamaz doğrusu! dedi. Amma ben olsam batırırdım herifi..

Val - Noble:

— Batırmak mı? diye cevap verdi. Beni sevmiyor ki! Amma sen de olsan, ondan iki kuruş istemek içinden gelmezdi. Çünkü seni ciddî ciddî dinler, hani o tokattan beş kat beter İngiliz ağziyle «zavallı hayatında aşkın küçük bir yer tuttuğunu» ve kendisine zaten pahalıya oturduğunu söyler.

— Desene, biz zavallılar böyle erkeklere de çatabilirmişiz ha?

— Ah.. cicim.. doğrusu sen talili imişsin. Nucengen'e iyi bak..

— Amma senin nababın tasavvurları varmış!

— Adéle de bana öyle söylüyor.

— Kuzum, bana öyle geliyor ki, adam senin nefretini kazanmak, ve muayyen bir zaman içinde kapı dışarı edilmek istiyor.

— Yahut ta Nucingen'le iş yapmak sevdasında, seninle dost olduğumuzu bildiği için bana yanaştı; Adéle bu fikirde... Bu akşam onun için sana prezante ettim. Projelerinden emin olsam, Nucingen'le ve seninle öyle bir anlaşırdım ki!..

— Peki kızmıyor musun hiç? Arada sırada içini boşaltmıyor musun?

— Tecrübeye mahsus... Ne kadar ince, ne kadar zarif davransan, buz gibi tebessümlerle yüreğine indirir. Sana: «Ben esaret aleyhtarıyım, serbestsiniz» diye cevap verir. Dünyanın en garip sözlerini sıralasan, şöyle bir bakar, «Very good» buyurur, anlarsın ki, onun nazarında maskaradan ibaretsin.

— Peki sen kızınca?

— Ayni şey! Onun için gönül eğlendirici bir manzara! Sol memesinin altından ameliyat yapılsa, hiç tınmıyacak herif.. beyni, ciğeri, kalbi hep tenekeden galiba.. Söyledim de «Ben vücudumun bu halinden pek memnunum» dedi. Daima da terbiyeli. Ruhu eldivenli. Sırf merak yüzünden bu işkenceye bir kaç gün daha katlanacağım..

Öyle olmasa, çoktan Philippe'e tokatlatırdım herifi. Malûm ya, kılıç kullanmakta eşi yoktur, Philippe'in, başka çare de kalmıyor..

— Ben de sana ayni şeyi söyliyecektim. Amma önce anla-

mak lâzım, Philippe, boks ta biliyor mu? Dostum, bu ihtiyar İngilizler, pek anasının gözü olurlar.

— Benimkinin benzeri yoktur. Hele bir benden emir alır, saat kaçta huzura çıkabileceğini (tabiî beni bastırmak için) sözüm yabana centilmence, saygı formülleriyle sorarken gör; «işte sevilen bir kadın!» dersin. Hani her gören de öyle der.

— Sonra bir de, imrenirler bize ha..

— Ah, ah.. öyle.. hepimiz de hayatta, bize ne kıymet biçtiklerini aşağı yukarı öğrenmişizdir. Amma, vallahi cicim, bu Porto şarabı dolu koca tulum var ya... Onun saygısı yerin dibine sokuyor benî, şimdiye kadar karşılaştığım kabalıklarla böyle küçülmemiştim. Çakır keyif olunca, Adéle'e: «Ben sıkmak istemem, insan ayni zamanda iki kudretin, kadının ve şarabın hükmü altında kalmamalı» deyip, çıkar gider. Faytonumu, benden çok, kendisi kullanır. Ah... Felekte onu bu akşam sızdırıp ta masanın altına yuvarlıyabilsek.. imkânı yok. On şişeyi devirir de, ancak çakır keyif olur. Bakışları bulanıklaşır, amma her şeyi de cin gibi görür.

— Pençerelerinin dışı kirli olan, fakat içeriden, dışarıda olup bitenleri gören insanlar gibi... Bu hassayı bilirim. du Tillet'te geniş ölçüde var..

— Du Tillet'yi de ziyafette bulundurmağa çalış.. Nucingen'le ikisi bizimkini o meşhur kombinezonlarından birine sokabilseler hiç olmazsa öcüm alınmış olur da.. ah, meteliğe muhtaç bıraksalar onu. Ah, cicim ah... Biçare Falleix ne kadar da şakacıydı. Hani az gülmedik. Borsacılar hep budala olur derler, haltetmişler, benimki yalnız bir defa ahmaklık etti.

— Seni meteliksiz bırakmak suretiyle.. değil mi? Zevkin gailelerini bu yüzden tattın.

Nucingen'le beraber gelen Europe, engerek yılanınınkine benziyen başını kapıdan uzattı. Ve hanımının, kulağına fısıldadığı cümleleri dinledikten sonra ortadan kayboldu.

Gecenin on bir buçuğuydu. Saint Georges sokağında, ünlü alüftenin kapısında beş tane araba duruyordu. Rastignac, Blondet ve Bixiou ile birlikte gelen Lucien'in, Tu Tillet'nin, Nucingen'in, Nabab'ın ve du Tillet tarafından ayartılan Florine'in arabaları,, pencerelerin üç katlı kapaklarını nefîs Çin perdelerinin büklümleri gizliyordu. Saat birde yemeğe oturulacaktı. Mumlar alev alev yanıyor... Küçük salonun ve yemek odasının ihtişamı gözler alıyordu...

Doyasıya bir âlem yapmağa karar vermişlerdi. Böyle bir işret gecesine de olsa olsa bu üç kadınla, yanlarındaki erkekler

dayanabilirdi. Önce kumar oynandı. Önlerinde iki saat kadar bir zaman vardı. du Tillet, Peyrade'a:

— Oynar mısınız milor? diye sordu.

— Ben O'Connell'le, Pitt'le, Fox'la, Conning'le, Lord Brugham, Lord..

Bixiou, söze karıştı:

— Nâmütenahî lordlarla de şuna...

— Lord Fitz - William, Lord Ellenboroug, Lord Hertfort, Lord...

Bixiou, Peyrade'ın kunduralarına baktı ve eğildi.

Blondet:

— Ne arıyorsun yahu? diye sordu.

Florine:

— Allah bilir ya.. makineyi durduracak zenbereği arıyordur.

Lucien:

— Fişi yirmi franga oynar mısınız?

— Ne kadar kaybetmek niyetinde iseniz o kadara oynarım.

Esther, Lucien'e:

— Herif yaman ha? diye fısıldadı. Hepsi de İngiliz sanıyor onu.

Du Tillet, Nucingen, Peyrade ve Rastignac, Wisk masasına kuruldular. Florine, Maadm du Val - Noble, Esther, Blondel, Bixiou, şominenin etrafında sohbete koyuldular. Lucien resimli nefîs bir eseri karıştırmağa koyuldu.

Paccard, şık bir kostümle arzı endam ederek:

— Sofra hazır Madam! dedi.

Peyrade, Florine'in soluna oturtuldu. Onun sağına da Bixiou kuruldu.

Esther, gazeteciye, nabab'a meydan okuyarak lüzumundan fazla içirmesini tenbihlemişti.

Bixiou, ne kadar içse viz gelirdi. Peyrade bütün hayatı boyunca böyle, ihtişam görmemiş, böyle yemekler tatmamış, bu kadar güzel kadınlarla karşılaşmamıştı.

Kendi kendine: Madam du Val - Noble bana şimdiden üç bin franga mal oldu amma, hani böyle bir zevk te değer doğrusu... Üstelik kumarda bin franklarını da aldım, eh..» diyordu.

Lucien'in yanında oturan Madam du Val - Noble, ona yemek odasının debdebe ve ihtişamını göstererek:

— İşte takip edilmesi gereken bir örnek! diye seslendi.

Esther, Lucien'i sağına almış ve masanın altından ayağını ayaklariyle kuşatmıştı.

Val - Noble görmemezlikten gelen Peyrade'a bakarak:

— İşitiyor musunuz? dedi. Sizin de bana böyle bir yuva kurmanız icap ederdi.

İnsan Hindistan'dan milyonlarla döner, Nucingen ayarında insanlarla iş yapmak isterse, onların seviyesine çıkmalı..

— Ben itidal cemiyetine mensubum..

Bixiou:

— Şu halde iyi içersiniz amca bey, çünkü Hindistan bir hayli sıcaktır, dedi.

Bixiou yemek boyunca, Peyrade'a Hindistan'dan gelme amcalarından biriymiş gibi muamele etti.

Nucingen, Peyrade'ı süzerek:

— Madam du Val Noble'ün bana söylediğine göre bir takım tasavvurlarınız varmış..

Du Tillet, Rastignas'a:

— Tamam.. dedi. Ben de bunu dinlemek istiyordum. İkisinin de şivesi ömür..

Du Tillet'nin Rastignac'a ne fısıldadığını sezen Bixiou fikir yürüttü:

— Göreceksiniz ki eninde sonunda anlaşacaklar.

— Sir Baron; bir litle (küçük) spekülasyon.. o véry (çok) rahat.. pek kârlı..

(Blondet, du Tille'ye):

— Göreceksiniz dedi.. neredeyse parlamentodan, İngiliz hükûmetinden dem vurur..

— Bu afyon için, Çine gitmek..

Nucingen ticaret dünyasını bilen bir insan tavriyle:

— Evet, biliyorum, dedi. Amma İngiliz hükûmeti Çine sokulabilmek için afyondan istifade etti, bize müsaade etmesine imkân yok.

Du Tillet, Blondet'ye:

— Nucingen acelecilik edip, hükûmetten daha önce bahsetti.. dedi.

Madam du Val - Noble:

— Ya.. demek afyon ticareti yaptınız ha.. diye haykırdı. Neden bu kadar uyuşturucu olduğunuzu şimdi anlıyorum. Kalbinize nüfuz etmiş..

Baron, sahte afyon tüccarına, Madam du Val-Noble'ü göstererek:

— Bakın dedi.. Siz de benim gibisiniz; milyonerler kendilerini kadınlara sevdiremezler vesselâm.

Peyrade cevap verdi:

— Ben milâdiyi çok severim, hem sık sık..

Peyrade'a üç şişe Bordo şarabı içiren ve yeni bir şişe Porto açan Bixiou:

— Tabiî hep itidal yüzünden.. diye söze karıştı.

Peyrade:

— O! dedi.. Portekiz şarabının âlâsı İngiltere'de..

Blondet, du Tillet ve Bixiou bakışıp gülüştüler. Peyrade her şeyi, hattâ nükteyi bile kendine yontacak kudretti idi. İngilteredeki altın ve gümüşün, dünyanın her tarafındakinden daha güzel olduğunu iddiaya kalkışmıyacak pek az İngiliz vardır. İngilizler Normandy'den Londra pazarlarına yollanan piliçler ve yumurtalar sayesinde, Londra'daki piliç ve yumurtaların Paristekilere üstün (very fine) olduğunu iddia ederler, halbuki Paristekiler de ayni yerdendir. Esther'le Lucien Peyrade'ın kostümündeki, lisanındaki, cesaretindeki bu olgunluğa hayran kaldılar. Güle konuşa öyle tatlı yeyip içiyorlardı ki, sabahın dördü olmuştu. Bixiou, Brillat - Savarin'in ballandıra ballandıra övdüğü zaferlerden birini kazandığını sanıyordu. «Amca» sına şarap korken kendi kendine: «İngiltere'yi yendim!» diye mırıldandı. Peyrade bu vahşi alaycıya temiz bir Fransızca ile: «Daima öyle evlâdım» cevabını verdi. Bu sözü yalnız Bixiou işitmişti:

— Hey! Bana bakın.. diye seslendi. Ben İngilizsem, bu zat ta İngiliz.. Amcam halis Gaskonyalı, zaten benim başka çeşit te amcam olabilir mi?

Bixiou ile Peyrade yalnızdılar, bunun için gazetecinin ifşaatını kimse duymadı.

Peyrade, sandalyesinden yere yuvarlandı. Paccard onu yakalayıp, bir tavan arasına götürdü, sahte İngiliz orada derin bir uykuya daldı.

Akşamın saat altısı olmuştu ki, nabab, yüzünün ıslak bir bezle silindiğini duyarak, uyanır gibi oldu. Kendini kolandan, kötü bir yatakta buldu. Karşısında siyah bir dominoya bürünen ve yüzünü maskeliyen Asie duruyordu.

— Nasıl baba Peyrade! Hesaplaşalım mı?

Adam etrafına bakınarak:

— Neredeyim? dedi.

— Beni dinleyin de ayılırsınız. Hadi madam du Val-Noble'ü sevmiyorsunuz, amma kızınızı seversiniz değil mi?

Peyrade:

— Kızım mı? diye böğürdü..

— Evet, Matmazel Lydie..

— Peki?

— Pekisi şu: Onu Moineaux (1) sokağında bulamıyacaksınız artık, kaçırdılar.

Peyrade cenk meydanında ağır bir yara ile can veren askerler gibi inledi.

— Siz İngiliz taklidi yaparken, başkası da sizin taklidinizi yaptı. Zavallı Lydie'ciğiniz babasının peşi sıra gittiğini sandı, şimdi emin yerdedir. Yaptığınız kötülüğü tamir etmedikçe, ağzınızla kuş tutsanız bulamazsınız onu..

— Ne kötülüğü?

— Dün dük de Grandieu'lerin evinde, Mösyö Lucien de Rubempré'yi içeri kabul etmediler. İşte entrikalarının ve peşimize musallat ettiğin adamın marifeti. (Peyrade'ın konuşmağa hazırlandığını görerek) lâf istemem, dinle (her kelimeyi, ifade ettiği mânaya göre ağır ağır söyliyerek) Mösyö Lucien de Rubempré, Saint Thomas d.Aquin kilisesinden, kolunda zevcesi Clotilde de Grandlieu ile çıktığı günün ferdası, sen de kızına kavuşursun, hem de tertemiz, el değmemiş bir halde. Lucien de Rubempré, on güne kadar Grandieu'lerden eski hüsnü kabulü görmezse, ecelinle gebereceksin, bu âkıbetten seni hiç bir kudret kurtaramaz. Hem, okkanın altına gittiğini anladıktan sonra lâhzada ölmiyecek, bir zaman da, «Kızım ömrünün sonuna kadar orospu kalacak» diye düşünebileceksin. Pençemize böyle bir av düşürecek kadar budala isen de, hükûmetimizin bu tebliği üzerinde kafa yoracak kadar zekân kalmıştır. Havlama! Hiç lâf istemez. Git, Contenson'larda kılığını değiştir, evine dön. Katt sana, yolladığın tezkere üzerine küçük Lydie'nin aşağı indiğini bir daha da görünmediğini anlatır. Şikâyete kalkışır, öteye beriye baş vurursan, evvelâ sen güme gidersin, sonra da kızın.. onu de Marsay'a vaadettiler. Canquoêlle baba ile konuşurken uzun lâkırdılara, mukaddemelere lüzum yok, öyle mi? Hadi, aşağı, bir daha da bizim işlerimize burun sokma!

Asie, Peyrade'ı acınacak bir halde bırakıp dışarı çıktı, her kelime, topuz gibi inmişti beynine. Hafiyenin gözlerinde iki damla yaş titreyordu... Yanaklarının altında da yaşlar vardı.

Bir saniye sonra Europe başını uzatarak:

— Mösyö Johnson'u yemeğe bekliyorlar.. diye seslendi.

Peyrade, cevap vermedi, aşağı indi. Bir araba meydanına kadar yürüdü.

---

(1) Moineaux sokağı, Fransız edebiyatiyle alâkadar okuyucularımız için meçhul olmasa gerektir.

J. J. Rousseau «İtiraflar» ında, bu sokakta, Klupfell'in evinde geçen âlemlerin hatırasını uzun uzadıya anlatır.

Contenson'lara koşup elbise değiştirdi, yamağına tek kelime söylemeden Canquoêlle baba kıyafetine girdi. Saat sekizde evine varmıştı. Kalbi çarpa çarpa merdivenleri çıktı Felemenkli kadın (Katt) efendisinin geldiğini duyunca: «Peki Matmazel nerede kaldı?» diye sordu. Bu sual öyle safça söylenmişti ki ihtiyar hafiye duvara dayanmağa mecbur oldu. Artık bu darbe gücünün fevkinde idi. Kızının odasına girdi. Daireyi bomboş görüp, Katt'ın anlattıklarını dinlerken kederinden bayıldı. Kız büyük bir ustalıkla kaçırılmıştı. Kendisi de olsa ancak böyle bir desise icat edebilirdi.

«Hadi bakalım.. diye söylendi, baş eğmeli.. öcümü sonra alırım, Corentin'e uğrayayım bir... İşte ilk defa olarak karşımızda kendimize lâyık hasımlar var. Corentin, bu güzel oğlanı serbest bıraksın, gönlü dilerse imparatoriçelerle evlensin çocuk.. Kızımın onu ilk görüşte sevmesi tevekkeli değil.. İspanyol papası işini biliyor. Hadi gayret baba Peyrade, avını çıkar boğazından.. Zavallı baba kendisini bekliyen korkunç darbeyi hatırından geçirmiyordu.

Corentin'in evine varınca, Peyrade'ı tanıyan emekli hizmetkârı, Bruno ona:

— Mösyö gitti.. dedi.

— Uzun müddet kalacak mı?

— On gün kadar..

— Peki nereye gitti?

— Bilmem..

Peyrade: «Ben de amma budalamışım.. diye düşündü... Nereye gittiğini soruyorum, sanki bunu hizmetçilere söylermişiz gibi..»

Peyrade, Saint Georges sokağındaki tavan arasında uyandırılmadan bir kaç saat önce, Passy'deki malikânesinden dönen Corentin, dük de Grandlieu'nun huzuruna çıkıyordu. Siyah elbisesinin iliğinde Lejiyon dönör nişanının seridi görülüyordu. Yüzünü bir ihtiyarınkine benzetmiş, kırıştırmış, solgunlaştırmış, saçlarını pudralamıştı. Bir bağa gözlük takmıştı. Hülâsa, yaşlı bir daire müdürüne benziyordu. İsmini söyleyince (M. de Saint-Denis) onu dük de Grandlieu'nun çalışma odasına aldılar. Derville de orada idi. Corentin'in yazı işlerine memur ajanına dikte ettirdiği mahut imzasız mektubu okuyordu. Dük, Corentin'i bir köşeye çekip, ona — zaten pek âlâ bildiği — meseleyi anlattı. Mösyö de Saint - Denis soğuk ve hürmetkâr bir tavırla dinledi. Bu büyük beyzadeyi incelemek, bu kadife ile örtülü kalbe nüfuz etmek, Wisk masasından ve Grandlieu hanedanının itibarından

gayri derdi, düşüncesi olmıyan bu zatın içini okumak, hoşuna gidiyordu.

Büyük senyorlar, aşağı tabakadan insanlara karşı öyle safdil davranırlar ki, Corentin'in büyük bir tevazu ile arzettiği bir kaç sual, Mösyö de Grandlieu'ya uygunsuz şeyler söyletti.

Derville'e münasip şekilde takdim edilen Corentin, dava vekiline:

— Bana kalırsa, dedi. Bordeaux'ya giden menzil arabasiyle, hemen bu gece Angoulême'e hareket edelim. O da posta kadar çabuk gider. Dük hazretlerinin arzu buyurduğu malûmatı elde etmek için, orada beş altı saat kalmamız kâfi. Asaletmeabın emirlerini anlayabildimse, vazifemiz şu ciheti anlamaktır: Hemşiresi veya eniştesi Mösyö Lucien de Rubempré'ye bir milyon iki yüz bin frank vermişler midir?

Âyan âzası:

— Mükemmel! diye tasdik etti.

Corentin, Derville'e bakarak:

— Dört güne kadar Paris'e dönebiliriz, dedi. Bu kısa müddet zarfında, ikimizin de buradaki işleri aksamaz.

Derville:

— Asaletmeaba arzedeceğim tek mülâhaza da bundan ibaretti.. diye cevap verdi. Şimdi saat dört. Ben yazıhaneye uğrayıp başkâtibime haber verir, seyahat çantamı hazırlar, yemeği yer, sekizde hazır olurum. (Sözünü keserek Mösyö de Saint - Denis'ye sordu) Amma, arabada yer bulabilecek miyiz bakalım?

Corentin:

— O işi bana bırakın.. dedi. Siz sekizde Messajeri'nin avlusunda bulunun, yer yoksa da ben buldurturum. Dük hazretlerine hizmet etmek bahis mevzuudur.

Dük, sonsuz bir zarafetle:

— Efendiler.. dedi. Size henüz teşekkür etmiyorum.

Bu sözden, kendilerine izin verildiği mânasını çıkaran Corentin'le, dava vekili, dükü selâmlayıp ayrıldılar.

Peyrade, Corentin'in hizmetçisini sığaya çekerken Bordeaux postasının kupa arabasına kurulan Mösyö de Saint Denis ile Derville, Paris'ten henüz ayrılmış, sessiz sessiz birbirini süzüyorlardı.

Ertesi sabah, Orléans'la Tours arası, sıkılmağa başlıyan Derville'in çenesi açıldı, Corentin, teklifsizliğe meydan vermeden, avue'yi eğlendirmeğe tenezzül etti. Muhatabında, diplomasiye mensup olduğu ve dük de Grandlieu'nun himayesiyle, başkonsolosluğa tayinini beklediği zehabını uyandırdı. Paris'ten ayrılalı iki gün olmuştu ki Corentin'le Derville, Mansle'da arabadan

indiler. Angoulême'e gideceklerini sanan avue bir hayli şaşırmıştı.

Corentin ona:

— Bu küçük kasabada, Madam Séchard'a dair esaslı bilgiler edinebiliriz.. dedi.

Yol arkadaşının bu kadar malûmat sahibi oluşuna hayret eden Derville:

— Demek onu tanıyorsunuz ha? diye sordu.

— Arabacının Angoulême'li olduğunu farkettim, ağzından söz aldım. Madam Séchard, Marsac'ta oturuyor, Marsac'la Mansle arasında topu topu bir fersah var. Burası, işin iç yüzünü öğrenmek için Angoulême'den daha müsait göründü bana..

Derville içinden: «Hoş dük de Grandlieu da söyledi ya! Benim vazifem sadece emniyet ettikleri bu zatın araştırmalarını seyretmek!» diye düşündü. Mansle'daki «Güzel Yıldız» lokantasının sahibi, dönüşte bulamıyacağınızdan korktuğunuz, halbuki on yıl geçtikten sonra da, yine kapısının eşiğinde, hep o eski et külçesi halinde, kafasında ayni pamuk takke, sırtında hep o göğüslük, elinde o gördüğünüz bıçak, başında aynı yağlı saçlar, çenesi bıraktığınız gibi katmer katmer karşınıza çıkan şişman ve besili heriflerdendi.

Ölmez Cervantès'den, lâyemut Walter Scott'a kadar bütün romancılarda kalıbı kalıbına ayni olan tip hepsi de aşçılıktaki maharetleriyle övünür, kuş sütü isteseniz, hay hay der, sonunda önünüze kayış gibi bir piliçle, bozuk yağda pişmiş bir kaç tabak sebze koyuverirler. Şaraplarının nefasetini ballandıra ballandıra anlatır, sizi yerli şaraplarını içmeğe mecbur bırakırlar.

Gel gelelim Corentin, hancılardan ne idüğü belirsiz yemeklerle, bozuk şaraplardan daha esaslı şeyler koparmağı genç yaşından beri öğrenmişti.

Bunun için, halden anlar bir adam tavrı takınarak, şişkoya «yemek meselesinin tanzimini, Mansle'ın en usta aşçısına bıraktığını» söyledi.

Han sahibi:

— Bunun için fazla sıkıntı çekmeme lüzum da yok.. diye cevap verdi. Kasabanın tek lokantacısı benim.

Corentin, Derville'e göz kırparak, aşçıya:

— Yandaki odada yemek yiyeceğiz, dedi. Şömineyi de hiç korkmadan ateşleyin, soğuktan vücudumuz uyuştu da, biraz kendimize gelelim.

Menzil arabasından, gece kalacak müşteriler çıktığını haber alan hancının bayanı «yukarı bölgelerden» inmişti. Corentin ona:

— Marsac uzak mı buraya? diye sordu.

Lokanta sahibesi:

— Marsac'a mı gideceksiniz mösyö?

Corentin sertçe bir tavırla:

— Bilmem, dedi (kadının göğsündeki şeridi gördüğüne emin olduktan sonra, sualini tekrarladı):

— Buradan, Marsac'a çok mu mesafe var?

Bayan hancı:

— Faytonla ancak yarım saat sürer.. dedi.

— Mösyö ve Madam Séchard kışın da orada mı oturuyorlar acaba?..

— Elbette! Bütün yıl oradadırlar.

— Şimdi saat beş. Her halde dokuza kadar uyanık buluruz onları.

— Ne demek. Ona kadar otururlar. Her akşam misafirleri vardır. Köy papası, bay Marron, doktor.

Derville:

— İyi insanlardır..

Hancının karısı:

— Ne şüphe efendim.. bal gibi insanlar.. doğru, namuslu, para pul canlısı değil.. Mösyö Séchard geçim sıkıntısı çekmiyor amma, söylediklerine göre kâğıtçılıkta yaptığı icadı elden kaçırmasa, milyonlar kazanırmış. safasını Cointet kardeşler sürüyor.

Corentin tasdik etti:

— Öyle, öyle... Şu Cointet kardeşler..

Hancı karısına çıkıştı:

— Sus canım! Mösyö Séchard kâğıt yapmak için ihtira beratına sahipmiş veya değilmiş, efendilerin ne üstüne lâzım. Mösyöler kâğıt tüccarı değil ki! Geceyi burada «Güzel Yıldız» da geçirmek niyetinde iseniz, lütfen şu deftere isimlerinizi yazıverin. Bizim bir onbaşı var, işi gücü yok, boyuna bizi rahatsız eder.

Derville, adını, sanını Seine Bidayet Mahkemesinde avue olduğunu deftere kaydederken Corentin:

— Vay canına yahu! dedi. Ben de Séchard'ları pek zengin sanıyordum.

Hancı:

— Ona bakarsan milyoner olduklarını söyliyenler var. Elâlemin ağzı torba değil ki büzesin! Séchard babadan, iki yüz bin frank emlâk kaldı. İşe amelelikle başladığına göre yabana atılacak şey değil. Diyelim ki bir o kadar da birikmiş parası olsun, çünkü, son zamanlarda arazisinden on on iki bin frank irat alı-

yordu. Farzedelim ki on sene budalalık edip, parasını harcamadı. Hadi faizcilik yaptığını da kabul edelim, vebali boyunlarına, öyle söylüyorlar... Hepsi üç yüz bin frank tutar. Milyon nerede, beş yüz bin frank nerede? Aradaki fark benim olsa, başka şey istemem, o zaman «Güzel Yıldız» da ne işim vardı!

Corentin:

— Amma yaptınız ha! dedi. Mösyö Séchard'la karısının iki üç milyonluk bir serveti yok mu?

Hancının karısı:

— İhtira beratını onun elinden alan Cointet'lerin serveti o kadar tutuyormuş, halbuki Mösyö Séchard'a topu topu yirmi bin frank verdiler. Bu namuslu insanlar milyonları nereden bulacak? Babaları sağken bir hayli sıkıntı çektiler. Hani idare memurları Kolb'la o sadık karısı da olmasa halleri dumandı. Verberies'ten ellerine ne geçiyordu ki, üç bin frank irat..

Corentin, Derville'i bir köşeye çekerek:

— İn Vino Veritas! (1) dedi. Ben kendi hesabıma, bir hanı memleketin hakikî nüfus sicili telâkki ederim. Küçük bir kasabada olup bitenleri noter bile hancıdan iyi bilmez. Görüyor musunuz. Cointet'leri, Kolb'u.. tanımış gibi olduk. Hancı bütün hâdiselerin canlı fihristidir, o hiç farkına varmadan polislik yapar. Hükûmet çok çok iki yüz hafiye beslese yeter. Çünkü Fransa gibi bir memlekette on milyon masum hafiye vardır. Amma biz bu rapora bel bağlıyacak değiliz. Gerçi Séchard'lar, Rubempré arazisini satın alması için Lucien'e bir milyon iki yüz bin frank verselerdi, burada çabucak duyulurdu ya.. her ne ise. Biz artık burada uzun boylu kalmıyacağız.

Derville:

— Öyle ümit ederim.. cevabını verdi..

Corentin:

— Bakınız niçin? diye devam etti. Séchard ailesine hakikati söyletmek için en tabiî çareyi buldum. Size servetlerinin açık ve sarih şekilde hesabını verecekler. Amma bunun için baş vuracağım küçük bir hileyi siz de avue'lik otoritenizle destekliyeceksiniz.

Sonra hancının karısına:

— Yemekten sonra, Mösyö Séchard'lara gitmek üzere yola çıkacağız.. dedi. Yataklarımızı hazırlatırsınız, her birimize ayrı bir oda.. artık «Güzel Yıldız» (2) da da yer bulunur elbet.

(1) Hakikat şarabın içindedir. Yani insan kafayı çekince içini döker.

(2) Fransızlar kırda, açıkta yatmağa: Coucher à la belle Etoile (Güzel yıldızda yatmak) derler. Corentin basit bir cinas yapıyor.

Kadın:

— Tabiî efendim dedi. Bu ismi boşuna bulmadık.

— Hadi.. bu tekerleme bütün vilâyetlerde mevcuttur, inhisarınızda değildir yani..

Yemeğe otururken Derville, Corentin'e:

— Peki, amma, delikanlı parayı nereden buldu acaba? dedi. İmzasız mektubu yollıyan haklı mıdır dersiniz? Hakikaten güzel bir kızın parası mı bu?

Corentin:

— Bu da başka bir araştırma mevzuu. dük de Chaulieu bana Lucien de Rubempré'nin, Hollanda'lı olduğunu söyliyen ve hıristiyan dinini kabul etmiş bulunan Esther Van Bogseck isimli bir Yahudi kıziyle yaşadığını söyledi.

Dava vekili:

— Ne garip tesadüf! dedi. Ben de Gobseck isimli bir Hollandalının mirasına konan bir kızı araştırıyorum, tam söylediğiniz adda, yalnız bir harfin yeri değişmiş.

Corentin:

— Hele bir Paris'e dönelim de.. diye cevap verdi. Size bu kızın şeceresi hakkında malûmat edinirim.

Bir saat sonra Grandlieu hanedanının iki işgüderi, Mösyö ve Madam Séchard'ın ikametgâhı olan Verberie'ye hareket ediyorlardı. Kendi hayatiyle, enistesininkini mukayese eden Lucien, Verberie'de duyduğu heyecanı, hiç bir zaman hissetmemişti. Az sonra iki Paris'li de bir kaç gün önce Lucien'i hayrette bırakan manzara ile karşılaşacaklardı. Orada her şey sulh ve sükûn içinde idi.

İki yabancı oraya gelirken Verberie'nin salonunda beş kişilik bir meclis vardı. Madam Séchard'ın ricası üzerine oğlu Lucien'in talim ve terbiyesiyle meşgul olan, yirmi beş yaşlarındaki Marsac papası, kasabanın Mösyö Marron isimli doktoru, Belediye Reisi ve yolun öbür tarafında, Verberie'nin karşısındaki bir malikânede gül yetiştiren emekliye ayrılmış ihtiyar bir albay..

Kışın her akşam, bu zatlar, fişi bir santime zararsız bir Boston partisi yapmak, gazeteleri okumak veya okuduklarını anlatmak için Séchard'larda toplanırlardı.

Verberie üstü arduvazla örtülü, sarı tebeşir taşından güzel bir evdir. Mösyö ve Madam Séchard burayı satın aldıkları zaman, aşağı yukarı iki arpanlık bir bahçesi vardı. Güzel Madam Séchard, arttırabildiği paraları harcıyarak, yavaş yavaş bahçesini küçük bir dereye kadar genişletmiş, satın aldığı bağları feda ile çayırlık ve koru haline getirmişti. Aşağı yukarı yirmi ar-

panlık bir korucukla çevrilen ve duvarlarla kuşatılan, Verberie, kasabanın en hatırı sayılır malikânesi addediliyordu. Rahmetli Séchard, derenin öbür tarafında ve korunun tam karşısında şöyle böyle altı bin frank irat getiren beş küçük çiftlik, on arpan çayırlıkla yirmi küsur arpanlık bir bağ bırakmıştı. Séchard babanın oturduğu evle müştemilâtı bu bağı işletmeğe yarıyordu. Madam Séchard'ın niyeti gelecek yıl buralarını da koruya ilhak etmekti. Şimdiden, o civarda Verberie'ye şato ismini veriyor, Eveden Madam de Marsac diye bahsediyorlardı.

Lucien, gururunu tatmin için hemşiresine Séchard de Marsac adını takmakla, sadece köylüleri ve bağcıları taklit etmiş oluyordu. Verberies çayırlığından bir kaç tüfek atımı ötede, güzel bir mevkide kâin bir değirmenin sahibi olan Courtois — rivayete göre — Madam Séchard'la pazarlığa girişmiş bulunuyordu. Bu değirmeni de satın almak suretiyle Verberie eyaletin birinci sınıf emlâkinden biri olacaktı. Her fırsatta iyilik yapan yardımlarında büyük bir asalet ve isabet gösteren Madam Séchard sevildiği kadar da sayılıyordu.

Muhteşem bir hal alan güzelliği, en şâhâne gelişme çağına varıyordu. Yirmi altısına yaklaştığı halde, köy hayatının sakin ve feyizli kucağında, gençliğin tazeliğini muhafaza etmişti. Kocasına hâlâ âşıktı. Şan, şöhret velvelesinden müstağni kalacak kadar mütevazi olan bu kabiliyetli insana hürmet besliyordu. Kısaca, onu anlatmak için ihtimal ki şu cümle kâfi gelecek: Güzel Eve'in kalbi, hayatı boyunca yalnız kocası, yalnız çocukları için çarpmıştı. Bu ailenin tek kaygusu, — tahmin edeceğiniz gibi — Lucien'in yaşayış şeklinden doğan derin acıydı. Kardeşinin hayatında karanlık noktalar sezen Eve Séchard endişe ile titriyordu. Üstelik, delikanlı, son ziyaretinde, hemşiresinin her sualini soğuk bir tavırla ağzında bırakmış, «ikbalperestler baş vurdukları vasıtaların hesabını ancak kendi kendilerine vermek mecburiyetindedirler» demişti.

Lucien, sekiz yılda Eve'le üç defa görüşmüş, ona topu topu altı mektup yazmıştı. Genç şair Verberie'yi ilk defa annesinin ölümü sıralarında ziyaret etmişti. Bu rica, mösyö ve madam Séchard'la, kardeşleri arasında hayli vahim bir sahnenin cereyanına sebebiyet vermiş, bu sakin ve asil ailenin kalbinde korkunç şüpheler bırakmıştı.

Evin dışı kadar içi de değişikliğe uğramıştı. Debdebeli sayılamazsa da, konforluydu. Bu hususta bir hüküm verebilmek için o sırada misafirlerin toplandığı salona şöyle bir göz atmak kâfiydi: Aubusson işi güzel bir halı, sıkı dokunmuş şatrançlı pamuktan, kenarları yeşil ipekten şeritlerle süslü gri duvar örtü-

leri, Spa ağacı taklidi nakışlar, yeşil klaptanlı gri kazmirle kaplı oymalı mahondan mobilya, çiçeklerle dolu saksılar, mevsimin kasvetine rağmen göze ferahlık veriyordu. Pencerelerdeki yeşil ipekten perdeler, şöminenin garnitürü, aynaların çerçivesi, taşrada her şeyi maskaraya çeviren o zevksiz gösterişten münezzehtiler. Hülâsa en ehemmiyetsiz detaylarda bile temizlik ve zarafet vardı. Her şey gönlü ve gözleri dinlendiriyordu; seven ve anlıyan bir kadının evinde yaratmasını bildiği — ve yaratmak vazifesinde olduğu — şiiriyet.

Hâlâ kayın pederinin yâsını tutan Madam Séchard, ateşin kenarında nakış işliyordu. Evin bütün ağır işlerini gören Madam Kolb da hanımına yardım ediyordu. Paris'lilerin faytonu Marsac'ın ilk evlerine vardığı zaman Verberie'nin mutat misafirlerine bir kişi daha katıldı: Courtois. Karısını kaybeden değirmenci, artık çalışmak istemiyor, mülkünü Madam Séchard'a (işine gelecek şekilde) satacağını ümit ediyordu. Değirmenine Madam Séchard'ın neden kıymet verdiğini biliyordu. Kapıda bir araba sesi duyan Courtois:

— Bakın! dedi, bir fayton durdu burada.. köhneliğinden belli ki bizim memleket işi.

Doktor:

— Her halde Postel'le karısı olacak, beni görmeğe gelmişlerdir.

Courtois:

— Hayır.. diye fikir yürüttü. Fayton Mansle tarafından geliyor.

Kolb (iri yarı bir Alsazlı):

— Madam! dedi, Paris'li bir avue gelmiş, mösyö ile görüşmek istiyor.

Séchard:

— Bir avue mi? diye haykırdı. Bu kelimeyi işitmek içimi bulandırıyor.

Yirmi yıl Angoulême'de avue'lik yapan ve bir zamanlar Séchard hakkında takibat yapmağa memur edilen, Cachan isimli Belediye Reisi:

— Mersi! dedi.

Eve gülümseyerek cevap verdi:

— Zavallı David'imin hiç değişeceği yok, daima böyle dalgın kalacak...

Courtois:

— Paris'li bir avue ha! dedi. Demek Paris'te işleriniz mi var?

Eve:

— Hayır.. diye kestirdi.

Courtois gülümseyerek:

— Orada bir kardeşiniz olacak ya!

Cachan:

— Sakın Séchard babanın miras meselesi için olmasın! Malûm ya, rahmetlinin bir hayli çürük işleri vardı.. dedi.

İçeri giren Corentin'le Derville, meclistekileri selâmlayıp, adlarını söyledikten sonra Madam Séchard ve zevciyle hususî surette konuşmak istediklerini ilâve ettiler.

Séchard:

— Memnuniyetle.. dedi. Bir iş için mi görüşmek istiyorsunuz?

Corentin:

— Sadece bey babanızın mirası hakkında..

— Şu halde müsaade ederseniz; Angoulême'in eski avue'si olan Belediye Reisi bey de konuşmamızda hazır bulunsun.

Cachan, Corentin'e bakarak sordu:

— Mösyö Derville siz misiniz?

Corentin, avue'yi göstererek:

— Hayır efendim, dedi, mösyödür.

Derville başını eğdi.

Séchard:

— Peki amma efendim.. dedi. Hep aileden kimseleriz, komşularımız için gizlimiz saklımız yoktur, çalışma odamda ateş te yanmadığına göre, oraya kadar gitmek lüzumsuzdur kanaatindeyim. Bizim hayatımız apaçık, meydandadır.

Corentin:

— Bey babanızın hayatında bazı sırlar mevcut ta, ihtimal ki herkesin duymasını arzu etmezseniz.. dedi.

Eve ürkerek:

— Şu halde yüzümüzü kızartacak bir şey mi var? diye sordu.

Corentin, büyük bir soğukkanlılıkla, ve sayısız tuzaklarından birini kurarak:

— Yo, yok.. dedi. Gençliğe ait bir hata... Bey babanız vaktile size bir ağabey yapmış.

Courtois:

— Vay koca ayı! diye haykırdı. Doğrusu sizi sevmiyormuş Mösyö Séchard! Kurnaz herif, bunu sakladı sizden. Bana «Hele bir öleyim de sen gör» diyordu. Tevekkeli değil.. şimdi anlaşıldı.

Yan gözle Eve'i tetkik eden Corentin, Séchard'a:

— Müsterih olunuz efendim, dedi, öyle pek mühim bir şey değil!

Doktor:

— Size bir kardeş çıktı ha! diye seslendi. İyi amma şimdi miras ikiye bölünecek.

Derville, oralı değilmiş gibi, salondaki çerçiveleri süsleyen altları yazısız nefîs gravürleri seyre dalmış görünüyordu.

Madam Séchard'ın güzel çehresindeki hayreti farkeden Corentin:

— Merak etmeyiniz Madam! dedi. Nihayet gayri meşru bir çocuk bahis mevzuu. Meşru bir evlâtla gayri meşruun hakları ayni değildir. Bu çocuk pek derin bir sefalet içindedir. Mirasın ehemmiyetiyle mütenâsip bir meblâğ istemek hakkıdır. Bey babanızın bıraktığı milyonlar..

Şişko Courtois:

— Séchard baba mı milyonlar bırakmış, üstüme iyilik sağlık! Kim söyledi size bunu? Her halde bir köylü..

Cachan:

— Mösyö! diye söze karıştı. Siz maliyeci değilsiniz. Binaenaleyh çekinmeden konuşabiliriz.

Corentin:

— Müsterih olun! dedi. Emlâk ve akar memurluğuyle hiç bir alâkam olmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Meclistekilere susmalarını işaret eden Cachan bu cevaptan memnun olmuş göründü.

Corentin:

— Mösyö! dedi. Miras bir milyondan dahi ibaret olsa, gayri meşru çocuğun hissesi hayli memnuniyet bahştır. Biz dava açmağa gelmedik. Bilâkis, bize yüz bin frank vermenizi teklif ediyoruz, bu parayı alınca dönüp gideceğiz.

Cachan, Corentin'in sözünü keserek:

— Yüz bin frank mı? dedi. Amma efendim, Séchard baba yirmi arpanlık bir bağ, beş küçük çiftlik, Marsac'ta on arpan çayır bıraktı, para falan;

David Séchard, söze karışarak:

— Yo, Mösyö Cachan diye haykırdı. Hiç bir sebeple yalan söylemek istemem, hele üstelik kendi menfaatim için, Allah göstermesin. (Corentin'e, Derville'e hitaben): Efendim, babamdan bize bu emlâktan başka (Courtois ile Cachan boşuna işaret ediyorlardı ona) üç yüz bin frank nakit kaldı. Yani bu şekilde beş yüz bin frank tutarında bir miras..

Eve Séchard:

— Mösyö Cachan! dedi. Kanunen gayri meşru çocuğa ne düşüyor?

Corentin:

— Madam! dedi. Biz aksi insanlar değiliz. Yalnız kain pede-

rinizden kalan paranın üç yüz bin franktan ibaret olduğuna, efendilerin önünde yemin etmenizi istiyoruz, ötesi kolay.

Angoulême'in eski avue'si Derville'e hitaben:

— Önce siz avue olduğunuzu namusunuz üzerine temin edin de! dedi.

Derville, Cachan'a dörde bükülmüş bir kâğıt uzatarak cevap verdi:

— İşte pasaportum.. (Sonra ilâve etti) Mösyö de zannettiğiniz gibi emlâk ve akar umum müfettişi değildir. Müsterih olun. Sadece Séchard'ın mirası hakkında doğruyu öğrenmek istiyorduk, öğrendik.

Sonra Madam Eve'i elinden tutarak büyük bir nezaketle salonun ucuna götürdü. Ona usulca:

— Madam, dedi. Bu mesele ile, Grandlieu hanedanının şeref ve istikbali alâkadar olmasa, nişanlı mösyönün bu desisesine iştirak etmezdim. Fakat onu da mazur görürsünüz. Biraderiniz bu asil aileyi aldatmış, bizim için onun yalanını ortaya çıkarmak bahis mevzuuydu. Sakın artık, Rubempré arazisini satın almak için bey biraderinize bir milyon iki yüz bin frank verdiğinizi iddiaya kalkmayın..

Madam Eve, sararark:

— Bir milyon iki yüz bin frank ha! diye haykırdı. Bedbaht. Nereden bulmuş bu parayı.

Derville:

— Ya.. dedi. İşte benim de korkum bu servetin kirli bir kaynaktan gelmiş olmasıdır.

Eve'in gözleri yaşarmıştı. Komşular farkına vardı. Derville ona:

— İihtimal ki, böyle bir yalan söylemenizin önünü almakla size karşı büyük bir iyilikte bulunduk. Böyle bir yalanın neticeleri pek tehlikeli olabilirdi.

Derville, Madam Séchard'ı sandalyeye oturmuş, benzi soluk, yanaklarında gözyaşları ile bırakarak meclisi selâmladı.

Corentin, faytonu süren oğlana:

— Mansale'e! emrini verdi.

O gece Bordeaux'dan Paris'e dönen menzil arabasında bir kişilik yer vardı. Derville işleri olduğunu ileri sürerek Corentin'den müsaade aldı. Amma hakikatte yol arkadaşından pireleniyordu. Mösyö de Saint Denis'nin diplomatça kurnazlığı ve soğukkanlılığı, avue'ye alışkanlık eseri olarak göründü. Corentin hareket fırsatını bulamadan üç gün daha Mansale'de pinekledi. Nihayet Bordeaux'ya yazıp, Paris için bir yer tutmak

zorunda kaldı. Ve böylece başkende ayrılışından ancak dokuz gün sonra dönebildi.

Bu müddet zarfında Peyrade, Corentin'in dönüp dönmediğini anlamak için, her sabah gerek Passy'ye, gerekse Paris'teki evine uğruyordu. Sekizinci günü arkadaşının her iki evine de hususî şifreleriyle yazılmış birer mektup bırakarak, nasıl bir ölümle tehdit edildiğini, Lydie'nin kaçırılışını, düşmanlarının kendisine hazırladıkları korkunç âkıbeti anlattı.

Şimdiye kadar, hep kendi başkalarına saldırmış, işte bu defa da hücuma uğramak sırası ona gelmişti. Corentin'den mahrum kalan, fakat Contenson dan yardım gören Peyrade, ne olursa olsun nabab kılığını değiştirmedi.

Düşündü ki, düşmanları onu keşfetmiş te olsa, mücadele sahasından ayrılmamak suretiyle bir ip ucu yakalaması mümkündür. Contenson, Lydie'nin izini buldurmak için, bütün tanıdıklarını seferber etmişti. Kızcağızı sakladıkları evi öğrenebileceğini umuyordu. Fakat gün geçtikçe, her hangi bir malûmat elde etmenin imkânsızlığı bir kat daha kat'ileşiyor, her geçen saat Peyrade'ı bir parça daha yelse sürüklüyordu. İhtiyar casus etrafını, en mahirlerinden on on iki kişilik bir ajan kordonu ile kuşattı. Gerek Moineaux sokağı civarı, gerekse Peyrade'ın nabab hüviyetiyle Madam du Val Noble'le birlikte yaşadığı Taitbout sokağı göz altında idi.

Lucien'e Grandlieu konağındaki eski itibarını kazandırması için Asie'nin verdiği o meş'um mühletten üç gün kalmıştı. Contenson, bu müddet zarfında Polis Umum Müdürlüğünün bu emektar subayını hiç yalnız bırakmadı.

Böylece savaş halindeki düşman kabilelerin, harp hüd'alariyle, Amerika ormanlarının sinesine saçtıkları ve Cooper (1) in büyük ölçüde faydalandığı o dehşet dolu şiiriyet, Paris hayatının en ehemmiyetsiz teferruatında da canlanıyordu. Cooper'in romanlarında bir ağaç gövdesi, bir Kastor'un ini, bir kaya, bir yaban öküzü derisi, hareketsiz bir sandal, su yüzündeki bir yaprak, ne kadar ehemmiyetliyse; ihtiyar Peyrade'ın hayatı kendilerine tevdi edilen numara insanlar için de, gelip geçenler, dük-

(1) Cooper: Ünlü Amerikan romancısı. Eserleri halk tabakaları tarafından merakla kapışılan bu üstad hikâyeci, Amerikanın iptidaî kabileleri arasında savaşları, âdet ve an'aneleri Walter Scott'u hatırlatan bir muvaffakıyetle canlandırır.

Kızıl Korsan, Casus, Çayır, Son Mohican en çok okunan romanlarıdır. Külliyatı Defauconpret tarafından Fransızcaya çevrilmiş (23 cild) bu tercümeyi, yenileri de takip etmiştir. (1851 - 1789).

rinizden kalan paranın üç yüz bin franktan ibaret olduğuna, efendilerin önünde yemin etmenizi istiyoruz, ötesi kolay.

Angoulême'in eski avue'si Derville'e hitaben:

— Önce siz avue olduğunuzu namusunuz üzerine temin edin de! dedi.

Derville, Cachan'a dörde bükülmüş bir kâğıt uzatarak cevap verdi:

— İşte pasaportum.. (Sonra ilâve etti) Mösyö de zannettiğiniz gibi emlâk ve akar umum müfettişi değildir. Müsterih olun. Sadece Séchard'ın mirası hakkında doğruyu öğrenmek istiyorduk, öğrendik.

Sonra Madam Eve'i elinden tutarak büyük bir nezaketle salonun ucuna götürdü. Ona usulca:

— Madam, dedi. Bu mesele ile, Grandlieu hanedanının şeref ve istikbali alâkadar olmasa, nişanlı mösyönün bu desisesine iştirak etmezdim. Fakat onu da mazur görürsünüz. Biraderiniz bu asil aileyi aldatmış, bizim için onun yalanını ortaya çıkarmak bahis mevzuuydu. Sakın artık, Rubempré arazisini satın almak için bey biraderinize bir milyon iki yüz bin frank verdiğinizi iddiaya kalkmayın..

Madam Eve, sararark:

— Bir milyon iki yüz bin frank ha! diye haykırdı. Bedbaht. Nereden bulmuş bu parayı.

Derville:

— Ya.. dedi. İşte benim de korkum bu servetin kirli bir kaynaktan gelmiş olmasıdır.

Eve'in gözleri yaşarmıştı. Komşular farkına vardı. Derville ona:

— İihtimal ki, böyle bir yalan söylemenizin önünü almakla size karşı büyük bir iyilikte bulunduk. Böyle bir yalanın neticeleri pek tehlikeli olabilirdi.

Derville, Madam Séchard'ı sandalyeye oturmuş, benzi soluk, yanaklarında gözyaşları ile bırakarak meclisi selâmladı.

Corentin, faytonu süren oğlana:

— Mansale'e! emrini verdi.

O gece Bordeaux'dan Paris'e dönen menzil arabasında bir kişilik yer vardı. Derville işleri olduğunu ileri sürerek Corentin'den müsaade aldı. Amma hakikatte yol arkadaşından pireleniyordu. Mösyö de Saint Denis'nin diplomatça kurnazlığı ve soğukkanlılığı, avue'ye alışkanlık eseri olarak göründü. Corentin hareket fırsatını bulamadan üç gün daha Mansale'de pinekledi. Nihayet Bordeaux'ya yazıp, Paris için bir yer tutmak

zorunda kaldı. Ve böylece başkende ayrılışından ancak dokuz gün sonra dönebildi.

Bu müddet zarfında Peyrade, Corentin'in dönüp dönmediğini anlamak için, her sabah gerek Passy'ye, gerekse Paris'teki evine uğruyordu. Sekizinci günü arkadaşının her iki evine de hususî şifreleriyle yazılmış birer mektup bırakarak, nasıl bir ölümle tehdit edildiğini, Lydie'nin kaçırılışını, düşmanlarının kendisine hazırladıkları korkunç âkıbeti anlattı.

Şimdiye kadar, hep kendi başkalarına saldırmış, işte bu defa da hücuma uğramak sırası ona gelmişti. Corentin'den mahrum kalan, fakat Contenson'dan yardım gören Peyrade, ne olursa olsun nabab kılığını değiştirmedi.

Düşündü ki, düşmanları onu keşfetmiş te olsa, mücadele sahasından ayrılmamak suretiyle bir ip ucu yakalaması mümkündür. Contenson, Lydie'nin izini buldurmak için, bütün tanıdıklarını seferber etmişti. Kızcağızı sakladıkları evi öğrenebileceğini umuyordu. Fakat gün geçtikçe, her hangi bir malûmat elde etmenin imkânsızlığı bir kat daha kat'ileşiyor, her geçen saat Peyrade'ı bir parça daha yelse sürüklüyordu. İhtiyar casus etrafını, en mahirlerinden on on iki kişilik bir ajan kordonu ile kuşattı. Gerek Moineaux sokağı civarı, gerekse Peyrade'ın nabab hüviyetiyle Madam du Val Noble'le birlikte yaşadığı Taitbout sokağı göz altında idi.

Lucien'e Grandlieu konağındaki eski itibarını kazandırması için Asie'nin verdiği o meş'um mühletten üç gün kalmıştı. Contenson, bu müddet zarfında Polis Umum Müdürlüğünün bu emektar subayını hiç yalnız bırakmadı.

Böylece savaş halindeki düşman kabilelerin, harp hüd'alariyle, Amerika ormanlarının sinesine saçtıkları ve Cooper (1) in büyük ölçüde faydalandığı o dehşet dolu şiiriyet, Paris hayatının en ehemmiyetsiz teferruatında da canlanıyordu. Cooper'in romanlarında bir ağaç gövdesi, bir Kastor'un ini, bir kaya, bir yaban öküzü derisi, hareketsiz bir sandal, su yüzündeki bir yaprak, ne kadar ehemmiyetliyse; ihtiyar Peyrade'ın hayatı kendilerine tevdi edilen numara insanlar için de, gelip geçenler, dük-

(1) Cooper: Ünlü Amerikan romancısı. Eserleri halk tabakaları tarafından merakla kapışılan bu üstad hikâyeci, Amerikanın iptidaî kabileleri arasında savaşları, âdet ve an'aneleri Walter Scott'u hatırlatan bir muvaffakıyetle canlandırır.

Kızıl Korsan, Casus, Çayır, Son Mohican en çok okunan romanlarıdır. Külliyatı Defauconpret tarafından Fransızcaya çevrilmiş (23 cild) bu tercümeyi, yenileri de takip etmiştir. (1851 - 1789).

kânlar, arabalar, pencerenin önünde duran biri, hülâsa her şey aynı derecede önemliydi.

Peyrade'a derin bir huzur içinde yaşadıklarını hatırlatan Contenson:

— İspanyol gittiyse, korkacak hiç bir şey yok.. diyordu.

Peyrade cevap veriyordu:

— Ya gitmediyse?

— Kalskasinin arkasına adamlarımdan birini oturtmuştum, amma Blois'da inmek mecburiyetinde kalmış, bir daha da yetişememiş arabaya.

Derville döndükten beş gün sonra idi. Bir sabah Rastignac, Lucien'in ziyaretine geldi.

— Üstüme böyle bir vazife yüklendiğim için pek üzülüyorum, azizim. Samimî olduğumuz için beni gönderdiler. İzdivaç meselen düzeltme ümidi kalmıyacak şekilde bozuldu. Grandlieu konağına hiç uğrama artık.. Clotilde ile evlenmek için babasının ölümünü beklemen lâzım. İhtiyar Wisk oyuncuları da yedi canlıdır.

Clotilde, Madeleine de Lenoncurt'la birlikte İtalyaya gidecek. Zavallı kız, seni o kadar seviyor ki azizim, göz hapsine almaları lâzım geldi. Seni görmeğe gelmek istiyordu, hattâ kaçmak için plân bile kurmuştu, neyse bahtsızlığında bir teselli..

Lucien cevap vermiyor, Rastignac'a bakıyordu.

Hemşehrisi:

— Yani bu da bir felâket mi? dedi. Kolayca Clotilde kadar asil ve ondan daha güzel bir kız bulabilirsin. Madam de Sérisy öç almak için evlendirir seni..

Kendisini, bir türlü evlerine kabul etmek istemiyen Grandlieu'ları hiç çekemez. Hazır bir yeğeni de var. Küçük Clémence de Rouvre..

— Azizmi... Son supemizden beri Madam de Sérisy'le de aram iyi değil. Beni Esther'in locasında gördü. Paylamağa kalktı. Hiç oralı olmadım.

Rastignac:

— Kırkını aşan bir kadın, senin kadar güzel bir gençle uzun boylu dargın kalamaz. dedi. Ben bu nevi gün batışlarından anlarım. Ufukta on dakika sürer, amma bir kadının gönlünde on yıl devam eder

— Tam sekiz gündür, ondan mektup bekliyorum.

— Evine git..

— Öyle icap ediyor artık. ,

— Val - Nable'lere gelecek misin bari. Nabab': Nucingen'in ziyafetini iade ediyor.

— Ben de davetliyim.. dedi. Gideceğim.

Haber hemen Carlos'a uçuruldu. Ertesi gün Lucien de Rastignac ve Nucingen'le birlikte sahte nababın evinde idi.

Gece yarısı, Esther'in eski yemek salonu; bu kasırgalı hayatların bizzat mecrasında gizlenen önemi, yalnız Esther, Lucien, Peyrade, melez Contenson ve Paccard tarafından bilinen bu dramın aşağı yukarı bütün kahramanlarını bir araya toplamıştı. Madam du Val Noble, Peyrade'la Contenson'un haberi olmadan, Asie'yi çağırmış, aşçısına yardım etmesini rica etmişti. Sofraya otururken, bir noksan kalmasın diye Madam du Val-Noble'e beş yüz frank veren Peyrade, peçetesinde küçük bir kâğıt buldu. Üzerinde kurşun kalemiyle şu kelimeler yazılıydı: «Sofraya oturduğunuz anda on gün sona ermektedir.» İngilizce: — İsmimi buraya sen mi yazdın? diyerek, kâğıdı arkasında duran Contenson'a uzattı. Mumların ışığında bu Mane, Tecel, Pharès (1) i okuyan Contenson, kâğıdı cebine yerleştirdi. Amma kurşun kalemiyle, hele majuskûllerle çiziştirilmiş bir yazının kime ait olduğunu bulmanın ne kadar güç olduğunu biliyordu. Büyük harfler sadece Kurp'lardan ve düz hatlardan ibarettir. Bunlardan bir elin itiyatlarını tanımak imkânsızdır.

Bu supe, pek neş'esiz geçti. Peyrade'ın endişeli olduğu belliydi. Böyle âlemleri şenlendirmesini bilen genç zevkperestlerden bir Rastignac'la Lucien vardı orada. Lucien pek hüzünlü ve dalgındı. Yemekten önce, kumarda iki bin frank kaybeden Rastignac, supeden sonra zararını çıkarmağı düşünüyordu. Bu soğukluktan müteessir olan üç kadın birbirine baktı. Can sıkıntısı yemeklerin tadını kaçırdı. Bazı supelerde, tiyatro piyeslerine ve kitaplara benzer; muvaffakıyetleri, tesadüfe bağlıdır. Yemek sonu, sıra plombiyer denen dondurmalara geldi. Madam du Val Noble, bu dondurmaları, ünlü dükkânı, Taitbout sokağiyle bulvarın köşesinde olan Tortoni'ye ısmarlamıştı. Malûmdur ki bu nevi dondurmaların sathında pek nefis küçük şekerlemeler bulunur, küçük bir bardağa konur ve piramit şeklini kaybetmez.

Aşçı kadın, dondurmacının hesabını görmesi için melezi çağırdı.

---

(1) Mane, Tecel, Pharès: Bahtelnasrın oğlu ve Babilin son hükümdarı Balthazar, işret masasında Tanrılara ve ordulara meydan okurken, görünmiyen bir elin alevden harflerle salonun duvarlarına yazdığı tehditkâr kelimeler. Tevratın Daniel seferinde anlatıldığına göre Daniel nebi mağrur tacidara bu sözleri şöyle izah etmiş. Mane: Tanrı saltanatının günlerini saydı ve onlara son verdi. Tecel: Teraziye kondun ve pek hafif geldin, Pharès: Krallığın taksime uğrayacak.»

Garsonun aceleciliğini tabiî bulmıyan Contenson hemen aşağı inerek ona «Sen tortoni'de çalışmıyorsun demek» diye çıkıştı ve hemen yukarı döndü. Fakat Paccard onun dışarı çıkmasını fırsat bilerek dondurmaları misafirlere dağıtmıştı. Melez salonun kapısına henüz yaklaşmıştı ki Moineaux sokağını gözetliyen ajanlardan biri merdivenden seslendi:

— Numara yirmi yedi.

Hızla parmaklığın ucuna kadar inen Contenson:

— Ne var? diye cevap verdi.

— Kızının döndüğünü söyleyin babasına, amma evlerden yırak berbat bir halde... Gelsin, ölüyor.

Contenson yemek salonuna girerken, bir hayli içen ihtiyar Peyrade, dondurmasındaki kiraz reçelini yutuyordu. Misafirler kadehlerini Madam du Val - Noble'ün şerefine kaldırdılar. Nabab ta bardağını Konstans şarabiyle doldurarak, gövdeye boşalttı. Peyrade'a vereceği kara haber Contenson'u bir hayli şaşırtmıştı. Bununla beraber, içeriye geçerken Paccard'ın derin bir dikkatle nabab'ı süzdüğünü farketti. Uşağın gözleri iki sabit alev halinde idi. Gerçe bu müşahede pek önemliydi amma, melezin gecikmeden vaziyeti efendisine anlatması da lâzımdı. Peyrade, boş bardağını masaya bırakırken Contenson ona doğru eğilerek:

— Lydie evde imiş, dedi. Amma pek acıklı halde..

Peyrade, halis bir cenuplu şivesiyle sonturlu bir küfür savurdu. Özbeöz Fransızlara hâs bir küfür. Bütün misafirlerin yüzünde derin bir hayret dalgalandı.

Çam devirdiğini farkeden Peyrade, artık aksanını değiştirmeğe hiç lüzum görmeden; Contenson'a katıksız Fransızca ile:

— Bir fayton getir, tüyeceğim.. dedi.

Masadakiler ayağa kalktı.

Lucien:

— Şu halde kimsiniz? diye bağırdı..

Baron ilâve etti:

— Öyle ya!

Rastignac:

— Bixiou bana, kendisinden daha iyi İngiliz taklidi yaptığınızı söylemişti de, inanmak istememiştim.. dedi.

Du Tillet yüksek sesle fikir yürüttü:

— Her halde müflisin biridir. hani aklıma da gelmişti.

Madam du Val - Noble:

— Şu Paris ne acaip memlekettir.. diye dert yandı. Mahallesinde iflâs eden bir tüccar, nabap veya dandy kılığına girip Champs Elysées'de boy gösterir ve hiç bir ceza görmez. Ah, ah, kara bahtım. Benim kurdum: İflâs..

Esther sakin sakin:

— Her çiçeğe bir böcek musallat olurmuş.. dedi. Benimki de Kléopatra'nınkine benziyor, sağır yılan..

Peyrade kapıdan:

— Kimim ha! diye seslendi. Merak etmeyin, öğrenirsiniz. Şayet ölürsem, her gece, ayaklarınızdan tutup sürüklemek için mezarımdan çıkacağım..

Bu son kelimeleri söylerken Lucien'le Esther'e bakıyordu. Sonra umumî şaşkınlıktan faydalanarak hızla ortadan kayboldu. Arabayı beklemekten vaz geçmişti, hemen evine koşmak istiyordu. Araba kapısının eşiğinde, balodan çıkan kadınlar gibi siyah bir örtüye bürünen Asie, casusu kolundan yakaladı. Ona daha önce de felâketler haber veren sesile:

— Bir papas çağırt ta günahlarını çıkarsın, baba Peyrade! dedi.

Hemen oracıkta bir araba duruyordu, Asie atlayıverdi, rüzgâr gibi uçtu araba. Meydanda beş araba vardı, Peyrade'ın adamları hiç bir şey öğrenemediler.

Corentin'in köşkü, küçük Passy kasabasının en tenha, en lâtif köşelerinden birinde idi. Onu, orada bahçe işlerine lüzumundan fazla meraklı bir tüccar sanıyorlardı. Hafiye sayfiyesine döner dönmez, arkadaşı Peyrade'ın şifreleriyle karşılaştı. Oturup dinleneceğine, hemen kendisini getiren arabaya atladı; Moineaux sokağına! diye bağırdı. Orada yalnız Katt'ı buldu. Felemenkli kadından Lydie'nin nasıl kaybolduğunu öğrendi. Bu ihtimal ne Peyrade'ın aklına gelmişti, ne kendisinin, bir hayli afalladı. İçinden:

«Bu herifler henüz beni tanımıyor.. dedi. Ellerinden gelmiyerek şey de yok. Bakallım Peyrade'ı öldürecekler mi? O zaman ben artık hiç meydana çıkmam.»

İnsanın yaşayışı ne kadar aşağılıksa, canı da o derece kıymetlidir. Corentin oradan ayrıldı, evine gidip hastalıklı bir ihtiyar kılığına girdi. Sırtına yeşilimtırak bir redingot, başına küçük bir peruka geçirdi. Peyrade'a karşı duyduğu dostluğun tesiriyle, yürüyerek Moineaux sokağına doğru yollandı. En sadık, en mahir numaralara emirler vermek istiyordu.

Vendôme meydanından Saint Roch sokağına gitmek için Saint Honore sokağı boyunca yürürken, önünde pantoflu ve gecelikli bir kız gördü. Sırtında beyaz bir gömlek, başında gecelik bir bonne olan kız zaman zaman, kendini tutamayıp hıçkırıyor, inliyordu.

Bir kaç adım önüne geçen Corentin, Lydie'yi tanıdı.

Tabiî sesiyle:

— Ben babanız Mösyö Canquosêelle'in arkadaşıyım, dedi.

Kız:

— Ah.. dedi.. demek nihayet itimat edebilecek bir insana rastlıyorum.

Corentin:

— Beni tanıdığınızı belli etmeyin, peşimizde zalım düşmanlar var. Hüviyetimizi gizlemek zorundayız. Amma anlatın bakalıb, başınıza neler geldi.

Zavallı kız:

— Ah efendim, diye inledi. Böyle şeyler nasıl anlatılır. Namusum elden gitti, mahvoldum. Bir türlü de nasıl olduğunu anlıyamıyorum.

— Nereden geliyorsunuz?

— Bilmiyorum efendim. Öyle hızla kaçtım, o kadar yollardan geçtim, dönemeçlerden saptım ki! Takip ettiklerini sanıyordum. Namuslu bir insana rastlayınca Paix sokağına gidecek yolları soruyordum. Nihayet.. saat kaç?

— On bir buçuk..

— Gece basarken kaçtım. İşte beş saattir yollardayım.

— Üzülmeyin.. dinlenirsiniz, iyi kalpli Katt..

— Ah efendim... Benim için dinlenmnek kalmadı. Tanrı bir an evvel canımı alsa da kurtulsam.. Bir manastıra gidip ölümümü bekliyeceğim, o da beni bu şerefe lâyık görürlerse?

— Zavallı yavrum... Şiddetle karşı durdunuz değil mi?

— Evet mösyö! Ah, bilseniz, ne alçak insanların içine düşmüştüm..

— Her halde uyuttular sizi.

— Öyle efendim... Ah biraz daha dayansam, eve yetişeceğim.. Dizlerimin gevşediğini hissediyorum; zihnim karma karışık. Az önce kendimi bir bahçede sanıyordum..

Corentin kızı kucağına aldı. Lydie hafiyenin kollarında bayıldı. Merdivenleri çıktılar. Corentin:

— Katt! diye seslendi.

Hollandalı kadın ortaya çıktı ve sevincinden çığlığı bastı. Corentin ciddî bir tavırla:

— Sevinmekte pek acele etmeyin. Bu zavallı kız çok hasta.. dedi.

Lydie'yi yatağına yatırdılar. Yavrucağız Katt'ın yaktığı iki mumun aydınlığında ve, kendi odasını tanıyınca, sayıklamağa başladı. Şarkılar söyledi. Zarif havalar mırıldandı, zaman zaman, işittiği bazı iğrenç cümleleri tekrarladı. Güzel yüzü. mor çizgilerle damar damar olmuştu. Ter temiz hayatının hatıralariyle o korkunç on günün intibalarını birbirine karıştırıyordu. Katt

ağlıyor, odada bir aşağı beş yukarı dolaşan Corentin, arada bir, Lydie'yi tetkik için duruyordu.

— Babasının günahını ödeyor.. dedi. Yoksa hakikaten kader denen bir şey var mı? Sahi ne iyi etmişim de evlenmemişim... Çocuk ha! Bilmem hangi filosof söylüyor ya, çocuk felâkete verdiğimiz bir rehin.. ne kadar doğru!

Zavallı kız, saçları darma dağın, yatağında doğrularak:

— Ah.. Katt diye inledi. Ben burada yatmamalıyım. Benim yerim Seine nehrinin kumları..

Corentin Felemenkli kadına çıkışarak:

— Katt! dedi. Bakıp ağlamakla bu kızcağız şifa bulmaz. Gidip evvelâ Belediye doktorunu, sonra da, Mösyö Desplein'le, Mösyö Bianchon'u çağırmanız lâzım. Bu masumun hayatını kurtarmalıyız.

Hafiye bu iki meşhur hekimin adreslerini yazdı. O anda merdivenin basamaklarında âşina bir ayak sesi duyuldu. Kapı açıldı. Peyrade ter içinde, suratı morarmış, gözleri hemen hemen kanlanmış, fok balığı gibi nefes nefese:

— Kızım nerede? diye bağırarak dairenin kapısından Lydie'nin odasına sıçradı.

Corentin ona meyus bir işaret yaptı; Peyrade'ın bakışları bu işareti takip etti. Mahir bir bahçevanın aşkla yetiştirdiği bir çiçek tasavvur edin.. sapından düşüp, bir köylünün altı demirli papuçlariyle ezilen bir çiçek. İşte Lydie'nin hali. Bir baba gönlünde, böyle bir imajın açacağı yarayı düşünün... Ağlamağa başlıyan Peyrade'ın duyduğu acıyı anlarsınız..

Kızcağız:

— Birisi ağlıyor.. dedi. Babamdır.

Lydie henüz babasını tanıyabilmişti. Ayağa kalktı. İhtiyarın önünde diz çöktü. Tam bu sırada Peyrade beynine bir çekiç vurulduğunu hisseder gibi bir koltuğa yığılmıştı. Kız da, hafiyenin kalbine işliyen bir sesle:

— Affet baba! diye inledi.

— Ölüyorum, ah namussuzlar.

İşte Peyrade'ın son sözü bu oldu.

Corentin arkadaşının yardımına koşmak istedi; son nefesini verirken yanında bulundu. İçinden:

— Zehirlenerek öldü.. diye söylendi.

(Bir araba gürültüsü duyarak) — İyi.. dedi işte doktor da geliyor..

Melez kıyafetinden çıkan Contenson, içeri girdi; Lydie'nin:

— Beni affetmiyor musun babacığım.. bunda benim günahım yok.. (babasının öldüğünü farketmemişti zavallı mecnune.)

— Aman Yarabbi, nasıl bakıyor bana! dediğini duyunca tunçtan bir heykel gibi dondu kaldı.

Contenson:

— Gözlerini kapamalıyız, diyerek cenazeyi yatağa kaldırdı.

Corentin:

— Budalalık yapıyoruz... Mütalâasında bulundu. Peyrade'ı odasına kaldıralım. Kızcağız zaten aklını oynattı. Öldüğünü görürse, kendi yüzünden olduğunu sanır da bütün bütün çıldırır.

Babasını götürdüklerini gören Lydie, şaşkın şaşkın durdu.

Peyrade odasındaki yatağa yerleştirilince müteessir görünen Corentin:

— İşte biricik arkadaşım.. dedi. Bütün hayatı boyunca, bir defa para hırsına kapıldı, o da kızı için! Bu kulağında küpe olsun Contenson! Her mesleğin kendine göre bir şerefi vardır. Peyrade, hususî işlere burun sokmak suretiyle hata işledi. Biz yalnız devlete ait işlerle uğraşmalıyız. (Contenson'u dehşetinden titreten bir ses, bir bakış, bir jestle) fakat ne olursa olsun, zavallı Peyrade'ın öcünü alacağıma and içiyorum. Ölümüne sebebiyet verenleri, kızını bu hale getirenleri meydana çıkaracağım. Şurada yaşıyacağım az zaman kaldı. Son günlerimi bu intikam uğrunda tehlikeye koyacağım. Bu adamların hepsi de, gün doğmadan henüz sapa sağlamken, kelleleri tıraşlı, Gréve meydanında can verecekler.

Heyecanlanan Contenson:

— Ben de bu işde size yardım edeceğim, cevabını verdi.

Soğuk, temkinli, metodik, yirmi yıldan beri en küçük bir hassasiyet alâmeti göstermiyen bir adamın öfkesinden daha korkunç şey yoktur. Bu demir bir çubuğun zevbanidir, bütün dokunduklarını eritir. Contenson da başının döndüğünü hissetti, Corentin'e bakarak ilâve etti:

— Zavallı Canquosêlle baba! Çok ekmeğini yedim. Tuhaftır. Böyle şeyler, ancak halden anlıyanların kârı, kumar oynıyayım diye ekseriya avucuma on frankçıklar da sıkıştırırdı.

Bu cenaze duasından sonra, Peyrade'ın intikamcıları, Katt'la Belediye doktorunun merdivenden çıktığını duyarak, Lydie'nin yanına geçtiler.

Corentin, arkadaşına:

— Polis Komiserine git! dedi. Krallık müddeiumumisi için (Yargıç) bu hâdise bir dava mevzuu teşkil etmez. Fakat polis müdürlüğüne bir rapor verelim de, ihtimal ileride bir işe yarar.

Sonra Belediye doktoruna dönerek:

— Mösyö! dedi. Bu odada bir cenaze bulacaksınız. Ben onun eceliyle öldüğünü zannetmiyorum. Davetim üzerine az sonra po-

lis komiseri de gelecek, otopsiyi onun huzurunda yaparsınız. Zehir izlerini bulmağa gayret edin. Zaten Desplein'le Bianchon'u da bekliyorum, onlar da size yardım ederler. En candan dostumun kızını muayene etsinler, diye çağırttım. Yavrucuğun hali ölen babasınınkinden daha berbat..

Belediye tabibi:

— Vazifemi yapmak için bu beylere ihtiyacım yok.. cevabını verdi.

Corentin:

— Pek âlâ! diye söylendi.. Münakaşaya girişmiyelim efendim. Hülâsaten benim düşüncem şu: Babasını öldürenler kızın da namusunu berbbat etmişlerdir.

Lydie, sabahleyin yorgunluktan bitap düşmüştü, ünlü cerrahla, genç tabip geldiği zaman uyuyordu. Vefat ilmü haberini hazırlamağa memur olan doktor cenazeyi yarmıştı.

Corentin o iki meşhur hekime:

— Biz hastayı uyandırıncaya kadar, siz de lütfen, önemli bir muayene ile meşgul bulunan bir meslekdaşınıza yardım eder misiniz? Mütalâanız tanzim edilecek zabıt varakasında hiç te fazla sayılmaz.

Belediye doktoru:

— Akrabanız nüzulden ölmüş.. dedi. Korkunç bir beyin kanamasının alâmetleri görülüyor.

Corentin:

— Lütfen bir de siz bakın efendim.. dedi. Acaba ayni neticeyi hâsıl eden zehirler yok mudur?

Belediye doktoru izahatına devam etti:

— Mide ağzına kadar dolu idi. Fakat hiç bir zehir izi göremedim. Mide muhteviyatı kimyevî cihazlarla tetkik edilirse, onu bilmem..

— Beyin kanaması alâmetleri kat'î olarak müşahede edildiyse, müteveffanın yaşını da nazarı itibara alarak bunu ölüm için kâfi bir sebep addedebiliriz.

Bianchon sordu:

— Yemeği burada mı yedi?

Corentin:

— Hayır.. diye cevap verdi. Bulvardan buraya koşarak geldi ve kızını perişan bir halde buldu.

Bianchon:

— Kızını seviyorsa, işte asıl zehir.. mütalâasında bulundu.

Düşüncesinden şaşmıyan Corentin:

— Ayni tesiri yapacak hiç bir zehir yok mu? dedi.

Desplein her şeyi büyük bir itina ile muayene ettikten sonra:

— Yalnız bir zehir var.. cevabını verdi.. Cava takım adalarında, henüz mahiyetini iyice bilmediğimiz, strychnos nevinden bir takım bodur ağaçlardan çıkarılıyor. Malezyalılar o tehlikeli silâhlarını, krileri bununla ağılıyorlar. Bu da rivayet ya..

Polis komiseri geldi. Corentin ona şüphelerini anlattı. Peyrade'ın nerede ve kimlerle yemek yediğini, hayatına karşı nasıl bir suikast tertip edildiğini, Lydie'nin o hale düşmesinin sebeplerini söyliyerek, bir rapor hazırlamasını rica etti.

Bundan sonra Lydie'nin dairesine geçen Corentin, kızı muayeneden geçiren Desplein'le Bianchon'un kapıya doğru yürüdüklerini gördü.

— Ne neticeye vardınız beyler? diye sordu.

— Bu kızcağızı bir şifa yurduna yatırın.. eğer gebe kalmışsa, doğururken akıllanması mümkündür; yoksa ölünceye kadar melânkolik kalır, şifa bulması için yegâne çare; annelik hissinin uyanmasıdır.

Corentin, doktorlardan her birine kırk altın frank verdi. Ve kendisini kolundan çeken polis komiserine döndü.

Komiser:

— Doktor ölümün tabiî olduğunu iddia ediyor.. dedi. Üstelik Canquosêlle baba da bahis mevzuu olduğuna göre ben rapor falan yazamam. Bu adam bir çok işlere burun sokuyordu. Sonra kim bilir nasıl bir çam devirirız. Böyle kimseler çok defa yukarıdan verilen emirler mucibince ölür..

Hafiye, komiserin kulağına:

— Benim adım Corentin'dir.. diye fısıldadı.

Komiser hayret etmiş göründü.

Corentin devam ederek:

— Binaenaleyh bir rapor hazırlayınız. İleride büyük faydası dokunur. «Mahrem malûmat» kabilinden, müdüriyete yollarsınız. Bir cinayet olduğu gayri kabili ispattır. Biliyorum ki tahkikat ilk adımda durdurulacak. Fakat bir gün mücrimleri teslim edeceğim, onları gözetliyecek ve suç üstü yakalıyacağım.

Polis komiseri Corentin'i selâmlayıp, gitti.

Katt:

— Mösyö! dedi.. Matmazel boyuna şarkı söyleyip dansediyor.. ne yapalım?

— Şu halde yeni bir şey mi oldu?

— Babasının öldüğünü öğrendi.

— Bir faytona bindirip, doğruca Charenton (1) a götürün. Münasip şekilde yerleştirilmesi için Krallık Umum Polis Müdürüne bir tezkere yazacağım. Kız timarhaneye, babası fakirler kabristanına. Hadi Contenson, git te belediyenin cenaze arabasını yollasınlar. Şimdi meydan ikimizin don Carlos Herrera!

Contenson:

— Carlos mu? dedi. O İspanya'da..

Corentin, kat'î bir eda ile cevap verdi:

— Paris'tedir. Bu işde II inci Philippe devrinin İspanyollarına hâs bir dehâ var. Amma bende herkese, hattâ krallara bile münasip tuzaklar bulunur..

Nabab ortadan kaybolalı beş gün olmuştu. Sabahın saat dokuzuydu. Madam du Val - Noble, Esther'in karyolasına oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu. Sefalet uçurumuna yuvarlanmak üzere olduğunu hissediyordu.

— Ah.. diyordu. Bari yüz altınlık bir gelirim olsa... Cicim insan öyle bir iratla her hangi bir kasabaya çekilir, orada koca da bulabilir.

Esther:

— Sana böyle bir irat bağlatabilirim.. cevabını verdi.

Madam du Val - Noble:

— Nasıl? diye sordu.

— Basbayağı! Bak dinle. Kendini öldürmeğe kalkışırsın, amma bu komediyi iyi oyna.. Asie'yi çağırırsın. Onda iki siyah inci var, pek ince iki cam.. bunların içinde bir saniyede öldüren bir zehir saklı. Asie'den on bin franga alırsın bunları. Bana getirirsin, elli bin frank veririm sana..

Madam du Val - Noble:

— Niçin sen kendin istemiyorsun? diye sordu.

— Asie satmaz bana..

— Sen mi kullanacaksın bu zehiri?

— İhtimal.

— A.. a.. sen ki zevk içinde, lüks içinde, kendi evinde yaşıyorsun... Dedikodusu on yıl sürecek bir ziyafetin arifesinde... Rivayete göre bu Şubat ayında çilek, kuş konmaz, üzüm, kavun yiyecekmişiz. Üç bin franklık çiçek serpilecekmiş odalara..

— Kuzum.. sen ne söylüyorsun? Yalnız merdivendeki güller üç bin frank tutuyor.

— Tuvaletin on bin franga mal oluyormuş, öyle mi?

---

(1) Lydie nin âkibetini merak eden okuyucuya, Balzac'ın: Le Petits Bourgeois romanını tavsiye ederiz.

— Evet.. robum Brüksel tentenesinden.. karısı Delphine, hasetten çatlıyor. Bir gelin elbisesi istedim de..

— Peki on bin frangı nereden bulacağım?

Esther gülümseyerek:

— Bütün param da bundan ibaret.. dedi. Tuvaleti aç. Saç kâğıdının altında..

Madam du Val Noble sordu:

— Canına kıyacak olan ölümden bahsetmez.. yoksa niyetin bir..

Esther tereddüt eden arkadaşının düşüncesini tamamlıyarak:

— Cinayet işlemek mi? diyeceksin.. hadi canım.. müsterih ol... Bir dostum vardı. Pek mes'ut bir kadındı o.. öldü. Ben de onu takip edeceğim. Mesele bundan ibaret..

— Amma budalalık!

— Ne yaparsın? Öyle sözleşmiştik

— Bu vaadi de tutmayıver..

— Sen söylediğimi yap.. hadi artık git.. bir araba sesi duyuyorum. Gelen Nucingen'dir... Adam saadetten çıldıracak. Doğrusu, seviyor beni.. insan neden kendisini sevenleri sevemiyor.. hoşumuza gitmek için ne lâzımsa yapıyorlar.. neyse cicim.. hadi Allahaısmarladık.. Nucingen'den senin elli bin frangı koparmam lâzım.

— Pek âlâ.. Allahaısmarladık..

Üç gündenberi, Esther'in Nucingen'e karşı muamelesi tamamen değişmişti. Maymun kedi olmuş, kedi kadınlaşmıştı. Esther, ihtiyara büyük bir şefkat gösteriyor, yüz veriyordu. Sözlerinde o eski istihza ve acılıktan eser kalmamıştı. Lâtif imalar yapıyordu. Nucingen'e Fritz diye hitap ediyor, banker sevildiğine inanıyordu. Bir gün önce milyonerle aralarında şöyle bir konuşma geçmişti:

— Zavallı Fritz'im.. seni acı tecrübelerden geçirdim, bir hayli üzdüm, ulvî bir sabır gösterdin. Beni seviyorsun, görüyorum, seni mükâfatlandıracağım da... Şimdi hoşuma gidiyorsun. Nasıl oldu bilmiyorum. Amma seni değme delikanlıya değişmem. Belki de tecrübemin neticesi. İnsan zamanla görüyor ki, haz ruhun servetidir. Paramız için sevilmek nasıl övünülecek bir şey değilse, zevk için sevilmek te öyle. Üstelik gençler pek egoist oluyorlar. Bizden çok kendilerini düşünüyorlar. Halbuki sen yalnız beni düşünüyorsun. Bütün hayatın benim. Onun için artık senden hiç bir şey istemiyorum, menfaat düşkünü olmadığımı ispat edeceğim sana.

Hayran kalan Baron:

— Size ne verdim ki? diye cevap vermişti. Yarın size otuz

bin franklık bir irat getirmek niyetindeyim.. Bu benim düğün çöreğim olacak..

Esther, Nucingen'i o kadar zarif kucaklamıştı ki, hap yutmadığı halde sararmıştı adamcağız..

— Oo.. sakın otuz bin franklık iradın hatırı için böyle yapıyorum sanma... Sadece seni seviyorum da ondan koca Fréderic'im..

— Aman Yarabbi.. neden beni tecrübeden geçirmeğe kalktınız.. Üç aydan beri o kadar bahtiyar olacaktım ki?

Parmaklarını Nucingen'in saçlarında dolaştıran ve onları keyfine göre düzelten Esther:

— Yüzde üçle mi, yüzde beşle mi? diye sormuştu.

— Yüzde üç..

Böylece Baron, o sabah, eshamı getirmek, sevgili yavrusiyle kahvaltı etmek ve ertesi gün, o büyük, o beklenen cumartesi için emirlerini almak üzere gelmişti.

Çehresi saadetten pırıldayan banker neş'e ile:

— Buyurun karıcığım, benim biricik karıcığım... Ömrünüzün sonuna kadar mutfak masrafınıza yeter.. dedi.

Esther, hiç bir heyecan göstermeden kâğıdı aldı. Katladı. Tuvaletine koydu. Nucingen'in yanağını hafifçe tokatlıyarak:

— Keyfiniz gelsin, dedi, koca canavar.. işte ikramınızı kabul ediyorum. Artık, yüzünüze karşı yaptığınız haksızlıkları söylemiyeceğim. Çünkü sözüm yabana mesainizin meyvesini bölüşmüş oluyorum. Bu bir hediye değil, yavrucuğum aldığını veriyorsun hadi hadi... Borsadaki çehrenizi takınmayın. Biliyorsun ki seviyorum seni.

Banker:

— Güzel Esther'im.. diye cevap verdi. Aşkımın meleği. Bana böyle şeyler söylemeyin artık. Bakın.. isterse bütün dünya beni hırsız bilsin, yeter ki sizin gözünüzde namuslu olayım. Sizi gittikçe daha çok seviyorum.

— Benim de niyetim bu.. onun için bir daha canını sıkacak hiç bir şey söylemiyeceğim, benim yavru filim! Hakikaten de bir çocuk gibi masumlaştın. Vay canına, koca haydut! Ömrün boyunca hiç saflaşmamıştın. Dünyaya gelirken kalbinde mevcut olan masumluğun tekrar meydana çıkması lâzımdı bunun için... Amma öyle derinlerde kalmış ki ancak sen altmış altı yaşını geçtikten sonra, o da aşkın kancasiyle ortaya çıktı. Bu hâdise zaten pek geçkin kimselerde göze çarpar. İşte bunun için sonunda sevdim seni. Sen gençsin, hem de çok gençsin.. bu genç Fréderic'i yalnız ben tanıdım, yalnız ben... Zira, henüz on beşinde iken bankacıydın. Her halde mektepte iken, bir yerine iki

almak şartiyle, arkadaşlarına ödünç bilyalar veriyordun. (Nucingen'in güldüğünü görerek dizlerine sıçradı.) Adam sen de! Gönlün ne isterse onu yap. Hiç düşünme.. soy insanları.. hadi ben de yardımcın olacağım. Adam oğlu sevmek zahmetine değmez. Napolyon senin gibi öldürüyordu insanları. Fransızlar ha devlete haraç vermiş, ha sana, onlar için ne fark eder? Bütçe ile aşk ta olmaz üstelik... Sat anasını.. uzun uzadıya düşündüm, sen haklısın! Kırk koyunları.. Béranger'nin incili böyle yazıyor. Sahi.. iyi aklıma geldi. Taitbout sokağındaki dairenin bütün mobilyalarını şu zavallı Val-Noble'e verirsin. Sonra yarın, elli bin frank sunarsın kadıncağıza. Bu ikram itibarını arttırır, anlıyorsun ya arslanım. Falleix'i mahvettin.. arkandan atıp tutmağa başlıyorlar. Bu cömertliğin elâleme pek şâhâne görünür, artık, kadınlar hep senin lâfını eder.. Paris'te senden büyük, senden asil kimse olmaz. Körolası, dünya böyle kurulmuş, işte.. Falleix'i unutuverirler. Nihayet bu para kredini arttırmağa yarar..

— Hakkın var meleğim.. insanları iyi tanıyorsun. Artık müşavirim olursun..

— Pek âlâ! Görüyorsun ya erkeğimin işlerini, itibarını, şerefini düşünüyorum hep.. hadi git hazırla elli bin frangı..

Esther, bir simsar çağırtıp, eshamı hemen o akşam borsada sattırmak için Nucingen'i başından savmak istiyordu. Banker:

— Niçin bu kadar acele? diye sordu..

— Tabiî arslanım.. papelleri atlas bir mahfazaya koy, bir yelpazeye sarar, ona «Madam.. işte size bir yelpaze.. ümid ederim ki hoşunuza gidecek» diye takdim edersin. Herkes seni Turcaret biliyor, Beaujon olup çıkarsın.

Baron:

— Enfes! Enfes.. diye bağırdı. Demek artık zarifleşmeğe başladım. Hakikaten de hep nüktelerinizi tekrarlıyorum.

Rolünü oynamak için harcadığı gayretlerden yorgun düşen Esther, oturmağa hazırlanırken Europe içeri girdi:

— Madam.. dedi. Malaquais rıhtımından bir emanetçi geldi. Mösyö Lucien'in oda hizmetçisi Célestin göndermiş..

— İçeri al.. hayır, hayır.. ben mabeyin odasına gelirim.

— Size Célestin'den bir mektup getirmiş.

Esther mabeyin odasına koştu. Emanetçiye baktı.. su katılmamış bir emanetçiydi bu..

Mektubu okuduktan sonra hemen bir sandalyeye çöken kızcağız, zayıf bir sesle:

— Söyle de insin! dedi. (Sonra Europe'un kulağına ilâve etti). Lucien kendini öldürmek istiyor. Mektubu da götür ona.

Seyyar satıcı kostümünü muhafaza eden Carlos Herrera,

hemen aşağı indi. Mabeyin odasında bir yabancı görerek, lâhzada süzdü onu. Europe'un kulağına fısıldadı:

— Bana kimse yok, demiştin.

Yabancıyı tetkik ettikten sonra, büyük bir ihtiyatkârlık göstererek, acele salona geçmişti. «Azrail atlatan» bilmiyordu ki, kendisini Vauquer pansiyonunda yakalıyan o meşhur emniyet âmirinin bir rakibi vardır. İşte emanetçi, yakında Emniyet âmirliğine tayini kararlaştırılan o rakipti.

Sahte emanetçi, kendisini yolda bekliyen Contenson'a:

— Hakkın var.. dedi. Bana tarif ettiğiniz adam evde. Amma herif İspanyol falan değil. Bu cübbenin altında bir sabıkalı yoksa, ben elimi keserim.

Contenson:

— Demek İspanyol olmadığı gibi, rahip te değil.

— Muhakkak.

— Yanılmıyorsak, mükemmel.

Hakikaten de Lucien, iki gün ortaya çıkmamış ve düşmanları bu gaybubetten faydalanarak böyle bir tuzak kurmuşlardı. Bereket o gece geldi de Esther'in endişeleri yatıştı.

Ertesi sabah, alüfte banyodan çıkıp yatağına girerken, arkadaşı Val - Noble geldi. Ona:

— İnciler bende.. dedi.

Güzel dirseğini tentenelerle süslü bir yastığa gömerek doğrulan Esther:

— Bakayım.. diye mırıldandı.

Madam du Val - Noble, iki siyah frenk üzümüne benziyen incileri arkadaşına uzattı.

Baron Esther'e iki tazı vermişti. Bunlar büyük çağdaş şairlerden birinin moda haline koyduğu o asil soydandı. Bu hediyeden derin bir gurur duyan alüfte, onlara da — ataları gibi — Roméo ile Juliette adını takmıştı. Tam evde büyütmek için yaratılan ve huyları biraz da İngilizlerin çekingen ve hürmetkâr tavırlarını hatırlatan bu hayvanların şirinliğinden, zarifliğinden, beyazlığından bahsetmek fuzulidir. Esther, Roméo'yu çağırdı. Roméo koştu. Ayakları öyle kıvrak, o kadar ince, öyle metin, o derece sinirliydi ki iki çelik sap derdiniz, hayvan hanımına baktı. Esther dikkatini uyandırmak için elmaslardan birini atar gibi yaptı. Ve:

— Adı onu ölüme mahkûm ediyor..

Diyerek fırlattı elması.. Roméo onu dişlerinin arasında kırdı. Köpeğin hiç sesi çıkmadı. Şöyle bir döndü, katıldı kaldı. Esther ölüm duasını okurken hayvancağız öbür dünyayı boylamıştı. Madam du Val - Noble:

— Aman Yarabbi! dedi.

Esther:

— Faytonun bekliyor. Rahmetli Roméo'yu al götür. Öldüğünü görürlerse gürültü çıkar. Ben sana hediye etmiş olurum; sen de kaybedersin, öyle yayarsın.. Acele et. Bu akşam elli bin frangını alacaksın..

Bu sözler o kadar sükûnetle, öyle fahişece bir hissizlikle söylenmişti ki, Madam du Val - Noble:

— Sen bizim kraliçemizsin.. diye haykırdı.

— Erken gel ve iyi süslen!

Akşamın beşinde Esther bir gelin tuvaleti yaptı. Beyaz satenden bir eteklik üstüne, tenteneden robunu giydi. Kuşağı da beyazdı. Satenden kunduraları da.. güzel omuzlarına İngiliz tentenesinden bir eşarp attı. Genç bir bakire gibi saçlarını beyaz kamelyalarla donattı. Göğsünde Nucingen'in armağanı olan otuz bin franklık inci bir gerdanlık vardı. Tuvaleti saat altıda bitmişti. Bununla beraber kapısını herkese hattâ Nucingen'e bile kapadı.

Europe, Lucien gelince yatak odasına alınacağını biliyordu. Delikanlı yedi sularında göründü. Europe geldiğini hiç kimseye farkettirmeden onu madamın odasına sokmak çaresini buldu.

Lucien, Esther'i görünce, içinden:

«Sanki, niçin Rubempré'ye çekilip, cemiyetten uzak, Paris'e hiç uğramadan şu kızla beraber yaşamıyorum? Beş yıldır böyle bir hayat sürüyorum. Bu sevgili mahlûk hep ayni karakteri muhafaza edecek. Böyle bir şaheseri nerede bulabilirim?» dedi.

Esther, dizini Lucien'in önündeki mindere dayıyarak:

— Dostum.. dedi. Kendime Tanrı yaptığım dostum, beni takdis edin..

Delikanlı Esther'i kaldırmak ve:

— Böyle bir şakaya da ne lüzum var iki gözüm? diyerek kucaklamak istedi.

Fakat kız hürmet ve dehşet dolu bir hareketle kollarından sıyrıldı, ağlıyarak:

— Artık sana lâyık değilim Lucien.. diye mırıldandı. Yalvarırım, takdis et beni ve ruhum için Hôtel-Dieu'ya iki yatak ilâve ettireceğine söz ver! Kilisede âyin istemez. Tanrı beni mağfiriyetine lâyık görürse, kalbim için görür. Seni lüzumundan fazla sevdim, dostum. Söyle! Seni mes'ut ettiğimi ve arada beni hatırlıyacağını duymak isterim.

Esther'in halinde öyle heybetli bir samimiyet vardı ki Lucien düşünceye daldı.

Nihayet derin tahayyüller ifade eden bir eda ile:

— Kendini öldürmek istiyorsun! dedi.

— Hayır dostum. Fakat görüyorsun ya, senin olan o temiz, o nezih, o seven kadın bugün ölüyor. Çok korkarım ki ıstırap beni de helâk edecek.

— Bekle, zavallı çocuk! İki günden beri epeyce emek harcadım. Nihayet Clotild'le..

Esther öfkesini güçlükle tutarak:

— Daima Clotilde ha! diye haykırdı.

Lucien söze devam etti:

— Ne diyordum.. mektuplaştık onunla. Salı sabahı gidiyor. Fakat İtalya yolunda Fontainebleau'da görüşeceğiz.

— Doğrusu anlamıyorum... Siz erkekler, kadın değil, sırık arıyorsunuz.. söyle.. yedi sekiz milyonum olsa, benimle evlenirdin değil mi?

— Yavrum! Ben de sana onu söyliyecektim. Bu iş olmazsa, senden başka kadın istemiyorum.

Esther, yüzündeki anî solgunluğu göstermemek ve gözyaşlarını kurulamak için başını eğdi. Sonra derin bir elemle Lucien'e bakarak:

— Beni seviyorsun, değil mi? dedi. Pek iyi.. işte seni takdis ediyorum. Kendini lekeleme. Arka kapıdan çık, mabeyin odasından geliyormuşsun gibi salona gir. Hadi öp beni alnımdan..

Lucien'i yakaladı; şiddetle kalbine basarak:

— Çık çık! diye mırıldandı.. yoksa yaşıyacağım.

Can çekişen kızcağız, salona girdiği zaman, etraftan bir hayranlık sayhası yükseldi. Esther'in gözlerinde bütün bir sonsuzluk vardı ve ruh onlara dalınca kayboluyordu. Saçlarının maviye çalan siyahlığı, kamelyaları bir kat daha güzelleştiriyordu. Bu ulvî kız istediği tesiri yapmıştı. Kadınlardan hiç biri onunla mukayese edilemezdi. Etrafını kuşatan dizginsiz ihtişamın parlak bir ifadesiydi o. Etrafa nükteler saçıyordu. İşret meclisini sakin ve soğuk bir kudretle idare etti. Bununla beraber Nucingen'in az yediğini, içmediğini ve ev sahipliği yaptığını dehşetle görüyordu. Gece yarısı artık aklı başında kimse kalmamıştı. Bir daha kullanılmasın diye bardakları kırdılar. O canım Çin işi perdelerden ikisi yırtıldı. Bixiou ömrü boyunca, ilk ve son defa o gece sarhoş oldu. Kimse ayakta duracak halde değildi. Kadınlar sedirde uyuya kalmıştı. Bu yüzden, misafirler kararlaştırdıkları şakayı tatbik mevkiine koyamadılar. Halbuki, ellerinde şamdanlar, iki sıra halinde, Sevil Berberindeki Buona Sera'yı terennüm ederek Esther'le Baronu yatak odasına kadar götürmek niyetinde idiler.

Nucingen tek başına Esther'in koluna geçti. Bixiou onları görünce, sarhoşluğuna rağmen dük de Richelieu'nun son evlenişi münasebetiyle Rivarol'un söylediği cümleyi tekrarladı:

— Polis Müdürüne haber vermeliydik.. burada bir hâdise çıkacak.

Alaycı şaka yaptığını sanıyordu. Halbuki içine doğmuştu.

M. de Nucingen, ancak pazartesi öğleye doğru ortaya çıktı. Saat birde, borsa simsarı, ona, Matmazel Esther'in, irat eshamını daha cumartesi gününden sattırdığını anlatarak, ilâve etti:

— Sahi Mösyö Lö Baron. Ben bu ferağdan bahsederken dava vekili (avue) Derville'in başkâtibi yanımda idi. Matmazel Esther'in hakikî ismini görünce, yedi milyonluk bir mirasa konduğunu söyledi.

Baron:

— Amma yaptın ha! diye haykırdı.

— Ya... İhtiyar faizci Gobseck'in tek mirasçısı imiş. Derville meseleyi tetkik edecek. Şayet metresinizin annesi, güzel Hollandalı ise..

Baron:

— Tamam.. dedi. Bana hayatını anlattı. Derville'e bir tezkere yazayım.

Banker yazıhanesine geçti. Derville'e kısa bir mektup yazdı ve uşaklarından biriyle yolladı. Borsadan sonra, saat üç sularında Esther'e uğradı.

— Madam yattı, uyuyor... Ne sebeple olursa olsun rahatsız edilmemesini emretti.

Nucingen:

— Hadi, hadi, mesele başka Europe! dedi. Her halde Karun gibi zengin olduğunu öğrenince, darılmaz hanımın. İhtiyar Gobseck öldü, yedi milyon mirası var. Hanımın onun biricik mirasçısı, annesi Gobseck'in öz beöz yeğeniydi. Zaten adam vasiyetname de bırakmış. Onun gibi bir milyonerin Esther'i yıllarca sefalet içinde bırakacağını hayalimden geçirmezdim.

Europe, Barona Molière'in hizmetçilerine taş çıkaracak bir küstahlıkla bakarak:

— Oh! dedi. Papuçların dama atıldı koca maskara... Yuha ihtiyar Alsaz kargası! Çünkü kız, vebayı ne kadar severse, sana da o kadar meftun. Vay anam vay. On milyon ha! E, artık dostuyle evlenebilir. Amma memnun olacak!

Baron, hakikaten de yıldırımla vurulmuşa dönmüştü. Prudence Servien onu oracıkta bırakıp, hanımına kendisi müjde götürmeğe koştu.

Hudutsuz zevklerle sarhoş olan, saadetine inanan ve aşkının

en ateşli çağlarını yaşıyan ihtiyarın başına bir kazan soğuk su dökülmüştü.

Ağlıyarak:

— Beni aldatıyordu ha! diye haykırdı. Ah Esther, ah, kızım... Ben ne kadar budalayım. Hiç böyle çiçekler ihtiyarlara nasip olur mu? Her şeyi satın alabilirim, amma gençlik ele geçmez ki!.. Allahım. Ne yapacağım, halim neye varacak? Bu insafsız Europe'un hakkı var. Zengin Esther elimden kaçacak.. gidip kendimi asayım mı? Tattığım hazzın o ilâhî şulesi olmadıkça yaşamak neye yarar..

Ve vaşak, üç aydan beri, kır saçlarını süsleyen takma kâkülleri yoldu. O anda Europe'un keskin çığlığı Nucingen'i iliklerine kadar titretti. Zavallı banker ayağa kalktı. Teessüründen ayakları dolaşa dolaşa yürüdü. İnsanı felâketin şarabı kadar hiç bir içki sersemletmez.

Odanın kapısına yetişmişti ki, Esther'in yatağında kaskatı kesildiğini ve yüzünün zehirden morardığını gördü. Karyolaya kadar gitti. Dizlerinin üstüne yığıldı:

— Hakkın var.. söylemiştin.. benim yüzümden öldü.

Paccard, Asie, bütün ev halkı oraya üşüştü. Bu ölüm onlar için, perişan edici bir ıstırap değil, bir manzara, bir sürpriz teşkil etti. Bir mikdar şaşaladılar. Baron yeniden banker kesildi, şüpheye düştü. Satılan iradın bedeli olan yedi yüz elli bin frangın nerede olduğunu sormak tedbirsizliğinde bulundu. Bu sual üzerine Paccard, Asie, Europe, o kadar garip şekilde bakıştılar ki, bir hırsızlık ve öldürme vak'ası ile karşılaştığını sanan Baron, acele dışarı fırladı.

Hanımının yastığı altında yumuşak bir paket farkeden ve banknotların orada olduğunu sezen Europe, sözde cenazenin gözlerini kapamağa kalkarak

— Asie! dedi. Git Mösyöye haber ver. Yedi milyona konduğunu öğrenmeden öldü. Gabseck, rahmetli madamın büyük amcasıymış.

Paccard, Europe'un maneyrasını çakmıştı. Asie arkasını döner dönmez, kız, paketi açtı. Zavallı alüfte zarfın üstüne: «Lucien de Rubempré'ye mahsustur» kelimelerini yazmıştı. Yedi yüz elli tane biner franklık banknot Prudence Servien'in gözleri önünde parıldadı.

— İnsan bunlarla ömrünün sonuna kadar mes'ut ve namuslu yaşar!

Diye mırıldandı. Paccard sesini çıkarmadı. Nihayet, hırsızlık mizacı, Azrail atlatana karşı ollan bağlılığını unutturdu. Parayı alarak:

— Durut öldü.. diye cevap verdi. Henüz omuzumda da damga yok. Birlikte tüyelim. Paranın yarısı da sende kalsın, böyle daha sağlam, hemen evlenelim.

Prüdence sordu:

— Nerede saklanırız.

Paccard:

— Paris'te.. dedi.

Prudence'la Paccard, namuslu iken hırsız olan iki insan sürat ve telâşiyle lâhzada ipi kırdılar.

Malezyalı (Asie) meseleyi çıtlatır çıtlatmaz, Azrail atlatan:

— Yavrum.. dedi. Ben usulüne uygun bir vasiyetname hazırlarken, sen de Esther'in bir mektubunu bul, vasiyetname örneğiyle mektubu Gérard'a götürür, acele etmesini söylersin. Hükûmet kapıyı mühürlemeden, vasiyetnameyi Esther'in yastığı altına yerleştirmek lâzım.

Ve aşağıdaki müsveddeyi karaladı:

«Dünyada Mösyö Lucien Chardon de Rubempré'den başka hiç kimseyi sevmediğimden ve onun şefkati sayesinde kurtulduğum o kirli ve iğrenç hayata tekrar düşmemek için kendimi öldürmeğe karar verdiğimden, öldüğüm gün malik bulunduğum her şeyi Saint - Roch kilisesinde ruhumun selâmeti için ebedî bir âyin tesis etmesi şartiyle, mezkûr Lucien Chardon de Rubempré'ye bu vasiyetname ile terkediyorum.

Son düşüncesine kadar bütün varını yoğunu kendisine veren

ESTHER GOBSECK

Azrail atlatan «Uslûbuna benzedi» diye söylendi.

Asie, yazılan ve mühürlenen vasiyetnameyi akşamın yedisinde Esther'in başucuna sakladı, sonra telâşla yukarı çıkarak:

— Jacques (1)! dedi.. ben odadan çıkarken içeri adliyeciler geliyordu.

— Sulh hâkimi, demek istiyorsun.

— Yok canım.. sulh hâkimi de var amma.. jandarmalarla birlikte, Krallık Müddeiumumisi (Savcı) ve sorgu hâkimi de yanlarında. Kapılara nöbetçi diktiler.

Collin:

— Bu ölüm de amma çabuk velvele uyandırdı.

Diye söylendi.

Asie:

— Sahi.. dedi. Europe'la Paccard bir daha görünmedi. Sakın yedi yüz elli bin frangı aşırmış olmasınlar?

---

(1) Önce de geçtiği gibi Carlos Herrera'nın asıl adı Jacques Collin'dir.

Azrail:

— İtoğlu itler.. diye haykırdı. Bu hırsızlıklariyle bizi mahvediyorlar.

Beşerî adalet, hem de Paris adliyesi, yani bütün adliyelerin en vesveselisi, en zekisi, en beceriklisi, nihayet bu korkunç entrikanın faillerini ele geçiriyordu.

Zehirlenme izlerini tanıyan ve yedi yüz elli bin frangını bulamıyan Baron de Nucingen, bu cinayeti, fena halde tiksindiği o iğrenç insanlardan birinin Europe veya Parcard'ın işlediğini düşündü. İlk kızgınlıkla Polis Müdürlüğüne koştu. Bu haber bir çan sesi gibi Corentin'in bütün numaralarını bir araya topladı. Emniyet Müdürlüğü, Müddeiumumilik, Polis Komiseri, Sulh hâkimi, Müstantik, herkes ayaklandı. Akşamın yedisinde vak'a mahalline davet edilen üç tabip zavallı Esther'in otopsisinde bulunuyor, taharriyat başlıyordu. Asie'den vaziyeti öğrenen «Azrail aldatan»:

— Benim burada olduğumu bilmiyorlar gizlenebilirim.. dedi.

Bir sehpaya basarak tavandaki pencereye yükseldi ve eşsiz bir çeviklikle hemen dama tırmanıverdi. Ayağa kalktı. Bir damcı soğukkanlılığiyle etrafı tetkike koyuldu. Beş ev ötede, Provence sokağında bir bahçe görerek, kendi kendine:

— Tamam! dedi. Aradığımı buldum.

Bir şömine borusunun ardından çıkan Contenson:

— İşin yolunda Azrail atlatan' diye cevap verdi. Damlarda hangi duayı okumağa çıktığını Mösyö Camusot'ya anlatırsın, rahip efendi, hele neden kaçmak istiyordun bakalım..

Carlos Herrera:

— İspanya'da düşmanlarım var.. dedi.

Contenson:

— Gel de İspanyaya senin tavan arasından gidelim..

Sahte İspanyol boyun eğer gibi bir hal aldı. Fakat tavan penceresinin istinatgâhına dayanmasiyle Contenson'u yakalaması bir oldu. Hafiyeyi öyle bir hızla fırlattı ki adamcağız Saint Georges sokağındaki derenin ortasına yuvarlandı. Böylece Contenson, kendine lâyık şeref meydanında can verdi. Jacques Collin, sükûnetle tavan arasına döndü, yatağa geçti. Asie'ye

— Bana öyle bir ilâç ver ki, öldürmesin, fakat ağır hasta etsin. Meraklılara cevap vermemek için can çekişir halde olmam lâzım. Sen hiç korkma. Rahibim ve rahip kalacağım Yüzümdeki maskeyi sıyırabilecek heriflerden birini, az önce öbür dünyaya yolladım.

Lucien bir gün önce, sabahleyin Fontainebleau'ya gitmek

için pasaportunu çıkartmış, ve akşamın yedisine doğru, faytonuna binerek yola çıkmıştı. Geceyi Nemaurs cihetindeki son handa geçirdi. Ertesi sabah, altıya doğru, ormana çıktı, yapa yalnızdı, Bouron'a kadar öylece yürüdü. Bouron'un o canım manzarası görünen bir kayaya oturarak: «İşte dedi.. tahtından vaz geçmeden iki gün önce Napoléon bu meş'um kayanın üstünde devlere yakışan bir gayret gösterebileceğini ummuştu.» Gün doğarken bir posta arabasının sesi duyuldu. Ve genç düşes de Lenoncourt - Chaulieu'nun adamlariyle, Clotilde de Grandlieu'nun fam döşambrının bulunduğu bir briçkanın geçtiğini gördü. İçinden:

«Şimdi çıkarlar.. diye söylendi. Hadi bakalım, bu komediyi iyi oynıyalım. Muvaffak olursam kurtuldum, arzusuna rağmen, dükün damadı olacağım.»

Bir saat sonra, iki kadının bulunduğu berlin (1) in uğultusu işitildi.

Zarif bir seyahat arabasıntn yakınlaştığı bu gürültüden kolayca anlaşılır. Hanımefendiler Bouron inişinde tekerleğe ispit takılmasını istemişlerdi. Arabanın arkasındaki uşak berlin'i durdurttu. O dakika Lucien ilerledi. Cama vurarak:

— Clotilde! diye seslendi.

Genç düşes, matmazel de Grandlieu'ya:

— Yo.. dedi, arabaya binmesin! Onunla başbaşa kalmıyalım. Son defa olarak görüşmenize razıyım amma, yolda yürürken. Hava güzel, sırtımız kalın, soğuktan korkmayız. Araba da peşimizden gelir.

İki kadın arabadan indiler. Genç düşes:

— Baptiste! diye seslendi. Araba yavaş yavaş gelsin. Biz bir az yaya yürüyeceğiz, sen de bizi takip edersin.

Clotilde, Madeleine de Mortsauf'un koluna geçti. Lucien'le sevgilisi konuşmağa başladılar. Küçük Grez köyüne kadar, böylece birlikte gittiler. Saat sekiz olmuştu. Clotilde orada Lucien'le vedalaştı. Bu uzun konuşmayı kibarca keserek:

— Pek âlâ dostum.. dedi. Sizden başka kimse ile asla evlenmiyeceğim. Elâleme, anneme, babama inanmaktansa, size güvenmeği tercih ediyorum. İnsan, bağlılığını bundan daha kuvvetle de ispat edemez. Şimdi, siz de aleyhinizde dolaşan meş'um isnatları cerhetmeğe çalışın.

O esnada bir çok atların nal sesleri duyuldu. Hanımefendilerin hayreti arasında etraflarını jandarmalar kuşattı.

Lucien bir dandy, kabadayılığiyle sordu:

— Ne istiyorsunuz?

Fontainebleau, Krallık Müddeiumumisi

— Siz Mösyö Lucien Chardon de Rubempré'siniz değil mi? dedi.

— Evet Mösyö.

— Bu akşam Force'ta yatacaksınız, hakkınızda ihzar müzekkeresi var.

Jandarma onbaşısı:

— Bayanlar kim? diye bağırdı.

— Sahi.. affedersiniz, bayanlar, hani pasaportlarınız? Zira aldığım malûmata göre Mösyö Lucien'in münasebette bulunduğu bir takım uygunsuz..

Madeleine, yargıca bir düşes bakışı atfederek:

— Düşes de Lenoncourt Chaulieu'yu sokak kızı sanıyorsunuz ha..

Hâkim kurnazca cevap verdi:

— O kadar güzelsiniz ki!

Genç düşes gülümseyerek emretti:

— Baptiste, pasaportlarımızı göster.

Düşesin arabaya bindirmeğe çalıştığı Clotilde:

— Mösyöyü hangi suçla itham ediyorlar.

Jandarma onbaşısı:

— Bir şirkat ve katil hâdisesinde suç ortağı olmakla..

Baptiste, kendini tamamen kaybeden Matmazel de Grandlieu'yu berlin'e yerleştirdi.

Lucien, gece yarısı Payenne ve Ballets sokaklarında kâin Force hapishanesine giriyordu. İhtilâttan menedilmişti. Rahip Carlos Herrera da tevkif edileli beri orada bulunuyordu.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Fena yolların sonu nereye varır?

Ertesi gün saat altıda, sür'atle yol alan iki araba Adliye Sarayındaki Conciergerie'ye gitmek üzere, Force tevkifhanesinden çıktı. Halkın canlı lehçesinde bu cins taşıt vasıtalarının adı salata sepetidir.

Pek az aylak vardır ki, Paris'te dolaşırken bu tekerlekli zindana rastlamamış bulunsun. Bizdeki kitapların çoğu da sırf Paris'liler için yazılır, amma, bu sahifelerde ceza mahkemelerimize ait o korkunç cihazın tasvirini bulmak, her halde bir çok yabancıları memnun bırakacaktır. Kim bilir? Rus, Alman veya Avusturya polisi, salata sepetinden mahrum ülkelerin adliyecileri, ihtimal bundan faydalanırlar da... Üstelik, bu taşıt tarzının örnek tutulması, hiç şüphesiz, bir çok yabancı memleketlerde mahpuslar için bir nimet olur.

Bir çift tekerlek üzerine oturtulan bu sarı sandıklı ve demir kaplı iğrenç araba, iki bölmeye ayrılmıştır. Önde deri döşeli, uzun ve arkalıksız bir kanape, bunun üstünde bacakları yağmurdan korumağa yarıyan meşin bir örtü vardır. Salata sepetinin bu rahat kısmı mübaşirle jandarmaya mahsustur. Demir kafeslerle örülü sağlam bir parmaklık, arabanın bu faytonumsu gözünü, ikinci bölmeden tamamen ayırır. Burada ominbüslerde olduğu gibi iki tahta sıra mevcuttur. İçeriye, bir basamak, ve arabanın ucuna açılan deliksiz bir kapı vasıtasiyle giren mahpuslar buralarda oturur. Bir zamanlar arabanın her yanı kafes kafes imiş, içeridekiler tıpkı salata gibi sallandıklarından, arabaya salata sepeti, lâkabı verilmiş. Her hangi bir hâdise vukuunu önlemek veisi daha sağlama bağlamak için, —bilhassa ölüm mahkûmları siyaset meydanına götürülürken— arkadan atlı bir jandarma takip eder. Böylece firar imkânsızdır. Bu demir kaplı arabaya hiç bir âlet tesir etmez. Hem zaten, tevkif edilir veya cezaevine kaydolunurken, mahpusların üstü başı inceden inceye aranıp tarandığından, yanlarında, olsa olsa, çubukları törpülemeğe yarayan, düz satıhlara kâr etmiyen saat zenberekleri kalmıştır. Eskiden kürek mahkûmlarını, Manon Lescaut'nun ünlüleştirdiği, o iğrenç yük arabalarında taşırlardı. Artık geçen asır-

ların yüz karası olan bu korkunç nakil vasıtaları yerine, Paris polisinin dehâsiyle tekemmül eden salata sepetinin benzeri, bölmeli arabalar kaim olmuştur.

Evvelâ, başkentin muhtelif cezaevlerinde bulunan sanıklar, müstantik tarafından ifadeleri alınmak üzere Adliye sarayına gönderilir. Buna kodes argosunda: «Derse gitmek» derler. Sonra, suçları hafifse, ayni hapishanelerdeki müttehimlerde davalarına bakılmak üzere Saraya, salata sepetleriyle sevkedilir, yok cinayetle suçlandırılıyorlarsa, muhtelif tevkifhanelerden, Seine bölgesinin tevkif evi olan Conciergerier'ye devredilirler. Sonra ölüm mahkûmları da Bicêtre'den alınıp, (Temmuz ihtilâlinden beri siyaset meydanı yapılan) Saint Jacques şehir kapısına salata sepeti ile götürülürler.

Bir zamanlar, Conciergerie'den, Grève meydanına, odun satanlarınkinin tıpkısı, bir yük arabasiyle taşınılan bedbahtlar, bugün insanlık sevgisi sayesinde bu azaptan kurtuldular. Şaret (Yük arabası) artık sadece darağacından sonra kullanılıyor.

O anda, böyle erkenden yola çıkan iki salata sepeti, istisnaî olarak, Conciergerie'ye iki sanık götürüyordu. Maznunlardan her biri ayrı bir salata sepeti işgal etmekte idi.

Sanık mevkuf, müttehim mahkûm, nezaret, tevkifhane, hapishane kelimeleri arasındaki önemli farklar, şüphesizdir ki okuyucularımızın, ancak binde birince malûmdur. Binaenaleyh, bütün ceza hukumuzun bu kelimelere dayandığını öğrenince hepsi de hayret edeceklerdir. Hem bilgilerini arttırmak, hem de hikâyemizin sonucunu aydınlatmak maksadiyle bu mefhumların kısa ve açık bir izahını yapacağız.

Birinci salata sepetinde Jacques Collin'in, ikincide ise, bir kaç saat içinde içtimaî ihtişamın zirvesinden zindan köşelerine yuvarlanan Lucien'in bulunduğunu söylersek, zaten okuyucunun alâkası kâfi derecede uyandırılmış olur.

İki suç ortağının tavırları karakteristikti. Araba Saint Antoine sokağından, Martroi sokağına sapıp Hôtel - de Ville meydanından rıhtımlara gidecekti. O esnada (bugün geniş belediye sarayındaki şehremini konağının methal kapısını teşkil eden) Saint Jean kemerinin altından geçiyordu. Yolcular bu menhus ve uğursuz arabanın parmaklığına göz atıyor, bu bakışlardan sakınmak istiyen Lucien de Rubempré kendini gizliyordu. Halbuki, pervasız kürek mahkûmu salata sepetlerinden emin olan mübaşirle jandarma, sohbet ederken, yüzünü parmaklığa dayamıştı.

1830 Temmuz günlerinin korkunç velvelesi, daha önceki hâdiseleri, öyle unutturdu; o senenin son altı ayı zarfında siyaset merakı Fransayı öyle sardı ki Paris'li tecessüsünün yıllık istih-

lâkini teşkil eden, hayli garip ferdî, adlî ve malî felâketler, hafızalarda pek iz bırakmadı. Halbuki o yılın son altı ayında bu çeşit hâdiseler yok ta değildi.

Nitekim, bir fahişenin evinde tutulan bir İspanyol papasiyle, İtalya yolunda, Grez köyü civarında yakalanan, Matmazel de Grandlieu'nün nişanlısı zarif Lucien de Rubempré'nin tevkif haberi, Paris'lileri, bir müddet, bir hayli heyecanlandırdı. İkisi de, yedi milyona varan bir servet için cana kıymış bulunmakla suçlandırılıyordu. Böylece bu davanın yarattığı iskandal, Charles X devrindeki son intihapların uyandırdığı geniş alâkayı bile — bir kaç gün için — bastırdı.

Evvelâ bu cinayet davasına, kısmen Baron de Nucengen'in bir şikâyeti sebep olmuştu. Sonra da, başvekilin hususî kâtibi olmak üzere bulunan Lucien, Paris'in en yüksek sosyetesine mensuptu. Payitahtın bütün salonlarında, bir çok gençler, güzel düşes de Maufrigneuse'un alâka ve iltifatını kazandığı sıralarda onu kıskanmış olduklarını hatırladılar.

Bütün kadınlar da biliyordu ki; Lucien büyük devlet ricalinden birinin hanımı olan Madam de Sérisy'nin alâkasına mazhardır. Üstelik, sanığın güzelliği, Paris'i teşkil eden muhtelif tabakalarda; bankerler, fahişeler, kibarlar, gençler âleminde, edebiyat mahfillerinde emsalsiz bir şöhret kazanmıştı. İki günden beri bu iki tevkif hâdisesi bütün Paris'in dilinde idi.

Usulen bu davaya bakması lâzım gelen sorgu hâkimi Mösyö Camusot, bu işin terfii için bir fırsat olduğuna hükmetti. Tahkikata kabil olduğu kadar çabuk başlıyabilmek maksadiyle Lucien, Fontainebleau'dan celbedilir edilmez) iki sanığın, Force'tan Conciergerie'ye getirilmesini emretmişti. Lucien'le Carlos, Force'ta pek az bir müddet kaldıklarından, o zamandan beri baştanbaşa değişen bu hapishaneyi tasvir etmek lüzumsuzdur. Kayıt muamelesine gelince bunun da tekrarını Conciergerie'de göreceğiz.

Yalnız cinayet tahkikatı denilen o korkunç drama dalmadan — az önce de söylediğimiz gibi — bu çeşit bir davanın tabiî seyrini izah etmemiz zaruridir. Bu sayede davanın muhtelif safhaları gerek Fransa'da, gerekse yabancı memleketlerde daha iyi anlaşılır. Üstelik, bilmiyenler, Napoléon zamanındaki kanun vazilerinin kurduğu ceza hukukunun âhenk ve ehemmiyetini daha iyi takdir edebilirler. Bu büyük ve güzel eser, şu günlerde mahpusların tedip ve terbiyesi esasına dayanan yeni bir ceza usulüyle yıkılmak tehlikesine de maruz bulunduğundan bu izahat bir kat daha önem kazanıyor:

Bir suç işlenir, suç üstü yapılabilirse, sanıklar yakın karako-

la getirilip bodruma tıkılır. Halk buraya: Keman adını vermiştiro burada bağırılır, çağırılır, feryat edilir de, ondan olacak. Sanıklar buradan polis komiseri huzuruna celbedilirler. Hazırlık tahkikatına, başlıyan komiser bir yanlışlık olmuşsa, maznunları tahliye edebilir. Nihayet sanıklar müdüriyetteki tevkifhaneye yollanırlar, burada polis tarafından Krallık Müddeiumumisinin ve sorgu hâkiminin emirlerine hazır bulundurulurlar. Vak'anın ehemmiyetine göre, hâdiseden geç veya çabuk haberdar edilen bu hâkimler, muvakkaten mahpus bulunan bu adamların ifadesini alırlar. Sorgu hâkimi, isnatların mahiyetine göre, muvakkat bir tevkif müzekkeresi keser ve sanıkları tevkifhaneye yollar. Paris'te üç tevkafhane vardır: Sainte-Pélagie, La Force ve Les Madelonnettes.

Bu sanık (maznun) tâbirine dikkat buyurunuz. Kanunlarımız mücrimlik halinde üç esaslı derece kabul etmiştir. Zan, mevkufiyet, itham.

Tevkif müzekkeresi imzalanmadıkça, cinayet veya ağır bir cünhanın faili sanılanlar inculpé (sanık) ismini alırlar (1). Tevkif müzekkeresi kesilince prévenu (mevkuf) olur, tahkikatın devamı boyunca bu ismi muhafaza ederler. İstintak bitip te, muhakeme ve mevkufun istinafa havale edilmesine karar verir, istinaf mahkemesi de baş müddeiumuminin talebi üzerine, mevkufların cinayet mahkemesine sevkini icap ettirecek delillerin mevcudiyetine hükmederse, müttehim adını alırlar.

Böylece, suç işlendiğinden şüphe edilenler, mahkemei aideleri huzuruna çıkmadan önce üç muhtelif halden, üç kalburdan geçerler. Masumlar, birinci merhalede kendilerini kurtarmak için bir sürü çareye maliktirler: Halk, karakol, polis. İkinci halde bir hâkim önündedirler, şahitlerle karşılaştırılır, bir mahkeme şubesi tarafından yargılanırlar. Üçüncü merhalede on iki mahkeme âzasının huzuruna çıkarlar. Davanın cinayet mahkemesine havalesi kararında esasa veya usule müteallik her hangi bir hata vaki olmuşsa, müttehimler Temyiz Mahkemesine müracaat hakkını da hâizdirler.

Jüri, müttehimleri beraet ettirirken, halkın, idarenin ve adliyenin otoritesini ne kadar hiçe saydığını hatırından geçirmez.

---

(1) Prévenu'nun karşılığı mevkuf değildir. Şemsettin Sami inculpé'yi de Prévenu'yu da maznunla tercüme ediyor. 1790 da kabul edilen Fransız ceza mahkemeleri usulüyle, bizimki arasında büyük farklar var. Fransa için dahi ancak hukuk tarihi bakımından mâna ve ehemmiyet arzeden bu incelikleri, Türkçede tamamiyle ifade edemediğim için okuyucudan özür dilerim.

Binaenaleyh biz o fikirdeyiz ki (Paris'te) bir masumun cinayet mahkemesi sıralarına oturması hayli güçtür.

Mahpus demek mahkûm demektir. Ceza hukukumuz sanık, müttehim ve mahkûmlar için nezaretler, tevkifhaneler ve ceza evleri ihdas etmiştir.

Hapis, hafif cezalar içindir. Küçük bir cünha karşılığıdır. Fakat ağır hapis, terhibi, — bazan da terzili — bir cezadır. Şu halde, bugün, suçlunun tedip ve terbiyesi prensibine dayanan bir ceza sistemi ileri sürenler, cezaları takdire değer bir isabetle dereceliyen bir ceza hukukunu altüst ediyorlar, bu suretle en ufak bir kabahati, ağır bir cinayet gibi şiddetle cezalandırmış olacaklardır.

Bu davada olduğu gibi büyük davaların bir çoğunda da, sanıklar hemen mevkuf olur, hâkim derhal tevkif müzekkeresi keser. Filhakika ekser hallerde, sanıklar ya firar halindedir, yahut ta lâhzada yakalanmaları lâzımdır.

Nitekim, yukarıda gördüğümüz gibi, (bu işde sadece icra vasıtası olan) polis ve adliye memurları, Esther'in ikametgâhına yıldırım hıziyle gelmişlerdi. Corentin'in adlî polisin kulağına fısıldadığı intikam âmilleri mevcut olmasaydı bile, yedi yüz elli bin franklık bir sirkat vukuuna dair Baron de Nucingen tarafından yapılmış bir ihbar vardı.

Jacques Collin'i taşıyan araba, dar ve karanlık bir geçit olan Saint Jean kemerine vasıl olurken, bir mania sürücüyü kemerin altında duraklamağa mecbur bıraktı. Bir gün önce Force tevkifhanesi müdürünü, doktor çağırmak lüzumuna inandıran o muhtezir çehresine rağmen sanığın gözleri, parmaklığın arasından iki şebçırağ gibi parıldıyordu. Jandarma, ve mübaşir «Müşteri» lerini görmek için dönmediklerinden, serbest olan alevli gözlerin ifade ettiği mâna o kadar açıktı ki, meselâ Mösyö Popinot gibi usta bir sorgu hâkimi, papas cübbesinin altında gizlenen kürek mahkûmunu hemen tanırdı.

Filhakika, araba Force kapısından çıktı çıkalı, Jacques Collin, geçtiği yerleri baştanbaşa tetkik ediyordu. Yürüyüşteki sürate rağmen, keskin bir bakışla, en üst katından zemin odalarına kadar evlerin her tarafını kavrıyordu. Son Horace (1) nasıl kılıciyle mücehhezse o da bir ümitle mücehhezdi, imdat bekliyordu.

---

(1) Corneille'in maruf trajedisinin kahramanı. İki kardeşi öldükten sonra tek başına kalan üçüncü Horace, kaçar gibi yapıp düşmanlarını ayırdıktan sonra birer birer öldürür.

Böyle bir emelin gerçekleşmesi, bu kürek Machiavel (2) inden başka her hangi bir insana o derece imkânsız görünürdü ki, o da, bütün mahkûmlar gibi mihanikî bir şekilde sürüklenip giderdi. Paris polis ve adliyesinin — bilhassa Lucien ve Jacques Collin gibi ihtilâttan menedilmiş — mevkufları içine fırlattığı durumda, hiç bir suçlu karşı koymağı aklından geçiremez. Bir mevkufun lâhzada karşılaştığı yalnızlığı tasavvur edemezsiniz. Onu tevkif eden jandarmalar, sorguya çeken komiser, hapse sevkedenler, hücresine götüren gardiyanlar, bir salata sepetine bindirmek için koluna geçenler, hülâsa yakalandığı andan itibaren etrafını kuşatan bütün mahlûklar, sağır, ve dilsizdirler, yahut ta gerek polise, gerekse hâkime tekrarlamak için söylediklerine kulak kesilirler.

Basit bir şekilde elde edilen mevkufla bütün dünya arasındaki bu mutlak ayrılış, — hele adam bu vaziyetle ilk defa karşılaşıyorsa — melekelerini baştanbaşa altüst eder, zekâsı tam mânasiyle perişan olur. Adliye, duvarların sessizliği ve ajanlarının bozulmaz hissizliği gibi yardımcılara malik olduğundan hâkimle suçlu arasındaki mübareze bir kat daha korkunçlaşır.

Maamafih, Jacques Collin, yahut Carlos Herrera (vaziyetin icaplarına göre, ona bu iki isimden birini vermek lâzımdır), polisin, hapishanenin, adliyenin işleyiş tarzını uzun zamandan beri biliyordu. Bunun için bu hile ve fesat heykeli, bir taraftan hâkimlere can çekişme komedisi oynarken, zekâsının kudretini ve aktörlükteki maharetini de, bir masum hayret ve apdallığı göstermekte kullanmıştı. Zaten gördüğümüz gibi Asie, o çok bilmiş Locuste, ona öldürücü bir hastalık ârazı yaratan hafif bir zehir vermişti. Böylece Mösyö Camusot'nun, polis komiserinin gayreti, Krallık Müddeiumumisinin heybetli faaliyeti, bu şiddetli nüzul karşısında boşa gitmişti.

Korkunç ihtilâçların pençesinde kıvranan sözde rahibi, tavan arasından indirdikleri zaman, Mösyö Camusot:

— Kendini zehirlemiş diye bağırmıştı.

Rahip Carlos'u merdivenlerden indirip, hâkimlerin ve jandarmaların toplu bir halde bulunduğu Esther'in odasına getirinceye kadar, dört jandarma bir hayli terlemişlerdi.

Krallık müddeiumumisi cevap vermişti:

---

(2) Machiavel: Floransalı büyük tarihçi ve devlet adamı. (1469-1527) Bu zatın adı asırlarca hile, riyakârlık, zalimlik gibi korkunç sıfatlara alem olmak talihsizliğine uğramıştır. Hakikatte — bir çok noktalarda İbni Haldunla karşılaşan — zorlu bir tarihçi ve hararetli bir vatanperverdir.

— Şayet mücrimse, yapabileceği en iyi şey de o idi.

Polis Komiseri:

— Hasta olduğuna inanıyor musunuz?

Diye sormuştu.

Polis daima her şeyden şüphe eder. O zaman bu üç hâkim, tahmin edeceğiniz gibi kulaktan kulağa fısıldaşmışlar, fakat Jacques Collin çehrelerinden konuşmalarının mevzuunu sezmiş, tevkif esnasında yapılan kısa istintakı imkânsız hale sokmak, hiç değilse tamamen kıymetsizlendirmek için bundan faydalanmış, Fransızca ile İspanyolcanın mânasız bir şekilde karıştığı saçma sapan cümleler mırıldanmıştı.

Bu komedi, önce La Force tevkifhanesinde de tam bir başarı kazanmıştı. Zira, vaktiyle Jacques Collin'i, Vaquer pansiyonunda tevkif etmiş olan, emniyet, şube müdürü Bibi Lupin, vazife ile taşraya yollanmıştı. Onun işlerine bakan ve halefi sayılan memur ise forsayı tanımıyordu.

Eski bir forsa olan; Bibi Lupin, Jacques Collin'in kürek arkadaşı ve şahsî düşmanıydı. Bu çekememezliğin menşei, Jacques Collin'in daima üstün çıktığı kavgalar ve Azrail atlatanın arkadaşları üzerindeki hâkimiyetiydi. Nihayet Jacques Collin, Paris'te on seneden beri, hürriyete kavuşan forsaların, reisi, müşaviri, mutemedi, binaenaleyh Bibi Lupin'in rakibiydi.

Demek sahte rahip, ihtilâttan menedildiği halde, sağ kolu Asie'nin zeki ve mutlak sadakatine güveniyordu. İhtimal sol pehlivanı Paccard'dan da yardım umuyor, işini bilen yamağının, çaldığı yedi yüz elli bin frangı sağlam yere sakladıktan sonra emrine koşacağını tahmin ediyordu. Yolda rastladığı her şeyi fevkalbeşer bir dikkatle süzmesinin hikmeti bu idi. Hem de garibi şu ki bu ümit tamamiyle gerçekleşecekti.

Saint Jean kemerinin iki heybetli duvarı, kış yaz, derenin zifoslarından hâsıl olan, altı ayak boyunda bir çamur manto ile örtülü idi.

Boyuna mekik dokuyan arabaların ve özel tâbiriyle — yük arabalarının çiftesinden korunabilmek için, o tarihte yolcuların tek sığınağı tekerleklerin porbasiyle ne zamandan beri delik deşik olan sınır taşlarıydı. Orada, çoğu defa bir taşçının arabası, dikkatsiz kimseleri ezip geçmişti. İşte uzun yıllar Paris'in bir çok mahalleleri hep bu halde idi. Bu kısa izahtan Saint Jean kemerinin ne kadar dar olduğu ve nasıl kolayca kapanabileceği anlaşılır.

Seyyar bir satıcı karı Martroi yolundan, elma dolu çek çeğini ite ite gelirken, Grève meydanından zuhur eden bir kira arabası, üçüncü bir arabanın da ortaya çıkmasiyle, yolu kapatıyordu.

O zaman yolcular ürküyor, kendilerini arabanın köhne dingillerinden koruyacak bir sınır taşı ariyarak kaçışıyorlardı. Bu dingiller öyle uzundu ki kısıltılmaları için kanunlar isdarı lâzım geldi. Şimdi de salata sepeti oraya vardığı zaman, kemeri, meyveci dükkânlarının bolluğuna rağmen, örneğine Paris'te hâlâ rastlanan o garip çerçi kadınlardan biri tutmuştu. Bu kadın öyle su katılmamış bir sokak satıcısıydı ki — bu müessese mevcut olsa da — bir belediye çavuşu görse, şom yüzünden cinayet aktığı halde, ondan izin tezkeresi falan sormadan dolaşmasına müsaade ederdi. Başında paçavrası çıkmış dört köşe bir pamuk mendil sarılıydı. Bu yemeninin altından domuz kılına benziyen saçlarının isyankâr fitilleri kabarıyordu. Kırmızı ve kırışık boynu dehşet veriyor, toz, güneş ve çamurla meşinleşen cildini, atkı tamamen örtemiyordu. Robu delik deşik bir yorganı andırıyordu. Ya göğüslüğü? Hani bir yakı bile bu derece kirli olamazdı. Bu seyyar ve iğrenç paçavra, her halde, on adım öteden, nazik adamların burunlarını tahriş ederdi. Elleri bin bir mahsul devşirmişti, bu kadın ya bir Alman saba (1) sından dönüyor, ya bir dilenciler tevkifhanesinden çıkıyordu.

Fakat, gözlerinin mıknatıs hüzmeleriyle, Jacques Collin'inkiler birleşince, bakışlarında pırıldayan pervasız zekâ, ve derin hayatiyet, hayrete lâyıktı.

Sürücü boğuk bir sesle bağırdı:

— Savulsana be cadı karı...

— Dur ezeceksin beni, mezarcı yamağı, senin malın benimkini değmez.

Yol vermek için iki sınır taşının arasına yerleşmeğe çalışan çerçi kadın tasarısını tatbike kâfi gelecek bir zaman yolu tuttu.

Suç ortağını lâhzada tanıyan Jacques Collin; içinden:

«Oh ne âlâ.. dedi. İşte Asie, işler yolunda..»

Sürücü Asie ile ağız dalaşına devam ediyor, Montroi sokağında arabalar birikiyordu. İhtiyar Asie, İllunois'ların lehçesine benziyen ve kelimeleri ancak Paris'lilerin sökebileceği çığlıklar haline getiren, o satıcı kadınlara hâs makamla:

— Ahé, precaire fermati. Souni là Vedrem.. diye bağırdı. Sokağın gürültü patırtısı, kümelenen arabacıların hay ve huyu ara-

(1) Sabbat: Orta çağ inançlarına göre, sihirbazlar gece şeytanın emrinde toplanır, hem yapacakları mel'anetleri kararlaştırır, hem de en iğrenç hareketlerde bulunurlardı. Sabbat'ya gittiklerinden şüphe edilenleri bekliyen ceza: Korkunç işkencelerden sonra eziyetli bir ölümdü.

Walter Scott'un romanlarında bu caniyane itikadın tüyler ürpertici neticelerine rastlarız.

sında bu vahşi çığlığa kimse dikkat etmemişti. Hattâ satıcı karının ağzından çıkıp çıkmadığı dahi belli olmamıştı. Fakat, kendilerine mahsus bir argo olan İtalyanca ile provensal katışığı kelimeleri Jacques Collin açıkça anlamıştı. Bu korkunç cümlenin mânası şu idi:

— Zavallı yavrucuğun yakalandı. Amma ben etrafınızda pervane olacağım. Göreceksin beni.

Asie'yi tanıyınca, hariçle münasebetini devam ettirebileceğini uman Jacques Collin adliyeye karşı kazandığı zafetin sonsuz sevinci içinde idi. Fakat bu haber onda öyle korkunç bir tepki uyandırdı ki, başka her hangi biri olsa muhakkak ölürdü.

— Lucien tevkif edildi ha! diye söylendi. Az daha bayılıyordu. Hani ölüme mahkûm edilse de, temyiz istidası reddolunsa bu kadar sarsılmıyacaktı.

Şimdi iki salata sepeti, rıhtım boyunda yuvarlanırken onlar oraya yetişinceye kadar biz de hikâyemizin icabı Conciergerie hakkında biraz izahat verelim.

Bu tarihî isim, bu korkunç kelime ve onlardan daha korkunç olan Conciergerie, Fransanın, bilhassa Paris'in ihtilâllerine karışmıştır. Büyük canilerin bir çoğunu bağrına basmıştır. Paris'in binaları arasında en meşhuru olmasına mukabil, cemiyetin yüksek tabakasına mensup insanlar tarafından en az tanılanıdır. Fakat büyük önemine rağmen bu tarihî istitradı da salata sepetleri hakkındaki izahat gibi kısa keseceğiz.

Hangi Paris'li, payitahtta iki gün kalmış hangi yabancı veya taşralı vardır ki, bu kısa zaman zarfında, biber kutusuna benziyen üç kocaman kule ile çevrelenmiş bu kara ve yüksek duvarları farketmemiş olsun (1). Des Lunettes rıhtımının kasvetli ve esrarlı zineti. Bu rıhtım Change'da, köprünün aşağısında başlar, Pont Neuf'a kadar uzanır. Saint Barthélemy sinyalinin verildiği, dört köşeli saat kulesi, sarayı gösterir ve bu rıhtımın köşesini teşkil eder. Bu dört köşeli kule, bu enli ve mürtefi duvarlar, Paris'in şimale bakan bütün bina cepheleri gibi siyahımsı bir kefene bürünmüştür. Eskiden Polis Müdürlüğü, Parlman reislerinin konakları saraya bağlıydı. Muhasebat divanı vesair adlî müesseseler hep orada idi. Yani ihtilâlden önce, Adliye Sarayı

(1) Ancak Fransız arkeoloji tarihini ilgilendiren bu sahifelerde, okuyucuyu teferruata boğmamak için bir iki cümleyi feda ettik. Conciergerie'nin daha sonraki halini merak edenler, Victor Hugo'nun Choses Vues adlı eserine müracaat edebilirler: (Sahife: 106 134 Visite à la Conciergerie).

bugün ihdası arzu edilen yalnızlık (infirat) a o vakitler kavuşmuş bulunuyordu.

Bu kare, Saint Louis mahfazasının ihtiva ettiği en muhteşem mücevher olan Sainte Chapelle'in de aralarında bulunduğu bu evler ve binalar adası, Paris'in haremülehramı, mukaddes meydanıdır. Önceleri bu saha ilk kurulan şehri baştanbaşa kucaklıyordu.

Sainte Chapelle'le dört kulesi (saat kulesini de sayarsak) Merovingien hanedanından Valois'ların ilk evine kadar sarayın muhitini mükemmel bir şekilde tayin eder. Fakat bize göre, istihaleleri neticesi bu saray bilhassa Saint Louis devrini ifade eder.

Sarayı Parlamentoya terkeden ilk kral, Beşinci Charles oldu. O sırada Parlement yeni teşekkül etmiş bir müessese idi, kendisi Bastille'in himayesindeki meşhur Saint-Pol konağına yerleşti. Sonra, son Valois'ler zamanında krallık, Bastille'den, ilk Bastille'i olan Louvre'e taşındı. Kısaca saray ismini muhafaza eden, (hakikaten saraylar sarayı olduğunu göstermek için), Fransa krallarının ikametgâhı, Saint Louis'nin otağı tamamiyle Adliye Sarayının içindedir, onun mahzenlerini teşkil eder, zira Cathédrale gibi o da Seine nehrinde kurulmuştu. Amma öyle maharetle ki nehrin en yüksek dalgaları ancak ilk basamaklarını örtebilir. Saat rıhtımı, on asır deviren bu binaları yirmi ayak aşağıda bırakır. Arabalar bu üç kulenin muhkem sütunlarının başlıkları hizasından yürür, eskiden bu sütunların irtifaı da sarayın zarafetiyle hemâhenkmiş, suda şairane akisler' bırakırmış. Zira bugün de bu kuleler Paris'in en yüksek âbideleriyle rekabet edecek haldedir. Bu geniş merkezi, Panthéon fenerinin üstünden seyrettiğiniz zaman, bütün heybetli binalar içinde, size en muhteşem görünecek olan yine sarayla Sainte-Chapelle'dir. Büyük divanhanede dolaştığımız zaman üzerinde yürüdüğünüz bu krallar sarayı bir mimarî mucizesiydi.

Heyhat! Conciergerie, krallar sarayını istilâ etti. Eski san'atın üç ayrı cephesi olan, Bizans, Roman ve Gotik uslûplarını kaynaştıran on ikinci yüzyıl mimarlarının bu nefîs terkibini, zindanlar, hücreler, odalar, ışıksız ve havasız salonlara ayrılmış görmek yürekler acısı.

Halbuki, Fransanın ikinci devrine ait mimarî eserler tarihî bakımından Blois şatosu ne derece önemliyse, bu saray da Fransanın ilk devirlerine hâs mebani arasında ayni ehemmiyeti hâizdir. Blois'de, tek avlu içinde, Blois kontlarının, XII inci Louis'nin, Birinci François'nın, Gaston'un şatolarını seyredebileceğiniz gibi, Conciergerie'de de, ayni sur duvarları içinde, ilk soyların karakterini; Saint Chapelle'de, Saint Louis çağının mi-

marisini bulursunuz. Belediye Meclisi! Paris'in ve kralların beşiğini kurtarmak istiyorsanız mimarların yanına bir iki şair de katın; sonra bir iki yeni hapishane daha yaptırın..

Bugün, tufandan önceki bir hayvan gibi, Adliye Sarayının ve rıhtımın altına, Montmartre'ın alçıları içine gömülen bu dev bina, bir çok yaralarla muztariptir. Fakat bu cerihaların en büyüğü Conciergerie olmasıdır. Bu kelimenin mânasını anlıyorsunuz değil mi? Monarşinin ilk çağlarında, köylülerle burjuvalar şehrin veya senyörlerin kaza dairesine dahil bulunduklarından, yalnız büyük mücrimler, büyük ve küçük zeamet sahipleri krala getirilir ve Conciergerie'de muhafaza edilirdi. Bu kodaman suçlulardan yakalananların adedi pek az olduğundan Conciergerie, krallık adliyesinin ihtiyacına yetiyordu. Bugün, Conciergerie'nin bulunduğu yeri tayin etmek güçtür. Bununla beraber Saint Louis'nin mutfakları hâlâ mevcut olduğuna, ve şimdi fare kapanları (Souricière) denen mahalleri teşkil ettiğine göre, ilk Conciergerie'nin, 1825 ten önce, Parlmanın adlî Conciergerie'sinin bulunduğu yerde, yani kral avlularına çıkan büyük dış merdivenin sağında, kemerin altında olduğunu tahmin edebiliriz. 1825 e kadar, mahkûmlar, siyaset meydanına buradan gittiler. Fransa Kraliçesinden, Maréchale d'Ancre'a, Semblancy'den Malesharbes'e, Damien'den Danton'a, Derues'den Castaing'e kadar, bütün büyük mücrimler, bütün siyaset kurbanları buradan çıktılar.

1825 ten beri, Mösyö de Peyronnet'nin nazırlığı devrinde, sarayda büyük bir değişiklik yapıldı. Conciergerie'de tescil ve tuvalet merasiminin yapıldığı eski gişe kapatılarak, saat kulesiyle Montgomery kulesi arasına, iç avlulardan birine nakledildi. Böylece solda, fare kapanları, sağda gişe mevcuttur. Salata sepetleri bir hayli intizamsız olan bu avluya girer, orada kalabilir, dönebilirler. Kargaşalık anlarında, kemerin sağlam parmaklığı onları her hangi bir taarruza karşı muhafaza eder. Halbuki eskiden, o daracık yerde manevra imkânlarından mahrumdular.

Bugün müttehimlere ancak kâfi gelen Conciergerie, artık sanıkları ve mevkufları kabul etmiyor. (Jacques Collin ve Lucien gibi nadir istisnaları hesaba katmıyoruz). Oradaki bütün mahpuslar, cinayet mahkemesine çıkacak kimselerdir. Hâkimler, şaz olarak, cinayet mahkemesinin hükmüyle zaten haysiyetleri kâfi derecede kırılan yüksek tabakaya mensup mahpusların barınmasına da müsaade ediyorlar. Umumiyetle, salata sepetleri, gerek istintaka gidecek, gerekse cunha mahkemesine çıkacak mevkufları doğrudan doğruya fare kapanı (surisiyer) na boşaltır. Gişenin karşısında olan surisiyer'de, Saint Louis'nin mutfakların-

da açılan muayyen mikdarda hücreler mevcuttur. Tevkifhaneden getirilen mevkuflar, celsenin açılmasını, yahut sorgu hâkimlerinin gelmesini burada beklerler. «Fare kapanları» nın kuzeyinde rıhtım, doğusunda belediye zabıtası karakolu, batısında Conciergerie avlusu, güneyinde — henüz bir işe yaramıyan — muazzam ve kubbeli bir salon vardır. (Eski ziyafet salonu olacak.) Surisiyer'in üstünde, dahilî bir karakolhane uzanır. Vilâyet jandarmasının işgal ettiği bu karakolhanenin penceresi Conciergerie avlusuna müteveccihtir. Merdiven burada nihayet bulur.

Hüküm saati çalınca, mübaşirler gelip mevkufları çağırır, kaç mevkuf çıkacaksa, yukarıdan o mikdar da jandarma iner. Her jandarma bir mevkufun koluna girer, merdivenleri bu şekilde tırmanır, karakoldan geçer, sofalardan dolaşıp, meşhur Altıncı Şubenin inikat ettiği salona bitişik bir daireye varırlar. Burası cunha mahkemesinin içtima ve müzakeresine tahsis edilmiştir.

Conciergerie'den cinayet mahkemesine, cinayet mahkemesinden Conciergerie'ye gidip gelen müttehimler de ayni yolları çiğnerler.

Orada ilk defa olarak dolaşanlar, büyük divanhanede, Bidayet Mahkemesinin birinci şubesine ait kapı ile, Altıncı şubeye giden peron arasında, kapısız, her türlü mimarî tezyinattan mahrum bir methal, hakikaten çirkin dört köşe bir delik görürler. Hâkimler, avukatlar, bu sofalara ve karakolhaneye hep o antreden girerler.

Sorgu hâkimlerine mahsus bütün daireler, sarayın bu kısmında, muhtelif katlardadır. Buraya acaip merdivenlerden, sarayı tanımıyanların, hemen daima yollarını kaybettikleri çapraşık geçitlerden varılır. Bu dairelerden bazılarının pencereleri, rıhtıma, bir kısmininki Conciergerie avlusuna bakar; 1830 da Barillerie sokağına nazır olanlar da mevcuttu.

Böylece bir salata sepeti Conciergerie avlusunda sola dönerse, sursiyer'e mevkuflar getirdiği, sağa teveccüh ederse Conciergerie'ye müttehimler taşıdığı anlaşılır. Nitekim Jacques Collin'i taşıyan salata sepeti de, onu gişeye bırakmak için bu cihete doğruldu. Mücrimler veya ziyaretçiler, burada, birbirinden aşağı yukarı altı ayak mesafede dövme demirden iki parmaklık görürler. Birbirini müteakip açılan bu parmaklıklar arasında her şey öyle inceden inceye muayene edilir ki, ziyaret ruhsatnamesi alan kimseler, kilit anahtarda gıcırdamadan önce parmaklığın etrafındaki bu bölmeden geçerler. Hattâ sorgu hâkimleri ve müddeiumumiler bile hüviyetleri tesbit edilmeden geçe-

mezler. Şimdi bir de dışariyle irtibat veya firar imkânlarından bahsetmeğe kalkışın. Conciergerie müdürünün dudaklarında, en hayalperest romancının şüphelerini donduracak bir tebessüm belirir.

Maniaların, mahiyeti hakkında mahallinde hüküm verenler, harikulâdelikleri ne kadar severlerse sevsinler, bu engellerin her zaman, şimdiki gibi yenilmez olduğunu kabul edeceklerdir. Duvarların ve kubbelerin sağlamlığını hiç bir tâbir ifade edemez, görmek lâzım. Her ne kadar avludaki kaldırım, rıhtımdakinden daha aşağı seviyede ise de, muhkem duvarları nefis sütunlarla süslü ve Montgomery kulesiyle köşeli, geniş ve kubbeli salona varmak için, gişeyi geçtikten sonra daha bir çok basamaklardan inmek icap eder. Bugün bu kısım Conciergerie müdürünün dairesini, gişecilere, sürveyyanlara veya gardiyanlara dörtuvar vazifesi gören gümüş kuleyi muhtevidir. Bu memurların adedi tahmin edeceğiniz kadar kabarık değildir (yirmi kişidirler.) Yatakhaneleri ve yatak takımları Pistol denilen yerlerdekinden farksızdır. Eskiden mahpuslar böyle bir yer tutmak için haftada bir pistol (on bir franklık altın sikke) verirlermiş, her halde bu pistol ismi oradan gelmiş olacak. Buraların çıplaklığı, servetsiz büyük adamların Paris'te ilk oturdukları soğuk tavan aralarını hatırlatır.

Solda, bu geniş methal odasında Conciergerie kalemi vardır. Burası, camlarla kuşatılı bir nevi bürodur. Müdürle kâtibi ve kayıt defterleri buradadır. Sanık ve müttehim orada kayde geçer, üstleri aranır, eşkâl ve hüviyetleri tesbit edilir. Yatacak yer meselesi orada halledilir. Maznunun kesesine bağlı bir iştir bu. Bu odanın gişesi karşısında camlı bir kapı görünür ki, konuşma salonuna aittir. Akrabalar ve avukatlar müttehimlerle tahtadan çifte parmaklık arkasından görüşürler. Bu mükâleme odasına hapishane avlusundan aydınlık girer. Bu avlu müttehimlerin, muayyen saatlerde hava almağa çıktıkları dahili bir gezinti mahallidir.

İki gişeden sızan bulanık bir ışıkla aydınlanan bu büyük salon (zira avluya açılan tek pencereyi tamamen evrak dolabı kapamıştır) muhayyelemizde önceden canlanan hayallere alabildiğine uygun bir atmosfer ve losluk arzeder. Gümüş kule ve Montgomery kulesine müvazi olarak konuşma odasının etrafını kuşatan ve kraliçenin Madam Elisabeth'in zindanlarına, ihtilâttan men hücrelerine kadar uzanan, o esrarengiz, kubbeli ve loş lâhitler buraya bir kat daha dehşet verir. Bu yontma taştan

(Dédal (1)) krallığın şehir âyinlerine şahit olduktan sonra, Adliye Sarayının mahzeni haline gelmiştir.

Tuvalet işi, 1825 ten 1832 ye kadar bu geniş salonda, havayı ısıtan kocaman bir soba ile, öndeki parmaklık arasında yapılıyordu. İnsan, son bakışların temas ve ifşalariyle dolu döşemelerden, geçerken, bugün bile ürperiyor.

Can çekişen rahip, o iğrenç arabadan çıkabilmek için iki jandarmanın yardımına muhtaç oldu. Jandarmaların her biri bir koluna geçerek onu kaldırdılar, ve baygın gibi, kaleme kadar götürdüler. Bu şekilde sürüklenen muhtezir, haçtan inen İsa gibi gözlerini göğe kaldırıyordu. Hiç bir tabloda İsanın çehresi sahte İspanyolunki kadar, cansız, ve perişan değildi, son nefesini vereceğe benziyordu. Kalem odasında oturunca, tevkif edileli beri her önüne çıkana söylediği sözleri bitkin bir sesle tekrarladı:

— Beni, ekselâns İspanya büyük elçisi tanır.

Müdür:

— Bunu sorgu hâkimi beye söyleyiniz, dedi.

Jacques Collin, içini çekerek cevap verdi:

— Aman Yarabbi.. bir dua kitabı bulamıyacak mıyım? Doktor getirmemekte ne zamana kadar ısrar edilecek? İki saatlik ömrüm yok..

Carlos Herrera'nın ihtilâttan menedilmesi gerekiyordu. Onun için pistoldan yani adaletin müsaade ettiği tek konforla mücehhez odalardan faydalanmak isteyip istemediğini sormak beyhude idi. Bu odalar, tevkifhane avlusunun ucundadırlar. (İleride bahsedeceğiz.) Mübaşirler, kayıt formalitesini elbirliğiyle ve soğuk bir tavırla tamamladılar.

Jacques Collin, kötü bir Fransızca ile:

— Müdür Bey, dedi. Ölüm halindeyim, görüyorsunuz. Mümkünse, hemen şu hâkim beye söyleyin.. gelir gelmez huzuruna çıkmak istiyorum. Bir mücrimin en fazla çekinmesi gereken bu karşılaşmayı ben bir lûtuf olarak niyaz etmekteyim Zira çektiğim acılar tahammülümü aşıyor, onunla görüşür görüşmez bu işde bir yanlışlık olduğu meydana çıkacak.

Umumî kaide: Mücrimlerin hepsi de yanlışlıktan bahsederler. Kürek zindanlarına gidin, mahkûmları sorguya çekin, he-

(1) Dédale: Minautore'un hapsedildiği Girit labirentini inşa eden Yunan mimarı. Minautore, kral Minos'un emri üzerine buraya oğlu Icare'le beraber girdi. Sonra mumdan ve kuş tüyünden kanatlar imal ederek kaçtı.

Dédale: İçinden çıkılamıyan çapraşık ve dolambaçlı yer, Labiren, Arap saçı gibi karma karışık şey.

men hepsi de adlî bir hatanın kurbanıdırlar. Binaenaleyh bu iddia, sanıklar, müttehimler veya mahkûmlarla temas halinde bulunan herkesi hafifçe gülümsetir.

Müdür:

— Sorgu hâkimine, talebinizden bahsedebilirim.. dedi.

İspanyol gözlerini göğe kaldırarak mırıldandı.

— Allah sizden razı olsun mösyö..

Kayıt muamelesi yapılır yapılmaz, Carlos Herrera'nın her koluna bir belediye jandarması geçti. Müdür maznunun barınacağı hücreyi bir sürveyyan'a haber verdi. Sürveyyan (bekçi) arkadan, onlar önden yeraltı dehlizlerinden geçip bir odaya vardılar. Burası — bazı insaniyetperverlerin iddialarına rağmen — pek sıhhiydi. Fakat hariçle bir irtibat tesisine imkân vermiyecek şekilde idi.

O gözden kaybolunca, sürveyyanlar, cezaevi müdürü, kâtibi, hattâ mübaşir, birbirinden fikir sorar gibi bakıştılar. Bütün çehrelerden şüphe akıyordu. Fakat sonra, öteki sanığın karşısında seyirciler, tekrar, alâkasızlık edası altında gizlenen mutat kararsızlığa döndüler. Olağanüstü hâdiseler müstesna, Conciergerie memurları öyle pek meraklı insanlar değildir. Müşteriler bir berber için ne ifade ederse, mücrimler de onların nazarında ayni şeydir. Nitekim, muhayyileyi ürküten bütün formalite işleri şıpşak tamamlanıverir, hem de bir bankerin yanında bir para işi gördürmekten daha kollay ve çoğu defa daha nazikâne şekilde. Lucien perişan bir suçlu çehresi arzetti. Kendini koyuveriyor, bir makine gibi hareket ediyordu. Şair Fontainebleau'dan beri, mahvolduğunu düşünüyor, içinden «Ceza saati çaldı» diyordu. Solgun ve bitkin bir halde idi. Kendi yokken Esther'in evinde olup bitenleri bilmiyordu. Bildiği bir şey varsa o da bir kürek kaçkınının samimî dostu bulunduğuydu. Bu onun ölümden daha korkunç felâketler yormasına kâfi bir vaziyetti. Zihninde yalnız bir tasarı doğuyordu: İntihar.

Meşakkatli bir rüyanın fantazileri gibi bulanık bir şekilde hissettiği mezelletlerden ne pahasına olursa olsun kurtulmak istiyordu.

İki maznunun en tehlikelisi olan Jacques Collin yontma taştan bir hücreye tıkıldı. Burası küçük iç avlulardan birinden ışık alıyordu, ve baş müddeiumumî dairesinin bulunduğu cenahta idi. Bu küçük avlu kadınlar tevkifhanesinin teneffüshanesi makamındadır. Lucien de ayni yollardan getirildi. Sorgu hâkiminin emirleri mucibince müdür ona karşı hürmetkâr davrandı. Şairi Pistollara bitişik bir hücreye koydular.

Umumiyetle, adliye ile hiç bir alış verişi olmıyan insanlar,

ihtilâttan men hakkında pek karanlık tasavvurlara sahiptirler. Onların nazarında adlî ceza fikri eski zamandaki işkenceler, hapishanelerin gayri sıhhiliği, gözyaşları sızan soğuk duvarlar, zindancıların kabalığı, gıdaların kötülüğü hakkındaki köhne tasavvurlarla kaynaşır. Fakat bu mübalâğalara, yalnız tiyatrolarda rastlanır. Hâkimler, avukatlar, tecessüs eseri hapishaneleri ziyaret edenler veyahut tetkike gelenler böyle bir düşünceye gülümser. Filhakika uzun zaman, bu korkunç hal devam etmiştir. Eski Parlman devrinde 13 ve 14 üncü Louis'nin hüküm sürdüğü asırda, müttehimlerin karma karışık bir şekilde, eski gişenin altındaki zemin katına atıldıkları muhakkaktır. 89 ihtilâlinin suçlarından biri de hapishaneler olmuştur. Kadîm kanunî muameleler hakkında derin bir dehşet duymak için kraliçe ile Madam Elisabethe'in zindanlarını görmek kâfidir. Gerçi insaniyetperverlik cemiyete sayısız kötülükler yapmıştır. Fakat fertler hakkında da, bir parça hayırlı olduğu inkâr edilemez.

Napoléon'a borçlu olduğumuz bu ceza kanunu, (bazı noktalarda ıslahı müstacel bir zaruret olan medenî kanunumuzdan çok) pek kısa süren imparatorluk devrinin en büyük eserlerinden biri olarak kalacaktır. Bu yeni ceza hukuku bütün bir ıstıraplar gayyasının kapanışıdır. Binaenaleyh adaletin eline düşünce, yüksek sınıflara mensup insanların içinde bocaladıkları korkunç manevî işkenceler bertaraf, bu kanunun tatbikatı basit ve mülâyimdir. Üstelik böyle bir netice hiç te beklenilmediğinden yapacağı tesir bir kat daha büyüktür. Şüphesiz ki maznun ve mevkuf kendi evlerindeki konforla karşılaşmazlar, fakat Paris ceza evlerinde zarurî olan her şey mevcuttur. Zaten zihni saran düşüncelerin ağırlık ve acılığı karşısında hayatın ikinci derecedeki ihtiyaçları mutat mânalarını kaybederler. Acı çeken, hiç bir zaman vücut değildir. Dimağ öyle heyecanlı bir haldedir ki (mevcut olsa da) her nevi rahatsızlığa, kabalığa kolayca tahammül edilir. Şurasını da kabul etmek lâzımdır ki, bilhassa Paris'te masum çabucak hürriyetine kavuşur.

Lucien hücresine girince gördü ki burası Paris'te Otel Cluny'de işgal ettiği odanın hemen, hemen tıpkısıdır. Kartiye Latin'in pek fakir otellerindeki karyolalara benziyen bir yatak, saman doldurulmuş sandalyeler, bir masa, bir kaç ev eşyası... Odanın mobilyesi bunlardan ibaretti. Ahlâkları mülâyim ve suçları sahtekârlık, iflâs gibi emniyet verici cinsten olduğu zaman ekseriya buralara iki müttehim yerleştirilir. Pek masum olan hareket noktasiyle, bayağılık ve alçaklığın son kademesi olan şimdiki durumu arasındaki benzerlik şairin hayalinde canlandı. Bedbaht genç hüngür, hüngür ağlamağa başladı, tam dört saat göz

yaşı döktü. Görünüşte taştan bir çehre kadar hissizdi. Fakat bütün yıkılan ümitlerinin acısını çekiyordu. Gururu parçalanmış, bütün benliği ezilmişti. Bu darbe ikbal düşkünü, âşık, mes'ut, dandy, Paris'li, şair, şehvetperest, imtiyazlı Lucien'i, bütün bu çeşitli hüviyetleri içinde yaralamıştı. (1) İcare'inkine benziyen bu sukutta bütün varlığı zedelenmişti.

Carlos Herrera'ya gelince: Hücresinde yalnız kalınca nebatat bahçesindeki beyaz ayı gibi, şöyle bir dolaştı, kapıyı inceden inceye tetkik etti. (2) Jüda müstesna, başka hiç bir delik bulunmadığına emin oldu. Duvarları yokladı, ağzından hafif bir ışık sızan baca deliğine baktı ve kendi kendine «emniyetteyim» diye söylendi, gidip bir köşeye oturdu. Bu şekilde parmaklıklı judadan bakan sürveyyan onu göremezdi. Sonra perukasını çıkardı ve dibini döşeyen bir kâğıdı sür'atle ayırdı. Kâğıdın başa gelen tarafı o kadar yağlı idi ki perukanın derisi zannedilirdi. Bibi Lupin bile İspanyolun Jacques Collin olup olmadığını anlamak için perukayı çıkarmağa kalksa orada bir kâğıt bulunacağı aklına gelmezdi. Kâğıdın öbür tarafı bir kaç satır yazılacak kadar beyaz ve temiz idi. Onu perukadan söküp ayırmak güç ve ince işti. Buna iki saat kâfi gelmezdi. Fakat rahip bir gün önce Force tevkifhanesinde yarım gününü bu uğurda harcamıştı. Maznun bu kıymetli kâğıdı dört, beş satır genişliğinde bir bant elde edecek şekilde parçaladı. Bu bandı da bir çok parçalara böldü. Perukanın arkasını hafifçe zamkladı ve bu ihtiyat kâğıdı o garip depoya yerleştirdi. Saçlarının arasından iğne kadar ince bir kurşun kalem çıkardı. İsviçre mamulâtı olan bu kalemler henüz yeni icat edilmişti. Collin onu saçlarına çirişle tutturmuştu. Kalemden yazabilecek kadar uzun ve kulağının içinde saklıyabilecek kadar kısa bir parça kopardı. Bu hazırlıklar maymun kadar becerikli olan eski forsalara hâs bir sür'at ve emniyetle icra edildikten sonra Jacques Collin yatağının ucuna oturdu ve Asie'ye vereceği talimatı düşündü. Bu kadının zekâsına o derece güveniyordu ki onu yolunda bulacağından emindi. Kendi kendine: «Kısa süren sorgum esnasında Fransızcayı fena konuşan sefarete aidiyetini iddia eden diplomatik imtiyazları öne süren, so-

(1) İcare: Dédale'in oğlu, babasiyle beraber Kıbrıs adasındaki Labirentten kaçarken, güneşe fazla yaklaştığı için, mumla birbirine yapıştırdığı kuş tüyünden kanatlar ayrılmış, ve Egée denizine (İcare denizi) yuvarlanmıştır. Geniş ve mübalâgalı projelerin ve dizgin tanımaz ihtirasların kurbanı olanlar Icare'a benzetilir.

(2) Judas: İçeride olup bitenleri görmek için, bir kapıda veya döşemede açılan küçük delik.

rulan suallerden hiç bir şey anlamıyan bir İspanyol tavrı takındım. Bütün bunları zaaflar, fasılalar, ah ve vahlar, sözün kısası, can çekişen bir adamın bütün tavırlariyle tamamladım. Bu sahada kalalım, evrakım usule uygundur. Asie ile ben pek âlâ Mösyö Camisot'nun hakkından geliriz. Herif pek kuvvetli değil. Demek Lucien'i düşünmeliyim. Onu mânen desteklemek ne pahasına olursa olsun bu çocukcağızı tenvir etmek bir hareket plânı çizmek lâzım. Yoksa kendini de ele verir, beni de, her şeyi de berbat eder. Sorguya çekilmeden önce rolünü ezberlemesi gerek. Sonra rahip olduğumu tasdik edecek şahitlere ihtiyacım var!» diyordu.

Şu esnada mukadderatı Seine Bidayet Mahkemesi sorgu hâkimi Mösyö Camisot'nun elinde olan iki maznunun maddî ve manevî durumu bu merkezde idi. Sorgu hâkimi, ceza kanununun tayin ettiği müddet zarfında hâkimi mutlaktı. Conciergerie papazının, doktorunun, veya her hangi bir kimsenin onlarla münasebette bulunmasına yalnız o müsaade edebilirdi.

Hiç bir beşerî kudret, ne kral, ne başvekil, ne adliye nazırı bir sorgu hâkimi üzerinde tesir icra edemez... Onu durdurmak ta kimsenin haddi değildir, ona kumanda etmek te! İnsaniyetçi filosoflarla, gazetecilerin, mütemadiyen bütün içtimaî otoriteleri zayıflatmağa çalıştıkları şu devirde kanunlarımızın sorgu hâkimlerine verdiği hak korkunç hücumlara hedef teşkil etmiştir. Bu salâhiyetlerin beşerî oluşu onları hemen hemen haklı da gösteriyor. Maamafih her aklı başında insan için, bu kudretin bütünlüğünü muhafaza etmesi icap eder. Kefalete geniş ölçüde yer vermek suretiyle onun faaliyeti tahfif edilebilir. Fakat jürinin anlayışsızlığı va zaafı yüzünden zaten bir hayli sarsılan cemiyet bütün ceza hukukumuzun dayandığı bu sütunun kırılışiyle, çöküş tehlikesine maruz kalabilir. Hükümden önce hapis, sosyal tehlikesi, azametiyle denk olan, korkunç ve zarurî vasıtalardan biridir. Esasen hâkimlere güvensizlik, içtimaî inhilâlin başlangıcıdır. Müesseseyi yıkınız, tekrar yeni temeller üzerine kurunuz... İhtilâlden önceki devirlerde olduğu gibi, hâkimlerden büyük bir servet garantisi isteyiniz. Fakat inanınız onlara! Adliyeyi, cemiyetin timsali yaptıktan sonra, onun manevî şahsında cemiyete hakaret etmeyiniz. Bugün bir memur gibi maaş alan ve umumiyetle fakir olan hâkim, eski devirlerdeki vakarını kendisine eşit yapılanların bir türlü çekemedikleri bir kurumla değiştirmiştir. Zira kurum temeli olmıyan vakardır. Bugünkü müessesenin çürüklüğü oradan gelir. Fransa on kaza dairesine ayrılmış olsaydı, hâkimlerden büyük servetler istiyerek müesseseyi yükseltebilirdik. Fakat 26 kaza dairesi için buna imkân yoktur. Sorgu hâki-

mine tevdi edilen salâhiyetin tatbikatında arzu edilebilecek tek ıslahat, tevkifhanenin yeniden düzeltilişidir. Paris'te tevkif evleri halkın maznunlar hakkındaki düşüncelerini derinden, derine değiştirecek şekilde kurulmalı, döşenmeli, ve hazırlanmalıdır. Kanun iyidir, zaruridir. Fakat tatbiki fenadır. Halk kanunları tatbik şekillerine göre hükümlendirir. Fransa'da efkârıumumiye izahı imkânsız bir tenakuzla maznunları mahkûm eder. Müttehimlere itibar gösterir. İhtimal Fransızların zekâsı tam mânasiyle tenkitçi ve itirazcıdır da ondan. Paris halkının bu rabıtasızlığı bu dramın felâketle neticelenmesi üzerinde müessir olan âmillerden biri olmuştur. Hem de görüleceği gibi, en kudretli âmillerden biri... Bir sorgu hâkiminin dairesinde cereyan eden korkunç sahnelerin esrarına erebilmek, mücadelelerinin mevzuu, maznunların gizlediği sırrı, hapishaneler argosunda yerinde olarak «Meraklı» diye isimlendirilen hâkimin tecessüsünden saklamak olan iki hasım tarafın karşılıklı vaziyetlerini iyice anlıyabilmek için unutmamalıdır ki, ihtilâttan menedilen maznunlar, halkı teşkil eden muhtelif tabakaların neler söylediklerinden, polisin, adliyenin bildiklerinden, gazetelerin cinayet hakkında neşrettikleri ufak, tefek malûmattan tamamen habersizdirler.

Bunun içindir ki, maznunlara (Jacques Collin'in Asie'den edindiği malûmat ayarında) bir haber vermek, boğulan bir adama ip uzatmak gibi bir şeydir. Bu sayede, sorgu hâkiminin kurduğu bir plânın suya düştüğünü göreceğiz, halbuki forsa vak'adan haberdar edilmeseydi hiç şüphesiz hapı yutardı. Bu terimleri bir defa tarif ettikten sonra, en güç heyecan duyanlar bile bu üç dehşet âmilinin tesirlerinden ürkecektirler: Tevkif, sükût, nedamet.

Dairei krali kapıcılarından birinin damadı olan Mösyö Camusot da (maruf bir adam olduğu için karabet ve mevkiini tafsile lüzum görmiyoruz), şu anda kendisine tevdi edilen sorgu işinde, aşağı yukarı Carlo Herrera kadar endişe içinde idi.

Bir eyalet mahkemesinde reisken, kocası veliahtın arkadaşı, hassa ordusunda bir süvari alayı komutanı ve kralın gözdesi bulunan, kendisi de sultan hanımın göz bebeği olan meşhur düşes de Maufrigneuse'un himayesiyle, oradan kurtarılmış, Paris'e adliyenin en fazla rağbet gören makamlarından birine getirtilmişti. Alencon'lu bir bankerin genç Kont d'Estrignon aleyhinde ikame ettiği bir davada düşese pek küçük bir iyilikte bulunmuştu. Fakat bu düşes için çok mühim bir hizmetti. (Bak: Taşra hayatından sahneler: Le Cabinet des Antiques). Bu sayede basit bir taşra hâkimi iken, reisliğe yükselmiş, oradan da alınarak Paris'e sorgu hâkimi tayin edilmişti. Bir buçuk yıldan beri, krallığın en

önemli mahkemesinde yargıçlık ediyordu. Bu müddet zarfında, düşes de Maufrigneuse'un tavsiyesiyle, düşes kadar nüfuzlu bir hanımefendinin Markiz d'Espard'ın emellerine hizmet etmiş, fakat muvaffak olamamıştı. (Bak: L'interdiction) Bu sahnenin başlangıcında gördüğümüz gibi, Lucien, kocasını hacir altına aldırmak istiyen, Markiz d'Espard'dan öc almak için hâdisenin iç yüzünü baş müddeiumumiyle, Kont de Serisy'ye ikna edeceği şekilde anlatmıştı. Bu iki yüksek rical, Markiz d'Espard'ın dostlariyle elele verince, kadın mahkemenin tekdirinden, ancak kocasının âlicenaplığı sayesinde kurtulabilmişti. Bir gün önce Lucien'in tevkif edildiğini duyan Markiz d'Espard, kaln biraderi Şövalye d'Espard'ı, Madam Camusot'lara yollamış, madam Camusot, hemen ünlü Markizi ziyarete gitmişti. Yemek zamanı, eve dönen bayan, kocasını, yatak odasında bir tarafa çekerek, kulağına:

— Şu Lucien de Rubempré çapkınını, cinayet mahkemesine gönderebilir, hele mahkûm da ettirebilirsen İstinaf Mahkemesi (1) ne âza oldun gitti. diye fısıldadı.

— Nasıl?

— Madam. d'Espard bu zavallı delikanlının kellesi uçsun istiyor. Güzel bir kadının kindarlığını dinlerken içim ürperdi.

Camusot karısına:

— Mahkeme işlerine karışma sen! diye cevap verdi.

— Ben mi karışmıyayım... Biri bizi dinlese ne konuştuğumuzun farkına dahi varmaz. Şimdi sen bana karşı ne kadar müraice hareket ediyorsan, Markizle ben de birbirimize karşı ayni nefis komediyi oynadık. Davasında gösterdiğin nezaket ve yardıma teşekkür etmek istiyordu. Muvaffakıyetsizliğe rağmen sana minnettar kaldığını söyledi. Kanunun size bahşettiği korkunç salâhiyetten bahsetti: «Bir adamı darağacına yollamak, korkunç şey, amma bu genç hak etmiş.. ve saire ve saire..» Kuzini Madam de Châtelet tarafından Paris'e getirilen bu kadar güzel bir gencin, böyle fena yollara sapmasına esef etti. «İşte Coralie gibi Esther gibi fena kadınlar, iğrenç kazançlarını bölüşecek kadar kaşerlenmiş gençleri bu hale getirir.» buyurdu. Sonra şefkat hakkında, din hakkında nefis nutuklar sıraladı. Madam de Châtelet ona Lucien'in az daha annesiyle babasını öldüreceğini, bunun için ölüme bin kere müstahak olduğunu söylemiş. Sonra İstinaf Mahkemesinde münhal bir yer olduğundan, Adliye Vekilini tanıdığından bahsetti. Nihayet sözlerini: «Tam kocanızın kendini gösterebileceği bir fırsat» diye bitirdi. İşte bu kadar.

(1) Cour royale: Mahkemei kralidir. İştinaf diye çevirdik.

Camusot:

— Biz vazifemizi yapmak suretiyle kendimizi her gün gösteriyoruz.. dedi.

Madam Camusot:

— Aferin! Her yerde, karının yanında bile hâkim kalabildiğine göre istikbalin parlak. Ne yalan söyliyeyim, budala sanmıştım seni. Şimdi takdir ediyorum.

Yargıcın dudaklarında, yargıçlara has bir tebessüm belirdi; dansözlerin gülüşü nasıl yalnız kendilerine mahsussa, hâkimlerin tebessümü de öyledir.

Fam döşambr:

— Girebilir miyim madam? diye seslendi.

Hanımı:

— Ne istiyorsun? diye sordu.

— Siz yokken düşes de Maufrigneuse'un baş hizmetçisi geldi. Hanımı, hemen Cadignan konağına gelmenizi rica ediyormuş.

Kendisini getiren arabacının kirasını almak için beklediğini hatırlayan hâkimin karısı:

— Yemeği geciktirin! emrini verdi.

Tekrar şapkasını giydi, arabaya atladı.. yirmi dakika sonra Cadignan konağında idi. Madam Camusot'yu küçük antrelerden içeri aldılar. On dakika kadar düşesin yatak odasına bitişik bir budvarda bekledi. Nihayet düşes göründü. Madam de Maufrigneuse saraya davetli olduğundan ve az sonra Saint Clooud'a gideceğinden, pür ihtişamdı.

— Yavrucuğum.. aramızda öyle uzun lâkırdılara ihtiyaç yok.

— Evet Madam La düşes.

— Lucien de Rubempré tevkif edildi. Davaya kocanız bakıyor. Bu zavallı çocuğun masumiyetine ben kefilim, yirmi dört saat geçmeden serbest bırakılsın. Mesele bu kadar değil. Yarın, biri Lucien'i hapishanesinde gizlice görmek istiyor Kocanız isterse, kendini göstermemek şartiyle hazır bulunabilir. Ben, bana hizmet edenlere sadıkımdır, biliyorsunuz. Kral az sonra zuhuru muhtemel ağır şartlar içinde hâkimlerinden büyük gayret ve cesaret umuyor, kocanızı ileriye süreceğim, hayatı pahasına da olsa krallığa bağlı bir adam olarak tavsiye edeceğim onu. Camusot'muz evvelâ İstinaf âzası, sonra da reisi olacak. Hadi Allahaısmarladık. Beni bekliyorlar, mazur görürsünüz değil mi? Bu meselede yalnız baş müddeiumumiyi minnettar bırakmakla kalmıyorsunuz, (tabiî o arzusunu izhar edemez), ayni zamanda helâk olan bir kadının, Madam de Sérisy'nin hayatını da kurtarmış oluyorsunuz. Demek ki bir hayli arkanız olacak. Hadi, size

ne kadar güvendiğimi görüyorsunuz.. söylememe lüzum yok değil mi?

Parmağını dudaklarına götürdükten sonra kayboldu.

Hâkimin karısı arabasına binerken kendi kendine: «Markiz d'Espard'ın Lucien'i darağacında görmek istediğini bir türlü söyliyemedim ona, eyvah..» diyordu.

Öyle telâşlı bir halde eve döndü ki, hâkim onu görünce:

— Nen var? Amélie? diye sordu.

— İki ateş arasında kaldık.

Kadın, fanı döşambının kapıdan dinlemesinden öyle çekiniyordu ki, düşesle konuştuklarını kocasının kulağına fısıldadı. Sözünü bitirirken:

— Bu kadınlardan hangisi daha nüfuzlu? dedi. Markiz az kaldı, kocasını hacir altına aldırmak için açtığı ahmakça davada senin başını belâya sokuyordu. Halbuki, her şeyimizi düşese borçluyuz. Biri bana müphem vaitlerde bulundu. Oysa ki öteki ap açık «önce İstinaf âzası, sonra da reis olacaksınız» dedi. Allah korusun, sana öğüt vermek haddim değil, ben hiç bir zaman mahkeme işlerine burun sokmam. Amma sana saray'da dönüp dolaşanları anlatmam da lâzım.

— Bilmezsin Amélie, bu sabah Polis Müdürü bana ne yolladı. Hem de kiminle? Krallık Emniyet Umum Müdürlüğünün en önemli memurlarından birile... Siyaset sahasının Bibi Lupin'iyle.. adam bana bu davada devletin gizli menfaatleri bahis mevzuu olduğunu söyledi. Hadi yemeğimizi yiyelim de, Variétés'ye gidelim. Bu gece, mesai odamın sessizliği içinde bütün bunları konuşuruz. Zira zekâna ihtiyacım olacak, ihtimal ki hâkim zekâsı yetmiyecek bu işe..

Hâkimlerin onda dokuzu, böyle hallerde, kadının kocası üzerinde tesir yapabileceğini inkâr edeceklerdir. İhtimal ki bu içtimaî istisnalardan biridir. Böyle bir nüfuzun ârızî olması, mevcut olmamasını icap ettirmez. Bilhassa Paris'te, yani en güzide hâkimlerin toplandığı yerde, yargıç ta rahip gibidir. Mahkeme işlerinden nadiren bahseder, (hüküm verilmiş bitmişse o başka)... Hâkim karıları daima hiç bir şey bilmiyor görünürler. Zaten hepsi de bilir ki, her hangi bir sırdan malûmatları olduğunu sezdirmek kocalarının zararınadır. Bununla beraber, şu veya bu şekilde hareket etmenin terfi meselesinde müessir olacağı büyük fırsatlarda, bir çok kadınlar da Amélie gibi, kocalarının müzakere ve kararlarında hazır bulunmuşlardır. Nihayet, daima meçhul kaldıkları için inkârları da o derece kolay olan bu istisnalar, tamamen aile ocağında iki seciye arasındaki mücadelenin müncer olduğu vaziyete tâbidirler. Oysa ki Madam

Camusot kocasına tam mânasiyle hâkimdi. Evde her kes uykuya daldıktan sonra, karı koca yazıhanenin başına oturdular. Hâkim dava evrakını oraya sıralamış bulunuyordu.

— İşte, Polis Müdürünün, talebim üzerine yolladığı notlar.. dedi.

RAHİP CARLOS HERRERA

«Bu şahıs şüphesiz ki, son defa olarak 1819 senesinde Neuve Sainte Génévieve sokağında Pansiyon işleten Vauquer kadının hanesinde, Vautren ismi altında yaşarken tevkif edilen Azrail atlatan lâkabiyle maruf Jacques Collin'dir.»

Hâşiyede Polis Müdürünün el yazısiyle şu satırlar mevcuttu:

«Emniyet şube müdürü Bibi Lupin'e, hemen gelip yüzleştirme işine yardım etmesi için telgrafla emir verildi. Zira 1819 da Michonneau adlı bir kızın yardımiyle tevkif ettirdiği Jacques Collin'i şahsen tanımaktadır.»

«Vauquer evinde oturan pansiyonerler el'an hayattadırlar. Hüviyetini tesbit için celpleri mümkündür.

«Sözde Carlos Herrera, bay Lucien de Rubempré'nin samimî dostu ve akıl hocasıdır. Üç yıl boyunca mezkûr delikanlıya, şüphesiz ki şirkat mahsulü olan, mühim meblâğlar vermiştir.

«Sözde İspanyolla Jacques Collin'in ayni şahıs olduğu tesbit edilirse, bu bay Lucien de Rubempré'nin mucibi mahkûmiyeti olur.

«Ajan Peyrade'ın anî ölümü, Jacques Collin'in, Rubempré'nin veya hempalarının zehirlemesi neticesidir. Katlin sebebi, mezkûr ajanın uzun müddetten beri bu iki kurnaz mücrimin izlerini keşfetmiş bulunmasıdır.»

Hâkim, karısına bizzat Polis Müdürünün yazdığı bir derkenarı gösterdi.

«Bu benim şahsî ittilâımdır ve ben kaniim ki bay Lucien de Rubempré, Kont de Sérisy hazretleriyle, baş müddeiumumiyi adî bir şekilde aldatmıştır.»

— Ne dersin Amélie?

Hâkimin karısı:

— Korkunç! dedi. Tamamlıyalım bakalım. Hani Coignard, kont de Saint - Hélene hüviyetine girmişti. Forsa Collin'in İspanyol rahibi olup çıkışı bundan daha mahirane bir cürmün mahsulü..

LUCİEN DE RUBEMPRÉ

«Angoulême'li bir eczacının oğlu olan Lucien Chardon'un annesi Rubempré hanedanındandır. Lucien, kralın iradesi sayesinde Rubempré adını taşımak salâhiyetine maliktir. Bu irade,

Madam düşes de Maufrigneuse'un ve Kont de Sérisy'nin iltimasları üzerine bahşedilmiştir.

«Bu genç 1820 de o zaman Madam de Bargeton olan, Markiz d'Espard'ın kuzini Madam La kontes Sixte du Châtelet'nin peşine düşerek Paris'e gelmiştir. O sırada hiç bir geçim vasıtasına malik değildi.

«Madam de Bargeton'a karşı nankörlük ederek, Coralie kızla metres hayatı yaşamıştır. Jimnazda aktrisken ölen mezbure, Baurdonnais sokağındaki ipekli kumaşlar taciri bay Camusot'yu bırakarak Lucien'le düşüp kalkmıştır.

«Çok geçmeden bu aktrisin gayri kâfi muaveneti Lucien'i sefalete düçar ettiğinden Angoulême'de tâbilik yapan şayanı hürmet kain biraderini ağır surette lekeliyerek onun namına, sahte senetler tanzim etmiş, Lucien'in Angoulême'de kısa süren ikameti esnasında David Séhard bu yüzden tevkif edilmiştir.

«Hâdise Rubempré'nin firarını mucip olmuş, sonra birden bire Pariste Rahip Carlos Herrera ile birlikte ortaya çıkmıştır.

«Malûm olan hiç bir geçim vasıtası bulunmıyan Bay Rubempré, Paris'te üç yıl süren bu ikinci ikameti esnasında, vasatî 300 bin frank harcamıştır. Bu parayı olsa olsa sözde rahip Carlos Herrera'dan almıştır. Fakat ne sıfatla?

«Bundan maada, son zamanlarda, Matmazel Clotilde de Grandlieu ile izdivacı için ileri sürülen bir şarta riayet maksadiyle, Rubempré arazisinin iştirasına bir milyondan fazla para sarf etmiştir. İzdivaç talebinin reddi ise şundan ileri gelmiştir. Merkum Lucien, Grandlieu ailesine bu meblâğları kain biraderi, ve hemşiresinden aldığını söylemiş, mezkûr aile, —bilhassa avue Derville marifetiyle— sayın Séchard'lar nezdinde yaptığı tahkikat neticesinde, anların işbu satın alma keyfiyetinden haberdar olmak şöyle dursun, Lucien'i gırtlağına kadar borca gömülü zannettiklerini öğrenmiştir.

«Esasen Séchard'ların eline geçen miras, emlâk ve akardan ibaret olup beyan ettiklerine göre nakit para ancak iki yüz bin franga baliğ olmaktadır.

«Lucien, gizlice Esther Gobesck'le yaşıyordu, binaenaleyh bu kızın hâmisi bulunan, Baron de Nucingen'in sarfettiği bütün paraların adı geçen Lucien'e verildiği muhakkaktır.

«Lucien'le arkadaşı forsa, vaktiyle müseccel fahişe olan mezbure Esther'in icrayi san'atı sayesinde kazandıkları paralarla, cemiyet müvacehesinde Coignard'dan daha uzun müddet ayakta durabilmişlerdir.»

Hikâyemizde tekrarlamalar vücuda getirmelerine rağmen Paris'te polisin rolünü belirtebilmek için bunları olduğu gibi nak-

letmek zarurî idi. Peyrad için istenilen not münasebetiyle de görmüş bulunduğumuz gibi, hayatı şüpheli, ayıplanmağa lâyık bütün aileler ve fertler hakkında —hemen, hemen daima isabetli— dosyaları vardır. Hiç bir inhiraf gözünden kaçmaz. Vicdanların plânçosu olan bu cihanşümul defter, Fransız Bankasının servetler hakkındaki kayıtları kadar muntazamdır. Nasıl Fransız Bankası ödeme bahsinde en hafif gecikmelere mim kor, bütün kredileri tartar, sermayedarlarının durumunu ölçüp, biçer, muamelelerini gözden kaçırmazsa, polis te vatandaşların namus ve istikameti bahsinde, ayni şeyi yapar. Burada da mahkemede olduğu gibi, masum için korkacak bir şey yoktur. Faaliyete mevzu teşkil eden yalnız suçlulardır. Bir aile ne kadar yüksek mevkiler işgal ederse etsin, bu içtimaî kudretten yakayı kurtaramaz. Esasen ketumiyet te bu kudretin azametiyle mütenasiptir. Polis komiserleri tarafından hazırlanan bu tomar tomar zabıt varakaları, raporlar, notlar, dosyalar, bu istihbarat Okyanusu, deniz gibi hareketsiz, uçsuz bucaksız ve sakin bir halde uyur. Hele bir hâdise zuhur etsin, bir cunha veya cinayet ortaya çıksın, adliye polise müracaat eder, maznunlar hakkında bir dosya mevcutsa, hâkim lâhzada haberdar edilir. Geçen hâdiseleri tahlil eden bu dosyalar sarayın duvarları arasında ölen bir malûmat yığınıdır. Adliyenin onları kanunî bir şekilde kullanması imkânsızdır, sadece tenevvür eder, faydalanır, o kadar. Bu kartonlar, tâbir caizse, cürüm örgüsünün arka tarafını, hemen daima meçhul kalan ilk sebepleri meydana kor. Cinayet mahkemesinin şifahî müzakeresinde bunlar ortaya dökülse hiç bir juri inanmaz ve bütün memleket öfke ile ayaklanır. Hülâsa bu — her yerde ve her zaman olduğu gibi — kuyusunda kalmağa mahkûm hakikattir. Paris'te on on iki yıl icrayi meslek edip te, cinayet mahkemesinin ve ceza polisinin, cürmün uzun zaman üzerinde kuluçkaya yattığı bir yatağa benziyen bu âdiliklerin yarısını sakladığını bilmiyen; adliyenin, irtikâp edilen şenaatlerin yarısını cezasız bıraktığını itiraf etmiyen hâkim yoktur. Halk, hafızası kuvvetli olan polis memurlarının ne derece ketum olduklarını bilse, bu babacan adamlara (1) Cheverus'lar kadar saygı gösterir. Herkes polisi hilekâr ve desiseci sanır, halbuki alabildiğine müsamahakâr ve merhametlidir; şu var ki feveran halindeki ihtirasları dinler, gammazlıklara kulak kabartır ve bütün notlarını muhafaza eder. Sadece bir cepheden korkunçtur. Adliye için yaptığını, si-

(1) (1768 1836) sadakat ve istikametiyle maruf Fransız Kardinalı..

yaset için de tekrarlar. Fakat politikada müteveffa İnquisition kadar zalim ve tarafgirdir.

Hâkim evrakı tekrar dosyaya yerleştirerek:

— Bırakalım bunları.. dedi. Bu polisle adliye arasında bir sır. Hâkim onların ne değerde olduğunu sonra takdir eder. Fakat bay ve bayan Camusot'nun bu evraktan hiç haberleri yoktur.

Madam Camusot:

— Bunları bana tekrarlamağa ne lüzum var? diye cevap verdi.

Hâkim:

— Lucien mücrimdir amma, suçu ne?

Amélie:

— Düşes de Maufrigneuse'un, kontes de Sérisy'nin, Clotilde de Grandlieu'nun sevdiği bir adam mücrim olamaz. Her şeyi ötekinin yapmış olması lâzım.

Mütalâasında bulundu.

Camusot:

— Amma Lucien de onun suç ortağı! diye haykırdı.

— Beni dinlersen, rahibi, en güzel zineti olduğu diplomasiye iade et, o küçük kopuğu da serbest bırak.. başka suçlular bul!

Hâkim gülümseyerek:

— Amma ilerliyorsun.. dedi. Kuşlar nasıl havada hiç bir engele rastlamadan hedeflerine yönelirlerse, kadınlar da öylece kanunların arasından maksatlarına ilerlerler.

Amélie:

— Öyle amma... Carlos diplomat ta olsa, forsa da olsa, yakasını kurtarmak için sana bir mücrim gösterecek..

Camusot karısına:

— Ben külâhım, baş sensin, diye iltifatta bulundu.

— Pek âlâ.. müzakere hitam buldu. Hadi kucakla Mélie'ni... Saat bir. Ve Madam Camusot, ertesi gün, sanıkları sorguya çekmek için kâğıtlarını ve fikirlerini düzene koysun diye kocasını yalnız bırakarak yatmağa gitti.

Demek ki, salata sepetleri Jacques Collin'le, Lucien'i Conciergerie'ye getirirken — kahvaltısını ihmal etmiyen — sorgu hâkimi de, Parisli yargıçların o devirde tatbik ettikleri örf ve âdet basitliğine uyarak, dairesine gitmek üzere, Paris sokaklarında yürüyordu. Bütün dava evrakını daha önce yollamıştı. Bakın nasıl?

Her sorgu hâkiminin bir zabıt kâtibi vardır. Mükâfat ve teşvik görmediği halde soyu kesilmiyen, cemiyete daima halim selim insanlar veren bir nevi yeminli adliye sekreteri. Bunların ketumiyeti tabiî ve mutlaktır. Parlement'lerin başlangıcından bu-

güne kadar adlî istintaklara memur zabıt kâtiplerinin boşboğazlık yaptığı görülmemiştir. Gentil, Louise de Savoie'nın Semblancay'a verdiği makbuzu ve bir harp bürosu kâtibi, Rusya seferinin plânını Czernicheff'e satmıştır. Bütün bu hainler aşağı yukarı zengin kimselerdi. Bir gün sarayda bir mevki işgal etmek ümidi, (meselâ evrak odası müdürlüğü) ve meslek şuuru sorgu hâkiminin zabıt kâtibini bir mezardan daha dilsiz yapmağa kâfidir. Zira kimya terakki etti edeli mezarlar da sır vermeğe başlamıştır. Bu memur, tamamen hâkimin kalemi mesabesindedir. Bir çokları, makinenin mihveri olmak mümkün amma, insan nasıl hep cıvata somunu kalabilir, diye soracaklar. Amma cıvata somunu halinden memnundur, ihtimal makineden korkuyordur da. Camusot'nun yirmi iki yaşındaki genç kâtibi Coquart, erkenden uğrayıp hâkimin bu davaya müteallik bütün evrak ve dosyalarını almış, yargıç, rıhtım boyunca, etrafına bakına bakına yürür, dükkânlardaki antika eşyayı seyreder, «eğer bu herif Jacques Collin'se, o kadar kuvvetli bir adamı nasıl kündeden atmalı? Emniyet şube müdürü onu tanıyacak. Ben mesleğimin icaplarını yerine getiriyor gibi yapmalıyım. Hiç olmazsa polise karşı. Öyle imkânsızlıklar görüyorum ki, galiba en iyisi, polisin notlarını gösterip Markizi de, Düşesi de tenvir etmek, babamın da öcünü alacağım. Lucien, Coralie'yi onun elinden almış. Bu kadar azılı mücrimleri keşfettiğim için, maharetime herkes parmak ısıracak. Çok geçmeden Lucien'i bütün dostları inkâr ederler. Hadi bakalım. İstintak ne gösterecek?» diye düşünürken, kâtip dairede her şeyi hazırlamıştı.

Hâkim bir Boule saati görerek bir antikacı dükkânına daldı. İçinden:

— Vicdanıma karşı yalancı çıkmamak ve bu iki hanımefendiye hizmet etmek, işte bir maharet şaheseri.. diye söyleniyordu.. Sonra sesini yükselterek:

— O, siz de mi buradasınız, baş müddeiumumî beyefendi.. dedi. Kadîm sikkeler arıyorsunuzdur.

Kont de Granville gülerek:

— Ters tarafları olduğu için, aşağı yukarı bütün adliyecilerin merakıdır. cevabını verdi. Muayenesini tamamlamak ister gibi, bir kaç saniye daha dükkâna göz gezdirdikten sonra Camusot'yu, rıhtım boyuna doğru götürdü. Sorgu hâkiminin bu karşılaşmayı tesadüften başka şeye atfetmesi imkânsızdı.

Baş savcı:

— Bu sabah Mösyö de Rubempré'yi sorguya çekeceksiniz. Zavallı genç.. severdim onu.

— Aleyhinde hayli deliller var..

—E vet... Polisin tahriratını gördüm. Amma bir kısmı doğrudan doğruya meşhur Corentin'in mütalâası. Malûm ya bu zat polis müdürlüğüne bağlı değildir. Onun mahvettiği masumlar; sizin darağacına yolladığınız mücrimlerden daha kabarık bir yekûn tutar, hem.. ne ise. Bu herif salâhiyet ve kudretimiz dışındadır. Sizin gibi bir hâkimin vicdanı üzerinde tesir yapmak istemem, fakat şu ciheti hatırlatmadan da geçemiyeceğim. Lucien bu kızcağızın yazdığı vasiyetnameden haberdar değilse.. Yani böyle bir kanaate varırsanız, Esther'in ölümünde hiç bir menfaati olmadığı meydana çıkar.. çünkü kız ona bol bol para veriyordu.

— Esther zehirlendiği sırada onun orada bulunmadığı muhakkaktır. Fontainebleau'da Matmazel de Grandlieu ile, Düşes de Lenoncourt'un yolunu gözlüyordu.

— Ya.. Matmazel de Grandlieu ile izdivacından hâlâ o derece ümitvardı ki (bana bizzat Düşes de Grandlieu söyledi) böyle zeki bir gencin, faydasız bir cinayetle her şeyi tehlikeye sokmasına ihtimal verilemez.

— Evet.. bilhassa Esther de bütün kazandığını ona veriyorsa..

— Derville'le Nucingen söylüyordu. Çoktanberi konduğu mirastan haberi olmadan ölmüş.

— Peki.. sizin düşünceniz nedir?. Muhakkak ki bu işde bir bit yeniği var.

—. Hizmetçiler tarafından irtikâp edilmiş bir cinayet karşısındayız.

— Maalesef Jacques Collin de, Nucingen'in verdiği yüzde üçlü eshamın satış bedeli olan 750 bin frangı alacak tiynette bir adam. Zira İspanyol rahibinin bu kürek kaçkını olduğu da muhakkak.

— Her şeyi ince eleyip sıkı dokuyunuz azizim Camusot. İhtiyatlı olunuz. Rahip Carlos Herrera diplomasiye bağlıdır. Amma cinayet işliyen bir sefir de, sefir olduğu için yakayı kurtaramaz. Bu adam rahip Carlos Herrera mıdır, değil midir? İşte en mühim mesele.

Mösyö de Granville, cevap istemiyen bir adam tavriyle selâm verip ayrıldı.

Baş savcı Harlay avlusundan saraya girerken Lunettes rıhtımını geçen Camusot: «Demek o da mı Lucien'in kurtulmasını istiyor?» diye düşündü.

Camusot, Conciergerie avlusuna varınca, hapishane müdürünün odasını geçti ve onu kimsenin söylediklerini duyamıyacağı bir yere, kaldırımın ortasına götürerek, kulağına:

— Sayın bayım.. dedi. Lütfen Force tevkifevine kadar zah-

met edin de meslekdaşınızdan anlayın bakalım. 1810 la 1815 yılları arasında Toulon zindanlarında yatan kürek mahkûmlarından kimse var mı orada? Sonra bu hapishanedekileri de bir gözden geçirin. Force'takileri bir kaç gün için burada alıkoyarız. İspanyol papası olduğunu iddia eden zatın «Azrail atlatan» lâkabiyle maruf Jacques Collin olduğunu tanıyacaklar mı, bana söylersiniz.

— Hay hay Mösyö Camusot, amma Bibi Lupin de geldi.

Hâkim:

— Ya.. ne çabuk.. diye haykırdı.

— Melun'da imiş. Azrail atlatan bahis mevzuu olduğunu duyunca, sevincinden gülümsedi. Emirlerinizi bekliyor.

— Gönderin bana..

Hapishane müdürü, sorgu hâkimine, Jacques Collin'in ricasını anlattı ve fecî bir durumda olduğunu söyledi.

Hâkim:

— Benim de niyetim ilk defa onu sorguya çekmekti.. dedi. Amma sıhhî vaziyetinden dolayı değil. Bu sabah Force müdüründen bir tezkere aldım. Yirmi dört saattenberi can çekiştiğini söyliyen bu herif, öyle mükemmel uyumuş ki, hücresine girmişler, direktörün çağırttığı tabibin içeri geçtiğini duymamış bile... Doktor nabzına bakmağa dahi lüzum görmemiş, hiç uyandırmamış. Demek ki vicdanca olduğu kadar sıhhatçe de rahat, (gülümseyerek) ben sırf adamımın içini dışını anlıyabilmek için hastalığına kanmış görüneceğim.

— İnsan sanıklardan ve müttehimlerden her gün yeni bir şey öğreniyor.

Polis müdürlüğü Conciergerie ve hâkimlerle irtibat halindedir, hapishane müdürleriyle de kezalik.

Yeraltı geçitlerini tanıdıkları için şaşılacak bir hızla münasebet tesis eder, gidip gelirler. İddia makamiyle, cinayet mahkemesi reislerinin, celse inikat halinde iken mucizeli bir kolaylıkla muhabere edebilmeleri bu sayede mümkündür. Nitekim, Mösyö Camusot dairesine giden merdiveni henüz çıkmıştı ki, divanhane yolundan koşan Bibi Lupin'le karşılaştı. Hâkim gülümseyerek:

— Bu ne gayret! dedi.

Emniyet Şube Müdürü:

— Tabiî. O mevzuubahis! Hele eski küreklilerden bir kaçı bulunsun da teneffüshanede korkunç bir dans seyredeceksiniz.

— Niçin?

— Azrail atlatan, paralarını iç etmiş. Onu yok etmeğe and içtiklerini biliyorum.

Bu and içenler, yirmi yıldır paralarını azrail atlatana emanet eden forsalardı. Collin'in bu hazineyi Lucien uğrunda harcadığını biliyoruz.

— Son tevkifinde hazır bulunan şahitlerden bulabilir misiniz?

— Bana iki davetname doldurun, hemen bugün getireyim.

Eldivenlerini çıkaran, şapkasiyle bastonunu bir köşeye bırakan hâkim:

— Coquart! dedi. Ajan efendinin vereceği talimat mucibince, iki davetname hazırlayın.

Şöminenin aynasında kendini seyretti. Pervazın üstünde, saat yerine bir leğenle ibrik vardı. Bir tarafta su dolu bir sürahi, ötede bir lâmba görünüyordu. Hâkim zile bastı. Bir iki dakika sonra mübaşir geldi. Şahitleri içeri almağa, davetnameleri tetkike ve onları geliş sırasiyle tanzime memur olan mübaşire:

— Bekliyenler var mı? diye sordu.

— Evet efendim.

— Gelenlerin isimlerini tesbit edin ,listeyi getirin bana.

Vakitlerini israf etmekten çekinen sorgu hâkimleri, bazan bir çok istintakları birden idare etmek zorundadırlar. Mübaşirlerin bulunduğu ve sorgu hâkiminin zil sesleriyle çınlayan odada, şahitlerin uzun uzadıya beklemesi bu sebeptendir.

Camusot, ilâve etti:

— Sonra da gider, rahip Carlos Herrera'yı alıp getirirsiniz.

Şube Müdürü:

— O.. dedi.. İspanyol rolünde ha- Bana rahiplik tasladığını söylediler. Olağan şey.. Collet'nin yaptığını tekrarlıyor, Mösyö Camusot!

Camusot:

— Dünyada yeni hiç bir şey yok! diye cevap verdi.

Ve hâkim o korkunç davetnamelerden ikisini imzaladı. Bu celpler herkesi, en masum şahitleri bile telâşa düşürür. Zira adalet, itaat etmeyip, yargıç huzuruna çıkmıyan tanıkları ağır cezalarla tehdit eder.

O esnada Jacques Collin, derinden derine düşünüp taşınmış, kararını vermişti. Kanunlara isyan eden bu kaba çehrenin tasvirini tamamlamak için, yağlı kâğıtlarına çiziştirdiği bir kaç satırı görmek kâfiydi.

Birinci tezkerenin mânası şu idi (çünkü Asie ile kendi aralarında kararlaştırdıkları bir dille, argonun argosiyle yazılmıştı.)

«Düşes de Maufrigneuse'e yahut Madam de Sérisy'ye git. İkisinden biri, sorguya çekilmeden önce Lucien'i görsün ve ona şu kâğıdı versin. Sonra Europe'la Paccard'ı bulmak lâzım. Bu

iki hırsız emirleri beklesinler ve göstereceğim role hazırlansınlar. Rastignac'a koş: Opera balosunda gördüğü adam namına söyle, buraya gelip, rahip Carlos Herrera'nın, Vanquer pansiyonunda tevkif edilen kimseye hiç benzemediğine şahadet etsin.

«Doktor Bianchon'un da ayni şekilde ifade vermesini temin.

«Lucien'in iki sevdalısını bu maksat uğrunda faaliyete sevk.

Bitişik kâğıtta ise, düzgün bir Fransızca ile şunlar yazılıydı:

«Lucien, benim hakkımda hiç bir itirafta bulunma. Senin için rahip Carlo Herrera olarak kalmalıyım. Evvelâ bu senin tebriyen için şart. Üstelik biraz daha metanetle yedi milyona kavuşacaksın, hem de şeref ve namusunla.»

Tek kâğıt hissini verecek şekilde, yazılı taraflarından birbirine yapıştırılan bu iki kâğıt, kürekte, hürriyet çarelerini düşünenlere hâs bir maharetle büküldü. Ve tutumlu kadınların deliği kırılan iğnelere yapıştırdıkları mumdan başa benziyen büyücek bir kir yuvarlağı şeklini aldı.

Collin beklerken kendi kendine:

«Sorguya ilk defa beni çekerlerse kurtulduk, küçüğü çekerlerse mahvolduk..» diyordu.

Bu öyle insafsız bir andı ki o yaman insanın bile alnında soğuk terler birikti. Molière, nasıl dramatik şiir sahasında yanılmazsa, Cuvier nasıl kaybolan mahlûkları keşfetmekte isabet gösterirse, bu harikulâde adam da öylece cürüm alanında her şeyi önceden seziyordu. Dehâ her sahada, bir seziştir, bu hâdisenin dışında dikkate değen bütün eserler zekânın istidadın mahsulüdür. Birinci sınıf insanlarla, ikinci sınıftakileri ayıran belli başlı fark budur işte! Cürüm âleminin de dâhileri vardır. Sıkıntı içinde bocalıyan Jacques Collin, muhteris Madam Camusot ile, ve Lucien'in yuvarlandığı korkunç felâket karşısında aşkı yeniden alevlenen Madam de Sérisy ile birleşiyordu. Adaletin çelik zırhı karşısında beşer zekâsının son gayreti idi bu.

Kilitlerin ve sürgülerin gıcırtısını duyan Jacques Collin tekrar can çekişen bir adam çehresi takındı. Sürveyyanın kunduralarının koridorda hâsıl ettiği gürültüden doğan hazın yarattığı sarhoş edici his te ona yardım etti. Asie hangi vasıtalara baş vurarak ona ulaşacaktı? Bilmiyordu. Fakat bilhassa Sein Jean kemerinde yaptığı vaatten sonra, bu kadını yolunda bulacağına emindi.

Asie o mes'ut tesdüften sonra Gréve meydanına inmişti. 1830 dan önce Gréve isminin bugün unutulan bir mânası vardı. Rıhtımın Arcole köprüsünden Loui Philippe köprüsüne kadar olan kısmı o sıralarda tabiatin yarattığı şekilde idi. Yalnız — sathı mail şeklindeki kaldırım müstesna — bunun için fazla yağmur

yağdığı zamanlar evlerin boyunca nehre doğru inen mail yollarda sandalla dolaşmak mümkündü. Bu su evlerin eteğine çarptığı zaman arabalar bugün belediye kanalını genişletmek için baştan başa yıkılan o korkunç Mortellerie sokağına sapıyorlardı. Sahte satıcı kadının küçük arabasını rıhtımın aşağı tarafına doğru itmesi kolay oldu. Malını toptan satan asıl sahici çerçi kadın aldığı para ile Mortellerie sokağının murdar meyhanelerinden birinde kafayı çekiyordu. Asie, kararlaştırdıkları gibi arabayı oracığa bıraktı. O sırada Pelletier rıhtımının genişletilmesi tamamlanıyordu, imalâthanenin methalinde malûl bir asker bekçilik yapıyordu, çekçeki ona emanet etmekte hiç bir tehlike yoktu.

Derhal Hôtel de Ville meydanında bir araba tutan Asie, ispire:

— Temple'a! diye emretti. Hızlı sür, bahşiş var.

Asie kılığında bir kadın, en küçük bir tecessüs uyandırmadan, Paris'in bütün süflü serseri karılarının kümelendiği, binlerce satıcının kaynaştığı, iki yüz dişi madrabazın çene çaldığı, geniş halde, kolayca izini kaybedebilirdi.

İki sanık, tevkifhane defterine henüz kaydolunmuşlardı ki, Malezyalı, terzilerin çaldığı kumaş artıklarının satıldığı ve Romette (küçük adiyle Jéromette) isimli kart bir kızın işlettiği o iğrenç dükkânlardan birinin altındaki alçak ve rutubetli zemin katında elbise değiştiriyordu. Romette kız, başı sıkışan «tuvalet satıcıları» na yüzde yüz faiz mukabilinde yardımda bulunan tefecilerdendi.

Asie:

— Kızım! dedi. Bana çeki düzen vermek lâzım. En az Saint Germain mahallesinden bir baronne olup çıkmalıyım. Hem de çabuk tarafından, ateş üzerindeyim. Bana yakışacak ropları bilirsin... Allık kutusunu da hazırla bakalım, en cici tenteneler, en şa'şaalı ufak tefekler.. küçüğü de yolla, bir araba tutsun, arka kapıda bekletsin..

İhtiyar kız ,hanımının karşısında bulunan bir hizmetçi itaati ve telâşiyle:

— Peki Madam! dedi.

Bu sahnenin her hangi bir şahidi olsa, kolayca anlardı ki Asie adını takınan bu kadın, orada kendi evindedir.

Asie'nin saçlarını düzelten Romette:

— Elmas teklif ediyorlar! dedi.

— Hırsızlık malı mı?

— Zannederim.

— Şu halde, kâr ne kadar büyük olursa olsun vaz geçmek

lâzım. Daha bir zaman mütecessisler (Polis) den çekinmek icap ediyor.

Sonra Asie, elinde bir davetname, Conciergerie divanhanesinde boy göstermiş, daha sorgu hâkimi gelmeden bir çeyrek saat önce, Mösyö Camusot'yu aradığını söyliyerek müstantik dairelerine giden koridor ve merdivenlerden sürveyyanla birlikte yürümeğe koyulmuştu.

Bu Asie, eski Asie'ye hiç benzemiyordu artık. Koca karı çehresini bir aktris gibi yıkayıp değiştirdikten sonra, allık, pudra sürmüş, başına sarı saçlarla süslü nefis bir peruka geçirmişti. Tıpkı, kaybolan köpeğini aramağa çıkan Saint Germain'li bir hanımefendi gibi giyinmişti. Kırkında gösteriyordu. Zira, yüzünü siyah tenteneden muhteşem bir tülle gizlemişti. Epeyce sıkıştırılan bir korsa aşçı kadınlara hâs endamını düzgün tutuyordu. Eldivenleri mükemmeldi. Çalım satarak yürüyor, mareşal pudrası kokuyordu. Altın saplı bir çanta ile oynuyor, bir taraftan, — ilk defa dolaştığı — Conciergerie'nin duvarlarına, bir yandan da güzel bir King's dog'un (1) tokasına bakıyordu.

Divanhanenin siyah cübbeli ahalisi, bu zengin ve yaşlı hanımı çabucak farketti. Orada, salonu roplariyle süpüren, ve baronun ileri gelenlerinden olduklarını zannettirmek için, — kodaman beyzadelerin aralarında yaptıkları gibi — büyük avukatlardan göbek adlariyle bahseden davasız avukatlardan başka, avue'lere bağlı sabırlı delikanlılar da görürsünüz. Bunlar sona bırakılan — ve ilk duruşmalara giren avukatlar geciktiği takdirde — kendilerinin müdafaa etmeleri mümkün olan bir tek dava uğrunda bekleyip dururlar. Sohbetleri, salonda çınlayan o muazzam oğultuyu hâsıl eden ve geniş divanhanede üçer üçer, bazan dörder dörder dolaşan bu siyah roplar arasındaki farkların tasviri hayli meraklı olur. Buraya «Kaybolan adımlar (1)» salonu adını verenler isabet etmişlerdir. Avukatları, boyuna konuşmak kadar yürümek te aşındırır. Fakat böyle bir tasvirin yeri Paris avukatlarına hasredeceğimiz tetkiktedir.

Asie de saraydaki bu aylaklara güvenmişti, kulağına çarpan bazı şakalara için için gülüyordu, nihayet Massol'un dikkatini çekti. Bu müşterilerinden çok «Mahkemeler Ceridesi» le meşgul genç bir stajiyerdi. Gülerek, bu güzel kokular sürmüş ve tantana ile giyinmiş bayana hizmetlerini teklif etti.

---

(1) Bir nevi köpek (fino cinsi)

(1) La salle des pas perdus: Bir mahkemenin bütün odalarından önde bulunan büyük bir salon, divanhane, kelime tercümesi: Kaybolan adımlar salonu.

Asie, sesini incelterek, bu nazik Mösyöye, Camusot isimli bir hâkimin huzuruna çıkmak üzere davetname aldığını ve onun için geldiğini anlattı.

— Ya, demek Rubempré davası için..

Davaya şimdiden ad takılmıştı.

— Davetname bana gelmedi. Europe lâkaplı bir fam döşabrım vardı da.. kızcağız yirmi dört saat yanımda kaldı. Kapıcının bu pullu kâğıdı getirdiğini görünce kaçtı.

Sonra, ömrü ocak başında gevezelik etmekle geçen bütün koca karılar gibi, Massol'un da teşvikiyle, yârenliğe başladı. Bir müdürü umumî olan ilk kocasından çektiklerini anlattı. Damadı Kont de Gross-Narb'ın kızını bedbaht ettiğini söyledi. Bu zat aleyhinde dava ikame etmenin doğru olup olmıyacağını genç avukattan sordu.

Massol, bütün gayretine rağmen davetnamenin, fam dö şambra mı, hanımına ait olduğunu anlıyamıyordu. Önceleri, nümunesi malûm olan bu adlî evraka şöyle bir bakmıştı. İşleri süratle görmek için bu davetnameler matbudur, sorgu hâkiminin kâtibi, sadece şahitlerin adı ve adresi, mahkemede bulunma saatleri yazılsın diye açık bırakılan kısımları doldururverir. Asie (Sarayı avukattan daha iyi bildiği halde) ondan malûmat almağa kalkıyordu.

Nihayet bu Mösyö Camusot'nun saat kaçta gelebileceğini sordu.

— Umumiyetle sorgu hâkimleri, saat onda işe başlarlar.

Küçük ve zarif bir saate bakarak:

— Ona çeyrek var.. dedi.

Mücevherciliğin hakikî bir şaheseri olan bu saati gören Massol: «Şu servet denilen şey de gidip kimleri bulur?» diye düşündü.

O anda Asie mübaşirlerin bulunduğu Conciergerie avlusuna bakan karanlık salona varmıştı.

— Şu büyük duvarlar nedir?

— Conciergerie..

— Ya.. demek Conciergerie burası ha... Zavallı kraliçemizin.. sahi onun zindanını görmek isterdim.

Yaşlı bayanın koluna geçtiği avukat:

— İmkânı yok Madam La Baron.. müsaade almak lâzım ki bu da pek güç..

— Bana söylediklerine yöre XVIII inci Louis, Marie Antoinette'in zindanına kendi eliyle, Lâtince bir kitabe yazmış..

— Evet Madam La Baron.

— Bu kitabeyi tetkik etmek için Lâtince bilmek isterdim.

Ne dersiniz? Mösyö Camusot bana bir ruhsatname verebilir mi?

— Bu onun vazifesi haricindedir. Amma size refakat etmesi mümkündür.

— Peki amma, sorguları?

— Ne olacak efendim. Sanıklar bekliyebilir.

Asie, saf saf:

— Sahi! dedi.. onlar sanık.. amma ben baş müddeiumuminiz Mösyö de Granville'i tanırım.

Bu kelime gerek mübaşirler, gerek avukat üzerinde tılsımlı bir tesir yaptı.

Taliin karşısına çıkardığı bu yağlı müşterinin adını ve adresini sormağı düşünen Massol:

— Ya? diye hayret gösterdi. Demek baş müddeiumumi beyi tanıyorsunuz?

— Onu sık sık arkadaşı Mösyö de Sérisy'lerde görürdüm. Madam de Sérisy, Ronquerolles'ler tarafından akrabam da..

Bir mübaşir:

— Madam Conciergerie'ye inmek istiyorsa..

Avukat:

— Evet.. dedi.

Mübaşirler, avukatla yaşlı bayana yol verdiler. Asie'le Massol az sonra «Fare kapanı» merdiveninin nihayet bulduğu küçük karakolhaneye varmışlardı. Asie burasını pek iyi tanıyordu. Daha önce gördüğümüz gibi bu mevki, fare kapanlariyle, altıncı şube arasında bir tarassut merkezi mahiyetindedir. Her kes buradan geçmek mecburiyetindedir.

Şık bayan, iskanbil oynıyan jandarmalara bakarak:

— Baylara sorun bakalım, Mösyö Camusot gelmiş mi?

— Evet madam, simdi surisiyer (fare kapanı) den çıktı.

— Surisiyer mi dediniz? Ne demek bu? Ah.. amma budalayım ben de.. neden doğruca Kont de Granville'e gitmedim sanki! Amma vaktim de yok. Beni götürün mösyö. Başı dolmadan Mösyö Camusot ile konuşayım.

Massol:

— Merak etmeyiniz madam. Mösyö Camusot ile istediğiniz zaman konuşabilirsiniz... Kartınızı gönderirseniz, sizi şahitlerle beraber bekletmek zahmetine düçar etmez. Sarayda sizin gibi hanımlara hürmet gösterilir. Kartlarınız yanınızda tabiî.

O sırada Asie ile avukatı tam karakol penceresinin önünde bulunuyorlardı. Evvelce de söylediğimiz gibi jandarmalar, gişenin hareketini buradan görebilirler.

Dulu ve yetimi koruyanlara karsı saygı göstermeğe alışık olan ve esasen cübbeye hâs imtiyazları da bilen jandarmalar, ya-

nında bir avukat bulunan bir baronne'un bir iki dakika orada durmasına göz yumdular. Asie genç avukatın gişe hakkında anlattığı korkunç şeyleri dinliyordu. Ölüm mahkûmlarına, gösterdiği parmaklıklar arkasında tuvalet yapıldığını söyliyen Massol'a bir türlü inanmadı. Fakat jandarma onbaşısı da bu sözü tekit etti.

— Ne kadar isterdim görmeği..

Asie, iki jandarmanın kolunda, ve bir mübaşirin arkasında yürüyen Jacques Collin'i görünceye kadar, oraya dikilip onbaşı ve avukatla cilveleşti.

— O.. işte hapishaneler papası... Her halde bir bedbahtın günahlarını çıkarmaktan geliyor.

Jandarma:

— Hayır Madam La Baron! dedi. Bu sorguya götürülen bir maznundur.

— Ya.. ne ile itham ediliyor?

— Şu zehirleme davasiyle..

— Oo... Görmek isterdim onu..

Onbaşı:

— Burada kalamazsınız.. dedi. Çünkü bu adam ihtilâttan menedilmiştir. Şimdi bizim karakoldan geçecek. Bakın madam, bu kapı merdivene çıkar.

— Teşekkür ederim zabit efendi.

Diyen Baronne hızla kapıya yürüdü, merdivenlere koştu... Fakat oraya varınca:

— Aman Yarabbi! Nereye geldim acaba? diye haykırdı.

Bu çınlayan ses Jacques Collin'in kulağına kadar gitti. Asie, onu hazırlamak istemişti. Onbaşı Madam La Baronun arkasından koştu, belinden yakaladı. Tek insan gibi ayaklanan beş jandarmanın ortasından tüy gibi taşıdı. Bu karakol denen yerde her şeyden şüphe edilir. Bu keyfî bir hareketti amma zarurî bir kanunsuzluk. Avukat bile, dehşet dolu bir sesle iki defa feryat etmişti: «Madam! Madam!» Başını derde sokmaktan o kadar çekiniyordu ki!

Âdeta baygın bir halde bulunan Carlos Herrera, karakolun bir iskemlesine çöktü.

Madam La Baron:

— Zavallı adam.. dedi... Hiç suçluya benzer tarafı var mı?

Bu sözler avukatın kulağına fısıldanmışsa da, korkunç karakolda bir ölüm sessizliği hüküm sürdüğünden, her kes tarafından duyulmuştu. Bazı imtiyazlı kimselerin, (dehlizlerden veya bu karakoldan geçerken) meşhur canileri görmek müsaadesini aldıkları vakidir. Onun için mübaşirle Jacques Collin'i götür-

meğe memur jandarmalar ses çıkarmadılar. Esasen, Madam La Baronu karga tulumba eden onbaşının himmeti sayesinde, yabancılarla, ihtilâftan menedilen sanık arasında emniyet verici bir mesafe de mevcuttu.

Ayağa kalkmak için gayret sarfeden Jacques Collin:

— Ya Allah.. dedi.

O anda küçük yuvarlak kolundan düştü. Yüzündeki tül sayesinde bakışlarını serbestçe kullanan Baron, bunun farkına vardı. Nemli ve yağlı olan yuvarlak düştüğü yerde kalmış, zira tam bir başarı kazanmak istiyen Jacques Collin, görünüşte ehemmiyetsiz olan bütün bu noktaları inceden inceye hesaplamıştı. Sanık (Maznun) merdivenin üst kısmına götürülünce, Asie pek tabiî bir hareketle elinden çantasını düşürdü ve hızla kaldırdı. Fakat eğilirken, döşemenin tozu ve çamuru ile tıpa tıp ayni renkte olduğu için hiç göze çarpmıyan mahut yuvarlağı da alıvermişti.

— Ah.. dedi. İçim yandı.. ölüm halinde zavallı!

Onbaşı cevap verdi:

— Eh.. öyle görünüyor..

Asie avukata dönerek:

— Mösyö.. dedi. Beni çabucak Mösyö Camusot'ya götürün.. bu dava için geliyorum; ihtimal, bu zavallı papası sorguya çekmeden önce beni görürse memnun olur.

Avukatla Baron, duvarları yağlı ve isli karakolhaneden ayrıldılar. Fakat merdivenlere çıkınca, Asie çığlığı bastı.

— Peki benim köpeğim? Ah Mösyö! Zavallı köpeğim..

Çılgın gibi divanhaneye fırladı. Her gördüğünden köpeğini soruyordu. Marchande galerisine vardı ve:

— Oo.. işte diye bağırarak bir merdivene koştu. Bu merdiven Harlay avlusuna çıkıyordu. Komedisini bitiren Asie oradan fırlayıp kuyumcular rıhtımında bekliyen arabalardan birine sıçradı. Arabacıya:

— Neuve Saint Marc sokağı diye bağırdı.

Henüz hakikî ismi ve hüviyeti polis ve adliyece meçhul olan Europe hakkındaki davetname ile birlikte gözden kayboldu.

Asie, Madam de Saint Estève lâkabiyle tanılan Madam Nourrison isimli bir tuvalet eşyası satıcısının, ebedî ketumiyet ve dostluğuna güvenebilecek durumdaydı. Dilediği zaman bu kadının hüviyetini almış, hattâ dükkânını da istediği gibi kullanmış, Baron de Nucingen'le Esther'in pazarlığını orada yapmıştı.

Asie bu dükkânda kendi evinde gibi idi; çünkü Madam Nourrison'un evinde kendine mahsus bir odası vardı. Arabacının pa-

rasını verdi. Madam Nourrison'u, iki kelime konuşacak vakti olmadığını anlatan bir tavırla selâmladıktan sonra, odasına çıktı.

Asie, her türlü tecessüsten uzak olduğunu anlayınca, âlimlerin palenpsest (1)leri açmak için gösterdikleri itina ile, kâğıtları düzeltmeğe koyuldu. Bu talimatı okuduktan sonra Lucien'e ait satırları temiz bir kâğıda çekmenin zarurî olduğuna hükmetti. Sonra Madam Nourrison'un yanına indi. Dükkânda çalışan küçük kız İtalien'ler bulvarından, bir araba bulup gelinceye kadar, satıcı kadını konuşturdu. Bu suretle düşes de Maufrigneuse ile Madam de Sérisy'nin adresini aldı. Madam de Nourrison, fam döşambrlariyle münasebeti olduğundan onları tanıyordu.

Bu gidip gelmeler, bu ince meşgaleler iki saatten fazla bir zaman aldı. Saint Honoré foburgunun yukarısında oturan Madam La düşes de Maufrigneuse, Asie'yi bir saat bekletti. Hem de fam döşambrı, budvarının kapısını vurduktan sonra, Asie'nin üzerine «Lucien'e ait müstacel bir iş için geliyor» diye yazdığı Madam de Saint - Estève'in kartını düşese verdiği halde..

Asie, düşesin yüzüne şöyle bir bakınca, ziyaretinin ne kadar münasebetsiz bir zamana rastladığını farketti. Bunun için Lucien'in tehlikeli bir durumda olması dolayısiyle Madam la Düşesi rahatsız etmek zorunda kaldığından af diledi.

Asie'yi tepeden tırnağa kadar süzen Düşes hiç bir nezaket formülüne lüzum görmeden:

— Siz kimsiniz? diye sordu.

Asie kendini Conciergerie divanhanesinde, avukat Massol'a Baron diye yutturabilirdi amma Cadignan konağının küçük salonundaki halıda, beyaz satenden bir rop üzerindeki siyah bir yağ lekesi tesiri yapıyordu.

— Ben tuvalet eşyası satıcısıyım Madam la Düşes. Çünkü böyle hallerde ancak mesleğî ketumluğa dayanan kadınlara baş vurulur. Şimdiye kadar hiç kimseye hiyanet etmedim. Ne kibar hanımefendiler, sahte benzerlerini istiyerek, elmaslarını bana aylarca emanet ettiler.

Düşes, bir şey hatırlamış gibi sordu:

— Başka bir isminiz var mı?

— Evet Madam la Düşes. Mühim ahvalde Madam de Saint Estève, fakat esnaflar arasında adım Madam Nourrisson'dur.

Düşes, sesinin tonunu değiştirerek:

— Pek âlâ, pek âlâ! dedi.

---

(1) Palimpseste: Eski yazısı silinmeğe yüz tutmuş bir nevi tirşe kâğıt.

Asie sözüne devamla:

— Hizmetlerim yabana atılamaz, çünkü biz hem kocaların sırrını biliriz, hem hanımlarının.. Mösyö de Marsay'la çok işler yaptım. Madam la Düşes.

Düşes

— Yeter, yeter, diye haykırdı. Lucien'le meşgul olalım.

— Madam la Düşes onu kurtarmak istiyorsa, giyinmekle vakit kaybetmemek cesaretini göstermeli. Zaten Madam la Düşes şimdiki halinden daha güzel de olamaz. Koca karılığımla yemin edeyim, tapılacak kadar nefissiniz. Sonra arabanızı koşturmağa kalkmayın madam, benimle beraber faytona binin... Bu güzel delikanlının ölümünden daha büyük felâketleri önlemek istiyorsanız, Madam de Sérisy'ye gidelim.

Düşes bir an tereddüt ettikten sonra:

— Hadi.. dedi. Sizinle beraber olursak Léontine'e cesaret verebiliriz.

Bu kürekler Doriné' (1) inin, hakikaten şeytanî faaliyetine rağmen, düşes de Maufrignesuse'le birlikte Madam de Sérisy'nin Chaussée d'Antindeki evine girerlerken saat ikiyi çalıyordu. Fakat düşesin mevcudiyeti sayesinde dakika kaybetmediler; ikisi de lâhzada kontesin yanına alındılar. Madam de Sérisy'yi, minyatür halindeki bir köşkte, en nadir çiçeklerle muattar bir bahçenin ortasında, sedire uzanmış buldular.

Asie etrafına bakınarak:

— İyi.. dedi. Bizi kimse dinliyemez.

Geyik gibi sıçrayan kontes, düşesin omuzlarına sarılıp hüngür hüngür ağlıyarak:

— Ah.. cicim ölüyorum.. diye haykırdı. Söyle bana Diane, ne yaptın?

Düşes, kontesi de kendisiyle birlikte kanapeye oturtmağa çalışarak:

— Hadi Léontine, dedi. Öyle haller vardır ki, bizim kibi kadınlara ağlamak değil, harekete geçmek düşer.

Asie, feleğin çenberinden geçmiş koca karıların bir yarayı arıyan bisturilerin hıziyle, kadının ruhuna atfettikleri o özel bakışla, kontesi süzdü.

Jacques Collin'in arkadaşı, sosyete kadınlarında pek nadir rastlanılan bir hissin, hakikî bir ıstırabın izlerini gördü. Gönülde ve yüzde, silinmez çizgiler yaratan ıstırap. Kıyafetinde en kü-

(1) Dorine: Molière'in Tartuffe isimli şaheserinde Marianne'ın hizmetçisi, efendilerinin menfaatini kendisininkiler kadar benimseyen, sadık ve pervasız besleme tipi.

çük bir koketlik yoktu. Kontes o sıralarda kırk beş bahar yaşamıştı. Enprime muslinden sabahlığı, buruşmuştu. Korsajı itinasızdı, korsa takmamıştı. Gözleri siyah bir halka ile çevrilmişti. Mermerleşen yanakları acı gözyaşlarına şahadet ediyordu. Sabahlığında kuşak yoktu. Etekliğinin nakışları ve gömleği kırışmıştı. Tenteneden bir bonne içine toplanan ve yirmi dört saattir tarak yüzü görmiyen saçları, kısa ve ince örgüler, cılız bukleler halinde idi. Léontine takma örgülerini yerleştirmeği unutmuştu.

Asie, hekimane bir tavırla ona:

— Ömrünüzde ilk defa olarak seviyorsunuz.. dedi.

Léontine, ancak o zaman Asie'yi farketti. Korku ifade eden bir hareketle:

— Bu da kim? Sevgili Diane'm.. diye sordu.

— Kim olacak kuzum. Lucien'e sadık ve bize hizmet etmeğe hazır bir kadıncağız.

Asie isabet göstermişti. En şuh meşrep sosyete kadınlarından biri sayılan Madam de Sérisy, Marki d'Aglemont'a on yıl bağlı kalmıştı. (1)

Marki, müstemlekelere gideli beri, Lucien'e çılgınca tutulmuş ve onu düşes de Maufrigneuse'un elinden almıştı. Kontes te, bütün Paris gibi, Lucien'in Esther'e âşık olduğunu bilmiyordu. Kibarlar âleminde, açık bir bağlılık, bir kadının şöhretini, on tane gizli maceradan daha çok lekeler, hele bu rabıta tekerrür de ederse... Maamafih, hiç kimse Madam de Sérisy'den hesap sormadığına göre, hikâyeci, onun bu iki macerada faziletkâr kaldığını temin edemez.

Kontes, orta boylu bir sarışındı. Kendilerini iyi koruyan sarışınlar, gibi, o da tazeliğini muhafaza etmişti, yani nihayet nihayet otuzunda görünüyordu. Zayıf olmamakla beraber, narindi, beyazdı. Saçları kül rengiydi. Ayakları, elleri, vücudu, aristokratça bir incelik ifade ediyordu. Bir Ronquerolles gibi zekiydi. Binaenaleyh, erkeklere karşı ne derece iyi kalpliyse, kadınlar için de o kadar zalimdi. Başka her hangi bir kadının içine yuvarlanacağı kederlerden, o, büyük serveti, kocasının yüksek mevkii ve kardeşi Marki de Ronquerolles'in nüfuzu sayesinde daima kurtulmuştu.

Önemli bir meziyeti vardı: Zaâflarında samimiydi. Rejens devrinin âdet ve an'anelerine karşı duyduğu derin hayranlığı açıkça itiraf ediyordu! Kırk ikisine basıncaya kadar, erkekler onun nazarında, lâtif oyuncaklardı; (garip görünecek) amma,

(1) «Otuzundaki kadın» ve «On üçlerin romanı» tercümelerimize bakın..

kontes aşkı, katlanılması gereken fedakârlıklardan ibaret sanmış, daha iyi hükmedebilmek için önce kendini vermişti. Halbuki Lucien'i görünce, gönlünü Baron de Nucingen'in Esther'e karşı duyduğu aşka benziyen bir sevdaya kaptırmıştı. Asie'nin az önce söylediği gibi Ömründe ilk defa olarak o zaman sevmişti. Gençliğin, bu zamansız galeyanı, Paris'li kadınlarda, hele kibar tabakadan hanımefendilerde, zannedildiğinden daha da sıktır ve bu hal bazı faziletli kadınların, tam kırk yaşın limanına varırken yuvarlandıkları izahı imkânsız sukutlara sebebiyet verir. İlk aşkın çocukça ihsaslarından, şehvetin azametli çılgınlıklarına kadar, çeşitli hazları Léontine'i çıldırtan ve kanma bilmiyen bir hırsla tutuşturan bu korkunç ve noksansız sevdanın tek sırdaşı Düşes de Maufrigneuse'di.

Gerçek aşk, — bilindiği gibi — merhametsizdir. Esther'in mevcudiyetini öğrenmek, kontesi hiddet dolu bir inkisara sürüklemişti. Böyle bir kızgınlık kadınları cinayete kadar sürükler. Sonra, samimî sevdanın, büyük bir zevkle kendini kollarına terk ettiği gevşeklik çağı başlamıştı Böylece bir aydan beri kontes; Lucien'le sekiz gün görüşmek için, hayatından on yıl feda etmeğe hazırdı. Nihayet Esther'in ortaklığını kabul edecek hale gelmişti. İşte aşkının bu en coşgun dakikalarında, sevgilisinin tevkif haberi İsrafilin suru gibi çınlamıştı. Léontine az daha ölüyordu. Sayıklarken sırlarını ifşa eder korkusiyle, kocası yatağının başından ayrılmıyordu. Yirmi dört saatten beri, kalbinde bir hançer saplıydı. Nöbetler içinde, kocasına: «Lucien'i kurtar, artık yalnız senin için yaşıyacağım» diyordu.

Korkunç Asie, kontesin kolunu sarsarak:

— Madam la Düşesin söylediği gibi yanıp yakılmak para etmez.. dedi. Onu kurtarmak istiyorsanız, dakika kaybetmeğe gelmez. O masumdur, annemin kemiklerine yemin ederim.

Kontes, bu iğrenç karıya, müşfik gözlerle bakarak:

— Doğru, doğru.. hakkınız var.. diye haykırdı.

Asie, sözüne devam ederek:

— Amma, Camusot onu fena şekilde sorguya çekerse, iki cümle ile mücrim çıkar. Conciergerie'ye girip onunla konuşmak kudretine malikseniz, hemen kalkın, ona şu kâğıdı götürün.. yarın serbest bırakırlar. Ben kefilim... Onu kurtarın bu belâdan.. çünkü oraya sizin yüzünüzden düştü.

— Benim yüzümden mi?

— Evet efendim, sizin yüzünüzden.. siz ekâbir karıları böylesiniz işte! Milyoner de olsanız, meteliğiniz bulunmaz. Ben gönlüm çekip te tüysüz delikanlılarla düşüp kalkarken ceplerini altın doldururdum. Onların sevinci beni eğlendirirdi. Hem anne,

hem metres olmak öyle tatlıdır ki! Halbuki sizler, sevdiklerinizi açlıktan öldürür, ne haldedirler, sorup sual etmezsiniz. Esther'e bakın! Lâfla peynir gemisi yürüttü mü hiç? Vücudunu ve ruhunu feda ederek. İstedikleri milyonu verdi Lucien'inize.. âşıkınız onun sayesinde bu mevkie yükseldi.

Léontine:

— Zavallı kız.. dedi. Öyle yaptı ha.. seviyorum onu..

Asie dondurucu bir istihza ile cevap verdi..

— Maşaallah... Pek acele ettiniz..

Düşes, Léontine'e yavaş sesle:

— Esther pek güzeldi. Amma meleğim, şimdi sen ondan çok daha güzelsin! Lucien'in Clotilde'le evlenmesine de artık imkân kalmadı.

Bu mülâhaza konteste o kadar büyük bir tesir yaptı ki, acı duymaz oldu. Ellerini alnında dolaştırdı. Gençleşmişti.

Bu değişikliği gören ve hikmetini anlıyan Asie:

— Hadi yavrum.. dedi. iş başına, hem de çabuk tarafından..

Madam de Maufrigneuse fikir yürüttü:

— Amma maksadımız, evvelâ, Lucien'in sorguya çekilmesini geriye bırakmak değil mi? Mösyö Camusot'ya iki satır yazdık mı, tamam. Senin oda uşağınla saraya yollarız tezkereyi. Hadi Léontine!

Madam de Sérisy:

— Şu halde gel içeri gidelim.. dedi.

Lucien'in koruyucuları Jacques Collin'in çizdiği talimata uyarken adliye sarayında, şunlar cereyan ediyordu:

Jandarmalar hastayı, Mösyö Camuso'nun odasına, pencerenin karşısındaki sandalyeye taşıdılar. Hâkim, bürosunun önündeki koltukta oturuyor, Coquart, elinde kalem, bir kaç adım ötede küçük bir masa işgal ediyordu.

Sorgu hâkimlerine mahsus dairelerin, şu veya bu durumda olması, ehemmiyetsiz bir nokta değildir, bu odalar sureti mahsusada seçilmedikleri halde, itiraf etmeli ki, tesadüf adliyecilere yaver olmuştur. Sorgu hâkimleri de ressamlara benzerler. Kuzeyden gelen saf ve muntazam bir ışığa muhtaçtırlar. Zira, karşılarındaki suçlunun çehresi, her an incelemeleri gereken bir tablodur. Bunun için de aşağı yukarı bütün sorgu hâkimleri yazıhanelerini Mösyö Camusot gibi yerleştirirler. Yani arkaları ışığa dönüktür ve böylece ziya istintak ettiklerinin çehrelerine vurur. Altı ay icrayı meslek ettikten sonra, istintak devam ettiği müddetçe dalgın ve lâkayt bir çehre takınmıyan hâkim hemen hemen yok gibidir. Bu kısa izah, anlayışı en kıt kimselere dahi, bir cinayet istintakı mücadelesinin ne kadar keskin, ne de-

rece meraklı, ne mertebe dramatik ve korkunç olduğunu göstermeğe kâfidir; şahitsiz cereyan eden, fakat daima kâğıda geçen mücadele! Lâkin, ruhu donduracak kadar ateşli olan, gözlerin, aksanın, çehrede bir titreyişin, en ehemmiyetsiz bir kızarışın, birbirini görüp öldürmek için gözetliyen vahşiler arasındaki savaş kadar tehlikeli bir hal aldığı bu sahnelerden kâğıda intikal eden soluk bir akistir. Böylece bir zabıt varakası, olsa olsa yangının külleridir.

Camusot, Jacques Collin'e:

— Hakikî isminiz nedir? diye sordu.

— Don Carlos Herrera.. Tuleytıla (Toléde) Ruhaniler Meclisi kralisinde, şanvan (1). Majeste VII inci Ferdinand'ın mahrem murahhası.

Hemen kaydedelim ki Jacques Collin, Fransızcayı berbat bir İspanyol şivesiyle, ağzını gözünü yararak, anlaşılmıyacak şekilde konuşuyor, her kelimede cevaplarını tekrarlaması ihtar ediliyordu. Hâkim:

— Söylediğiniz bu sıfatları ispat edecek evrakınız var mı?

— Evet efendim, pasaport... Majeste kralın bu vazifeye tayinimi müş'ir mektubu, sonra önünüzde iki satırcık bir pusla yazayım. Derhal İspanya sefarethanesine yollayın, göreceksiniz ki bana sahip çıkacaklardır. Başka delillere ihtiyacınız varsa, Fransa baş papasına yazayım, buraya hemen hususî kâtibini yollasın.

Camusot:

— Hâlâ can çekiştiğinizi iddia ediyor musunuz? (İstihza ile) tevkif edildiniz edileli, hakikaten şikâyet ettiğiniz derecede ıstırap çekseydiniz, şimdiye kadar ölmeniz lâzım gelirdi.

Maznun, tatlılıkla cevap verdi:

— Bir masumun gayreti ve mizacının metanetiyle alay ediyorsunuz...

— Coquart! Zile basın Conciergerie'nin doktoriyle, hastabakıcılardan biri gelsin. Redingotunuzun çıkarmak ve omuzunuzdaki damgayı muayene etmek zorunda kalıyoruz.

— Mösyö! Emrinizdeyim.

Maznun, hâkimden, bu damganın ne demek olduğunu ve neden omuzuna bakmak lâzım geldiğini izah etmek lütfunda bulunmasını rica etti. Hâkim bu suali bekliyordu.

— Küstahlığına hudut olmıyan, en mukaddes şeylerde dahi sahtekârlık yapmaktan çekinmiyen, kürek kaçkını Jocques Collin olduğunuzdan şüphe ediliyor.

(1) Bir nevi yüksek rütbeli rahip.

Jacques Collin, titremedi, kızarmadı, sükûnetini bozmadı. Saf bir tecessüsle Camusot'ya bakarak:

— Ben mi Mösyö? dedi. Ben bir forsayım ha... Dilerim, mensup olduğum tarikatle, yüce Tanrı böyle bir gafletinizi affetsin.. beşer hukukuna, kiliseye ve efendim olan krala karşı ağır bir hakaret teşkil eden bu hatanızda ısrar etmemeniz için, ne yapmam lâzım gelirse söyleyin!

Hâkim maznuna cevap vermedi. Yalnız, eskiden hidematı şakeye mahkûm edilenlerin sırtına, kanunen damga basıldığından hakikaten Jacques Collin ise omuzuna vurulunca bu harflerin meydana çıkacağını anlattı.

Jacques Collin:

— Ah.. mösyö! dedi. Krallık davasına sadakatimin aleyhimde bir delil teşkil etmesinden korkarım.

Yargıç cevap verdi:

— İzah ediniz... Burada vazifeniz o.

— Pek âlâ, mösyö... Sırtımda her halde bir çok yara izleri vardır. Çünkü vatana hiyanet suçu ile, meşrutiyetçiler tarafından arkadan kurşuna dizildim. Oysa ki krala sadakat göstermiştim. Beni öldü sandılar.

Camusot:

— Demek kurşuna dizildiğiniz halde, yaşıyorsunu, nasıl olur?

— Askerlerle uyuşmuştuk. Bazı dindar kimseler onlara para vermişti. Beni çok uzaktan, omuzuma nişan alarak kurşunladılar. Mermiler hızını kaybetti. Bu hâdiseyi Ekselâns İspanya seferinden de sorabilirsiniz.

Sadece adliyenin ve polisin dileklerini yerine getirmiş olmak için sert davranan Camusot, içinden: «Şeytan herif her şeye bir kulp takıyor, böyle olması daha iyi ya!» diyordu.

— Siz karakterde bir adam, Baron de Nucingen'in kapatmasına mahsus evde nasıl bulunabilir, hem de ne biçim kapatma, eski bir orospu!

— İşte böyle olduğu içindir ki, beni bir fahişenin evinde buldular ya.. fakat beni oraya sevkeden âmili arzetmeden önce şu cihete dikkatinizi çekmeliyim: Merdivenin ilk basamağını çıkarken, birden bire hastalandım. Binaenaleyh bu kızla, zamanında konuşamadım. Matmazel Esther'in intihar niyetinde olduğunu haber almıştım. Kendisine karşı, mukaddes âmillere dayanan hususî bir muhabbet beslediğim genç Lucien de Rubempré'nin menfaatleri bahis mevzuu olduğundan, zavallı kızcağızı, ümitsizlikle sürüklendiği bu korkunç yoldan vaz geçirmeğe çalışacaktım. Ona Lucien'in Grandlieu'ların kızı ile evlenemiyece-

ğini söylemek, ve yedi milyonluk bir mirasa konduğunu haber vermek istiyordum. Onda yaşamak cesaretini uyandırabileceğimi ümit ediyordum. Ben eminim ki hâkim bey, şahsıma tevdi edilen sırların kurbanıyım. Yıldırımla vurulmuş gibi merdivene çöktüm. O sabah beni zehirlediklerine kaniim. Sırf vücudum kuvvetli olduğundan kurtulabildim. Biliyorum ki, uzun zamandan beri, siyasî polise mensup bir ajan peşimi bırakmıyor, beni kötü bir işe bulaştırmağa gayret ediyor. Eğer tevkif edildiğim sırada, dileğimi kabul edip bir doktor getirtseydiniz, sıhhatim hakkında söylediğim şeylerin doğruluğuna da kani olurdunuz. Emin olun, mösyö, bizden daha yüksek mevkide bulunan bazı şahsiyetlerin beni başlarından atmak maksadiyle, şu veya bu caniyle karıştırmakta büyük bir menfaatleri vardır. Krallara hizmet etmek, her zaman hayırlı bir iş değildir; onların da küçük tarafları var.. yalnız kilise, mükemmeldir.

Jacques Collin, bu sözleri cümle cümle, ağır ağır ve tam on dakikada söyledi. Bu esnada çehresinin ifade ettiği mânayı tasvir imkânsızdır.

Cevabı, bilhassa Corentin'e yaptığı ima, doğruya öyle benziyordu ki, hâkim şüpheye düştü:

— Lucien de Rubempré'ye karşı neden muhabbet beslediğinizi anlatır mısınız bana?

— Tahmin etmiyor musunuz? Altmış yaşındayım, Mösyö... Rica ederim zapta geçmeyin bunları.. muhakkak söylemem lâzım mı?

Hâkim:

— Bütün hakikati söylemeniz, sizin ve bilhassa Lucien de Rubemprénin menfaati icabı..

— Peki.. o.. aman Yarabbi.. (Mırıldanarak ilâve etti) o benim oğlumdur.

Ve bayıldı.

Camusot usulcacık seslendi:

— Bunu yazmayın Coquart!

Coquart, küçük bir sirke (1) şişesini getirmeğe kalktı.

Camusot: «Bu Jacques Collin ise, hakikaten pek büyük bir artist!» diye düşünüyordu.

Coquart, eski forsaya sirke şişesini koklatırken, hâkim de onu bir yargıç ve vaşak dikkatiyle süzüyordu. Jacques Collin'in ayılmasını bekliyen Camusot:

— Coquart! dedi. Perukasını çıkarmak lâzım.

---

(1) Vinaigre des quatre voleurs: Sirke değildir. İçinde bir çok nebat hülâsaları, kâfur falan vardır.

Kürek kaçkını bu emri işitti ve korku ile titredi. Başının çıplak vaziyette ne iğrenç bir mâna aldığını biliyordu. Hâkim kâtibine:

— Perukanızı çıkaracak kadar kuvvetiniz yoksa.. hadi Coquart, siz çıkarın.. dedi.

Jacques Collin, başını büyük bir tevekkülle, kâtibe uzattı. Fakat bu süsten mahrum kalan kafası, korkunç bir manzara arz etti. Forsanın hakikî karakterini gösterdi. Bu baş Camusot'yu derin bir kararsızlığa sürükledi.

Doktorla hastabakıcıyı beklerken, Lucien'in ikametgâhında bulunan evrak ve eşyayı tasnif ve tetkike koyuldu. Adliye matmazel Esther'in, Saint Georges sokağındaki evinde araştırmalar yaptıktan sonra Malaquais rıhtımına da uğramıştı. Sanık:

— Elinizdekiler Kontes de Sérisy'nin mektupları.. dedi. (Hâkimi yıldırımla vurulmuşa döndüren müstehzi bir tebessümle ilâve etti) Amma bilmem ki niçin, Lucien'in aşağı yukarı bütün evrakını toplamışsınız.

Bu gülümseyişi gören Camusot, «Aşağı yukarı kelimesinin mâna ve genişliğini anladı.

Havadisin maznun üzerinde yapacağı tesire dikkat kesilerek:

— Suç ortağınız olduğundan şüphe edilen Lucien de Rubempré tevkif edilmiştir.. cevabını verdi.

İspanyol, zerre kadar heyecan göstermeden:

— Büyük bir hata işlemişsiniz, dedi. Çünkü o da benim kadar masumdur.

Maznunun sükûnetine hayret eden Camusot:

— Göreceğiz.. şimdilik daha hüviyetinizi tesibt safhasındayız. Hakikaten don Carlos Herrera iseniz, Lucien Chardon'un vaziyeti derhal değişir.

Carlos mırıldanarak:

— Öyle ya.. Madam Chardon'du.. Rubempré ailesinden bir kız! Ah, ah, hayatımın en büyük günahlarından biridir bu..

Gözlerini göğe kaldırdı. Dudaklarını oynatışından bir dua okuduğu belli oluyordu.

— Yok Jacques Collin iseniz, Lucien bilerek bir kürek kaçkınının, sahtekârın dostu olmuşsa, adliyenin şüphe ettiği bütün suçlar bir kat daha ihtimal kesbeder.

Carlos Herrera, hâkimin ustalıkla söylediği bu cümle karşısında, tunçtan bir heykel kadar sakin kaldı. «Bilerek, kürek kaçkını» kelimelerine cevap olarak asil bir ıstırap ifade eden bir jestle ellerini kaldırdı.

Yargıç, aşırı bir nezaketle:

— Rahip efendi! dedi. Don Carlos Herrera iseniz, adalet ve

hakikatin meydana çıkması için, baş vurmak mecburiyetinde bulunduğumuz vasıtaları mazur görürsünüz.

Yargıç, «Rahip efendi» der demez, sesinin âhenginden, Jacques Collin kendisine tuzak kurulduğunu sezmiş, hiç istifini bozmamıştı. Camusot ise onun sevinç göstermesini bekliyordu. Hâkimini aldatan suçlunun, tarife sığmaz memnunluğunu ifade edecek olan bu sevinç, onun kürek mahkûmluğuna ilk işaret olacaktı. Fakat kürekler kahramanını Makyavel'e yakışan bir sükûnetle mücehhez buldu. Jacques Collin, havarilere hâs bir uysallıkla:

— Ben diplomatım.. diye cevap verdi. Mensup olduğum tarikatte pek ağır adaklar yapılır. Her şeyi anlıyorum. Istırap çekmesini de bilirim. Evimde, evrakımın gizlendiği yeri keşfetseydiniz, şimdiye kadar hürriyetime kavuşmuş bulunacaktım. Zira görüyorum ki, sadece kıvır zıvır bir takım kâğıtlar yakalamışsınız.

Bu Camusot için son bir darbe oldu. Jacques Collin, kafasının görünüşünden doğan şüpheleri sözlerindeki talâkat ve sadelikle, şimdiden sarsmış bulunuyordu.

— Bu evrak nerededir?

— Göndereceğiniz zata, İspanya sefareti Kardinallik dairesi sekreterlerinden birinin refakatini kabul ederseniz, söylerim. Şu şartla ki evrakı bu sekreter alır ve ona karşı sorumlu olursunuz. Zira, tâbi olduğum devlet, diplomatik vesikalar ve rahmetli kral XVIIII inci Louis'ye ait esrar bahis mevzuudur. Ah, Mösyö.. her ne ise.. siz hâkimsiniz. Zaten bütün bu cihetler hakkında hüküm vermek sefire düşer.

Bu esnada, geldikleri mübaşir tarafından haber verilen doktorla hastabakıcı içeri girdiler.

Camusot, hekime:

— Buyrun, Mösyö Lebrun.. dedi. Şu maznunun sıhhî durumunu incelemeniz için çağırttım sizi. Zehirlendiğini söylüyor, evvelisi günden beri ölümle pençeleştiği iddiasında. Bir bakın.. elbisesini çıkarıp, damganın mevcudiyetini tahkik etmekte mahzur var mı?

Doktor Lebrun, hastanın nabzını yokladı. Dilini çıkarmasını söyledi. Onu büyük bir dikkatle süzdü. Aşağı yukarı on dakika devam eden bu muayeneden sonra:

— Sanık çok ıstırap çekmiş.. dedi. Fakat şimdi pek kuvvetli.

Jacques Collin bir Peskopos vakariyle:

— Bu yalancı kuvvet, içinde bulunduğum fecî durumun sebebiyet verdiği asabî bir tenbih neticesidir Mösyö.. diye cevap verdi.

Doktor Lebrun:

— Mümkündür.. mütalâasında bulundu.

Hâkimin bir işareti üzerine sanığın elbiselerini çıkardılar. Yalnız pantalonu kaldı. Bu kıllı ve dev gibi kuvvetli vücut karşısında, odadakiler hayranlık duydular. — Mübalâğalı bulutları müstesna — Napoli'deki (1) Farnès Herkül'ü idi bu.

Doktor Camusot'ya:

— Suphanallah, dedi.. tabiat bu cüssede insanları hangi işlerde kullanıyor!

Mübaşir, pek eski zamanlardan beri, bu mesleğin alâmeti farikası olan ve «Asa» tâbir edilen abanoz çubukla döndü. Cellâdın meş'um harfleri işlediği yere, üç beş defa vurdu. Gelişi güzel serpilen on yedi delik belirdi. Hâkimle doktor, büyük bir itina ile tetkik ettikleri halde, omuzda harfe benzer hiç bir şekil göremediler. Yalnız mübaşir T nin çizgisini işaret eden iki noktaya dikkatlerini çekti. Conciergerie hekiminin yüzünde şüphe izleri gören Camusot:

— Öyle amma, bir hayli müphem.. dedi.

Carlos, öteki omuzunu ve sırtını da muayene etmelerini rica etti. Bu suretle on on beş yara izi daha meydana çıktı. İspanyolun talebi üzerine bunlara dikkat eden doktor, omuzun delik deşik olduğunu, cellâdın kazdığı mahut harfler mevcut olsa dahi, bu damganın görünemiyeceğini bildirdi.

O sırada, Polis Müdürlüğü kalemine bağlı bir hademe içeri girdi. Mösyö Camusot'ya bir zarf uzatarak, cevap istedi. Tahriratı okuyan hâkim Coquart'a yanaşıp, kimseye duyurmadan kulağına bir şeyler fısıldadı. Fakat Jacques Collin, Camusot'nun bir bakışından, kendisine ait yeni bir haber geldiğini sezmişti. «Peyrade'ın arkadaşı, yakamı bırakmıyor.. diye düşündü, onu önceden tanısaydım, Contenson'un yanına yollardım. Hele Asie'yi bir daha görebilsem?.»

Coquart'ın yazdığı kâğıdı imzalayıp zarflıyan hâkim delegasyon dairesi hademesine uzattı. Adliyenin vaz geçilmez bir yardımcısı olan bu daire, hususî bir polis komiserinin başkanlığı altındadır; cürüm ve cunha vak'alarında suç ortağı olduklarından şüphe edilen eşhas nezdinde, — her mahallenin polis komiserleri yardımiyle — araştırma hattâ tevkif emirlerini icrâ eden, polis çavuşlarından müteşekkildir. Adlî otoritenin murah-

---

(1) Atinalı Glycon'un yarattığı muazzam ve heybetli heykel.

Herkül yahut Héraclès: Yunan ve Roma mitolojisinin en ünlü kahramanı. Jupiter'le Alemène'in mahsulü sevdası. Beşiğinde yılanlar boğan bu Tanrı piçi, kuvvet ve cesaretin senbolüdür.

hası olan bu memurlar, istintaka memur hâkimleri, kıymetli vakitlerini kaybetmek külfetinden kurtarırlar.

Hâkimin bir işareti üzerine, Mösyö Lebrun'la hastabakıcı, maznunun elbiselerini giydirdikten sonra, mübaşirle birlikte dışarı çıktılar.

Camusot, Jacques Collin'e tepeden inme:

— Bir halanız varmış.. dedi.

Don Carlos Herrera, hayretle cevap verdi:

— Hala mı? Yanılıyorsunuz mösyö.. benim hiç hısım akrabam yok. Müteveffa dük d'Ossuna'nın nesebi gayri sahih çocuğuyum...

Camusot:

— Hadi canım.. dedi. Ne derseniz deyin, bir halanız var işte, adı da matmazel Jacqueline Collin. Matmazel Esther'in evine Asie lâkabiyle aşçı yapmışsınız onu.

Kendisini müstehzi bir dikkatle süzen hâkimin sözlerini, merakla dinliyen Jacques Collin, kayıtsız bir tavırla omuz silkti.

Camusot devam etti:

— Gözlerinizi açın da, iyi dinleyin beni.

— Dinliyorum mösyö..

— Halanız Temple'de tüccar, mağazasını da sabıkalılardan Paccard'ın hemşiresi işletiyor. Pek namuslu olan bu kızın lâkabı da La Romette. Adliye halanızın izi üzerinde. Bir kaç saate kadar kat'î deliller elde edeceğiz. Bu kadın size pek sadık.

Camusot bir an durdu. Jacques Collin, sükûnetle cevap verdi:

— Devam edin hâkim bey! Sizi dinliyorum.

— Sizden üç beş yaş büyük olan halanız, (iğrenç hatıralı) Marat'nın kapatmasıydı. Elindeki servetin aslı bu kanlı menbadan geliyor. Aldığım malûmata göre bu kadın hırsızlara yataklık etmekte pek mahir; şimdiye kadar aleyhinde deliller bulunamamış. Bana gönderilen raporlara bakılırsa, Marat öldükten sonra, kalpazanlık suçundan idama mahkûm edilen bir kimyagerle yaşamış, davada şahitlik te etmiş. Toksikolojideki bilgisi bu samimiyetin mahsulü olacak. İhtilâlin XII inci yılından 1810 a kadar, tuvalet eşyası satıcılığı yapmış. 1812 le 1816 arasında, bulûğa ermemiş kızları fuhşa sürüklediğinden iki sene mahpus yatmış. Siz de daha önce sahtekârlıktan mahkûm olmuşsunuz. Tahsiliniz (ve fısku fücurlarına kurban bulmak suretiyle halanızın memnun bıraktığı) bazı ricalin himayesi sayesinde kâtip olarak girdiğiniz bankadan ayrılmışsınız. Maznun! Bütün bunlar Ossuna düklerinin debdebe ve ihtişamına pek uymuyor. İnkârda ısrar ediyor musunuz?

Jacques Collin, Camusot'yu dinlerken saadet içinde geçen çocukluğunu, mezun olduğu Oratorien'ler kollejini düşünüyor, bu hatıraların verdiği teessürle gerçekten mütehayyir görünüyordu.

— İfadeye başlarken verdiğim izihatı sadık bir şekilde zaptetti iseniz, tekrar okuyabilirsiniz. Söylediklerimi değiştirmeme imkân yok.. ben fahişenin evine gitmedim ki, aşçısının kim olduğunu tanıyayım. Bahsettiğiniz şahıslarla en uzak bir alâkam yok.

— İnkârlarınıza rağmen, karşılaştırmalara başlıyacağız, bu müvacehelerin güvencinizi azaltması mümkündür.

Jacques Collin, uysal uysal cevap verdi:

— Daha önce kurşuna dizilen bir adam, her şeye alışıktır.

Camusot, emniyet şube müdürünün dönmesini beklerken, yakalanan kâğıtları tetkike koyuldu.

Bibi - Lupin alabildiğine sür'at gösterdi. Zira sorgu on buçukta başlamıştı. Halbuki saat on bir buçukta mübaşir içeri girerek, hâkime yavaş sesle şube müdürünün geldiğini bildirdi.

Mösyö Camusot:

— Gelsin.. diye emretti.

Yargıç, bekliyordu ki Bibi Lupin içeri girer girmez: «Tâ kendisi!» diye haykırsın. Oysa ki, emniyetçi hayrette kalmıştı. Çiçek bozuğuyle delik deşik olan bu simanın müşterisine ait olduğunu kestirememişti. Bu tereddüt hâkimin dikkatini çekti. Ajan:

— Endam o endam, cüsse o cüsse.. dedi, (maznunun gözlerine, alnının biçimine ve kulaklarına bakarak) vay Jacques Collin! Sensin ha.. saklanmasına, değiştirilmesine imkân olmıyan şeyler var. Tâ kendisidir Mösyö Camusot! Jacques'ın sol kolunda bir bıçak yarası izi vardır. Redingotunu çıkartın, görürsünüz..

Jacques Collin tekrar redingotunu çıkarmak zorunda kaldı. Bibi - Lupin gömleğinin kolunu sıyırdı. Bahsettiği yara izini gösterdi.

Jacques Collin:

— Bu bir kurşun yeri.. dedi. İşte ona benzer bir sürü iz..

Bibi - Lupin:

— Tamam! dye haykırdı. Ses te onunkisi..

Hâkim:

— Sizin kanaatiniz, sadece malûmat kabilinden bir şey. Delil teşkil edemez.

Bibi Lupin, tevazu ile cevap verdi:

— Biliyorum. Amma size şahitler de bulacağım. (Collin'e bakarak) zaten Vauquer pansiyonunda oturanlardan birini getirdim bile..

Collin hiç istifini bozmadı.

Mösyö Camusot keskin bir tavırla:

— Getirin buraya! dedi.

Zahirî alâkasızlığına rağmen memnun olmadığı seziliyordu. Sorgu hâkiminin senpatisine pek güvenmiyen Jacques Collin bu ciheti farketti. Hikmetini araştırmağa daldı. O esnada mübaşir Madam Poiret'yi içeri aldı. Bu beklenmedik karşılaşma forsayı hafifçe titretti ise de, kararını vermişe benziyen hâkim bunun farkında olmadı.

Hâkim, bütün ifade ve istintakların başlangıcını teşkil eden formaliteleri ikmal için:

— Adınız nedir? diye sordu.

Dana üzünü gibi buruşuk ve beyaz yüzlü ufak tefek bir koca karı olan Madam Poiret, sırtına kaba ipekliden mavi bir rop giymişti. Christine - Michelle - Michomeau adında olduğunu, bay Poiret'nin zevcesi bulunduğunu, elli bir yaşında olduğunu, Paris'te doğduğunu Postes sokağı köşesindeki Poules sokağında ikamet ettiğini, pansiyonculuk yaptığını söyledi.

Hâkim:

— Madam, dedi 1818 ve 1819 yıllarında Vauquer kadının işlettiği bir pansiyonda oturmuşsunuz.

— Evet mösyö. Emekli memur bay Poiret ile orada tanıştım. Şimdi zevcimdir, bir seneden beri yatalak oldu.. zavallı, pek hasta. Onun için uzun müddet burada kalamıyacağım.

Hâkim sordu:

— O zamanlar bu pansiyonda Vautrin isimli biri oturuyormuş?

— Öyle efendim.. bu uzun bir hikâyedir. Söylediğiniz adam korkunç bir kürek mahkûmuydu.

— Tevkifine siz de yardım etmişsiniz?

— Yalan mösyö!

Camusot huşunetle:

— Adaletin huzurundasınız dedi... Dikkatli davranın.

Madam Poiret ses çıkarmadı.

Camusot devam etti:

— Hatıralarınıza müracaat edin.. o adamı hatırlıyor musunuz? Görseniz tanır mısınız?

— Zannederim.

— Şu önünüzdeki zat o mu?

Madam Poiret, renkli gözlüklerini takıp rahip Carlos Herrera'ya baktı.

— Boyu, posu,endamı o.. amma, hayır.. odur, odur hâkim

bey. Göğsünü çıplak olarak görsem lâhzada tanırım. (Goryo babaya bak.)

Hâkimle kâtibi, gülmeden alamadılar kendilerini. Jacques Collin de, — ihtiyatlı bir şekilde — onlara iştirak etti. Maznun Bibi Lupin'in çıkarttığı redingotu henüz giymemişti, hâkimin işareti üzerine hatırsinas bir tavırla gömleğini açtı.

Madam Poiret:

— İşte tam onun kılları! diye haykırdı. Amma kırlaşmış ha mösyö Vautrin!

Hâkim:

— Buna ne cevap vereceksiniz? diye sordu.

Jacques Collin:

— Bu kadın, divanedir.

— Aman Yarabbi.. azıcık şüphem kalsa bu ses kâfi.. çünkü yüzü değişmiş. Amma hep, beni tehdit eden ayni ses. A.. bakışı da o.

Hâkim Jacques Collin'e hitap ederek:

— Adlî polisin ajaniyle bu kadının önceden sözbirliği etmelerine imkân yoktur. Çünkü ikisi de sizi görmemişlerdi. Bunu nasıl izah edeceksiniz?

Jacques Collin:

— Bir adamı göğsündeki kıllardan tanıyan bir kadının şahadetiyle, bir polis memurunun şüphelerine dayanarak hüküm vermek.. adliye bundan daha büyük hatalara düşmüştür. Benim sesim, bakışım, cüssem, büyük bir mücriminkine benziyormuş, müphem şey bu.

Madamın hatıralarına gelince, benzerimle aralarında, yüz kızartıcı bir takım münasebetler cereyan ettiğini ispat ediyor ki bu cihet sizi de güldürdü. Hakikatin tezahürünü ben kendi hesabıma, adliyeden daha şiddetle arzu ediyorum. Bunun için müsaade buyurursanız bu.. Foi..

— Poiret..

— Evet oiret (ben İspanyolunr da) bakalım bu kadın; o eve ne diyordunuz?

Madam Poiret:

— Burjuva pansiyonu.. dedi.

Jacques Collin:

— Anlıyamadım..

— Abone ile yemek yenen bir ev.

— Ha başka kimler otururmuş orada.

Bir neticeye varmak için, kendisine yol gösteren maznunun bu zahirî hüsnü niyeti Camusot'yu öyle şaşırttı ki, Jacques Collin'e mültefit bir baş işaretiyle cevap vererek:

— Hakkınız var.. diye haykırdı. Jacques Collin'in tevkifi sıralarında pansiyonda bulunan aboneleri hatırlamağa çalışın.

— Mösyö de Rastignac, doktor Bianchon, Goriot baba, matmazel Taillefer.. vardı.

Çehresinde hiç bir değişiklik olmıyan Jacques Collin'i süzmekte devam eden hâkim:

— Pek âlâ.. dedi. Bu Goriot baba..

Madam Poiret:

— Öldü.. cevabını verdi.

Jacques Collin söze karıştı:

— Mösyö.. Lucien'in evinde bir çok defalar Mösyö de Rastignac isminde bir zatla karşılaştım, galiba Madam de Nucingen'in arkadaşı. Şayet bahsettiğiniz bu gençse, beni hiç bir zaman forsaya falan benzetmedi..

Yargıç:

— Gerek Mösyö de Rastignac, gerekse doktor Bianchon içtimaî mevki sahibi kimselerdir. Öyle ki lehinizde şahadet etmeleri tahliyenize kâfidir. Coquart! Onlara davetname hazırla!

Madam Poiret'nin ifadesine müteallik formalite bir iki dakikada tamamlandı.

Coquart cereyan eden sahnenin zabıt varakasını okudu, kadın imzaladı. Fakat maznun Fransız muamelâtı adliyesini bilmediğini ileri sürerek imzadan istinkâf etti.

Mösyö Camusot:

— Bugünlük kâfi.. dedi. Her halde gıda almağa ihtiyacınız vardır. Sizi tekrar Conciergerie'ye göndereceğim..

Jocques Collin:

— Heyhat!.. Yemek yiyemiyecek derecede muztaribim.

Camusot istiyordu ki Jacques Collin'in dönüşü, müttehimlerin teneffüshanede dolaşma saatine rastlasın. Fakat henüz Conciergerie müdüründen, sabahleyin verdiği emre cevap almamıştı. Mübaşirini yollamak için zile bastı. İçeri giren mübaşir, Malaquais sokağındaki evin kapıcısı geldiğini, ve hâkim beye Lucien de Rubempré'ye müteallik mühim bir evrak getirdiğini bildirdi. Bu hâdise öyle ehemmiyetliydi ki, Camusot verdiği kararı unuttu.

— Gelsin! dedi.

Kapıcı kadın, hem hâkimi, hem de rahibi selâmlıyarak:

— Affedersiniz, kusura bakmayın, mösyö.. adliye iki defa evimize uğradığı halde; kocam da ben de o kadar şaşkına dönmüşüz ki. Mösyö Lucien'in adresine gelen bir mektubu çekmecemizde unuttuk. Halbuki Paris'ten geldiği halde. öyle ağırdı ki,

on metelik ödedik. Lütfen posta parasını verir misiniz? Kiracılarımızı bir daha ne vakit görürüz, Allah bilir orasını...

Zarfı büyük bir itina ile tetkik eden Camusot:

— Bu mektubu posta müvezzii mi getirmişti size?

— Evet mösyö..

— Coquart! Zabıt tutacaksın. Hadi bayan, adınızı, sanınızı söyleyin bakalım.

Camusot, kapıcı kadına yemin ettirdikten sonra zabıt varakasını yazdırttı. Bir taraftan bu formaliteleri ikmal ederken, bir taraftan da zarftaki pulların damga ve tarihlerini inceliyordu. Esther öldüğü günün ferdası Lucien'in evine bırakılan bu mektup, hiç şüphesiz o felâket günü yazılıp, postaya atılmıştı. Adliyenin, bir cinayete kurban gitmiş sandığı mahlûk tarafından yazılıp imzalanan bu mektubu okuyunca, siz de hâkimin ne derece afalladığını tahmin edebilirsiniz.

ESTHER'DEN LUCİEN'E

Pazartesi. 13 Mayıs 1830

(Son günüm, sabahın onu)

«Lucien'im; artık bir saat bile ömrüm kalmadı. On birde ölmüş bulunacağım, ve gözlerim hiç bir acı çekmeden kapanacak. Küçük ve cici bir firenk üzümü aldım. Tam elli bin franga.. içinde şimşek hıziyle öldüren bir zehir var. «Demek ki sevgilim «Esther'ciğim ıstırap çekmemiş.. diyebileceksin. Evet.. yalnız sana şu sahifeleri yazarken acı duyacağım..

«Kendisinin olacağım günün ferdasız olacağını bilerek beni pek pahalıya satın alan, o canavar, Nucingen, az önce sarhoş bir ayı gibi çıkıp gitti.

«Ömrümde ilk ve son defa eski mesleğim olan «zevk kızı» hayatiyle, aşkı karşılaştırabildim.

«Sonsuzlukta kanatlanan şefkat ve sevgiyle, buseye yer bırakmadan uçuruma gömülmek istiyen vazifenin iğrençliğini mukayese ettim. Ölümü perestişe lâyık bulabilmek için böyle bir tiksiniş lâzımdı.

«Banyo yaptım; isterdim ki vaftiz edildiğim manastırın günah çıkarıcı rahibi gelsin, istiğfar edip, ruhumu da yıkayayım. Amma, yaptığım fuhuş kâfi, mukaddesata saygısızlık etmiş olmıyayım; zaten samimî bir nedametin sularında yıkandığımı da duyuyorum. Tanrı hakkımda ne hüküm verirse ona razıyım.

«Şimdi, bu yalandan ağlayışları bırakalım. Senin için, son dakikaya kadar eski Esther'in olarak kalmak, ölümümle, gelecekle, Tanrıyle canını sıkmamak isterim. Bu dünyada bu kadar işkence çektim. Beni ahrette de azaba gömmek Rabbimin şefkatine yakışmaz.

«Madam Mirbel'in yaptığı o şirin portren, yanımda. Bu fildişi parçası, sen yokken, avutuyordu beni... Sana son düşüncelerimi yazar, kalbimin son çarpıntılarını anlatırken, vecd içinde bakıyorum ona.. Portreni bu mektubumla beraber sana yollıyacağım; ne satılmasına katlanabilirim, ne yağma edilmesine! Bana saadet veren bir hatıra, imparatorluk çağının bayan ve subay resimleri arasında, yahut Çin işi kıvır zıvırla birlikte bir satıcı camekânında teşhir edilsin! Düşüncesi bile mahvediyor beni. Bu portreyi sil, güzelim! Kimseye verme! Amma bu hediye sayesinde o yürüyen ve roplar giyen sırığın, Clotilde de Grandlieu'nün kalbini kazanacaksan o başka.. Kızın kemikleri de öyle sivri ki yatarken her tarafını morartacak. Evet.. buna razıyım. Bari, hayatta imişim gibi faydam dokunur sana... Ah, ah.. hoşuna gitmek, yahut sadece seni güldürmüş olmak için, mangalın karşısına geçer, ağzımın içinde elma pişirirdim. Demek ki ölümüm de işine yarıyacak. Zaten yaşasam, aile hayatını bozmuş olacaktım. Vallahi ben anlamıyorum senin şu Clotilde'ini. Karın olmak, ismini taşımak, gece gündüz yanında bulunmak, senin olmak.. nazeninim bir de nazlanıyor ha! İnsan böyle bir marifet gösterebilmek için mutlak Saint - Germain mahallesinden olmalı, hem de kemiklerinde on dirhem et bulunmamalı!.

«Zavallı Lucien! İkbal arzuları inkisara uğrayan sevgili çocuk! Hep senin istikbalini düşünüyorum. Bu sadık köpeğini, senin için hırsızlık yapan, saadetin uğrunda cinayet mahkemelerinde sürünmeği göze alan o iyi kalpli kızcağızı ne kadar arıyacaksın! Onun işi gücü zevklerini kollamak, sana hazlar icat etmekti. Saçlarında, ayaklarında, kulaklarında, bütün varlığında senin aşkın vardı.. Her bakışı, takdis dolu köçeğindi o. Altı yıl yalnız seni düşündü. O kadar sana ait bir eşya idi ki, ışık nasıl güneşten fışkırırsa, onun ruhu da seninkinden bir tecelli idi.

«Fakat, heyhat! Parasızlık ve şerefsizlik yüzünden karın olamıyacağım. Varımı yoğumu sana vererek istikbalini kurtarmağa çalıştım. Bu mektubu okur okumaz gel, yastığımın altındakileri al. Evdekilerden pireleniyorum da..

«İşte böyle.. ölürken de güzel kalmak istiyorum. Yatacak, karyolama uzanacak, poz alacağım hani.. sonra frenk üzümünü damağıma dayayıp ezeceğim. Ne ihtilâçlar güzelliğimi bozacak, ne vaziyetim gülünçleşecek.

«Biliyorum ki benim yüzümden Madam de Sérisy ile aranız bozuldu. Amma öldüğümü duyunca suçunu bağışlar. Tekrar samimileşirsiniz. Grandlieu'ler ayak direrse o seni münasip şekilde evlendirir.

«Kara haberimi alınca, öyle ahlar vahlar çekmeni istemem

güzelim. Evvelâ sana söyliyeyim ki, 13 Mayıs pazartesi gününün saat on biri, uzun bir hastalığın sona ermesidir. Hani Saint Germain taraçasında beni tekrar eski mesleğime fırlatmıştınız ya, bu hastalık o gün başladı, işte! Vücut nasıl marizleşirse, ruh ta öyle!

Yalnız ruh, vücut gibi boşu boşuna azap çekip durmaz. Ruh vücudu destekliyebilir, fakat vücut ruhu ayni kudretle koruyamaz. Ruh nihayet, terzi kızların bir litre kömürüne baş vurmak suretiyle şifa bulacağını bilir. Evvelisi gün, Clotilde tarafından reddedilirsen benimle evleneceğini söyledin, dünyalar benim oldu. Amma bu, her ikimiz için de büyük bir felâket olurdu, daha acı şekilde ölürdüm. Zira ölümden ölüme de fark var. Cemiyet hiç bir zaman bizi kabul etmezdi.

«İşte iki aydır, bir hayli meseleler üzerinde düşünüp duruyorum, hadi canım.. zavallı bir kız çamura düşer, — benim manastıra girmeden önceki halim — erkekler onu hoş bulur, hürmet etmek zahmetine katlanmadan zevklerine âlet ederler. Arabayla gelip götürür, yayan döndürürler. Şayet, yüzüne tükürmüyorlarsa, sırf güzeldir de ondan; amma mânen daha ağır hakaretleri reva görürler.

«Gel gelelim bu kızcağız beş altı milyonluk bir servete konunca, beyler, paşalar etrafında pervane olur, arabasiyle geçerken saygı ile selâmlanır, Fransa ile Navar'ın en parlak hanedanları tercihine müntazırdır. Bizim gibi, birbiriyle kaynaşıp mes'ut olan iki güzel mahlûk karşısında yuha diye haykıracak olan cemiyet, iki yüz bin liralık geliri olduğu için, bütün hareket halindeki romanlarına rağmen Madam de Staël'i baş tacı yaptı. Para ve şöhret önünde diz çöken cemiyet, saadete de boyun eğmiyor, fazilete de, çünkü ben iyilikte hiç kusur etmiyecektim.. ne göz yaşları kurutacaktım Yarabbim.. mutlak ağladığım kadar başkalarını teselli edecek, evet.. yalnız senin için, ve hayır yapmak için yaşıyacaktım.

«İşte bu düşünceler yüzünden ölüm gözümde tütüyor. Onun için hiç yanıp sızlanma arslanım. Kendi kendine sık sık: «İki iyi kalplı kızcağız vardı, güzeldiler, ikisi de gücenmeden benim uğrumda öldü. Bana tapıyorlardı.» de. Coralie ile Esther'in hatırası gönlünde yaşasın, ve yürü gidebildiğin kadar. Hatırlıyor musun? Hani bir gün bana, içi kahve rengi pamuklu, siyah yağ lekeleriyle dolu kavun yeşili bir hırkaya bürünmüş, ihtiyar, buruşuk çehreli bir kadın göstermiştin. İhtilâlden önceki şairlerden birinin metresiydi o. Yanında da korkunç bir köpek duruyordu. Tuileries çardağında bekliyordu amma, güneşte bile üşür gibi bir hali vardı. Sen biliyorsun; vaktiyle uşakları atları, ara-

baları, konağı varmış. O zaman sana «otuzunda ölmek daha hayırlı» demiştim.. hatırladın değil mi? O gün beni düşünceli bulmuş, neş'elendirmek için çılgınlıklar yapmıştın. İki buse arasında fısıldamıştım: «Her gün, bir çok güzel kadınlar neticeyi beklemeden tiyatrodan çıkar.» Anlıyorsun ya.. ben de son perdeyi görmek istemedim. İşte hepsi, bu kadar..

«Beni, hayli geveze bulacaksındır. Amma bu benim son boşboğazlığım. Sana konuştuğum gibi yazıyorum ve istiyorum ki neş'eli olayım. Terzi kızların hallerinden sızlanması hep bedime giderdi; bilirsin ya, bir kere daha canıma kıymıştım, sana orospu olduğumu söyledikleri o meş'um Opera balosundan dönüşte..

« Oo, canım.. sakın, sakın bu portreyi kimseye verme! Şimdi, durup gözlerine vecd içinde dalarken, gözlerimden sel halinde boşanan aşk yaşlarını bir görsen! Bu fildişine aşkımı oymağa, onu aşkımla kaplamağa çalıştım. Ona bakarken sana öyle gelecek ki sevgili meralinin ruhu bu portrededir.

«Sadaka dilenen bir ölü.. amma gülünç şey! Hadi canım. Mezarında uslu uslu oturmasını bilmeli insan..

«Bu gece Nucingen kendisini de senin gibi sevmem şartiyle, bana iki milyon teklif etti. Bir takım budalalar bunu duymuş olsalar, ölümümü pek kahramanca bulurlardı. Baron, kendi yüzünden gebererek, sözümü tuttuğumu öğrenince yanacak paralarına. Ben, kokladığın havayı bir müddet daha teneffüs edebilmek için her çareye baş vurdum. O koca hırsıza: «—Seni dilediğin gibi sevmemi ister misin. hattâ ömrümün sonuna kadar Lucien'le görüşmemeği de vaadediyorum.» dedim. -- Bunun için ne yapayım? diye sordu. — Bana onun namına iki milyon verin. Yanaşmadı yezit. Hem öyle bir surat astı ki, görmeliydin! Vaziyetim pek fecî olmasa kahkahalarla gülerdim. Ona — Bir daha böyle bir teklifte bulunmağa kalkmayın! dedim, görüyorum ki iki milyonunuz benden daha nazlı. (Arkamı dönerek ilâve ettim.) Bir kadın daima kaç para ettiğini öğrenmekten memnunluk duyar. Koca kerata! Hiç te şaka yapmadığımı bir kaç saat sonra öğrenir.

«Bakalım saçlarını benim gibi kim ayırıp tarayabilecek? Adam sen de! Şurada beş dakika ömrüm kaldı. Onu da Tanrıya hasredeceğim. Sakın kıskanma sevgili meleğim. Ona senden bahsedecek, ölümüm ve ahrette göreceğim cezalar pahasına ondan senin saadetini dileyeceğim. Hoş cehenneme gitmek te canımı sıkıyor ya! İsterdim ki meleklerle karşılaşayım, bakalım sana benziyorlar mı?

«Elveda cicim, elveda! Seni bütün bahtsızlığımla takdis ediyorum, mezarında bile senin olan *ESTHER*

«Saat on biri çalıyor. Son duamı bitirdim. Ölmek için yatacağım. Bir kere daha elveda. Gönül isterdi ki, son busemle beraraber elimin harareti ruhumu da bu portreye geçirsin! Cici Lucien! Ölümüne sebep olduğun halde, adını bir kere daha anmak istiyen, senin

ESTHER'in

Hâkim, ilk defa olarak neş'eli bir intihar mektubu okuyordu. Gerçi, bu hummalı bir neş'e idi ve satırlarda sonsuz bir sevginin son gayreti seziliyordu amma Camusot mektubu bitirince, kalbinin kıskançlıkla burkulduğunu duydu. o da, kadınların hoşuna gitmek mevhibesinden mahrum olan bütün erkekler gibi, içinden «Yahu! diye söylendi. Bu adamın ne fevkalâdeliği var ki bu derece seviliyor?» Sonra maznuna dönerek:

— Kürek kaçkını Jacques Collin olmadığınızı ispar eder; hakikaten tuleytıla Şanvan'ı ve Majeste VII inci Ferdinand'ın mahrem elçisi Carlos Herrera olduğunuzu vesikalariyle belirtirseniz, sizi tahliye ettireceğim. Vazifemin icap ettirdiği tarafsızlık hasebiyle size haber vermeliyim ki, şu anda Matmazel Esther Gobseck'in bir mektubu elime geçti. Mezbure kendini öldürmek niyetinde olduğunu ve hizmetçilerden şüphe ettiğini yazıyor. Bu şüphelere bakılırsa, kaybolan 750 bin frangın failleri hizmetçiler olacak.

Mösyö Camusot bunları söylerken vasiyetname ile mektubun yazılarını karşılaştırıyordu. Neticede ikisinin de ayni elden çıktığına kanaat getirdi.

— Mösyö! Bir cinayet işlendiğini sanmakta istical göstermiştiniz. Bir sirkat mevcut olduğuna inanmakta da pek acele etmeyin..

Sanığa bir yargıç bakışı atfeden Camusot:

— Ya! dedi.

— Ya! dedi.

Jacques Collin, hâkimin şüphesini anladığını gösteren bir eda ile devam etti:

— Size bu paranın bulunabileceğini söylemek suretile kendimi lekelediğimi zannetmeyin! Bu zavallı kızcağızı hizmetçileri pek severdi, serbest olsaydım, şimdi, dünyada en çok sevdiğim bir mahlûka Lucien'e ait bulunan bu parayı bulmağı kendim üzerime alırdım. Şu mektubu benim de okumama müsaade buyurur musunuz. Bir dakikada biter. Bu benim aziz yavrumun masumiyet vesikası.. imha etmemden korkmazsınız her halde. Kimseye bahsetmeme de imkân yok, ihtilâttan menedildiğime göre..

Hâkim:

— İhtilâttan menedilmiştiniz ya! diye haykırdı. Amma artık bu tedbire lüzum kalmıyor. Durumunuzu bir an önce aydın-

latmanızı ben sizden rica ediyorum, isterseniz sefirinize de müracaat edin..

Ve mektubu Jacques Collin'e uzattı. Camusot sıkıntıdan kurtulduğu, baş müddeiumumiyi, Madam de Maufrigneuseu'u, Kontes de Sérisy'yi memnun edebileceği için bahtiyardı. Bununla beraber, fahişenin mektubunu okuyan sanığın çehresini ciddiyet ve tecessüsle incelemekte devam etti. Bu çehrede teressüm eden hislerin samimiliğine rağmen, içinden: «Ne olursa olsun bu bir kürek mahkûmu suratı!» diye söyleniyordu.

Jacques Collin mektubu geri verirken:

— İşte sevgi buna derler.. dedi. (Yüzü gözyaşlariyle ıslanmıştı.) Lucien'i tanısaydınız! Öyle genç öyle taze bir ruh, öyle ulvî bir güzellik ki! Bir çocuk, bir şair.. insan ister istemez kendini ona feda etmek, en küçük arzularını yerine getirmek ihtiyacını duyar..

Hâkim hakikati keşfetmek için yeni bir gayret daha sarfederek:

— Yok canım! dedi, sizin Jacques Collin olmanıza imkân yok.

Forsa cevap verdi:

— Ne münasebet efendim..

Ve Jacques Collin her vakitkinden daha çok don Carlos Herrera kesildi.

Eserini tamamlamak arzusiyle hâkime doğru ilerledi, onu pencere aralığına doğru götürdü. Ve bir kilise prensi edası takınarak; yavaş sesle:

— Ben bu çocuğu o kadar severim ki Mösyö dedi, onu sıkıntıya düşürmemek için, bahsettiğiniz mücrim olmağa dahi razı olurum. Ben de onun uğrunda canına kıyan kızcağızı taklide hazırım. Binaenaleyh sizden bir lütuf istirham edeceğim. Lucien'i tahliye ettirin.

Camusot babacan bir tavırla:

— Vazifem buna müsaade etmez, cevabını verdi. Amma bana ciddî sebepler gösterebilirseniz ihtimal bir çare bulabiliriz. Sizi dinliyorum, bunları zapta geçecek değiliz.

Camusot'nun saf tavrına aldanan Jacques Collin:

— Pek âlâ.. dedi. Şu anda zavallı yavrunun neler çektiğini biliyorum. Kendini hapiste görünce canına kasdetmesi pek mümkündür.

Midesi bulanan Camusot:

— Mesele bundan ibaretse! diye haykırdı.

Başka tellere dokunmak istiyen Jacques Collin ilâve etti:

— Beni minnettar etmekle kimleri memnun bırakacağınızı

bilmezsiniz. (İki muattar kâğıt destesini göstererek) Mektuplarını dairenize getirdiğinizi bir türlü hazmedemiyecek olan kontes de Sérisy'lerden, Düşes de Maufrigneuse'lerden daha kudretli bir tarikate mensubum. Bu tarikat yapılan iyilikleri unutmaz.

Camusot:

— Mösyö! dedi, kâfi. Başka sebepler varsa onları söyleyin. Ben sanığa ait olduğum kadar âmme hukukuna da aidim.

— Pek âlâ. Bana itimat edin, Lucie'ni tanırım.. bir kadın, bir şair, bir cenuplu ruhu vardır onda... Kararsız ve iradesizdir. Bu delikanlının masumiyetine eminsiniz. Onu üzmeyin, istintaka kalkmayın. Ona bu mektubu verin, Esther'in varisi olduğunu bildirin ve serbest bırakın. Başka şekilde hareket ederseniz, nedamet duyarsınız. Halbuki doğrudan doğruya tahliye ederseniz ben size yarın, hattâ bu akşam (ihtilâttan memnu bırakın beni) bu hâdisede esrarengiz gördüğünüz cihetleri aydınlatacağım; neden böyle azgın bir takibe maruz kaldığımı anlıyacaksınız. Amma bu hayatımı tehlikeye koymak.. beş yıldan beri canıma susamışlar, hele Lucien hürriyete kavuşsun, zenginleşsin, Clotilde de Grandlieu ile evlensin! Bu dünyadaki işim tamamlanmış olacak, kendimi müdafaa etmiyeceğim artık. Bana musallat olan adam, son kralımızın casusu.

— Corentin ha!

— Adı Corentin, öyle mi? Teşekkür ederim. Nasıl mösyö.. ricalarımı yerine getirmeği vaadediyor musunuz?

— Bir hâkim hiç bir şey vaadedemez ve etmemelidir. Coquart, mübaşirle jandarmalara söyleyin, maznunu Conciergerie'ye götürsünler. (Maznuna başiyle hafifçe selâm vererek ilâve etti): Bu akşam Pistole yerleştirilmeniz için emir vereceğim.

Jacques Collin'in isteği hâkimin hayretini mucip olmuş; hastalığını ileri sürerek ilk defa kendisinin sorguya çekilmesinde ısrar ettiğini de hatırlıyarak yeniden şüpheye düşmüştü. Bu müphem şüpheler üzerinde düşünürken can çekiştiğini iddia eden sanığın Herkül gibi yürüdüğünü, içeri girerken büyük bir ustalıkla başardığı hastalık taklitlerinden hiç birini yapmadığını farketti.

— Mösyö?

Jacques Collin döndü.

— İmzadan istinkâf etmenize rağmen kâtibim sorgunuza ait zaptı okuyacak.

Maznunun sıhhati tam mânasiyle mükemmeldi. Kâtibin yanına gelip otururken yaptığı hareketler, hâkim için son bir ışık hüzmesi oldu.

— Pek çabuk şifa buldunuz.. dedi.

Jacques Collin, «hapı yuttuk!» diye düşündü. Sonra yüksek sesle:

— Neş'e bütün dertlere devadır mösyö.. dedi. Yüzde yüz emin bulunduğum bir masumiyetin bürhanı olan bu mektup, benim için en büyük ilâç.

Mübaşirle jandarmalar, sanığın etrafını kuşatırken, hâkim ona dalgın dalgın baktı; uyanır gibi silkinerek Esther'in mektubunu kâtibinin masasına bıraktı.

— Coquart diye emretti, şu mektubun bir suretini çıkar.

Gerçi istenilen şey, menfaat veya vazifesine aykırı düşünce (çok defa böyle bir çatışma olmasa dahi) şüphelenmek, insan oğlunun mizacı iktizasıdır. Amma bu his bilhassa sorgu hâkimleri için bir kanun mahiyetindedir. Vaziyeti henüz tesbit edilmiyen maznun, Lucien'in sorguya çekilmesinde tehlike olduğunu ileri sürmüştü. Onun ısrarı, Camusot'ya bu istintakı bir kat daha zarurî gösterdi. Bu formalite, kanun ve usul bakımından kat'î bir lüzum arzetmese dahi, rahip Carlos'un hüviyetini tesbit meselesi için gerekliydi. Bütün mesleklerde bir vazife şuuru mevcuttur. Camusot hiç tecessüs duymasa bile, sırf hâkimlik şerefi bakımından, en namuslu yargıcın dahi baş vurduğu hilelere müracaat ederek, Lucien'i de sorguya çekecekti. Yapacağı hizmet, terfi meselesi, bütün bunlar Camusot için ikinci derecede kalıyordu. En büyük arzusu hakikati öğrenmek, keşfetmekti. Amma sonra susacakmış, o başka. Hakikatin âşıkı olan hâkimler, kıskanç kadınlara benzerler. Bin bir ihtimale dalar; eski devirlerin kurban kesen rahipleri nasıl hayvanların bağrını deşerlerse, onlar da ellerinde şüphe hançeri bütün faraziyeleri kurcalarlar. Sonra akla yakın bi ihtimal önünde durur, nihayet hakikati de hayal meyal görürler. Hâkim bir mücrimi nasıl sorguya çekerse, bir kadın da sevdiği erkeği öyle istintak eder. Böyle hallerde gizli hâdiseyi, saklanan hiyaneti, inkâr edilen suçu meydana çıkarmak için, bir pırıltı, bir kelime, seste bir titreyiş, bir tereddüt kâfidir.

«Oğluna karşı duyduğu muhabbeti (eğer oğluysa) tasvir ediş şekline bakarak, inanacağım geliyor ki, kazanca göz kulak olmak için fahişenin evinde bulunuyordu; ölünün yastığı altında bir vasiyetname bulunduğundan haberi yoktu, binaenaleyh 750 bin frangı, oğlu namına, ihtiyaten cebine yerleştirdi. İşte parayı bulduracağını vaadetmesinin hikmeti. Mösyö de Rubempré hem kendi menfaati, hem de adliyeninki hesabına babasının hüviyetini aydınlatmak zorundadır. Adam bana, Lucien'i istintak et-

mediğim takdirde tarikatinden (tarikati!) himaye göreceğimi vaadediyor.»

İşte Camusot, bu düşüncelere saplandı.

Az önce de gördüğümüz gibi, bir sorgu hâkimi, istintakı dilediği şekilde idare eder. Kurnazlık gösterip göstermemek kendi bileceği iş. Bir istintak hem ehemmiyetsizdir, hem de pek önemlidir. Hususiyeti de buradadır ya.

Camusot zile bastı, mübaşir dönmüştü. Gidip Mösyö de Rubempré'i getirmesini, fakat yolda hiç kimse ile konuşup görüşmemesine dikkat edilmesini emretti.

Öğleden sonra saat iki sularında idi.

Hâkim kendi kendine:

«Bu işte bir sır var.. dedi, hem de hayli mühim olacak. Rahip midir, değil midir, forsa mıdır, İspanyol mudur, ne idüğü belirsiz olan maznun, himaye ettiği gencin ağzından korkunç bir söz kaçmasından çekiniyor. Düşüncesi de şu: «Şair zayıftır, kadındır, ben diplomasi sahasının herkül'üyüm, o bana benzemez. Ondan sırrımızı kolayca öğrenebilirsiniz.» Pek âlâ! Biz de meselenin iç yüzünü masumdan öğrenelim bakalım!.»

Kâtibi Esther'in mektubunu kopya ederken o da elindeki bıçakla masanın kenarına vurup duruyordu. Melekelerimizin işleyişinde ne büyük garabetler var.

Camusot ihtimal dahilinde olan bütün suçları hatırından geçiriyordu da, maznunun cürmünü, Lucien lehine hazırladığı vasiyetnamenin sahteliğini hiç aklına getirmiyordu.

Haset, yüzünden, hâkimlerin mevkiine hücum edenler, onların sürekli şüpheler içinde geçen hayatlarını, zihinlerini ne işkencelerle yorduklarını iyiden iyiye düşünsünler bir kere.. zira hukuk davaları da cinayet tahkikatından daha az çapraşık değildir. İhtimal o zaman kabul ederler ki rahiple hâkimin cübbeleri ayni derecede ağır ve dikenlidir. Hoş her mesleğin kendine göre mihnetleri, belâları vardır ya!..

Saat iki sularında idi. Mösyö Camusot, Lucien de Rubempré'nin çehresi solgun ve bitkin, gözleri kızarmış ve şişmiş bir halde içeri girdiğini gördü. Şair öyle harap olmuştu ki, hâkim, tabiatla san'atı, gerçek hasta ile tiyatro hastasını mukayese edebildi. Önünde mübaşir, yanında iki jandarma Conciergerie'den yargıcın dairesine kadar gelmek Lucien'in yeisini son haddine çıkarmıştı. Şair mizacı işkenceyi mahkûmiyete tercih eder. Öteki maznun da azametli bir ölçüde tecelli ettiğini gördüğü mânevî cesaretten tamamen mahrum bulduğu bu mahlûk karşısında Camusot, kolayca kazanacağı zaferi küçümsedi. Bu istihfaf ona, oyuncaklara kurşun atan nişancıların düşünüş serbestisini

bahşediyor, nihaî darbeler indirmesini mümkün kılıyordu.

— Müsterih olun Mösyö de Rubempré. Adliye, ciddî bir esasa dayanmadığı zaman, ihtiyatî bir tevkife baş vurmak suretiyle istemiyerek fenalık yapmış olur. Siz bu kötülüğü bir an önce tamir etmek istiyen bir hâkim önündesiniz. Masumiyetinize inanıyorum, şimdi serbest bırakılacaksınız. İşte masumiyetinizin vesikası. Bu mektup siz yokken gelmiş, kapıcınızda kalmış, az önce getirdi. Zabıtanın evinize baskın yapışı, Fontainebleau'da tevkif edilişiniz haberi, kapıcı kadını şaşırtmış ve Matmazel Esther Gobseck'in yolladığı bu mektubu unutturmuş ona.. buyrun okuyun..

Lucien mektubu alıp okudu ve hüngür hüngür ağladı.. tek kelime söyliyemiyor, hıçkırıyordu. Delikanlı ancak on beş dakikada ve güçlükle kendine gelebildi. Zabıt kâtibi ona mektubun bir suretini uzatarak, «Davanın tahkikatı devam ettiği müddetçe, ilk talep vukuunda ibraz edilmek üzere aslına mutabık bir suret» aldığına dair imza vermesini rica ve karşılaştırmasını teklif etti. Amma Lucien mutabakat hususunda tabiatiyle Coquart'ın sözüne güvendi.

Hâkim pek babacan bir tavırla:

— Mösyö! dedi. Ne olursa olsun, formaliteyi tamamlayıp, size bir takım sualler sormadan tahliyeniz cihetine gitmek müşküldür. Amma sizi hemen hemen bir şahit telâkki ediyorum. Şu var ki, bütün hakikati söyliyeceğinize dair yemin ederken, yalnız vicdanınıza müracaat edilmiş olmıyor, henüz karışık olan vaziyetinizi aydınlatmak bakımından da zaruridir bu. Sizin gibi bir zata bu cihetleri hatırlatmağı âdeta lüzumsuz buluyorum. Hakikatin size hiç bir şekilde zararı dokunamaz, amma yalan yüzünden cinayet mahkemesini boylarsınız. Ben de tekrar Conciergerie'ye sevkiniz için emir vermek zorunda kalırım. Halbuki suallerime açıkça cevap verirseniz bu akşam kendi evinizde yatarsınız. Gazetelerde yayınlanacak şöyle bir haber de itibarınızı iade eder: «Fontainebleau'da, tevkif edilen mösyö de Rubempré, pek kısa bir istintaktan sonra derhal serbest bırakılmıştır.»

Bu nutuk Lucien üzerinde derin bir tesir yapmıştı. Sanığın ruhî durumunu anlıyan hâkim, sözüne devam etti:

— Tekrar ediyorum. Matmazel Esther'in zehirlenerek öldürülmesinde suç ortağı olmanızdan şüphe ediliyordu. Kızın intihar ettiği sabit olduğuna göre mesele kalmadı. Şu var ki ölünün terekesinden 750 bin frank ortada yok, mirasçısı sizsiniz, fakat bu hâdise bir suç mevzuudur. Cürüm vasiyetname meydana çıkmadan önce işlenmiştir. Binaenaleyh, sizi bu Matmazel Esther kadar seven bir şahsın, menfaatiniz icabı böyle bir suç işlemiş

bulunması muhtemeldir. Adalet haklı olarak bundan şüphe ediyor. (Camusot, konuşmağa hazırlanan Lucien'i bir işaretle susturarak) sözümü kesmeyin. Henüz sual sormıyorum size. Sadece şeref ve haysiyetinizin bu mesele ile ne derece ilgili olduğunu anlatmak istiyorum. Suç ortaklarını birbirine bağlıyan o sahte, o sefil namuskârlığı bırakın da, bütün hakikati anlatın.

Okuyucu, sanıklarla sorgu hâkimleri arasındaki bu mücadelede, silâhlar arasındaki farkın büyüklüğünü kavramış bulunuyor. Şüphesiz ki ustalıkla kullanılan inkâr kesin bir cevap olmak bakımından mücrimin müdafaasına kâfidir fakat bu öyle bir zırhtır ki, istintakın hançeri çürük yerini bulduğu takdirde sahibini mahveder. Hele inkâr bazı aşikâr hâdiseler karşısında dikiş tutturamadı mı maznun, tamamen hâkimin eline düşer. Şimdi, Lucien gibi bir yarı suçlu tasavvur ediniz, fazileti bu ilk kazadan kurtulunca, ıslahı hal etmesi, yurdu için faydalı bir insan olması mümkünken, istintakın tuzaklarında mahvolacaktır. Hâkim pek kuru bir zabıt varakası tanzim eder: Sual ve cevapların sadık bir tahlili... Fakat yalancıktan, babaca bir tavırla söylediği nutukları —şimdiki gibi— aldatıcı nümayişleri kâğıda geçmez. Daha üstün makamlardaki yargıçlar ve jüri heyeti, sadece neticeleri görür, vasıtalardan habersiz kalırlar

Nitekim, iyi kalpli bazı kimselere göre, sorgu işinin —İngilterede olduğu gibi— bizde de jüriye bırakılması mükemmel bir tedbirdir. Fransa kısa bir zaman bu sistemden faydalandı. Cumhuriyetin 17 inci yılındaki Brümer (1) kanunnamesi itibarda iken bu teşekkülün adı, —hüküm jürisine karşılık—, itham jürisiydi.

Camusot bir lâhza durduktan sonra:

— Söyleyin bakalım.. dedi. Adınız? (Kâtibe dönerek) Dikkat edin bay Coquart!

— Lucien Chardon de Rubempré.

— Nerede doğdunuz?

— Angoulême'de..

Lucien doğum yılını, ayını, gününü yazdırdı.

— Babanızdan hiç miras kalmadı mı?

— Hayır.

— Bununla beraber Paris'te ilk ikametiniz esnasında, servetten mahrum oluşunuza göre, hayli önemli masraflar yapmışsınız.

— Evet efendim. Yalnız o sıralarda Matmazel Coralie benim

(1) Brumaire: İhtilâl takviminde senenin ikinci ayı. (23 Ekimden 21 Kasıma kadar).

için pek sadık ve fedakâr bir arkadaş olmuştu. Talisizliğimden onu kaybettim. Bu ölümden doğan yeis memleketime dönmeme sebep oldu.

— Pek âlâ. Açık konuştuğunuz için tebrik ederim sizi mösyö. Bu cihet nazarı itibara alınacaktır.

Lucien, — gördüğünüz gibi — umumî bir itiraf yoluna giriyordu.

Camusot:

— Amma Angoulême'den Paris'e döndükten sonra eskisinden çok daha fazla para harcamağa başladınız. Aşağı yukarı altmış bin frank iradı olan bir adam gibi yaşadınız.

— Evet Mösyö!

— Bu parayı kim buluyordu size?

— Beni himayesine alan rahip Carlos Herrera.

— Onu nerede tanıdınız?

— Yolda rastladım.. tam intihar etmek üzere idim.

— Ailenizde ondan bahsedildiğini hiç duymamış mıydınız? Meselâ anneniz tarafından..

— Kat'iyen.

— Anneniz böyle bir İspanyolla karşılaştığından hiç bahsetmemiş miydi?

— Aslâ!

— Matmazel Esther'le yaşamağa başladığınız ayı ve seneyi hatırlıyabilir misiniz?

— 1823 yılının sonlarına doğru, küçük bir bulvar tiyatrosunda..

— Önceleri size masrafa mal oluyordu değil mi?

— Evet Mösyö.

— Son zamanlarda, Matmazel de Grandlieu ile evlenmek arzusiyle Rubempré şatosunun harabelerini satın almış, buna bir milyon tutarında arazi de eklemişsiniz. Grandlieu ailesine hemşirenizle enistenizin mühim bir mirasa konduğunu ve bu mebläğı onların cömertliğine borçlu bulunduğunuzu söylemişsiniz. Grandlieu ailesine böyle dediğiniz doğru mudur mösyö?

— Evet efendim.

— Bu izdivaç işinin neden bozulduğunu bilmiyorsunuz öyle mi?

— Kat'yen efendim.

— Pek âlâ! Grandlieu ailesi, tahkikat yapmak için, Paris'in en saygı değer avue'lerinden birini enistenize yollamış. Avue Angoulême'de, bizzat hemşirenizin ve enistenizin ağzından, size pek ehemmiyetsiz bir yardımda bulunduklarını, üstelik kondukları mirasın da bilhassa ehemmiyetli emlâk ve akardan ibaret

bulunduğunu, fakat nakit olarak kendilerine ancak 200 bin frank bir servet kaldığını öğrenmiş. Grandlieu'ler ayarında bir ailenin menbaı meçhul bir servet karşısında niyetlerinden vaz geçmelerini pek garip bulmasanız gerektir. İşte Mösyö bir yalanla başınıza böyle işler açtınız.

Bu ifşa Lucien'i afallattı. Zaten bir hayli sarsılan zihninin son kudreti de böylece kayboldu. Camusot:

— Adliye ile zabıta gereken her şeyi biliyorlar. Bu noktaya dikkat edin. (Jacques Collin kendi kendini baba olarak tanıttığını hatırlıyarak) Şimdi soruyorum sizden, Carlos Herrera olduğunu iddia eden bu zat kimdir biliyor musunuz?

— Evet mösyö, yalnız çok geç öğrendim.

— Çok geçten ne kastediyorsunuz. izah edin.

— Bu adam ne bir rahiptir, ne de İspanyol, o,

Camusot tehalükle:

— Bir kürek kaçkınıdır.. dedi.

Lucien:

— Evet! diye cevap verdi. Bu meş'um sırrı öğrendiğim gün, artık ona karşı borçlu mevkiinde idim. Halbuki şayanı hürmet bir ruhaniyle dost olduğumu sanmıştım.

— Jacques Collin..

Lucien, Camusot'nun cümlesini yarıda bırakarak:

— Evet.. diye tekrarladı. Adı Jacques Collin.

Camusot (devamla):

— Pek âlâ Jacques Collin az önce başka birisi tarafından da teşhis edildi. Gerçi hâlâ hüviyetini inkâr ediyor amma, bunu galiba sırf sizin menfaatiniz için yapıyor. Şu var ki, ben size bu adamın kim olduğunu sorarken maksadım onun başka bir yalanını meydana çıkarmaktı.

Lucien bu dehşet verici mütalâayı duyunca yüreğinin birden bire kızgın bir demirle dağlandığını hisseder gibi oldu.

Hâkim sözüne devam ederek:

— Size karşı beslediği fevkalâde sevgiyi meşru göstermek için babanız olduğunu iddia ediyor, bilmiyor musunuz?

— O benim babam ha! Aman efendim. Böyle mi söyledi?

— Size verdiği paraları nereden tedarik ediyordu, dersiniz? Zira, elinizdeki mektuba inanmak lâzımgelirse, Coralie'den sonra Esther, o zavallı kızcağız da ayni şekilde yardım etmiş size. Amma temin de söylediğiniz gibi bir kaç sene ondan hiç bir muavenet görmeden, yaşamışsınız; hem de debdebe ile..

Lucien:

— Mösyö.. ben de size sorayım, forsalar parayı nereden bu-

lur? Jacques Collin tiynetinde bir adam benim babam ha! Ah.. zavallı anneciğim.

Hüngür hüngür ağladı.

— Kâtip, sözde Carlos Herrera'nın Lucien de Rubempré'nin babası olduğunu iddia ettiği kısmı okuyun zabıttan.

Şair okunanları yürekler acısı bir tavır ve sessizlik içinde dinledi..

— Mahvoldum! diye haykırdı.

Hâkim:

— İnsan şeref ve hakikat yolunda mahvolmaz cevabını verdi.

Lucien sordu:

— Öyle amma, Jacques Collin'i cinayet mahkemesine sevk edeceksiniz, değil mi?

— Elbette! (Lucien'i konuşturmak istiyerek) Düşüncenizi tamamlayın.

Fakat hâkimin bütün gayret ve ihtarlarına rağmen, Lucien artık ağzını açmadı. Onun da, hislerine esir olan bütün insanlar gibi iş işten geçtikten sonra aklı başına gelmişti. Şairle hareket adamı arasındaki fark buradadır, biri hisleri canlı imajlar halinde yaratabilmek için kendini onların kucağına, bırakır, ancak sonra muhakeme eder. Halbuki öteki duyarken düşünür de.. Lucien mahzun ve bitkin, durdu kaldı. Kendini uçurumun kenarında görüyordu. Şair sorgu hâkiminin babacanlığına kanarak oraya yuvarlanmıştı. Velinimetine değil, suç ortağına ihanet etmiş oluyordu. Halbuki Carlos bir arslan cesareti, ve sarsılmaz bir maharetle mevkilerini müdafaa etmişti. Jacques Collin pervasızlığı sayesinde her tehlikeyi önlemişken, Lucien, o zeki adam anlayışsızlığı ve düşünce yoksulluğu yüzünden her şeyi berbat etmişti. Onu isyana sürükleyen bu iğrenç yalan, çok daha iğrenç bir hakikati maskelemeğe yarıyordu. Hâkimin kurnazlığı karşısında afallayan, insafsız maharetinden dehşete düşen, vicdanını araştırmak için mazisini kanca gibi kullanarak indirdiği darbelerden sersemliyen Lucien, mezbahanın kütüğünden kayan bir hayvan gibi oracıkta duruyordu. Bu daireye girince masum ve serbestken, bir lâhzada kendi itirafları yüzünden mücrim olup çıkmıştı. Nihayet, sakin ve soğukkanlı hâkim, ona itiraflarının sırf bir yanlışlık eseri olduğunu ihtar ediyordu. Yargıcın son ve haşin istihzasıydı bu.

Camusot, Jacques Collin'in babalık iddia ettiğini düşünerek sual sormuş, halbuki, bir kürek kaçkını ile birleştiğini elâlemin duyduğunu görmekten ödü kopan Lucien, Zbicus'u öldürenlerin meşhur dalgınlığını taklit etmişti.

Royer-Collard (1) ın takdire değer hareketlerinden biri de

tabiî duyguların, zorla kabul ettirilen hislere karşı devamlı zaferini ilân etmesinde; meselâ misafirperverlik ahkâmının, adliye müvacehesindeki yeminin tesirini yok edecek mertebede insanı bağlaması lâzım geldiğini iddia ile, yeminler arasında akdemiyet davasını desteklemiş olmasındadır. O bu nazariyeyi, Fransız tribününden bütün dünyaya haykırdı; suikastçıları cesaretle övdü. Şu veya bu hâdiseye uydurmak için içtimaî tersaneden çıkarılan müstebitçe kanunlardan çok dostluğa itaat etmenin insanca olduğunu gösterdi. Hülâsa, tabiî hukukun, resmen hiç bir zaman ilân edilmemiş öyle kanunları vardır ki cemiyetin icat ettiği nizamlardan çok daha müessir ve çok daha malûmdur. Lucien kendisini susmağa ve Jacques Collin'i dilediği gibi müdafaa yapmakta serbest bırakmağa mecbur eden tesanüt kanununu hiçe saymış oluyordu. Amma kendi zararına.. üstelik aleyhinde şahadette bulunmuştu. Halbuki bu adam onun için daima Carlos Herrera olarak kalmalıydı. Kendi menfaati bunu icap ettiriyordu.

Mösyö Camusot, kazandığı zaferin zevkini sürüyordu. İki mücrim yakalamıştı. Moda âleminin gözdelerinden birini, adaletin pençesiyle ezmiş ve bir türlü ele geçmiyen Jacques Collin'i bulmuştu. En mahir sorgu hâkimlerinden olduğuna kalıp basmıyan kalmıyacaktı. Binaenaleyh maznunu rahat bırakıyor, fakat bu yeis dolu sükûtu tetkik ediyor, bitkin bir hal alan çehresinde kümelenen ter damlalarının birikip çoğaldığını, ve göz yaşlarına karışarak döküldüğünü görüyordu.

— Niçin ağlıyorsunuz Mösyö de Rubempré? Söyledim ya, Matmazel Esther'in mirasçısısınız. Uzak yakın hiç bir akrabası yok. Kaybolan 750 bin frank ta bulunursa 8 milyona yakın bir miras.

Bu, suçlu için son darbe oldu. (Jacques Collin'in tezkeresinde yazdığı gibi) on dakika metanet gösterse bütün arzularına kavuşmuş olacaktı. Jacques Collin'le ödeşecek, alâkayı kesecek, zenginleşecek, matmazel de Grandlieu ile evlenebilecekti. Maznunları ayırmak veya tecrit etmek suretiyle, sorgu hâkimlerinin ne büyük bir kudret kazandıklarını, Asie'nin Jacques Collin'e uçurduğu nevi'den bir haberin ne derece kıymetli olduğunu, bu sahne eşsiz bir belâgatle gösterir.

Lucien, içine düştüğü felâkete dayanıp, hız alan insanların meraret ve istihzasiyle:

— Ah mösyö! dedi. İstintakın ne korkunç şey olduğunu şimdi anlıyorum. Eski devirlerdeki cismanî işkence ile, bugünün mânevî işkencesi arasında bir tercih yapmak kabil olsa, kendi hesabıma hiç tereddüt etmeden birinci şekli seçer, cellâdın tat-

bik ettiği işkencelere kucak açardım. (Mağrur bir tavırla ilâve etti.) Daha benden ne istiyorsunuz?

Şairin gururu karşısında mütekebbir ve müstehzi bir eda takınan hâkim:

— Mösyö! dedi. Burada sual sormak salâhiyeti yalnız bana aittir.

Bütün vuzuhiyle aklı başına gelen zavallı Lucien.

— Ben de cevap vermemek hakkına maliktim.. diye mırıldandı.

— Kâtip! Maznuna istintak zaptını oku.

Lucien kendi kendine söylendi:

— Demek yeniden maznun olduk..

Memur okurken Lucien de kararını vermişti. Bunun için Mösyö Camusot'yu okşaması gerekiyordu. Coquart'ın mırıltısı kesilince, kulaklarının alıştığı bir gürültü devam ettiği müddetçe uyuyan ve o durunca uyanıveren bir insan gibi titredi.

Hâkim:

— İstintakınıza ait zabıt varakasını imzalıyacaksınız.. dedi.

Tekrar müstehzileşen Lucien:

— Beni serbest bırakacaksınız değil mi? diye sordu.

Camusot cevap verdi:

— Henüz kabil değil. Amma yarın, Jacques Collin'le müvaceheniz yapıldıktan sonra hiç şüphesiz tahliye edilirsiniz. Şimdi adliye 1820 de firar eden bu şahsın o zamandan beri irtikâp etmiş bulunması muhtemel olan cürümlerde sizin de suç ortağı olup olmadığınızı öğrenmek mecburiyetindedir. Maamafih artık ihtilâttan menedilmiş değilsiniz. Hapishane müdürüne yazacağım. Sizi pistolün en iyi odasına yerleştirsin.

— Yazı yazabilmek için lâzım gelen eşyayı bulabilecek miyim?.

— Ne isterseniz tedarik ederler. Sizi götürecek olan mübaşirle emir vereceğim.

Lucien, mihanikî bir şekilde zabıt varakasını imzaladı. Coquart'ın tenbihlerine mütevekkil bir kurban mülâyimliğiyle itaat ederek hâşiyeleri parafe etti. Bir tek detay, içinde bulunduğu durumu, etraflı bir tasvirden daha iyi anlatır. Jacques Collin'le karşılaştırılacağı haberi yüzündeki ter damlalarını kurutuvermişti. Yaşsız gözleri tahammül edilmez bir şule ile pırıldıyordu. Nihayet bir anda o da Jacques Collin gibi tunçtan bir adam oluvermişti. Beşerî kuvvetler o derece gerilmek imkânına maliktirler ki..

(Jacques Collin'in büyük bir isabetle tahlil etmiş olduğu gibi) Lucien mizacındaki insanlarda, tam bir yılgınlık halinden,

birden bire âdeta madenî bir hale geçiş keyfiyeti, fikirlerin hayatına ait en parlak hâdiselerdendir. İrade, bir menbadan kaybolan su gibi tekrar döner; kendisini teşkil eden o mahiyeti meçhul cevherin işliyebilmesi için hazırlanan cihaza nüfuz eder, o zaman ceset insan olur ve insan büyük bir kudretle en çetin mücelelere atılır.

Lucien, Esther'in mektubunu, gönderdiği portre ile beraber kalbinin üstüne yerleştirdi. Sonra mösyö Camusot'yu küçümseyen bir eda ile selâmladı ve iki jandarmanın arasında metin adımlarla koridora daldı.

Şairin gösterdiği ezici istihfafın öcünü almak istiyen Camusot, kâtibine:

— Yaman haydut! dedi. Suç ortağını ele vermek suretiyle yakayı kurtaracağını zannetti.

Coquart çekingen bir tavırla:

— Forsa çok daha yaman.. diye cevap verdi.

— Bugünlük sizi serbest bırakıyorum, Coquart! Gördüğümüz iş kâfi artık. Bekliyenlere söyleyin, yarın gelsinler. Sahi! Şimdi hemen baş müddeiumuminin dairesine uğrayıp, orada mı değil mi öğrenin bana. Orada ise, kendisiyle iki dakika görüşmek istediğimi söyleyin. (Kenarları yaldızlı ve tahtası yeşile boyalı mendebur bir duvar saatine bakarak) Oradadır.. (diye ilâve etti) Daha üçü çeyrek geçiyor.

Sür'atle okuyup geçtiğiniz bu istintaklar, — sualler de cevaplar da bittekmil zapta geçtiğinden — bir hayli zaman alır. Cinayet tahkikatının ağır gitmesi ve ihtiyatî tevkiflerin uzun sürmesi bir parça da bu yüzdendir. Bu betaet fakirleri mahveder, zenginler için yüz karasıdır. Zira ekabir için anî bir tahliye, tevkif felâketini mümkün olduğu kadar tamir ve tahfif eder. İşte bu sebepledir ki sadakatle tasvir ettiğimiz bu iki sahne, Asie, ustasının emirlerini söküp bir düşesi halvet odasından çıkartıncaya, Madam de Sérisy'ye gayret verinceye kadar devam etmişti.

O sırada, maharetinin mükâfatını ne şekilde göreceğini düşünen Camusot istintak varakalarını tekrar gözden geçiriyor, onları baş müddeiumumiye gösterip, fikrini sormağa niyetleniyordu. O bu muayene ile meşgulken, içeri giren mübaşiri Madam de Sérisy'nin oda uşağı geldiğini, ve kendisiyle mutlaka görüşmek istediğini haber verdi. Hâkimin bir işareti üzerine, efendi kıyafetli bir oda uşağı daireye girerek, mübaşirle yargıca ayrı ayrı baktıktan sonra:

— Mösyö Camusot ile mi şerefyap oluyorum.. diye sordu.

Hâkimle mübaşir:

— Evet.. cevabını verdiler.

Camusot hizmetkârın uzattığı bir mektubu alarak aşağıdaki satırları okudu:

«Bir çok menfaatler bahis mevzuu olduğundan Mösyö de Rubempré'yi sorguya çekmeyin azizim Mösyö Camusot, anlıyorsunuz ya. Hemen tahliye edilmesi için size masumiyetinin delillerini getiriyoruz.

L. DE SÉRİSY *D. DE MAUFRİGNEUSE*

NOT. Bu mektubu yakınız.

Camusot, Lucien'e tuzaklar kurmak suretiyle muazzam bir hata işlediğini anladı ve bu iki hanımefendiye itaatle işe başladı. Bir mum yaktı ve düşesin yazdığı mektubu tutuşturdu. Oda uşağı saygı ile selâm verdi. Hâkim:

— Şu halde Madam de Sérisy buraya geliyor? diye sordu.

Hizmetkâr cevap verdi:

— Arabayı hazırlıyorlardı.

O esnada Coquart gelerek, baş müddeiumuminin (savcı) kendisini beklediğini bildirdi.

Adalete hizmet edeyim derken, ikbal emellerini sarsacak bir hata işleyen hâkim, bu gafın yükü altındaydı. Hukuk tahsili yaparken sokak kızlariyle sık sık boy ölçüşen her insan gibi, yedi yıllık temrin sayesinde kurnazlığı bir hayli gelişen bay Camusot (Kamüzo) iki kibar bayanın öfkesine karşı silâhlanmak istedi. Mektubu imha ettiği mum hâlâ yanıyordu. Düşes de Maufrigneuse'ün Lucien'e yazdığı otuz mektupla Madam de Sérisy'nin bir hayli kabarık yekûn tutan muhaberatını mühürlemek için bundan faydalandı.

Adliye sarayı, birbiri üzerine kurulan, karma karışık bir binalar yığınıdır. Bunlardan bazıları pür ihtişamdır, bazıları ise bayağı. Aralarında âhenk olmadığından, birbirlerinin manzarasını bozarlar. Divanhane, malûm olan salonların en büyüğüdür; amma o kadar çıplaktır ki göze dehşet ve tiksinti verir. Bu geniş dava katedrali, vüs'atiyle krallık mahkemesini gölgede bırakır. Nihayet Marchande dehlizinden iki lâğım kuyusuna çıkılır. Bu galeride, çift trabzonlu bir merdiven dikkatinize çarpar, bu merdiven cünha mahkememizinkinden az daha büyüktür, altında iki kanatlı kocaman bir kapı vardır. Merdivenden cinayet muhakemesine gidilir. Aşağıdaki kapı da ikinci bir cinayet mahkemesine açılır. Öyle seneler olur ki Seine bölgesinde işlenen cinayetler iki ayrı celseye lüzum hissettirir. Baş müddeiumuminin makamı, avukatlar dairesi ve kitapsarayı, istinaf savcı muavinlerinin daireleri, baş müddeiumumî yardımcılarının odaları hep bu cihettedir. Bütün bu lokaller, küçük değirmen merdivenleri, mimarlığın, Paris şehrinin, ve Fransa'nın yüz karası olan loş koridor-

larla birbirine bağlıdırlar. En yüksek adliye cihazımızın dahilî kısımları, hapishanelerin en çirkin taraflarına rahmet okutur.

Türelerin tarihçesini yazan muharrir, yüksek cinayet mahkemesine gelen şahitlerin beklediği bir metre genişliğindeki iğrenç sofayı tasvir zarureti karşısında utançla irkilir. Müzakere salonunu ısıtmağa yarayan sobaya gelince Montparnasse bulvarındaki bir kahvenin haysiyetine dokunacak kadar bayağıdır.

Baş savcının dairesi, galöri Marşandè binasına dayanan, ve kadınlar mahallesine bitişik teneffüshane üzerine kurulan sekiz köşeli bir pavyonun içindeydi. Adliye sarayının bütün bu kısmı Sainte Chapelle'in yüksek ve muhteşem binaları ile örtülüdür.

Binaenaleyh, loş ve sessizdir buraları..

Mösyö de Granville, eski Parlement'deki büyük hâkimlerin bu liyakatli halefi, Lucien davası bir neticeye bağlanmadan, sarayı terketmek istememişti. Camusot'dan havadis bekliyordu. Yargıcın haber göndermesi onu gayri ihtiyarî hülyaya sürükledi. Bekleyiş, en kuvvetli ruhlarda bile böyle bir dalgınlık yaratır. Pencerenin önüne oturmuştu. Ayağa kalktı ve dairede bir aşağı beş yukarı dolaşmağa başladı. Sabahleyin Camusot'nun yolunu beklemiş, fakat sorgu hâkimini anlayışsız bulmuştu. Müphem endişeler duyuyor, üzülüyordu.

Bakınız niçin? Mesleki ciddiyet ve vakarı, madunî olan hâkimin mutlak bağımsızlığına dokunmaktan menediyordu onu. Halbuki bu davada, en yakın dostunun, en hararetli koruyucularından birinin, nazır, meclisi kralî âzası, Devlet Şûrası ikinci başkanı, — bu ulvî vazifeyi icra etmekte bulunan necip ihtiyar vefat ettiği takdirde — müstakbel Fransa şansölye (Başvekil) si Kont de Sérisy'nin şeref ve haysiyeti bahis mevzuuydu. Mösyö de Sérisy, — talisizliğinden olacak — her şeye rağmen karısına presteş ediyor ve onu daima himayesiyle kuşatıyordu. Adı, sık sık kontesinkiyle birlikte anılan bir insanın mahkûm edilmesi, sosyete âleminde ve sarayda ne fecî bir patırtı koparır? Baş savcı pek âlâ seziyordu bunu.

Kollarını kavuşturarak, içinden:

«Ah, ah! diye söyleniyordu. Eskiden kral bir davayı istediği mercie nakledebilirdi. (Eşitlik) Müsavat manisi zamanımızı mahvedecek.»

Bu muhterem hâkim, memnu bağlılıkların insanı nerelere sürükliyeceğini, başına ne gibi felâketler açabileceğini biliyordu. Önce de gördüğümüz gibi Lucien'le Esther Kont de Granville'in eski dairesine yerleşmişlerdi. Bir zamanlar baş savcı orada, Matmazel de Bellefeuille'le beraber gizli ve gayri meşru bir şekilde

yaşamış, sonra günün birinde kız, sefil bir herifle birlikte kaçıp gitmişti. (Bak Hususî Hayattan sahneler, çifte aile).

Baş müddeiumumî içinden: «Camusot mutlaka bir hergelelik yapmıştır» diye söylenirken, sorgu hâkimi dairenin kapısına iki defa vurdu.

— Buyurun azizim Camusot! Bu sabah size bahsettiğim dava ne âlemde?

— Vallahi fena Mösyö Lö Kont. Okuyun da siz bir hüküm verin.

İstintaklara ait iki zabıt varakasını Mösyö de Granville'e uzattı. Baş savcı tek gözlüğünü taktı. Pencerenin önüne gidip, kâğıtları çabucak okuyuverdi.

Heyecanlı bir sesle:

— Vazifenizi yapmışsınız.. dedi. Mükemmel! Adalet seyrini takip edecek. Bu işde o kadar büyük bir maharet göstermişsiniz ki, sizin gibi bir sorgu hâkiminden mahrum kalmağa hiç bir zaman razı olamayız.

Şayet Mösyö de Granville, Camusot'ya: «Ömrünüz boyunca sorgu hâkimi kalacaksınız» demiş olsaydı, maksadını o mültefit cümleden daha açık anlatamazdı. Camusot'da şafak attı.

— Kendisine medyunu şükran olduğum Madam La Düşes de Maufrigneuse, bana şu ricada..

Granville, yargıcın sözünü kesti:

— Düşes de Maufrigneuse mu dediniz? Öyle ya Madam de Sérisy'nin arkadaşıdır. Görüyorum ki hiç bir tesir altında kalmamışsınız. Mükemmel hareket etmişsiniz Mösyö! Büyük bir hâkim olacaksınız.

O esnada Kont Octave de Bauvan, kapıyı vurmadan içeri girerek:

— Azizim dedi... Sana güzel bir bayan getiriyorum. Nereye gideceğini şaşmış, az daha bizim labirentlerde kayboluyordu.

Kont Octave, on beş dakikadan beri sarayda dönüp dolaşan Kontes de Sérisy'nin elini tutuyordu.

Baş savcı kendi kolunu uzatarak:

— Siz buradasınız ha, Madam! diye haykırdı. Hem de nasıl bir zamanda.. (Sorgu hâkimini göstererek ilâve etti) İşte Mösyö Camusot.

(Sonra, restorasyon devrinin, o meşhur hatibine dönerek) Bauvan! dedi. Beni baş reisin dairesinde bekle. Henüz gitmemiştir. Şimdi gelirim.

Kont Octave de Brauvan meseleyi anladı. Demek orada kalması doğru değildi, üstelik baş savcı da dairesinden ayrılmak için bir bahane bulmak istemişti.

Madam de Sérisy saraya, armalı mavi örtülü muhteşem arabası, sırmalı ispiri, kısa kilotlu ve beyaz ipek çoraplı uşaklariyle gelmek hatasında bulunmamıştı.

Asie, yanlarından ayrılmadan önce bu iki kibar hanıma Düşesle beraber geldiği kira arabasına binmelerinin zarurî olduğunu anlatmış, ve Lucien'in metresine hüviyetini gizliyecek bir tuvalet yapmasını sıkı sıkı tenbihlemişti. Kontesin sırtında koyu renkli bir redingot ve siyah bir şal vardı. Başına kadife bir şapka geçirmişti. Şapkanın çiçekleri sökülmüş, yerlerine siyah ve pak sık tenteneden bir tül geçirilmişti. Camusot'ya:

— Mektubumuzu aldınız, dedi.

Ve sorgu hâkiminin afallayışını takdirkâr bir saygının delili addetti.

Zekâsı, yalnız dairesinde ve maznunlarının karşısında işliyen Camusot:

— Heyhat Madam La Kontes, diye cevap verdi. Pek geç!

— Pek geç, ne demek?

Kadın Mösyö de Granville'e baktı ve yüzünde yeis alâmetleri gördü. Bir müstebit edasiyle:

— Çok geç olamaz, çok geç olmamalıdır.. dedi.

Kadınlar, Madam de Sérisy mevkiindeki güzel kadınlar, Fransız medeniyetinin şımarık çocuklarıdır. Şayet, başka memleketlerdeki kadınlar, Paris'teki zengin, asil ve alamod bir hanımın ne demek olduğunu bilselerdi, bu muhteşem saltanatın zevkini sürmek için hepsi de oraya gelmeğe kalkışırlardı. Yalnız muaşeret âdabının bağlarına ve «insanlığın komedyası» nda «Kadınlar mecellesi» diye sık sık adı geçen o minimini kaideler kolleksiyonuna boyun eğen hanımlar, erkeklerin kurduğu kanunlarla alay ederler.

Dilediklerini söyler, hiç bir hata, hiç bir hafiflik önünde irkilmezler. Çünkü hepsi de, mükemmelen anlamışlardır ki, kadınlık şerefleri ve çocukları müstesna, hayatta her türlü mesuliyetten uzaktırlar. En münasebetsiz lâkırdıları gülerek söylerler. Yeni evlendikleri sırada, kocasını çağırmak için saraya gelen Madam de Bauvan ona: «Mahkemeyi acele bitir de, gel!» demiş. Bayanlar da ileri geri hep bu cümleyi tekrarlayıp dururlar.

Baş müddeiumumî:

— Madam, dedi. Mösyö de Rubempré hırsızlık yapmamış, zehirleme suçiyle de bir ilişiği yok. Fakat Mösyö Camusot, ona, bunlardan daha büyük bir suç itiraf ettirmiş.

— Ne imiş bakalım?

Baş savcı Kontesin kulağına:

— Bir kürek kaçkınının dostu ve çırağı olduğunu ağzından

kaçırmış. Yedi seneden beri bir çatı altında oturdukları rahip Carlos Herrera, o İspanyol diplomatı meğer bizim meşhur Jacques Collin'miş.. diye fısıldadı.

Hâkim konuştukça, Madam de Sérisy'nin başından kaynar sular dökülüyordu, amma bu tanınmış isim son büyük darbe oldu. Pek zayıf bir sesle:

— Peki, netice? diye sordu.

Mösyö de Granville kulağına fısıldamakta devam ederek:

— Netice şu. Forsa cinayet mahkemesine sevkedilecek. Şayet Lucien bu adamın cinayetlerinden bilerek istifade etmiş olmak töhmetiyle ayni sıralar üzerinde oturmasa bile, muhakkak ki durumu pek tehlikeli bir şahit sıfatiyle mahkemeye celbedilecek..

Kontes şaşılacak bir metanetle haykırdı:

— Ne diyorsunuz? Buna imkân yok. Cemiyetin en iyi dostum telâkki ettiği bir adamın, adliye tarafından bir forsanın arkadaşı ilân edildiğini görmektense ölmeği tercih ederim. Kral, kocamı çok sever..

Baş savcı gülümseyerek ve sesini yükselterek:

— Madam.. dedi. Kralın en küçük bir sorgu hâkimi üzerinde en ufak bir tesiri yoktur. Cinayet mahkemesindeki duruşmalara hiç bir surette müdahale edemez. Yeni müesseselerimizin büyüklüğü de buradadır ya. Ben bile, temin gösterdiği maharetten dolayı Mösyö Camusot'yu tebrik ettim.

Lucien'in bir haydutla münasebette bulunması, Esther'le olan alâkası kadar dahi kuşkulandırmamıştı, kontesi, heyecanla atıldı:

— Patavatsızlığından deyin..

— Mösyö Camusot'nun iki maznunu ne şekilde sorguya çektiğini gösteren zabıtları okursanız, göreceksiniz ki her şey onun elinde.

Baş savcı ancak bu kadar söyliyebilirdi. Kontese kadınca, daha doğrusu adliyecilere hâs bir bakış atfettikten sonra kapıya doğru yürüdü. Eşiğe gelince dönerek:

— Beni mazur görün madam.. dedi. Bauvan'a söyliyeceklerim var da..

Sosyete lisanında bu cümlenin mânası şu idi: «Camusot ile aranızda geçecek sahnenin şahidi olamam.»

Şimdi Camusot, en büyük devlet ricalinden birinin hanımı önünde afallayıp kalmıştı.

— Bu zabıtlar da ne oluyor?

Léontine ona tatlılıkla sordu:

— Bu zabıtlar da ne oluyor?

— Madam. Bir zabıt kâtibi hâkimin sorulariyle, sanıkların cevaplarını bu kâğıda yazar, bu zabıt varakası kâtip, hâkim ve maznunlar tarafından imzalanır. Bu evrak davaya esas teşkil eder. Davanın mahkemeye intikali ve müttehimlerin cinayet mahkemesine sevki üzerinde müessir olurlar.

— Peki bu istintak evrakı yok edilirse?

— Aman Madam.. bu hiç bir hâkimin yapamıyacağı bir suç, içtimaî bir cinayettir.

— Bunları yazdırmak suretiyle bana karşı, bundan daha büyük bir suç işlemiş oldunuz. Amma şimdilik Lucien'in aleyhinde tek delil bunlar. Bana Lucien'in sorgusunu okuyun bakalım; kendimizi kurtarmak için hiç bir çare kalmamış mı anlıyalım. Aman Yarabbi! İşin ucunda yalnız ben olsam, hiç aldırmadan canıma kıyarım; amma mösyö de Sérisy'nin saadeti bahis mevzuu.

Camusot:

— Madam! dedi. Size karşı borçlu olduğum hürmette kusur ettiğimi sanmayın. Meselâ bu tahkikat Mösyö Popinot'ya havale edilmiş olsaydı, durumunuz çok daha güçleşecekti, çünkü o gelip te baş savcıdan fikir sormazdı. Meselenin cereyanından haberdar olamazdınız. Bakın Madam, Lucien'in evinde ne varsa yakalanmış.. hattâ mektuplarınız bile..

— O.. mektuplarım.

— Buyrun Madam, mühürlenmiştirler.

Kontes şaşkınlıkla, kendi evinde imiş gibi zile bastı. Baş savcı dairesine bağlı hademe göründü.

— Bir ışık getirin! dedi.

Hademe bir mum yakıp şöminenin üzerine bıraktı. Bu esnada Kontes mektuplarını elden geçiriyor, sayıyor, buruşturuyor, ocağa atıyordu. Son mektubu bükerek meşale gibi yaktı ve onunla kâğıt kümesini ateşledi. Camusot, zabıt varakaları elinde aval aval kâğıtların parlayışını seyrediyordu. Sırf, aşkının delillerini ortadan kaldırmakla meşgul görünen Kontes, göz ucuyla da hâkimi süzüyordu. Zamanını kolladı, hareketlerini hesapladı ve bir kedi çevikliğiyle zabıt varakalarını yakalayıp ateşe fırlattı. Camusot koşup kâğıtları ocaktan aldı. Kontes hâkimin üzerine atılıp, tutuşan evrakı tekrar yakaladı.

Bir boğuşmadır başladı. Camusot:

— Madam! Madam! Yaptığınız iş.. Madam!

O anda daireye biri girdi ve Mösyö de Sérisy'yi tanıyan Kontes bir çığlık koparmaktan kendini alamadı Mösyö de Granville, Kont de Bauvan da Nazırın yanında idiler. Amma Léontine, ne pahasına olursa olsun Lucien'i kurtarmak için o müthiş pullu kâğıtları, bir kıskaç kuvvetiyle yakalamış, bırakmı-

yordu. Şimdiden alev nazik teninde bir muksa gibi tesir yapmıştı. Fakat duymuyordu bile..

Camusot'nun da parmakları aynı derecede yanmıştı. Adam nihayet bu vaziyetten utanır gibi oldu, kâğıtları bıraktı. Zaten büyük bir kısmı kül olmuş, yalnız boğuşanların elinde küçük bir parçası kalmıştı. Bu sahne, okurken harcadığınız zamandan daha kısa bir müddet devam etmişti.

Nazır, Camusot'ya sordu:

— Madam de Sérisy ile sizin aranızda ne gibi bir hâdise cereyan etmiş olabilir?

Hâkim cevap vermeden, Kontes elindeki kâğıtları mumda tutuşturdu ve ateşin tamamen kül etmediği mektup parçalarının üzerine fırlattı.

Camusot cevap verdi:

— Madam La Kontesi şikâyet etmek mecburiyetindeyim.

Baş savcı bir kontese bir yargıca bakarak sordu:

— Ne yaptı ki?

Alamod kadın, yaptığı pervasızlıktan öyle mes'uttu ki henüz elinin yandığını hissetmiyordu. Gülerek cevap verdi:

— Zabıtları yaktım, işte! Bu bir suçsa, Mösyö pek âlâ iğrenç karalamalarını tekrar yazdırabilir.

Ciddiyet ve vakarını takınmağa çalışan Camusot:

— Doğrudur.. dedi.

Baş savcı:

— Böyle olması daha hayırlı, diye söze karıştı. Sevgili Kontes, hâkimlere karşı sakın böyle teklifsiz hareketlerde bulunmayın pek. Kim olduğunuzu görmemeleri kabildir.

Kont de Bauvan gülerek:

— Mösyö Camusot, karşısında hiç bir kudretin mukavemet edemediği bir kadına, yiğitçe karşı duruyordu. Cübbenin şerefi kurtulmuştur.

Baş savcı gülerek:

— Öyle mi? Mösyö Camusot karşı duruyordu ha- Bravo. Doğrusu ben kendi hesabıma kontese muhalefet etmeğe cesaret edemezdim.

O anda bu ağır taarruz, bir güzel kadın şakası olup çıkmıştı. Camusot dahi gülüyordu bu hale.

Fakat baş savcı, içlerinden birinin gülmediğini farketti. Kont de Sérisy'nin tavrından ve fizyonomisinden haklı olarak endişelenen Mösyö de Granville, onu bir köşeye çekerek, kulağına:

— Dostum.. dedi. Istırabın, beni hayatta ilk ve son defa olarak vazifemde fedakârlık yapmağa sevkediyor.

Zile bastı. Daire hademesi göründü.

— Mösyö de Chargebeuf'a söyleyin, gelsin beni görsün.

Genç avukat stajiyeri Mösyö de Chargebeuf, baş savcının sekreteriydi.

Camusot'yu pencere aralığına sürükleyen Kont de Granville, ona:

— Sayın üstadım, dedi. Dairenize gidip, bir zabıt kâtibi ile beraber Carlos Herrera'ya yeniden bir sorgu tutanağı hazırlayın. Zaten eskisini de imzalamış değildi. Onun için işe tekrar başlamakta bir mahzur yoktur. Yarın bu İspanyol diplomatını Mösyö de Rastignac ve doktor Bianchon'la yüzleştirirsiniz; size, bu zatın bizim Jacques Collin olmadığını söyliyeceklerdir. Tahliye edileceğinden emin olunca sorgu tutanaklarını da imzalar. Lucien de Rubempré'ye gelince, onu hemen bu akşam serbest bırakın. Her halde sorgusuna ait zabıt varakalarının imha edildiğinden bahse kalkışacak, o değildir. Üstelik bir âlâ kulağını da bükeceğim. Mahkemeler ceridesi, yarın bu delikanlının derhal tahliye edildiğini yazar. Şimdi bir bakalım, bu tedbirler adaletin zararına mı? İspanyol hakikaten kürek mahkûmu ise onu tekrar yakalayıp icabına bakmak için elimizde bin bir imkân var. Zira İspanyadaki vaziyetini diplomatik yollarla aydınlatacağız. Kontur-polis müdürü Corentin onun izini kaybetmez, esasen biz de göz hapsinden ayırmayız. Binaenaleyh ona karşı nezaket gösterin ve ihtilâttan men tedbirini kaldırın. Bu gece pistolda yatsın. Lucien'in zararına irtikâp edilmiş 750 bin franklık bir sirkat için, (hem o da faraziye ya..) Kontu, Kontes de Sérisy'yi Lucien'i mahvetmek doğru mu? Para kendisinin, bırakalım, şöhret ve itibardan olacağına bu yedi yüz elli bin franktan olsun, daha iyi değil mi? Bilhassa düşerken, bir nazırı, bir nazır karısını ve düşes de Maufrigneuse'ü de kendisiyle beraber sürükliyecek. Bu delikanlı lekelenmiş bir portakaldır, bütün bütün çürütmeyin onu. Saat üç buçuk, henüz hâkimlerden bazılarını bulabilirsiniz. Usulü dairesinde bir men'i muhakeme kararı çıkarıp çıkaramıyacağınızdan haberdar edin beni.. olmazsa Lucien, yarın sabaha kadar bekler.

Camusot, dairedekileri selâmlıyarak dışarı çıktı. Amma elindeki yanıklar şiddetle sızlamağa başlıyan Madam de Sérisy, hiç karşılık vermedi. Baş savcı, sorgu hâkimiyle konuşurken, ansızın dışarı fırlıyan de Sérisy, elindeki küçük bir balmumu tabağı ile döndü. Ve karısının ellerini ilâçlarken kulağına:

— Léontin diye fısıldadı. Niçin bana haber vermeden geldin?

Kadın, zevcinin kulağına:

— Zavallı dostum.. dedi. Çılgın gibi görünüyorum, amma, benim kadar siz de bahis mevzuuydunuz.

— Kader öyle emrediyorsa, sevin bu delikanlıyı. Fakat ihtirasınızı bu kadar açıkça elâleme göstermeyin bari..

Bir kaç dakika Kont de Bauvan'la sohbet eden baş savcı:

— Hadi bakalım sayın Kontes! dedi. Ümit ederim ki bu akşam Mösyö de Rubempré'yi yemeğe götürebileceksiniz.

Bu yarı vaat, Madam de Sérisy'de öyle şiddetli bir tepki uyandırdı ki hüngür hüngür ağlamağa başladı, gülümseyerek:

— Artık gözlerimde yaş kalmadı sanıyordum.. dedi. Mösyö de Rubempré'nin burada beklemesi kabil değil mi?

Mösyö de Granville:

— Mübaşirlere bir bakayım.. diye cevap verdi. Onu jandarmasız buraya getirtmeğe çalışacağım.

Kontes, sesine ilâhî bir müzik âhengi bahşeden o derin heyecanla haykırdı:

— Tanrı gibi müşfiksiniz.

Kont de Bauvan içinden: «Hep o kadınlar, o nefîs ve dayanılmaz mahlûklar» diye söylendi. Ve karısını hatırlıyarak melânkoliye daldı. (Bak Honorine hususî hayattan sahneler.)

Mösyö de Granville, dairesinden çıkarken, genç Chargebaeuf ile karşılaştı. Ve ona, mahkemeler ceridesinin belli başlı yazıcılarından biri olan Massol'a neler söylemesi lâzım geldiğini anlattı.

Güzel kadınlar, nazırlar, hâkimler elele verip kendisini kurtarmağa çalışırken, Lucien, Conciergerie'de ne yapıyordu? Şair, gişeden geçerken, Mösyö Camusot'nun yazı yazmasına müsaade ettiğini kaleme söylemiş kalem, kâğıt, mürekkep istemişti. Camusot'nun mübaşiri Hapishane Müdürünün kulağına iki kelime fısıldamış, bir sürveyyana, maznunun arzularını yerine getirmek için emir verilmişti.

Sürveyyan gereken eşyayı tedarik edip, Lucien'in odasına getirinceye kadar, zavallı genç, kara düşüncelere dalmıştı. Jacques Collin'le yüzleşmeğe kabil değil tahammül edemezdi. Bir zamanlar kararlaştırıp ta tatbik edemediği intihar fikri, onda bir mâni halini aldı. İntihar, bazı büyük akliyecilere göre, kimi organizasyonlar için, zihnî bir teşevvüşün sonucudur. Oysa ki Lucien'in kafasında, tevkif edileli beri, canına kıymak bir fikri sabit halinde idi. Defalarca okuduğu Esther'in mektubu, ona Juliette'e kavuşan Roméo'nun âkıbetini hatırlatarak, bu arzusunu bir kat daha şiddetlendirdi. Şu satırları kaleme aldı:

«Bu benim vasiyetnamemdir.

Conciergerie, 15 Mayıs 1830

«Aşağıda imzası bulunan ben, icrasını vasimden rica ettiğim ödeme ve bağışlamalar çıkarıldıktan sonra, öldüğüm gün malik

bulunduğum, menkul gayri menkul bütün servetimi, eskiden Angoulême'de tâbilik yapan David Séchard'la, zevcesi hemşirem Madam Eve Chardon'un çocuklarına terkediyorum.

«Bu vasiyetname ahkâmını tatbik işini üzerine almasını Mösyö de Sérisy'ye rica ederim.

Evvelâ, rahip Corlas Herrera'ya 300 bin frank ödenecektir. Saniyen, Baron de Nucingen'e bir milyon dört yüz bin frank tediye edilecek. (Madam Esther'in evinden kaybolan paralar bulunduğu takdirde, bu meblâğdan 750 bin frank düşülecektir.)

Matmazel Esther Gobseck'in varisi sıfatiyle, saptıkları kötü yoldan ayrılmak istiyen fahişelere mahsus bir bakım yurdu kurmaları için, Paris hayır müesseselerine 750 bin frank terk ve hibe ediyorum.

Bundan başka, yüzde beş hesabiyle otuz bin frank irat getirecek esham satın almaları için zarurî olan meblâğı, mezkûr müesseselere bağışlıyorum. Senelik faizler, her altı ayda bir, borçları en çok iki bin franga yükselen, ve bu yüzden hüküm giyen mahpusların kurtarılmasına harcanacaktır. Müessese idarecileri borç için hapsedilenler arasında en namuslularını seçeceklerdir.

Şark mezarlığında, Matmazel Esther'e bir âbide rekzettirmek üzere, 40 bin frank ayırmasını Mösyö de Sérisy'den rica eder, ve mezburenin yanı başına defnedilmek isterim. Bu kabir, eski mezarlar şeklinde inşa edilecek ve dört köşe olacaktır. Kapağın üzerinde başımız yastığa dayalı, ellerimiz bitişik ve semaya müteveccih, beyaz mermerden heykellerimiz bulunacaktır. Bu mezara kitabe konmıyacaktır.

«Evimdeki yaldızlı tuvaleti, bir hatıra olarak Mösyö de Rastignac'a vermesini Kont de Sérisy'den rica ederim.

«Nihayet, kendisinin de vasim olması sıfatiyle, nâçiz bir hediye olarak kütüphanemi kabul buyurmasını dilerim.

Lucien Chardon de Rubempré

Bu vasiyetnameyi, Paris mahkemei kralisi baş müddeiumumisi, Mösyö Lö Kont de Granville'e hitaben yazdığı aşağıdaki mektupla ayni zarfa koydu.

«Mösyö Lö Kont..

«Vasiyetnamemi size emanet ediyorum. Bu mektubu açtığınız zaman ben dünyadan göçmüş bulunacağım. Hürriyetime kavuşmak arzusiyle, Mösyö Camusot'nun aldatıcı suallerine öyle alçakça cevap verdim ki, masum olduğum halde iğrenç bir davaya karıştırılmam mümkündür. Hakarete uğramadan beraet ettiğimi farzetsem bile, cemiyetin sui zannına hedef olarak yaşamam imkânsızdır.

«Melfuf mektubu, açmadan rahip Carlos Herreraya tevdi buyurmanızı rica ederim. İlişik ve usulüne uygun nükûlü de, lütfen Mösyö Camusot'ya yollarsınız.

«Size gönderilen bir mektup paketini açmağa cür'et edeceklerini sanmıyorum. Buna güvenerek, size son defa olarak hürmetlerini sunar, bu satırları yazmak suretiyle, müteveffa bendenize yapmış bulunuduğunuz iyiliklere karşı minnettarlığımı ispat etmek istediğime itimat buyurmanızı dilerim.

LUCİEN DE R.

«*Rahip Carlos Herrera'ya*

«Aziz rahibim. Sizden yalnız iyilik gördüm ve buna karşılık ta hiyanet ettim. İstemiyerek yaptığım bu nankörlük beni öldürüyor. Siz mektubumu okurken, ben artık mevcut olmıyacağım ve beni kurtarmak için yanımda bulunamıyacaksınız.

«Bana, işime geldiği zaman, sizi bir izmarit gibi yere fırlatıp ezmek hakkını vermiştiniz. Fakat sizden pek budalaca faydalandım. Manevî çocuğunuz, evlât diye benimsediğiniz adam, sorgu hâkiminin ustalıklı bir sualine aldanarak, sıkıntıdan kurtulmak için, bir Fransız haydudu ile ayni hüviyeti taşıdığınız kanaatini uyandırıp, sizi ne pahasına olursa olsun mahvetmek istiyenlerle birleşti. Böyle bir şeye imkân olmadığını biliyorum, amma bir kerre ok yaydan çıktı.

«Beni kudretimin fevkinde bir şahsiyet yapmak istediniz. Bu ebedî ayrılış dakikasında, beyhude serzenişler, ne siz çapta bir insana yakışır, ne de bana. Arzunuz beni nüfuzlu ve şöhretli yapmaktı; intihar uçurumlarına fırlattınız, işte bu kadar. Uzun zamandan beri, başımın dönmeğe başladığını hissediyordum.

«Arada bir söylediğiniz gibi, hem Kabil'in zürriyeti var, hem Habil'in.

Kabil insanlığın azametli dramında muhalefeti temsil ediyor. İşte siz Âdem'e bu soyla bağlısınız. İblis, ilk kıvılcımı Havvayı tutuşturan ateşi, hâlâ Kabil'in döllerine üfleyor. Zaman zaman, bu silsileden korkunç, uzviyetleri heybetli, bütün beşerî kuvvetleri hülâsa eden devler türer.. onlar hayatları icabı, sonsuz mesafeler istiyen hummalı çöl hayvanlarına benzerler. Normandiya'nın ortasında arslanlar ne derece tehlikeli ise, bu adamlar da cemiyet için ayni derecede mühliktirler. Onlara mer'a lâzımdır, orta çapta insanları parçalayıp yutar, budalaların servetini kemirirler.

Oyunları öyle muhataralarla doludur ki, bir yoldaş, bir put yaptıkları zavallı köpeği, eninde sonunda öldürürler. Tanrı emredince bu esrarengiz mahlûklar, Musa, Atilâ, Charlemagne, Muhammet veya Napoléon olurlar, amma kader, bu azametli âlet-

leri, içinde yaşadıkları nesil Okyanusunun derinliklerinde küflenmeğe mahkûm ederse, nihayet Pugatcheff; Robespierre, Louvel ve rahip Carlos Herrera'dırlar. Hassas ruhlar üzerinde kuvvetli bir tesir yapar, onları kendilerine çeker ve ezerler. Bunda da kendine göre bir azamet ve güzellik var. Onlar ormanlarda çocukları büyüleyen rengi göz alıcı zehirli nebatlara benzerler. Şerrin şiiridirler! Siz ayarda adamların mağaralara kapanmaları ve oradan hiç çıkmamaları lâzım. Bana bu azametli hayatı yaşattın ve ben felekten nasibimi aldım. Binaenaleyh artık boynumu, senin politikanın gordiyon düğümünden çekip, kravatımın ilmiğine geçirebilirim.

«Hatamı tamir için, istintakta söylediklerimi inkâr eden bir beyanname hazırladım, baş savcıya yollıyorum, bundan istifade etmeğe çalışırsınız.

«Usulüne uygun vasiyetnamem ahkâmınca, tarikatinize aitken, beslediğiniz pederane şefkat saikasiyle uğrumda pek tedbirsizce harcadığınız meblâğlar size iade edilecektir.

«Şu halde elveda, elveda artık! Ey şerrin ve fesadın muhteşem heykeli! Siz ki doğru yolda yürüseydiniz Ximenès'i, Richelieu'yü geride bırakırdınız. Vaatlerinizi tuttunuz. Bir zaman, sayenizde bir rüya füsunu içinde yaşadıktan sonra, tekrar Charente kıyısındaki vaziyete döndüm. Yalnız ne yazık ki, artık gençlik günahlarını, yurdunun ırmağına gömmeğe kalkan Lucien, değilim, önümdeki Seine nehri ve bulunduğum yer Conciergerie'nin bir bodrumu.

«Beni kaybettiğiniz için üzülmeyin, sizi takdir ettiğim kadar da küçümseyordum (1)

— BEYANNAME —

«Aşağıda imzası bulunan ben, bugün Mösyö Camusot'ya verdiğim ifadeyi baştan başa geri aldığımı beyan ederim.

«Rahip Carlos Herrera, umumiyetle, benim manevî babam olduğunu söylerdi. Şüphesiz ki hâkim bu kelimeyi yanlış anlamıştır, onun suali beni de yanılttı.

«Siyasî bir maksatla, İspanya ve Tuileries saraylarına ait

(1) Tanınmış Balzasiyenlerden Curtuis bu mektubun geniş bir kısmını kitabına alarak, «Zehirli nebat», «Şerrin şiiri».. İşte «Şer çiçekleri» ni müjdeliyen tâbirler» der. Ve Balzac'ın Béatrix'deki şu cümlesini hatırlatır:

«Bütün zehirli çiçekler caziptir, onları şeytan ekti, zira Tanrının çiçekleri olduğu gibi, İblisin çiçekleri de var.» (Bak Curtuis: H. de Balzac. Sahife 161, 162)

esrarı ortadan kaldırmak gayretiyle, meçhul diplomasi ajanlarının rahip Carlos Herrera'yı Jacques Collin isimli bir forsa olarak kabul ettirmeğe çalıştıklarını biliyorum.

«Fakat rahip Carlos Herrera'nın bana bu mevzuda yaptığı tek ifşa Jacques Collin'in öldüğüne veya yaşadığına dair vesikalar bulmağa çalıştığıdır.

«Conciergerie, 15 Mayıs 1830

«*Lucien de Rubempré.*»

İntihar humması, Lucien'e, yaratış humması içindeki muharrirlerin tanıdığı yazış sür'atini bahşetmiş, ve büyük bir zihin açıklığı vermişti. Bu hızla dört mektubu yarım saatte bitiriverdi. Bir paket yaptı, paketi pullarla yapıştırdı. Ve üzerini, hezeyandan aldığı kuvvetle, parmağında bulunan arma ile damgaladı. Sonra paketi, göze batacak bir yere, döşemenin ortasına bıraktı.

Doğrusu, bir çok âdiliklerle içine yuvarlandığı bu berbat durumda, daha fazla büyüklük göstermek te güçtü. Hatırasını her türlü lekeden kurtarmış oluyor, (Dandy'nin zekâsı, şairin saflığından doğan neticeleri ne derece yok edebilirse) suç ortağına yaptığı kötülüğü tamir ediyordu.

Şayet Lucien, ihtilâttan men hücrelerinden birine kapatılmış bulunsaydı, hiç şüphesiz tasavvurunu tatbik imkânlarından mahrum kalacaktı. Çünkü, yontma taştan kutulara benziyen bu odalarda, bir yolcu karyolasiyle, zarurî ihtiyaçların def'ine mahsus bir kerdelden başka eşya bulamazsınız. Orada, tek çivi, tek sandalye, hattâ tek eskabo (1) aramayın. Yolcu karyolası, duvara öyle muhkem şekilde yerleştirilmiştir ki uzun uzadıya uğraşmadan, yerinden kıpırdatmak imkânsızdır. Oysa ki demir jüda daima açık durduğundan, sürveyyan kolayca işin farkına varır. Hem, halinden şüphe edilen maznunlar, bir ajan veya jandarmanın göz hapsi altındadır. Camusot, Paris'in yüksek sosyetesine mensup bir gence karşı itibar göstermek istediğinden, Lucien'i, pistolün en iyi odalarından birine yerleştirtmişti. Bu nevi hücrelerdeki müteharrik karyola, masa ve sandalye, intihar teşebbüsünü, kolaylaştırmazsa da mümkün kılar. Lucien'in boynunda, mavi ipekten uzun bir kıravat vardı. Daha sorgudan dönerken Pichegru'nun — az çok istiyerek — nasıl canına kıydığını düşünüyordu. Fakat insanın kendi kendini asabilmesi için bir istinat noktası bulabilmesi, vücutla yer arasında genişçe bir mesafe bulunması lâzımdır. Halbuki odasının teneffüshaneye bakan penceresinde sürgü falan yoktu. Dış yandaki demir par-

(2) Eskabo: Üç ayaklı ve arkalıksız iskemle.

maklık la Lucien'in arasına duvar giriyordu. Binaenaleyh bu demirlerden istifade etmesi kabil değildi.

Kararını başarabilmek için muhayyilesinde çabucak şu plânı kurdu:

Lucien'in hapishane avlusunu görmesine engel olan pencere perdesi, sürveyyanların hücrede olup bitenleri gözetlemesine de mâni teşkil ediyordu. Pencerenin alt kısmında cam yerine iki sağlam tahta çakılıydı. Üst taraf ikiye bölünmüş, her parça küçük camlarla süslenmişti. Bu camlar kirişlerle çerçevelenmiş ve tutturulmuştu. Lucien, masanın üstüne çıkmak suretiyle pencerenin camlı kısmına yetişebilir, birinci kirişin köşesinde sağlam bir istinat noktası bulabilecek şekilde camlardan ikisini çıkarır veya kırabilirdi. Niyeti: Kıravatını buraya takmak, onu boynuna dolayabilmek için şöyle bir dönmek, iyice düğümledikten sonra, masayı bir tekme ile uzağa fırlatmaktı.

Gürültü patırtı yapmadan masayı pencereye yaklaştırdı. Redingotiyle yeleğini çıkardı. Sonra ilk kirişin üst ve alt yanlarındaki camları kırmak için, hiç tereddüt etmeden masaya bindi. O zaman hapishane avlusuna şöyle bir göz gezdirdi. Bu onun ilk defa karşılaştığı sihirli bir manzara idi.

Lucien'e karşı hürmetkâr bir muamele gösterilmesi için Mösyö Camusot'dan talimat alan Conciergerie müdürü, onu — daha önce de gördüğümüz gibi — methali Gümüş Kulenin karşısındaki karanlık dehlizde bulunan, dahilî yollardan geçirmiş; kibar delikanlının, teneffüshanede dolaşan müttehimler kümesi tarafından görülmesine mâni olmuştu.

Conciergerie teneffüshanesi, rıhtımda Gümüş Kule ve Bonbec Kulesiyle hudutludur. Gezinti yerinin genişliğini dışarıdan onları ayıran mesafeden anlıyabilirsiniz. Saint Louis galerisi denilen Galerie Marchande'tan Temyiz Mahkemesine ve Bonbec Kulesine giden dehliz, mütecessislere teneffüshanenin uzunluğunu gösterir. İhtilâttan men hücreleriyle, pistollar Galeri Marchande'ın altındadırlar. Nitekim, zindanı bugünkülerin altında bulunan Kraliçe Marie Antoinette, Temyiz Mahkemesinin resmî salonunda inikat eden ihtilâl mahkemesine, Galerie Marchand'ı destekliyen duvarlardan birinde açılan ve şimdi kapatılan korkunç bir merdivenden götürülüyordu.

Teneffüshanenin, ilk katı Saint Louis galerisi tarafından işgal edilen tarafı, bakışlara bir dizi gotik sütunlar sunar. Bunların arasına bilmem hangi devrin mimarları, — mümkün mertebe fazla müttehim sığdırabilmek gayretiyle — iki kat kulübeler inşa etmiş, bu muhteşem galerinin sütun başlıklarını, kubbelerini, direk gövdelerini, alçı ile, parmaklıklarla, kerestelerle çevirip

kuşatmışlardır. Saint Louis'ye ait olduğu söylenen kabinenin altında, Bonbec kulesinin içinde bu kulübelere giden dönemeçli bir merdiven vardır. Fransanın en azametli hatıralarının ayak altına alınışı insanda tiksinti uyandırıyor.

Lucien'in bakışı, bulunduğu yüksek yerden, bu galeriyi Gümüş kuleyi Bonbec kulesine bağlıyan binalar yığınını eşarp halinde kucaklıyor, Delikanlı bu iki kulenin sivri çatılarını görüyordu. Hayaletler görme (Bersam) fenomeni bugün tıp tarafından tamamen kabul edilmiş bulunduğundan, ihsaslarımızın bu aldanışı, zihnimizin bu garip melekesi su götürmez bir hakikat halindedir.

İnsan, şiddeti bakımından monomani mahiyetine varan bir hissin baskısı altında, çok defa, afyon, esrar veya azot protoksitinin uyandırdığı tesire benziyen bir duruma dalar. O zaman, gözlerine hayaletler, tayfler görünür. Rüyalar maddeleşir, kaybolan eşya eski haliyle canlanır. Dimağdaki bir tasavvur canlı bir varlık, yahut yaşıyan bir kâinat olur.

Düşünceyi canlı ve yaratıcı bir kuvvet olarak kabul etmek, insanların hoşuna gitmediğinden, bugünkü ilim, azgınlaşan ihtirasların deprenişiyle dimağa kan toplandığına, uyanırken gördüğümüz rüyaların korkunç tecellilerine bu dem hücumunun sebep olduğuna kanidir. (Bak felsefî incelemeler Louis Lambert).

Lucien, sarayı, eski çağlardaki ihtişamı içinde gördü; sütunlar mevzunlaştı, gençleşti, tazeleşti ve Saint Louis'nin otağı eski halini aldı. Şair onun azametli buatlarını ve şarkkâri zinetlerini hayran hayran süzüyordu. Bu ulvî manzarayı medeni âleme şairane bir veda telâkki etti. Ölmeğe hazırlanırken Paris'te böyle harikulâde bir güzelliğin nasıl olup ta meçhul kaldığını düşünüyordu. İki Lucien vardı şimdi. Orta çağda Saint Louis'nin kemerleri ve burçları altında dolaşan şair Lucien, intihara yeltenen Lucien..

Mösyö de Granville, genç sekreterine verdiği talimatı henüz bitirmişti ki Conciergerie müdürü çıka geldi. Bu çehrenin ifadesinden, baş savcının içine bir felâket vukubulduğu hissi doğdu.

— Mösyö Camusot'ya rastladınız mı? diye sordu.

Müdür:

— Hayır efendim.. dedi. Kâtibi bana, rahip Carlos hakkındaki ihtilâttan men tedbirinin kaldırılmasını ve Lucien de Rubempré'yi tahliye etmemizi söyledi. Amma pek geç kaldık.

— Aman Yarabbi! Ne oldu?

— İşte efendim, size ait bir mektup paketi. Her halde bu felâketi izah eder. Teneffüshane sürveyyanı, pistolda bir cam kı-

rıldığını işitmiş.. Mösyö Lucien'in komşusu, da bu gencin can çekiştiğini duyarak, canhıraş çığlıklar koparmış. Sürveyyan yüzü sapsarı geldi. Maznunun kıravatiyle kendini pencereye asmış olduğunu görmüş.

Müdür, hafif sesle konuşuyordu. Buna rağmen Madam de Sérisy'nin korkunç feryadı, fevkalâde şartlarda, uzuvlarımızın ölçüye sığmaz bir kuvvet kazandığını ispat etti. Kontes söylenenleri duymuş muydu? Yoksa his mi etmişti? Bilmiyoruz. Fakat daha Mösyö de Granville başını çevirmeden, Mösyö Sérisy ile Mösyö de Brauvan onu alıkoymağa, menetmeğe vakit bulmadan, ok gibi kapıdan fırladı. Marchande galerisine vardı. Barillerie sokağına inen merdivene kadar koştu. Oradaki dükkânlardan birinin kapısında bir avukat cübbesini çıkarıyordu. Uzun zamanlar, galeriyi kapıyan bu dükkânlarda ayakkabı satılır, cubbe ve şapka kiralanırdı. Kontes Conciergerie'nin yolunu sordu.

— İnin, sola sapın, antre Horloge rıhtımında, birinci kemerdedir.

Satıcı karı:

— Bu hanım çıldırmış! dedi. Peşine düşmeli..

Amma Léontine'i takip etmek kabil değildi ki! Uçuyordu. Kuvvetlerini hiç kullanmıyan bu sosyete kadınlarının, böyle buhranlı dakikalarda nasıl olup ta şaşılacak bir kudret kazandıklarını izah etmek doktorlara düşer.

Kontes, kemerden gişeye doğru atıldı, hem öyle bir hızla ki nöbetçi jandarma geçtiğini görmedi. Azgın bir rüzgârın uçurduğu tüy gibi, parmaklığa dayandı. Demir çubukları öyle büyük bir kızgınlıkla sarstı ki, yakaladığını kopardı. Demirin iki parçası göğsüne saplandı, kan fışkırdı. Sürveyyanları donduran bir sesle: «Açın! Açın!» diye bağırarak yere yığıldı. Anahtarları taşıyan gardiyan koştu.

— Açınız! Beni baş savcı gönderdi. Ölüyü kurtaracağım.

Kontes Barillerie sokağından ve Horloge rıhtımından dolaşırken, Mösyö de Granville'le Mösyö de Sérisy, kontesin niyetini sezmiş, sarayın dahilî yollarından Conciergerie'ye iniyorlardı. Fakat, acele etmelerine rağmen, onlar yetiştiği zaman Léontine birinci parmaklığın önünde bayılmış ve karakoldan inen jandarmalar tarafından kaldırılmış bulunuyordu. Conciergerie müdürünü görünce, kontesi kalem odasına götürdüler. Fakat kadın ayakları üzerine dikildi, sonra ellerini kavuşturarak dizlerinin üstüne düştü:

— Onu göreyim, onu göreyim.. ne olur beyler! Bir fenalık yapacak değilim. Şuracıkta düşüp ölmemi istemiyorsanız, bırakın da canlı veya cansız Lucien'i göreyim.. oh! Sen de buradasın

ha dostum! Tercih et: Ölmemi mi istersin yoksa.. (Baygınlık geçirerek mırıldandı.) İyi kalplisin. Seveceğim seni.

Mösyö de Bauvan:

— Onu buradan götürelim mi? diye sordu.

Mösyö de Sérisy'nin perişan bakışlarından, niyetini anlıyan Mösyö de Granville:

— Hayır. Lucien'in bulunduğu hücreye gidelim.. dedi.

Ve Kontesi yakaladı, kaldırdı, bir koluna o geçti, ötekine de Mösyö de Bauvan..

Mösyö de Sérisy, hapishane müdürüne:

— Efendi! dedi. Bütün bu olup bitenler hakkında mutlak bir sükût..

Direktör:

— Müsterih olunuz! diye cevap verdi. İyi hareket ediyorsunuz, bu hanım..

— Benim karımdır.

— Ya.. affedersiniz efendim. Ne diyecektim. Evet, şüphesiz ki delikanlıyı görünce bayılacak, o baygınken bir arabaya kadar taşımak pek âlâ mümkündür.

Kont:

— Ben de öyle düşünmüştüm.. dedi. Harlay avlusuna adamlarınızdan birini yollayın, uşaklarım oradadır, o civarda başka araba yok. Gişeye gelsinler.

Yanındakileri şaşırtan bir kuvvet ve metanetle yürüyen Kontes:

— Onu kurtarabiliriz.. diyordu. Diriltmek için çareler var..

Ve sürveyyane:

— Daha çabuk yürüyün.. hadi.. bir saniye üç kişinin hayatına bedeldir..

Diye bağırarak iki hâkimi sürüklüyordu.

Hücrenin kapısı açılıp ta, Kontes elbiseleri bir port mantoyaasılmış gibi sallanan Lucien'i görünce, onu kucaklamak ve yakalamak için atıldı. Fakat düştü, elini döşemeye çarptı.. hırıltılarla boğulan feryatlar döküldü ağzından. Beş dakika sonra kontun arabası onu konağına taşıyordu, bir mindere boylu boyunca yatırılmış, kocası, önünde diz çökmüştü. Kontese yardım yetiştirmek için Kont de Bauvan doktor aramağa koşmuştu.

Cinciergerie Müdürü, gişenin dış parmaklığını muayene ediyor ve kâtibine:

— Hiç bir masraftan çekinmedik.. diyordu. Demir parmaklıklar dökmedir, tecrübeden geçmiştirler. Hem de pek tuzluya mal oldular. Bu çubuklar da çürük yer bulunması kimin aklına gelirdi.

Dairesine dönen baş savcı, sekreterine yeniden talimat vermek zorunda kaldı.

Bereket ki henüz Massol gelmemişti.

Mösyö de Granville, Kont de Sérisy'lerin evine gitmek üzere telâşla dairesinden çıkalı bir iki dakika olmuştu ki Massol, meslekdaşı Chargebeuf'ü, müddeiumumilik makamında görmeğe geldi. Genç sekreter, ona:

— Azizim, dedi. Beni memnun bırakmak isterseniz, şimdi yazdıracağım şeyleri, gazetenizin yarınki nüshasına, adliye havadislerini verdiğiniz sütuna koyarsınız. Serlevhayı siz düşünün. Yazın bakalım.

«Matmazel Esther'in, istiyerek kendini öldürdüğü anlaşılmıştır. Mösyö Lucien de Rubempré'nin vak'a günü orada bulunmadığı kat'iyetle sabit olmuştur. Üstelik masum da oluşu sorgu hâkimi tahliyesi için emir verirken anî olarak ölen bu gencin tevkifinden doğan teessürü bir kat daha arttırmıştır.»

Genç stajiyer Massol'a:

— Yapacağınız bu küçük hizmet hakkında büyük bir ketumluk göstermenizi tavsiyeye lüzum görmüyorum azizim.. dedi.

Massol cevap verdi:

— Madam ki bana itimat göstermek suretile şeref veriyorsunuz, müsaadenizle bir mülâhazada bulunacağım. Bu haber adliye hesabına küçültücü tefsirlere yol açabilir.

Genç dava vekili namzedi, Mösyö de Granville'in himmetile yükselecek bir hâkim gururiyle hüküm yürüttü:

— Adliye, onlara tahammül edecek kadar kuvvetlidir.

— Müsaade buyurun aziz üstadım, İki cümle ile böyle bir neticenin önünü alabiliriz. Ve avukat şunları yazdı:

«Bu meş'um hâdisenin adlî muamelelerle hiç bir alâkası yoktur. Derhal icra edilen otopsi neticesinde ölümün bir damar çatlamasından mütevellit olduğu sübut bulmuştur. Mösyö de Rubempré, bu tevkiften teessür duymuş olsa idi, daha önce vefat etmesi lâzım gelecekti. Halbuki biz, ölümü büyük bir ziya olan bu gencin, bu tevkiften hiç te müteessir olmadığını, hattâ güldüğünü ve Fontainebleau'dan Paris'e kadar kendisine refakat edenlere, hâkimin karşısına çıkar çıkmaz, masumiyetinin tebellür edeceğini söylediğini haber verebiliriz.»

Gazeteci avukat:

— Böylece her şey düzenine girmiş oluyor, değil mi? diye sordu.

— Hakkınız var aziz üstadım.

Massol kurnaz kurnaz:

— Yarın, baş müddeiumumî size müteşekkir kalır.. dedi.

Gördüğünüz gibi, hayatın en büyük hâdiseleri Paris gazetelerinin küçük haberler sütununda — hakikate az veya çok uyan — bir kaç satırla ifade edilir. Lucien'in ölümünden çok daha muazzam vak'alar için de hal böyledir.

Şimdi ihtimal ki, hem seçkin okuyucular, hem de geniş bir kari zümresi, Esther ve Lucien'in ölümü ile hikâyemizin sona ermesi lâzımgelmediğini düşüneceklerdir. İhtimal hayatlarının iğrençliğine rağmen, Jacques Collin, Asie, Europe, Paccard, bir mikdar alâka uyandırmışlardır ve okuyucu onların encamını da öğrenmek ister. Esasen dramın bu son perdesi, etüdümüzün icap ettirdiği, örf ve âdetler tasvirini tamamlıyabilir ve Lucien'in mevcudiyetiyle Arap saçı gibi birbirine karışan kürekler âleminin bazı iğrenç çehreleriyle, en yüksek şahsiyetlerin muallakta kalan serencamlarını anlatır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

VAUTRİN'İN SON GÖRÜNÜŞÜ

Fam döşambrı, hizmetkârların buhranlı anlarda takınmasını becerdikleri, o garip eda ile, odaya girince, Madam Camusot sordu:

— Ne var Madeleine?

Kız:

— Madam.. diye cevap verdi. Mösyö şimdi saraydan döndü. Amma çehresi kırk kat... Öyle berbat bir halde ki, odasına gidip görseniz fena olmaz sanırım..

— Bir şey söyledi mi?

— Hayır Madam. Fakat mösyöyü hiç bu vaziyette görmemiştik. Galiba hastalanacak... Yüzü sapsarı ve..

Madam Camusot, cümlenin sonunu beklemeden odasından fırladı, kocasının yanına koştu. Sorgu hâkimini, bir koltuğa oturmuş, bacaklarını uzatmış, başını arkaya dayamış, elleri sarkmış, bakışları perişan bir halde buldu. Camusot bayılmak üzere olan bir adama benziyordu tıpkı.

Telâşlanan genç kadın:

— Nen var, dostum? diye sordu.

— Ah zavallı Amélie'm.. pek menhus bir hâdise.. hâlâ titreyorum. Düşün ki baş müddeiumumî.. hayır, Madam de Sérisy.. nereden başlıyacağımı bilmiyorum..

— Sonundan başla!

— Peki.. müzakere salonunda idik. Benim verdiğim rapor üzerine Lucien de Rubempré'yi serbest bıraktıracak olan men'i muhakeme kararını, son olarak Mösyö Popinot'da imzalamıştı. Hülâsa her şey tamamdı, kâtip müsveddeyi götürüyordu. Tam o sırada mahkeme reisi içeri girdi. Kararı evirip çevirdi. Bana soğuk ve müstehzi bir tavırla:

— Bir ölüyü tahliye ediyorsunuz.. dedi. Bu delikanlı Mösyö de Bonald'ın tâbiriyle, tabiî hâkiminin huzuruna gitti. Anî bir nüzule kurban oldu.

«Ben eceli kaza sanarak, derin bir nefes aldım.

«Mösyö Popinot söze karıştı:

«— Reis bey.. zannederim bu nüzul Pichegru' (1) ye ârız olan cinsten..

«Reis ciddî bir tavırla:

«— Efendilerr dedi. Haberiniz olsun, Mösyö de Rubempré ele güne karşı, damar çatlamasından ölmüş gösterilecektir.

«Hep, birbirimize bakıştık.

«Reis devam etti:

— Bu şayanı teessüf davaya bir çok büyük şahsiyetler karışmıştır. Gerçi siz sadece vazifenizi yaptınız Mösyö Camusot.. Amma, menfaatiniz hesabına temenni edelim ki, Madam de Sérisy bu darbeden ilelebet deli kalmasın! Şimdi onu, yarı cansız bir halde götürüyorlar. Baş müddeiumumimize rastladım. Pek ümitsiz durumda, kalbim parçalandı. (Sonra kulağıma fısıldadı) Bu işde bir hayli çam devirdiniz azizim Camusot.

«Doğrusu, cicim, salondan çıkarken güç belâ yürüyebiliyordum. Bacaklarım öyle titriyordu ki sokağa çıkmağa cesaret edemedim. Daireme uğrayıp dinlenmek zorunda kaldım. Bu uğursuz istintakın dosyasını tanzim eden Coquart, Lucien'i çıldırasıya seven güzel bir hanımın, delikanlıyı kurtarmak için, Conciergerie'ye zorla girdiğini, onu pistolun penceresine kıravatiyle asılmış bulunca düşüp bayıldığını, söyledi. Saraydan ayrıldım ayrılalı kafamda hep ayni fikir: (Söz aramızda pek âlâ mücrim olan) bu bedbaht delikanlıyı istintak ediş tarzım intiharına sebep olmuştur.. deyip duruyorum, kendi kendime... Hâlâ baygınlık geçiriyorum.

Madam Camusot:

— Maşaallah! diye haykırdı. Maznunun biri hapishanede canına kıymış, bundan ne çıkar, hem üstelik onu tahliye de ediyordun.. neredeyse bir cinayet işlediğine kani olacaksın. Böyle hallerde sorgu hâkimi, altındaki at ölen bir general mevkiindedir, o kadar.

— Kuzum.. bu teşbihler ancak lâtife mevzuu olabilir. Şimdi şakanın zamanı mı? Bu vak'ada, ölü diriyi yakalıyor. Lucien, ümitlerimizi de mezarına götürmektedir.

Madam Camusot, derin bir alay ifade eden edasiyle:

— Yok canım! dedi.

— Yok canımı var mı? Meslekteki ilerleyişim sona erdi.

---

(1) Pichegru: Maceraperest Fransız generali. (1761 1804) bu muhteris ve azgın komutan, bir hayli dalaveralara burun soktuktan sonra, Bonaparta'a karşı suikast yapmak töhmetiyle hapse tıkıldı. Bir sabah onu Temple zindanında kravatiyle boğulmuş buldular. Ölümü esrarını muhafaza etti.

Ömrüm boyunca, Seine mahkemesinde basit bir hâkim olarak kalacağım. Henüz bu meş'um hâdise cereyan etmemişti. Amma Mösyö de Granville sorgunun aldığı istikametten hiç te memnun değildi. Şimdi reisimize söylediği şeyler de ispat ediyor ki, o baş müddeiumumî kaldıkça bana terfi yok.

Terfi.. işte zamanımızda, hâkimi memur derekesine indiren korkunç kelime ve korkunç fikir.

Eskiden, hâkim ne olabilecekse zaten olmuştu. Bir mahkeme âzalığı de Brosses'u da memnun ederdi Moéle'yi de.. Paris için de hal böyle idi, Dijon için de! Bütün bir servet olan bu makamı lâyıkiyle işgal için büyük bir servet sahibi olmak şarttı. Paris'te adliye erkânı (Parlement müstesna) ancak üç yüksek makama göz dikebilirlerdi: Umumî kontrolörlük, mühürdarlık ve şansölye kaftanı..

1829 da, maaşından başka serveti olmıyan bir krallık mahkemesi (İstinaf) âzasiyle, 1729 daki bir parlement üyesinin durumlarını mukayese edin: Ne muazzam fark! Bugün — hem de para, cihanşümul içtimaî garanti sayılırken — hâkimlerin büyük bir servet sahibi olmayışısına ehemmiyet verilmemektedir. Onun için de, mebus ve âyan âzası oldukları, makam üstüne makam kazandıkları, hem yargıç hem kanun vazii kesildikleri, başka rütbeler sayesinde nüfuz ve ehemmiyet sahibi olmağı çalıştıkları görülüyor. Halbuki bütün prestijlerini hâkimliklerine borçlu olmalıydılar.

Sözün kısası, hâkimler orduda, yahut idarî memuriyetlerde olduğu gibi, sırf terfi gayretiyle kendilerini gösteriyorlar. Bu endişe, hâkimin bağımsızlığını bozmasa daha, vaziyet her kesçe bilindiği ve tabiî görüldüğü için, meslek, efkârı umumiye karşısında heybet ve azametinden kaybediyor. Hükûmetin verdiği maaş rahibi de, hâkimi de memur derekesine düşürüyor.

Kazanılacak rütbeler ikbal hırsını inkişaf ettiriyor, ikbal, iktidar makamındakilere hoş görünmeği lüzumlu kılıyor.

Amélie Camusot:

— Niçin terfi etmiyecekmişsin? dedi.

İhtirasına vasıta olan ve emellerine âlet diye kullandığı bu adama enerji telkin etmek gerektiğini anlamıştı. Ona müstehzi müstehzi baktı. Sonra maznunun ölümüne hiç aldırış etmediğini gösteren bir eda ile ilâve etti:

— Neden ümidini kesiyorsun canım? Bu intihar Lucien'in iki düşmanını Madam d'Espard'la kuzini Kontes du Châtelet'yi fevkalâde memnun edecek. Ekselânsın huzuruna kabul edilebilirsin. Meselenin iç yüzünü anlatırsın nazıra. Adliye Nazırı seni tuttuktan sonra reisin de vız gelir, baş müddeiumumî de..

Zavallı hâkim:

— Peki amma.. diye mırıldandı.. Mösyö de Sérisy ile hanımı? Söyledim ya sana, Kontes delirdi, bu felâketi benden biliyorlar.

Madam Camusot gülerek:

— Behey muhakemeden mahrum hâkim.. dedi. Kadın çıldırdığına göre artık sana ne zararı dokunabilir? Hadi, günün bütün hâdiselerini anlat bana.

Camusot söze başladı:

— Aman Allahım.. bu bedbaht delikanlının henüz sorgusunu bitirmiştim. Sahte İspanyolun Jacques Collin'in tâ kendisi olduğunu ağziyle söylemişti.. Tam o sırada düşes de Maufrigneuse'le, Kontes de Sérisy'den bir tezkere aldım. Onu istintak etmememi rica ediyorlardı. Amma artık iş işten geçmişti.

Amélie:

— Sen aklını oynatmışsın.. dedi. Yoksa Lucien'i yeniden çağırtır, ustalıkla teskin eder, istintak zabıtlarını düzeltirdin. Kâtibinden emin olduktan sonra..

Mesleğiyle oynamaktan âciz olan hâkim:

— Maşaallah diye cevap verdi. Sen de tıpkı Madam de Sérisy gibisin. Adaletle alay ediyorsun. Kontes zabıt varakalarını elimden kapıp ateşe fırlattı.

Bayan Camusot:

— Aşkolsun Kontese! dedi. Kadın dediğin böyle olur işte.

— Madam de Sérisy bana ne söyledi bilir misin? Düşes de Maufrigneuse'le kendisinin iltifatını kazanan bu delikanlının bir forsanın yanında cinayet mahkemesine gittiğini görmektense sarayı yakacağını..

Amélie, mağrur mağrur gülümsemekten kendini alamıyarak:

— Camusot yahu.. dedi.. vaziyetin gümüş..

— Ya, Allah için öyle..

— Sen vazifeni yaptın..

— Maalesef evet.. hem de bu sabah Malaquais rıhtımında karşılaştığım Mösyö de Granville'in gizli kapaklı telmihlerine rağmen..

— Bu sabah mı dedin?

— Evet..

— Saat kaçta?

— Dokuzda..

Amélie ellerini kavuşturup burkarak:

— Aşkolsun Camusot! dedi. Sana her şeye göz kulak olmanı söyleyip dururum, aman Yarabbi. Bu herif adam değil, moloz arabası, sürükliyebilirsen sürükle.. yahu Camusot... Baş müdde-

umumî, sureti mahsusada yolunu beklemiş.. her halde sana bir takım tenbihlerde de bulunmuştur.

— Tabiî..

— Amma sen anlamadın değil mi? Kulağını dört açmazsan ömrün boyunca sorgu hâkimi kalırsın. (Cevaba yeltenen kocasını susturarak) Aklını başına topla da beni dinle. Sen bu dava sona erdi zannediyorsun, değil mi?

Camusot bir hokkabaz önündeki köylülerin alık tavriyle karısına baktı.

Amélie devam etti:

— Düşes de Maufrigneuse'le Kontes de Sérisy de bu hâdisede lekelendiklerine göre, sana arka olmaları lâzım. Ya.. Madam d'Espard, Adliye Nazıriyle görüşmenizi temin eder. Meselenin iç yüzünü anlatırsın ona... Nazır da hikâyeyi krala nakledip haşmetlûyu eğlendirir. Bütün tacidarlar, işlerin gizli tarafını öğrenmekten, halkın ahmak ahmak bakıp geçtiği hâdiselerin hakikî sebeplerini anlamaktan zevk duyarlar. O zaman ne baş müddeiumumiden korkun kalır, ne Mösyö de Sérisy'den..

Cesaretlenen hâkim:

— Senin çapında bir kadın ne kıymetli hazinedir! diye haykırdı. Nihayet Jacques Collin'i meydana çıkardım, onu cinayet mahkemesine yollayıp hesabını gördüreceğim, cinayetlerini ortaya koyacağım. Böyle bir dava, bir sorgu hâkiminin meslekî hayatında muzafferiyettir.

Lucien de Rubempré'nin intihariyle, zekâsı ve eli ayağı tutulan kocasının nihayet kendine geldiğini hazla seyreden Amélie:

— Camusot.. dedi. Az önce reis baltayı taşa vurduğunu söylemiş, şimdi de yağmurdan kaçıp toluya tutulacaksın, yanlış yola sapıyorsun dostum.

Sorgu hâkimi ayakta kaldı. Karısına alık alık baktı.

— Kralla Adliye Nazırı meselenin iç yüzünü öğrenmekten pek memnun olacaklar, bu kuvvetli bir ihtimal.. fakat aynı zamanda, liberal fikirleri temsil eden avukatların efkârıumumiye ve cinayet mahkemesi müvacehesinde, müdafaalariyle bu davaya yakından veya uzaktan bulaşan Sérisy'ler, Maufrigneuse'ler, Grandlieu'ler ayarında mühim şahsiyetleri hırpaladıklarını görmekten de fena halde üzülecekler..

Camusot:

— Hepsi de bu davaya karışacak! diye haykırdı. Avucumdalar.

Ayağa kalktı. Çalışma odasında bir aşağı beş yukarı dolaşmağa başladı.

Bu haliyle, sahnede müşkül bir durumdan kurtulmak için çareler araştıran Sganarelle'e benziyordu.

Bayanının karşısına dikilerek:

— Dinle Amélie! dedi. Aklıma bir şey geldi. Görünüşte pek ehemmiyetsiz amma.. içinde bulunduğum vaziyette alabildiğine önemli. Düşün güzelim. Bu Jacques Collin, hile desise, riya bakımından hikikî bir dev. Öyle derin adam ki! Sana nasıl anlatayım? Kürek âleminin Cromwell'i! Böyle bir hayduda hiç rastlamamıştım. Hemen hemen beni atlattı. Şu var ki, cinayet tahkikatında bir ip ucu yakaladınız mı, yumağını da buldunuz gitti. Artık en karanlık vicdanların. en çapraşık olayların labirentinde dolaşabilirsiniz.

Jacques Collin, Lucien de Rubempré'nin evinde yakalanan mektupları karıştırdığını görünce, şöyle bir göz attı ve memnunluğunu gizliyemedi. Bir hazineyi ölçüp biçen hırsıza, «benim de silâhlarım var» diye düşünen maznuna hâs olan bu bakış, bana bir sürü şeyler anlattı.

Karşılıklı bir nazarla, emniyet sürgüleri kadar gizli ve çetrefil aldanışları meydana koyan, bütün sahneleri birden kavramak, bu yalnız maznunlara, bize, bir de siz kadınlara vergi! Böyle zamanlarda insan kendi kendine: «İşte, der, bir saniyede ciltlerle şüphe!» Ne korkunç şeydir bu! Bir bakışta, ölüm veya dirim. «Bu hınzırda başka mektuplar da olacak!» diye düşündüm. Sonra meselenin bin bir teferrüatı zihnimi işgal etti. Bu noktayı ihmal ettim. Maznunları karşılaştıracağımı sanıyordum da.. istintaka taallûk eden bu noktayı bilâhare aydınlatırım, diyordum. Amma şu muhakkak ki Jacques Collin, o soydan sefillere hâs alışkanlıkla, o kadar kimse tarafından sevilen bu yakışıklı delikanlının en tehlikeli mektuplarını, emin bir yere saklamıştır.

Sîması parlayan Amélie:

— Bir de titreyorsun ha! Camusot! diye haykırdı. Krallık mahkemesinde şube reisi olacaksın, hem de umduğumdan çabuk! Dinle! Her kesi memnun bırakacak şekilde hareket etmelisin! Çünkü dava öyle mühimleşiyor ki, elimizden kapabilirler. Hani Madam d'Espard'ın kocası aleyhine ikame ettiği hacir davası tahkikatını Popinot'nun elinden alıp sana tevdi etmediler mi? Mösyö ve Madam de Sérisy'nin şerefiyle böyle candan alâkadar olan baş müddeiumumî, davayı krallık mahkemesine naklettirip, kendi adamlarından bir âzayı yeniden istintaka memur edemez mi?

Camusot:

— Aşkolsun karıcığım! dedi. Ceza hukukunu hangi mektepte okudun? Her şeyi biliyorsun, üstadımsın!

— Ne sandın! Yarın bu Jacques Collin liberal fırkadan bir avukat bulur da ona müdafaasını yaptırır, düşüncesi Mösyö de Granville'i dehşete düşürmez mi sanıyorsun. Forsaya müdafaa vekili olmak için üstelik para da teklif edecekler. Demek bu hanımlar da başlarında dolaşan tehlikeyi en az senin kadar biliyorlar. Baş müddeiumumiyi ikaz edeceklerdir. Zaten, Kont de Granville, bu kürek mahkûmu ile, Matmazel de Grandlieu'nün nişanlısı, Esther'in dostu, Düşes de Maufrigneuse'ün eski âşıkı, Madam de Sérisy'nin göz bebeği, Lucien de Rubempré'nin kaynaşması yüzünden, bu ailelerin müttehimler sırasının yakınlarına sürükleneceğini şimdiden görüyor. Demek ki sana hem baş müddeiumuminin sevgisini, hem Mösyö de Sérisy, Markiz d'Espard ve Kontes du Châtelet'lerin minnetini kazanacak, Madam de Maufrigneuseu'ün himayesini, Grandlieu'kilerinkiyle kuvvetlendirecek şekilde hareket etmek düşüyor.

Sen Madam d'Espard'ı, Düşes de Maufrigneuseu'ü, Madam de Grandlieu'yü bana bırak. Yarın baş müddeiumuminin yanına gidersin. Mösyö de Granville, karısından ayrı yaşıyan bir adamdır. Sekiz on yıl Matmazel de Bellefeuilles'le birlikte metres hayatı yaşamış, bir hayli piçleri de olmuş.. öyle mi? Görüyorsun ya, bu hâkim de, veli değil yani her kes gibi beni Âdem. Onu elde etmek mümkündür. Elbet bir zayıf noktası var. Orayı bulmak, okşamak lâzım. Kendisinden öğüt iste, davanın tehlikelerini göster, hülâsa, onu da kendinle beraber bulaştırmağa çalış, böylece..

Camusot, karısını belinden yakaladı ve bağrına basarak sözünü kesti:

— Doğrusu ayaklarının izini öpmeliyim Amélie! dedi. Kurtarıyorsun beni!

Amélie cevap verdi:

— Seni peşime takıp Alençon'dan Mantes'e, Mantes'ten Seine mahkemesine sürükliyen benim.. şu halde sen hiç tasalanma, istiyorum ki beş sene geçmeden, reis beyin hanımı desinler bana.. amma arslanım, bir şeye karar vermeden önce uzun boylu düşünüp taşınmalısın. Hâkimin işi, itfaiyeninkine benzemez. Kâğıtlarınızın ateş aldığı hiç vaki değil, düşünecek zamanınız var. Bunun içindir ki, sizin makamınızda olanların budalalıkları hiç mazeret götürmez.

Hâkim bir hayli durduktan sonra konuşmağa başladı:

— Mevkiimin sağlam oluşu, sırf, sahte İspanyol papasının, Jacques Collin oluşundan ileri geliyor. Bu cihet belirdikten son-

ra, mahkeme tahkikata el koysa da vız gelir. Hiç bir hâkim bu oldu bittiden yakayı sıyıramaz. Kedinin kuyruğuna demir bağlıyan çocukları taklit etmiş olacağım. Dava nerede görülürse görülsün, Jacques Collin'in demirleri çın çın çınlayacak.

— Bravo!

— Saint Germain mahallesinin tepesinde sallanan bu Damoclès kılıcını, benden başka kimse kaldıramıyacağından, Baş müddeiumumî benimle anlaşmağı elbette ki tercih eder. Amma bu nefis neticeye varmak ne kadar güç, tasavvur edemezsin. Az önce, baş müddeiumuminin çalışma odasında Jacques Collin'i iddia ettiği adam olarak yani tulaytıla, ruhaniler meclisi şanvanlarından Carlos Herrera diye kabul etmeğe, diplomatik bir elçi sıfatı taşıdığını tasdike, karar verdik. İşte bu plân üzerinedir ki Lucien de Rubempré'nin tahliyesi için raporumu hazırladım. İstintak zabıtlarını, maznunları kar gibi lekesiz gösterecek şekilde yeni baştan tanzim ettim. Yarın Mösyö de Rastignac, doktor Bianchon, ve daha bilmem kim bu sözde tulaytıla Krallık Meclisi ruhanisi şanvanı ile yüzleştirilecekler. On yıl önce, huzurlarında, bir Burjuva pansiyonunda Vautrin ismiyle tevkif edilen Jacques Collin olmadığını söyliyecekler.

Bir an sustular. Madam Camusot düşünüyordu:

— Bu maznunun Jacques Collin olduğuna emin misin? diye sordu.

Hâkim:

— Eminim.. dedi. Hem baş müddeiumumî de emin bundan.

— Pek âlâ.. şu halde izini hiç belli etmeden Adliye Sarayında bir patırtı çıkarmağa çalış. Adamın hâlâ ihtilâttan memnu ise, git, hemen Cinciergerie müdürünü gör. O şekilde hareket et ki herkes Jacques Collin olduğunu tanısın. Çocukları taklit edeceğine mutlakiyetle idare olunan memleketlerin Zaptiye Nazırları gibi yap; onlar sırf tehlikeyi önlemek şerefi ve kendilerini zarurî kılmak emeliyle suikastlar icat ederler... Sonra kurtarmak mazhaiyetine nail olabilmek için, bu üç aileyi tehlikeye sok.

Camusot:

— Oh! diye nefes aldı. Ne saadet! Kafam öyle perişan ki, az kalsın, bu ciheti unutuyordum. Mösyö Gault'a Coquart vasıtasiyle emir vermiştim, Jacques Collin'i pistole koysunlar diye. Halbuki, Jacques Collin'in şahsî düşmanı Bibi Lupin'in gayretiyle, Force'tan Conciergerie'ye üç tane mahkûm getirdiler. Bunlar tanıyor maznunu. Yarın sabah teneffüshaneye inerse korkunç sahneler bekleniyor.

— Niçin?

— Cicim.. kürektekilerin serveti Jacques Collin'e tevdi edil-

miştir, mühim bir yekûna baliğ oluyor bu.. rivayete göre herif, rahmetli Lucien'in lüksünü temin için paraların hepsini harcamış, ondan hesap soracaklar. Bibi Lupin bana dedi ki: Sürveyyanların müdahalesini zarurileştiren bir boğazlaşma kopacak, ve esrarı fâş olacak. Jacques Collin'in hayatı tehlikede... Binaenaleyh saraya erkence gitmek suretiyle, hüviyeti hakkında zabıt varakası tanzim edebilirim.

— Paralarını yediği adamlar onu bir haklasa! Çok kabiliyetli bir hâkim sayarlardı seni. Mösyö de Granville'in evine gitme! Elinde bu korkunç silâh, dairesinde bekle onu. Bu âyan meclisinin ve sarayın en önemli üç ailesine doğru kurulmuş bir toptur cesur ol. Mösyö de Granville'e, Jacques Collin'i Force'a naklettirmek suretiyle, ondan yakayı kurtarmanızı teklif et. Orada kürek mahkûmları, düşmanlarını mahvetmesini bilirler. Ben de Düşes de Maufrigneuseu'lere gideceğim, o Grandlieu'lere götürür beni. İhtimal Mösyö de Sérisy'yi de görürüm. Sen bana güven.. etrafı telâşa vereceğim. Sonra bana iki kelimecik yazmağı da ihmal etme sakın. İspanyol rahibinin Jacques Collin olduğu adliyece kabul edildi mi? Bilmeliyim! İşlerini o şekilde düzene koy ki saat ikide saraydan ayrılabilesin.. Senin için Adliye Nazırından hususî bir mülâkat koparırım. Hem ihtimal Markiz d'Espard'lardadır.

Camusot; karısının karşısına dikilmiş, onu hayran hayran seyrediyordu. Kurnaz Amélie gülümsedi:

— Hadi gel, yemek yiyelim! dedi. Neş'eli ol. Görüyorsun ya! Biz Paris'e geleli topu topu iki sene oldu.. yıl bitmeden mahkeme âzalığına kurulacaksın. Artık her hangi siyasî bir davada faydan dokundu mu, mahkemede şube reisliğine kavuştun gitti.

Bu gizli müzakere de, gösteriyor ki, etüdüdümzün son şahsiyeti olan Jacques Collin'in en ehemmiyetsiz sözleri ve hareketleri, himaye ettiği delikanlı ile münasebette bulunan ailelerin şeref ve haysiyetini pek yakından ilgilendirmektedir.

Lucien'in ölümü, Kontes de Sérisy'nin Conciergeri'ye hücumu makinenin çarhlarını öyle birbirine karıştırmıştı ki müdür, sözde İspanyol rahibini ihtilâttan men hücresinden çıkarmağı unutmuştu.

Gerçi adliye salnamelerinde, bir davanın tahkikatı icra edilirken ölen maznunlara rastlanır amma, böyle bir hâdise sükûnet içinde iş gören sürveyyanları, hapishane kâtip ve müdürünü heyecanlandıracak kadar da nadirdir. Gel gelelim onların nazarında asıl mühim vak'a güzel bir gencin çabucak kadavra haline gelmesi değil, ilk gişe parmaklığının dökme demirden çubuğunun bir salon kadınının nazik ellerinde kırılıvermiş olmasıydı.

Müddeiumumî ile, Kont Octave de Bauvan baygın karısını götüren Mösyö de Sérisy'nin arabasına binip hareket edince, direktör, kâtibi ve sürveyyanlar gişenin etrafına kümelendiler. Zaten Lucien'in ölümünü tahkik etmesi ve bedbaht gencin oturmakta bulunduğu bölgenin ölüler hekimiyle anlaşması için çağırılan hapishane tabibi Mösyö Lebrun'ü teşyi ediyorlardı.

Paris'te, her nahiyede, vefiyatı tevsik ve sebeplerini tetkik vazifesiyle mükellef bir «Ölüler doktoru» vardır.

Mösyö de Granville, temayüz ettiği o intikal sür'atiyle, davaya karışan ailelerin şerefi namına Lucien'in ölüm ilmü haberini Malaquais rıhtımının bağlı bulunduğu belediye dairesinde tanzim ettirmeği ve cenazeyi ikametgâhından Saint Germain des Près kilisesine kaldırıp, dinî âyini orada yaptırtmağı zarurî buldu. Sekreteri Mösyö de Chargebaeuf'ü çağırtarak ona bu hususta gerekli talimatı verdi. Lucien evine geceleyin nakledilecekti. Genç sekreter, vakit kaybetmeden, belediye, kilise, techiz ve tekfin idaresi ile anlaşmağa memurdu.

Bu suretle ele güne karşı Lucien hür ve evinde vefat etmiş gösterilecek, cenaze alayı oradan hareket edecek, merasimde bulunmaları için arkadaşları ikametgâhına çağırılacaktı.

Demek ki, kafası rahatlıyan Camusot, ikbalperest zevcesiyle sofraya otururken, Conciergerie müdürüyle, hapishaneler tabibi bay Lebrun gişenin dışında idiler; demir çubukların kolay kırılışından ve sevdalı kadınların kuvvetinden şikâyet ediyorlardı.

Doktor ayrılırken Mösyö Gault'a:

— İhtiraslarla alabildiğine tahrik edilen bir insanın sinir kudreti kat'î olarak bilinmiyor, diyordu. Gerek dinamik, gerekse riyaziye bu kuvveti ölçecek işaret ve hesaplardan mahrumdurlar. Bakın, dün öyle bir tecrübeye şahit oldum ki ürpertti beni. Bu tecrübe az önce o küçük hanımın gösterdiği korkunç fizikî kuvveti de izah eder.

Mösyö Gault:

— Anlatın şunu bana.. diye rica etti. Çünkü manyatizmaya karşı zaafım var, inanmam amma, merakımı kurcalıyor.

Doktor Lebrun anlatmağa başladı:

— Manyatizmacı bir doktor, (bizim içimizde de manyatizmaya inananlar var) bana bir hâdise anlatıyordu; şüphe ediyordum. Üzerimde tecrübe yapmağı teklif etti. İnsanı manyatizmanın mevcudiyetine inandıran o garip asabî buhranlardan birini bizzat görmek merakımı kurcaladı. Razı oldum. İşte hâdise. İsterdim ki tereddüde mahal bırakmıyan bu tecrübe bizim tıp akademisinin, âzalarına birer birer tatbik edilsin, bakalım o zaman ne derlerdi. İhtiyar dostum..

(Doktor Lebrun burada bir istitrat yaparak) Bu hekim, diye devam etti, Mesmer'den beri, fikirleri yüzünden fakültenin takibatına uğrayan bir ihtiyardır. Yetmiş, yetmiş iki yaşlarında.. adı da Bouvard, bugün hayvani mıknatısiyet nazariyesinin en büyük mümessili o. Ben bu adamcağızın evlâdı sayılırım, mevkiimi ona borçluyumdur.

İşte bu ihtiyar ve hürmete lâyık hekim bana «manyatizmacı tarafından harekete geçirilen asabî kuvvetin, (insan muayyen kanunlara tâbi bir mahlûk olduğundan) sonsuz olmadığını, fakat mutlak prensipleri hesaplarımızı aşan tabiat kuvvetleri gibi tezahür ettiğini» ispat edecekti. Dedi ki: «Bileğini bir somnambul'ün (1) eline ver. Uyanıkken sıksın.. basit bir kuvvet hissedeceksin. Halbuki, budalaca somnabülik dedikleri halde, parmakları, demircinin makası gibi bileğini ezecektir.»

Böylece, bileğimi, uyuyan kadının avucuna bıraktım. İhtiyar bütün kuvvetiyle sıkmasını emretti, öyle bir an geldi ki durdurmasını rica ettim, yoksa parmaklarımın ucundan kan fışkıracaktı. Bakın.. bilezik gibi leke en az üç ay böyle kalacak.

Yanık yeri gibi duran dairevî bereyi gören Mösyö Gault:

— Vay canına! dedi.

Doktor:

— Azizim Gault.. diye devam etti. Hani hiç bir çilingir etimi demir bir çenber içine koyup cıvata somuniyle sıkıştırsaydı o madenî tokayı, bu kadının parmaklarından daha sert hissetmiyecektim, bileği eğilip bükülmez çeliktendi. Kat'iyen eminim ki daha fazla sıksa kemiklerimi kırar, elimi bileğimden ayırırdı. Önceleri hissedilmez şekilde başlıyan bu tazyik fasılasız devam etti, amma gittikçe kuvvetlenerek, bu el bir işkence âleti halini almıştı. Binaenaleyh, benim için ispat edilmiş bir vâkıadır bu: Bir noktaya kümelenen, ve bütün elektrik kudretleri gibi hesapsız bir hayvanı kuvvet kesbeden ihtirasın tesiri altında, insan gerek hücum gerekse mukavemet için hayatını baştan başa şu veya bu uzvunda toplıyabilir, bu küçük hanım, yeisin tazyikiyle hayatî kudretini bileklerinde seferber etmiştir.

Sürveyyanların şefi başını sallıyarak:

— Dökme demirden bir çubuğu kırabilmek için amma kuvvet gerek.. dedi.

Mösyö Gault:

— Demirde çapak vardı.. diye mütalâa yürüttü.

Doktor:

---

(1) Somnambule: Uykuda yürüyen (sairfilmenam) demektir. Burada medyum, manyatizma edilen mânasınadır.

— Bana sorarsanız dedi, asabî kuvvete hudut çizmeğe cesaret edemiyorum artık. Nitekim, anneler de çocuklarını kurtarmak için arslanları manyatizma eder, kedilerin bile güç tutunabileceği saçaklardan yangına koşar ve bazı doğumların korkunç azabına dayanabilirler. Hürriyete kavuşmak istiyen kürek mahkûmlarının ve mahpusların teşebbüslerindeki sır da buradadır. Henüz hayatî kuvvetlerin şümul ve ehemmiyetini tanımıyoruz, onlar bizzat tabiatin kudretine bağlıdırlar ve bize meçhul menbalardan geliyorlar.

O esnada bir sürveyyan görünerek, doktor Lebrun'ü Conciergerie'nin dış parmaklığına doğru teşyi eden hapishane müdürünün kulağına:

— Mösyö! diye fısıldadı. İki numaralı ihtilâttan memnu hasta olduğunu söylüyor ve doktor istiyor... Ölüm halinde olduğunu iddia etmektedir.

Müdür:

— Sahi mi? diye sordu.

Sürveyyan:

— Can çekişiyor efendim.. cevabını verdi.

Doktor:

— Saat beş olmuş.. dedi. Henüz yemek te yemedim. Her ne hal ise, iki adımlık yer.. hadi gidelim.

Mösyö Gault doktora izahat verdi:

— İki numaralı ihtilâttan memnu dediği şu, Jacques Collin olduğundan şüphe edilen İspanyol rahibidir. O zavallı delikanlının karıştığı davanın maznunlarından..

Doktor:

— Onu bu sabah görmüştüm.. dedi. Mösyö Camusot sıhhî durumunu tetkik etmem için beni çağırtmıştı da.. söz aramızda, herif domuz gibi, canbaz kumpanyalarında Herkül rolüne çıksa zengin olur.

Mösyö Gault:

— İhtimal o da kendini öldürmek istemiştir.. dedi. Hele sizinle beraber hücrelere kadar bir uğrayalım. Ben zaten oraya gitmek mecburiyetinde idim. Mösyö Camusot onu pistole nakletmemizi emretmişti de.

Kürekler âleminde Azrail atlatan lâkabiyle anılan Jacques Collin (artık bu zattan hep hakikî adiyle: Jacques Collin diye bahsedeceğiz.) Camusot'nun emri mucibince, tekrar hücresine tıkılalı beri büyük bir ıstırabın pençesinde idi. Üç defa kürekten kaçmış, iki defa cinayet mahkemesinde hüküm giymiş, fakat çeşitli suçlarla damgalanan ömrü boyunca, hiç şimdiki kadar sıkılmamıştı.

Şahsında kürekler âleminin hayatını, kuvvetini, zekâsını, ihtiraslarını hülâsa eden ve bize o diyarın en heybetli ifadesi olarak görünen bu adamın, köpek soyuna lâyık sadakatinde canavarca bir güzellik yok mu? Sevdiği mahlûka karşı bir çok cephelerden merdut, bayağı ve iğrenç olan bu uçsuz bucaksız bağlılık, forsaya öyle şayanı merak bir hüviyet vermektedir ki, cürüm içinde geçen bu hayatın sonucu da Lucien de Rubempré'ninkini takip etmezse, okuyucu hacmî bir hayli kabaran etüdümüzü noksan ve kısaltılmış bulacaktır. Fino ölünce, insan kendi kendine: Acaba korkunç yoldaşı arslan yaşıyacak mı? diye sorar. Gerçek hayatta, cemiyette hâdiselerin birbirine zincirlenmesi mukadderdir. Olaylar tek başlarına gelişmezler. Irmağın suyu bir nevi mayi döşemedir. Dalga ne kadar sert olursa olsun, ne derece yükselirse yükselsin, gür fıskiyesi, akışının hızı sayesinde kendisiyle at başı giden girdapların isyanından daha kuvvetli olan suların göğsünde silinir. İnsan nasıl bulanık imajlar seyrederek suyun akışına bakarsa, ihtimal siz de, içtimaî kudretin Vautrin adındaki bu kasırganın üzerinde icra ettiği baskıyı ölçmek, isyankâr dalganın nerede uçuruma karışacağını görmek ister, tam mânasiyle şaytanî olan bu adamın âkıbetini merak edersiniz. Evet, tam mânasiyle şaytanî, fakat içindeki aşkla insanlığa bağlı.. bu semavî cevher, en kangrenli gönüllerde dahi öyle güç mahvolur ki!

İğrenç forsa, bir sürü şairin, Moore'un, Lord Byron'un Mathurin'in, Canalis'in tahayyül ettiği şiiri (Cennetten çaldığı bir şebnemle cehennemini güzelleştirmek için oraya bir Melek getiren İblis) gerçekleştirmişti.

Bu tunçtan kalbe nüfuz edebildinizse farketmişsinizdir ki Jacques Collin yedi yıldan beri kendi şahsını unutmuştu. Lucien'in massettiği kuvvetli melekeleri yalnız onun için işliyor, onun ilerleyişinden, aşkından, ikbalinden haz duyuyordu. Lucien, forsanın nazarında tecessüm etmiş ruhuydu. Azrail atlatan Grandlieu'lerin evinde yemek yiyor, kibar hanımların halvet odasına kapanıyor, — vekâleten — Esther'i seviyordu. Sözün kısası Lucien'in şahsında, sefirlik makamına yükselmekte olan genç, güzel, asil bir Jacques Collin görüyordu.

Azrail atlatan Almanların «Çifte adam» hürafesini tahakkuk ettirmişti.

Ömürlerinde hakikaten seven, ruhlarının sevdikleri erkeğin ruhuna geçtiğini hisseden, asil veya iğrenç, mes'ut veya felâketli, karanlık yahut şerefli hep onun hayatını yaşıyan, o bacağından yaralanınca mesafelere rağmen bacağında ağrı duyan, düello yaptığını sezen, bir kelime ile hiyanet ettiğini anlamak için,

haber almağa ihtiyacı olmıyan kadınlar bu manevî babalık fenomenini kavrıyacaklardır.

Yeniden zindanına gönderilen Jacques Collin:

«Küçüğü sorguya çekiyorlar.. diye söyleniyordu.

Bir amele nasıl içki içerse ayni kayıtsızlıkla adam öldüren forsa titreyordu. Şimdi.. içinden: «Metreslerini görebildi mi acaba? Halam bu mel'un dişileri buldu mu? O düşesler kontesler harekete geçip, istintaka mâni olabildiler mi? Talimatım Lucien'in eline yetişti mi? Sorguya çekilmesi, kaderimizde varsa, ne şekilde davranacak acaba? Zavallı yavrucuk.. benim yüzümden düştü buralara.. Paccard denilen eşkiya ile, Europe adlı sansar, Nucinyen'in Esther'e verdiği eshamın bedeli olan 750.000 frangı aşırmak suretiyle başımıza bu işleri açtılar. Amma bu dolap pek tuzluya patlıyacak onlara.. bir gün daha bekleseydiler Lucien zengin olup çıkmıştı. Clotilde de Grandlieu'süyle evlenirdi. Esther'den de kurtulmuştum hazır. Lucien bu kızcağızı lüzumundan fazla seviyordu. Halbuki o selâmet sırığını, Clotilde'i hiç sevmedi çocuk.. ah, ah.. küçük tamamen benim oluyordu artık. Şimdi bütün taliimiz, Lucien'in Camusot karşısında bir bakışına, bir kızarışına bağlı, olur şey değil. Camusot da her şeyi görüyor ha.. hâkimlere hâs kurnazlıktan hiç te mahrum sayılmaz. Çünkü bana mektupları gösterince şöyle bir bakıştık. Birbirimizin içini okuduk, Lucien'in metreslerini şantajla tehdit edebileceğimi derhal sezdi..» diyordu.

Bu monoloğ üç saat sürdü.. ıstırabı o derece arttı ki bu demirden ve zaç yağından bünyeyi mağlûp etti.. Beyni çılgınlıktan tutuşur gibi olan Jacques Collin, tahta karyola ile birlikte hücrelerin bütün mobilyasını teşkil eden iki kovadan birindeki suyu, farkında olmadan içti bitirdi.

Bir jandarma erininkine benziyen yatağına uzanırken söylendi:

«Puslayı şaşırırsa hali nice olur? Çünkü bu sevgili çocuk Théodore gibi metin değil ki!..»

Jacques Collin'in bu buhranlı dakikada hatırladığı Téodore hakkında iki kelimecik söyliyelim. On bir tane katilden, on sekiz yaşında ebedî küreğe mahkûm edilen bu Korsikalı genç, altın pahasına elde edilen bazı himayeler sayesinde 1819 dan 1820 ye kadar Jacques Collin'in zincir arkadaşı olabilmişti.

Azrail atlatan son defa olarak, forsaların pek sık öldüğü Rochefort limanından kaçmıştı, halbuki bu iki tehlikeli şahsın orada geberip gideceği ümit edilmekte idi. Bu nefîs firar Jacques Collin'in en güzel konbinezonlarından biri olmuştu. (Jandarma

kıyafetine girmiş, yanında forsa libasiyle yürüyen Théodore Calvi'yi komisere götürüyormuş gibi çıkmıştı.)

Beraberce kaçmışlar, fakat firarın arzettiği tesadüfler yüzünden ayrılmağa mecbur kalmışlardı. Tekrar yakalanan Théodore yeniden zindana tıkılmış idi. Jacques Collin, İspanyaya kapağı atıp, orada Carlos Herrera hüviyetine büründükten sonra, — Charente kıyılarında Lucien'e rastladığı zaman — Korsikalısını aramak için Rochefort'a gidiyordu. Azrail atlatan, sayesinde İtalyancayı öğrendiği, makiler ve haydutlar kahramanını, tabiatiyle bu yeni sevgili uğrunda feda etti.

Hiç bir hüküm giymiyen, sadece ufak tefek kabahatler işliyen Lucien gibi bir gencin yanında hayat, bir yaz sabahının güneşi gibi güzel ve muhteşem doğuyordu. Halbuki Jacques Collin. Théodore'la birlikte yaşadıkça onları tek âkıbet bekliyordu: Darağacı; hem de kaçınılmaz bir sürü cinayetler işledikten sonra..

İhtilâttan memnu kalmak suretiyle puslayı şaşırmasından korktuğu Lucien'in zaafı yüzünden felâkete uğradıkları endişesi Jacques Collin'in zihninde öyle dal budak saldı ki, bedbaht adam gözlerinin yaşardığını hissetti. Çocukluğundan beri ilk defa ağlıyordu Jacques Collin:

«Galiba müthiş bir sıtmaya yakalandım.. diye söylendi. İhtimal doktoru çağırtır, ona mühimce bir para teklif edersem, Lucien'le haberleşmemi mümkün kılar.

O esnada sürveyyan, maznuna yemek getirmişti.

— Beyhude oğlum.. yiyecek halde değilim. Bu hapishanenin müdürüne söyleyin de bana doktor yollasın. Öyle bitkinim ki, son saatim geldi sanıyorum.

Forsa bu cümleyi boğazdan gelen hırıltılarla söylemişti. Sürveyyan başını eğdi ve gitti. Jacques Collin şimdi bütün varlığiyle bu ümide tutunmuştu. Fakat hekimin hapishane müdürüyle birlikte hücresine girdiğini görünce teşebbüsüne doğmadan ölmüş nazariyle baktı ve nabzını doktora uzatarak, soğuk bir tavırla muayenenin neticesini bekledi.

Tabip Mösyö Gault'a dönerek:

— Efendinin humması var.. dedi. Bütün maznunların tutulduğu bir sıtmadır bu.. (Sahte İspanyolun kulağına fısıldadı) Bana göre bu hastalık daima her hangi bir suçluluğun delilidir.

O sırada, ceza evi müdürü, doktorla maznunu, sürveyyanın nezaretine terkederek dışarı çıktı. Baş müddeiumumî Lucien'in Jacques Collin'e yazdığı mektubu ona vermiş, sahibine götürmesini emretmişti. Direktör de şimdi hatırlamıştı.

Sürveyyanın kapıda durduğunu gören ve müdürün niçin dışarı çıktığına akıl erdiremiyen Jacques Collin, doktora:

— Mösyö.. diye fısıldadı. Lucien de Rubempré'ye üç beş satırlık bir tezkere gönderebilmek için otuz bin frangı gözden çıkarıyorum.

Doktor Lebrun cevap verdi:

— Paranızı çalmak istemem.. artık dünyada hiç kimse onunla mektuplaşamaz.

Afallıyan Jacques Collin:

— Hiç kimse mi? dedi. Neden?

— Neden olacak, astı kendini..

Yavrularını kaçırılmış bulan hiç bir kaplan, Hindin cöngüllerini, Jacques Collin'inkinden daha korkunç bir feryatla titretmemiştir. Forsa ayaklarının üstünde, şaha kalkan bir kaplan gibi yükseldi, doktora, düşen bir yıldırımın alevini hatırlatan yakıcı bir bakış atfetti ve:

— Ah oğlum, diye inliyerek yatağa çöktü.

Tabiatin bu müthiş gayreti karşısında heyecanlanan hekim:

— Zavallı adam.. dedi.

Filhakika, bu feveranı öyle büyük bir halsizlik takip etmişti ki «ah, oğlum!» kelimeleri bir mırıltıyı andırmıştı.

Sürveyyan:

— Bu dami elimizde geberecek? diye söylendi.

Yatağında doğrulan ve bu sahnenin iki şahidine fersiz gözlerle bakan Jacques Collin:

— Hayır.. dedi. Olamaz. Aldanmışsınızdır. Asılan o değildir. İyi görmemişsiniz. İnsan zindanda kendi kendini asamaz ki! Bakın ben burada nasıl asılabilirim. O ölürse bütün Paris bana hesap vermek mecburiyetindedir, Allah bana borçludur bu hayatı.

Afallamak sırası şimdi uzun zamandan beri hiç bir şeye şaşmaz olan sürveyyanla doktor gelmişti. Elinde Lucien'in mektubu, Mösyö Gault içeri girdi. Feveran eden ıstırabının şiddetiyle bitap düşen Jacques Collin, direktörü görünce sakinleşir gibi oldu. Müdür:

— Buyrun mektubunuzu.. dedi. Baş müddeiumumî size vermemi söylemiş, ve zarfın açılmamasına müsaade etmişti.

Jacques Collin:

— Lucien'den mi? diye atıldı.

— Evet mösyö..

— Mösyö, bu genç hakikaten..

Direktör sözünü kesti:

— Öldü. Doktor bey burada olsa da faydası dokunmıyacaktı. Bu delikanlı, pistollerden birinde öldü.

Jacques Collin mahcup mahcup sordu:

— Onu kendi gözlerimle görebilir miyim? Bir babanın evlâdının başı ucunda ağlamasına müsaade edecek misiniz?

— İsterseniz onun odasında dahi kalabilirsiniz, çünkü sizi pistoldeki odalardan birine nakletmek için emir aldım. Artık ihtilattan memnu değilsiniz mösyö.

Maznunun fersiz ve hararetsiz bakışları, kâh doktora, kâh müdüre çevriliyordu.

Her hangi bir tuzak karşısında olduğunu sanan Jacques Collin, karşısındakilerin içini okumak istiyor, dışarıya çıkmakta tereddüt ediyordu.

— Nâşı görmek istiyorsanız, zaman kaybetmeğe gelmez. Bu gece kaldırılacak.. dedi.

— Efendiler, eğer siz de evlât sahibi iseniz, budalalığımı anlıyacaksınız.. kafam karma karışık.. bu darbe benim için ölümden çok daha acı.. amma sözlerimi anlıyamazsınız... Siz baba değilsiniz ki.. olsanız bile bir bakıma.. halbuki ben hem babayım, hem de anne.. ben.. deliyim.. hissediyorum bunu

Aşılmaz kapıları, yalnız müdürün önünde geçit veren pasajlardan geçmek suretiyle sekre (ihtilâttan men hücreleri) lerden, pistollara çabucak gidilebilir

Bu iki sıra meskenler, yer altı dehliziyle birbirinden ayrılmıştır. Bu kodidor, galerie Marchande denen, adliye sarayı divanhanesinin üzerine dayandığı kubbeyi destekliyen iki muazzam duvardan müteşekkildir.

Sürveyyan Jacques Collin'in koluna geçti, direktör öne düştü, doktor arkadan yürüdü ve böylece bir kaç dakika içinde Lucien'in odasına vardılar. Ölü yatağına kaldırılmıştı.

Bu manzarayı gören forsa, cesedin üstüne yıkıldı ve ümitsizce bir kucaklayışla bağrına bastı onu... Bu derağuştaki ihtiraslı şiddet, sahnenin üç seyircisini ürpertti.

Doktor, direktöre:

— İşte, dedi.. size bahsettiğim hâdiseye bir örnek.. adam cesedi yoğuracak, siz bir kadavra nedir bilmezsiniz, taştır taş..

Jacques Collin mecalsiz bir sesle:

— Beni burada bırakın.. diye inledi. Uzun zaman göremiyeceğim onu, kaldıracaklar, ve..

«Gömecekler» kelimesini söyliyemedi.

— Aziz yavrumdan bir hatıra saklamama müsaade edersiniz değil mi? (Doktor Lebrun'e) Mösyö.. dedi. Allah için olsun, bana saçlarından kesin biraz, ben kesemiyeceğim..

Doktor:

— Oğludur.. diye söylendi.

Direktör düşünceli bir tavırla:

— İnanıyor musunuz? dedi.

Müdürün edası hekimi kısa bir hülyaya sürükledi.

Mayıs ayının, saat beş buçuğunda, parmaklıklardaki çubuklara ve pencereleri kapayan demir telli şebekelere rağmen Conciergerie'de kolayca mektup okunabilir. Nitekim Jacques Collin de Lucien'in elini tutarak bu korkunç mektubu heceledi. Bir buz parçasını, on dakika avucunun içinde tutup, kuvvetle sıkabilecek tek insan görülmemiştir. Soğuk, öldürücü bir hızla hayatın kaynaklarına sirayet eder. Zehir gibi mahveden bu korkunç burudetin tesiri, böylece tutulan, bu şekilde sıkılan katı ve donmuş bir ölü elinin ruhta uyandırdığı etki yanında hiç kalır. Böyle anlarda ölüm hayatla konuşur, bir çok duyguları öldüren karanlık sırları ifşa eder, hisler için değişmek ölmek değil midir?

Jacques Collin'le birlikte, tekrar Lucien'in mektubunu okursak, son dakikada yazılan satırların, bu adam için neden bir bardak zehir tesiri yaptığını anlarız.

«Rahip Carlos Herrera'ya:

«Aziz rahibim. Sizden yalnız iyilik gördüm, halbuki ben hiyanet ettim size. İstemiyerek yaptığım bu nankörlük beni öldürüyor. Siz mektubumu okurken ben artık göçmüş bulunacağım ve beni kurtarmak için yanımda bulunamıyacaksınız.

«İşime gelince, sizi bir izmarit gibi yere fırlatıp ezmek hakkını vermiştiniz bana, fakat sizden pek budalaca faydalandım. Manevî çocuğunuz, evlât olarak benimsediğiniz kimse, sorgu hâkiminin ustalıklı bir sualine aldanarak (1)..

Sabahın saat birine doğru, nâşı kaldırmağa gelenler, Jacques Collin'i yatağın önünde buldular. Diz çökmüştü. Bir müntehir, kendini öldüren tabancayı nasıl elinden düşürürse, her halde, Lucien'in mektubu da öylece yere kaymıştı. Fakat bedbaht adam, ölünün elini hâlâ avuçlarının arasında tutuyor ve dua ediyordu.

Cenazeyi götürecek olanlar, onu görünce bir an durdular. Jacques Collin, tıpkı ortaçağ mezarlarının üstünde gördüğümüz o taştan çehrelere benziyordu. Gözleri kaplanınkiler kadar parlak olan, ve tabiat üstü bir hareketsizlikle vücudu kas katı kesilen bu sahte rahip, gelenlere o kadar hürmet telkin etti ki tatlılıkla, kalkmasını söylediler. Mahcup mahcup:

— Niçin? diye sordu.

Direktör, manzarayı Mösyö de Chargeboeuf'e gösterdi. Bu

(1) Muharrir, bu mektubu iki defa tekrarlamış. Biz hacimden tasarruf gayesiyle okuyucuyu beş on sahife geri yollıyacağız.

kadar derin bir ıstırap karşısında saygı duyan ve Jacques Collin'in gerçekten baba olduğuna inanan genç hukukçu, Mösyö de Granville'in, Lucien'e yapılacak merasim hakkındaki emirlerini, cenazeyi mutlaka Malaquais sokağındaki evine kaldırmak gerektiğini, orada, sabaha kadar rahipler tarafından bekleneceğini izah etti.

Forsa, üzgün bir sesle:

— Bu hâkimin ne kadar asil ruhlu olduğunu söylediklerinizde apaçık gösteriyor. Ona söyleyiniz, minnettarlığıma güvenebilirler. Evet, kendilerine çok faydalı olabilirim. Bu cümleyi unutmayınız, Mösyö de Granville için fevkalâde mühimdir. Ah efendim, insan böyle bir evlâdın cenazesi üzerine kapanıp yedi saat gözyaşı dökünce, kalbinde şaşılacak değişiklikler oluyor.. demek bir daha göremiyeceğim onu!..

Jacques Collin, yavrusunun cesedi elinden alınan bir anne bakışiyle Lucien'i kucakladıktan sonra, yatağına yığıldı. Nâşı kaldırırlarken, dudaklarından öyle bir inilti döküldü ki, sailer acele ettiler.

Baş müddeiumumînin sekreteriyle hapishane müdürü bu manzaraya şahit olmamak için, daha önce çekilmişlerdi.

Kararları da görüşü ve kavrayışı kadar sür'atli olan, düşünce ile hareketi tek hüzme halinde birleştiren, üç kere firar etmek ve bir o kadar defa kürekte yatmak suretiyle meşakkate alışan sinirleri, vahşininkiler gibi madenî bir salâbet kazanan bu tunçtan varlığa ne olmuştu?

Dövüle dövüle, yahut sürekli bir tazyik altında öyle bir zaman gelir ki demir mukavemetini kaybeder. İnsan oğlunun saflaştırıp, mütecanis bir hale getirdiği, nüfuz edilmez molekülleri birbirinden ayrılır, gerçi maden erimemiştir, amma ayni dayanış kudretine de malik değildir. Nalbantlar, çilingirler, demirciler... Bu hali san'atlarına hâs bir kelime ile ifade eder: «Demir yandı» derler. Halbuki bu tâbir bilhassa kenevir hakkında kullanılır. İnsan ruhu da — buna isterseniz vücudun, kalbin ve ruhun üçüzlü kuvveti de diyebilirsiniz — bazı devamlı sademeler karşısında demirin vaziyetine benzer bir hal alır. İlim, adalet, halk demiryollarında bir rayın kırılmasiyle vukua gelen korkunç kazalara bin bir sebep arar, amma hiç kimse hakikî mütahassıslara, yani demircilere baş vurmaz. Halbuki onlar ayni şeyi söyleyip dururlar: «Demir yanmıştı.» Gevşiyen madenle, mukavemetini muhafaza eden madenin görünüşü aynidir.

Çok defa, günah çıkartıcı papaslarla, sorgu hâkimleri büyük canileri büyük mücrimleri bu halde bulurlar. Cinayet mahkemesinin ve tuvalet merasiminin korkunç intibaları, en

kuvvetli insanlarda bile hemen daima böyle bir sinir gevşekliği doğurur. O vakit, en sıkı ağızlardan itiraflar dökülür, en sert kalpler kırılır. Ve garabet şuradadır ki, bu hâdise ifşaatın artık beyhude olduğu zamanlara rastlar.

Bütün beşerî kuvvetlerin eridiği bu buhranlı dakikaları Napolén da Waterlo savaş meydanında yaşamıştır.

Sabahın sekizinde, pistollara bakan sürveyyan, Jacques Collin'in bulunduğu odaya girince, onu, muayyen bir karara vardıktan sonra tekrar metinleşen bir insan gibi solgun ve sakin buldu.

— Teneffüshaneye çıkma saati geldi.. dedi. Üç gündür mahpussunuz, hava almak ve yürümek isterseniz, hiç bir mâni yok.

Tamamen düşüncelerine dalan, nefsine karşı hiç bir alâka duymıyan ve kendini vücutsuz bir elbise, bir paçavra addeden Jacques Collin, ne Bibi Lupin'in kurduğu tuzaktan şüpheleniyordu, ne de teneffüshaneye geçişinin ehemmiyetinden..

Bedbaht adam, mihanikî bir şekilde çıktı, Fransız krallarına mahsus sarayın, muhteşem kubbeleri altındaki kornişlerde açılan koridordan yürüdü. Temyiz mahkemesinin muhtelif şubelerine giden bu dehliz pistollarınkiyle birleşir. Cinayet mahkemesi huzuruna çıkmış veya çıkacak olan bütün mevkuflar ve müttehimler, ihtilâttan menedilmelerine lüzum kalmıyan cümle maznunlar, kısaca Conciergerie'nin bütün mahpusları, baştan başa kaldırımla döşenmiş bu dar mesafede, günün bir kaç saati, (bilhassa yazın sabahın erken saatlerinde) gezinirler.

Darağacının ve küreğin antişanbrı olan bu teneffüshanenin iki ucu oralara açılır. Cemiyete jandarma ile sorgu hâkiminin dairesiyle, cinayet mahkemesiyle bağlıdır. Onun için de darağacından daha dondurucudur manzarası. Darağacı göğe yükselmek için bir basamak olabilir, halbuki hapishane avlusu, bütün bayağılıkların kümelendiği menfezsiz bir meydandır.

İster Force'un, ister Poissy'nin, isterse Saint Pelagie'ninki olsun, hapishane avlusu hapishane avlusudur işte. Kucağında cereyan eden hâdiseler hep aynidir.

Temyiz mahkemesinin müzakere salonunu destekliyen heybeyli kubbeler altında, dördüncü kemerde, mevkuflara yiyecek sattıkları büyük bir taş vardır. Rivayete göre Saint Louis orada fakirlere sadaka dağıtırmış. Bunun için teneffüshane açılır açılmaz, mahpuslar, kendilerine çerez, içki, rhum satılan bu taşın etrafına kümelenirler.

Teneffüshanenin bu cihetine rastlayan ilk iki kemerde avukatlarla müttehimlerin müzakerede bulundukları bir konuşma odası vardır. Mahpuslar oraya, korkunç bir gişeden geçerek gelirler.

Teneffüshane Conciergerie'deki iki yüz mahpus için bir bahçedir, ağaçsız, topraksız, çiçeksiz bir bahçe... Hapishane avlusu işte.. konuşma odasının mülhakatı ve üzerinde, idarenin müsaade ettiği içkiler dağıtılan Saint Louis'nin taşı, dış âlemle yegâne muvasale vasıtasıdır.

Teneffüshanede geçen saatler mahpusun hava alabildiği ve insan yüzü gördüğü sayılı saatlerdir. Bununla beraber başka hapishanelerde, mahkûmlar çalışma atölyelerinde buluşurlar, amma Conciergerie'de — pistoldakiler müstesna — mahpuslar hiç bir iş göremez, oraya ya sorguye çekilmek için gelinir, veya hüküm giymek için, cinayet mahkemesi dramı bütün zihinleri işgal eder. Bu avlunun pek iğrenç bir manzarası vardır. Tasavvur edemezsiniz, muhakkak görmek veya görmüş bulunmak lâzımdır.

Evvelâ, kırk metre uzunluğunda ve otuz metre genişliğindeki meydanlıkta toplanan yüz şu kadar müttehim veya maznun cemiyetin güzide tabakasını teşkil etmez her halde. Çoğu, en aşağı sınıflara mensup kılıksız ve sefil kimselerdir bunlar.. çehreleri ya iğrençtir, ya korkunç. Zira yüksek içtimaî bölgelerden kopup gelen bir mücrim, bereket ki nadir bir istisnadır. Kibar insanlar ancak irtikâp, sahtekârlık hileli iflâs suçlarından gelirler buraya. O zaman da pistolda yatmak imtiyazına maliktirler, hücrelerinden hiç çıkmazlar.

Siyahımtırak ve heybetli duvarlarla, bodrumlara bölünmüş sıra sıra sütunlarla, (rıhtım tarafında) istihkâmlarla, (şimalde) pistol'ün parmaklıklı hücreleriyle çerçevelenen, dikkatli sürveyanların nöbet beklediği ve birbirine meydan okuyan iğrenç mücrimlerle dolup taşan bu gezinti yeri, insana görür görmez kasvet verir. Fakat, kin, tecessüs ümitsizlik dolu bütün bu bakışların üzerinizde toplandığını, bu şerefsiz mahlûklarla yüz yüze geldiğinizi görünce ürkersiniz. Orada neş'eden eser yoktur, yer de kasvetlidir insanlar da..

Orada her şey dilsizdir; duvarlar da, vicdanlar da... her taraf bu bedbahtlar için tehlike ile doludur. Kürekte peydahlanan o meş'um arkadaşlıklar müstesna birbirlerine hiç güvenemezler. Üstlerine kanat geren polis havayi nesimilerini zehirler. İki samimî suçlunun el sıkışına varıncaya kadar her şey endişe vericidir.

Orada en iyi arkadaşına rastlıyan mücrim, dostunun nedamet duyup, menfaati uğrunda itiraflarda bulunup bulunmadığını kestiremez.

Bu emniyetsizlik bu koyun korkusu, teneffüshanenin zaten yalancı olan emniyetini bir kat daha berbat eder. Koyun,

hapishane argosunda, kendini ağır bir suçla müttehim gösterip, darbı mesel hükmüne geçen bir kurnazlıkla dostluk taslıyan bir hafiyedir. Ayni argoda dost, kıdemli, dünyasını bitirmiş, ömrü boyunca hırsız kalmağa karar vermiş, yüksek haramilerin kanunlarına ne olursa olsun sadakat gösteren bir sariktir.

Cinnetle cinayet bazı bakımlardan birbirine benzer. Conciergerie'deki mahpusları teneffüshanelerinde seyretmekle, bir timarhane bahçesindeki delileri temaşa etmek ayni şeydir. Suçlular da, deliler de birbirinden çekinerek dolaşır, — o andaki düşüncelerine göre —birbirlerine vahşi, hiç değilse garip nazarlar atfederler. Bakışlarında hiç bir zaman neş'e veya ciddiyet göremezsiniz, çünkü birbirlerini tanırlar. Bir mahkûmiyet, bekleyiş, vicdan azapları, ıstıraplar, teneffüshanede dolaşanlara delilerin endişeli ve ürkek tavırlarını hatırlatan bir eda verir. Şerefli bir hayatın huzuruna, lekesiz bir vicdanın samimiyetine benziyen metanet ve sükûneti, ancak feleğin çenberinden geçmiş mücrimlerde görebilirsiniz.

Orta tabakadan kimseler orada bir istisna teşkil eder. Her hangi bir suçla hapse düşen hali vakti yerinde kimseler, utanç duyduklarından hücrelerine kapanır kalırlar. Bunun için teneffüshane müşterileri umumiyetle amele kılıklıdır. En çok göze çarpan elbiseler, bluz, işçi gömleği ve kadife caketlerdir. Bayağı veya sinsi çehrelerle, (mahpuslara hâkim olan hüzünlü düşüncelerin tesiriyle biraz mülâyimleşen kaba saba hareketlerle, hemâhenk olan bu hantal veya pasaklı kostümler ve avlunun sessizliğine varıncaya kadar her şey, yüksek himayeler sayesinde Conciergerie'yi tetkik gibi nadir bir imtiyaza kavuşan bir iki ziyaretçiye dehşet veya ikrah verir.

İğrenç hastalıkların balmumu ile şekilleştirildiği bir anatomi odasını görmek, oraya getirilen delikanlıyı nasıl nezihleştirir, ona nasıl temiz ve kutsal sevgiler telkin ederse; küreğe, darağacına, namus kırıcı her hangi bir cezaya çarpılacak olan misafirlerle dolu Conciergerie ve teneffüshanenin manzarası da sesi vicdanlarımızda gür sayhalarla haykıran ilâhî adaletten çekinmemeleri mümkün olan kimseleri beşerî adaletle korkutur ve oradan çıktıktan sonra, artık uzun müddet namuslu kalırlar.

Jacques Collin, teneffüshaneye indiği zaman orada gezinen mücrimler, azrail atlatanın hayatında pek ehemmiyetli bir dramın aktörleri olacaklarından bu korkunç topluluğun belli başlı simalarından bazılarını tasvir etmek, her halde faydadan hâli değildir.

İnsanların toplu bir halde bulundukları her yerde (meselâ mekteplerde) olduğu gibi orada da, bazu kuvvetiyle kafa gücü

hâkimdir. Bunun içindir ki gerek küreklerde, gerek cezaevi avlusunda üstünlük ölçüsü cinayettir. Kellesi tehlikede olan, her kese tefevvuk eder.

Teneffüshane, — tasavvur buyurulacağı gibi — bir ceza hukuku mektebidir. Panthéon meydanında verilen dersler buradakilerin yanında gölgede kalır. Mahpusların her vakit tekrarladıkları bir oyun vardır: Cinayet mahkemesindeki dramın taklidi: Reis seçer, jüri kurar, müddeiumumî, avukat, davaya bakarlar. Bu korkunç komedi ünlü cinayet vak'alarında mutlak tekrarlanır.

O sıralarda cinayet mahkemesi büyük bir katil davasına bakıyordu. Noter Crottat'nın annesiyle babası öldürülmüş, bu eski çiftçilerin evinde saklı bulunan sekiz yüz bin altın frank çalınmıştı. Bu çifte katlin faillerinden biri La Pouraille (La Puray) lâkabiyle maruf, eski kürek mahkûmlarından meşhur Dannepont'du. Beş yıldan beri, takındığı yedi sekiz ayrı ad sayesinde, polisin en hararetli araştırmalarından yakayı kurtarmıştı.

Bu haydut kılık ve çehre değiştirmekte o derece mahirdi ki Delsouq adiyle iki sene hapiste yatmıştı. Halbuki bu Delsouq: onun çırağıydı ve cunha mahkemesini aşmıyan suçlarla iktifa eden ünlü bir hırsızdı. Kürekten çıktı çıkalı La Pouraille'in üçüncü cinayetiydi bu. Gerek ölüme mahkûm edileceği hakkındaki kesin kanaat, gerekse bırakacağı servetin ehemmiyeti (çünkü çalınan paradan bir santimi bulunamamıştı) yüzünden mahpuslara dehşet ve hayranlık veriyordu.

1830 Temmuzunun büyük hâdiselerine rağmen, bu cüretkâr vak'anın Paris'lilerde uyandırdığı korkuyu hatırlıyanlar mevcuttur.

Zayıf, kuru ve ufak tefek bir adam olan La Pouraille, sansar çehreliydi. Kırk beş yaşlarında idi. On dokuzundan beri, sırasiyle yattığı küreklerin üçünde de büyük bir şöhreti vardı.

Jacques Collin'i yakından tanıyordu. Yirmi dört saatten beri La Pouraille'la birlikte La Force'tan Conciergerie'ye nakledilen diğer iki forsa, darağacını boylıyacak olan dostlarını derhal tanımış ve onun meş'um hâkimiyetini cezaevi avlusundakilere de kabul ettirmişlerdi. Bunlardan biri, mahkûmiyet müddetini dolduran Selerier idi. Muhtelif lâkapları vardı bu herifin: Auvergnat, Ralbau baba, La Rouleur. San'atın tehlikelerinden büyük bir kurnazlıkla yakayı kurtardığından, küreklerin yüksek haramiler dediği cemiyette ona ibrişim adını vermişlerdi. Selerier de, Azrail atlatanın eski sırdaşlarındandı.

Azrail atlatan İbrişimin çifte rol oynadığından, hem yüksek haramilere hizmet ettiğinden, hem de polisten para aldığından

o derece şüpheleniyordu ki 1819 da Vauquer pansiyonunda yakalanışını ona atfetmişti (Bak Goriot baba.)

(Bundan sonra Selerier'den bahsederken İbrişim lâkabını kullanacağız, Danepont da La Pouraille mahlasını muhafaza edecek..)

Esasen kürekten kaçmak suçu ile müttehim bulunan İbrişim, esbabı müşeddide ile müterafık sirkatlere karışmış, fakat bir damla kan dökmemişti. Bu yüzden en az yirmi sene giyecek-

Riganson adındaki öteki forsa kapatması La Biffe'le birlikte yüksek haramilerin en tehlikeli çiftlerinden birini teşkil ediyordu. En körpe çağından beri adaletle arası açık bulunan Riganson'un lâkabı da Le Biffon'du.

Burada bir istitrat yapmamız lâzım geliyor: Zira, hırsızlar ve kürekler âlemine, kanunlarına, âdetlerine ve bilhassa hikâyemizin bu bölümünde korkunç şi'riyetinden faydalanmak zorunda olduğumuz lisanlarına dair gerekli izahat verilmedikçe, Jacques Collin'in ceza evi avlusuna girişi, düşmanlarının arasında görünüşü ve bunu takip etmesi gereken Bibi - Lupin'le sorgu hâkiminin büyük bir maharetle tertipledikleri meraklı sahneler, gerçeğe uzak sanılır ve anlaşılmaz.

Binaenaleyh, her şeyden önce dolandırıcıların, yankesicilerin, hırsızların, katillerin, argo denilen dillerinden kısaca bahsedeceğiz. Şu son zamanlarda edebiyat argoyu öyle maharetle kullandı ki, bu garip lûgatin bir çok kelimeleri, genç kadınların penbe dudaklarında dolaştı, yaldızlı duvarların sinesinde çınladı, prenslerin hoşuna gitti. İhtimal bir çok kimseler hayret edecek; payitaht kuran imparatorluklar doğdu doğalı, cemiyetlerin mahzenlerinde, santinlerinde dolaşıp kıpırdayan bu tahtelarz âlemin lisanından daha enerjik, daha renkli hiç bir dil yoktur.

Bu lehçenin her kelimesi, kaba, ince yahut ta korkunç bir imajdır. (1)

Argo mütemadî bir ilerleyiş halindedir. Medeniyeti takip eder ve peşinden ayrılmaz, her yeni keşif karşısında yeni tâbirlerle zenginleşir. Bundan başka argonun pek eski olduğunu da

---

(1) Türk argosuyla karşılaşmamıza imkân olmıyan bazı misalleri atlamak zorunda kalıyoruz. Bu mecburî makaslamada cehlimizin de büyük payı olduğu muhakkaktır. Şurasını da kaydedelim ki, romanın bu dördüncü kitabı, meraklı maceralar, alâka verici bilgilerle örülü olmakla beraber realist sanat ve edebî kıymet bakımından Balzac'tan çok Eugène Sue'ye lâyıktır.

İnsanlığın komedyasında kerpiç sütunlar, ve samandan kulübeler de var.

kabul etmeliyiz. Roman dilindeki kelimelerin onda birini, Rabelais'nin kadîm Lehçesindeki sözlerin onda birini ihtiva eder.

Fuhuşla hırsızlık, tabiî hayat şartlarının içtimaî yaşayış şartlarına karşı (dişi ve erkek) iki canlı itirazıdır. Nitekim komünistlerle Fourier'cileri peşlerine takan zamane filozof, müceddit ve insaniyetçileri hiç farkında olmadan dönüp dolaşıp bu iki neticeye varıyorlar: Fuhuş ve hırsızlık..

Hırsız mugalatalı kitaplar yazıp, mülkiyetin, irsiyetin, içtimaî garantilerin münakaşasını yapmaz, düpe düz yok eder onları. Ona göre çalmak kendi malını geri almaktır. O izdivaç müessesesini münakaşaya, ithama kalkmaz. Hayallerini tabettirip, ruhların (umumileşmesine imkân olmıyan) karşılıklı anlaşmasını, sıkı fıkı kaynaşmasını müdafaa etmez. Halkaları daima zaruretin çekiciyle perkişen bir şiddetle çiftleşir. Modern müceddidler, karma karışık, dumanlı nazariyeler, yahut insaniyetçi romanlar karalarlar, amma hırsız tatbik eder, bir olay kadar sarih, bir yumruk kadar mantıkidir o. Hem de o ne uslûptur!

Başka bir müşahede: Orospular, hırsızlar ve katiller dünyası, kürekler ve hapishaneler, erkekli dişili altmış binle seksen bin arasında bir nüfus teşkil ederler. Âdetlerimizi tasvir eder, içtimaî durumumuzu sadakatle aksettirirken, bu âlemi ihmal edemeyiz. Düşünün ki, adliye, jandarma ve emniyet teşkilâtı da hemen hemen ayni yekûna varan bir memur zümresi kullanır; garip değil mi? Birbirini arayan ve birbirinden çekinen bu insanlar arasındaki düşmanlık tam mânasiyle dramatik, muazzam bir düello doğurur, bu etüd o mücadelenin kaba taslak bir tasviridir.

Bu altı hayat şartı içinde yaşıyan fert, değişmez bir seciye kazanır ve artık eski haline dönemez. Rahiplik te, askerlik te insanları kendi damgasiyle özelleştirir. Medeniyetin sinesinde keskin tezatlar teşkil eden birbirine zıt meslekler de öyledir. Bu sert, garip, şaşırtıcı, nevi şahsına münhasır diagnostic'ler, umumhane kızının, hırsızın, katilin, kürek sabıkalısının tanınmasını o derece kolaylaştırır ki, bir şikâr avcı için ne ise, bunlar da düşmanları olan jandarma ve hafiye için odur. Öyle halleri, tavırları, renkleri, bakışları, kokuları, hususiyetleri vardır ki hiç şaşırtmaz. Meşhur forsaların kıyafet değiştirmekteki mahareti bundan doğuyor.

Damgalamanın ilgası, cezaların tahfifi, ve jürinin budalaca müsamahası yüzünden pek tehditkâr bir mahiyet alan bu âlemin kuruluşu hakkında bir kaç söz daha söyliyelim. Filhakika yirmi yıl içinde Paris, mahkûmiyetlerini tamamlıyan kırk bir forsa ile kuşatılmış bulunacaktır. Seine bölgesiyle bir buçuk milyon aha-

lisi bütün Fransada bu bedbahtların gizlenebileceği tek noktadır. Yırtıcı hayvanlar için balta görmemiş bir orman ne ifade ederse Paris te onlar için aynı şeydir.

Bu âlemin Saint Germain mahallesi ve kibarlar tabakası mesabesinde olan yüksek haramiler 1816 da, bir çok hayatların bahis mevzuu olduğu bir anlaşma neticesinde, büyük Fanandeller isimli bir şirket kurdular. En ünlü çete reisleri ve o sırada her türlü geçim vasıtasından mahrum bulunan bazı yiğit kimseler bu isim altında toplandılar. Fanandel kelimesi, hem kardeş, hem arkadaş, hem dost mânasına gelir. Bütün hırsızlar, mahpuslar, forsalar Fanandel'dirler. Böylece, yüksek haramilerin en mümtaz rüknüleri olan büyük Fanandel'ler yirmi küsur yıl eşirra milletinin temyiz mahkemesini, üniversitesini ve âyan meclisini teşkil ettiler. Büyük Fanandel'lerin hususî servetleri, ortak sermayeleri ve her birinin kendine göre bir yaşayış şekli vardı. Başları sıkışınca birbirine yardım etmek mecburiyetinde idiler. Zaten hepsi de polisin tuzak ve dalaveralarına düşmiyecek kadar üstün olan bu adamların kendilerine mahsus kanunları, işaretleri, parolaları mevcuttu.

Kürekler âleminin bu itibarlı asilzadeleri 1815 le 1819 arasında meşhur on binler cemiyetini kurmuşlardı. (Bak Goriot Baba.) Bu güruhtan olanların, (aralarındaki anlaşma mucibince), ucunda on bin franktan az para bulunan bir işe el atmaları imkânsızdı.

Hattâ tam o esnada (1829, 1830) adlî polisin ileri gelenlerinden biri bu cemiyetin kuvvetini, âzalarının adlarını gösteren muhtıralar neşretmekte idi. Bu vesikaları okuyanlar, dehşetle görüyorlardı ki, kadınlı erkekli bir kabiliyetler ordusu mevcut, hem öyle korkunç, o mertebe kurnaz, ve çok defa muvaffakıyetler kazanan öyle talili bir ordu idi ki bu, içlerinde Lévy, Pastaurel, Collonges'ler, Chimaux'lar ayarında, cemiyete tâ çocukluklarından beri isyan bayrağı açan elli altmış yaşında hırsızlar vardı. Bu kadar yaşlı hırsızların mevcut olduğunu kabul etmek, adalet için ne büyük bir itirafı acizdir.

Jacques Collin yalnız on binler cemiyetinin değil, kürek kahramanları büyük Fanandel'lerin de sandık emini idi. Salâhiyettar makamların itirafiyle de sabittir ki küreklerin her devirde kendine mahsus sermayeleri vardı. Bu garabete akıl erdirmek kolaydır. Fevkalâde haller müstesna, çalınan paraların bulunduğu hiç vaki değildir. Cemiyette insanlar servetlerini nasıl bir bankaya emanet ederlerse, küreğe kendileriyle birlikte paralarını götüremeyen mahkûmlar da, varlarını yoklarını itimat ettikleri birine bırakmak zorundadırlar.

On yıldan beri emniyet şube müdürü bulunan Bibi Lupin de bir zamanlar büyük Fanandeller aristokrasisine mensuptu. Bir izzeti nefis meselesi yüzünden ihanet etmişti; Azrail atlatanın yüksek zekâsını ve harikulâde bazu kudretini mütemadiyen kendisine tercih ettiklerini görmüştü. Bu meşhur emniyet müdürünün Jacques Collin'e karşı beslediği kin, buradan geliyordu. Hattâ bu şiddetli düşmanlık yüzünden Bibi - Lupin eski kürek arkadaşlarından bazılariyle uzlaşmalar yapmış, öyle ki bu hal hâkimlerin dikkat nazarını çekmeğe başlamıştı.

Demek ki, sorgu hâkimi de, Jacques Collin'in hüviyetini tesbit etmek zaruretiyle, emniyet şefinin intikam arzusunu müsait karşılamış ve Bibi Lupin, sahte İspanyol'a La Pouraille'i, İbrişim'i, Biffon'u saldırtmak suretiyle yardımcılarını seçmekte büyük bir maharet gustermişti. La Pouraille'le İbrişim on binlere mensuptular. Le Biffon, büyük Fanandellerdendi.

Bütün araştırmalara rağmen, (hanımefendi kılığına girmekteki mahareti sayesinde bir tülü ele geçmiyen, Biffon'un korkunç kapatması La Biffe, serbest bulunuyordu. Araba, at, uşak sahibi bir Markiz, bir Kontes rolü oynamakta fevkalâde muvaffak olan, bu «avrat» bir nevi eteklikli Jacques Collin'di. Azrail atlatanın sağ kolu Asie ile boy ölçüşebilecek tek kadındı.

Filhakika her kürek kahramanının bir de aftosu vardır. Adliye salnamelerini, sarayın gizli vekayinamelerini karıştırın, göreceksiniz ki hiç bir namuslu kadının aşkı, büyük mücrimlerin tehlikeli hayatını bölüşen bir kapatmanınkinden daha şiddetli değildir.

Bu adamlar, ilk cür'etkâr hamlelerini, ilk cinayetlerini, hemen daima bir ihtiras uğrunda işlemişlerdir — doktorların tâbiriyle —onları bünyevî bir şekilde kadına doğru sürükleyen azgın aşk, bu enerjik adamların maddî manevî bütün kuvvetlerini yutar. Günlerini aylaklıkla öldürmelerinin sebebi budur işte. Zira sevgide ifrat, dinlenmeyi, telâfi edici yemkelerle beslenmeyi icap ettirir. Para kazanmak için sür'atli çarelere baş vurmaları, her türlü mesaiden nefret etmeleri de bu yüzdendir.

Fakat bu yaşamak, geniş yaşamak ihtiyacı, (bütün şiddetine rağmen) cevherlere, roplara gömmek istedikleri, fahişelerin sebebiyet verdiği israflar yanında gölgede kalır. Fahişe bir şal ister, dostu çalar getirir. Kadın bunu aşkının delili sayar. İşte hirsizlığa bu yoldan gidilir, beşer kalbini pertavsızla incelersek görürüz ki, sirkat insanın âdeta tabiî hislerinden biridir. Hırsızlık cinayete sürükler ve cinayet âşıkı derece derece darağacına götürür.

Demek ki tıp fakültesine inanmak lâzım gelirse, bu adam-

ların düzensiz ve cismanî aşkları, on cinayetten yedisinin menşeini teşkil eder, esasen idam edilen mücrimin otopsisi yapılınca bu hükmün elle tutulur gözle görülür delilleriyle karşılaşıyoruz. Binaenaleyh metresleri, cemiyetin korkuluğu olan bu canavar âşıklara taabbüt eder. Bir çok davaları karanlıklaştıran ve karıştıran da, hapishanelerin kapısına çömelen, istintakın hilelerini boşa çıkarmağa uğraşan ve en muzlim sırların ifsat edilmez nöbetçisi olan bu dişilerin sadakatidir. Mücrimin kuvveti de oradan gelir, zaafı da.. orospuların dilinde, namuslu olmak, bu bağlılığın bütün kanunlarına riayet etmek, bütün parasını kodese giren erkeğe vermek, rahatlığına nigehban olmak, ona karşı bütün taahhütlerini tutmak ve onun uğrunda her tehlikeye göğüs germektir.

İbrişim hodbin bir dehri idi. Çalmaktan gayesi kısmetini düzeltmekti. 750 bin franga konunca Prudence Servien'le birlikte nalları yağlıyan, — Jacques Collin'in sağ sol pehlivanı — Paccard'a benzerdi. Hiç bir bağı yoktu, kadınlara metelik vermezdi. İbrişim'in tek sevdiği vardı: İbrişim.

Biffon'a gelince, — gördüğümüz gibi — lâkabını bile dişisi La Biffe'ten alıyordu. Şimdi, kürekler âleminin bu üç ünlü pehlivanının Jacques Collin'le görülecek hesapları vardı, hem de düzene konması bir hayli güç hesaplar.

Ortaklardan kaçı yaşıyor? Her birine düşen servet nedir? Bunu yalnız veznedar biliyordu.

Azrail atlatan Lucien uğrunda şirketin akçasına kıyarken, hissedarların ölüm ihtimallerini de ölçüp biçmişti. Dokuz yıl, arkadaşlariyle polisin gözüne görünmemek suretiyle, müekkillerinden üçte ikisinin servetine konmuş bulunacağından (büyük Fanandallere hâs kanunlar mucibince) aşağı yukarı emindi. Bundan başka, kelleyi tuzlıyan Fanandellere tediyatta bulunduğunu da ileri sürebilirdi. Büyük Fanandeller başbuğunu her hangi bir kontrole tâbi tutmak imkânsızdı. Zarurî olarak ona mutlak bir itaat ve itimat gösteriyorlardı. Zira yabanî hayvanlar gibi yaşıyan forsaların hayatı, bu vahşi âlemin ileri gelenleri arasında pek büyük bir incelik gösterilmesini âmirdi. Jacques Collin'in, harcadığı üç yüz bin franga karşılık yüz bin frankla yakayı kurtarması muhtemeldi. O sırada, Jacques Collin'in alacaklılarından biri olan La Pouraille'in, doksan günlük ömrü kalmıştı. Başbuğa emanet ettiği paradan çok daha önemli bir vurgun vurmuştu. Esasen La Pouraille uzlaşıcı davranmak zorunda idi de..

Cezaevi müdürleriyle ajanları, polisle yardımcıları, hattâ istintaka memur hâkimler, «dönüş beygirleri» ni, yani Yahudi

baklası yiyenleri (devletin forsalarına yedirdiği fasulya cinsinden bir gıda.) tanımak hususunda, şaşmaz bir teşhise maliktirler: Bu soydan kimselerin cezaevine alışık bulunmaları. Sabıkalılar tabiatiyle hapishane âdetlerini bilirler ve kendi evlerindelermiş gibi hareket ederler. Hiç bir şeye şaşmazlar.

Bunun içindir ki, tetikte duran Jacques Collin o ana kadar — gerek La Force'ta, gerekse Conciergerie'de — masum ve yabancı rolünü takdire değer bir başarı ile oynamıştı. Fakat şimdi ıstıraptan bunalmış, çifte ölümle ezilmiş — zira o felâket gecesi iki defa ölmüştü — bulunan forsa, tekrar Jacques Collin olmuştu. Sürveyyan bu İspanyol rahibine, teneffüshaneye nereden gidileceğini söylemek fırsatını bulamadığı için şaştı kaldı. Bu dört başı mamur aktör, rolünü unuttu. Bonbec kulesinin dönemeçli merdiveninden indi. Sürveyyan içinden:

«Doğrusu Bibi Lupin'in hakkı varmış.. dedi. Adam «Dönüş beygiri, Jacques Collin'in tâ kendisi..»

Azrail atlatan kulenin kapısında göründüğü zaman, mahpusların hepsi de Saint Louis'nin taşı denilen masadan alacaklarını almış, hapishane avlusuna dağılıyorlardı. Burası mahpuslara pek dar gelir.. eşsiz bir görüş sür'atine malik olan mevkuflar Jacques Collin'i bir anda farkettiler. Zaten onlar, teneffüshanede ağının ortasındaki bir örümcek gibidirler. Bu benzetiş riyazî bir isabet ifade eder. Zira bakışlar, dört yandan yüksek ve siyah duvarlarla kuşatılı olduğundan, mevkuf, daima — hattâ hiç bakmadığı zaman bile — avlunun tek mahreçleri olan, sürveyyanların girdiği kapıyı, konuşma odasının, Bonbec kulesi merdivenlerinin pencerelerini görür. Her şey, o derin yalnızlık içinde, mahkûm için bir hâdise teşkil eder. Her şey oyalar onu. Nebatat bahçesindeki kaplan gibi sıkılan mevkuf, eskisinden on kat daha dikkatlidir.

Şurasını işaret etmek lâzımdır ki Jacques Collin; kılık kıyafete tâbi olmıyan bir ruhanî gibi giyinmişti. Ayağında siyah bir pantalon, siyah çoraplar, tokaları gümüş kunduralar vardı. Yeleği de siyahtı. Koyu kestane rengi redingotu, sahibinin rahip olduğunu açıklayan bir biçimde idi. Başındaki peruka da, hani tam papas işiydi; pek tabiî de görünüyordu.

La Pouraille, Biffon'a:

— Vay anasını be! dedi. Kötü alâmet. Bir yaban domuzu, nasıl da girmiş buraya?

İbrişim:

— Dolaptır imanım.. diye söze karıştı. Aşçı bu, be! (Hafiye) Yeni cins bir kaytan tüccarı, tebdili kıyafet etmiş te iş görmeğe gelmiş.

Argoda, jandarmanın çeşitli lâkapları vardır: Bir hırsız gözetleyip kolluyorsa kaytan tüccarı, mevcutlu ile beraberse grev kırlangıcı, mahkûmu darağacına götürüyorsa giyotin süvarisi.

Teneffüshanenin tasvirini tamamlamak için, kısaca diğer iki Fanandelden de bahsetmek lüzumludur sanıyoruz. Auvergnat, Baba Ralleau, yanaşma (otuz tane adı, bir o kadar da pasaportu bulunan) İbrişim. «Yüksek haramiler» onu hep bu İbrişim lâkabiyle yâdettiklerinden, bundan sonra biz de yalnız bu adını kullanacağız.

Sahte rahibin jandarma olduğunu söyliyen bu yaman dehri, beş ayak dört parmak boyunda bir hergele idi. Bütün adaleleri garip çıkıntılar vücuda getiriyordu. Kocaman başında, yırtıcı kuşlarınki gibi, kurşunî, mat, ve sert kirpiklerle örtülü küçük gözler ışıl ışıl yanıyordu. Çıkık, sert çizgili çene kemikleri, ilk bakışta onu bir kurda benzetiyordu. Fakat bu benzerliğin ifade ettiği vahşilik, — hattâ — yırtıcılık, çiçek bozuklariyle delik deşik olan çehresinin hatlarındaki hile ve canlılığın tesiriyle hafifliyordu. Her çopurun keskin çizgiler halindeki kenarlarında zekice bir mâna vardı ve derin bir istihza okunuyordu.

Mücrim takımının hayatında tabiî olan açlık ve susuzluk, rıhtım boylarında, sandallarda, köprü altlarında ve sokaklarda sabahlayış; vurguncların kutlandığı iş ve nuş âlemlerinin, keskin içkileri, bu çehreye bir tabaka cilâ sürmüştü sanki!

İbrişim tabiî halinde iken, bir polis ajanı, bir jandarma, otuz adım öteden kokusunu alırdı. Amma herif, kılık kıyafet değiştirme fenninde Jacques Collin kadar usta idi. Elbiselerine yalnız tiyatro sahnesinde ehemmiyet veren büyük aktörler gibi, İbrişim de o esnada hırpanî kılıklıydı. Yırtık ilmiklerinden astarının beyazlığı görünen düğmeleri kopuk bir avcı caketi giymişti. ayağında mavi pamukludan bozlaşmış bir pantalon ve mendebur yeşil terlikler vardı. Başındaki sırsız kasketin altından köhne ve yıkanmış, tenteneli bir fuların köşeleri görünüyordu.

İbrişim'in yanında duran Biffon onunla tam bir tezat teşkil ediyordu. Kısa boylu, gebeş, mor çehreli, kara ve çukur gözlü idi. Aşçı gibi giyinmişti. Bacakları pek paytaktı. çiğ et yiyen hayvanlara mahsus bir organizasyon ifade ediyordu, korkunçtu.

İbrişim'le Biffon, artık hiç bir ümidi kalmıyan La Pouraille'e yaltaklanıyorlardı. Bu sabıkalı katil, dört aya varmadan hüküm geyip, kelleyi tuzlayacağını biliyordu. İbrişim'le Biffon'un, La Pouraille'i neden pohpohladıkları kolayca anlaşılır. — İthamname uslûbu ile söyliyelim — La Pouraille Crottat ailesinin katlinden hissesine düşen 250 bin altın frank vurgunu gizlemiş bulunuyordu. Gerçi bu iki eski forsa da bir kaç güne kadar küreği

boylıyacaklardı amma ne olursa olsun, bizim Fanandeller için pek muhteşem bir mirastı bu. Biffon'la İbrişim — şiddetlendirici sebeplerle müterafık — hırsızlıklardan on beş seneye mahkûm olmak üzere idiler. Ayrıca on senelik eski bir mahkûmiyetleri de vardı ki tamamlamadan kaçmışlardı. Fakat biri yirmi, öteki yirmi altı yıl hidematı şakkada geçirmek mecburiyetinde oldukları halde, ikisi de firar edip La Pouraille'in altınlarına konabileceğini ümit ediyordu. Fakat on binlerden olan katil sır vermiyor, hüküm giymeden ifşaatta bulunmağı lüzumsuz sayıyordu. Kürekler âleminin yüksek aristokrasisine mensuptu, suç ortaklarından hiç birini ele vermemişti. Karakteri malûmdu zaten. Bu korkunç davanın tahkikine memur olan bay Popinot onahiç bir şey söyletememişti.

Bu dehşetli üçüzler, teneffüshanenin üst yanında, yani pistolların aşağısında duruyorlardı. İbrişim, henüz ilk cürmünü işlemiş bulunan ve on yıl hüküm giyeceğine emin olarak muhtelif kürekler hakkında malûmat alan bir delikanlıyı tenvir ediyordu. Jacques Collin göründüğü zaman İbrişim genç meslekdaşına hakimane bir eda ile:

— Dinle bak oğlum, diyordu.. Brest, Toulon ve Rochefort arasında şu farklar var.

Delikanlı bir acemi tecessüsüyle cevap verdi:

— Dinliyorum ağabey.

Sahtekârlık suçu ile oraya düşen müttehim, kibar bir aileden di. Lucien'inkinin yanındaki pistolda yatıp kalkıyordu.

İbrişim:

— Evlâdım.. dedi. Brest'in karavanasında üçüncü kaşığınızda bakla çıkar. Toulon'da ancak beşinci kepçede, Rochefort'ta kinde ise bakla yüzü göremezsiniz, meğer ki eskilerden olasınız.

Zorlu dehri, bunları söyledikten sonra La Pouraille'la Biffon'un yanına döndü. Yaban domuzu pek meraklarına gitmişti. Istıraptan helâk olan Jacques Collin avlunun yukarısına doğru yürürken onlar aşağı tarafa yöneldiler. Korkunç düşüncelere, tacından ve tahtından olan bir imparatorun endişelerine tamamen dalan Azrail atlatan, bütün bakışların üzerinde toplandığını, her kesin dikkat kesildiğini bilmiyor, Lucien de Rubempré'nin kendini astığı meş'um pencereye bakarak, aheste aheste yürüyordu. Mahpuslar arasında henüz bu hâdiseyi işiten olmamıştı. Zira Lucien'in komşusu olan genç sahtekâr, bir şey söylememişti. Üç Fanandel rahibin yolunu kesecek şekilde hareket ettiler.

La Pouraille,İbrişime:

— Bu yaban domuzu değil, dedi. Dönüş beygiri. Bak sağ ayağını, nasıl sürüklüyor.

Bütün okuyucular, bir küreği ziyaret etmek hevesine kapılmış olamıyacaklarına göre, burada her forsanın bir diğerine zincirle bağlı bulunduğunu izah etmemiz lâzımdır. (Daima bir ihtiyar, bir genç.) topuk kemiğinin üstündeki bir halkaya perçinlenen bir zincir, o kadar ağırdır ki, bir sene geçince forsanın yürüyüşünü aksatır ve bu hal artık ilelebet sürüp gider. Bu sapı — kürekte prangaya sap derler — sürüklemek için bacaklarından birine daha fazla yüklenmek mecburiyetinde kalan mahkûm da, bu hareket kaçınılmaz bir itiyat mahiyeti alır. Sonradan zincirsiz olduğu zamanlarda, bu âdet, (sakatların ölünceye kadar acısını çektiği) kesik bacaklar gibidir. Forsa boyuna sapını hisseder, bu yürüyüş tikinden hiç bir zaman kurtulamaz. Buna polis ağziyle: «Sağını sürüklüyor» denir. Polis ajanları gibi, forsaların da kendi aralarında tanıdıkları bu alâmet, bir «arkadaş» ı tanımalarına yardım etmese de, teşhislerini tamamlar.

Sekiz yıldan beri kürekten ayrılan Azrail atlatanda bu hareket adamakıllı hafiflemişti. Fakat, daldığı derin düşüncelerin tesiriyle, adımlarını o kadar yavaş, öyle tantanalı atıyordu ki, bu aksaklık ne derece zayıf olursa olsun, La Pouraille'in tecrübeli gözünden kaçamazdı. Zaten kolayca anlaşılabileceği veçhile, kürekte daima beraber bulunan ve birbirlerini tetkikten başka vakitlerini oyalıyacak mevzu bulamıyan forsalar, arkadaşlarının fizyonomilerini öyle inceden inceye tanırlar ki; sistematik düşmanlarının, hafiyelerin, jandarmaların, polis komiserlerinin gözünden kaçması tabiî olan bazı alışkanlıkların hemen farkına varırlar.

Ümitsizlik içinde bocalıyanlar, etraflarını kuşatan eşyaya dalgın gözlerle bakarlar. Jacques Collin'in bakışlarına dikkat eden İbrişim:

— Bu bizim dab (usta) yahu dedi.

Biffon da ellerini oğuşturarak tekit etti:

— Vallahi öyle; Azrail atlatandır bu.. oh.. ayni boy, ayni endam. Amma ne gelmiş başına bilmem ki! Artık hiç eski Azrail atlatana benzemiyor.

İbrişim:

— Tamam.. diye fikir yürüttü. Üstüne bastım. Bir plânıvar. Mahbubu çok geçmeden asılacak ta, onu görmeğe gelmiştir.

Mahkûmların, ayak takımının, polis ve sürveyyanların mahbup ismini verdikleri şahıs hakkında müphem bir fikir verebilmek için, bir hapishane müdürünün müteveffa Lord Durham'a verdiği cevabı tekrarlamak kâfidir. Bu zat Paris'te ikameti es-

nasında bütün cezaevlerini ziyaret etmişti. Fransız adliyesine ait cemi teferruatı görmek istiyen Lord, müteveffa cellât Sanson'a makineyi kurdurtmuş ve Fransız ihtilâlinin ünlüleştirdiği bu âletin işleyişi hakkında fikir sahibi olabilmek için canlı bir danayı idam ettirtmişti.

Müdür ona cezaevinin içini dışını, teneffüshaneleri, atölyeleri, zindanları gösterdikten sonra iğrenme ifade eden bir jestle parmağını kaldırarak:

— Zatı devletinizi şuraya götürmiyeyim demişti. Zira orası mahbuplar mahallesi.

Lord Durham:

— Hoo diye mırıldanmıştı. O da ne demek?

— Bunlar üçüncü cinsten kimselerdir milor..

La Pouraille:

— Öyle.. dedi. Théodore'un kellesini uçuracaklar. Hoş çocuk. O ne el, o ne cesaret. Cemiyet için büyük bir kayıp.

Le Biffon:

— Sahi diye söze karıştı. Théodore Calvi son lokmalarını yiyor. Aftosları amma da ağlıyacak, pek severlerdi keratayı..

La Pouraille, Jacques Collin'e:

— Sen buradasın ha dostum! dedi.

Ve kol kola yürüdüğü iki hempasiyle birlikte, Azrail atlatanın yolunu keserek ilâve etti:

— Vay dab! demek domuz kılığına girdin.

Le Biffon, tehditkâr bir tavırla söze karıştı:

— Oskilerimizi iç etmişsin diyorlar.

İbrişim sordu:

— Evlekleri (on liralık) elden gelecek misin?

Bu üç sual üç kurşun gibi patlamıştı.

Arkadaşlarını lâhzada tanıyan Jacques Collin mihanikî bir eda ile:

— Bir hata eseri buralara düşen zavallı bir rahiple alay etmeyiniz.. diye söylendi.

La Pouraille, elini Jacques Collin'in omuzuna koyarak:

— Surat değişmiş amma, ses ayni.. dedi.

Bu jest, üç ahbabının duruşu, dab'ı şiddetle sarstı, dalgınlıktan sıyrıldı ve reel hayata döndü. Zira o uğursuz gece kendine yeni bir yol arıyarak hislerin manevî ve sonsuz âlemlerinde yuvarlanmıştı.

Jacques Collin, arslanın homurtusunu andıran boğuk ve tehditkâr bir sesle:

— Ustanın başını belâya sokma! diye fısıldadı. Aynasızlar

var. Bırak tuzağa düşsünler. Başı sıkışmış bir Fanandel hesabına komedi oynuyorum.

Azrail atlatan bu sözleri söylerken, dalalete düşmüş biçarelere vâzeden bir rahip tavrı takınmış, bir bakışta teneffüshaneyi gözden geçirmiş, kemerlerin altında bekliyen sürveyyanları görmüş ve onları alaylı bir eda ile üç arkadaşına göstermişti.

— Etrafta aşçı (hafiye) yok mu? Dikiz geçin. Beni tanımıyor görünün, gözümüzü dört açalım. Domuz (rahip) muşum gibi davranın. Yoksa sizin de, avratlarınızın da, servetlerinizin de canına okurum ha!

İbrişim:

— Bize güvenmiyor musun yahu?d edi. Mahbubunu kurtarmağa geldin ha?

La Pouraille ilâve etti:

— Oğlanı tahtalı köye hazırlıyorlar.

Jacques Collin kendini güçlükle zaptederek:

— Théodore'u mu? dedi.

Haber, bu çöken dev için son işkence darbesi oldu.

La Pouraille:

— Kelleyi tuzlayacak.. diye tekrarladı. İki ay önce ölüme mahkûm edildi.

Baygınlık geçiren Jacques Collin'in dizleri büküldü. Üç arkadaş onu desteklediler, dab, dindar bir eda takınarak ellerini kavuşturmak kurnazlığını gösterebildi. La Pouraille'le Le Biffon, hürmetkâr bir tavırla küfürbaz Azrail atlatanın koluna geçtiler. İbrişim, konuşma odasına giden gişenin kapısında nöbet bekliyen sürveyyana:

— Bu muhterem ihtiyar oturmak istiyor.. dedi. Bir sandalye verin ona.

Böylece Bibi - Lupin'in hazırladığı dolap suya düşmüş olu yordu. Nasıl askerleri Napoléon'u tanımışlarsa, Azrail atlatan da üç forsadan hürmet ve itaat görmüştü. Bunun için iki kelime kâfi gelmişti: Avratlarınızın da, servetlerinizin de.. İnsanın bütün hakikî sevgilerini hülâsa eden bir çift söz. Üç forsa, bu, tehdidi, onun büyük kudretine bir delil saydılar. Demek ki servetleri hâlâ dab'ın elinde idi. Dışarıda daima tam mânasiyle nüfuzlu olan dab, yalancı kardeşlerin söylediği gibi, onlara ihanet etmemişti demek. Başbuğlarının maharet ve hile sahasındaki muazzam şöhreti üç forsanın merakını da tahrik etmişti. Zira hapishanede, bu çürüyen ruhlar için tecessüs yegâne hareket âmili olur. Jacques Collin, Conciergerie'nin içinde bile sahte bir hüviyet taşıyordu. Bu cesaret, üç mücrimi afallatıyordu. Jacques Collin:

— Üç günden beri ihtilâttan menedilmiştim de.. dedi. Théodore'un halini bilmiyordum. Dün zavallı bir yavru, kendini şuracıkta astı. Ben onu kurtarmağa gelmiştim. O yetmiyormuş gibi şimdi de bu felâket, elimde koz kalmadı.

İbrişim:

— Zavallı dab diye söylendi.

Jacques Collin, arkadaşlarının kolundan sıyrılıp, korkunç bir eda ile dikilerek:

— Ah! dedi. Fırıncı (şeytan) beni terkediyor. Öyle zamanlar oluyor ki cemiyet bizden baskın çıkıyor. Leylek (Adliye Sarayı) eninde sonunda yutuyor bizi.

İspanyol rahibinin baygınlık geçirdiğini haber alan Conciergerie müdürü, onu gözetlemek için bizzat teneffüshaneye geldi. Bütün hareketlerini, (o nevi mesleklerin icrasında gün geçtikçe fazlalaşan ve zahirî bir alâkasızlık altında gizlenen) korkunç bir ferasetle tetkik ederek, onu güneşe bir sandalyeye oturttu. Jacques Collin:

— Aman Yarabbi.. diye söylendi. Cemiyetin döküntüsü olan bu insanlarla, bir alay suçlu ve katille kaynaşmak! Fakat Tanrı, kulunu terketmez. Azizim müdür bey. Buradan geçişimi bir takım hayırlarla yâdettireceğim. Bu bedbahtları hidayete erdireceğim. Bir ruhları olduğunu, ebedî bir hayatın arifesinde bulunduklarını, bu dünyada her şeyi kaybetseler dahi, cennete girebileceklerini, samimî ve halis bir nedamet sayesinde günahlarının affedileceğini öğrenecekler.

Yirmi otuz mahpus oraya koşmuş, ve üç forsanın arkasına kümelenmişlerdi. La Pouraille'le yamaklarının vahşi bakışları mütecessisleri üç adım ötede durdurmuştu. Fakat hepsi de bir havari edasiyle söylenen bu cümlelere kulak kabartmışlardı.

Korkunç La Pouraille:

— Bakın Mösyö Gault dedi. Doğrusu böyle bir zatı dinleriz.

Jacques Collin yanı başında duran hapishane müdürüne bakarak devam etti:

— Bana bu hapishanede bir ölüm mahkûmu bulunduğunu söylediler.

Mösyö Gault:

— Evet. Şu anda Temyizin red cevabını okuyorlar ona..

— Ne söylediğinizi anlıyamadım.. dedi.

Az önce, küreklerden en iyisi hakkında İbrişim'den malûmat istiyen delikanlı:

— Allah Allah! dedi. Amma da halalım.

Bir mevkuf izahat verdi:

— Yani, bugün yarın tahtalı köye gönderecekler onu.

Jacques Collin:

— Tahtalı köye mi? diye sordu.

Tavrındaki saflık ve samimiyete üç arkadaşı hayran kalmıştı.

Müdür söze karıştı:

— Onların dilinde tahtalı köye göndermek, idam hükmünü infaz etmek mânasınadır. Zabıt kâtibi, temyizin red kararını okuduğuna göre, cellât ta idam emrini almak üzeredir. Amma bedbaht dinin yardımlarını kabul etmiyor.

Jacques Collin:

— Aman müdür bey! diye haykırdı. Bu ruhu kurtarmak lâzım!

Küfürbaz, ümitsiz bir âşık ifadesiyle ellerini kavuşturdu.

Dikkatli müdür bu tavrı ilâhî bir heyecanın eseri sandı.

Azrail atlatan sözüne devam ile:

— Ah.. Mösyö! dedi. Müsaade edin de, o sertleşen kalpte nedamet yaratarak, size kim olduğumu ve nelere kadir bulunduğumu ispat edeyim. Bana Allah vergisi bu. Bazı şeyler söyleyince gönüllerde büyük değişiklikler yaratırım. Onları ezer ve açarım. Neden korkuyorsunuz? Jandarmalar da, gardiyanlar da benimle beraber gelsin.. kimi isterseniz takın peşime..

Mösyö Gault:

— Bir bakayım dedi. Cezaevi papası, yerini almanıza razı olacak mı?.

Forsalarla mahpuslar, (dinî bir heyecanla titreyen sesi yarı İspanyolca, yarı Fransızca vâazini cazipleştiren) papasa mütecessis, fakat tam mânasiyle lâkayt gözlerle bakıyorlardı.

Bu hale dikkat eden müdür, oradan uzaklaştı.

Sahne başlarken İbrişim'le konuştuğunu gördüğümüz delikanlı Jacques Collin'e sordu:

— Nasıl oldu da buralara düştünüz rahip efendi?

Asilzadeyi tepeden tırnağa kadar süzen dab:

— Bir hata eseri.. dedi. Beni, öldükten sonra parası çalınan bir fahişenin evinde buldular. Kadının intihar ettiği sabit oldu. Fakat hırsızlığın faili sanılan hizmetçiler henüz yakalanmadı.

— Demek şu gencin kendini asmasına sebep te bu hırsızlıktı ha?

Azrail atlatan gözlerini göğe kaldırarak:

— Bu zavallı çocuk haksız bir hapis yüzünden şerefinin kırılacağını düşündü de, dayanamadı her halde..

Delikanlı:

— Öyle.. diye tasdik etti. Canına kıydığı zaman, onu tahliyeye geliyorlardı.

Jacques Collin:

— Ancak masumlar muhayyilelerine bu derece esir olurlar.. dedi. Düşünün ki yapılan hırsızlık onun zararına idi.

Derin ve kurnaz İbrişim:

— Çalınan meblâğ nedir? diye sordu.

Jacques Collin, halim selim cevap verdi:

— 750 bin frank..

Üç forsa şöyle bir bakıştılar, sonra, sözde rahibin etrafında kümelenen mevkuflar grubundan ayrıldılar. İbrişim Biffon'un kulağına:

— Kızın papellerini o araklamıştır, dedi. Bir de bizi ürkütmek istemişlerdi. Paralarınızı iç etmiştir diye..

La Pouraille cevap verdi:

— O daima büyük Fanandellerin dabı olarak kalacak vesselâm..

Jacques Collin'in namuslu çıkması güvenebilecek adam arıyan La Pouraille'in menfaati icabıydı. Hapishanedekiler umdukları şeye kolayca inanırlar da..

İbrişim:

— Ben kalıbımı basarım ki, dedi. Leyleğin dabını (baş müddeiumumî) atlatıyordur, mahbubunu kurtaracak.

Le Biffon söze karıştı:

— Bu işi haklarsa Meg (Tanrı) liğini yutmam amma, söyledikleri gibi fırıncı (İblis) ile aşna fişna olduğuna da inanırım doğrusu.

İbrişim:

— Ne diyorsun? buyurdu. Duymadın mı?Fırıncı (İblis) yüzüme bakmaz oldu demedi mi?

La Pouraille içini çekti:

— Ah, ah!. Şu kellemi kurtarsa yok mu ya.. payıma düşen papellerle, gizlediğim sarı kızlarla öyle bir yaşardım ki!

İbrişim:

— Sen onun sözünden dışarı çıkma! dedi.

La Pouraille, Fanandelinin yüzüne bakarak:

— Dalga mı geçiyorsun? diye sordu.

Biffon söze karıştı:

— Hafız mısın be! Kelleni uçuracaklar. Canını kurtarmak, yeyip içmek, araklamak için başka kapıya baş vuramazsın, ona yardım edeceksin.

La Pouraille:

— Eyvallah! dedi. İçimizden hiç kimse daba hainlik etmiyecektir. Yoksa alimallah gittiğim yere onu da götürürüm.

İbrişim tasdik etti:

— Dediği gibi de yapar hani.

Bu acaip âleme karşı en az sempati duyanlar dahi, o gece tam beş saat perestiş ettiği mabudunun cesediyle, eski zincir arkadaşı, genç Korsikalı Théodore'un müstakbel kadavrası arasında bocalıyan Jacques Collin'in ruhan ne halde bulunduğunu tasavvur edebilirler.

Forsa, bedbaht delikanlıyı görebilmek için bile eşi az bir maharet ibraz etmek zorunda idi. Onu kurtarmak ise bir mucize idi artık. Halbuki dab şimdiden çare arıyordu buna..

Jacques Collin'in baş vuracağı teşebbüsü kavrıyabilmek için, şurasını da kaydetmek lüzumludur: Katiller, hırsızlar, kürekleri dolduran şerirler, öyle sanıldıkları kadar korkunç değildirler. Nadir istisnalar hesaba katılmazsa, bu adamların hepsi de gevşektirler. Yürekleri boyuna korkunun tazyiki altındadır da ondan olacak.

Melekeleri daima hırsızlık için işlediğinden, vurguna konmak hayatlarının bütün kuvvetini harcamalarını, vücutlarının çevikliğine denk bir zekâ sür'ati göstermelerini ve zihinlerini aşındıran bir dikkat sarfetmelerini icap ettirdiğinden, iradelerinin bu şiddetli faaliyeti dışında aptallaşırlar. Nasıl bir rakkase veya muganniye yorucu bir danstan, müthiş bir düodan sonra bitkin düşerse, işte onlar da tıpkı öyledir. Filhakika şerirler akıldan yana öyle züğürtleşir veya korkudan o derece harap düşerler ki, tam mânasiyle çocuklaşırlar. Alabildiğine saflaşan bu adamlar en basit hilelere kanıverirler. Bir vurguna kondular mıydı işi nuşa dalar, şarapla, çeşitli içkilerle sarhoş olur, bütün kuvvetlerini harcayıp sakinleşmek emeliyle, karılarının kucağına azgın azgın atılır, akıllariyle beraber cürümlerinin hatırasını da yok etmek isterler. Böyle zamanlarda işleri polisin insafına kalmıştır. Yakalanınca gözleri kör olur, kafaları işlemez. Ümit onlar için öyle büyük bir ihtiyaçtır ki her şeye inanıverirler. Hani yutmıyacakları martaval yoktur. Yakayı ele veren mücrimin ne derece budalalaştığını şu misal de gösterecektir.

Son zamanlarda Bibi - Lupin, sinni rüşte vasıl olmıyanların idam edilmiyeceğini temin etmek suretiyle, on dokuz yaşındaki bir katili cayır cayır konuşturmuştu. Delikanlıyı Conciergeri'ye naklettiler. Hüküm giydi, temyiz, istidasını reddetti, korkunç ajan o sırada ziyaretine geldi; ona:

— Yirmi yaşında olmadığına emin misin? diye sordu.

Sükûnetini tam mânasiyle muhafaza eden katil:

— Elbette dedi. Henüz on dokuz buçuk yaşındayım.

Bibi Lupin:

— Âlâ! diye cevap verdi. Keyfine bak. Hiç bir zaman yirmi yaşında olmıyacaksın..

— Allah Allah.. niçin?

— Niçin olacak.. üç güne kadar kelleni kesecekler de ondan.

Yirmi yaşına varmıyanların asılacağına, hüküm giydikten sonra dahi inanmıyan katil delinen bir balon gibi fosladı.

Caniler, sırf delil bırakmamak için cana kıyarlar. (Ölüm cezasının kaldırılmasına taraftar olanların ileri sürdüğü sebeplerden biri de budur.)

İzlerini yok etmek mecburiyetiyle o derece zalimleşen bu adamlar, ellerinin mahareti, kavrayışlarındaki sür'at, ihsaslarındaki uyanıklık bakımından vahşileri hatırlatan bu hile ve hud'a devleri, yalnız «Gaza» sahnesinde kötülük kahramanları kesilirler. Suç işlenip bittikten sonra kararsızlıklar başlar: Sefaletle ne derece bocalamışlarsa, hırsızlıklarının mahsulünü saklamak endişesiyle de öyle bunalırlar. Yalnız o kadar mı? Üstelik doğuran bir kadın gibi bitap ta düşerler.

Tasarıları dehşet verecek mertebede enerjiktir, amma başarıdan sonra çocuklaşırlar. Kısaca, onların hali de karınları tokken öldürülmeleri kolay olan vahşi hayvanlarınkine benzer. Cezaevinde ancak uzun bir tevkifle yorulup bitap düştükten sonra, en son dakikada sırlarını faş eden bu garip kişiler, ketumluk ve metanetleriyle erkektirler.

Şimdi üç forsanın, şeflerini ele verecek yerde neden ona hizmet etmek istedikleri kolayca anlaşılır. Onlar dahi, çalınan 750 bin franga sahip zannederek, Conciergerie'nin içinde bile sakin kaldığını görerek, kendilerini himayesi altına alabileceğini umarak, takdir ettiler.

Mösyö Gault, sahte İspanyolun yanından ayrıldıktan sonra, konuşma odasından geçerek Conciergerie kalemine vardı ve Jacques Collin hücresinden indi ineli, — yani yirmi dakikadan beri — teneffüshaneye nazır parmaklıklı bir pencerenin arkasına pusup her şeye göz kulak kesilen Bibi Lupin'e:

— Hiç kimse onu tanımadı.. dedi. Napolitas hepsini gözetliyor amma, hiç bir şey duymadı. Zavallı rahip, dün gece, o bitkin halinde Jacques Collin olduğundan şüphe ettirecek tek söz söylemedi.

Emniyet şube müdürü cevap verdi:

— Besbelli hapishaneleri iyi tanıyor.

O esnada Conciergerie'deki mevkuflardan hiç birinin tanımadığı Napolitas, Bibi Lupin'in sekreteriydi. Sahtekârlıkla müttehim asil bir aile çocuğu rolünü oynuyordu.

Direktör devam etti:

— Şimdi de ölüm mahkûmunun günahlarını çıkarmak tiyor.

Bibi Lupin:

— Âlâ! dedi. İşte elimizdeki son çare.. aklıma gelmemişti. Bu Korsikalı, Théodore Calvi, Jacques Collin'in zincir arkadaşıdır. Duyduğuma göre Jacques Collin ona çayır (kürek) da iken pek güzel pataraslar yaparmış.

Forsalar, sapın (manikl) topuk kemiklerini pek incitmesin diye bir nevi tanpon imal eder, bunu zincirin halkasiyle etleri arasına kaydırırlar. Kınık ve bezden yapılan bu tanponlara, kürekte pataras tâbir ederler.

Bibi Lupin:

— Mahkûmu kim bekliyor? diye sordu.

— Coeur - la - Virole.

— İyi. Ben de jandarma kıyafetine girip orada bulunacağım. Her türlü mesuliyet bana ait.

Conciergerie müdürü Bibi Lupin'e:

— Peki.. dedi. Ya adam hakikaten Jacques Collin ise, sizi tanıyıp ta boğmasından korkmuyor musunuz?

— Jandarma kılığına gireceğim için yanımda kılıç bulunacak. Herif Jacques Collin'se kelleyi tuzlamamak için uslu durur. Yok rahipse, emniyettiyim.

Mösyö Gault:

— Zaman kaybetmeğe gelmez, dedi. Saat sekiz buçuk, Sauteloup baba az önce temyiz (yargıtay) ın red kararını okudu. Bay Sanson salonda, müddeiumuminin emrini bekliyor.

Bibi Lupin:

— Öyle ya.. diye tasdik etti. Bugün kiyotinin hazırlanması için emir verilmişti. Bununla beraber müddeiumuminin niçin tereddüt ettiğini de anlıyorum. Oğlan hep masum olduğunu tekrarlıyor, bana kalırsa aleyhindeki deliller de pek kat'î değil.

Mösyö Gault devam etti:

— Herif, halis muhlis Korsikalı. Ağzından tek söz alınamadı. Her şeye, mukavemet etti.

Conciergerie müdürünün, emniyet şefine söylediği son cümle, ölüm mahkûmlarının hazin macerasını ifade ediyordu. Adaletin canlılar zümresinden tecrit ettiği bir insan iddia makamına aittir. Müddeiumumî hâkimi mutlaktır. Hiç kimseye tâbi değildir, hesap vermek mecburiyetinde bulunduğu tek makam vardır: Kendi vicdanı. Hapishane, kayıtsız şartsız onun emrindedir. Şiir, ölüm mahkûmiyle, muhayyilelerde derin bir dehşet uyandırmağa tam mânasiyle elverişli bulunan bu sosyal mevzu ile alâkadar oldu. Şairin mısraları ulviydi. Gerçi nesrin ilham al-

dığı tek kaynak: Gerçektir. Fakat hakikat bütün kuruluğuna rağmen lirizmle boy ölçüşecek mertebede korkunçtur. Cinayetlerini ve suç ortaklarını ele vermiyen ölüm mahkûmunun hayatı tüyler ürpertici işkencelerle doludur. Burada ne ayakları ezip kıran kunduralar, ne mideye akıtılan sular, ne korkunç âletler vasıtasiyle uzuvların gerilmesi bahis mevzuudur. Pek kurnazca — ve tâbir caizse — menfî bir işkence karşısındayız. Müddeiumumilik idam mahkûmunu tamamen kendi başına terkeder, sessizlik ve karanlıklar içinde bırakır onu. Yanına da itimat etmemesi lâzım gelen bir arkadaş (bir koyun) kor.

Çağımızın sevimli insanseverliği, yalnızlığın insafsız azabını keşfettiğine kanidir, amma aldanıyor. Cismanî işkence kaldırılalı beri iddia makamı, jürinin esasen bir hayli vesveseli olan vicdanına emniyet verebilmek arzusiyle adaletin inzivadan ne korkunç şekilde faydalanabileceğini keşfetmiş bulunuyordu. Yalnızlık: Boşluk demektir. Ve ondan moral âlem de fizik âlem kadar ürker. Yalnızlıkta taht kurabilecek olanlar, ancak dâhilerdir. Onlar boşluğu, manevî dünyanın çocukları olan fikirleriyle doldururlar. İnzivada barınabilmek bir de, âsarı hilkati mürakabeye dalanlara nasiptir. Onlar için boşluk Tanrının sesi ve nefesiyle doludur. Cennette birbirine komşu olan bu iki nevi insanın dışında, manevî ile cismanî arasında ne büyük bir yakınlık mevcutsa inziva ile işkence beyninde de aynı münasebet vardır.

Asabî hastalıklarla cerrahî marazlar, birbirinden ne derece farklıysa, yalnızlık ta işkenceden o derece beterdir. Sonsuzlukla çatışan bir azaptır bu. Vücut sinir sistemiyle sonsuzluğa temas eder. Nitekim ruhun namütenahiliğe nüfuzu da düşünce vasitasiyledir. Bunun içindir ki Paris'in adliye yıllıklarında, suçlarını itiraf etmiyen mücrimler parmakla sayılacak kadar azdır.

Bazı şartlarda (meselâ bir hanedan veya devlet bahis mevzuu olduğu zaman) politikada bu felâketli durum, azametli bir vüs'at arzeder ki o da insanlık komedyasının başka bir yerinde tasvir edilecektir. Şimdilik, restorasyon devrinde Paris adliyesinin ölüm mahkûmunu içinde muhafaza ettiği taş kutuyu tarif etmek, yaşadığı son günlerin tüyler ürpertici dehşeti hakkında bir fikir vermeğe kâfidir.

Temmuz ihtilâlinden önce, Conciergerie'de ölüm mahkûmuna mahsus bir oda mevcuttu (bugün da mevcuttur ya.) Hapishane kalemine bitişik olan bu hücre, yontma taştan muazzam bir duvarla kalemden ayrılmıştır. Bunun karşısında mahkeme divanhanesinin istinat ettiği, yedi sekiz ayak kalınlığında koca bir duvar vardır. Buraya, gişeyi kucaklıyan büyük salonun ortasında

iken, bakışlarınızın gömüldüğü uzun ve karanlık koridordaki birinci kapıdan girilir. Bu musibet odanın ışık aldığı tek menfez, korkunç demir çubuklarla mücehhez bir bacadır.

Dört kalın duvarla çerçivelenen bu hücrenin durumu (Conciergerie tamir edileli beri) burasının neden böyle meş'um ve kasvetli bir işe tahsis edildiğini izah eder. Firar imkân haricidir. İhtilâttan men hücreleriyle kadınlar mahallesine giden koridor, jandarmalarla sürveyyanların boyuna kümeli durdukları sobanın karşısına açılır. Biricik haricî menfez, bacadır ki döşemeden dokuz ayak yukarıda olduğu gibi, Conciergerie'nin dış kapısında nöbet bekliyen jandarmaların muhafazası altındaki birinci avluya nazırdır. O koca duvarları aşındırmak insan gücünün dışındadır. Zaten ölüme mahkûm edilen mücrime derhal bir deli gömleği giydirilir; bu libas (malûm olduğu gibi) ellerin hareketini felce uğratır. Sonra mahkûmun bir ayağı karyolasına zincirlidir. Üstelik yanında bir de koyun vardır. Bu hafiye ona hizmet ettiği gibi hareketlerini de gözetler. Odanın zemini kalın taşlarla döşelidir. İçerisi o derece loştur ki, insan etrafını güç belâ seçer.

On altı seneden beri bomboş durduğu halde, bugün dahi bu odaya girenler kemiklerine kadar donduklarını hissederler. Bir de, sükûtun ve karanlıkların kucağında vicdan azaplariyle baş başa kalan mücrimi düşünün.. sükût ve karanlık, iki dehşet menbaıdır. İnsan nasıl deli olmaz? Hangi çelik bünye, üstelik deli gömleği vasıtasiyle hareket hürriyetini de nez'eden) böyle bir rejime tahammül edebilir?

Bununla beraber, o sırada yirmi yedi yaşında bulunan Korsikalı Théodore Calvi, mutlak ketumiyet perdesine bürünmüş, iki aydan beri bu zindanın tesirine ve koyunun aldatıcı gevezeliğine karşı koyuyordu.

Şimdi, Korsikalının ölüm mahkûmiyeti ile neticelenen garip cinayet davasından bahsedelim.

Vak'a gayet meraklı olmakla beraber, tahlilimiz pek kısa sürecektir. Artık Jacques Collin'i çevreliyen alâkadan başka hiç bir ehemmiyet arzetmiyen ve bir hayli genişliyen bir sahnenin sonlarında uzun istitratlara sapmak imkânsızdır. İğrenç şahsiyetile «Baba Goriot» yu «Kaybolan hayaller» e «Kaybolan hayaller» i bu etüde bağlıyan bir nevi bel kemiğidir, Jacques Collin. Artık okuyucu, Théodore Calvi'y yargılayan mahkemenin jüri âzasını (heyeti adul) bir hayli endişelendiren bu karanlık temayı, muhayyilesinde genişletir.

Mösyö de Granville, mahkûmun, ölümün eşiğinde suçunu itiraf ettiğini haber vererek jüri heyetinin vicdanını teskine o

derece ehemmiyet veriyordu ki Calvi'nin istidası Yargıtay tarafından reddedileli sekiz gün olduğu halde, hâlâ bu mesele ile uğraşıyor, infaz emrini geciktirip duruyordu.

Nanterre'li fakir bir dul, umulmadık bir mirastan payını aldıktan bir kaç gün sonra öldürülmüş ve soyulmuştu. Kadının evi — bilindiği gibi — Mont Valerren, Saint Germain ve Sartrouville tepecikleri arasında uzanan o kısır ovanın göbeğindeki Nanterre köyünün hücra bir köşesinde idi. Mirastan dulcağıza düşen pay, 3000 frank nakit, bir düzine sofra takımı, bir altın saatle kösteği ve çamaşırdan ibaretti. Mirasına konduğu müteveffa şarap tüccarının noteri bu parayı Paris'te işletmesini tavsiye etmiş. Fakat kadın varını yoğunu yanında alıkoymak istemişti. Evvelâ, ömrü boyunca eline bu kadar para geçtiğini görmemişti. Sonra her türlü işde her kesten işkilleniyordu (köylülerin ve halktan kimselerin çoğu böyledir.) Nihayet hem kendisinin, hem de ölen tüccarın akrabası olan Nanterre'li bir şarap tüccariyle uzun uzadıya müşavereden sonra, parayı kaydı hayat şartiyle faize yatırmağa, Nanterre'deki evini satmağa, Saint Germain'e yerleşip hanım hanımcık yaşamağa karar vermişti.

Oturduğu ev, kazıktan çıtlarla örtülü büyücek bir bahçenin ortasında kâin mendebur bir hane idi. Paris civarındaki fakir çiftçilerin kendi elceğizleriyle kurdukları evler vardır ya, onlar gibi bir şey.

Toprağı, açık havada işletilen taş ocaklariyle dolu Nanterre'de, alçı da alabildiğine boldur, duvar taşı da.. fakat bu malzeme — Paris civarında umumiyetle görüldüğü gibi — baştan kara ve hiç bir mimarî endişe gözetilmeksizin kullanılmıştı. Bu nevi meskenler, hemen daima medenileşen vahşinin kulübesidir. Dul karının evi bir zemin katından ve birinci kattan ibaretti, bunun üzerinde de tavan araları vardı.

Kadının kocası ve evin yapıcısı olan taşçı, bütün pencerelere gayet sağlam demir çubuklar yerleştirmişti. Cümle kapısı da şayanı dikkat derecede muhkemdi. Rahmetli, orada, Allahın kırında yapa yalnız olduğunu biliyordu da. Müşterileri Paris'in belli başlı duvarcı ustalarıydı. Taş ocağından beş yüz adım öteye kurduğu evinin en esaslı malzemesini boş dönen arabalariyle başkentten taşımıştı. Paris'teki enkazdan hoşuna giden kısımları seçiyor ve pek ucuza alıyordu. Pencereler, parmaklıklar, kapılar ve doğramacılığa ait bütün malzeme meşru yağmalardan, müşterilerinin hediyelerinden ibaretti. İyi seçilmiş değerli hediyelerdi bunlar. Taşçı, bağışlanan iki çerçivenin en iyisini götürüyordu. Evin önünde hayli geniş bir avlu vardı. Ahırların bulunduğu bu avlu yol tarafında duvarlarla örtülü idi.

Sağlam bir parmaklık kapı vazifesini görüyordu. Esasen ahırda çoban köpekleri bekçilik ediyor, küçük bir köpek te geceleri evde kalıyordu. Arkada — aşağı yukarı — bir hektarlık bir bahçe vardı.

Dul kalan, çoluğu çocuğu da olmıyan taşçının karısı bir hizmetçi kızla birlikte tek başına bu evde oturuyordu. Taş ocağı satılmış, bu para iki yıl önce vefat eden taşçının borçlarını kapamıştı. Dul karının varı yoğu bu haneden ibaretti. Orada tavuk ve inek besliyor, yumurtalariyle sütünü Nanterre'de satıyordu. Rahmetlinin her işe koştuğu taş amelesine, ahır uşağına, arabacıya yol verildiğinden, kadın artık bahçeyi ekmiyor, çakıllı toprakta hüdayı nabit şekilde yetişen azıcık otu ve sebzeleri biçiyordu.

Evin değeriyle mirastan hissesine düşen para yedi sekiz bin frank kadar tutacaktı. Kadıncağız sekiz bin frank sayesinde yedi sekiz yüz franklık bir irat sahibi olacağını umuyor, bu para ile Saint Germaine'de gül gibi yaşıyacağını düşünüyordu. Faizini vermek şartiyle parasını Nanterre'deki şarap tüccarı istiyordu amma kadın oralı olmadığından meseleyi Saint Germain'deki noterle bir kaç defa müşeverede bulunmuştu. İşte vaziyet bu merkezde iken, günün birinde dul Pigeau'nun da hizmetçisinin de ortaya çıkmadığı görüldü. Avludaki parmaklık, evin methal kapısı, pencere kapakları hep kapalıydı. Üç gün sonra, keyfiyetten haberdar edilen adliye tahkikata başladı. Sorgu hâkimi bay Popinot, yanında krallık müddeiumumisi bulunduğu halde Paris'ten Nanterre'e geldi. Ve şöyle bir manzara ile karşılaştı.

Ne avlunun parmaklığında, ne evin methal kapısında hiç bir zorlama izi görülmüyordu. Anahtar methal kapısının iç tarafında ve kilidin üzerinde idi. Demir çubuklardan hiç birine dokunulmamıştı. Kilitler, pencere kanatları, bütün mandal ve sürgüler örtülü idi.

Duvarlarda mücrimlerin geçtiğine delâlet eden en küçük bir iz göremediler. Tuğladan şömine de bir insanın geçmesine müsait menfezler mevcut değildi. Zaten çatı da hiç bir zorlama alâmeti arzetmiyordu. Hâkimler, jandarmalar ve Bibi Lupin birinci kattaki odalara girince dul Pigeau'yu da hizmetçi kızı da yataklarında gecelik baş örtüleriyle boğulmuş buldular. Üç bin frangın yerinde yeller esiyordu, sofra takımları ve mücevherat ta sırra kadem basmıştı. İki ceset taaffun halinde idiler. Küçük köpekle kümesteki büyük köpek de çürümek üzere idiler. Bahçeyi çevreliyen kazıktan sedler muayene edildi, hiç biri kırılmamıştı. Bahçenin yollarında hiç bir ayak izi bulamadılar. Sorgu hâkimi: Katilin ayak izlerini belli etmemek için otlara basarak yürümüş

olacağını tahmin etti. Fakat eve nasıl girebilmişti? Bahçe tarafından kapının üç demir çubukla mücehhez gayri müteharrik kısmına el değmemişti. Bu cihette de anahtar kilidin içinde duruyordu, avlu tarafındaki kapıda da. Bu imkânsızlıklar bir kere bay Popinot (bir gün sabahtan akşama kadar her şeyi inceden inceye muayene eden) Bibi Lupin, müddeiumumî ve Nanterre karakol komutanı tarafından, tam mânasiyle sabit görüldükten sonra, cinayet siyasetle adaleti âciz bırakan korkunç bir mesele halini aldı.

Mahkemeler ceridesinde neşredilen facia 1828 - 1829 kışı esnasında vukubulmuş ve Paris'te muazzam bir tecessüs uyandırmıştı. Fakat her sabah yeni dramlar yutan Paris her şeyi unutur. Halbuki polis her şeyi aklında tutar. Bu neticesiz araştırmalardan üç ay sonra, fazla para harcadığı için Bibi Lupin'in adamlarını şüphelendiren, ve bazı hırsızlarla ülfeti dolayısiyle göz altında bulunan bir umumhane kızı, arkadaşlarından biri vasıtasiyle on iki tabak bir saat ve bir altın kösteği rehine koymak istedi. Haber Bibi Lupin'in kulağına gidince şube müdürü Nanterre'deki sirkati hatırladı. Hemen rehin evi komisyoncularına, Paris'in bütün yatakçılarına talimat verildi ve Bibi Lupin, kumral Manon'u müthiş bir hafiye çenberiyle kuşattı.

Çok geçmeden kumral Manon'un bir delikanlıya çılgınca âşık olduğu, fakat kızcağızın sevgisine aldırış etmediği anlaşılan gencin, o semtlere hiç uğramadığı öğrenildi. Sır içinde sır. Bununla beraber hafiyelerin dikkati sayesinde, az sonra delikanlı teşhis edildi. Bu Korsika kan davalarının meşhur kahramanı, kürek kaçkını ve Madeleine lâkabiyle maruf güzel Théodore Calvi idi.

Théodore'a, hem polise hem hırsızlara hizmet eden iki yüzlü yataklardan birini musallat ettiler. Adam tabakları, saati ve altın kösteği satın almağı kabul etti. Saint Guillaume sokağında oturan bu eskici, akşamın on buçuğunda kadın kıyafetine giren Théodore'a paraları sayarken, polis bir baskın yaptı, Théodore'u tevkif ve eşyaya vaziyet etti.

Derhal istintaka başlanıldı. Bu kadar zayıf delillerden bir idam kararı çıkarmak imkânsızdı. Calvi ilk ifadesinden hiç caymadı. Daima ayak diredi. Bu eşyayı Argenteuil'de bir köylü kadından satın aldığını, Nanterre'de işlenilen cinayeti haber alınca bu tabakları, saati ve altın kösteği elde bulundurmanın tehlikesini anladığını, zira dul Pigeau kadının amcası, Paris'li şarap tüccarı öldükten sonra müfredatı yapılan eşya meyanında bunların da bulunduğunu, nihayet, sefalet saikasiyle bunları satmak

zorunda kaldığını; bunun için de lekelenmemiş bir kimseyi kullanmak istediğini söyledi.

Eski forsanın ağzından başka hiç bir söz alamadılar. Sükûtu ve metanetiyle, adliyeyi, cinayeti işliyenin Nanterre'deki şarap tüccarı olduğu ve eşyayı merkumun karısından satın aldığı zehabına düşürdü. Dul Pigeau'nun biçare akrabasiyle karısı tevkif edildiler. Fakat sekiz gün mevkufiyetten ve sıkı bir tahkikattan sonra, cinayet işlendiği sıralarda gerek kadının ve gerekse kocasının evlerinde bulundukları sabit oldu. Esasen Calvi de, bahsettiği kadının, şarap tüccarının karısına benzemediğini söyledi.

Calvi'nin bu davada zimethal olan kapatması, cinayet tarihinden, Calvi'nin gümüş takımları ile mücevheratı terhin etmek istediği ana kadar aşağı yukarı bin frank harcamıştı. Bu kabil deliller forsa ile aftosunun cinayet mahkemesine yollanmasına kâfi görüldü. Bu katil, Théodore Calvi'nin işlediği on sekizinci cinayetti. Büyük bir ustalıkla irtikâp edilen bu şekavetin faili sanıldığından idamına hükmolundu. Gerçi kendisi Nanterre'li şarap tüccarının karısını tanımamıştı amma, karı da kocası da onu hatırlamışlardı.

Bir çok şahitlerin ifadesiyle Théodore'un takriben bir ay Nanterre'de kaldığı sabit olmuştu; orada suratı küherçile tozları içinde ve sırtında yırtık pırtık elbiseler duvarcı ustalarına hizmet etmişti. Nanterre'de her kes bir ay içinde bu cinayeti pişirip hazırladığı anlaşılan Calvi'yi on sekizinde tahmin ediyordu.

Hâkimler heyeti suç ortakları bulunduğu kanaatinde idi. Şömineden geçip geçmediğini anlamak için boruların genişliğini, Manon'un vücudunu ölçtüler. Fakat tuğla borulardan altı yaşında bir çocuk dahi geçemezdi. Bu garip ve sinirlendirici esrar mevcut olmasa Théodore'un bir hafta önceden kellesi uçurulmuş bulunacaktı. Cezaevi papası da — gördüğümüz gibi — mutlak bir başarısızlığa uğramıştı. Bu dava ve Calvi'nin adı, Contenson, Corentin ve Peyrade'la mücadele halinde olan Jacques Collin'in dikkatinden kaçmış olacaktı. Esasen Azrail atlatan eski dostları- ve adliye sarayı ile ilişiği olan her şeyi mümkün mertebe unutmağa çalışıyor, bir Fanandelle karşılaşmak ve sığaya çekilmek endişesiyle titreyordu.

Hapishane müdürü hemen, baş müddeiumuminin dairesine yollandı. Orada Mösyö de Granville'in baş muavini de vardı ve infaz kararı elinde, âmiriyle konuşuyordu. Mösyö de Granville geceyi, Sérisy'lerin konağında geçirmişti. Yorgunluktan ve ıstıraptan bitkin bir halde idi. Zira hekimler, kontesin aklını muhafaza edip etmiyeceği hakkında mütalâa yürütmekten çekiniyorlardı henüz. Bununla beraber bu mühim kararı infaz için

dairesinde bir kaç saat bulunmak mecburiyetinde kalmıştı.

Mösyö de Granville, infaz emrini muavininden alarak, Gault'a verdi:

— Karar infaz edilsin! dedi.. fevkalâde hâdiseler zuhur ederse o başka. Artık siz icabına bakarsınız; ihtiyatkârlığınıza güveniyorum. Darağacının kurdurulmasını saat on buçuğa talik edebilirsiniz. Demek ki bir saat zamanınız var. Böyle hallerde saatlerin asır kadar kıymeti vardır. Bir asırda da neler olmaz. Fakat her keste tehir zehabı uyanmasın. Lâzımsa tuvaleti yaptırın. İtirafta bulunmazsa Sanson'a emir verin, hazır olsun, dokuz buçukta.

Hapishane müdürü, baş müddeiumuminin kabinesinden ayrılırken galeriye açılan geçitteki kemerin altında, Mösyö Camusot ile karşılaştı. Hâkimle ayak üzeri iki lâf ettiler. Gault, ona Jacques Collin hakkındaki son havadisleri anlattıktan sonra, Azrail atlatanla, Madeline'i yüzleştirmek üzere Conciergerie'ye indi. Fakat, su katılmamış bir jandarma olup çıkan Bibi Lupin, genç Korsikalıyı gözetliyen koyunun yerini aldıktan sonra,dır ki, sözde ruhaniyle ölüm mahkûmunun görüşmesine müsaade etti.

Sürveyyan gelip te, Calvi'nin hücresine götürmek üzere Jacques Collin'i arayınca, bu hali gören forsaların ne derin bir şaşkınlık duydukları tasavvur edilemez. Jacques Collin'in oturduğu sandalyeye bir sıçrayışta yaklaştılar.

İbrişim sürveyyana:

— Bugün olacak değil mi mösyö Julien? diye sordu.

Sürveyyan tam bir kayıtsızlıkla cevap verdi:

— Tabiî. Charlot orada..

Cezaevleri âlemi Paris'te idam hükümlerini infaza memur olan zatı bu lâkapla anar. Ve 1789 ihtilâlinden beri devam eden bir lâkaptır bu. İsim, oradakiler üzerinde derin bir heyecan uyandırdı. Bütün mahpuslar birbirine baktılar. Sürveyyan:

— Mesele tamam.. diye devam etti. İnfaz emri Mösyö Gault'a verildi. Hükmü de okudular.

La Pouraille:

— Ya.. dedi. Demek güzel Madeleine'e her türlü merasim yapıldı bitti?

Le Biffon:

— Zavallı Théodore'cuk! diye haykırdı. Pek kibardır. O yaşta nalları dikmesine acımır.

Sürveyyan Jacques Collin'in peşi sıra geldiğini sanarak, gişeye doğru yürüdü. Fakat İspanyol yavaş yavaş gidiyordu. Julien'den on adım kadar uzaklaştığını görünce, takatten kesilmiş

gibi bir tavır takınarak La Pouraille'e koluna geçmesini işaret etti.

Napolitas, rahibe La Pouraille'e göstererek:

— O bir katildir.. dedi. Ve kendisi koluna geçmeği teklif etti.

Azrail atlatan, Cambrai baş piskoposuna lâyık bir ciddiyet ve sür'ati intikalle:

— Hayır diye cevap verdi. Benim nazarımda bir talisizdir.

Ve daha ilk bakışta kendisine pek şüpheli görünmüş olan Napolitas'tan ayrıldı.

— Kelleyi tuzlamak üzere, amma işin ucunda ben varım. Bakın müddeiumumiyi nasıl kafese koyacağım, pençesinden kurtaracağım çocuğu. — Etrafına diğer mahpusların toplandığını görerek ilâve etit: — Tanrıya kazandıracağım bu ruhu.

Ve gişeye varan sürveyyana yetişti. İbrişim:

— Madeleine'i kurtarmağa gelmiş! dedi, iyi sezmişiz. Dab ta dab ha!

Le Biffon:

— Amma nasıl kurtaracak? Kiyotin süvarileri bekliyor. Yüzünü bile göremiyecek.

La Pouraille fikir yürüttü:

— Fırıncı (şeytan) ona arka.. bir de paralarımızı yedi dediler ha. Ne münasebet canım.. o dostlarını pek sever. Maksatları dabımıza hainlik etmemizdi. Enai miyiz biz.. Madeleine'ini kurtarırsa, sırrımı söylerim ona

Bu son cümle, üç forsanın Tanrılarına karşı duydukları bağlılığı bir kat daha arttırdı. Zira o anda bütün ümitleri o yaman dablarında idi.

Jacques Collin, Madeleine'i tehdit eden tehlikeye rağmen rolünde kusur etmedi. Conciergerie'yi de kürekler âlemi kadar tanıyan bu adam, yolunu öyle tabiî bir tavırla şaşırmış göründü ki, sürveyyan boyuna: «Buradan, şuradan» demek zorunda kaldı. Nihayet kaleme geldiler. Orada Jacques Collin, ilk bakışta dirseklerini sobaya dayamış iri yarı bir adam gördü, uzun ve kırmızı çehresinde bir nevi asalet okunan merkumun Sanson olduğunu lâhzada tanıdı.

Pek saf bir eda ile ona doğru yürüyerek:

— Papas efendi sizsiniz değil mi? dedi.

Bu yanılma öyle müthişti ki seyircileri dondurdu.

Sanson:

— Hayır mösyö.. diye cevap verdi. Benim başka vazifelerim var.

Bu ismi taşıyan son cellâdın babası olan Sanson. XVI ıncı Louis'yi idam eden zatın oğluydu.

Aile bu mesleği dört yüz sene icra ettikten sonra, batınlarca cellâdın mirasçısı, babadan kalma bu yükten kurtulmak teşebbüsünde bulundu. Krallığın baş cellâdı pâyesine yükselmeden önce Rouen'de iki asır ayni vazifeyi icra eden Sanson'lar, on üçüncü yüzyıldan beri bu işe devam etmekte idiler. Altı asır, babadan oğula intikal suretiyle meslek ve asaletlerini muhafaza etmiş pek az aile gösterilebilir. Calvi'nin kellesini uçurmağa hazırlanan bu uzun boylu ve şişman cellât, gençliğinde piyade yüzbaşısı olmuş, orduda yükselmeği ümit etmişti. Halbuki tam o esnada babası, kralın idamında kendisine yardımcı olması için genç yüzbaşıyı yanına çağırtmıştı. Sonra 1893 te daimî surette biri Prone şehir kapısında öteki Grev meydanında iki darağacına ihtiyaç hissedilince oğlunu kendine muavin yapmıştı. Şimdi altmış yaşlarında olan bu korkunç memur, temiz ve itinalı kıyafeti, tatlı ve tekellüflü tavırlariyle Bibi Lupin ve hempalarına karşı gösterdiği büyük istihfafla dikkati çekiyordu.

Bu adamın; orta çağ işkencecilerinin çocuğu olduğunu gösteren tek alâmet ellerinin korkunç şekilde geniş ve kalın olmasıydı. Kâfi derecede talim ve terbiye görmüştü. Vatandaş ve müntehip sıfatlarına büyük bir ehemmiyet verirdi. Bahçe işlerine pek meraklı olduğu rivayet edilen bu iri yarı zat, usul usul konuşur, çok sakin ve pek sessiz dururdu. Geniş ve saçsız alniyle, idam hükümlerini tenfiz eden bir adamdan ziyade bir İngiliz beyzadesine benzerdi .Binaenaleyh, bir İspanyol şanvanının yanılması gayet tabiî idi.

Baş sürveyyan direktöre:

— Bu adam forsa olamaz.. dedi..

Mösyö Gault muavinine başiyle işaret ederek, içinden:

— Bana da öyle gelmeğe başladı.. diye söylendi.

Jacques Collin'i o mahzenimsi odaya soktular. Genç Théodore. sırtında deli gömleği o iğrenç yolcu karyolasının kenarına oturmuştu. Koridordan gelen ışık, hücreyi bir an aydınlatmış ve Azrail atlatan, kılıcına dayanıp ayakta bekleyen jandarmanın Bibi Lupin oduğunu lâhzada farketmişti.

Acele acele:

Io sono Gaba Morto! Parla nostro italiano, Vengo ti salvar. (Ben Azrail atlatanım. İtalyanca konuşalım. Seni kurtarmağa geliyorum) dedi.

Sahte jandarma iki arkadaşın muhaveresinden tek kelime anlıyamıyacaktı. Bibi Lupin, mahpusu bekliyor görünmek mecburiyetinde olduğundan, oradan ayrılmasına da imkân yoktu. Bunun için şube müdürü kuduruyordu öfkesinden:

Théodore Calvi'nin teni soluk ve zeytunî, saçları kumral,

gözleri çukur ve bulanık maviydi. Amma endamı pek mütenasipti. — Bazı cenuplularda olduğu gibi — onun da lenfavi görünüşü altında fevkalâde bir adale kuvveti gizliydi. Yüzüne haince bir eda veren mukavves kaşları, basık alnı olmasa, kıp kızıl dudakları vahşi bir zalimlik ifade etmese, adaleleri Korsikalılara hâs olan ve onları anî bir kavgada derhal cinayete sürükleyen bir hareket göstermese, fizyonmisi fevkalâde cazip ve şirin olacaktı.

Duyduğu bu sesin âhenginden afallıyan Théodore Calvi, hemen başını kaldırdı, ihsaslarının kendisini aldattığına zahip oldu. Fakat iki aydan beri bu yontma taştan kutunun derin karanlığına alışmış bulunduğundan sahte rahibi süzdü. Teessürle içini çekti. Jacques Collin'i tanımamış, asit sülforikle delik deşik olan bu çehreyi dab'inkine hiç te benzetmemişti. Azrail atlatan, sür'atle:

— Benim, dedi. Jacques'ım, papas kılığına girdim, seni kurtarmağa geliyorum, beni tanımazmış görün, günahlarını çıkartır gibi bir tavır takın.

Sonra, jandarmaya dönerek ilâve etti:

— Bu zavallı genç, pek bitgin, ölümden korkuyor, her şeyi itiraf edecek.

— Bana bir şey söyle ki o olduğunu bileyim, çünkü yalnız sesin onunkine benziyor.

Jacques Collin, jandarmaya hitap ederek:

— Görüyor musunuz? dedi.. zavallı bedbaht masum olduğunu söylüyor.

Bibi Lupin kendini tanıtmaktan çekindiği için hiç ağzını açmadı.

Jacques Collin, Théodore'a dönerek:

— Sempremi kelimesini fısıldadı. Bu söz aralarında parola mahiyetinde idi.

Delikanlı da ayni şekilde cevap verdi:

— Sempreti.

— Cinayeti sen mi işledin?

— Evet.

— Bana her şeyi anlat. Bakalım seni kurtarmak için ne yapmam lâzım. Tam zamanı. Charlot bekliyor.

Korsikalı hemen diz çöktü ve günah çıkartmak istiyormuş gibi bir tavır aldı. Bibi Lupin ne yapacağını şaşırmıştı. Çünkü bu konuşma pek sür'atli cereyan etmişti. Théodore alelâcele, cinayetin tafsilâtını — bilindiği şekilde — anlattı. Çünkü, Jacques Collin meseleden habersizdi. Calvi sözlerini bitirirken

— Jüri heyeti beni delilsiz olarak mahkûm etti.. dedi.

— Çocuk! Saçlarını kesecekler, sen hâlâ münakaşa ediyorsun.

— İyi amma, ben sadece eşyaya yataklık yapmakla itham edilebilirim. İşte böyle delilsiz hükümler veriyorlar, hem de Paris'te..

Azrail atlatan:

— Peki bu işi nasıl becerdin? diye sordu.

— Anlatayım da bak! Seni kaybettikten sonra küçük bir Korsikalı kızla tanıştım. Paris'e (Pantin) geldiğim zaman rastladım ona.

Jacques Collin:

— Karı makulesine gönül veren budalalar, işte hep o yüzden belâya düşerler.. diye haykırdı. Kadın dediğin zincirsiz bir kaplandır, gevezelik eden ve aynada suratını süzen bir kaplan.. Akıllıca hareket etmemişsin..

— Amma..

— Neyse! O hınzır kaltak ne işine yaradı bakalım.

— Bu şeker kadın mini mini minnacık bi rşeydi. Yılan balığı gibi ince, maymun gibi çevik. Ocağın üstünden içeri geçti, bana evin kapısını açtı. Zehirli köfteleri yutan köpekler ölmüşlerdi. Karıları hakladım, parayı cebime yerleştirdim, tüydüm. Ginetta tekrar kapıyı örttü ve ocaktan yukarı çıktı.

Jacques Collin küçük bir heykelin modelini takdir eden bir oymacı edasiyle:

— Böyle bir buluş, kelleye değer.. dedi.

— Ne yazık ki bütün bu mahareti üç bin frank uğruna sarf ettim.

Jacques Collin sözünü kesti:

— Hayır, bir kadın uğruna.. sana söylemedim mi? Aklımızı başımızdan alırlar.. diye..

Korsikalı:

— Sen ortalarda yoktun.. diye cevap verdi. Tek başıma kalmıştım.

— Keyfinde ol. Bana boşuna Azrail atlatan dememişler.. kurtaracağım seni..

Genç Korsikalı, gömleğe sarılı kollarını zindanın rutubetli kubbesine doğru kaldırarak:

— Nasıl? diye haykırdı. Yaşıyacak mıyım?

Jacques Collin:

— Madeleine'ciğim.. dedi. Küreğe dönmeğe hazırlan. Buna razı olmalısın. Seni Karnaval öküzü gibi güllerle kuşatacak değiller ya. Bizi bundan önce Rochefort'a defetmişlerdi, geberelim de kurtulsunlar diye. Amma seni Toulon'a yollamalarını temin

edeceğim. Kaçar, Pantin (Paris) e gelirsin, burada tatlı tatlı yaşarız.

Bu merhametsiz kubbenin altında, pek az işitilen bir şehka duyuldu. Kurtuluş saadetinin ifadesiydi bu. Musikide benzeri olmıyan bu nota, taşlara çarptıktan sonra, afallıyan Bibi Lupin'in kulağına vardı.

Jacques Collin, emniyet şube müdürüne dönerek:

— Günahlarını itiraf ettiği için Tanrı tarafından affolunacağını müjdeledim de, ondan oh çekti. Görüyorsunuz ya jandarma efendi, bu Korsikalılar pek dindar olurlar. Amma bu zavallı Hazreti İsa kadar masum, onu kurtarmağa çalışacağım.

Théodore (Fransızca):

— Allah sizden razı olsun papas efendi.. dedi.

Şimdi eskisinden çok daha muvaffakıyetle Carlos Herrera hüviyetine bürünen forsa, mahkûmun odasından çıktı koridora fırladı ve Mösyö Gault'un karşısına, tedehhüş etmiş bir adam tavriyle dikilerek:

— Müdür bey, dedi. Bu delikanlı masudur. Bana hakikî suçlunun kim olduğunu söyledi. Sırf mertliğe leke sürmemek için, ölüp gidecekti. Korsikalıdır, ne yaparsınız.. benim namıma lütfen baş müddeiumumiyi görün. Beş dakikalık bir mülâkat rica ediyorum kendisinden. Mösyö de Granville, Fransız adliyesinin hatalarından zarardide olan bir İspanyol rahibini muhakkak ki dinliyecektir.

Mösyö Gault:

— Gidiyorum.. diye cevap verdi.

Bu garip sahneyi seyredenlerin hepsi de şaşıp kalmışlardı.

Jacques Collin:

— Yalnız, dedi, beni tekrar avluya yollayın, sizi orada bekliyeyim. Zira, temin mücrimlerden birini hak yoluna getirmek üzere idim, bu hayırlı işi tamamlıyayım.

Bu kısa nutuk, bütün dinleyiciler üzerine tesir icra etti. Jandarmalar, hapishane kâtibi, Sanson, sürveyyanlar, cellât yamağı, gidip kiyotini kurmak için orada emir bekliyorlardı. Heyecan nedir bilmiyen bu adamlar, pek tabiî bir meraka düştüler.

O anda, rıhtımda, Conciergerie'nin parmaklığında mânalı bir şekilde duran bir araba gürültüsü duyuldu. Araba kapısı o kadar sür'atle açıldı, merdiven öyle gayretle yayıldı ki her kes mühim bir şahsiyetin geldiğini zannetti. Az sonra, elinde mavi bir kâğıt sallıyan bir hanım gişenin parmaklığına yaklaştı. Bir uşakla şasörü onu takip ediyorlardı. Kadın baştan başa siyahlar giyinmişti, pek şıktı. Şapkası bir tülle örtülü idi. Geniş, işlemeli bir mendille gözlerindeki yaşları kuruluyordu.

Jacques Collin, bu ziyaretçinin Asie — daha doğrusu hakikî ismiyle — halası Jacqueline Collin olduğunu lâhzada tanıdı. Bütün düşünceleri mahpusun üzerinde toplanan ve onu kudret bakımından en az adliyeninkine denk bir zekâ ve basiretle müdafaa eden bu yaman koca karı, yeğenine lâyıkti hani. Haklarındaki ihtilâttan men kararı kalkar kalkmaz Lucien ve rahip Carlos Herrera ile görüşebileceğine dair bir ruhsatname vardı elinde. Bu kâğıt bir gün önce Mösyö de Sérisy'nin tavsiyesi üzerine düşes de Maufrigneuse'un fam döşambrı adına hazırlanmış ve üzerine cezaevlerine bakan şube müdürü tarafından bir iki kelime yazılmıştı. Kâğıdın rengi dahi yüksek tavsiyeler ifade ediyordu. Zira, tiyatrodaki fevkalâde mevki biletleri gibi bu ruhsatnamelerin şekli ve biçimi de ayrı ayrıdır.

Bunun için gardiyan, bir Rus generalininki gibi parlıyan yeşil ve sırmalı kostümü, aristokrat bir ziyaretçi ve şâhâne bir arma ifade eden, şapkası sorguçlu şassörü de farkedince hemen gişeyi açtı. Rahibi görünce iki gözü iki çeşme kesilen sahte hanımefendi:

— Ah, muhterem rahip! diye çığlığı bastı. Nasıl oluyor da böyle mübarek bir zatı, bir an için de olsa buraya sokabiliyorlar yarabbi?

Müdür ruhsatnameyi aldı ve üzerini okudu: Ekselâns Kont de Sérisy'nin tavsiyesiyle..

Carlos Herrera:

— Ah madam de San Esteban, ah madam la Markiz, bu ne büyük vefakârlık..

İyi kalpli, koca Gault:

— Madam! dedi, bu şekilde görüşülmez.

Ve bu siyah hareli kumaş ve tentene fıçısına duracağı yeri gösterdi.

Jacques Collin:

— Bu mesafeden konuşmamız lâzım geliyor.. dedi. (Etrafına dairevî bir bakış atfederek) Sizlerin önünde mi? diye ilâve etti.

Tuvaletiyle zabıt kâtibini, müdürü, sürveyyanları ve jandarmaları sersemleten hala, misk keçisi gibi kokuyordu. SıSrtındaki tenteneler üç bin frank ederdi. Ayrıca altı bin franklık siyah bir kaşmir takmıştı. Şassör de avluda, (titiz bir prensese lüzumlu olduklarını bilen uşaklar gibi) çalım satıyordu, gündüzleri daima açık duran rıhtımın parmaklığında bekliyen diğer hizmetkârla hiç konuşmuyordu.

Madam de San Esteban, yeğeniyle aralarında kararlaştırdıkları argo ile:

— Ne istiyorsun? diye sordu. Ne yapayım?

Bu argo, kelimeleri bozacak şekilde ar, or, al veya ekleri ilâvesinden ibaretti. Siyasî şifrenin lisana tatbiki idi bu.

— Mektupların hepsini emin bir yere koy. Bu kadınlardan her birinin en tehlikeli muhabbetnamelerini yanına al. Hırsız kılığına girip, mahkeme divanhanesine gel, orada emirlerimi bekle.

Asie veya Jacqueline rahibin hayır duasını almak istiyormuş gibi önünde diz çöktü ve sahte papas halasını bir havari ciddiyetiyle takdis etti.

Yüksek sesle:

— Addio marchesa! dedi. (Sonra aralarındaki dille) Europe ile Paccard'ı bul, paraları da getirsinler, bize lâzım olacak.. diye ilâve etti.

Gözleri yaşaran sofu Markiz, şassörü işaret ederek:

— Paccard burada! cevabını verdi.

Bu anlayış sür'ati, Azrail atlatanı gülümsetti, hattâ hayret bile gösterdi. Ancak halası şaşırtabilirdi onu dünyada.. Sahte Markiz, çalım satmağa alışık bir kadın edasiyle bu sahnenin şahitlerine doğru dönerek, fena bir Fransızca ile:

— Çocuğunun cenaze merasiminde bulunamıyacağı için pek meyus! dedi. Adliyenin müthiş hatası bu mübarek zatın sırrını fâş etti. Ben gidip cenaze alayına iştirak edeceğim. (Conciergerie müdürüne altın dolu bir kese uzatarak) Buyrun mösyö.. dedi. Fakir mahpuslara yardım için..

Jacques Collin, kendisini teneffüshaneye götüren sürveyyanın arkasına düştü.

Çileden çıkan Bibi Lupin, nihayet hakikî bir jandarmanın dikkatini çekmeğe muvaffak olmuştu.

Jacques Collin gitti gideli, ona bakarak mânidar bir şekilde öksürüp duruyordu. Nihayet jandarma gelip mahkûmun odasında şube müdürünün yerini aldı. Fakat Azrail atlatanın düşmanı, muhteşem gerdunesine binip gözden nihan olan kibar hanıma yetişemedi.

Baş sürveyyan, mösyö Gault'un kâtibine tevdi ettiği keseyi Bibi Lupin'e göstererek:

— Mahpuslar için.. dedi. Üç yüz adet altın.

Bibi Lupin:

— Bakayım Mösyö Jacomety.. diye seslendi.

Hafiyeler müdürü keseyi aldı, parayı avucuna boşalttı, dikkatle muayene etti,

— Halis altın! dedi. Kese de armalı. Ah.. domuz herif! Ne

yaman, ne hınzır. Hepimizi atlatıyor, hem de boyuna.. köpek gibi kurşunlamalı mel'unu.

Kâtip tekrar keseyi alırken sordu:

— Ne oldu ki?

Bibi Lupin, ayağını öfke ile gişenin dış döşemesine vurarak:

— Ne olacak? dedi. Bu kadın her halde hırsızın biriydi.

Bu sözler mösyö Sanson'dan az ötede kümelenen seyirciler üzerinde büyük bir heyecan uyandırdı. Cellât sırtını o koca sobaya dayamış, bu kubbeli ve geniş salonun ortasında hâlâ ayakta duruyor, caninin tuvaletini yapmak ve Grève meydanına gidip darağacını kurmak için emir bekliyordu.

Yeniden teneffüshaneye ayak basan Jacques Collin, arkadaşlarına doğru yollandı. Ve La Pouraille'e

— Senin derdin ne? diye sordu.

Jacques Collin'in tenha bir köşeye sürüklediği katil:

— Benim işim bitik.. dedi. Şimdi emin bir arkadaşa muhtacım.

— Niçin?

La Pouraille, reisine bütün cinayetlerini (argo ile) hikâye ettikten sonra, Crottat'lar nezdindeki sirkat ve katil hâdisesini de tafsilâtiyle anlattı.

Jacques Collin:

— Saygıma lâyiksin. İyi başarmışsın, yalnız, bana kalırsa bir hata yapmışsın.

— Nasıl?

— İşini bitirdikten sonra bir Rus pasaportu yakalaman, bir Moskof prensi kılığına girip, armalı nefis bir araba satın alman, gidip kemali cesaretle parayı bir bankaya yatırman, Hambourg Bankasına bir havale mektubu istemen, maiyetinde bir oda uşağı, bir fam döşambr ve prenses gibi giyinen metresin posta arabasına atlaman lâzımdı. Hambourg'a geldikten sonra, ver elini Meksika. Zeki bir insanın elinde 280 bin altın frank olduktan sonra, gönlü ne dilerse yapabilmeli, istediği yere gidebilmeli. Ya, safdil dostum!

— Böyle fikirler ancak senin aklına gelebilir, zira dahimizsin. Sen, puslayı şaşırmazsın hiç. Halbuki ben..

Jacques Collin, Fanandeline büyüleyici bir bakış atfederek:

— Her ne ise! dedi. Senin mevkiinde bir adama akıl öğretmek, ölüye çorba ikram etmek gibi bir şey!

La Pouraille acıklı bir tavırla:

— Öyle! cevabını verdi. Amma sen yine öğüdünü esirgeme! Çorban beni beslemezse ayaklarımı banyo ederim.

— Leyleğin pençesine düşmüşsün! Boynunda beş tane ağır hırsızlık, üç tane katil var. Hem sonuncusu da iki zengin bur-

juvaya ait. Jüri âzaları kelli felli vatandaşların öldürülmesinden hoşlanmaz. Kelleni uçuracaklar. Hiç bir ümit yok.

La Pouraille acıklı bir tavırla:

— Kiminle konuşsam hep böyle söylüyor.

— Kalem dairesinin göbeğinde, kendisiyle üç beş lâkırdı ettim halam Jacqueline, leyleğin (adliye) senden çok korktuğunu ve öbür dünyaya yollamak istediğini çıtlattı. Bilirsin ya halam Fanandellerin annesidir.

La Pouraille, hırsızların, hırsızlığı pek tabiî bir hak olarak kabul ettiklerini gösteren bir saffetle:

— Öyle amma.. dedi. Şimdi zenginim artık, neden korkuyorlar?

— Felsefe yapacak vaktimiz yok.. senin vaziyetine gelelim.

La Pouraille, dabının sözünü keserek:

— Beni ne yapmak fikrindesin? diye sordu.

— Görüyorsun. Ölü bir köpek dahi bazı şeylere yarar.

— Amma başkaları hesabına.

— Seni de oynadığım komediye sokuyorum.

Katil:

— Buna da eyvallah.. sonra? dedi.

— Paranın nerede olduğunu sormuyorum, fakat servetini ne yapmak fikrindesin?

La Pouraille, dabın gözlerine baktı. Fakat bu gözlere nüfuz etmek imkânsızdı.

Azrail atlatan, soğukkanlılıkla devam etti:

— Sevdiğin bir avrat falan var mı? Korumak istediğin bir çocuk, bir Fanandel.. Ben bir saat sonra dışardayım, iyilik yapmak istediklerinin imdadına koşabilirim.

La Pouraille hâlâ tereddüt ediyor, kararsızlığın verdiği bir şüphe ile tetikte duruyordu.

— Kasamızda senin hissene düşen para otuz bin franktır. Bunu Fanandellere mi bırakacaksın? Başka birine mi vereceksin? Hissen emniyettedir, kime bağışlamak istiyorsan bu akşam teslim edebilirim.

Katil, istemiyerek memnunluk ifade eden bir jest yaptı.

Jacques Collin:

— Avucumda.. diye düşündü. Sonra La Pouraille'in kulağına:

— Aylak aylak dolaşmıyalım, iyi düşün.. dedi. On dakikamız bile yok. Şimdi baş müddeiumumî beni çağırtacak, onunla görüşeceğiz, bu adamın yakası elimdedir, leyleğin boynunu kırabilirim. Madeleine'i kurtaracağımdan yüzde yüz eminim.

— Aziz dabım! Madeleine'i kurtardıktan sonra, pek âlâ beni de..

Jacques Collin kestirme bir eda ile:

— Boş yere nefes tüketmiyelim.. dedi. Vasiyetini yap.

La Pouraille acınacak bir tavırla cevap verdi:

— Pek âlâ! Parayı Gonore'e vermek isterdim.

— Ya.. şu Yahudi Moise'in dul karısı ha.. demek onunla yaşıyorsun?

Jacques Collin de büyük generaller gibi bütün alaylardaki personelleri mükemmel tanıyordu.

Pek koltukları kabaran La Pouraille:

— Tâ kendisi! dedi.

Korkunç makinelerini takdire değer bir maharetle kullanmasını bilen Jacques Collin:

— Güzel kadın.. diye fikir yürüttü. İncedir de. Avradın bilgisi geniştir, çok ta namusludur. Dişi hırsızların sultanıdır vesselâm. Gonore gibi bir karı bulmuşsun, bir de hapse düşüyorsun ha! Apdal! Küçük bir ticaret yapmalı yaşayıp gitmeliydin. Şimdi ne yapıyor?

— Sainte Barbe sokağına yerleşti.. bir dükkân işletiyor.

— Demek onu kendine varis yapıyorsun? İşte azizim bu kaltak milleti insanı bu çeşit belâlara sürükler..

— Evet.. amma.. ben kelleyi tuzlamadan ona metelik verme.

Jacques Collin ciddî bir tavırla:

— Hay hay! dedi. Fanandellere bir şey bağışlamıyacak mısın?

La Pouraille, kindar kindar:

— Hayır.. diye cevap verdi. Bana hainlik ettiler.

Jacques Collin, son dakikada, bu soydan insanların kalbine tesir eden biricik hissi, intikam duygusunu uyandırmağa çalışarak, heyecanla sordu:

— Seni kim sattı? Öcünü almamı ister misin? Kim bilir? Benim koca Fanandelim, ihtimal ki senin intikamını almak suretiyle leylekle de aranızı bulabilirim.

Katil, saadetten afallamış bir eda ile dabının yüzüne baktı.

Dab, La Pouraille'in çehresinde okuduğu bu bahtiyarlığı şu cevapla karşıladı:

— Amma, şu anda valnız Thèodore için komedi oynuyorum. Bu oyunda muvaffak olduktan sonra, senin gibi bir arkadaş uğruna, çok şeyler yapmağa kadirim, çünkü severim seni.

— Thèodore'un asılma merasimini geciktir, kâfi.. bir göreyim bu hünerini. Ne istersen yaparım.

— Bu iş zaten oldu. Ben kellesini de leyleğin pençesinden

kurtaracağıma eminim. Görüyorsun ya La Pouraille, insan tek başına hiç bir halt karıştıramıyor, yardımlaşmak gerek..

Katil:

— Doğru! diye haykırdı.

İtimadı adamakıllı kuvvetlenmiş, dab'a karşı güvenci artmış. Tereddüt etmedi artık.

O ana kadar büyük bir gayretle muhafaza ettiği sırları dab'a açtı, suç ortaklarını söyledi.

Jacques Collin'in öğrenmek istediği de bundan ibaretti.

— İşte böyle.. Bibi Lupin'in adamı Ruffard da paraların üçte birini alacaktı. Diğer üçte birini de Godet..

Jacques Collin, Ruffard'ın hırsızlar âlemindeki adını söyliyerek:

— Arrachelaine öyle mi?

— Evet. Mel'unlar beni sattılar işte. Çünkü ben onların parayı nereye sakladığını biliyorum, onlar benimkini bilmiyorlar.

Jacques Collin:

— Ekmeğime yağ sürüyorsun arslanım.. dedi.

— Nasıl?

— Dinle bak. Bana güvenmek ne kazançlı şeydir gör. Şimdi senin intikamını kendi üzerime alıyorum. Komedime bu meseleyi de sokuyorum. Parayı nereye sakladığını sormıyacağım. Yalnız Ruffard ve Godet'ye ait ne biliyorsan söyle!

La Pouraille:

— Sen bizim dabımızsın, daima da dabımız olacaksın. Senden hiç bir şey saklamıyacağım. Altınları mahzene gömdüm. Gonore'un evinde..

— Avradından korkmuyor musun?

— Hım.. onun bu işten hiç haberi yok. Gerçi sır verir ser vermez amma sızdırdım onu.. ne olur ne olmaz. Bu kadar altın..

Jacques Collin:

— Öyle dedi.. en namuslu insanların bile başını döndürür.

— Ya.. çalışırken hiç kimseye görünmedim. Tavukların hepsi kümeste uyuyorlardı. Altın şarap şişelerinin arkasında toprağın üç ayak altına gömülüdür. Üzerine de bir tabaka çakıl ve kireç yerleştirdim.

— İyi.. ötekilerinki nerede?

— Ruffard hissesini Gonore'un evine bıraktı. Zavallı kadıncağızın odasında. Zavallıyı bununla korkutuyor. Çünkü yataklık etti diye suç ortağı sayılıp Saint Lazare'ı boylıyabilir.

— Vay hınzır! Polis bir hırsızı ne iyi terbiye ediyor.

— Godet parasını kız kardeşinin yanına sakladı. Namuslu bir kız, çamaşırcılık yapıyor. Hiç farkında olmadan beş sene gi-

yebilir. Fanandel döşemenin taşlarını söküp paraları yerleştirdi, sonra da tüydü.

Jacques Collin, La Pouraille'e büyüleyici bir nazar atfederek:

— Senden ne istiyorum biliyor musun? dedi.

— Hayır..

— Madeleine'in vak'asını da üzerine almanı..

La Pouraille garip bir şekilde irkildi, fakat dabın sabit bakı altında tekrar muti bir tavır takındı.

— Ne o.. şimdiden tereddüt etmeğe başladın.. oyunuma karışıyorsun. Aklını başına topla. Ha üç katil işlemişsin, ha dört. Ayni şey değil mi?

— İhtimal..

— Anam avradım olsun, senin damarlarında kan yok. Ben de seni kurtarmağı düşünüyordum.

— Nasıl?

— Apdal! Aileye altınlarını geri verirsen, sadece yüz bir yıl küreğe mahkûm olursun. Para adliyenin eline geçseydi, kellenle ciğerin beş para etmezdi, amma şimdi yedi yüz bin franklık adamsın.

La Pouraille saadet içinde:

— Dab, dab! diye haykırdı..

Jacques Collin:

— Üstelik dedi.. bu cinayetleri Ruffard'a yükleriz. Bibi Lupin de kazığı yedi.

Bu tasavvur La Pouraille'ı serseme çevirdi, gözleri büyüdü, put gibi dondu kaldı. Üç aydır mevkuftu. Bir kaç güne kadar cinayet mahkemesini boylıyacaktı. Force'taki arkadaşlarına suç ortaklarından bahsetmemiş afakat vaziyetini anlatmış, müşaverede bulunmuştu. Suçlarını birer birer gözden geçirmiş, bütün ümitleri kırılmıştı. Ne kendi böyle bir plân düşünebilmişti, ne dostları. Onun için bu ümit pırıltısı onu budalalaştırmıştı âdeta..

Jacques Collin:

— Ruffard'la Godet har vurup harman savurmağa başladılar mı?

— Hayır.. cesaret edemiyorlar. Namussuzlar benim idam edilmemi bekliyorlar. Biffe, Biffon'u görmeğe gelmişti de, bizim avrat onunla haber yollamış.

Jacques Collin:

— Âlâ! diye haykırdı. Yirmi dört saat geçmeden paralarına konarız. Herifçi oğulları senin gibi paraları geri de veremezler, sen tertemiz çıkarsın. Bütün suç onlara yüklenir. Onların teşvikine kapılan namuslu bir adam olarak gösteririz seni, burasını

bana bırak servetin de elimde olacağına göre öteki davalarını da bir hayli hafifletiriz. Bir defa küreği boyladın mı ,artık kaçmağa bakarsın:. pranga bentlik hoş bir hayat değil amma, ne olsa hayat..

La Pouraille'ın gözlerinden, çılgın rüyalara daldığı anlaşılıyordu.

Jacques Collin, Fanandelini daha çok sarhoş etmek için:

— Koca herif! diyordu. İnsanın yedi yüz bin frangı olduktan sonra, neler yapamaz.

— Dab, Dab!

— Adliye Nazırının gözlerini kamaştıracağım, ah.. Ruffard hapı yuttu. Zaten o yıkılması lâzım gelen bir polisti. Bibi Lupin de güme gidiyor.

La Pouraille vahşi bir sevinçle:

— Pek âlâ dedi. Kabul. Emret, ne istersen baş üstüne..

Jacques Collin'i kucakladı, gözlerinde sevinç yaşları parlıyordu. Kellesini kurtarmanın kabil olduğuna o derece inanmıştı.

Jacques Collin, devam etti:

— İş bununla bitmiyor. Leylek kolay kolay her şeyi yutmaz. Hele aleyhte yeni deliller de olunca.. şimdi yalandan bir ihbar yapıp bir avrat ta ele vermek lâzım.

Katil:

— Nasıl? Neye yarar? diye sordu.

— Sen bana yardım et te görürsün.

Jacques Collin, Nanterre'deki cinayetin iç yüzünü ona kısaca anlattı ve Ginetta'nın yaptığı işi üzerine alabilecek bir kadın bulmanın zarurî olduğunu izah etti. Sonra neş'esi yerine gelen La Pouraille'le beraber Biffon'a doğru yürüdüler.

Jacques Collin, Biffon'a:

— La Biffe'i ne derece sevdiğini biliyorum.. dedi.

Biffon'un bakışında korkunç bir şiiriyet vardı.

— Sen kürekte iken onun hali ne olacak?

Biffon'un vahşi gözlerinde bir yaş pırıldadı.

— Peki! Onu da kadınlar kodesine yollarsam ne buyrulur. Şöyle bir senelik bir hüküm.. senin mahkemen görülüp, küreğe gidişin, oraya vardıktan sonra tüyüşün bir yıl sürer.

La Biffe'in sevdalısı:

— Böyle bir mucize başaramazsın! diye cevap verdi. Çünkü onun bizimle hiç bir suç ortaklığı yok.

La Pouraille:

— Sen işine bak! Biffon dedi. Bizim dab Meg (Tanrı) den daha kudretlidir.

Jacques Collin, itiraz dinlemeğe alışmamış bir efendi güvenciyle:

— Aranızdaki parola nedir? diye sordu.

— Pantin (Paris) de gece. Bu sözü duyunca benim tarafımdan gelindiğini anlar. Sana itaat etmesini istiyorsan ona beş franklık sikke göster ve Tondif! de.

Jacques Collin, La Pouraille'a bakarak:

— Pouraille'in muhakemesinde o da hüküm giyecek, dedi. Bir yıl yattıktan sonra, bir ifşaat sayesinde affedilecektir.

La Pouraille dabının kurduğu plânı anladı. Ve ona bir bakışla, Biffon'u bu meseleye razı etmeğe çalışacağını vaadetti.

Azrail atlatan:

— Hoşça kalın evlâtlar.. dedi. Çok geçmeden, küçüğümü Charlot'nun elinden kurtardığımı öğrenirsiniz. Ya, Charlot kalemde emir bekliyor, yamakları da yanında Madeleine'in tuvaletini yapacaklar. Bakın, leyleğin dabı beni çağırtıyor. (Baş müddeiumumî.)

Filhakika, gişeden çıkan bir sürveyyan, genç Korsikalıyı tehdit eden tehlikeyi öğrenince, bir zamanlar cemiyete karşı mücadele ederken gösterdiği o korkunç kudreti yeniden hisseden bu harikulâde adama işaret etti.

Jacques Collin'le beraber baş müddeiumuminin dairesine girmeden önce, Conciergerie'de bu hâdiseler cereyan ettiği esnada — bazı ziyaretlerde bulunan Madam Camusot'yu takip etmemiz lüzumludur.

Örf ve âdat tarihçisinin gözetmek mecburiyetinde bulunduğu şartlardan biri de hakikati bir takım dramatik uydurmalarla berbat etmemesidir, (hele hakikat bizatihi romanesk bir hüviyet arzediyorsa!) İçtimaî âlem — bilhassa Paris'te — öyle tesadüfler, öyle kaprisli ihtimallerle doludur ki, vak'a icat edenlerin muhayyilesi her an geride kalır. Hakikatin pervasızlığı, san'at için memnu kombinezonlara yükselir, gerçek o derece akla sığmaz veya hayasız cilvelerle dolup taşar ki muharrir onları yumuşatmak, budamak, iğdiş etmek mecburiyetindedir.

Madam Camusot, o gün, hemen hemen zarif bir sabah tuvaleti yapmağa kalkıştı. Altı yıl boyuna taşrada oturan bir hâkimin karısı için hayli güç bir işti bu... SSabahın saat sekiziyle dokuzu arasında hem Markiz d'Espard'ı, hem Düşes de Maufrigneuse'ü ziyaret fikrinde idi. Tenkitlerine uğramamak bahis mevzuu idi. Cécile - Amélie Camusot, Thirion'ların kızı olduğu halde, bu işi yarı yarıya başarabildi, bu tuvalet meselesinde iki defa aldanmak değil midir?

Paris kadınları, her soydan ikbalperestlerin öyle işine ya-

rar ki! Ummazsınız. Hırsızlar âleminde ne büyük bir rol oynadıklarını az önce gördük. Şerirler için zarurî oldukları kadar, kibar cemiyetteki insanlar için de lüzumludurlar.

Meselâ bir adam farzedin ki, mücadele alanının ardında kalmamak için, restorasyon devrinin en okkalı şahsiyetlerinden biri olan ve bugün de Mührü hâs Nazırı (Adliye Bakanı) sıfatını muhafaza eden zatla konuşmak mecburiyetinde bulunsun, hem de en müsait durumda bir adam, bir hâkim tasavvur edin.

Yargıç, gidip ya bir daire müdürünü, ya vekilin hususî kâtibini, yahut ta kalemi mahsus müdürünü görmek ve nazırdan mülâkat koparmanın zarurî olduğunu onlara ispat etmek mecburiyetindedir. Bir Mührü hâs Nazırı da derakap görülebilir mi ki! Gün ortası ya meclistedir, ya Vekiller Heyetinde, ya evrak imzalamaktadır, yahut ta bir mülâkatta.. akşamları resmî ve hususî vecibeleri vardır. Şayet, her hangi bir bahane ile bütün hâkimler Adliye Nazırı ile bir kaç dakika görüşmeğe kalksalar, müşarünileyh başını kaşıyacak zaman bulamazdı. Böylece hususî ve müstacel mülâkatların sebebini, aradaki nüfuzlulardan birine arzetmek zaruridir. Onlar da açılması gereken bir kapı, bir engel mesabesindedirler. (Hem de rekabet işe karışmıyorsa!)

Halbuki bir kadın, hemen başka bir kadının yanına gidebilir Hanımın yahut fam döşambrının merakını uyandırmak suretiyle, derhal yatak odasına sokulabilir. Hele bayanın menfaati de bahis mevzuu ise tamam... Bir Nazırın ehemmiyet vermek zorunda olduğu bu nüfuz sahibi dişiye Madam d'Espard deyin. Bu hatun, muattar bir kâğıda iki satırcık yazar. Oda uşağı tezkereyi Nazırın oda uşağına götürür. İşbu nâme uykudan uyanır uyanmaz yakalar nazırı ve derhal okutur kendini. Nazırın işi gücü olsa da, Paris kraliçelerinden Saint Germain mahallesinin kudretli melikelerinden Madame'ın, veliahtın zevcesinin yahut kralın gözdelerinden birini ziyarete gitmek canına minnettir.

Bu faraziye, hanımını uyanmış kabul eden fam döşambrının, Madam d'Espard'a söylediği şu kelimelerin kudretini izah eder:

— Hanımefendi, Madam Camusot pek müstacel bir iş için gelmiş, siz biliyormuşsunuz..

Nitekim Markiz, Amélie'yi hemen içeri almalarını emretti.

— Madam La Markiz, sizin öcünüzü aldığımız için mahvolduk.. Cümlesiyle söze başlıyan hâkimin karısı can kulağiyle dinlendi.

Aralık kapıdan dökülen loş aydınlık içinde Madam Camusot'yu seyreden Markiz:

— Nasıl cicim? diye cevap verdi. Bu sabah şu küçük şapkanızla pek şıksınız. Bu cici şeyleri de nereden bulursunuz?

— Çok mültefitsiniz madam.. biliyorsunuz ki Camusot, Lucien de Rubempré'yi pek sıkı sorguya çekti ve bu yüzden ümitsizliğe düşen delikanlı hücresinde astı kendini..

Markiz olup bitenleri yeni baştan dinlemek için bilmemezlikten geldi.

— Vah, vah! Madam de Sérisy'nin hali ne olacak şimdi?

Amélie:

— Heyhat! dedi. Deli olduğu söyleniyor. Nazır Hazretlerinin saraya derhal bir odacı gönderip Camusot'yu çağırtmasını temin ederseniz, ekselâns bir takım garip sırlara muttali olacak ve meseleyi her halde krala da anlatacaktır. Ancak bu sayede Camusot'nun düşmanları ağızlarını tutmağa mecbur kalırlar.

Markiz:

— Camusot'nun düşmanları da kimler? diye sordu.

— Baş müddeiumumî, sonra Mösyö de Sérisy..

Kocasını hacir altına aldırmak için açtığı iğrenç davada, Mösyö de Granville ve Kont de Sérisy yüzünden bozguna uğrayan Madam d'Espard:

— Pek âlâ cicim.. dedi. Sizi koruyacağım. Ben ne dostlarımı unuturum, ne düşmanlarımı..

Zile bastı, perdeleri açtırdı.. odaya dalga dalga ışık doldu.

Yazı masasını istedi; fam döşambr hemen getirdi. Markiz alelâcele bir tezkere karaladı. Fam döşambrına:

— Godard ata binsin, şu mektubu şansellöri'ye götürsün, cevap beklemiyecek.. dedi.

Fam döşambr hızla kapıdan çıktı. Fakat aldığı emre rağmen bir kaç dakika kapıda durdu.

Madam d'Espard:

— Demek bu işde mühim sırlar var ha? diye sordu. Anlat bakalım cicim. Clotilde de Grandlieu de bu dava ile ilgili, öyle mi?

— Meseleyi Nazır Hazretlerinden öğrenirsiiiz Madam La Markiz. Kocam bana hiç bir şey anlatmadı. Yalnız tehlikede olduğunu haber verdi. Madam de Sérisy böyle deli kalacağına ölseydi keşki!

— Zavallı kadın! Eskiden akıllı mıydı sanki!

Sosyete kadınları ayni cümleyi yüz çeşit telâffuz etmek suretiyle dikkatli dinleyicilere, musikideki makamların sonsuzluğunu ispat ederler. Ruh, baştan başa, (nazarlara nasıl intikal ederse) sese geçer. «Zavallı kadın!» Markiz bu iki kelimeye verdiği âhenkle kininin tatmin edilişinden duyduğu sevinci, zaferin doğurduğu saadeti açıklamış oluyordu. Lucien'i koruyan kadına ne felâketler temenni etmemişti! Nefret ettiğimiz mahlûkun

ölümünden sonra da devam eden, ve hiç bir felâkete kanmıyan kin kasvetli bir dehşet uyandırır. Nitekim, şirret, kindar ve fitneci bir kadın olan Madam Camusot bile afallayıverdi, söyliyecek şey bulamadı ve sustu.

Madam d'Espard:

— Diane'da söylemişti bana.. diye devam etti. Léontine hapishaneye gitmiş. Sevgili düşes, onun bu çılgınlığına pek üzülmüş. Madam de Sérisy'ye karşı zaafı var da, çok seviyor onu. Amma bu muhabbette fevkalâde bir taraf yok. İkisi de Lucien budalasına hemen hemen ayni zamanda tutuldular. Ayni mihrapta ibadet etmek iki kadını ya sıkı fıkı birleştirir, yahut ta tam mânasiyle ayırır. Ne diyordum.. evet, bu sevgili dostum dün, iki saat Léontine'in odasında kalmış. Anlaşılan zavallı kontes, korkunç şeyler söylüyormuş... Bana anlattıklarına göre hali iğrençmiş. Kom il fo bir kadın, böyle buhranlara boyun eğmemelidir. Hadi canım. Onunkisi sadece cismanî bir ihtiras! Düşes bana geldiği zaman, ölü gibi sap sarıydı.. hayli metanet gösterdi. Bu meselede tüyler ürpertici cihetler var..

— Kocam, kendini müdafaa etmek için adliye nazırına her şeyi anlatacak. Çünkü Lucien'i kurtarmak istiyorlardı madamla markiz, o vazifesini yaptı. Bir sorgu hâkimi, ihtilâttan menedilenleri, kanunun emrettiği müddet zarfında istintak etmeğe mecburdur. O bedbaht oğlana bir şeyler sormak lâzımdı elbet... Amma zavallı usul yerini bulsun diye sorguya çekildiğini anlamadı... Hemen başladı itiraflara..

Madam e'Espard sert bir tavırla:

— Budalanın, küstahın biriydi o.. dedi.

Bu hükmü işiten hâkimin karısı, hiç bir cevap vermedi. Markiz, bir lâhza durduktan sonra sözüne devamla:

— Mösyö d'Espard'ın hacri davasında muvaffakıyetsizliğe uğradık amma, bunda Camusot'nun hiç bir günahı yok, hizmetlerini hiç unutmıyacağım. İşimizi, Lucien'le, Mösyö de Sérisy, Mösyö de Bauvan ve baş müddeiumumî bozdu. Zamanla, Tanrı bana yardımcıdır.. onların hepsi de belalarını bulur.

Siz müsterih olun. Şövalye d'Espard'ı Adliye Nazırına yollıyacağım, kocanızı çağırtmakta istical gösteririm.. bir faydası varsa..

— Aman Madam..

— Bana bakın! Size söz veriyorum, kocanız, hemen yarın lejyon donör nişaniyle taltif edilecek. Bu iltifat, Lucien davasındaki hareket tarzının memnunluk uyandırdığına parlak bir delil sayılır.. tabiî Lucien için de yeni bir hakaret, onun suçlu ol-

duğunu haykıracak bu nişan. Hani insan kendini keyif için öyle pek kolay kolay asmaz. Hadi Allahaısmarladık güzelim.

On dakika sonra Madam Camusot, dilber Diane de Maufrigneuse'ün yatak odasına giriyordu. Saat dokuza gelmiş, sabahın birinde yatan düşes hâlâ uyuyamamıştı.

Gerçi düşesler bir hayli hissiz olur amma, dostlarından birini cinnet nöbetleri içinde görmek hani bu kalpleri alçıdan kadınlarda da derin bir teessür uyandırır. Sonra, Diane'la Lucien arasındaki münasebetler —bir buçuk sene evveline ait olmakla beraber— düşesin ruhunda tatlı hatıralar bırakmış ve delikanlının meş'um âkibeti onun için zalim bir darbe teşkil etmişti.

Diane bütün gece Lucien'i hayallemiş, sevmesini çok iyi bilen, o cazip o zarif, o güzel delikanlı, Léontine'in humma nöbetleri içinde sayıkladığı şekilde, maslûp haliyle gözlerinin önünden ayrılmamıştı.

Onda Lucien'in çileden çıkaran, sarhoş eden mektupları vardı. Mirabeau'nun Sophie'ye yazdığı mektuplara benziyordu bunlar, amma daha edebî, daha itinalı idiler. Zira onları ilham eden ihtirasların en azgını idi: Gurur. Düşeslerin en nefisine sahip olmak, onun kendi uğrunda çılgınlıklar yaptığını (tabiî gizli cinsinden) görmek, bu saadet Lucien'in başını döndürmüştü... Âşıkın gururu şair için iyi bir ilham kaynağı olmuştu. Onun için düşes, müstehcen gravurlar saklıyan bazı ihtiyarlar gibi, düşeslikle ilgisi olmıyan taraflarını mübalâğa ile öven bu heyecanlı mektupları muhafaza etmişti.

Fam döşambrının yavaşça kapısına vurduğunu duyarken, mektupları dehşetle göğsüne bastırarak; içinden:

— Öldü diyordu, hem de iğrenç bir hapishane odasında..

Hizmetçi kız:

— Madam Camusot, size ait pek mühim bir iş için gelmiş.. dedi.

Adamakıllı ürken Diane bacaklarının üstünde dikildi. Vaziyete uygun bir çehre takınan Amélie'ye bakarak:

— O.. dedi. Her şeyi anlıyorum.. mektuplarım bahis mevzuu. Ah mektuplarım, vah mektuplarım.. ve bir kozöz (1)'e yığıldı. İhtirasın coşkunluğu içinde, Lucien'e ayni perdeden cevaplar verdiğini, delikanlı nasıl kadının zaferlerini tenerrüm ediyorsa, kendi de öylece erkeğin şiiriyetine kasideler yazdığını hatırlamıştı.

— Heyhat ki evet madam.. hayatınızdan daha kıymetli olan namusunuzu kurtarmağa geliyorum.

(1) Kazöz: İki kişinin oturup konuşmasına mahsus koltuk.

Kendinize gelin.. elbisenizi giyinin de düşes de Grandlieu'lere gidelim. Zira talili imişsiniz ki bu meselede lekelenecek olan tek kadın siz değilsiniz.

— Amma dün baş müddeiumumî dairesinde, Léointine zavallı Lucien'imizin evinde yakalanan bütün mektupları yakmış. Bana öyle söylediler.

Hâkimin karısı:

— Öyle amma madam.. dedi Lucien'in arkasında bir de Jacques Collin var. Bu çirkin dostluğu hiç hesaba katmıyorsunuz. Halbuki o zarif ve zavallı delikanlının ölümüne tek sebep bu.. küreklerin Machiavel'i olan Jacques Collin bir an bile pusulayı şaşırmadı. Bu canavar herif, genç arkadaşının metreslerine ait en lekeleyici mektupları emin bir yere saklamıştır; Mösyö Camusot bu kanaatte..

— Hakkınız var güzelim.. gidip, Grandlieu'lerde vaziyeti müzakere etmek lâzım. Bu mesele hepimizi de alâkadar ediyor, bereket Sérisy de bize yardım edecek!

Kuvvetli reaktifler vücut üzerinde nasıl bir tesir uyandırırsa büyük tehlikeler de (Conciergerie'deki sahnelerde de gördüğümüz gibi) ruhta ayni etkiyi yaratır. Manevî bir volta pili mesabesindedir tehlike.. hissin kimyevî bir teamülle — ihtimal elektrikte olduğu gibi — nasıl olup ta seyyale halinde tekâsüf ettiğini öğrenip kavrıyacağımız gün, belki de uzak değildir.

Forsada da, düşeste de ayni fenomen tecelli ediyordu. O bitkin, o can çekişen o bütün gece uyku yüzü görmiyen kadın, pek güç giyinip hazırlanan o düşes, şimdi kendinde, avcıların sıkıştırdığı bir dişi arslan kuvveti buldu. Zekâsı, ateş ortasındaki bir generalinki kadar uyanıktı.

Giyeceği elbiseleri bizzat seçti. Ve kendi kendinin fam döşambrı olan bir sokak kızı çabukluğuyle giyindi. Öyle tuhaf oldu ki, yünün berrak sisi arasından Canova venüsününki kadar kusursuz ve mükemmel vücudunu hâkimin karısına — ihtimal keyifli keyifli — teşhir eden hanımını gecelik gömleğiyle görmek hizmetçi kızı pek şaşırttı, bir an afalladı fam döşambr.. İpekten kâğıdı içinde bir mücevher gibiydi o. Düşes, önden takılan ve acele işi olan kadınları ilikleme zahmet ve külfetinden kurtaran randevu korsasının bulunduğu yeri birden bire keşfetmişti. Fam döşambr etekliğini getirdiği ve entarisini verdiği zaman o gömleğinin tentenelerini takmış, göğsündeki hazinelere çeki düzen vermiş bulunuyordu. Amélie fam döşambrın bir işareti üzerine, robunu arkadan ilikler ve düşesin giyinmesine yardım ederken hizmetçi kız da hanımının fildekos çoraplarını, kadife potin-

lerini şalını ve şapkasını getirmeğe gitmişti. Potinlerinden birini fam döşambr giydirdi, birini Amélie.

Muhteris bir eda ile Diane'ın zarif ve parlak dizini öpen Améle, ustaca:

— Gördüğüm kadınların en güzelisiniz.. dedi.

Fam döşambr:

— Madamın eşi yoktur.. diye fikir yürüttü.

Düşes emretti:

— Susunu bakayım Josette!

Sonra Madam Camusot'ya sordu:

— Arabanız bekliyor değil mi? Hadi güzelim, yolda konuşuruz.

Ve düşes, koşarak, eldivenlerini yolda giyerek Cadignan konağının büyük merdivenini indi.

Uşaklarından birine arabanın arkasına geçmesini işaret ederek:

— Grandlieu konağına, hem sür'atle! emrini verdi.

Uşak bir an tereddüt gösterdi, zira bir kira arabasıydı bu..

— Ah Madam La Düşes, bana bu delikanlıda mektuplarımız olduğunu söylememiştiniz. Bilsek, Camusot başka şekilde hareket ederdi.

— Léontine'in durumu zihnimi öyle meşgul etti ki kendimi tamamen unutmuştum. Zavallı kadın daha evvelisi gün deli gibiydi. Bu meş'um hâdisenin onu ne kadar perişan ettiğini siz tasavvur edin artık. Ah.. yavrum.. dün öyle korkunç bir sabah geçirdik ki! İnsanın aşka tövbe edeceği geliyor doğrusu. Dün Léontine'le birlikte iğrenç bir koca karının, bir tuvalet satıcısının peşine düşüp adliye denen o murdar ve kanlı santine gittik. Onu saraya götürürken: «İnsanın diz çöküp, Allahım beni kurtar.. bir daha tövbeler olsun diyeceği geliyor.. değil mi? dedim. Muhakkak ki bu iki günü hiç unutmıyacağım. Biz de budala gibi mektup yazarız. Amma ne yaparsın. İnsan seviyor, size gözlerinizden kalbinizi yakan sahifeler yolluyorlar. Her şey altüst oluyor, ihtiyat elden gidiyor, cevap veriyorsunuz.

Madam Camusot:

— Hareket etmek kabilken cevap yazmağa ne lüzum var? diye sordu..

Düşes mağrur bir eda ile cevap verdi:

— İnsanın kendini mahvetmesi öyle tatlı ki! Ruhun şehvetidir bu..

— Güzel kadınları mazur görmemiz lâzım. Bizim gibi değil ki onlar.. şeytana uymaları için ellerinde her an fırsat var.

Düşes gülümsedi:

— Biz daima lüzumundan fazla cömerdizdir.. dedi. Ben de artık şu zalim Madam d'Espard gibi yapacağım.

Hâkimin karısı tecessüsle sordu:

— Ne yapıyor o?

— Binlerce aşk mektubu yazdı.. amma cicim, hiç birinde kendisini lekeliyecek tek satır yok..

Madam Camusot:

— Siz ayni soğukluğu, ayni dikkati gösteremezsiniz.. diye cevap verdi. Kadınsınız, şeytana karşı koymasını bilmiyen meleklerden birisiniz siz..

— Kendi kendime yemin ettim. Hiç mektup yazmıyacağım artık. Zaten ömrüm boyunca yalnız o zavallı Lucien'e yazmıştım. Onun mektuplarını ölünceye kadar muhafaza edeceğim. Kuzum, yazı değil ateş.. insanın ihtiyacı oluyor bazan..

Bayan Camusot, namuslu namuslu sordu:

— Peki ya birinin eline geçerlerse..

— Ne çıkar sanki! Yarıda kalan bir romana ait mektuplardır derim. Çünkü hepsini kendim kopya ettim, asıllarını da yaktım.

— Oh madam.. mükâfat olarak onları okumama müsaade buyurun..

— Bakalım dedi.. okursanız siz de görürsünüz ki benimkiler Léontine'e yazdıklarına pek benzemez..

Bu son cümlede bütün bir kadın vardı; her devrin ve her diyarın kadını. Madam Camusot, La Fontaine'in hikâyesindeki kurbağa gibi, güzel Diane de Maufrigneuse'le birlikte Grandlieu'lerin konağına gireceğini düşündükçe kabına sığmıyordu. O sabah, ihtiraslarının tahakkuku için pek zaruri olan münasebetlerden birini tesis edecekti. Şimdiden kendisine; «Reis beyin hanımı» dediklerini duyar gibi oluyordu. İçinde, o muazzam engelleri alt etmenin verdiği tarife sığmıyan sevinç vardı. İkbal emellerine sed çeken en esaslı mânia kocasının acziydi, bu liyakatsizlik elâlem için henüz meçhuldü, fakat kendi pek âlâ biliyordu vaziyeti. Vasattan aşağı bir adamı yükseltmek.. bu kral-lar için olduğu gibi kadınlar için de büyük bir zevktir. Bir çok büyük aktörleri cezbeden, fena bir piyesi yüz defa oynamaktan ibaret haz. Hodbinliğin sarhoşluğudur bu. İktidar, gücünü kendi kendine ispat etmek için garip bir suiistimale baş vurur: El uzatamıyacağı tek kudret olan dehâya hakaret olsun diye budalaca işleri zaferle taçlandırmak. Caligula'nın atını Tanrı ilân etmesi, bu şâhâne Fars, asırlar boyunca defalarla temsil edildi ve edilecek.

Diane ile Amélie bir kaç dakika içinde, güzel Diane'in za-

rif bir perişanlık arzeden yatak odasından, düşes de Grandlieu'nün mühteşem ve vakur bir tantana ile döşenmiş konağına varmışlardı.

Pek sofu bir kadın olan bu Portekiz'li düşes, her gün saat sekizde kalkıyor, — o sırada İnvalides'ler meydanında kâin — Saint Thomas d'Aquin kilisesine ilâve olarak inşa edilen küçük Sainte Valère kilisesine duaya gidiyordu.

Diane de Maufrigneuse, düşes de Grandlieu'nün kulağına henüz bir iki cümle fısıldamıştı ki, bu sofu kadın, hemen Mösyö de Grandlieu'nün odasına geçerek, onunla beraber döndü. Dük Madam Camusot'ya şöyle bir bakıverdi. Büyük senyörler bu süratli nazarlariyle bütün bir ömrü — hattâ bazan bütün bir ruhu — tahlil ediverirler.

Amélie'nin tuvaleti de, dükün bu bayağı hayatı Alençon'dan Mantes'e, Mantes'ten Paris'e kadar çeşitli safhalariyle kavrıyabilmesine geniş ölçüde yardım etti.

Düşes kocasına:

— Madam Camusot.. dedi. Dairei Krali mübaşirlerinden Thirion'un kızı.

Dük, hâkimin karısını «Pek!» nazikâne selâmladı ve çehresindeki huşunet biraz hafifler gibi oldu. Mösyö de Grandlieu zile bastı, içeri giren uşağa:

— Bir araba tut, Honoré Chevalier sokağına git. Oraya varınca on numarayı bul. küçük bir kapı. Zili çal. Karşına çıkacak hizmetçiye, efendisini çağırdığımı söyle. Orada ise beraber getir. Müşkülâtla karşılaşırsan benim ismimi ver, kâfidir. Bir çeyrek saatte bu işi halletmeğe çalış!

Emrini verdi. Dükün oda uşağı gider gitmez düşesinki göründü.

Dük hizmetkârına hususî şekilde büktüğü kartını uzatarak:

— Benim namıma dük de Chaulieu'ya git, ona şu kartı ver. dedi.

Bu iki samimî dost mektup icap ettirmiyen müstacel ve mahrem bir iş için anide görüşmek ihtiyacını duydukları zaman bu şekilde haberleşiyorlardı.

Görülüyor ki cemiyetin bütün tabakalarındaki âdetler birbirine benzemektedir.

Arada yalnız, tarz, şekil ve nüans farkları var, o kadar. Kibar âleminin de kendine mahsus argosu vardır. Amma bu argonun adı: Stildir.

Dük de Grandlieu, hâkimin karısına:

— Hanım, dedi. Madam (1) Clotilde de Grandlieu tarafından yazıldığı iddia edilen bir takım mektupların mevcudiyetine emin misiniz?

Ve denize iskandil atan bir bahriyeli gibi süzdü Madam Camusot'yu:

Kadın titreyerek:

— Ben görmedim, fakat korkarım ki..

Diyecek oldu..

Düşes:

— Kızım yüz kızartacak tek satır yazmış olamaz! diye haykırdı.

Diane dükü titreten bir bakış atfederek içinden: Zavallı düşes, dedi.

Madam de Maufrigneuse'ü bir pencere aralığına götüren dük:

— Sizin kanaatiniz nedir aziz Diane'cığım? diye sordu.

— Azizim, Clotilde, Lucien'e öyle çılgınca âşık ki, İtalyaya gitmeden önce randevu vermişti ona.. Lenoncourt'un kızı ile birlikte olmasa ihtimal Lucien'le beraber Fontainebleau ormanına dahi kaçardı. Lucien'in Clotilde'e bir azizeyi baştan çıkaracak mektuplar yazdığını biliyorum. Biz muhabere yılanıyle sarılmış üç Havva kızıyız.

Dükle Diane, pencere aralığından usul usul konuşan düşes ile madam Camusot'nun yanına geldiler. Bu bahiste Madam de Maufrigneuse'ün öğütlerini tutan Amélie, mağrur Portekizli kadının kalbini çelebilmek için sofuluk satıyordu.

Dük omuzlarını kaldırarak:

— Mel'un bir kürek kaçkınının elindeyiz, dedi. İşte, soyunu sopunu iyiden iyiye bilmediğimiz kimseleri evimize kabul etmenin neticesi. Bir adamı içimize sokmadan önce servetini, akrabalarını, mazisini tahkik edip öğrenmeliyiz.

Bu cümle aristokratlar bakımından, kıssamızın hissesidir.

Düşes de Maufrigneuse:

— Olan oldu.. diye cevap verdi.. şimdi zavallı Madam de Sérisy, Clotilde ve cariyeniz nasıl kurtulacak? Onu düşünelim.

— Henri'yi çağırttım, onu beklemek mecburiyetindeyiz. Amma bütün iş Gentil'in aramağa gittiği adamda. Allah vere de bu zat Paris'te olsa. (Camusot'nun karışına dönerek) Madam! dedi. Bizi düşündüğünüz için teşekkür ederim.

Bu cümle Madam Camusot'ya uğurlar olsun demekti.

---

(1) Madam: Hanedân kızlarına, henüz evlenmemiş oldukları halde madam denir. Eskiden burjuva karılarına matmazel ismi verilirdi.

Dairei krali mübaşirinin kızı dükün maksadını anlıyacak kadar zekiydi, ayağa kalktı. Fakat düşes de Maufrigneuse kendisine dostluklar ve sırdaşlar kazandıran, o tapılacak zerafetiyle Amélie'yi elinden tutup mânidar şekilde dükle düşese gösterdi:

— Gerçi sabahın fecrinden hepimizi kurtarmak endişesiyle yollara düştü amma, ben yalnız kendi namıma rica ediyorum, Madam Camusot'cuğumuzu unutmayın. Camusot'sunu terfi ettireceğimi söz verdim, beni severseniz onu da korursunuz artık.

Dük Madam Camusot'ya:

— Bu tavsiyeye ihtiyacınız yok.. dedi. Grandlieu'ler kendilerine yapılan hizmetleri hiç bir zaman unutmazlar. Kralın adamları çok geçmeden kendilerini göstermek fırsatını bulacaklar. Kocanızı önemli bir mevkie yerleştiririz.

Madam Camusot, mağrur ve bahtiyar ayrıldı. İçi içine sığmıyordu. Evine muzaffer bir edayle döndü, hayrandı kendi kendine. Baş müddeiumuminin düşmanlığiyle alay ediyor, içinden: «Şu Mösyö de Granville'in ayağını da bir kaydırsak!» diyordu.

Madam Camusot, tam zamanında çekilmişti. Sahanlıkta, kralın gözdelerinden biri olan dük de Chaulieu ile karşılaştılar.

Dük de Grandlieu, arkadaşının geldiğini duyunca:

— Henry! diye seslendi. Rica ederim şatoya koş, kralla görüşmeğe çalış mesele şu..

Ve dükü, az önce zarif ve hercaî Diane'la konuştuğu pencere aralığına götürdü.

Dük de Chaulieu, arada bir çılgın düşese göz atıyor, sofu düşesle sohbet eden ve onun vaazlerini can kulağiyle dinler görünen Diane da dük de Chaulieu'nün bakışlarını cevapsız bırakmıyordu.

Gizli müşavereleri bitince, dük de Grandlieu:

— Sevgili kızım- dedi.. uslanın artık. (Diane'ın ellerini tutarak) Göreneğe hürmet edin, canım, mektup falan yazmayın bir daha.. bu mektup denen şey hem devletlerin başına bir sürü belâ açmıştır, hem şahısların. Clotilde gibi, hayatında ilk defa seven bir genç kız için mazur görebileceğimiz bir ihtiyatsızlık...

Düşes yüzünü burusturarak, dükün sözünü kesti:

— Cenk görmüş ihtiyar bir hambaracı için gayri kabili aftır. Yalancıktan suratını asan genç kadının bu alayı hem dükleri, hem de sofu düşesi gülümsetti.

(Endişesini çocukça hareketler altında gizleyen Diane söze devamla) İşte dört yıldır hiç kimseye muhabbet mektubu yazmadım. Kurtulduk mu?

Dük de Chaulieu:

— Daha! dedi. Keyfî hareketler pek güçleşti. Evli bir kadın

için sadakatsizlik ne ise meşrutiyetçi bir kral için de kanunsuz hareketler öyledir... Tacidarın bir nevi zinası yani.

Dük de Grandlieu:

— Âdet hükmüne girmiş bir günah.. diye mütalâa yürüttü.

Diane gülümseyerek:

— Memnu meyve.. dedi. Oh.. devlet ben olsam ne olurdu sanki.. çünkü ben de bu cins meyveden hiç kalmadı, yedim hepsini..

Perron'da, dört nâla koşan atların sürüklediği bir arabanın durduğunu duyan iki dük, iki kadını başbaşa bırakarak müsaade aldılar ve Grandlieu'nün çalışma odasına yöneldiler. Honoré Chevalier sokağından gelen adam da oraya kabul edildi. Kral kontr polisinin ve siyasî polisin gizli ve kudretli şefi Corentin'in tâ kendisiydi bu zat.

Dük de Grandlieu:

— Buyrun.. dedi, geçin mösyö de Saint Denis.

Dükün bu derece hafıza kuvveti göstermesine hayret eden Corentin, iki beyzadeyi hürmetle selâmladıktan sonra önde yürüdü.

Dük de Grandlieu:

— Sayın bayım.. dedi. Hep ayni adam bahis mevzuu.

Corentin:

— Amma öldü o.. diye cevap verdi.

Dük de Chaulieu:

— Arkadaşı sağ, hem de zorlu bir arkadaş, mülâhazasını ileri sürdü.

Corentin:

— Forsa, Jacques Collin.. dedi.

Dük de Chaulieu, sabık büyük elçiye:

— Anlat Ferdinand..

Teklifinde bulundu. Dük de Grandlieu:

— Bu sefil herif bizi korkutuyor; zira, fidyei necat makamında kullanabilmek için, Madam de Sérisy ile, Madam de Maufrigneuse'ün, çömezi Lucien Chardon'a yazdığı bazı mektupları elinde bulunduruyor. Anlaşılan, mektuplarına ateşli cevaplar koparmak bu delikanlının âdet edindiği bir usuldü. Zira Madam de Grandlieu'nün de bir takım mektuplar yazdığı söyleniyor.. hiç olmazsa endişe verici bir ihtimal karşısındayız. Hakikati öğrenmemiz de imkânsız, Clotilde seyahatte..

Corentin:

— Oğlan böyle tedbirlere baş vurmaktan âcizdi. Rahip Carlos Herrera'nın marifetidir bu. (Corentin dirseğini, oturduğu koltuğa dayadı ve düşünceli bir tavırla başını avuçlarına aldı.)

Para teklif etsek herif bizden daha zengin.. Esther'i solucan gibi kullanıp o Nucingen isimli altın bataklığından iki milyona yakın para avladı. Beyler, bana ait olduğu merciden mutlak salâhiyet verdirin, sizi kurtarayım bu adamdan.

Dük de Grandlieu sordu:

— Mektuplardan da, değil mi?

Corentin ayağa kalktı. Sansar suratı meydana çıktı.

— Dinleyin beyler, dedi.

Ellerini pantalonunun cebine soktu. Zamanımızdaki tarih dramının bu büyük aktörü yalnız bir yelekle bir redingot giymiş, — büyüklerin bazı hallerde aceleden pek memnun olduklarını bildiği için — sabahlık pantalonunu değiştirmemişti. Kendi kendine yüksek sesle münakasa ederek — yalnızmış gibi — teklifsizce odada dolaşmağa başladı.

— Adam forsanın biri.. onu, muhakemeye falan lüzum kalmadan Bicêtre'e atabiliriz. İhtilâttan menedilir, hiç kimse ile muhabere edemez, geberir gider. Amma bu ihtimali önceden hesaplayıp, ona göre sırdaşlarına talimat vermiş te olabilir.

Dük de Grandlieu:

— Öyle amma.. dedi. Fahişenin evinde ansızın yakalandıktan sonra, hemen ihtilâttan menedildi herif.

Corentin:

— Ona hiç böyle tedbirler söker mi? Mel'un öyle kuvvetli ki.. tam benim dengim.

İki dükün bakışlarında;

— Peki ne yapmalı? suali vardı.

— Keratayı derhal küreğe Rochefort'a göndermemiz kabildir. Orada altı ayda ölür. (Dük de Grandlieu'nün bir jestine cevap olarak) merak buyurmayın.. dedi. Cinayete falan hacet yok. Elden ne gelir? Charente bataklığının göbeğinde, sıcak bir yaz mevsimi, bir kürek mahkûmu, gerçekten çalıştırılırsa ancak altı ay yaşıyabilir. Amma, herif mektuplar hakkında tedbir almamışsa bu hareket tarzımız ise yarıyabilir. Kerata düşmanlarından pirelendiyse — ki ihtimal dahilindedir — hangi tedbirlere baş vurduğunu öğrenmemiz lâzım. Mektupları emanet ettiği kimse fakir olduğu takdirde, para kuvvetiyle baştan çıkarmamız kabildir. Demek mesele Jacques Collin'in ağzından söz alabilmek.. ne korkunç mücadele.. beni mağlûp eder. Daha iyisi bu mektupları başka mektuplarla, af mektuplariyle satın almak ve adamı benim yanıma vermek. Zavallı Contenson'la sevgili Peyrade da öldüğüne göre, benim yerimi ancak Jacques Collin doldurabilir. Sanki herif kendine yer hazırlamak için benim bu iki eşsiz hafiyemin canına kıydı.

Görüyorsunuz ya beyler.. bana mutlak bir salâhiyet verilmesi lâzım. Jacques Collin Conciergerie'dedir. Gidip Mösyö de Granville'i dairesinde ziyaret edeceğim. Şu halde oraya benimle beraber şayanı itimat bir adam gönderin. Çünkü Mösyö de Granville beni hiç tanımaz, ya bir mektup vermeniz lâzım, (zaten bu mektubu Devlet Şûrası (Danıştay) reisine de göstereceğim) yahut ta pek kelli felli bir adam yollamanız lâzım, yarım saat vaktiniz var, zira giyinmem, yani baş müddeiumumî beyin huzuruna istediğim hüviyetle çıkabilmem için aşağı yukarı yarım saate muhtacım.

Dük de Chaulieu:

— Mösyö! dedi. Ne büyük bir maharet sahibi olduğunuzu bilirim. Sizden sadece bir evet veya hayır bekliyorum, muvaffak olacağınıza söz veriyor musunuz?

— Evet. Yalnız şu şartla: Hudutsuz bir salâhiyet, ayni zamanda; bu bahiste bana hiç bir sual tevcih etmiyeceğinize dair teminat ta isterim. Plânım çizilmiştir.

Bu keskin cevap iki büyük senyörü hafifçe ürpertti. Dük de Chaulieu:

— Pek âlâ mösyö! dedi. Bu meseleyi de mutad olarak memur edildiğiniz vazifelerden sayarsınız.

Corentin kodaman beyzadeleri selâmlıyarak, oradan ayrıldı.

Ferdinand de Grandlieu, arkadaşına bir araba hazırlatmıştı, Henri de Lenoncourt hemen kralın konağına gitti. Mevkiinin verdiği imtiyaz sayesinde hükümdarla her an görüşebilirdi.

Böylece birbirine düğümlenen çeşitli menfaatler, cemiyetin aşağı ve yüksek tabakalarına ait emeller, baş müddeiumuminin dairesinde birbiriyle karşılaşacaktı. Hepsini de oraya sürükleyen zaruretlerdi. Adaleti mösyö de Granville, aileyi Corentin temsil ediyordu ve karşılarında korkunç bir rakip vardı: İçtimaî kötülüğü bütün vahşi enerjisiyle senbolleştiren; Jacques Collin..

Adliye ile, keyfî idare elele vermiş hile ve kürekle mücadele ediyordu. Bu, korkunç bir boğuşma idi. Hesabı ve düşünceyi sıfıra indiren, bütün vasıtaları meşru gören, keyfî idarenin müraliğine tenezzül etmiyen, boş karınların emellerini, açlığın kanlı ve aceleci isyanini senbolleştiren kürek. Bu hırsızlıkla mülkiyetin boğuşması, hücum ve müdafaa demekti.

İçtimaî düzenle tabiî halin dar bir sahada pençeleşmesi ve kısası, aman vermez âsilerle, iktidarı pek uyuşuk şekilde temsil edenlerin aralarında akdettikleri — cemiyet aleyhine — uzlaşmaların canlı bir imajıydı bu.

Camusot'nun geldiğini haber alan baş müddeiumumî, onu

içeri almalarını işaret etti. Bu ziyareti tahmin ediyordu. Lucien davasını neticelendirmek için müstantikle anlaşmak istedi. Bir gün önce, henüz zavallı şair hayatta iken, vermiş oldukları kararı tabiî değiştirmek lâzım geliyordu.

Mösyö de Granville, koltuğuna yığılarak:

— Oturun bay Camusot.. dedi.

Müstantikle başbaşa kalan hâkim pek bitkin bir halde olduğunu gizliyemedi. Camusot, Mösyö de Granville'e baktı. Çok metin olan bu çehrede âdeta morumsı bir sarılık, hudutsuz bir yorgunluk, tam bir mecalsizlik vardı. Çizgilerinde, temyizin red kararını dinliyen bir idam mahkûmunun ıstıraplarından daha zalim kederler okunuyordu. (Halbuki adliyedeki usullere göre, mahkûma red kararını okumak: Hadi hazırlan, son dakikan geldi mânasınadır.

Camusot:

— Mösyö Lö Kont dedi. Ben birazdan uğrarım, mesele müstaceldi amma..

Baş müddeiumumî vakarla cevap verdi:

— Kalnız Mösyö! Hakikî hâkimlerin acılarını içlerinde boğmaları ve gizliyebilmeleri lâzımdır. Hata işledim, şayet ben de her hangi bir perişanlık gördü iseniz..

Camusot, bir işaret yaptı:

— Allah vere de, hayatımızın bu nihaî zaruretlerini siz de tanımayasınız. Geceyi en samimî dostlarımdan birinin yanında geçirdim. Zaten iki dostum var: Kont Octave de Bauvan, Kont de Sérisy. Mösyö de Sérisy, Kont Octave ve ben dün akşam saat altıdan, bu sabahın saat altısına kadar nöbetle salondan Madam de Sérisy'nin karyolasına gidip geldik. Her giden onu ölmüş, yahut ta ilelebet çıldırmış bulmak korkusiyle titreyordu. Desplein, Bianchon, Sinard ve yanlarında iki hasta bakıcı, sabaha kadar odadan ayrılmadılar. Kont karısına tapıyor. Düşünün bir kere, geceyi aşkından çıldıran bir kadınla, ümitsizlikten deliren arkadaşımın yanında geçirdim.

Bir devlet adamının yeisi, her hangi bir budalanınkine benzemez. Sérisy bize karşı sakin görünebilmek için, koltuğunda kendini yiyor, Devlet Şûrasındaki kürsüsüne kurulmuş gibi vakur duruyor, uzun mesailerin yükü altında eğilen alnını ter tanecikleri taçlandırıyordu. Uykusuzluğa mukavemet edemiyerek saat beşten yedi buçuğa kadar kendimden geçtim. Sekizde bir infaz emri itası için burada olmam lâzım geliyordu. İnanın bana Mösyö Camusot. Bir hâkim, bütün gece, ıstırap gayasında yuvarlandıktan, beşerî hâdiselerde Tanrının gazabını sezdikten, ilâhî intikamın en necip kalpleri yaraladığını gördükten sonra,

bürosunun önüne kurulup kolay kolay: «Saat dörtte falanın kellesini uçurun, Tanrının hayat, kudret ve sıhhat dolu bir mahlûkunu yok edin!» diyemez. Fakat ne yaparsınız ki benim vazifem bu! Istıraptan mahvolmuş bir halde iken, darağacını hazırlamaları için emir vermek mecburiyetindeyim.

Mahkûm, hâkimin de kendisi kadar acı duyduğunu bilmez. Şu anda bir parça kâğıtla birbirine bağlanan biz; öç alan cemiyetin mümessili olan ben, cezasını çeken cinayetin remzi olan o, ayni vazifenin iki ayrı yüzü, kanunun bıçağiyle bir an birbirine kenetlenmiş iki varlığız. Hâkimin bu derin ıstıraplarına acıyan var mı? Nerede onları teselli eden? Bizim şanımız elemlerimizi kalbimizin derinliklerine gömmektir. Bana öyle geliyor ki hayatını Tanrıya armağan eden rahip, yurda binlerce can feda eden askerler, şüpheler, korkular, ve müthiş bir mesuliyet duygusu içinde çırpınan hâkimden çok daha bahtiyardırlar.

(Baş müddeiumumî sözüne devam ile) Biliyor musunuz? dedi yirmi yedi yaşında bir genç idam edilecek. Dün ölen delikanlı kadar yakışıklı, onun gibi kumral. İdam hükmü giyeceğini pek ummuyorduk. Deliller, yalnız yataklık yaptığını ispat edici mahiyette idi. Oğlan mahkûm edildi, fakat itirafta bulunmadı. Yetmiş gündür, bütün tecrübelere mukavemet ediyor, boyuna masumluk iddiasında. Bu iki aydan beri omuzlarıma yüklenen ikinci ölüm cezası, ah tek itirafta bulunsun, hayatımdan bir yılını feda etmeğe hazırım. Çünkü jürî heyetini temin etmek lâzım. Düşünün günün birinde bu cinayeti başkasının irtikâp ettiği meydana çıkarsa, adliye için ne büyük darbe.

Paris'te her hâdise korkunç bir ehemmiyet alır, en küçük adlî vak'alar siyasî bir hüviyet iktisap eder.

Jüri, ihtilâlcı kanun vazilerinin pek kuvvetli sandıkları bu müessese, içtimaî bir çöküş unsurudur, zira vazifesinde kusur ediyor, cemiyeti kâfi derecede korumuyor. Jüri vazife ve salâhiyetleriyle oynuyor. Jüri âzaları iki ayrı kampa bölünmüşlerdir. Bir kısmı ölüm cezasının kaldırılmasına taraftardır, bundan çıkan netice kanun karşısında eşitsizliktir. Korkunç bir cinayet, (meselâ baba katilliği) falan vilâyette ademi mücrimiyet kararı alıyor, (1) halbuki başka yerde, basit bir cürüm ölümle cezalandırılıyor. Şimdi bir de bizim kaza dairemizde bir masum idam edilirse, düşünün faciayı..

Mösyö Camusot çekingen bir tavırla:

— Öyle amma, bu bir kürek kaçkını.. diyecek oldu.

---

(1) Küreklerde «hafifletici sebepler» den faydalandırılan yirmi üç tane baba katili var. Balzac'ın notu.

Mösyö de Granville sözünü kesti:

— Fakat muhalefetin ve matbuatın elinde paskalya kuzusu kadar masum olup çıkar. Hem muhalefet onu kolayca yıkayıp temizler, çünkü mahkûm, memleketindeki fikirlere taassup derecesinde bağlı bir Korsikalıdır. Cinayetleri kan gütme göreneğinin neticesi. O adada insan düşmanını öldürür, ve kendini pek namuslu bir adam telâkki eder, başkaları da ayni kanaattedir. Ah, ah.. hakikî hâkimler pek bedbahttırlar. Doğrusunu isterseniz, onların da kadîm reisi ruhaniler gibi cemiyetten tam mânasiyle ayrı yaşamaları gerekirdi. Vakur, ihtiyar ve muhterem, hücrelerinden muayyen saatlerde çıkmaları, elâleme ancak o şekilde görünmeleri, kadîm sosyetelerin, hem dinî, hem de adlî kudreti nefsinde cemeden büyük ruhanileri gibi hüküm vermeleri icap ederdi. Bizi arayan makamımızda bulmalıydı. Bugün, bizim de her kes gibi acı çektiğimizi veya eğlendiğimizi görüyorlar. Salonlarda, ailemiz içinde, vatandaş olarak ve ihtiraslarımızla başbaşa iken seyrediyorlar. Heybetli olacağımıza ancak kaba ve gülünç oluyoruz.

Arada bir sükûtla, nidalarla âhenklenen ve kâğıt üzerinde ifadesini pek güçleştiren beliğ jestlerle bir kat daha mânalaşan bu derin feryat Camusot'yu titretti.

Müstantik:

— Ben mesleğimizin ıstıraplarını tatmağa dün başladım efendim.. dedi. Az kalsın, o delikanlı ile beraber ben de ölüyordum. Tarafgirliğimi anlıyamadı zavallı kendi başını nare yaktı.

Mösyö de Granville:

— Ne ise! diye haykırdı, onu sorguya çekmemeniz lâzımdı. Bu neviden hizmetler öyle kolaydır ki..

Camusot:

— Peki ya kanun? diye cevap verdi. Tevkif edileli iki gün olmuştu.

Baş müddeiumumî:

— Olan oldu.. dedi. Tamirine hiç şüphesiz imkân olmıyan bu felâketi elimden geldiği kadar hafiflettim. Adamlarımla arabam şimdi bu zavallı zayıf şairin cenaze merasiminde. Sérisy de benim gibi yaptı, üstelik biçare delikanlının ölmeden önce izhar ettiği arzuya uyarak vasiyetnamesi ahkâmını icra etmeği kabul etti. Bu vaat sayesinde, karısının bakışlarında bir akıl selim pırıltısı görebildi. SoSnra, Kont Octave de Bauvan cenaze merasiminde bizzat hazır bulunuyor.

Camusot:

— Pek âlâ Mösyö Lö Kont! dedi. Eserimizi tamamlıyalım. Şimdi elimizde pek tehlikeli bir maznun kaldı. Siz de benim ka-

dar biliyorsunuz ki, bu adam Jacques Collin'dir. Bu sefilin kim olduğu teşhis edilecek.

Mösyö de Granville:

— Mahvolduk! diye haykırdı.

— Herif şimdi, bahsettiğiniz ölüm mahkûmunun hücresinde.. Paris'te nasıl Lucien'i himaye ediyorsa, kürekte iken de onu öyle korurmuş, Bibi Lupin görüşmelerinde hazır bulunmak için jandarma kıyafetine geçti.

Baş müddeiumumî:

— Adlî polis ne karışıyor bu işe? diye çıkıştı. Benim emrim olmadan nasıl harekete geçiyor.

— Jacques Collin'in elimizde olduğunu bütün Conciergerie öğrenecek. Her ne ise. Bu koca ve cür'etkâr mücrim her halde Madam de Sérisy'ye, düşes de Maufrigneuse'e ve Matmazel Clotilde de Grandlieu'ye ait en tehlikeli mektupları elinde tutuyordur. Size bunu arzetmeğe geldim.

Yüzünde ıstıraplı bir hayret okunan Mösyö de Granville:

— Bundan emin misiniz? diye sordu.

— Dinleyin de Mösyö Lö Kont.. endişe etmekte haklı değil miyim, siz hüküm verin. Bu bedbaht delikanlının evinde yakalanan mektup tomarını önüme açarken, Jacques Collin kâğıtlara keskin bir bakış atfetti. Yüzünde bir memnunluk gülümseyişi belirdi. Bu tebessümün mânası, bir müstantiki aldatamıyacak kadar açıktı. Jacques Collin kadar yaman bir haydut böyle silâhları elden kaçırmaz. Şimdi vesikaların bir avukat eline geçtiğini düşünün, herif müdafaasını hükûmet ve aristokrasi düşmanlarından birine verecektir. Düşes de Maufrigneuse'den teveccüh gören refikam, onu vaziyetten haberdar etmeğe gitti. Şu anda Grandlieu'lerin evinde durumu müzakere ediyorlardır.

Ayağa kalkan ve odada geniş adımlarla dolaşmağa başlıyan baş müddeiumumî:

— Bu adamla başa çıkılmaz!. diye haykırdı. Kâğıtları emin bir yere saklamıştır.

Camusot:

— Ben nereye sakladığını biliyorum.. dedi.

Müstantik bu tek cümle ile, baş müddeiumuminin şimdi aleyhinde beslediği zehapları sildi.

Mösyö de Granville koltuğuna oturarak:

— Anlatın bakalım.. dedi.

— Evimden saraya gelirken bu can sıkıcı dava üzerinde derinden derine düşündüm. Jacques Collin'in bir halası var. Uydurma falan değil, hakikî bir hala. Siyasî emniyet bu kadın hakkında polis müdürlüğüne bir tezkere yolladı. Yeğenini Allah gi-

bi seven bu hala onun talebesidir, adı da Jacqueline Collin. Karının, içinde tuvalet eşyası satılan bir dükkânı var. Ticareti dolayısiyle bir çok kimselerle tanışmış, bir çok ailelerin sırlarını biliyor. Şayet Jacques Collin, kendisini kurtaracak olan kâğıtları birisine tevdi etmişse, muhakkak ki bu kadına tevdi etmiş. Yakalatalım onu.

Baş müddeiumumî, Camusot'ya zeki bir nazar atfetti. Bu bakışın mânası şu idi: «Bu adam, dün zannettiğim kadar budala değilmiş; yalnız, henüz genç. Daha adaletin dizginlerini kullanamıyor.»

Camusot sözüne devam etti:

— Şu var ki muvaffak olabilmemiz için, dün verdiğimiz kararları baştanbaşa değiştirmemiz lâzım. Binaenaleyh öğütlerinizi ve emirlerinizi dinlemeğe geldim.

Baş müddeiumumî eline kâğıt bıçağını aldı ve düşünceye dalan mütefekkirler gibi hafifçe masanın kenarına vurdu.

— Üç büyük aile tehlikede.. diye haykırdı. En küçük bir hata işlememeliyiz. Hakkınız var. Evvelâ Fouché'nin aksiyomunu tatbik edelim: Tevkif. Jacques Collin'i, tekrar ihtilâttan menetmeliyiz, hem de derhal.

— Amma bu şekilde onun forsa olduğunu itiraf etmiş oluruz. Bu Lucien'in hatırasını lekelemektir.

Mösyö de Granville:

— Ne berbat bir dava! dedi. Her hareket tehlikeli.

O esnada, Conciergerie müdürü içeri girdi. Tabiî kapıya vurduktan sonra. Amma baş müddeiumumininki gibi bir daire öyle sıkı bir muhafaza altındadır ki kapıya vurabilecekler anca iddia makamiyle sıkı fıkı düşüp kalkabilenlerdir.

Bay Gault:

— Mösyö Lö Kont! dedi. Carlos Herrera adındaki maznun sizinle görüşmek istiyor.

Baş müddeiumumî:

— Kimse ile görüştü mü? diye sordu.

— Mevkuflarla konuştu. Zira aşağı yukarı saat yedi buçuktan beri teneffüshanede. Ölüm mahkûmunu gördü. Galiba itirafta bulunmuş ona.

Camusot'nun bir sözü anî bir ışık gibi Mösyö de Granville'in zihninden geçti.

Jacques Collin'le Théodore Calvi'nin samimiyeti sabit olursa, mektupları elde etmek için bu meseleden faydalanmak pek âlâ mümkün olabilirdi. İdam emrini geciktirmek için bir fırsat zuhur ettiğine sevinen baş müddeiumumî, Mösyö Gault'a yanına yaklaşmasını işaret etti:

— Niyetim idamı yarma talik etmektir, dedi. Amma Conciergerie'de bu tehirden kimsenin haberi olmasın, mutlak bir sükût, cellât hazırlıklara nezaret için gidiyormuş gibi yapsın. Bu İspanyol rahibini mahfuzen bana yollayın. İspanya sefareti bizden istiyor onu. Yolda hiç kimseyle görüşmemesi için jandarmalar, bay Carlos'u sizin iç merdivenlerden getirsinler. Bu adamlara haber verin. Her koluna bir jandarma girsin ve ancak dairemin kapısında bıraksınlar onu. Acaba, bu tehlikeli yabancı mahkûmlardan başka hiç kimseyle görüşmedi mi? Buna emin misiniz Mösyö Gault?

— Ha! O ölüm mahkûmunun odasından çıktığı zaman kendisiyle görüşmek istiyen bir hanım geldi.

Bu haberi duyan iki hâkim birbirine baktılar. Hem de nasıl bir bakış!

Camusot sordu:

— Nasıl bir hanım?

Mösyö Gault cevap verdi:

— Kendisine günah çıkartan hanımlardan biri.. bir Markiz..

Camusot'ya bakan Mösyö de Granville:

— Mesele gittikçe kötüleşiyor.. dedi.

Hayrete düşen bay Gault:

— Jandarmalarla sürveyyanların başını ağrıttı. diye devam etti.

Baş müddeiumumî sert bir tavırla:

— Sizin makamınızda bulunanlar için her hâdise ehemmiyetlidir, dedi. Conciergerie'nin etrafı boşuna duvarlarla kuşatılmamıştır. Bu kadın nasıl içeri girdi?

Direktör:

— Usulüne uygun bir izin kâğıdiyle efendim. diye cevap verdi. Kibar giyinmişti. Maiyetinde bir şassörle bir uşak vardı. Muhteşem bir arabaya binmişti. Cenazesini kaldırttığınız o zavallı gencin tedfin merasimine gitmeden önce konfessör'ünü görmeğe gelmiş.

Mösyö de Granville:

— Polis Müdürlüğünün verdiği izin kâğıdını getirin bana, dedi.

— Ekselans Kont de Sérisy'nin tavsiyesi üzerine verilmiş.

— Bu kadın nasıl şeydi?

— Bizde kom il fo bir hanım tesiri yaptı.

— Yüzünü gördünüz mü

— Siyah bir tül takmıştı.

— Neler konuştular?

— Neler konuşacaklar efendim.. sofu bir kadın.. elinde de bir dua kitabı.. papazın kendisini takdis etmesini rica etti. Önünde diz çöktü.

Müstantik:

— Uzun boylu görüştüler mi? diye sordu.

— Üç dört dakika bir şey.. amma hiç birimiz sözlerini anlıyamadık. Galiba İspanyolca konuştular.

Baş müddeiumumî:

— Bize her şeyi etrafiyle anlatın.. diye çıkıştı. Tekrar ediyorum. En küçük teferruatın bile bizim için pek büyük önemi vardır. Bu size ders olsun.

— Kadın ağlıyordu efendim.

— Gerçekten ağlıyor muydu?

— Göremedik. Yüzünü mendiliyle saklıyordu. Mevkuflar için üç yüz altın frank bıraktı.

Camusot:

— O değildir.. dedi.

Mösyö Gault sözüne devamla:

— Bibi Lupin arkasından, «Hırsızın biridir» diye bağırdı.

Mösyö de Granville:

— O, bu işde aldanmaz, dedi. (Camusot'ya bakarak) Hemen tevkif müzekkerenizi yazın. Evini, dükkânını da mühürletin. Amma, nasıl olmuş da bu kadın Mösyö de Sérisy'den tavsiye koparmış? Emniyet Müdürlüğünün izin kâğıdını bana getirin, hadi Mösyö Gault! Çabucak buraya gönderin rahibi, o elimizde oldukça tehlikenin büyümesine imkân yok. İnsan iki saat konuşmak suretiyle bir adamın ruhunda epeyce tesir uyandırabilir.

Camusot zekice:

— Bilhassa zatıâliniz gibi bir başmüddeiumumî, dedi.

Baş müddeiumumî nazik bir tavırla cevap verdi:

— İki kişi olacağız.

Ve tekrar düşüncelere daldı.. uzunca bir sükûttan sonra:

— Bütün hapishanelerin konuşma odalarında bir sürveyyan yeri ihdas edilmeli.. bu mevkie, tekaüde sevkedilen en mahir, en sadık polis ajanları bol maaşla getirilmeliydi. Meselâ Bibi Lupin son günlerini orada yaşamalıydı. Böylece, şimdikinden çok daha sıkı bir nezaret istiyen bir yerde gözümüz ve kulağımız olurdu. Bay Gault, bize kat'î olarak hiç bir şey söyliyemedi.

Camusot:

— Pek meşguldür de.. diye cevap verdi. Amma hücrelerle dairelerimiz arasında bir boşluk mevcut, halbuki olmaması lâzım gelirdi. Conciergerie'den dairelerimize gelirken koridorlardan, avlulardan, merdivenlerden geçilir, ajanlarımız her saniye

tetikte değildirler, halbuki mevkuf her lâhza kendi işini düşünür. Bana söylediklerine göre, Jacques Collin'in yoluna bir kadın çıkmış. Surisiyer'e giden küçük merdivenin üstüne, jandarma karakoluna kadar sokulmuş bu kadın. Mübaşirler anlattı bana.. jandarmaları azarladım.

Mösyö de Granville:

— Doğrusu, sarayı baştan başa değiştirmek, yeniden inşa etmek lâzım. Amma bu yirmi otuz milyonluk bir masraf kapısı. Siz gidin de meclisten adliyenin icapları için otuz milyon talep edin..

O esnada ayak sesleri ve silâh şakırtıları duyuldu. Jacques Collin gelmiş olacaktı.

Baş müddeiumumî yüzüne bir vakar ve ciddiyet maskesi taktı. İçli ve hassas insan kaybolmuştu. Camusot da kontu taklit etti.

Filhakika, dairenin kapıcısı kapıyı açtı ve Jacques Collin göründü.

Forsa sakindi. Çehresinde hiç bir şaşkınlık alâmeti yoktu.

Hâkim:

— Benimle konuşmak istemişsiniz.. dedi. Sizi dinliyorum.

— Mösyö Lö Kont, ben Jacques Collin'im, teslim oluyorum.

Camusot titredi. Baş müddeiumumî sükûnetini muhafaza etti.

Jacques Collin iki hâkimi alaycı bir bakışla süzdükten sonra sözüne devam etti:

— Tahmin edersiniz ki bu şekilde hareket edişim sebepsiz değildir. Sanırım ki başınıza belâ olmaktayım. Zira İspanyol rahibi olarak kalsam, beni jandarmalarla Bayonne hududuna sevk edecektiniz, orada İspanyol süngüleri sizi vücudumdan kurtaracaktı.

İki hâkim sakin ve sessiz, kaldılar.

Forsa:

— Mösyö Lö Kont! dedi. Beni bu şekilde harekete sevkeden âmiller, arzettiklerimden çok daha önemlidir, fakat yine tamamen şahsidirler. Onları ancak size söyliyebilirim. Şayet korkarsanız..

Kont de Granville:

— Kimden ve neden korkacakmışım? diye cevap verdi.

O anda, bu büyük baş müddeiumumî, tavrı, fizyonomisi, jesti ve bakışiyle, medenî cesaretin en güzel örneklerini göstermesi gereken hâkimliğin canlı bir timsali halini almıştı. O, çabucak geçen bu bir lâhza içinde, eski parlômanın ihtiyar hâkimleri ayarına yükselmişti. Vatandaş kavgaları sırasında her da-

kika ölümle yüz yüze gelen o eski adliyeciler, şereflerine rekzedilen statüler gibi mermerdendiler.

— Bir kürek kaçkını ile başbaşa kalmaktan..

Baş müddeiumumî, heyecanla:

— Bizi yalnız bırakın Mösyö Camusot! dedi.

Jacques Collin iki hâkimi korkunç bir bakışla süzdükten sonra:

— Size elimi ayağımı bağlatmanızı teklif edecektim.. (Bir an durdu, sonra vakarla) Mösyö Lö Kont, dedi.. size karşı hürmetim vardı, fakat şimdi hayranlık duyuyorum.

Hâkim küçümseyen bir edayla sordu:

— Kendinizi pek mi korkunç sanıyordunuz?

— Kendimi korkunç sanmak mı? Münakaşaya ne lüzum var. Öyleyim ve farkındayım.

Jacques Collin, bir sandalye aldı, başbaşa yapacağı müzakerede rakibiyle hemseviye olduğunu bilen bir adam güvenç ve sükûnetiyle oturdu.

O esnada dışarı çıkan ve kapının eşiğine varan Mösyö Camusot, geri döndü. Mösyö de Granville'e kadar yürüdü, ona katlanmış iki kâğıt uzattı ve evraktan birini işaretle:

— Bakın! dedi.

Kont de Granville, izin tezkeresinde, Madam de Maufrigneuse'ün fam döşamrına ait ismi okur okumaz:

— Mösyö Gault'u çağırın.. diye bağırdı.

Madam de Maufrigneuse'ün fam döşambrını tanıyordu.

Conciergerie müdürü içeri girdi, baş müddeiumumî kulağına:

— Maznunu görmeğe gelen kadını tarif edin bize.. diye fısıldadı.

— Kısa boylu, şişman, tıknazca..

Mösyö de Granville:

— Halbuki izin kâğıdı uzun boylu ve zayıf bir kadına verilmiştir. dedi. Peki kaç yaşlarında idi?

— Altmış, falan..

Jacques Collin:

— Mesele bana mı ait efendiler? diye sordu. (Saf bir tavırla) Hadi boşuna kafa yormayın. Bu kadın benim halamdır. Bir çok sıkıntılardan kurtarabilirim sizi. Halamı ancak benim gönlüm olursa bulabilirsiniz. Böyle bocalarsak yerimizde sayarız.

Mösyö Gault:

— Rahip efendi, artık Fransızcayı İspanyol ağziyle konuşmuyor.. dedi, fasih telâffuz ediyor.

Jacques Collin acı bir tebessümle cevap verdi:

— İşler Arap saçına döndü de onun için azizim Mösyö Gault.

Hapishane müdürü, baş müddeiumumiye doğru yürüyerek; kulağına:

— Kendinizi sakının Mösyö Lö Kont.. diye fısıldadı. Bu adam pek kızmış.

Mösyö de Granville, uzun uzun Jacques Collin'e baktı ve onu sakin buldu. Fakat çok geçmeden direktörün sözüne de hak verdi. Bu aldatıcı eda, bir vahşinin soğuk ve korkunç öfkesini gizliyordu. Jacques Collin'in gözlerinde volkanik bir indifam alâmetleri vardı, yumrukları sakılmıştı.

Şikârının üstüne fırlamak için büzülen bir kaplan gibiydi o.

Baş müddeiumumî hapishane müdürüne ve müstantike vakur bir eda ile:

— Bizi yalnız bırakın.. emrini verdi.

Jacques Collin, Camusot'nun duyup duymamasına hiç aldırış etmeden:

— Lucien'in katilini defetmekle çok iyi yaptınız.. dedi. Kendimi tutamaz olmuştum, az daha kalsa boğacaktım onu..

Mösyö de Granville titredi. Ömründe ilk defa olarak bir adamın gözlerinde bu kadar kan, yanaklarında bu derece sarılık, adalelerinde öylesine bir takallüs görüyordu.

Baş müddeiumumî mücrime sakin sakin sordu:

— Bu cinayetten ne geçecekti elinize?

— Mösyö, siz her gün cemiyetin intikamını alıyorsunuz, yahut ta öyle yaptığınızı zannediyorsunuz. Nasıl olur da bana neden öç almak istediğimi sorarsınız?

Kinin damarlarınızda kasırgalaştığını hiç duymadınız demek.. bilmiyor musunuz, onu elimizden alan bu müstantik olacak budaladır. Lucien'imi siz de severdiniz mösyö, o da sizi severdi. Ben sizi ezbere tanıyorum. Sevgili çocuk, akşamları eve dönünce bana olup bitenleri anlatırdı. Bir dadı çocuğunu nasıl uyutursa, ben de öyle yatırırdım onu, her şeyi söylerdi bana. En ehemmiyetsiz hislerine varıncaya kadar bütün sırlarını tevdi ederdi. Hiç bir şefkatli anne, bir tanecik yavrusunu ben o meleği sevdiğim kadar, takdis etmemiştir. Ah bilseniz, çimenlerde çiçekler nasıl açılırsa, onun kalbinde fazilet te öyle doğardı. Zayıftı, işte biricik kusuru, amma gerilince çelikleşen bir rübap telinin zayıflığıydi bu. Hilkatin en güzel mizaçları bunlardır. Bir zaaf ki, incelikten, hayranlıktan, san'at güneşinde açılmaktan, aşktan, Tanrının insan oğluna bin bir şekil altında sunduğu güzellikten ibaret. Hülâsa Lucien, yanlışlıkla erkek doğmuş bir kadındı.. ah, ah.. şu dışarı çıkan hayvana ne diller dökmedim.

Tanrı oğlunu kurtarmak isteseydi de, onunla birlikte Pilate'ın önüne çıksaydı, benim maznun haliyle müstantiğe söylediklerimi tekrarlardı ancak.

Forsanın, az önce, Ukranyanın karları ortasında altı ay aç kalan bir kurdunkiler gibi kıvılcım saçan berrak ve sarı gözlerinden sel gibi yaşlar boşandı. Devam etti:

— Bu öküz, hiç bir şeye kulak asmadı ve mahvetti çocuğu. Mösyö, yavrunun cesedini gözyaşlarımla yıkadım ve tanımadığım Tanrıya dualar ettim. Ben ki Allaha inanmam. Zira materyalist olmasaydım, ben şimdiki ben olmazdım. Size her şeyi iki cümle ile izah etmiş bulunuyorum. Istırabın ne olduğunu siz de bilmezsiniz, başkaları da.. bir ben tanırım onu... Acının ateşi göz yaşlarımı öyle kurutuyordu ki bu gece hiç ağlıyamadım. Şimdi ağlıyorum, çünkü hissediyorum ki beni anlıyorsunuz. Sizi az önce seyrettim, adaletin timsali halinde idiniz.. ah Mösyö Tanrı (yavaş yavaş ona inanmağa başlıyorum) sizi benim vaziyetime düşürmesin. O mel'un müstantik, canımı aldı. Mösyö, Mösyö! Şu anda hayatımı, güzelliğimi, faziletimi, vicdanımı, bütün gücümü kuvvetimi defnediyorlar. Bir kimyager tarafından kanı çekilen bir köpek tasavvur edin. O köpek benim işte! İşte bunun içindir ki size: «Ben Jacques Collin'im, teslim oluyorum» demeğe geldim. Buna sabahleyin karar vermiştim; bir çılgın gibi, bir anne gibi, mezardaki Yesuu öpen Meryem gibi buselere garkettiğim cesedi elimden aldıkları zaman.. kendimi kayıtsız şartsız adliyenin emrine vermek istiyordum. Şimdi de bu kararımda ısrar ediyorum, sebebini söyliyeceğim.

Hâkim:

— Mösyö de Granville'e mi hitap ediyorsunuz, baş müddei umumiye mi? diye sordu.

Bu iki adam, cürüm ve adalet, birbirine baktılar. Forsa, hâkimin kalbinde derin bir merhamet uyandırmıştı. Kont bu bedbahta karşı ilâhî bir şefkat duymuş, hayatını ve hislerini sezmişti. Nihayet, kürekten firarını müteakip Jacques Collin'in neler yaptığını bilmiyen hâkim 'bir hâkim daima hâkimdir), sadece sahtekârlıktan hüküm giyen bu suçluyu dilediği şekilde kullanabileceğini düşündü.

Tunç gibi çeşitli madenlerden, hayırla şerden yoğrulan bu mahlûku âlicenaplıkla yola getirmek istedi. Sonra hayatı boyunca aşk ilham edemeden yaşıyan elli üç yaşındaki Mösyö de Granville, sevilmiyen bütün insanlar gibi müşfik ruhları takdir etmekte idi.

İhtimal, kadınlardan yalnız saygı ve arkadaşlık görebilen bir çok erkeklerin müşterek nasibi olan bu yeis, Bauvan, Granville

ve Sérisy arasındaki o derin dostluğun da gizli bağıydı. Çünkü karşılıklı bir saadet gibi, ortaklama bir felâket te ruhları birbirine kenetler.

Baş müddeiumumî, bu bitkin şerire keskin bir bakış atfederek:

— Bir istikbaliniz var.. dedi.

Forsa, şahsına karşı mutlak bir alâkasızlık ifade eden bir jest yaptı.

— Lucien bıraktığı vasiyetnamede size üç yüz bin frank terk ediyor.

Jacques Collin:

— Zavallı! Zavallı yavru! Zavallı! diye inledi. Daima lüzumundan fazla namuslu! Ben bütün kötü hisleri kendimde toplamıştım. O iyi idi, asildi, güzeldi, ulviydi. Böyle güzel ruhlar değiştirilemez ki Mösyö! Benden yalnız para aldı, o kadar.

— Madam ki hiç bir şey sizi alâkadar etmez oldu, ne diye benimle görüşmek istediniz?

— Kendimi ele vermem yetmiyor mu? Bocalayıp duruyordunuz, yakalıyamıyordunuz beni; esasen başınıza belâ da oluyordum.

Baş müddeiumumî içinden:

— Amma rakip ha! dedi.

Jacques Collin gözlerindeki yaşları kurutarak, ciddiyetle devam etti:

— Baş müddeiumumî bey. Bir masumun kafasını uçurtacaksınız. Ben hakikî mücrimi buldum. Buraya onların nam ve hesabına değil, sizin için geldim. Sizi vicdan azabından kurtarmak istiyorum. Lucien'i hayattan mahrum bırakanlara nasıl ölünceye kadar kin besliyeceksem, ona karşı alâka gösterenleri de öylece severim. (Bir lâhza durduktan sonra) Benim nazarımda bir forsanın ne kıymeti var? Sizin için karınca ne ise bana göre bir kürek mahkûmu da ayni şey. Ben de İtalyalı haydutlar gibiyim. Yaman adamdır onlar. Yolcunun cebinde harcıyacakları kurşun değerinden üstün para bulacaklarsa gebertirler. Ben yalnız sizi düşündüm. Bu delikanlı bana itiraflarda bulundu, ancak bana güvenebilirdi, o benim zincir arkadaşım. Théodore iyi huyludur, çalınan eşyayı satmak veya rehine koymak suretiyle metresine iyilik yapmağa kalkmış, amma Nanterre davasında sizin suçunuz varsa onun da var. Delikanlı Korsikalıdır. İntikam almak, sinek gibi birbirlerini öldürmek orada âdet. İtalyada ve İspanyada beşer hayatına saygı beslenmez. Tabiidir de. Orada bir ruhumuz olduğuna, bizden sonra, bizden baki kalan bir imajın ilelebet yaşıyacağına inanırlar. Bu hezeyanı gidin de bizim

vakanüvislere anlatın. Cana kıyanları taassupla takip eden Tanrı tanımaz veya filozof beldelerdir. Hakları da yok değil. Çünkü onlar yalnız maddeye, hali hazıra inanırlar. Şayet, Calvi, sirkat edilen eşyayı hangi kadından aldığını size söylemiş olsaydı, yalnız hakikî mücrimi değil, ayni zamanda kadın olduğu için zavallı Théodore'un felâkete düşürmek istemediği bir suç ortağını da bulacaktınız. Mücrim zaten pençenizde.

Ne yaparsınız, her mesleğin kendine göre bir şerefi var, kürektekilerle hırsızların da bir namus telâkkisi mevcut. Şimdi, ben o iki kadını öldüren ve bu pervasız, garip, fevkalâde cinayeti işliyen adamın kim olduğunu biliyorum. Bana meseleyi bütün teferruatiyle anlattılar. Calvi'nin idamını talik ediniz, her şeyi öğrenirsiniz. Amma cezasını tahfif ederek onu tekrar kürege göndereceğinize söz vermelisiniz. Benim gibi ıstırap içinde bocalıyan adam yalan söylemeğe tenezzül etmez. Söylediğim hakikattir.

— Jacques Collin! Gerçi adalet bu soydan uzlaşmalara müsaade etmez amma, sizin için memuriyetimin şiddet ve sertliğini gevşetmem ve lâzım gelenlere baş vurmam kabildir sanıyorum.

— Bana bu hayatı bağışlıyor musunuz

— Mümkündür..

— Mösyö, bana söz vermenizi rica ediyorum, bir vaadiniz kâfidir.

Mösyö de Granville gururu yaralanmış gibi bir jest yaptı.

Jacques Collin söze devam etti:

— Üç büyük ailenin şerefi benim elimde, halbuki siz olsa olsa üç forsanın hayatı üzerinde hüküm sahibisiniz. Ben sizden daha kuvvetliyim.

— Sizi tekrar ihtilâttan menedebiliriz. O zaman ne yaparsınız?

— Ya? Demek oyun oynuyoruz. Halbuki ben apaçık içimi döküyordum. Mösyö de Granville'le konuştuğumu sanıyordum, baş müddeiumumiye muhatap olduğuma göre, iskanbilleri tekrar elime alır, göğsüme kaparım. Hey gidi hey! Oysa ki söz verseydiniz, matmazel Clotilde de Grandlieu'nün Lucien'e yazdığı mektupları tevdi edecektim size..

Bu cümleler öyle bir âhenk, öyle bir soğukkanlılık ve öyle bir bakışla söylenmişti ki Mösyö de Granville, böyle bir hasımla konuşurken en küçük bir hatanın tehlikeli olabileceğini sezdi.

Baş müddeiumumî:

— Bütün istediğiniz bundan ibaret mi? diye sordu.

— Şimdi de kendi nam ve hesabıma konuşacağım. Grandlieu ailesinin şerefi Théodore'un cezasını tahfif keyfiyetini faiziyle

öder. Bu benim için çok verip az karşılık almaktır. Ölünceye kadar küreğe mahkûm olan bir forsanın ne kıymeti var? Kaçarsa, kolayca hakkından gelebilirsiniz, idam için verilmiş bir poliçedir bu. Yalnız bundan önce onu, pek hoşa gitmiyecek maksatlarla Rochefort'a tıkmışlardı, bu defa, müsaadenizle Toulon'a gönderilsin, hem de hüsnü muamele görmesi için tenbihatta bulunmanız da lâzım. Şimdi daha fazlasını da istiyeceğim. Madam de Sérisy ile düşes de Maufrigneuse'ün dosyaları da bende, hem de ne mektuplar.. size tuhaf gelecek amma Mösyö Lö Kont, umumhane kızları mektup yazarken özenir bezenir, ulvî hisler terennüm etmeğe çalışırlar.. halbuki bütün gün ulvî hislerden dem vuran kibar hanımefendiler, orospular nasıl hareket ederse öyle mektup yazarlar. Bu muammanın hikmetini filozoflar bulsun, benim böyle bir niyetim yok. Kadın aşağılık bir mahlûktur. Uzuvlarına lüzumundan fazla itaat eder. Bana göre kadın ancak erkeğe benzediği zaman güzeldir. İşte kafalariyle erkek olan bu cici düşesler şaheserler kaleme almışlar.. doğrusu baştan başa güzel şeyler.. hani Piron'un meşhur od (1) u gibi..

— Sahi mi?

Jacques Collin gülümsiyerek:

— Görmek istiyor musunuz? diye sordu.

Hâkim utandı.

— Size onlardan bazılarını okutabilirim. Amma bakın! Bu bahiste şaka kabul etmem ha! Açık hareket edeceğiz değil mi? Mektupları bana iade edecek, onları getirecek olan şahsın peşine düşmelerine mâni olacaksınız.

Baş müddeiumumî:

— Fazla vakit almaz mı? diye sordu.

— Hayır. Şimdi saat dokuz buçuk.. dört dakika geçmeden bu iki hanımefendiden birer mektup takdim edebilirim. Onları okuduktan sonra kiyotini hazırlamaları için verdiğiniz emri geri alırsınız. Vaziyet bu merkezde olmasa beni bu kadar sakin gö-

---

(1) Ode: Eski çağlarda teganni edilmek üzere yazılan her nevi şiir (bugün) adet ve mısralarının vezni bakımından birbirine benziyen kıta'lara ayrılmış, kısa, lirik poem.

Piron: Dijon'lu Fransız şairi. (1689 - 1773) şuh şiirleriyle ün almıştır. Akademiye âza seçilmiş, fakat XV inci Louis bu intihabı tasvip etmemiştir. Bu hükmün acısını unutamıyan Piron mezar taşı için şu beyti yazmıştır. Ci-git Piron qui ne fut rien

Pas même académicien

«Hayatında hiç bir şey, hattâ akademi âzası bile olamıyan Piron burada yatıyor.

remezdiniz. Esasen hanımefendiler de keyfiyetten haberdar edilmişlerdir.

Mösyö de Granville, hayret ifade eden bir jest yaptı.

— Her halde şimdi harekete geçmiştirler; Adliye Nazırını seferber edeceklerdir, kim bilir, ihtimal krala kadar giderler. Söyleyin bakalım, gelenin kim olduğunu araştırmıyacağınızı, onu (bir saat müddetle) takip ettirmiyeceğinizi vaadediyor musunuz bana?

— Vaadediyorum.

— Pek âlâ! Biliyorum ki siz bir kürek kaçkınını aldatmağa kalkışmazsınız. Siz de Turenne'ler soyundansınız. Hırsızlara verdiğiniz sözü de tutarsınız. Pek âlâ, şu anda mahkeme divanhanesinde elbiseleri yırtık pırtık, dilenci kıyafetli bir koca karı var, salonun tâ ortasında. Oradaki istidacılardan birine dava danışıyor. Kapıcınızı yollayın, ona Dabor ti mandana desin, buraya gelir. Amma boşuna gaddarlık etmeyin. İki şıktan biri ya tekliflerimi kabul edersiniz, yahut bir forsa ile anlaşmak suretiyle kendinizi lekelemek istemezsiniz. Dikkat buyurun ben nihayet bir sahtekârım.. ne diyorsunuz? Calvi'yi tuvalet merasiminin işkenceleri içinde bırakmayın.

— İnfazın taliki için emir verildi bile.. adaletin sizden aşağı kalmasını istemem.

Jacques Collin, baş müddeiumumiye bir nevi hayretle baktı ve zile bastığını gördü.

— Kaçmağa teşebbüs etmez misiniz? Bana söz verin kâfi. Gidin siz getirin o kadını..

Daire kapıcısı göründü:

— Felix, jandarmalar gitsin.

Jacques Collin mağlûp olmuştu.

Hâkimle giriştiği bu mücadelede, forsa ondan daha asil, daha kuvvetli, daha âlicenap olmak istemişti. Halbuki hâkim eziyordu onu. Bununla beraber, kürek mahkûmu adaleti aldattığı, onu mücrimin masumiyetine inandırdığı ve sephadan bir baş kurtarmağa muvaffak olduğu için kendini çok daha üstün buldu, yalnız bu faikiyet sessiz, gizli ve mahrem kalmağa mahkûmdu. Halbuki «leylek» onu apaçık ve muhteşem bir surette eziyordu.

Jacques Collin, Mösyö de Granville'in dairesinden çıkarken, meclis reisliği genel sekreteri, saylav Kont des Lupeaulx, yanında ufak tefek ve hastalıklı bir ihtiyarla içeri giriyordu.

Bu zat, kış hâlâ devam ediyormuş gibi, kalın kahve rengi bir paltoya bürünmüştü. Saçları pudralıydı. Yüzü soluk ve soğuktu. Altın başlı bastonuna dayanıyor, mafsal hastalığına müp-

telâ bir adam tavriyle, müteredditt yürüyordu. Ayaklarında Orléan'ın dana derisinden yapılmış kapalı kunduralar vardı. Başı açıktı. Şapkasını eline almıştı. Caketinin iliğinde yedi haçlı bir broşet vardı.

Baş müddeiumumî:

— Hayrola azizim des Lupeaulx? diye sordu.

Genel sekreter Mösyö de Granville'in kulağına fısıldadı:

— Beni Prens gönderdi. Madam de Sérisy'nin, düşes de Maufrigneuse'ün matmazel Clotilde de Grandlieu'nün mektuplarını elde etmeniz için size hudutsuz salâhiyet verilmiştir. Şu mösyö ile anlaşabilirsiniz..

Baş müddeiumumî des Lupeaulx'un kulağına:

— Bu zat kimdir? diye fısıldadı.

— Sizden hiç bir şey gizliyemem sayın baş müddeiumumim. Meşhur Corentin'dir o. Majeste, bu davanın bütün safahatını ve muvaffakıyet şartlarını ona bizzat anlatmanızı söylediler.

— Lütfen prens hazretlerine anlatın, her şey olup bitmiştir (Corentin'i işaretle) Meseleyi halletmek için mösyönün yardımına ihtiyaç kalmadı. Adliye Nazırını alâkadar eden davanın netîcelenmesi için bizzat gidip majestenin emirlerini alacağım, zira iki af kararı isdar etmek lâzım.

Des Lupeaulx baş müddeiumuminin elini sıkarak:

— Vaziyeti önceden kurtarmak suretiyle pek isabetli hareket ettiniz. Kral büyük işler yapmağa hazırlanırken Âyan Meclisinin ve kibar ailelerin terzil edilmesini, kirlenmesini istemez. Artık bu, âdî bir cinayet davası olmaktan çıktı, bir devlet meselesi halini aldı.

— Amma prense söylemeyi unutmayın, siz geldiğiniz zaman her şey halledilmişti.

— Sahi mi?

— Öyle zannediyorum.

— Şu halde azizim, şimdiki Adliye Nazırı Şansölye olur olmaz, Adliye Nazırlığı sizin.

Baş müddeiumumî:

— Yükseklerde gözüm yok.. diye cevap verdi.

Des Lupeaulx gülerek dışarı çıktı.

Kont des Laupeaulx'yu teşyi eden baş müddeiumumî:

— Prense rica edin, saat iki buçuk sularında, kral hazretleriyle beş on dakika görüşmek istiyorum, delâlet buyursunlar.

Genel sekreter, baş müddeiumumiye kurnaz kurnaz bakarak:

— Hani yükseklerde gözünüz yoktu! dedi. Hadi hadi. İki

evlât sahibisiniz. Hiç olmazsa Âyan âzalığına seçilmek istersiniz.

Corentin, pek tabii bir tecessüsle kendisini süzen Mösyö de Granville'le başbaşa kalınca:

— Beyefendi.. dedi. Mektupları elde ettinizse benim müdahaleme hacet kalmadı.

Corentin'in bütün konuşulanları duyduğunu veyahut sezdiğini anlıyan baş müddeiumumî:

— Böyle nazik bir meselede siz ayarda bir insandan hiç bir zaman istiğna gösterilemez, dedi.

Corentin, muhatabını âdeta koruyucu bir baş işaretiyle selâmladı.

— Bahis mevzuu olan şahsı tanıyor musunuz mösyö?

— Evet mösyö Lö Kont; on binler cemiyetinin reisi ve üç küreğin kasadarı Jacques Collin. Beş yıldan beri rahip Carlos Herrera'nın cübbesi altında gizlenmeğe muvaffak olan bir forsa. Nasıl oldu da bu adam, İspanya kralı tarafından rahmetli hükümdarımıza elçi diye gönderildi? Biz de işin iç yüzünü bir türlü anlıyamadık. Madrid'e mektuplarla bir memur yolladım, cevap bekliyorum. Bu forsa iki hükümdarın sırlarına vakıf..

Baş müddeiumumî:

— Pek yaman adam.. diye tasdik etti. Bizim için iki şık mevcut: Onu, ya kendimize bağlıyacağız, yahut ta ortadan kaldıracağız.

Corentin:

— İkimizin de düşüncesi ayni imiş.. dedi. Benim için büyük bir şereftir bu. Zira o kadar çok şeyler düşünmek o kadar çeşitli insanların hayatını düşünmek mecburiyetindeyim ki, bu meyanda zeki bir adamla karşılaşmak hoş oluyor.

Bu cümleler pek kuru ve pek soğuk bir eda ile söylenmişti. Baş müddeiumumî cevap vermedi ve bazı müstacel işleri tamamlamağa koyuldu.

Jacques Collin, halasının koluna geçip onu divanhaneden çıkararak:

— Ne oluyorsun yahu? dedi. Bana böyle tarihi tabiî müzesi imişim gibi alık alık bakarsan herkesin merakını çekmiş olacağız. İhtimal bizi tevkif etmeğe kalkışacaklar ve vakit kaybedeceğiz.

Ve Barillerie sokağına giden Marchande galerisinin merdivenlerini indi.

— Paccard nerede?

— Rousse'un yanında beni bekliyor, quai aux Fleurs'da dolaşıyor.

— Peki Prudence?
— O da evinde, üvey kızım olduğunu söyledim.
— Hadi oraya gidelim.
— Arkana bak takip ediliyor muyuz?

Quai aux Fleurs'da hürdavatçılık eden La Rousse, ünlü bir katilin, on binlerden birinin dul karısıydı. Azrail atlatan, 1819 da, âşıkı idam edildikten sonra, onun namına kadıncağıza yirmi küsur bin frank vermişti. O sırada modistra olan bu taze ile Fanandelin münasebetlerini yalnız Jacques Collin biliyordu. O tarihte, Madam Vauquer'in pansiyonunda oturan, Azrail atlatan nebatat bahçesine çağırttığı modistraya:

— Ben erkeğinin dab'ıyım.. demişti. Sana benden bahsetmiştir yavrucuğum. Bana hiyanet eden, bir sene geçmeden ölür. Sadakat gösterenlere hiç zararım dokunmaz. Kellemi vursalar, iyiliğini istediklerimi ele verecek tek kelime çıkmaz ağzımdan. Kendini şeytana vakfeder gibi bana bağla, kârlı çıkarsın. Seni ferih fahur yaşatmak istiyen zavallı Auguste'üne bahtiyar olacağını vaadettim, senin uğrunda kellesini uçurttu. Ağlama! Beni dinle. Cumartesi günü idam edilen bir forsanın, bir katilin metresi olduğunu benden başka hiç kimse bilmiyor. Benden de hiç bir zaman sır çıkmaz. Yirmi iki yaşındasın, güzelsin, işte yirmi altı bin frank servetin de var. Auguste'u unut, evlen. Elinden gelirse namuslu bir kadın ol. Rahatına bak. Buna mukabil bana, ve yollıyacağım kimselere, hiç tereddüt göstermeden hizmet etmeni istiyorum senden. Şunu da söyliyeyim ki; senden hiç bir zaman seni, aileni ve şayet evlenirsen kocanı, çocuklarını tehlikeye sokacak bir fedakârlık istemiyeceğim. Mesleğim iktizası, çok defa emin bir yerde saklanmağa, konuşmağa ihtiyacım var. Bir mektup götürecek, komisyonculuk yapacak sadık bir kadına muhtacım. Sen benim posta kutularımdan, kapıcı kulübelerimden, elçilerimden biri olacaksın, o kadar. Pek sarışınsın. Aguste'la senden bahsederken La Rousse (Aşkar) adını kullanırdık. Ayni ismi muhafaza edersin. Seni Temple'da tuvalet eşyası satan halamla tanıştıracağım. Dünyada yalnız ona itaat edeceksin. Her başına geleni ona anlatırsın, seni evlendirir o, çok faydasını görürsün.

Genç modistra ile dab bu şekilde anlaşmışlardı. Prudence Servien'le Jacques Collin arasındaki şeytanî muahedenin bir başka nev'iydi bu. Azrail atlatan bu bağlılıkları daima perçinler, perkitirdi.

Jacques Collin 1821 de La Rousse (Aşkar) ı toptan satış yapan zengin bir hurdavatçının baş tezgâhtariyle evlendirmişti. Patronunun ticarethanesiyle anlaşan baş tezgâhtar, o sıralarda

işlerini yoluna koymuş, iki çocuk sahibi olmuş ve mahallesinin belediye reis muavinliğine seçilmişti. Madam Prélard adını taşıyan La Rousse ne Jacques Collin'den kötülük görmüştü ne halasından.. ikisinden de en küçük bir şikâyeti yoktu. Yalnız ne vakit kendisinden yeni bir hizmet istense zangır zangır titremeğe başlıyordu. Nitekim bu iki korkunç âşinanın dükkânına girdiklerini görünce La Rousse'ta yine şafak attı.

Jacques Collin:

— Madam.. dedi. Sizinle iş hususunda görüşmek istiyoruz.

La Rousse:

— Kocam burada.. diye cevap verdi.

— Pek âlâ.. şimdilik pek fazla ihtiyacımız yok size. Ben boş yere hiç kimseyi işgal etmek istemem.

Jacqueline Collin:

— Yavrum.. dedi. Çıraklardan birini yolla da bir araba tutsun bize. Üvey kızıma da söyleyin aşağı insin. Onu kibar bir hanımefendinin yanına fam döşambr olarak yerleştirebileceğimi umuyorum kâhya efendi onu beraber götürecek.

O esnada sivil giyinmiş bir jandarmaya benziyen Paccard Bay Prélard'a bir köprü için kullanılacak mühim bir demir tel taahhüdünden bahsediyordu.

Çıraklardan biri araba getirmeğe gitti. Bir kaç dakika sonra, Europe (Esther'e hizmet ederken takındığı bu lâkabı kullanmıyacağız artık) daha doğrusu, Prudence Servien, Paccard, Jacques Collin ve halası ayni arabada idiler. La Rousse da geniş bir nefes almıştı. Azrail atlatan arabacıya:

— İvry şehir kapısına! emrini verdi.

Dab'ın karşısında tir tir titreyen Prudence Servien'le Paccard, Tanrının huzuruna çıkan günahkâr ruhlara benziyorlardı.

Dab, onları sabit ve parlak bakışlarla süzerek:

— Yedi yüz elli bin frank nerede? dedi.

Kabahatlerini bilen iki ahbap çavuşların başlarındaki her tel saç bir iğne olmuştu.

Jacqueline Collin yeğenine cevap verdi:

— Yedi yüz otuz bin frank emin bir yerdedir. Bu sabah mühürlü bir paket içinde Romette'e teslim ettim onları.

Azrail atlatan:

— Parayı Jacqueline'e teslim etmeseydiniz doğruca şurayı boylardınız dedi. Ve eliyle Gréve meydanını işaret etti. Araba oraya gelmişti.

Prudence Servien, yıldırım düştüğünü görmüş gibi, memleketinde âdet olduğu veçhile istavroz işareti yaptı.

Dab, sözüne devamla:

— Sizi affediyorum, dedi amma bir daha böyle haltlar karıştırmak yok. (Sağ elinin şahadet parmağiyle orta parmağını göstererek) Bundan sonra benim için sağ elimin şu parmağı mesabesinde olacaksınız. (Halasının omuzunu okşıyarak) Çünkü baş parmağım bu avrat. Beni dinleyin, Paccard! Bundan böyle hiç korkun olmasın, Pantin (Paris) de istediğin gibi cirit oyna. Prudence'la evlenmene de müsaade ediyorum.

Paccard hürmetkâr bir tavırla Jacques Collin'in eline sarılıp öptü.

— Ne yapmamı emrediyorsun? diye sordu.

— Hiç. Üstelik irat sahibi olacaksın karıların olacak, Prudence kesede keklik, onu saymıyorum. Bilirim ne zanpara olduğunu. Yakışıklı erkekler böyledir işte.

Sultanının bu müstehzi iltifatına nail olan Paccard'ın yüzü kızardı.

Azrail atlatan söze devamla:

— Prudence! dedi. Sana da bir meslek, bir mevki, bir istikbal hazırlamak lâzım, hizmetimde kalman da şart. Beni iyi dinle, Sainte Barbe sokağında mükemmel bir dükkân var, halam bazan Saint Estève ismini alıyor ya, işte o ticarethane hakikî Madam Saint Estève'in malı. İşlek dükkândır, müşterisi bol.. senede on beş yirmi bin frank irat getirir. Saint Estève'in mağazasını..

Jacqueline tamamladı:

— La Gonore işletiyor..

Paccard:

— Biçare La Pouraille'ın avradı.. dedi. Hanımımız madam Van Gobseck öldüğü gün Europe'la birlikte oraya tüvmüştük.

Jacques Collin:

— Ben konuşurken gevezelik yapıyorsunuz ha! diye çıkıştı.

Arabaya derin bir sessizlik çöktü. Prudence'la Paccard artık bakışmağa bile cesaret edemez oldular.

Jacques Collin devam etti:

— Demek ki mağazayı Gonore işletiyor. Prudence'la oraya gizlendiğinize göre, polisi atlatacak kadar zeki olduğun anlaşılıyor Paccard! Amma bizim halaya kül yutturacak ayarda olmadığın da belli. (Jacqueline'in çenesini okşadı) Seni nasıl yakaladığını anlıyorum şimdi. Tekrar Gonore'un yanına döneceksiniz. Devam ediyorum. Jacquesline, Sainte Barbe sokağındaki dükkânı satın almak için Madam Norrisson'la pazarlığa girişecek. (Prudence'a bakarak) Aklını başına devşirmek suretiyle o dükkânda işini yoluna koyarsın evlâdım. Kral kızı gibi geçinip gidersin.

Prudence, Azrail atlatanın boynuna atıldı ve öptü onu. Fakat dab, harikulâde kuvvetli olduğunu gösteren sert bir hareketle, kızcağızı itti. Paccard olmasa, Prudence'ın başı arabanın camına çarpıp tuzla buz ederdi.

Dab:

— Sırnaşıklığa lüzum yok! dedi. Cilveden hoşlanmam. Bana karşı saygısızlıktır.

Paccard:

— Hakkı var kızım.. diye fikir yürüttü. Görüyor musun? Dab sana ha yüz bin frank vermiş. ha o dükkânı.. mağaza bulvar üstünde. Gymnase'ın karşısında tiyatrodan çıkışta..

Azrail atlatan:

— Üstelik evi de satın alacağım size.. dedi.

Paccard sevinç gösterdi:

— Oh! Altı senede milyoner olup çıkarız.

Sözü kesildiği için canı sıkılan dab, Paccard'ın incik kemiğine bir tekme savurdu. Başkası olsa ayağı kırılırdı. Gel gelelim Paccard'ın sinirleri kauçuktan, kemikleri tenekedendi.

— Kâfi! dap.. dedi. Susuyoruz.

Paccard'ın içkiyi biraz fazla kaçırdığını anlıyan Azrail atlatan:

— Maval okumuyorum.. diye çıkıştı. Dinleyin. Evin mahzeninde iki yüz elli bin altın frank var.

Arabada yeniden mutlak bir sessizlik hüküm sürdü.

— Altın kolay yerde değil. Onu gömüldüğü yerden çıkaracaksınız. Bu işi üç gecede başarmanız şart, Jacqueline de size yardım edecek. Yüz bin frangı ile dükkânı satın alırız. Elli bini ile de evi. Geriye kalanı orada bırakırsınız.

Paccard:

— Nerede? diye sordu.

— Mahzende..

Prudence tekrarladı:

— Mahzende ha!

Jacqueline:

— Susun bakayım.. emrini verdi.

Paccard:

— Peki amma.. dedi. Mağazayı satın alabilmemiz için polisin müsaadesi lâzım.

Azrail atlatan, sert sert cevap verdi:

— O, kolay! Sen ne karışıyorsun?

Jacqueline, yeğeninin yüzüne baktı. Heyecanlarını hissizlik maskesi altında gizliyebilen forsanın çehresinde derin bir değişiklik görerek şaştı.

Jacques Collin, Prudence'a:

— Kızım.. dedi. Halam yedi yüz elli bin frangı tekrar sana verecek.

Paccard:

— Yedi yüz otuz, diye tashih etti.

— Pek âlâ! Yedi yüz otuz bin olsun. Bu gece her hangi bir bahane ile Madam Lucien'in evine gidersin. Oluktan dama tırmanırsın. Şömineden rahmetli hanımının yatak odasına inersin. Yaptığı paketi yatağının içine yerleştirirsin.

Prudence Servien sordu:

— Kapıdan geçsem olmaz mı?

— Aptal. Kapılar mühürlü.. bir kaç güne kadar eşyanın müfredatı yapılacak, bu sayede hırsızlık yapmadığınız sabit olur.

Paccard:

— Yaşasın dab! diye bağırdı. Ne büyük iyilik!

Jacques Collin kuvvetli sesiyle emir verdi:

— Arabacı, dur burada!

Araba, nebatat bahçesinin araba meydanında tevakkuf etti. Dab:

— Hadi bakalım yavrularım, dedi.. dağılın. Bu akşam saat beşte Arts köprüsüne gelirsiniz. Halam size kararımızdan cayıp caymadığımızı bildirir. (Halasının kulağına) İnsan her şeyi hesaplamalı.. diye fısıldadı. (Sonra sesini yükselterek) Jacqueline, mahzenden altını nasıl çıkaracağınızı yarın size izah eder, pek ince iştir bu.

Prudence'la Paccard kral kaldırımına sıçradılar. Affa mazhar olan hırsızlar gibi mes'uttular.

Paccard:

— Şu dab, ne erkek adam yahu!.. dedi.

— Hele kadınları bu kadar hor görmese dünyada onun üstüne adam olmıyacak.

Paccard:

— Doğrusu.. pek sevimlidir.. dedi. Bana savurduğu tekmeleri görmedin mi? Hani bizi sehpaya da gönderse, hak etmemiş değildik. Çünkü başını bu dertlere sokan biziz nihayet.

Zeki ve kurnaz Prudence:

— Allah vere de, kellemizi uçurtmak için bizi tuzağa düşürmeğe kalkmış olmasa.. cevabını verdi.

— O mu! Ne münasebet, sen dabı tanımazsın. Böyle bir niyeti olsa apaçık söylerdi. Gel keyfim gel.. sayesinde berhudar olacağız. Şimdiden burjuva sayılırız. Şans buna derler. Bu adam bir kere seni sevdi mi iyilikte emsali bulunmaz.

Jacques Collin, halasına:

— Kuzum.. dedi. Sen Gonore'e göz kulak ol; onu oyalamak lâzım. Beş gün geçmeden tevkif edilecek. Odasında yüz elli bin altın frank bulunacak. İhtiyar Crottat'ları katledenlerden birinin hissesi.

Jacqueline:

— Gonore beş seneyi giyer.. dedi.

Jacques Collin:

— Eh.. aşağı yukarı, binaenaleyh bu da Nourrisson'un evi satması için bir sebep teşkil eder. Mağazayı kendi işletemez, insan istediği gibi adam da bulamaz. Şu halde bu meseleyi pek âlâ yoluna koyabilirsin. Orada bir gözümüz olur. Amma bu işlerin üçü de mektup meselesindeki pazarlığımızın neticelenmesine tâbi. Sen entarini sök te, mallardan örnekler ver. Üç paket nerede?

— Rousse'un yanında..

Jacques Collin:

— Arabacı! diye bağırdı. Adliye sarayına çek, dört nala. Acele edeceğimi söz verdim. Halbuki oradan ayrılalı yarım saat oldu, fazla. Sen La Rousse (Aşkar) un yanında kal. Baş müddeiumuminin odacısı gelir de Madam de Saint Estèv'i sorarsa mühürlü paketleri ona teslim edersin. Bu de ye dikkat et. Odacı sana:

— Madam bildiğiniz mesele için geliyorum, beni baş müddeiumumi yolladı.. diyecek, çiçek pazarında olup bitenleri seyrediyormuşsun gibi La Rousse'un kapısı önünde dur, Prélard'ın dikkatini çekme. Ben mektupları aldırır aldırmaz Paccard'la Prudence'ı harekete geçirebilirsin.

Jacqueline:

— Niyetini anlıyorum.. dedi. Bibi Lupin'in yerine geçmek istiyorsun. Oğlanın ölümü seni fena sarstı.

— Théodore'u unutuyorsun. Bu akşam dört buçukta kellesi kesilecekti.

— Her ne ise! Bu da bir fikir! Touraine'de, havası suyu lâtif, güzel bir malikânede, namuslu ve servet sahibi insanlar olarak ölürüz.

— Başka ne yapabilirdim? Lucien canımı aldı, bütün saadetim onunla gitti. Anlaşılan daha bir otuz yıl dünyada can sıkıntısı çekeceğim, artık kalbim kurudu. Küreklerin dab'ı olmaktansa, adaletin Figaro'su kesilecek ve Lucien'in öcünü alacağım. Ancak polis kılığına girdikten sonra Corentin'i mahvedebilirim, bir adamın ciğerini yemek te yaşamak sayılır. Ne kadar paramız var?

Yeğeninin tavırlarından ürken hala:

— Para nanay.. dedi. Varımızı yoğumuzu senin oğlana harcadım. La Romette'in elinde topu topu yirmi bin frank kaldı. Madam Nourrisson'un altmış bin frangı vardı, hepsini aldım. Halimiz kertenkele. Senin küçük, Fanandellerin mangizini de, bizim hazineyi de, Nourrisson'un varını yoğunu da tüketti.

— Hepsi ne yapar?

— Beş yüz altmış bin.

— Yüz elli bin altın frangımız var. Paccard'la Servien'e vereceğimiz para. Diğer iki yüz b infrangı nereden bulacağımızı söylerim sana. Esther'in mirasından da para geçecek elimize. Nourrisson'u mükâfatlandırmak lâzım. Théodore, Paccard, Prudence, Nourrisson ve sen, işte benim mukaddes alayım sizden teşekkül edecek, dinle! Yaklaşıyoruz.

Nihayet, entarisinin astarını söken Jacqueline:

— Al! dedi.. işte mektuplar.

Jacques Collin, ıtrini hâlâ muhafaza eden lüks kâğıda yazılı bu üç kıymetli otoğrafı cebine yerleştirerek cevap verdi:

— Pek iyi. Nanterre hâdisesinin faili Théodore'muş.

— Ne diyorsun?

— Sus. Zamanımız kıymetli. Ginetta isimli Korsikalı bir kuşcağıza yem bulmak için yemiş bu haltı. Nourrisson vasıtasiyle bu kızı buldurursun. Sana, lâzım gelen talimatı mektupla veririm. Mösyö Gault'dan alırsın mektubumu.

İki saat sonra Conciergerie gişesine gelirsin. Bu kızcağızı bir çamaşırcı kadına, Godet'nin kız kardeşine musallat etmek lâzım, oraya yerleşmesi icap ediyor. Crottat sirkat ve cinayetinde Godet ile Ruffard, La Pouraille'ın suç ortakları. Dört yüz elli bin frank el değmemiş halde duruyor. Üçte biri Gonore'un mahzeninde, bu La Pouraille'ın hissesi. Diğer üçte biri Gonore'un odasında, bu da Ruffard'ın payı. Üçüncü kısım da Godet'nin kız kardeşi evinde gizli.

Biz evvelâ La Pouraille'ın hissesinden yüz elli bin frangını kırpacağız, sonra, Godet'ninkinden de ayni mikdarı alacağız; Ruffard'ın payından da yüz bin frank. Ruffard'la Godet, kodese tıkılınca, bu parayı onlar saklamış olacak. Godet'ye, yüz bin frangı kendi hesabına kaldırdığımızı ihsas edeceğim. Ruffard'la La Pouraille'da da, Gonore'un yüz elişer bin franklarını kurtardığı zehabını uyandıracağım. Prudence'la Paccard, Gonore'un evinde çalışa dursunlar, sen de Ginetta ile birlikte Godet'nin kız kardeşi evinde işini gör. Ginetta pek yamana benziyor. Komediye başlangıç olarak, leylek'e Crottat'lardan çalınan dört yüz bin frankla suçluları teslim etmiş oluyorum. Sözde, Nanterre cinayetini de aydınlatıyorum. Harcadığımız paralara kavuşuyoruz,

polisin göbeğine sokuluyoruz. Avdık, avcı oluyoruz: Mesele bundan ibaret. Arabacıya üç frank ver.

Araba, saraya gelmişti. Şaşkına dönen Jacqueline ispirin parasını verdi. Azrail atlatan baş müddeiumuminin yanına gitmek için merdivenleri tırmanmağa başladı.

Hayatın baştanbaşa değişmesi insanda öyle şiddetli bir buhran tevlit eder ki, Jacques Collin verdiği karara rağmen, Barillerie sokağından galeri Marchande'a giden merdiveni ağır ağır çıkıyordu. Siyasî bir dava dolayısiyle, cinayet mahkemesine açılan çifte merdivenin aşağısında bir kalabalık kümelenmişti, öyle ki derin düşüncelere dalan forsa bir müddet durdu kaldı. Bu çifte merdivenin solunda sarayın istinat duvarlarından biri vardır. Muazzam bir direğe benziyen bu duvarın içinde küçük bir kapı görülür. Bu küçük kapı Conciergerie ile irtibatı temin eden helezonî bir merdivene açılır. Baş müddeiumumî, hapishane müdürü, cinayet mahkemesi reisleri, baş müddeiumumî muavinleri, emniyet şube müdürü bu kapıdan gidip gelirler.

Jacques Collin, baş müddeiumuminin dairesine gitmek için merdivenin kubbesi altına henüz girmişti ki, Bibi Lupin duvarın içindeki bu gizli kapıdan çıktı. Emniyet şube müdürü de Cinciergerie'den çıkmış, baş müddeiumuminin yanına gidiyordu.

Bibi Lupin, sabahleyin inceden inceye tetkik ettiği Carlos Herrera'nın redingotunu önünde görünce pek şaşırdı. Forsanın yolunu kesmek için koştu. Jacques Collin döndü. İki düşman karşılaştı ve ikisi de olduğu yerde durdu. Bakışları kurşun kadar öldürücüydü. Bir düelloda ayni dakikada ateşlenen iki tabancanın kurşunları gibiydi bu bakışlar.

Emniyet şube müdürü:

— Bu defa yakaladım seni haydut! dedi.

Jacques Collin müstehzi bir eda ile mırıldandı:

— Vay!.

Mösyö de Granville'in kendisini takip ettirmiş olacağını düşündü ve garip şey. Bu adamın, tahayyül ettiği kadar büyük çıkmayışı üzdü onu.

Bibi Lupin cesaretle hasmının gırtlağına sarılmak istedi. Fakat gözünü ondan ayırmıyan Jacques Collin onu sert bir darbe ile üç adım öteye devirdi. Sonra vakur bir tavırla yanına gidip, tıpkı kavgaya yeniden başlamak istiyen kuvvetinden emin bir İngiliz boksörü gibi, kalkmasına yardım için elini uzattı. Bibi Lupin'in bağırmağa kalkması gülünçtü. Pek kuvvetli durumda idi çünkü! Ayağa kalktı, sofaya koştu. Bir jandarmaya, geçidi beklemesini işaret etti. Sonra yıldırım hiziyle düşmanına döndü. Azrail atlatan sakin sakin onu seyrediyordu. Forsa şöyle dü-

şünmüştü: Ya baş müddeiumumî bana verdiği sözü tutmadı, yahut ta Bibi Lupin'in bir şeyden haberi yok. Vaziyeti aydınlatmalıyım. Düşmanına:

— Beni yakalamak mı istiyorsun? diye sordu. Açıkça söyleyiver. Leyleğin göbeğindeyiz. Elbette bana hâkim mevkidesin şimdi. Seni gebertebilirim, amma jandarmalarla, nöbetçilerle nasıl başa çıkacağım. Hırıltıya lüzum yok. Nereye götürmek istiyorsun beni?

— Mösyö Camusot'ya:

Jacques Collin:

— Hay hay! dedi. Yalnız baş müddeiumumiye gitsek olmaz mı? Orası daha yakın.

Yanında böyle kıymetli bir avla baş müddeiumuminin huzuruna çıkmak, adlî kuvvetin yüksek mıntakalarında gözden düştüğünü ve suçlularla kurbanları zararına servet ve saman yaptığından şüphe edildiğini bilen Bibi Lupin'in canına minnetti.

— Oraya gidelim.. dedi. Benim de işime gelir. Amma teslim olduğuna göre, bırak ta süsliyeyim seni, tırnaklarından korkuyorum.

Cebinden bir kelepçe çıkardı. Jacques Collin ellerini uzattı. Bibi Lupin, dabın baş parmaklarını kelepçeledi.

— Olur şey değil.. madam ki iyiliğin üstünde, anlat bana Cinciergerie'den nasıl çıktın?

— Senin çıktığın yerden, küçük kapıdan..

— Jandarmaları faka bastırdın ha!

— Yok.. Mösyö de Granville verdiğim söz üzerine beni serbest bıraktı.

— Benimle dalga mı geçiyorsun?

— Görürsün. Galiba şu kelepçeyi sana takacaklar.

O esnada Corentin, baş müddeiumumiye:

— Ne buyrulur mösyö? diyordu. Adamımız çıkalı tam bir saat oldu. Sizinle alay etmiş olmasından korkmuyor musunuz? İhtimal şimdi İspanya yolundadır, oraya vardıysa. Artık bulamayız da..

— Ya ben insanları tanımıyorum, yahut ta o buraya dönecektir. Bütün menfaatleri onu bu şekilde harekete mecbur ediyor. Benden çok kendisi kârlı çıkacak.

O esnada Bibi Lupin boy gösterdi:

— Mösyö Lö Kont! dedi. Size iyi bir havadisim var. Firar etmiş olan Jacques Collin'i yakaladım.

Jacques Collin:

— Demek sözünüzü böyle tutuyorsunuz.. diye haykırdı. İki yüzlü ajanınıza sorun bakalım beni nerede bulmuş?

Baş müddeiumumî:

— Nerede? diye sordu.

Bibi Lupin cevap verdi:

— Dairenizden iki adım ötede, kubbenin altında.

Mösyö de Granville sert bir tavırla:

— Çözün bu adamın parmaklarını.. diye çıkıştı. Size tevkifi için yeni bir emir verilinceye kadar bu adamı serbest bırakmak mecburiyetindesiniz. Çıkın dışarı! Adliye de polis te şahsınızdan ibaretmiş gibi hareket etmeğe alıştınız galiba.

Baş müddeiumumî, emniyet şube müdürüne sırtını çevirdi. Jacques Collin'in bakışından nikbete uğradığını daha iyi anlıyan Bibi Lupin sapsarı kesildi.

Mösyö de Granville Jacques Collin'e hitaben:

— Dairemden dışarı çıkmadım.. dedi. Sizi bekliyordum. Siz nasıl sözünüzü tuttunuzsa benim de ayni şekilde hareket ettiğimden emin olabilirsiniz.

— İlk anda sizden şüpheye düştüm mösyö. İhtimal siz de benim yerimde olsanız, kuşkulanırdınız. Fakat teemmül edince anladım ki haksızım. Anlaşmamız benden çok sizin için kazançlıydı, beni aldatmakta menfaatiniz olamazdı.

Hâkimle Corentin şöyle bir bakıştılar. Bu sür'atli bakış, mösyö de Granville'e dikkat eden Azrail atlatanın gözünden kaçmadı. Köşede, bir koltuğa kurulan o ufak tefek ve garip ihtiyarı farketti. Lâhzada, bir düşmanın mevcudiyetini haber veren o keskin ve anî sevki tabiiyle bu adamı süzdü. Bir bakışta, kostümün ifade ettiği yaşla gözlerin açıkladığı yaş arasında mübayenet sezdi ve karşısındaki zatın tebdili kıyafet etmiş olduğunu anladı. Mösyö de Granville'e:

— Yalnız değiliz! dedi.

Baş müddeiumumî haşin bir eda ile:

— Hayır.. cevabını verdi.

— Yanılmıyorsam mösyö benim en muhterem âşinalarımdan..

Bir adım ilerledi ve Lucien'in uçuruma sürüklenmesine sebep olan Corentin'i tanıdı. Yüzü tuğla gibi kırmızı olan Jacques Collin bir anda sap sarı, âdeta bembeyaz kesildi. Bütün kanı kalbine hücum etti. Bu tehlikeli hayvanın üzerine atılıp onu ezmek arzusu, içinde o kadar şiddetli, o derece insafsızdı. Fakat bu keskin arzuyu o müthiş irade kudretiyle kalbinde boğdu. Yüksek rütbeli ruhanî rolünü oynamağa başladı başlıyalı itiyat edindiği o sevimli eda ve müfrit nezaketle, ihtiyarı selâmlıyarak:

— Mösyö Corentin! dedi. Zatıâlinizle karşılaşmak saadetini tesadüflere mi borçluyum acaba? Yoksa parkeyi ziyaretinizin sebebi mahza bendeniz miyim?

Baş müddeiumumî şaştı kaldı. Fakat hayreti karşı karşıya gelen bu iki şahsı tetkik etmekten alıkoymadı onu. Jacques Collin'in hareketleri, aksanı bir buhran açıklıyordu. Baş müddeiumumî bu krizin sebeplerini merak etti. Corentin bu anî ve harikulâde teşhis karşısında, kuyruğuna basılan bir yılan gibi dikiliverdi.

— Evet, benim. Muhterem rahip Carlos Herrera..

Azrail atlatan:

— Baş müddeiumumî beyle aramıza girmek için mi teşrif ediyorsunuz? Büyük bir hüner sahibi olduğunuz meşhur pazarlıklardan birine mevzu mu teşkil ediyorum?

(Forsa baş müddeiumumiye dönerek) Buyrun mösyö! dedi. Pek kıymetli vaktinizi israf etmiş olmıyayım. İşte mallarımızın mostrası, okuyun.

(Redingotunun yan cebinden çıkardığı üç mektubu mösyö de Granville'e uzattı). Müsaade ederseniz, siz onları gözden geçirirken bendeniz de mösyö ile bir çift lâkırdı edeyim.

Titremekten kendini alamıyan Corentin:

— Benim için pek büyük bir şeref.. cevabını verdi.

Jacques Collin:

— Şu bizim meselede tam bir muvaffakıyet kazandınız mösyö. (Parasını kaybeden bir kumarbaz edasiyle, usulce ilâve etti) Mağlup oldum. Amma siz de kavga meydanında bir kaç ceset bıraktınız. Pahalı bir zafer bu.

Corentin alayı kabul ederek cevap verdi:

— Evet, siz vezirinizi verdiniz, ben iki kalemi kaybettim.

Jacques Collin müstehzi bir tavırla:

— Yok canım.. dedi. Contenson paytak sayılır, telâfisi mümkün. Müsaade ederseniz yüzünüze karşı sitayişte bulunacağım, vallahi harikulâde bir insansınız siz.

Corentin, içinden: «Tıraş istiyorsan ona da peki» diyen mahir bir şakacı edasiyle cevap verdi:

— Hayır, hayır. Üstünlüğünüz karşısında baş eğerim.. nasıl olur? Ben bütün vasıtalara malikim, halbuki siz aşağı yukarı yalnızsınız..

— O, o..

— Hem de az kaldı galip geliyordunuz. Hayatta rastladığım en harikulâde insan sizsiniz, hani bir hayli okkalı adamlarla da karşılaştım. Zira mücadele ettiğim insanların hepsi de cesaretleri, pervasızlıklariyle dikkate lâyık kimselerdir. Talisizliğimden

olacak, rahmetli dük d'Otrante'la pek sıkı fıkı idim. XVIII inci Louis saltanat sürerken onun hesabına, o sürgünde iken imparator ve Direktuvar namına çalıştım. Siz de, ömrüde rastladığım en mükemmel politika âleti olan Louvel soyundansınız, fakat üstelik diplomatlar şahi kadar da suples sahibisiniz. Ne kıymetli yardımcılarınız da var.. zavallı Esther'ciğin yanına yerleştirdiğiniz o aşçı kadın yok mu? Onu hizmetime alabilmek için bir çok kelleleri kestirmekten vaz geçmeğe razıyım. Kısa bir zaman Nucingen'i aldatmak için yahudi kızının yerine geçirdiğiniz o dilber bayanı da nereden buldunuz? Ben ihtiyaç hâsıl olunca nereye baş vuracağımı şaşırıyorum..

Jacques Collin:

— Aman efendim, dedi. Beni cevaptan âciz bırakıyorsunuz. Bu metih ve senalarınız bir adamın kellesini uçurtmağa kâfi..

— Söylediklerim hakikattir. Bütün bu sitayişlere lâyıksınız. Peyrade'ı nasıl aldattınız? Sizi polis çavuşu zannetti. Sözün doğrusu, eğer o küçük budalayı müdafaa zorunda kalmasanız, iflahımızı keserdiniz.

— Ah efendim.. melez kılığına giren Contenson'u, İngiliz olup çıkan Peyrade'ı unutuyorsunuz. Aktörler tiyatronun vesait ve hususiyetlerinden faydalanırlar. Amma böyle güpe gündüz, her saat istenilen çehreyi takınmak ancak size ve sizinkilere vergi.

Corentin:

— Pek âlâ! dedi. İkimiz de birbirimizin kıymet ve liyakat sahibi olduğuna kaniiz. İşte ikimiz de yapa yalnız kaldık. Ben ihtiyar dostumu kaybettim, siz himaye ettiğiniz genci toprağa verdiniz. Şimdilik ben daha kuvvetli mevkideyim. Neden Auberge des Adrets (1) deki sahneyi tekrarlamıyalım? Size: «Kucaklaşalım da şu iş bitsin artık» diyerek elimi uzatıyorum. Baş müddeiumumî beyin huzurunda, size bütün suçlarınızın affedildiğine dair buyruldular takdim ediyorum. Benim muavinim, ihtimal ben öldükten sonra da halefim olursunuz.

Jacques Collin:

— Demek ki bana makam teklif ediyorsunuz! Güzel bir memuriyet. Soldan sağa geçeceğiz.

— Maharetlerinizin lâyiki veçhile takdir göreceği, mükâfatlandırılacağı bir saha, keyfinize göre at koşturabilirsiniz. Siyasî polis mesleğinin de kendine göre tehlikeleri var. Şu gördüğünüz

(1) L'auberge des Adrets: Üç perdelik meşhur melodram. Muharrirleri: Benjamin Saint Armand, Antier ve Paulyante. Bu piyesin belli başlı iki kahramanı: Robert Macaire'le, Bertrand'dır. Bunlar Th. Gautier'nin tâbiriyle kürekler âleminin Oreste'le Pylade'idir.

ben, şimdiye kadar iki defa esir edildim; amma kılıma ziyan gelmedi. İnsan seyahatlere çıkar, her istediği hüviyete bürünür, siyasî dramlar tanzim eder, büyük senyorlardan nezaket görür. İşte böyle azizim Jacques Collin.. işinize geliyor mu?

Forsa sordu:

— Bu hususta icap eden emirleri malik misiniz?

Muhavereyi bu vadiye dökmekten pek memnun kalan Corentin:

— Mutlak bir salâhiyet sahibiyim, cevabını verdi.

— Alay ediyorsunuz.. pek yaman adamsınız. Kabul edin ki siz çapta bir insandan şüphe etmek caizdir. Kimleri satmadınız? Hem de kendiliklerinden torbanıza girdiler. Şanlı savaşlarınızdan haberdarım. Montauran davası, Simeuse davası.. bunlar casusluğun Marengo (2) muharebeleridir.

Corentin:

— Pek iyi! dedi. Baş müddeiumumî beye itimadınız yok mu?

Jacqumes Collin hürmetle eğilerek cevap verdi:

— Elbette var. Asil karakterine, metanet ve civanmertliğine hayranım, mes'ut olması için hayatımı fedaya hazırım. Bunun için de Madam de Sérisy'yi o tehlikeli durumdan kurtarmakla işe başlıyacağım.

Baş müddeiumumî memnunluk ifade eden bir jest yaptı:

Corentin:

— Şu halde, sorun kendisinden.. dedi. Sizi bu yüz kızartıcı vaziyetten kurtarıp şahsıma bağlamak hususunda mutlak salâhiyetim var mı yok mu. O söylesin.

Mösyö de Granville forsayı süzerek, tasdik etti:

— Doğrudur..

— Doğru mu? Mazim affedilecek ve maharetimi ispat etmek suretiyle yerinize geçebileceğim öyle mi?

Corentin, en kurnaz kimseleri bile aldatacak bir ruh asaletile:

— Elbette.. dedi. Biz ayar iki insan arasında hiç bir sui tefehhüm olamaz.

— Bu uyuşmanın karşılığı olarak ta, size mektupları teslim edeceğim, değil mi?

— Tabiî.. size bunu söylemeğe ihtiyaç hissetmemiştim.

Azrail atlatan, Talma'nın, Micomède rolünde muvaffakıyetini sağlayan o müstehzi edayle:

— Azizim Mösyö Corentin! dedi. Teşekkür ederim. Kaç pa-

---

(2) Marengo: (İtalyada bir köy.) Bonaparte'ın kumanda ettiği Fransız ordusu Avusturyalıları burada yenmişti. Desaix bu muharebede öldü (14 Haziran 1800).

ra ettiğimi ve elimdeki silâhlara ne büyük baha biçildiğini, sayenizde öğrendim. Bu lütfunuzu hiç unutmıyacağım. Daima emirlerinize âmadeyim. Robert Macaire gibi «kucaklaşalım!» diyeceğime, işte ben sizi kucaklıyorum.

Corentin'i öylç hızla belinden yakaladı ki adamcağız bu nevazişe mâni olamadı. Hafiyeyi bir bebek gibi göğsüne bastırdı, yanaklarından öptü, tüy gibi kaldırdı, dairenin kapısını açtı ve dışarı bıraktı. Bu sert kucaklayış Corentin'i adamakıllı hırpalamıştı. Forsa onun kulağına:

— Allahaısmarladık azizim.. diye fısıldadı. Aramızda üç ceset var, birleşmemize imkân yok, kılıçlarımızı ölçtük.. ayni boy, ayni çelik. Birbirimize karşı saygı gösterelim, fakat ben sizin denginiz olmak isterim, muavininiz değil. Siz çapta, bir general, muavini için pek tehlikelidir. Aramızda bir hudut çizelim. Sahama adım atarsanız vay halinize... Uşaklar nasıl efendilerinin adını taşırsa, öylece siz de kendinize devlet diyorsunuz. Ben adalet ismini almak istiyorum. Birbirimizi sık sık görürüz. Birbirimize büyük bir hürmet, ve nezaket göstermekte devam edelim. Çünkü.. ömrümüzün sonuna kadar, ikimiz de it oğlu it kalacağız... Sizi kucaklamak suretiyle misalini gösterdim.

Corentin hayatında ilk defa olarak afalladı ve korkunç rakibinin elini tutup sallamasına ses çıkarmadı:

— Şu halde dedi, zannederim ki dost kalmak ikimizin de menfaatimiz icabı..

Jacques Collin yavaş sesle ilâve etti:

— Bu suretle ikimiz de hem daha kuvvetli, hem daha tehlikeli oluruz. Nitekim, müsaadenizle yarın sizden pazarlığımız hakkında pey akçesi istiyeceğim..

Corentin saf bir tavırla:

— Pek âlâ.. dedi. İşinizi baş müddeiumumiye vermek için benim elimden alıyorsunuz. Onun terfiine sebep olacaksınız. Fakat size şurasını söylemeden geçemiyeceğim: İyi bir karar veriyorsunuz. Bibi Lupin lüzumundan fazla tanındı, devri geçti onun. Yerine geçerseniz size uygun olan biricik mesleğe kavuşmuş olursunuz. Şerefimle temin ederim ki sizi o hüviyetle görmekten haz duyacağım.

Jacques Collin:

— Tekrar görüşelim.. cevabını verdi.

Azrail atlatan daireye dönünce, baş müddeiumumiyi yazıhanesi önüne oturmuş, başını avuçlarına almış bir halde buldu.

Mösyö de Granville:

— Kontes de Sérisy'nin deli olmasını nasıl önliyebilirsiniz? diye sordu.

Jacques Collin cevap verdi:

— Beş dakikalık bir iş..

— Bu hanımların bütün mektuplarını da bana teslim edebilir misiniz?

— Verdiklerimi okudunuz mu?

Baş müddeiumumî heyecanla:

— Evet dedi. Onları yazan kadınlar hesabına ben mahçubum.

— Pek âlâ! Şimdi biz bizeyiz. Emredin de kimseyi içeri sokmasınlar, pazarlığa girişelim.

— Müsaade edin. Her şeyden önce adlî icapların yerine gelmesi lâzım. Mösyö Camusot halanızı tevkif ettirmek emrini aldı.

— Bulamazlar onu.

— Temple'de, matmazal Paccard'ın evinde araştırma yapacaklar..

— Bulacakları; paçavralardan, kostümlerden, elmaslardan, üniformalardan ibaret. Maamafih Mösyö Camusot'nun gayretkeşliğine de son vermek lâzım.

Mösyö de Granville zile bastı. Gelen odacıya Mösyö Camusot'yu çağırmasını emretti. Sonra Jacques Collin'e:

— Hadi bakalım.. dedi. Bitirelim şu işi. Kontesi nasıl tedavi edeceksiniz. Bir an önce anlamak istiyorum.

Vakur bir eda takman forsa:

— Beyefendi.. dedi. Malûmunuz olduğu veçhile, sahtekârlık suçundan beş yıl küreğe mahkûm edilmiştim. Hürriyetimi severim. Bu aşk ta bütün aşklar gibi tam aksi hedefe teveccüh etti. Hep öyle olur, birbirini lüzumundan fazla sevmeğe kalkan âşıklar bozuşuverirler. Kaçtım, yakalandım, ve min hayselmecmu yedi sene kürekte kaldım. Binaenaleyh kürekten kaçmak suretiyle işlediğim cürümlerin cezasını affettirmek, işte yapacağınız şey bundan ibaret. Hakikatte cezamı çekmiş bulunuyorum. Fransız vatandaşı haklarımın iade edilmesi lâzım. Paris'ten kovulup, polisin göz hapsi altında kalmak, hayat mı bu? Nereye gidebilirim, ne yapabilirim. Elimden neler geldiğini biliyorsunuz. Hile ve hiyanet deposu olan Corentin'in, önümde nasıl sararıp solduğunu, ve kabiliyetlerimi tasdik ettiğini gördünüz. Bu adam her şeyimi gasbetti. Zira, bilmem hangi vasıtalara baş vurarak, ve nasıl bir menfaat gözeterek Lucien'in istikbalini mahveden odur, yalnız o.. Corentin'le Camusot.. işte felâketimin yegâne müsebbipleri..

— İthamdan vaz geçin de sadede gelin..

— Pek âlâ! Mesele şu: Bu gece avuçlarımda genç ölünün buz kesen eli, kendi kendime söz verdim: Yirmi yıldan beri cemiyete karşı açtığım çılgınca savaştan vaz geçiyorum diye.. din

hakkında neler düşündüğümü arzetmiştim. Onun için, söyliyeceklerime bakarak sofuluğuma zahip olmıyacağınızı tahmin ederim. Evet.. yirmi yıldan beri dünyayı tersinden gördüm. Mahzenlerinden seyrettim. Ve anladım ki hâdiselerin yürüyüşünde, sizin kaderi ilâhî dediğiniz, benim tesadüf diye adlandırdığım omuzdaşlarımın şans olarak kabul ettiği bir kuvvet hâkim. Her kötü hareket için her hangi bir intikam mukadder, amma ne kadar hızla kaçılırsa kaçılsın. Bu mücadele hayatında, eliniz koz dolu, ve oyun sizde iken birden bire mum devriliveriyor, iskanbiller yanıyor, yahut siz felçten geberiveriyorsunuz.

İşte Lucien'in hikâyesi. O melek yaradılışlı çocukcağız, en küçük bir günah bile işlememişti. O sadece sürüklendi veyapılanları kabul etti. Matmazel de Grandlieu ile evlenmek, Marki unvanına kavuşmak üzere idi. Servet sahibi olmuştu. Tam işler muvaffakıyetle neticelenirken. bir fahişe kendini zehirledi, sattığı eshamın parasını gizledi. Tamam! Lucien'in bin bir güçlükle kurulan servet ve istikbal kâşanesi bir anda çöküverdi. Hem de bize ilk darbeyi vuran kim olsa beğenirsiniz? Gizli denaetlerle yoğrulmuş, muamele sahasında bin bir cinayet işlemiş bir canavar.. (Bak La Maison Nucingen.) Servetinin her altını, bir ailenin göz yaşlariyle ıslanan, para dünyasının meşru Jacques Collin'i; Nucingen'den.. siz de bu adamın desiselerini, dolaplarını benim kadar bilirsiniz, her ne ise. Bir zaman ayaklarıma vurulan zincirler, en faziletli hareketlerimi bile damgalıyacak, adına adalet ve polis denen iki raket arasında mekik dokumak, öyle bir yaşayıştır ki! O şartlar altında zafer sonu gelmiyen bir çabalayıştır. Rahat ve huzur ise imkânsızdır. Jacques Collin, şu anda üzerine mukaddes su serpilen ve Père Lachaise mezarlığına doğru yol alan Lucien'le birlikte gömülmektedir, Mösyö de Granville! bana öyle bir yer lâzım ki orada rahatça ölebileyim. Bugünkü vaziyette, siz, adliye müessesesini temsil edenler, mahkûmiyetini bitiren forsanın medenî ve sosyal haliyle meşgul olmak istemiyorsunuz. Cemiyet, kanun yerini bulduktan sonra da tatmin edilmiş olmuyor. İtimatsızlıkta devam ediyor, şüphelerini kendi nazarında meşru çıkarabilmek için her vasıtaya baş vuruyor. Mahkûmiyetini bitiren forsayı yaşayamıyacak hale sokuyor. Ona bütün haklarını iade etmesi lâzım iken, muayyen bir mıntakada yaşamasına engel oluyor. Cemiyet o zavallıya: Senin gizlenebileceğin tek yer Paris'tir, amma ne orada, ne de civarında barınmana müsaade var diyor. Sonra forsayı polisin nezaretine terkediyor. Bu şartlar altında yaşamanın mümkün olduğunu zanneder misiniz? Yaşamak için çalışmak gerek, insan kürekten irat sahibi olarak dönmez. Forsanın açıktan açığa damgalan-

ması, tanınması için lâzım gelen her şeyi yapıyorsunuz. Cemiyet, adliye, etrafını kuşatan âlem ona karşı şüphe gösterirken, vatandaşların itimat izhar etmesi nasıl beklenebilir? Siz onu ya açlığa, yahut ta cinayete mahkûm ediyorsunuz. İş bulamayınca ister istemez eski san'atına baş vuruyor ve darağacını boylıyor. Binaenaleyh kanunla çarpışmaktan vaz geçmek istiyorum. Fakat, güneş altında kendime hiç bir meslek bulabilmiş te değilim. Bana uygun tek iş var, üzerimize çullanan kudretin hizmetine girmek. Bu fikir aklıma geldiği zaman demin size bahsettiğim kuvvet bana apaçık göründü.

Üç büyük ailenin şerefi benim elimde. Şantaj yapmak istediğimi sanmayınız. Şantaj en aşağılık cinayetlerden biridir. Bence, katilden daha berbat bir cinayet. Zira katilin vahşi bir cesaret sahibi olması şart. Ben sadece düşündüklerimi işaret ediyorum. Zira, beni emniyette bulunduran, sizinle bu şekilde konuşmama müsaade eden, şu anda, cinayeti temsil eden Jacques Collin'i adaleti senbolleştiren Kont de Granville'le ayni seviyeye çıkaran bu mektuplar, emrinizdedir.

Odacınızı gönderin, onları getirsin size. Fidyei necat istemiyorum, satmıyorum onları. Heyhat müddeiumumî bey.. onları bir yana korken kendimi hiç düşünmemiştim. İçimden ileride Lucien'in başı sıkıntıda kalırsa lâzım olur, demiştim. Arzumu is'af etmezseniz beynimi patlatıp, sizi vücudumdan kurtarabilirim. Hayattan kâfi derecede iğrendim, lüzumundan fazla da cesurum. Bunun için bir pasaportla Amerikaya geçip, yapa yalnız yaşıyabilirim, vahşilerin malik bulunduğu bütün kabiliyetlerle mücehhezim. İşte bu gece kafamdan geçen fikirler. Sekreteriniz vasıtasiyle size haber yollamıştım. Biliyorsunuz. Lucien'in hatırasını lekelememek için her tedbire baş vurduğunuzu görünce hayatımı hakir bir armağan olarak size adadım. Artık tahammül edemez olmuştum. Lucien'siz yaşıyamıyacağımı sanıyordum, hayatımı aydınlatan ışık, ona heyecan veren saadet, onu mânalaştıran emel sönmüştü. Binaenaleyh o mektupları size teslim etmek istiyordum.

Mösyö de Granville başını eğdi.

Jacques Collin, sözüne devamla:

— Teneffüshaneye inince, Nanterre cinayetinin faillerini buldum. Bu suça farkında olmadan iştirak eden genç zincir arkadaşım sehpayı boylamak üzere idi. Bibi Lupin'in adaleti aldattığını, Crottat'ları öldürenin onun ajanlarından biri olduğunu öğrendim. Bu, sizin dediğiniz hükkmü ilâhinin tecellisi değil miydi? İyilik yapmanın; sahip olduğum kabiliyeti, kazandığım kötü bilgileri cemiyetin hayrı için kullanmanın, zararlı olmaktan vaz

geçip cemiyete hizmet etmenin kabil olduğunu sezer gibi oldum ve içimde zekânıza, âlicenaplığınıza güvenmek cesaretini duydum.

Bir zamanlar, şerrin felsefesini yaparak etrafına dehşet salan bu adamın, saf, uysal, boynu bükük bir eda ile ve hiç bir acı söz kullanmadan içini döktüğünü görenler, baştanbaşa değiştiğine hükmederlerdi. Artık Jacques Collin değildi o. Günah çıkartan bir mümin mahviyetiyle devam etti.

— Size karşı o derece büyük bir itimat beslemekteyim ki, kendimi tamamen emrinize vermek istiyorum. Benim için şimdi üç yol var: İntihar, Amerika, ve Jérusalem sokağı. Bibi Lupin zengindir, onun devri geçti. İki yüzlü bir memurdur o. Ona karşı cephe almama müsaade ederseniz, sekiz gün içinde suç üstü yapar, iddiamı ispat ederim. Bana bu hergelenin yerini vermek suretiyle cemiyete karşı pek büyük bir hizmette bulunmuş olursunuz. Artık hiç bir şeye ihtiyacım kalmadı. Doğru ve namuslu olacağım. Bu makam için lâzım gelen bütün vasıflara malikim. Üstelik tahsil ve terbiyem de var, Bibi Lupin gibi cahil değilim. Retorik sınıfına kadar devam ettim. Onun kadar budalalık yapmam. İstediğim zaman pek kibar olmasını da bilirim. Tek arzum bir nizam ve âsayiş unsuru olmaktır. İnsan savaşta bir düşman generalini esir edince onu kurşuna dizmez. Kılıcını tekrar eline verir ve ona hapishane olarak bir şehir seçer. Pek âlâ! Ben de kürekler âleminin serdarıyım ve teslim oluyorum. Beni adliye değil, ölüm mağlûp etti. Hareket etmek ve yaşamak istediğim saha benim için muvafık olan tek sahadır. Şimdi kendimde hissettiğim kudreti orada inkişaf ettireceğim... Karar verin!

Jacques Collin uysal ve muti bir tavırla cevap bekledi.

— Bu mektuplar benim emrimde midir

— İsterseniz birini gönderip aldırın. Yollıyacağınız şahsa teslim edilecek.

— Nasıl?

Jacques Collin baş müddeiumuminin içini okudu ve ayni tonla devam etti:

— Calvi'nin idam cezasından kurtulacağını ve yirmi yıl küreğe mahkûm edileceğini vaadetmiştiniz. (Baş müddeiumuminin bir jest yaptığını görerek) Müsaade buyurun.. dedi. Bunu size pazarlık yapmak için söylemiyorum, onu ölümden kurtarmak başka bakımlardan zaruridir, bu çocuk masumdur çünkü.

Baş müddeiumumî:

— Mektupları nasıl getirtebileceğim? diye sordu. Söylediğiniz gibi bir adam mısınız, değil misiniz bunu anlamak hem hakkımdır, hem vazifem.

— Çiçek rıhtımına itimat ettiğiniz birini yollayın. Achille'in kalkanı» levhalı bir hurdavatçı dükkânının..

— Kalkan mı dediniz?

Jacques Collin acı bir tebessümle cevap verdi:

— Benim kalkanım oradadır. Göndereceğiniz kimse orada kulaklarında küpe ve sırtında zengince bir hâl sebzecisi kostümü bulunan bir koca karı görecek. Ona Madam de Sainte Estève'i aradığını söylesin, amma bu de yi unutmayın sakın. «Madam, bildiğiniz mesele için geliyorum beni baş müddeiumum' yolladı» desin.

Derhal, üç mühürlü paketi alıp size getirir.

— Mektupların hepsi bu paketlerde mi?

Jacques Collin gülümseyerek:

— Doğrusu pek tecrübelisiniz.. dedi. İşgal ettiğiniz makama lâyiksiniz. Görüyorum ki sizi aldatmağa kalkacağımı, ve boş kâğıtlar teslim edeceğimi aklınızdan geçiriyorsunuz. Tanımıyorsunuz beni. Bir evlât babasına nasıl güvenirse ben de size öyle itimat ediyorum.

— Tekrar Conciergerie'ye sevkedileceksiniz. Vereceğimiz kararı orada bekleyiniz..

Baş müddeiumumî zile bastı, içeri giren odacıya:

— Mösyö Garnery evinde ise, gelmesini rica ettiğimi söyleyin.

Emniyet polisi müstesna, Paris'e gözcülük eden kırk sekiz polis komiseri vardır. Bunlardan maada, nazik vazifeleri başarmak ve bir çok hallerde sorgu hâkiminin yerini tutmakla mükellef iki komiser mevcuttur ki hem adliyeye hem polise bağlıdırlar. Bu iki hâkimin (zira komiserler de hâkim sınıfındandır) bulunduğu büroya delegasyon dairesi denir. Gerçekten de bu komiserler gerek taharriyat, gerek tevkifat yapılacağı zaman delege vazifesini görürler. Bu makam, olgun, tecrübeden geçmiş, hüsnü ahlâk sahibi ve ketum insanlar ister ve Paris'in taliinden olacak bu mizaçta vatandaşlar da hiç eksik olmaz.

Mösyö de Granville, sekreteri Chargeboeuf'ü Lucien'in cenaze merasimine yollamıştı. Bu meselede onun yerine emin bir adam bulmak lâzım geliyordu.

M. Garnery, delegasyon dairesindeki iki komiserden biriydi.

Jacques Collin:

— Müddeiumumî beyefendi.. dedi, Benim de kendime göre şerefim olduğunu demin size ispat ettim. Beni serbest bıraktınız, geri döndüm. Saat on bire geliyor. Lucien'in cenaze duası bitmek üzere. Alay kabristana hareket edecek, beni Conciergerie'ye yollıyacağınıza müsaade buyurun da bu çocuğun cenazesini Père

Lachaise'e kadar teşyi edeyim, yine döner, kendimi size teslim ederim.

Mösyö de Granville müşfik bir sesle cevap verdi:

— Peki! Gidiniz..

— İki kelime daha! Müddeiumumî bey. Lucien'in metresi olan kızın parası çalınmamıştır. Beni beş on dakika serbest bırakmıştınız. O sayede uşaklarla konuşabildim. Siz delegasyon dairesindeki komiserlerinizden ne kadar eminseniz, ben de onlardan o derece eminim. Mühürler fek edildikten sonra paraları Matmazel Van Gobseck'in odasında bulacaksınız. Fam döşambr bana, müteveffiyenin saklanmasına lüzum olmıyan şeyleri dahi gizlediğini ve pek itimatsız bir kadın olduğunu söyledi... Banknotları yatağının içine saklamış olması çok muhtemeldir. Yatağı dikkatle arasınlar, söksünler, döşeği, somyayı açsınlar, para meydana çıkacaktır.

— Emin misiniz?

— Adamlarımın namusundan eminim, bana lolo yapmalarına imkân yok. Onları ister öldürürüm, ister yaşatırım. Formalitelerinizin hiç birine lüzum görmeden, muhakeme eder, hükmümü verir, ve infaz ederim. Kudret ve salâhiyetimin neticelerini görüyorsunuz. Crottat'lardan çalınan paraları bulacağım size. Bibi Lupin'in ajanlarından birini suç üstü teslim ediyorum, bu onun sağ koludur. Nanterre cinayetinin esrarını da aydınlatacağım size. Bunlar hep pey akçesi. Şimdi beni adliyenin ve polisin emrine verirseniz bir sene geçmeden ifşaatımdan göğsünüz kabarır, ben de ne olmam lâzımsa onu olurum. Ve bana tevdi edilen bütün meseleleri muvaffakıyetle neticelendiririm.

— Size yalnız teveccüh ve hüsnü niyet vaadedebiilirim. İstediğiniz şey yalnız benim elimde değildir. Affetmek hakkı, Adliye Nazırının raporu üzerine yalnız krala mahsustur, arzu ettiğiniz makama tayininizi yapacak olan da polis müdürüdür.

Odacı Mösyö Garnery'nin geldiğini haber verdi.

Baş müddeiumuminin bir işareti üzerine delegasyon komiseri içeri girdi. Jacques Collin'i alıcı gözüyle süzdü ve Mösyö de Granville'in «Gidiniz!» dediğini duyunca hayretini güç gizliyebildi.

Jacques Collin cevap verdi:

— Müsaade buyurun da, bay Garnery size mektupları getirdikten sonra çıkayım. Hiç olmazsa sizi memnun bıraktığıma kani olurum.

Bu alçak gönlülülük, bu hüsnü niyet baş müddeiumum' üzerinde büyük bir tesir yaptı:

— Gidin, dedi. Ben sizden eminim.

Jacques Collin, madunun âmir karşısında gösterdiği mutlak hürmet ve itaatle hâkimi selâmlayıp oradan ayrıldı. On dakika sonra mektuplar mühürlenmiş ve el değmemiş bir halde Mösyö de Granville'in emrinde idi. Fakat davanın önemi, Jacques Collin'in yaptığı itiraflar, ona forsanın Madam de Sérisy hakkındaki vaadini unutturmuştu.

Jacques Collin, dışarı çıkar çıkmaz içinde şaşılacak bir ferahlık duydu. Hür olduğunu, yep yeni bir hayata doğduğunu hissediyordu. Saraydan, Saint-Germain-des Prés kilisesine doğru hızlı adımlarla yürüdü. Kilisede âyin bitmişti, tabuta mukaddes su serpiyorlardı. Ölüye son vedaını yapan forsa bir arabaya atladı ve o pek sevdiği çocuğun cenazesini mezara kadar teşyi etti.

Paris'te, cenaze merasimlerinde — harikulâde vak'alar, yahut eceliyle ölen büyük adamların tedfini müstesna — Père Lachaise'e doğru ilerlendikçe, kiliseye gelen kalabalık ta gittikçe azalır. Kilisede üç beş dakika ispatı vücut etmek kolaydır, amma âlemin işi gücü olduğundan, herkes cenazeyi son durağına kadar takip etmez, bir an evvel işine döner. Nitekim, on tane matem arabasından yalnız dördü doluydu.

Alay Père-Lachaise'e vardığı zaman on iki kişiden ibaretti. Rastignac ta bunlar arasında idi.

Jacques Collin bu eski âşinaya:

— Aferin.. ona karşı sadakat gösteriyorsunuz, dedi.

Orada Vautrien'le karşılaşacağını hatırından geçirmiyen Rastignac, şaşkınlık gösterdi.

Madam Vauquer'in eski kiracısı:

— Müsterih olun.. diye devam etti. Beni köle telâkki edebilirsiniz; sizi burada buldum ya, bu kâfi. Müzaheretim de küçümsenemez. Şimdi her vakitkinden daha nüfuzluyum, yahut yakında öyle olacağım. İpliğinizi boyadınız, maharetinize diyecek yok. Yalnız bana işiniz düşebilir. Daima size hizmet edeceğim.

— Ne olmak niyetindesiniz?

Jacques Collin:

— Kürekler âleminin vekilharcı.. dedi. Şimdiye kadar müşterisi idik.

Rastignac tiksinti ile irkildi.

— Yo! Yabana atmayın.. paranızı falan çalarlarsa..

Rastignac, Jacques Collin'den ayrılmak için hızla yürüdü.

— İnsan bu.. başınıza ne geleceğini bilemezsiniz ki..

Kafile Esther'inkinin yanında kazılan mezara yaklaşmıştı.

Jacques Collin:

— İşte birbirini çok seven ve bir zaman bahtiyar olan iki

vücut.. dedi. Birleştiler. Birlikte çürümek te bir saadet. Ben de kendimi şuracıkta bir yere gömdürürüm.

Lucien'in cenazesi mezara konulurken Jacques Collin, kaskatı kesildi, bayıldı. O dev gibi adam, bir an önce bahşişlerini hak etmek için tabutun üzerini toprakla örten mezarcıların hafif kürek seslerine tahammül edemedi. O esnada kabristana uğrayan iki emniyet ajanı Jacques Collin'i tanıdılar ve onu oradan kaldırıp bir arabaya bindirdiler.

Ayılan ve arabaya bir göz atan forsa:

— Hayrola! dedi. Yine ne var?

İki polis memurunun arasında olduğunu anlamıştı. Bunlardan biri de Ruffard'dı. Jacques Collin katile, ciğerlerine kadar nüfuz eden bir bakış atfetti. Ruffard cevap verdi:

— Ne olacak. Baş müddeiumumî sizi istedi. Her tarafı araştırdık. Nihayet sizi kabristanda bulduk. Nerede ise o delikanlının mezarına geçecektiniz.

Jacques Collin hiç ağzını açmadı. Sonra öteki ajana dönerek sordu:

— Bibi Lupin mi beni aratıyor?

— Hayır. Bizi Mösyö Garnery yolladı.

— Size hiç bir şey söylemedi mi?

İki ajan, ne cevap vereceklerini kararlaştırmak ister gibi birbirinin yüzüne baktılar.

— Söyleyin canım.. size nasıl emir verdi.

Ruffard:

— Hemen sizi bulmamızı emretti. Saint Germain des Prés kilisesinde bulunacağınızı, şayet cenaze alayı oradan ayrılmışsa, kabristana uğramamızı söyledi.

— Beni baş müddeiumumî mi istetmiş?

— İhtimal.

Jacques Collin:

— Öyle, öyle ! dedi. Bana ihtiyacı var.

Tekrar derin bir sükûta gömüldü. İki ajan onun bu halinden hayli kuşkulandılar.

Saat iki buçuk sularında, baş müddeiumuminin odasına giren Jacques Collin, orada yeni bir şahsiyetle karşılaştı. Bu zat, Mösyö de Granville'in selefi Kont Octave de Bauvan'dı. (O sıralarda Temyiz Mahkemesi reislerinden idi.)

— Madam de Sérisy'nin ne tehlikeli durumda olduğunu unuttunuz. Halbuki bana, onu kurtaracağınızı vaadetmiştiniz.

Jacques Collin, iki ajana içeri girmelerini işaret ederek:

— Baş müddeiumumî beyefendi! dedi. Sorun şu heriflere, beni ne halde buldular..

— Aklı başından gitmişti efendim. Gömülen gencin mezarı kenarında sızmıştı.

Mösyö de Bauvan söze karıştı:

— Madam de Sérisy'yi kurtarın. Bütün isteklerinize yerine getirilecektir.

Jacques Collin:

— Hiç bir ricam yok.. cevabını verdi. Ben kendimi teslim ettim. Baş müddeiumumî bey sanırım ki mektupları..

Mösyö de Granville, sözünü kesti:

— Hepsini aldım.. fakat Madam de Sérisy'yi kurtaracağım demiştiniz. Anlıyalım; sırf caka satmak için mi böyle bir vaatte bulundunuz? Yoksa kendinizde böyle bir kudret görüyor musunuz?

Jacques Colin mahviyetkâr bir eda ile:

— Ümit ederim.. diye cevap verdi.

Kont Octave:

— Pek âlâ! dedi. Gelin benimle.

Jacques Collin:

— Hayır beyefendi. Sizinle ayni arabaya binemem, dedi. Ben henüz bir forsayım. Adliyeye hizmet etmek emelindeyim, daha ilk adımda onun itibarını lekelemek istemem. Siz Madam La Konteslere gidin, az sonra ben de gelirim oraya. Kontese, Lucien'in en yakın arkadaşı Rahip Carlos Herrera'nın geleceğini haber verin.. ziyaretimi önceden haber almak muhakkak ki dimağı üzerinde hayırlı bir tesir icra eder. Son defa olarak İspanyol şanvanı hüviyetine bürünmek mecburiyetindeyim. Bu sahtekârlıktan dolayı affınızı dilerim, amma göreceğim hizmetin büyüklüğü, önemli bir mazerettir.

Mösyö de Granville cevap verdi:

— Saat dört sularında orada görüşürüz. Zira Adliye Nazırı ile birlikte Krala uğramak mecburiyetindeyim.

Jacques Collin, Fleurs rıhtımında kendisini bekliyen halasına gitti. Kadın:

— Demek, kendini Leylek'e teslim ettin ha! dedi.

— Öyle oldu.

— Tehlikeli!

— Hayır. Şu zavallı Théodore'un canını kurtarmam lâzımdı. Oğlan affa uğrayacak..

— Peki sen?

— Ben de ne olmam lâzımsa onu olacağım. Yine bütün bizimkileri titretmekte devam edeceğim. Her ne hal ise. Şimdi işe başlamak gerek. Git Paccard'a söyle kolları sıvasın, Europe ta emirlerimi yerine getirsin.

Korkunç Jacqueline:

— Bunlar kolay iş.. dedi. Gonore kadına karşı ne yapmak lâzım geldiğini şimdiden biliyorum. Burada vaktimi boş geçirdim zannetme.

Jacques Collin, halasına gülümseyerek ilâve etti:

— Ginetta olacak o Korsikalı kızı da yarına kadar bulun.

— Amma elde ip ucu yok.

— Sarışın Manondan malûmat alırsın.

Hala:

— Bu akşam hallederiz.. diye cevap verdi. Amma senin eteklerin zil çalıyor, iş mühim galiba?

— İlk hamlede Bibi Lupin'in bütün muvaffakıyetlerini gölgede bırakmak istiyorum. Lucien'imin başını yiyen canavarla bir iki lâf ettik, artık ondan öç almak emeliyle yaşıyorum. İkimizin de mevkileri birbirine denk olacak, kuvvetlerimiz de müsavi. Bu sefilin hakkından gelmek için daha bir çok seneler beklemem icap edecek. Amma eninde sonunda canına okuyacağım.

Hala:

— O da senin canına okumağa and içmiştir.. dedi. Biliyor musun? Peyrade'ın kızını kendi evine aldı, hani Madam Nourrisson'a sattığımız o küçük kız.

— Yapacağımız ilk iş herife bizimkilerden bir uşak bulmak..

— Düşer mi anam.. herif anasının gözü.

— Görürüz. Kin insana hayat veriyor. Haydi iş başına.

Bir arabaya atlıyan Jacques Collin hemen Malaquais rıhtımına koştu. Kendisi burada Lucien'in dairesinden müstakil ayrı bir oda da tutmuştu. Onu tekrar karşısında görmek kapıcıyı bir hayli şaşırttı; olup bitenleri anlatmağa kalktı. Rahip:

— Hepsini biliyorum.. dedi. Mesleğimin kutsiyetine rağmen ben de lekelenmiştim. İspanya sefirinin müdahalesi sayesinde hürriyetime kavuştum.

Sonra hızla odasına çıktı. Bir dua kitabının cildinden bir mektup çıkardı. Lucien bu mektubu, kontesin kendisine dargın bulunduğu sıralarda kaleme almıştı.

Ümitsizliğe düşen ve kurtuluştan kat'î olarak ümit kesen delikanlı yazdığı muhabbetnameyi Madam de Sérisy'ye yollamağa lüzum görmemiş idi. Bu şaheseri okuyan Jacques Collin, — Lucien'in kaleminden çıkan her yazıyı mukaddes saydığından — onu dua kitabının cildine saklamıştı. Mösyö de Granville, Kontesin fecî durumundan bahsedince, bu pek zeki adam: «Kontesin yeisi, çılgınlığı hiç şüphesiz Lucien'le dargın kalmış olmasından doğuyor..» diye düşünmüştü. Hâkimler, nasıl mücrimleri tanırsa o da kadın ruhunu bilir, kadın kalplerinin en

gizli hareketlerini sezerdi. İçinden: «Lucien'in ölümüne kısmen de huşuneti sebep olduğunu, aşkına mazhar olan bir insanın hayatına son veremiyeceğini düşünen Kontes gösterdiği sertliğe acı acı yanıp tutuşuyordur» dedi. Kadın, bütün huşunetlerine rağmen sevildiğini öğrenince aklı başına gelebilirdi.

Jacques Collin, forsalar âleminde nasıl büyük bir generalse, itiraf etmek lâzım ki ayni ölçüde de büyük bir ruh hekimiydi. Bu zatın Madam de Sérisy konağına yaptığı ziyaret, kibarlar âlemi için hem bir yüz karası idi, hem de bir ümit. Kontesin yatak odasına bitişik küçük salonda bir çok kimseler, kont ve doktorlar bulunmakta idi. Fakat de Bauvan, her hangi bir dedikoduya meydan vermemek için ziyaretçileri savdı ve dostuyle başbaşa kaldı. Jacqes Collin'in, o karanlık ve korkunç adamın içeri girdiğini görmek bile, Devlet Şûrası reis vekili için hissolunur bir darbe teşkil etti.

Jacques Collin elbise değiştirmişti. Siyah kumaştan bir redingot ve pantalon giymişti, yürüyüşü, bakışları, jestleri kibarca idi. İki devlet adamını selâmladıktan sonra, «Kontesin odasına girebilir miyim?» diye sordu. Mösyö de Bauvan:

— Sizi sabırsızlıkla bekliyor.. dedi.

— Şu halde kurtuldu.

Filhakika, yarım saat süren bir konuşmadan sonra, Jacques Collin kapıyı açarak:

— Buyrun Mösyö Lö Kont.. dedi. Artık korkacağınız hiç bir felâket yok.

Kontes mektubu kalbinin üstünde tutuyordu, sakindi, kendi kendiyle barışmışa benziyordu. Bu manzarayı gören kont derin bir nefes aldı, saadetini gizliyemedi.

Jacques Collin, iki arkadaş içeri girince omuzlarını silkerek:

— İşte.. diye düşündü. Mukadderatımızı, milletlerin mukadderatını ellerinde tutan insanlar.. bir dişinin şöyle içini çekmesi zekâlarını eldiven gibi tersine döndürür. Bir gamze uğrunda akılları başlarından gider. Bir etekliğin az yukarıdan veya aşağıdan bağlanmasiyle divaneye dönerler. Bir kadının fantazileri devletin harekâtı üzerinde müessir olur. Evet.. insan benim gibi bu çocukça istibdattan, ihtirasın altüst ettiği bu iffet gailesinden, bu masum gaddarlıklardan bu vahşilere hâs desiselerden kendini sıyırınca, ne kuvvetli oluyor. Kadın cellâtça zekâsiyle, işkence sahasındaki maharetleriyle erkeği daima mahvetmiştir ve daima da mahvedecektir. Baş müddeiumumî, Nazır, hepsinin de gözü kararıveriyor işte... Bir düşesin veya küçük bir kızın mektupları yahut bir kadının aklı yüzünden kendi kendilerini yiyorlar.. halbuki kadın akıllanınca eskisinden daha çılgın olur, hiç

farkında değiller. (Mağrur mağrur gülümsedi)... Bana inanıyorlar. İfşalarıma boyun eğiyorlar, beni yerimde bırakacaklar. Yirmi beş yıldan beri ferman dinlettiğim âleme daima hükmedebileceğim.»

Jacques Collin vaktiyle Esther'e karşı gösterdiği o hudutsuz kudreti, az önce Madam de Sérisy'ye karşı göstermişti. Defalarca gördüğümüz gibi onda delileri bile ram edecek sözler, bakışlar ve jestler vardı. Kadına, Lucien kalbinde sizin hayaliniz, hayattan ayrıldı demişti..

Hiç bir kadın, gölgesiz bir sevgiye konu olmak saadetine tahammül edemez. Bu soğuk alaycının son cümlesi şu olmuştu:

— Artık hiç bir rakibeniz yok.

Forsa bir saat, öylece salonda kaldı. Onun varlığını unutmuşlardı. Kontesi, ziyarete gelen Mösyö de Granville, onu orada, ayakta ve dalgın buldu. Jacques Collin hayatlarının mecrasını değiştiren bütün insanlar gibi derin bir hülyaya gömülmüştü.

Baş müddeiumumî Kontesin yatak odasına doğru yürüdü; bir kaç dakika orada kaldı, sonra Jacques Collin'in yanına dönerek:

— Pek âlâ. Bibi Lupin'in yerine tayin edileceksiniz. Ölüme mahkûm edilen Calvi'nin cezası da tahfif edilecek.

— Rochefort'a gönderilmiyecek öyle mi?

— Hattâ Toulon'a bile gitmiyecek. Onu hizmetinizde kullanabilirsiniz. Fakat bu af ta sizin tayininizden altı ay sonra olacak. Bu müddet zarfında Bibin Lupin'in muavini olacaksınız. Hareketlerinize göre bir karar vereceğiz.

Aradan sekiz gün geçmeden Bibi Lupin'in muavini, Grottat ailesine ait olan dört yüz bin frangı meydana çıkarmış, Ruffard'la Godet'yi teslim etmişti.

Esther Gobseck tarafından sattırılan eshamın bedeli, fahişenin yatağında bulundu ve Mösyö de Sérisy, Lucien de Rubempré'nin vasiyetname ile teberrü ettiği üç yüz bin frangı Jacques Collin'e verdirtti.

Lucien'in, Esther'le kendisi için yaptırılmasını istediği ânıt, Père-Lachaise'in en güzel âbidelerinden biri sayılıyor, onun alt tarafındaki arsa da Jacques Collin'e aittir.

Aşağı yukarı on beş sene vazife gören Jacques Collin 1845 e doğru memuriyetten çekildi.

1838 — 1847

S O N